

*FRÁGREIÐING
UM 80-ÁRINI*

Føroya Løgting §19-nevndin

*Frágreiðing
um 80-árin*

§19-nevndin:

Lisbeth L. Petersen, formaður

Heini O. Heinesen

Eyðun Viderø

Jóannes Eidesgaard

Jákup Sverri Kass

Jenis av Rana

Kanningarráðgevi:

Hans Petur Weihe

Tórshavn 2000

Føroya Løgting §19-nevndin:
Frágreiðing um 80-árin
© 2000, Føroya Løgting
Umbróting og prent: Hestprent
Útgáva: Føroya Løgting, Tórshavn 2000

ISBN 99918-3-085-5

INNIHALD

1. Inngangur	9
1.1. §19-nevndin	9
1.2. Uppgávan	9
1.3. Arbeiði nevndarinnar	10
1.4. Úrskurður	10
1.5. Fortíð og framtíð	11
1.6. Tøkk	11
1.7. Jenis av Rana 21.08.2000	13
2. Stýrisskipanarviðurskifti	14
2.1. Lóg um Stýrisskipan Føroya í sermálum ..	14
2.2. Lóg um umboðsvald Føroya	14
2.3. § 19 í Stýrisskipanarlógini	15
3. Avmarking í uppgávuni	17
3.1. Løgtingsmál nr. 6/1994:	17
3.2. Løgtingsmál nr. 37/1994:	17
3.3. Fyrisetningur/kommisorium	19
4. Lóggávan	21
4.1. Tær einstøku lógirnar	21
4.2. Landsumsitingin og lóggávan.	22
4.3. Landsstýrismálanevndin	23
4.4. Lóg nr. 13 frá 1967	24
4.5. Eginpeningur	26
4.6. Ein „serlóg“	30
4.7. Lóg um serlán	30
4.8. Heimildarloysi	31
5. Yvirkupolitikkurin	33
5.1. Heimastýrislógin	33
5.2. Hjemmestyrets overtagelser i årene 1975-1988 m.v.	33
5.3. Samantak	41
6. Stuðuls-, láns- og veðhaldsútreiðslur	43
6.1. Inngangur	43
6.2. Høvuðsyvirlit yvir stuðulsveitingar o.a. ...	43
6.3. Fiskivinna, sigling o.t.	44

6.4.	Landbúnaður	45
6.5.	Handil, ídnaður o.t.	46
6.6.	Effektivar veðhaldsútreiðslur	47
6.7.	Viðmerkingar frá lögtingsgrannskoðarunum	47
6.8.	§19-nevndin viðmerkir	48
7.	Einstök mál og hendingar	52
7.1.	Heygadrangsmálið	52
7.2.	Skálafjalsmálið	65
7.3.	Andrias í Hvannasundi	67
7.4.	Glyvraberg	69
7.5.	Ranin (frá 1975 til 85: „Hvilvtenni“)	72
7.6.	Sverri Ólason	75
7.7.	Drekin	79
7.8.	P/R Snoddið	82
7.9.	P/F Sólsker (fyrst „Vestfart“ og seinni „Vársól“)	85
7.10.	P/F Gáshólmur	89
7.11.	P/R Sjeystjörnan	90
7.12.	P/F Samvinnufelagið (M/S Høgifossur)	92
7.13.	P/F í Garðastovu – M/S Olaf í Garðastovu	93
7.14.	P/F Blue North	96
7.15.	M/S Ocean Castle	98
8.	Føroysku peningastovnarnir	99
8.1.	Rentabiliteturin	99
8.2.	Eginpeningakravið	99
8.3.	Lán við landskassaveðhaldi	100
8.4.	Rentulegan	100
8.5.	Niðurstøða	100
8.6.	Samantak	101
9.	Búskaparráðið	102
10.	Ráðgevandi nevndin	104
11.	Landskassagrunnarnir	108
12.	Roknskaparviðurskiftini	112
12.1.	Inngangur	112
12.2.	Roknskaparviðurskiftini í landsumsitingini	112
12.3.	Roknskaparviðurskiftini á privata økinum	114

13. Skrivligar frágreiðingar	117
13.1. Jógvan Sundstein 08.02.1997	117
13.2. Alfred Petersen 13.02.1997	124
13.3. Kristoffur Thomassen 14.02.1997	136
13.4. Pauli Ellefsen 15.02.1997	146
13.5. Svend Aage Ellefsen 15.02.97	150
13.6. Ivan Johannesen 17.02.1997	151
13.7. Anfinn Kallsberg 28.02.1997	154
13.8. Kjartan Hoydal 02.04.1997	155
13.9. Jalgrim Hilduberg 30.04.1997	158
13.10. Signar á Brúnni 07.05.97	159
13.11. Atli P. Dam 17.05.97	161
13.12. Heri Mohr 06.06.1997	164
13.13. Ólavur Olsen 29.08.1997	168
13.14. Jóngerð Purkhús 04.09.1997	169
13.15. Sofus Olsen 04.09.1997	178
13.16. Páll Vang 10.10.1997	185
13.17. Olaf Olsen 18.10.1997	185
13.18. Torbjørn Poulsen 20.10.1997	187
13.19. Tordur J. Niclasen 24.10.1997	188
13.20. Eilif Samuelsen 28.10.1997	188
13.21. Bjarni Olsen 03.11.1997	189
13.22. Karl Heri Joensen 06.11.1997	193
13.23. Niels Pauli Danielsen 13.11.1997	193
13.24. Árni Olafsson 25.11.1997	193
13.25. Leivur Gregersen 08.12.1997	206
13.26. Lasse Klein 06.01.1998	211
13.27. Jógvan I. Olsen 07.01.1998	212
13.28. Finnbogi Ísakson 11.01.1998	213
13.29. Jógvan Durhuus 08-02-1998	215
13.30. Kári Petersen 16.08.1999	217
13.31. Samantak	243
14. Samrøður	246
14.1. Pauli Ellefsen, fyrrverandi lögmaður, fundur 26.02.1998	246
14.2. Jógvan Sundstein, fyrrverandi lögmaður, fundur 26.02.1998	256
14.3. Ivan Johannesen, fyrrverandi landsstýrismaður, fundur 26.02.1998	266
14.4. Jalgrim Hilduberg, fyrrverandi skrivstovustjóri, fundur 27.02.1998	269

14.5.	Kristoffur Thomassen, fyrrverandi stjóri, fundur 27.02.1998	276
14.6.	Annfinn Kallsberg, fíggiarmálaráðharri, fundur 27.02.1998	284
14.7.	Atli P. Dam, fyrrverandi lögmaður, fundur 02.03.1998	290
14.8.	Kjartan Hoydal, fyrrverandi fiskivinnustjóri, fundur 16.03.1999	300
14.9.	Vilhelm Johannesen, fyrrverandi landsstýrismaður, fundur 22.06.1999	305
14.10.	Samantak	313
15.	Heildarniðurstøða	317
15.1.	Tíðin fyri 80-árin	317
15.2.	Skeivleikar og mistøk í 80-árunum	317
15.3.	Búskapurin	323
15.4.	Byggiharra- og ráðgevaraábyrgd	325
15.5.	Samanspæl av nógvum fyrirtreytum	327
16.	Viðløgð Skjøl	328
16.1.	Grannskoðanarfrágreiðing	328
16.2.	Álit í lögtingsmáli nr. 4/1995	407
17.	Leitorð	440

1. INNGANGUR

1.1. §19-nevndin

Í 1995 setti Løgtingið eina tingnevnd við 5 tinglimum við tí endamáli at útgreina og lýsa tey viðurskifti, tær fyrirtreytir og framferðir, politiskt og umsitingarliga, sum hava verið atvoldin til skeivleikar og mistøk í 80-árunum.

Í nevndina vórðu vald: Atli Hansen, Jørgen Niclasen, Sverri Midjord, Heini O. Heinesen og Helena Dam á Neystabø.

Á fyrsta fundi í nevndini 2. oktober 1995 varð Atli Hansen valdur til formann og Jørgen Niclasen til næstformann.

Í november 1996 kom Jóannes Eidesgaard í nevndina fyri Sverra Midjord.

Henda nevnd hevði seinasta fund sín 20. apríl 1998, og nevndin gjørdi av, at ongin fundur skuldi vera fyri løgtingsvalið, og at tann nevndin, sum varð vald eftir valið, skuldi áseta nýggjan fund.

Í nýggju nevndina vórðu hesir løgtingslimir valdir: Heini O. Heinesen, Jørgen Niclasen, Jóannes Eidesgaard, Lisbeth L. Petersen, Jákup Sverri Kass og Jenis av Rana.

Á fundi 22. september 1998 varð Jørgen Niclasen valdur til formann og Jóannes Eidesgaard til næstformann.

Tá ið Jørgen Niclasen gjørdist landsstýrismaður, varð Eyðun Viderø valdur í hansara stað, og 7. januar 1999 skipaði nevndin seg av nýggjum. Lisbeth L. Petersen varð vald til formann og Jákup Sverri Kass varð valdur til næstformann.

Juli til oktober 1999 hevði Jákup Sverri Kass farloyvi. Hesa tíðina var Ronald Poulsen limur í nevndini.

1.2. Uppgávan

Uppgávan, ið §19-nevndin skuldi loysa, tyktist at vera stór og óavmarkað. Nevndin skuldi „kanna 80-árin“ og skriva eina frágreiðing, sum skuldi verða lögð fyri Løgtingið til støðutakan. Hetta skuldi byggja á mál og tilburðir, sum m.a. vóru lýst í løgtings- og landsgrannskoðanarfrágreiðingunum frá 1980 og frameftir.

Hetta var ógvuliga stór uppgáva. Slík uppgáva hevur ikki verið loyst í Føroyum, og í Danmark var í 20. øld bert 1 fyrirdømi, ið kortini gagnaði ikki nevndini.

Fyrsta tiltakið hjá nevndini var sostatt at royna at avmarka uppgávuna og royna at útgreina og lýsa tær fyrirtreytir og framferðir, ið vóru atvoldin til trupulleikarnar, m.a. í 80-árunum. Herundir kom m.a. almenna stuðulsskipanin, dagføring viðvíkjandi lóggávuverkinum, politiski førleikin, fyrisitingarligi førleikin, peningastovnarnir, ráðgevar. Í hesum sambandi slapst ikki undan at vísa landskassastuðlinum, t.e. studninginum, lángevingini og veðhaldi til fiskivinnuna, serligan áhuga.

1.3. Arbeiði nevndarinnar

Nevndin hefur havt tilsamans 55 fundir. Tilfarið, nevndarlimirnir hava havt høvi at lesa, hefur verið rúgvusmikið. Nevnast kann m.a. gerðabøkur hjá Landsstýrinum, Fíggjarnevndini og Búskaparráðnum, árliku frágreiðingarnar upp ígjøgnum 80-árin frá „Det rådgivende udvalg vedrørende Færøerne“, lögtings- og landsgrannskoðanarfrágreiðingarnar, skjøl viðvíkjandi einstøkum málum, lóggávuna viðvíkjandi landskassastuðuli, lóggávuna viðvíkjandi roknskaparviðurskiftunum í landsumsitingini og á privata økinum.

Nevndin hefur heitt á fólk og fingið skrivligar frágreiðingar frá teimum, sum nevndin helt kundu geva upplýsingar um 80-árin og greiða frá umstøðunum í 80-árunum.

Nevndin hefur eisini havt fund við týðandi politikarar og umsitarar í 80-árunum. Eisini fólk í bankaheiminum hava fingið skrivligar fyrispurningar frá nevndini.

Heldur onkur, at nógv fleiri áttu at verið spurð skrivliga og munnliga, so er nevndin samd í hesum, men nevndin var noydd at seta mark fyri kanningararbeiðinum.

Arbeiðið hefur verið drúgt. Hetta kemst ikki bara av, at uppgávan var stór, men eisini tí nevndarlimirnir, bæði í fyrri og seinnu nevndini, hava havt aðrar uppgávur og onnur størv at røkja. Eisini lá arbeiðið stilt í meira enn 1/2 ár í 1998, tí at lögtingsval var, og tá ið nýggj nevnd varð vald, høvdu flestu nevndarlimirnir, ið vóru nývaldir, úr at gera at kunna seg um rúgvumikla tilfarið, ið lá eftir fyrri nevndina.

Hans Petur Weihe, advokatur, hefur verið kanningarráðgevi bæði hjá fyrri og seinnu nevndini, og hansara hjálp hefur verið avgerandi táttur í kanningararbeiðinum.

1.4. Úrskurður

Spurningurin er so, hvat nevndin hefur fingið burtur úr kanningararbeiðinum. Her skal m.a. verða víst til heildarniðurstøðu nevndarinnar.

Hóast nevndini ikki var álagt at reisa ákæru ímóti ella fella dóm yvir navngivin fólk, skal nevndin her í stuttum staðfesta, at kanningararbeiðið m.a. hefur víst hetta:

Føroysku politikararnir vóru ikki nóg dugnaligir. Teir lurtaðu ikki eftir ávaringum frá ráðgevum og frá embætisverkinum.

Á fleiri týðandi økjum var lóggávan ógreið, ófullgigjað og fyrnað í 80-árunum, og ofta áðrenn komið var í 80-árin.

Landsumsitingin var veik. Henni vantaði arbeiðsmegi, og á fleiri økjum vantaði førleiki.

Málsviðgerin skuldi ofta umsita fleiri málsøki, enn hann var førur fyri. Málsviðgerðin var ikki eins frá máli til mál og ikki nóg neyv. Tí gjørdist tapsvandin hjá landinum stórur, og munur var

gjørdur á monnum. Trupulleikar stóðust av, at politikarar vóru partur av umsitingini.

Politiska eftirlitið – figgjarnevnd, løgtingsgrannskoðarar, landsstýrismálanevnd – sveik. Landskassin varð bundin uttan lógarheimild.

Fylgjurnar gjørdust álvarsamar: Milliardatap hjá landskassanum og álvarsamir trupulleikar hjá einstaklingum.

Ábyrgdin fyri álvarsligu skeivleikarnar og mistøkini í 80-árunum lá hjá politisku leiðsluni í 80-árunum, men eisini í 60- og 70-árunum, har tiltøk vórðu gjørd, ið fingi avleiðingar í 80-árunum og fyrstu árin í 90-árunum. Leikluturin hjá stigtakarum, ráðgevum og peningastovnum skal eisini verða nevndur í hesum sambandi.

1.5. Fortíð og framtíð

§19-nevndin hevur kannað eina farna tíð. Kanningin var grundað á fólkakrav. Politikararnir høvdu tikið avgerðir. Fólkið skuldi gjalda rokningina m.a. fyri skip, ið fóru av landinum fyri lítið og onki.

§19-nevndin vísir ikki frá sær, at politikararnir høvdu vilja til at gera umstøðurnar betri hjá landi og fólki, men nevndin má samstundis sanna, at politikararnir evnaðu ikki at skapa tær neyðugu fyrirteytirnar.

Tað er uppgávan hjá Løgtinginum at taka støðu til frágreiðingina frá §19-nevndini. Nevndin vil tí ikki vísa á avleiðingar.

Nevndin hevur ta vón, at kanningin fær tað endamál, ið álitíð gav

- at varðveita rættartrygdina
- at endurreisa álitíð á samfelagsskipanina
- at bøta um almenna umdømi feroyinga
- at byrgja fyri endurtøku.

Nevndin heldur tað vera týðningarmikið, at skeivleikar og mistøk, ið eru gjørd, verða ikki gloymd, men verða lærdómur fyri eftirtíðina. Um so er, hevur §19-frágreiðingin loyst eina týðandi uppgávu.

1.6. Tøkk

§19-nevndin takkar teimum nógvu, ið hava svarað skrivligu fyrispurningunum og verið á fundi við nevndini. Nevndin takkar Landsstýrinum og stovnum, ið hava lænt nevndini gerðabøkur og skjalamappur.

Nevndin takkar Arne Juul Arnskov, ið hevur gjørt notat til kapitullin um yvirtøkupolitikkin, og takkar Gjaldstovuni við Leif Abrahamsen stjóra á odda fyri teir nógvu og týðandi upplýsingarnar, ið Gjaldstovan hevur givið nevndini.

Serliga tøkk eigur Leivur Harryson, landsgrannskoðari, fyri góð ráð og vegleiðing og hjálp, tá kapitlarnir um figgjarlógar mannagongdina við landskassagrunnunum og roknskaparlóggávuna skuldu verða skrivaðir, og tøkk fái hann og Leif Abrahamsen og teirra medarbeiðarar fyri at

útgreina roknskaparligu lyklatølini, ið eru við í kapitlunum um stuðuls-, láns- og veðhaldsútreiðslur í 80-árunum.

Nevndin takkar Landsgrannskoðanini, ið hevur verið skrivarastovnur hjá nevdini, bæði tí fyrru og tí seinnu, og §19-nevndin takkar ikki minst Ásu Justinussen, ið hevur gjørt eitt ómetaliga stórt arbeiði sum skrivari hjá nevdini og hjá Hans Peturi Weihe, kanningarráðgeva. Fyri rættlestur hevur Svenning Tausen serliga tøkk uppiborna.

Lisbeth L. Petersen,
formaður

Jóannes Eidesgaard

Heini O. Heinesen

Eyðun Vidarø

Jákup Sverri Kass

1.7. Jenis av Rana 21.08.2000

Tá lögtingsmál nr. 37/1994 – **kanning av møguligum politiskum og umsitingarligum avgerðum frá 1980 og frameftir** – varð lagt fyri Føroya Løgting, var tingmaður Miðflokksins millum uppskotsstíllararnar. Tá Løgtingið í juni sama ár atkvøddi um uppskotið, vóru atkvøður Miðflokksins ikki at finna millum tey, ið atkvøddu fyri. Orsøkin til hesa broyttu støðu floksins var tann útvatnandi broyting, ið uppskotið hevði gjøgnumgingið í Rættarnevnd Løgtingsins.

Tá lögtingsumboð vórðu vald í sokallaðu §19-nevndina, vórðu umboð fyri gomlu flokkarnir vald í hesa, meðan Kristiligi Fólkaflokkurin, Verkamannafylkingin og Miðflokkurin vórðu hildin uttanfyri og onga umboðan fingi.

Á sumri 1998, eftir at nýtt Løgting var valt, varð nýggj nevnd vald, men nú víðkað við einum nevndarlimi – úr Miðflokkinum. Lögtingsumboð Miðflokksins mótmælti og bað um ikki at verða valdur í eitt arbeiði, ið longu hevði vart í 3 ár – men til fánýtis. Sostatt var flokkurin ikki umboðaður tey fyrstu trý árin, tá grundleggjandi kanningararbeiði má metast at hava verið lagt úr hondum. Ella sagt á annan hátt: **Miðflokkinum varð bert tillutað luttøku í kanningararbeiði nevndarinnar í tveimum av teimum fimm árunum granskannararbeiðið av 80-unum fór fram.**

Henda roynd Løgtingsins at halda Miðflokkinn uttanfyri grundleggjandi kanningararbeiðið, fyri síðani at enda at draga flokkinn inn í tað, **forðar undirritaða at verða við í niðurstøðu nevndarinnar.** Tá eg loksins fyri tveimum árum síðani varð valdur í nevndina, umhugsaði eg tó at krevja kanningararbeiðið, ið eg ikki hevði verið partur av, gjørt umaftur, men slepti hesi ætlan, væl vitandi, at hetta neyvan fór at verða eftirlíkað. Eg valdi tí heldur at líta framá, havi nýtt politisku orkuna til onnur mál, men harmist tó um lagnuna, ið tingmáli nr. 37/1994 var fyri.

Jenis av Rana

2. STÝRISSKIPANARVIÐURSKIFTI

2.1. Lóg um Stýrisskipan Føroya í sermálum

Løgtingslóg nr. 1 frá 13. mai 1948, ið seinni varð broytt við løgtingslóg nr. 2 frá 3. januar 1985, setti í næstan hálvthundrað ár karmarnar um stýrisskipan Føroya í sermálum.

Lógin staðfesti, at lóggávuvaldið lá hjá Løgtinginum, og at Løgtingið skuldi seta Landsstýrið.

§19-nevndin skal serliga vísa á hesar greinirnar, ið eisini vóru galdandi í 80-árunum.

§ 19. *Eingin skattur má verða álagdur, broyttur ella avtikin uttan við løgtingslóg. Lán, ið skuldbindur Løgtingið, má ikki verða tikið, og má heldur ikki sola ella onnur latan av hendi av fastognum landsins ella nýtslurætti teirra fara fram uttan samsvarandi løgtingslóg.*

§ 20. *Í hvørjari vanligari tingsetu leggur Landsstýrið áðrenn 1. september uppskot fram um fíggjarlóg fyri komandi fíggjarár.*

Frá 1. januar 1985 verður kalendaraárið fíggjarár. Um útlit er til, at uppskot til fíggjarlóg ikki er liðugt viðgjørt, áðrenn fíggjarársbyrjan, leggur Landsstýrið fram uppskot um eina fyribils játtanarlóg.

§ 21. *Áðrenn fíggjarlóg ella bráðfeingis fíggjarlóg er samtykt á Løgtingi, má skattur ikki verða kravdur.*

Eingin útreiðsla má verða goldin, ið ikki er heimilað í fíggjarlóg, galdandi tá ið útreiðslan verður ávíst, ella í aðrari galdandi heimildarlóg. Tær játtanir, ið eru ásettar í fíggjarlóg ella aðrari heimildarlóg, mega bert verða goldnar í tí fíggjarári, sum fíggjarlógini er galdandi. Tó kann Landsstýrið í tíðarskeiði inntil 3 mánaðir, aftan á fíggjarárið er endað, ávísa pening, ið er játtaður á fíggjarlógini fyri árið, ið fór.

§ 22. *Løgtingið velur ein ella fleiri løntar roknskapargranskarar. Teir granska ársroknskapirnar og ansa, at inntøkur landsins allar eru taldar, og at onki er goldið uttan heimild í fíggjarlóg ella aðrari heimildarlóg. Teir kunnu krevja at fáa allar upplýsingar og øll skjøl, ið teimum tørvar. Ársroknskapirnir við viðmerking grannskaranna verða at leggja fyri Løgtingið til viðgerðar og samtyktar.*

Grannskoðaraviðurskifti landsins verða at skipa við lóg.

2.2. Lóg um umboðsvald Føroya

Løgtingslóg nr. 2 frá 13. mai 1948 setti karmarnar um umboðsvald Føroya viðvíkjandi føroyskum sermálum. Umsitingin skuldi liggja hjá Landsstýrinum.

Eisini henda lóg setti í høvuðsheitum karmarnar um umsitingina í Føroyum í næstan hálvthundrað ár.

§19-nevndin leggur í sínum kanningararbeiði dent á hesar greinirnar.

§ 9. *Hvør landsstýrismaður hevur yvir fyri Løgtinginum ábyrgd av at røkja tað umboðsvald og ta umsitan, sum teimum er latin upp í hendur, beint og forsvarliga.*

Umboðanina av teimum økjum, ið eru undir Landsstýrisins ræði, býta landsstýrismenn sín ámillum.

Løgmaður ávísir allar útreiðslur úr kassa landsins og ansar, at besar útreiðslur eru ikki størri enn tær játtanir, sum tingið hevur samtykt.

§ 12. *Tað er skylda Landsstýrisins at ansa, at ongar úteiddslur verða goldnar, sum ikki hava heimild í figgjarlóg, ið er galdandi, tá ávísan fer fram, ella í aðrari galdandi heimildarlóg. Tær játtanir, sum eru ásettar við figgjarlóg ella aðrari heimildarlóg, kunnu bert verða goldnar í tí figgjarári, tá figgjarlógin er galdandi, eins og yvirflytan frá einum posti til annan ikki kann fara fram uttan greiniliga heimild til hetta í lógini. Landsstýrið hevur tó heimild til í einum tíðarskeiði av inntil 3 mánaðar, aftan á at figgjarárið er lokið, at ávísa pening, sum er játtaður í figgjarlógini fyri farna árið.*

2.3. § 19 í Stýrisskipanarlógini

§ 18 í gomlu stýrisskipanarlógini, sum er avrit av § 51 í grundlógini, verður endurtikin í § 19 í galdandi stýrisskipanarlóg og er soleiðis orðað:

§ 19. *Løgtingið kann skipa nevndir av tingmonnum at kanna alment umvarðandi mál. Nevndirnar hava rætt at krevja skrivligar ella munnligar upplýsingar frá einskildum borgarum eins væl og frá almennum embætismonnum.*

Hóast henda reglugerðin sambært løgtingslóg hevur verið galdandi í Føroyum í 50 ár, hevur hon ongantið verið nýtt áður.

Tað er ein treyt, at málini, ið skulu kannast, eru almenn týðandi, ella rættari, alment umvarðandi. Tað er Løgtingið, ið ger av, um tað einstaka málið er alment umvarðandi, og tað er ein rættarlig skylda skrivliga ella munnliga at greiða nevndini frá.

Í Danmark er greinin um „parlamentariskar“ kanningarnevndir bert nýtt fáar ferðir, og kanningararbeiðið hevur kanska ikki verið væleydnað.

Tey seinastu 100 árinum hevur fólkatingið/landstingið bert sett tvær kanningarnevndir, í 1918 og í 1945.

Hin fyrri viðvíkti donskum-føroyskum viðurskiptum, m.a. „fólka-adressuni“ í mars 1917 og „telegramminum“ í mars 1918 frá danska løgmláráðharranum til amtmannin í Føroyum.

Kanningarnevndin legði sína frágreiðing fyri landstingið í 1919. Frágreiðingin fekk í Føroyum heitið „Fúlábók“. Vísast kann til „Beretning til Landstinget afgivet af den af tinget i henhold til grundlovens § 45 nedsatte kommission til undersøgelse af forskellige færøske forhold.“ Bókin varð prentað hjá J. H. Schultz A/S í 1919.

Kanningarnevndin, ið varð sett eftir seinna veraldarbardaga, sat í nógv ár, varð endurskipað eftir hvørt ríkisdagsval, men fekk ongantíð gjørt sítt arbeiði liðugt.

3. AVMARKING Í UPPGÁVUNI

3.1. Løgtingsmál nr. 6/1994:

Kanning av politisku og umsitingarligu ábyrgdini í sambandi við skipabygging, veðhald og útgjalding av upphøggingarstuðuli og annað.

Tann 8. november 1994 legði Kristiligi Fólkaflokkurin, Føroya Framburðs og Fiskivinnuflokkur málið fyri tingið.

Uppskot til samtyktar var soleiðis orðað:

Føroya Løgting samtykkir beinanvegin at seta kanning í verk av politisku og umsitingarligu ábyrgdini í sambandi við skipabygging, veðhald og útgjalding av upphøggingarstuðli o.a. Víst verður í hesum sambandi til viðmerkingar og frágreiðingar í áliti í løgtingsmáli nr. 47-15/93: Grannskoðan av almennum roknskapum – landskassin.

Málið varð beint í Rættarnevndina 24. november 1994, og 23. mai 1995 mælti Rættarnevndin frá at samtykkja uppskotið og vísti til løgtingsmál nr. 37/1994.

Mál nr. 6/1994 varð sostatt ikki samtykt.

3.2. Løgtingsmál nr. 37/1994:

Kanning av møguligum óregluligum politiskum og umsitingarligum avgerðum frá 1980 og frameftir.

Tann 27. januar 1995 lögdu átta tingmenn, umboðandi allar flokkar á tingi, fram soleiðis orðað uppskot til samtyktar:

1. *Løgtingið samtykkir at seta 3-manna tingnevnd samb. grein 18 í stýrisskipannarlógini at ganga ígjøgnum og kanna møgulig óreglulig viðurskipti í politiskum og umsitingarligum avgerðum, og um staðfestast kann ein politisk/umsitingarlig ábyrgd í hesum sambandi.*
2. *Kanningin verður grundað á tær upplýsingar, sum komnar eru fram í frágreiðingunum frá landsgrannskoðaranum og løgtingsgrannskoðaranum.*
3. *Tá kanningin er gjord, verður úrslitið lagt fyri Løgtingið at taka støðu til.*
4. *Fíggarligur stuðul verður veittur nevndini til tess at útvega neyðuga sakkøna hjálp til kanningararbeiðið.*

Uppskotið hevði m.a. hesar viðmerkingar:

§ 18 í løgtingslóg nr. 1 frá 13. mai 1948 um Stýrisskipan Føroya í sermálum er soljóðandi:

„Tingið kann skipa nevndir av tingmonnum at kanna almenn týðandi mál. Tilíkar nevndir hava rett til at krevja skrivligar ella munnligar

frágreiðingar frá privatum borgarum eins og frá almennum embætismonnum. Val av nevndarmonnum og umboðan fer fram við lutfalsvali.“

Endamálið við hesi kanning er at fáa greiðu á, um nøkur politisk og/ella umsitingarlig ábyrgd kann staðfestast í sambandi við ávís ivasom viðurskifti, sum lands- og løgtingsgrannskoðararnir hava víst á í nøkrum sera atfinningaransomum frágreiðingum, serstakliga viðvíkjandi almennum láni- og vedhaldsheimildum, umframt krøvum viðvíkjandi eginpeningi í sambandi við skipabygging.

Mett verður, at umrødda heimild í stýrisskipanarlógini kann nýtast á ein slíkan hátt, at ein haldgóð og forsvarlig kanning kann fremjast á hesum grundarlag.

Mælt verður til, at arbeiðssetningurin hjá nevndini verður avmarkaður til bert at viðgera tey ítökiligu viðurskiftini, sum nevnd eru í viðkomandi grannskoðarafrágreiðingum, fyri á tann hátt at seta greiðar karmar um uppgávu og endamál við kanningini.

Málið var til 1. viðgerð 17. februar 1995 og varð beint í Rættarnevndina, sum 1. juni 1995 legði fram álit soleiðis orðað:

Rættarnevndin hevur viðgjørt málið, og mælir ein samd rættarnevnd til, at sett verður ein 3 manna nevnd av løgtingsmonnum samb. § 18 í stýrisskipanarlógini at kanna ávís ivasom viðurskifti í landsumsitingini, við støði í grannskoðara- og løgtingsgrannskoðarafrágreiðingunum frá 1980 og frameftir.

Innihaldið í nevndu frágreiðingum gevur greiðar ábendingar um álvarsligar skeivleikar og politisk og umsitingarligt ábyrgdarloysi í føroyska samfelagnum.

Skal rættartrygdin varðveitast og álitid á samfelagsskipanina endurreisast, er tískil neyðugt við eini djúptøknari kanning av hesum viðurskiftum.

Eisini hevur ein slík kanning ovurstóran týðning fyri almenna umdømi føroyinga, sum ofta hevur liðið undir skuldsetingum um at vilja dylja og káva út yvir egin ivasom viðurskifti, meðan ólíka lettari hevur verið at givið øðrum skuldina fyri óskilið, sum hevur valdað innan bæði politisk, umsitingarlig og fíggjarlig viðurskifti v.m.

Aðalmálið er at útgreina og lýsa tey viðurskifti í sjálvari tí politisku skipanini, sum hevur verið orsøkin til teir skeivleikar og mistøk, sum umrødd eru í grannskoðarafrágreiðingunum.

Tað eigur tí at viðurkennast, at um tað skal eydnast okkum at forða fyri, at somu mistøk verða gjord aftur, so krevur hetta, at ein neyv lýsing av orsøkunum til áður tiknar skeivar avgerðir, verður fingin til vega.

Hildið verður skilagott, at nevndin verður mannað við trimum persónum heldur enn ferri ella fleiri limum, tá tað av royndum er staðfest, at hetta er eitt hóskandi tal, um nevndararbeiði av slíkum slagi skal vera skjótt og effektivt.

Umráðandi er at skapa virðing og álit um tað arbeiði, nevndin hevur

sett sær fyri at greiða úr hondum. Veitast skal trygd fyri, at kanningin verður framd á einum høgum halddyggum støði, sum noktar øll faklig krøv til dygd og førleika hjá tí ella teimum, ið skulu hjálpa nevndini við eini slíkari kanning.

Í hesum sambandi verður álagt nevndini at taka sær serkøna lögfrøðiliga hjálp til at taka sær av dagligu fyrisitingini, praktiska arbeiðinum við at savna saman tilfar, fyrireika og skipa fyri fundum umframt at útgreina lýsingar og niðurstøður í fundarfrágreiðingunum.

Nevndin leggur dent á, at teir lögtingslimir, sum valdir verða í hesa kanningarnevnd, eru fullkomuliga óheftir og ikki á nakran hátt kunnu leggjast undir at hava havt nakran leiklut í teimum avgerðum, sum umrøddar eru í grannskoðarafrágreiðingunum.

Endamálið við kanningini verður fyrst og fremst at geva eina gjølliga lýsing av teimum fyriritreytum og tí framferð, sum vóru atvoldin til besar avgerðir, og í hvønn mun manglar og brek í skipanini og/ella menniskjanslig mistøk vóru atvoldin til møguligu skeivu avgerðirnar.

Herundir eigur at verða nomið við spurningin um evt. ófullfíggið lógarverk, tørvandi samskipan av reglunum, og/ella vantandi fyrisitingarligur førleiki var ein grund til atfinningarsomu politisku og/ella umsitingarligu avgerðirnar í hesum tíðarskeiði.

Út frá frammanfyri nevndu fyriritreytum setir ein samd rættarnevnd fram soljóðandi uppskot til samtyktar:

Løgtingið samtykkir at seta eina tingnevnd av 3 lögtingsmonnum, samsvarandi lögtingslóg nr. 1 frá 13.05.1948 um stýrisskipan Føroya í sermálum, sum seinast broytt við lögtingslóg nr. 2 frá 02.01.1985 § 18 (eftir ólavsoðudag 1995 verður heimildin fyri kanningarnevndina lögtingslóg nr. 103 frá 26.07.1994 um stýrisskipan Føroya § 19).

Tey trý umboðini í nevndini verða vald av tinginum samb. uppskot.

Við støði í teimum málum og hendingum, sum m.a. eru lýstar í lögtings- og landsgrannskoðarafrágreiðingunum frá 1980 og frameftir, skal nevndin geva eina frágreiðing, sum verður lögð fyri Løgtingið til støðutakan.

2. viðgerð var 1. juni 1995, og uppskotið varð samtykt við 18 atkvøðum, ongin ímóti, við teirri broyting, at 5 lögtingslimir vórðu valdir í nevndina.

3.3. Fyrisetningur/kommisorium

Nevndin hevur fingið henda fyrisetning:

Við støði í teimum málum og hendingum, sum m.a. eru lýstar í

løgtings- og landsgrannskoðanarfrágreiðingunum frá 1980 og frameftir, skal nevndin geva eina frágreiðing, sum verður lögð fyri Løgtingið til stødutakan.

§19-nevndin mátti skjótt sanna, at hesin fyrisetningur er ógvuliga víðfevndur. Tíðin er long, og tann „sakliga“ avmarkingin vantar.

Í fyrsta uppskotinum mælti Rættarnevndin til, at arbeiðssetningurin bert var at viðgera tey ítøkiligu viðurskiftini, sum nevnd eru í viðkomandi grannskoðarafrágreiðingum, fyri á tann hátt at gera greiðar karmar um uppgávu og endamál við kanningini. Hesin setningur varð ikki endurtikin í endaliga álitinum.

§19-nevndin skilir tí endaliga álitið soleiðis, at Rættarnevndin hevur gjørt av ikki at seta greiðar karmar um uppgávuna.

Álitið gevur kortini hesa vegleiðing:

Aðalmálið skal vera at útgreina og lýsa tey viðurskifti, tær fyritreytir og framferðir, politiskt og umsitingarligt, sum hava verið atvoldin til skeivleikar og mistøk í 80-árunum.

Álitið gevur kanningini hetta endamál

**at varðveita rættartrygdina
at endurreisa álitið á samfelagsskipanina
at bøta um almenna umdømi føroyinga
at byrgja fyri endurtøku**

Eftir hesum arbeiðssetningum kennir §19-nevndin tað sum sína uppgávu at geva eina gjølliga frágreiðing, bygda á neyvt kanningararbeiði, uttan ásakán móti einstøkum fólkkum.

§19-nevndin hevur lagt dent á, at hon hevur ikki til uppgávu at reisa ákæru ímóti ella fella dóm yvir navngivin fólk.

Hvat praktiska kanningararbeiðinum viðvíkur heldur nevndin, at tað letur seg ikki gera at kanna øll mál, ið hava verið til viðgerðar í 80-árunum.

Nevndin hevur tí roynt at avmarka uppgávuna til at taka einstøk tilvildarlig mál og einstakar tilburðir.

Nevndin hevur eisini hildið, at neyðugt var at seta „fokus“ á lóggávuna um veðhald og lán til skipabygging, skipaumvæling, skipakeyp o.a.

Nevndin hevur eisini kent tað sum sína uppgávu at lesa rættarbøkur og dómsbøkur í Heygadrangsmálinum og Skálafjalsmálinum, har m.a. spurningurin um lóggávu og umsiting viðvíkjandi krøvunum til eginpening er viðgjørdur.

4. LÓGGÁVAN

4.1. Tær einstøku lógirnar

Tá talan er um landskassastuðul, verður hugsað um stuðul í víðari merking t.d. studning, lán og veðhald.

Frá 1960 og frameftir hefur lóggávan á hesum økinum verið sera fjølbroytt. Lógirnar eru nógvar, og eyðsæð er, at ein stórir partur av lóggávuvarbeiðinum á Løgtingi og í Landsstýrinum hefur snúð seg um lógir um almennan stuðul av ymiskum slag.

Ofta hefur talan verið um stuðul til kommunur, grunnar, stovnar og einstøk húski. Summar lógir hava verið avmarkaðar til eitt ella fá fíggjarár. Sovorðnar lógir, sum á ein ella annan hátt „bundu“ landskassan, eru okkurt um 200 í tali.

Bert fáar av hesum lógum hava havt við skip og skipabygging at gera. Talan er um m.a. hesar:

- Nr. 17 frá 25.04.1960: Skipabygging, mark 40 mió.kr. (ikki galdandi eftir fíggjarárið 64/65)
- Nr. 48 frá 30.05.1964: Endurnýggjan av fiskiskipaflotanum, m.a. um leinging av skipum, veðhald upp í 30% av skipavirðinum aftaná leingingina (úr gildi 28/70).
- Nr. 4 frá 24.03.1965: Bygging av fiskiskipum, bygging av deksfiskiførum og sáttmálaveðhald (úr gildi 28/70).
- Nr. 15 frá 31.03.1966: Stuðul til bygging av farmaskipum, sáttmálaveðhald, hægst 4 mió.kr. hvørt fíggjarár 66/67 til 69/70.
- Nr. 13 frá 02.05.1967: Prioritetslán til fiskiskip, ikki upp um 50 mió.kr.
- Nr. 28 frá 30.05.1970: Endurnýggjan av fiskiskipaflotanum, veðhald upp í 70% av íleggingini eftir meting (úr gildi 24/78).
- Nr. 24 frá 01.06.1978: Endurnýggjan av fiskiskipaflotanum, upp í 70% av íleggingini eftir meting, bygging av deksfiskiførum (úr gildi 102/88).
- Nr. 103 frá 11.12.1980: Endurnýggjan av fiskiskipaflotanum, hægst 20% av keypsprísinum, ikki eldri enn 2 ár (úr gildi 31.12.1981).
- Nr. 77 frá 02.12.1981: Fiskiskip og fiskavirkir, fíggjarárið 81/82, ikki upp um 15 mió.kr. (úr gildi 31.12.1981).
- Nr. 99 frá 30.09.1982: Fiskiskip og fiskavirkir, fíggjarárið 82/83, veðhald í alt ikki upp um 15 mió.kr.
- Nr. 35 frá 03.05.1984: Endurnýggjan av fiskiskipaflotanum, broyting til lóg nr. 24 frá 1. juni 1978 (úr gildi 102/88).
- Nr. 4 frá 09.01.1986: Fiskiskip og fiskavirkir, veðhald ikki upp um 25 mió.kr. íalt (galdandi í fíggjarárinum 86).

- Nr. 38 frá 20.05.1988: Stuðul til bygging av fiskiförum til útflutnings. Fiskiför bygd á føroyskum skipasmiðjum.
- Nr. 102 frá 19.08.1988: Endurnýgging av fiskiskipaflotanum, upp í 30% av íleggingini eftir meting (umbygging) og 10% av byggikostnaðinum (nýbygningar).
- Nr. 44 frá 30.03.1990: Endurnýgging av fiskiskipaflotanum, ískoyti til lóg nr. 102, 09.08.1988.
- Nr. 61 frá 30.05.1990: Landskassaveðhald. Broytingar til ymsar lógir viðvíkjandi landskassaveðhaldi.

Nógvar av hesum lógum eru ógvuliga stuttar og lúka akkurát endamálið í stýrisskipanarlógini um, at lán, ið skuldbinda Løgtingið, má ikki verða tikið..... „uttan samsvarandi lögtingslóg“.

4.2. Landsumsitingin og lóggávan.

Ikki sjáldan hevur umsiting og lóggávuveld mist yvirlitið. Lógir, ið eftir egnum reglum skuldu endurskoðast, eru ikki endurskoðaðar og onkrar ikki farnar úr gildi við lóg.

Eitt av dømunum um ógreiða lóggávu er lóg nr. 15 frá 31. mars 1966 um stuðul til bygging av farmaskipum.

Lógin varð avmarkað til veðhald fyri veðhaldslánum til 4 mió.kr. hvørt av teimum 4 fígjarárunum 1966/67 til 1969/70.

Lógin kom í gildi 1. apríl 1966 og skuldi verða endurskoðað í lögtingssetuni 1969.

20 ár seinni er lógin enn „á lívi“:

Í lóg nr. 61 frá 30. mai 1990 samtykti Løgtingið m.a.:

„Í lögtingslóg nr. 15 frá 31. mars 1966 um stuðul til bygging av farmaskipum við seinni broytingum verður innsett sum nýggj: “§ 4A. Veðhald eftir hesi lóg verður veitt sum einfalt veðhald. Í serligum førum kann tó sjálvsuldaraábyrgd veitast fyri útlenskum prioritetlánum““.

Lóg nr. 103, frá 11.12.1980 um endurnýggjan av fiskiskipaflotanum, hevur serstöðu. Í lógartekstinum er staðfest, at hon fór úr gildi 31. desember 1981. Næstan 7 ár seinni varð staðfest í lóg nr. 102 frá 19.08.1988, at lóg nr. 103 frá 11.12.1980 fór úr gildi!

§19-nevndin hevur lisið gerðabøkurnar hjá Landsstýrinum frá 1980 og frameftir. Henda gjøgnumgongd hevur víst, at tað var ofta, at lán og veðhald vórðu givin, og í gerðabókini varð ikki nevnt, hvør heimildin hevur verið.

Heimildin var í flestu málum umrødd í áliti, ið fylgdi við málinum.

§19-nevndin heldur, at tað var ein veikleiki

at tað ikki í gerðabókini hjá Landsstýrinum, í øllum førum har landskassin skuldi stuðla, varð víst til lógarheimild, og

at landsumsitingin í 80-árunum, har hámark var nevnt í lógini, hevði ikki skipað eftirlit við, nær hámarksloftið var rokkið.

Henda umsitingarliga veikleika átti Landsstýrismálanevndin kanska at bött um.

4.3. Landsstýrismálanevndin

Við tí endamáli at taka sær av og hava eftirlit við gerðabók Landsstýrisins hevur Landsstýrismálanevnd verið vald. Nevndin hevði 3 limir, valdir fyri hvørja tingsetu.

Nevndin hevði tá bert gerðabøkurnar at halda seg til, og álitini, ið lögð vóru fram í 80-árunum, vísa, at nevndin sum oftast hevur býtt seg í ein meiriluta og ein minniluta.

Við fáum undantøkum skeyt meirilutin upp, at Løgtingið skuldi góðkenna tær avgerðir, sum Landsstýrið hevði tikið sambært gerðabókunum.

Hóast minnilutin ofta hevði nógvar viðmerkingar til gerðabókina, varð uppskotið frá meirilutanum tó samtykt.

Vanliga vóru viðmerkingar meirilutans stuttorðaðar, hóast 70 til 80 landsstýrisfundir stóðu í gerðabókini hvørt árið.

§19-nevndin hevur frá fyrrverandi limum í Landsstýrismálanevndini fingið at vita, at gerðabøkurnar vanliga søgdu ikki so nógv. Oftast var bert í stuttum nevnt hvørji málini vóru, og um tey vórðu samtykt, ikki samtykt ella útsett. Av og á stóð tó, at onkur landsstýrismaður kravdi sínar viðmerkingar fórdar í gerðabókina.

Minnilutin gjørði tó ofta meira burturúr bæði evnisliga og politiskt. Minnilutin vísti ofta á, at har viðgerðin var útsett, vóru mál, sum „endaðu blint“, og orðingin kundi vera soleiðis:

„Tað er áskoðan minnilutans, at núverandi Landsstýri hevur ikki tak á viðurskiftunum, avgerðirnar eru skiftandi, og ongin bein kós sæst at vera í støðutakanini“.

Minnilutin kundi eisini málbera seg soleiðis:

„Her eru nevnd nøkur dømi burturúr einari lítið ábugaverdari gerðabók hjá Landsstýrinum

... ..

Minnilutin kann ikki mæla tinginum til at góðkenna gerðabókina“

Onkuntíð var eisini skrivað, at meirilutin í Landsstýrismálanevndini hevði viðmerkingar, sum vístu, at meirilutin var ikki samdur við Landsstýrið, ið hevði ábyrgdina av gerðabókini avvarðandi skeið.

„Skilliga sæst, at tilvildin hevur valdað innan landsins stýri hetta skeiðið. Heilt nógv mál hava fingið misjavna undirtøku við gerðabókaførdum serstøðum, og skilst av hesum, at undanfarna Landsstýri ikki á nakran hátt hevur verið ført fyri at virka sum ein eind.“

§19-nevndin heldur, at Landsstýrismálanevndin átti at verið eygleiðari Løgtingsins og havt neyvt eftirlit við, um Landsstýrið í øllum førum

fylgdi lóggávuni og gav teim einstöku málunum eins viðgerð, so munur varð ikki gjördur millum borgarar landsins.

Hetta fekk Landsstýrismálanevndin ikki høvi til: Meirilutin gjörði stutt av, og styðjaði Landsstýrið. Minnilutin gjörði viðmerkingar, ið ofta vóru politiskar meira enn „sakligar“.

§19-nevndin heldur, at álitini, ið Landsstýrismálanevndin legði fyri Løgtingið, høvdu fingið eina gjølligari viðgerð í Løgtinginum, umbodaði meirilutin í nevndini altíð flokkar, ið ikki vóru landsstýrisflokkar.

Eisini átti reglugerðin fyri nevndina at tryggja, at nevndin í sínum arbeiði gjörði ikki politiskar, men „sakligar“ metingar.

Nógv var vunnið, hevði Landsstýrismálanevndin t.d. longu í 70-árunum víst á, at tað var eitt mistak, at landsumsitingin hevði ikki skipað eftirlit við, nær hámarksloftið í veðhaldslógunum var rokkið. Eitt dømi er lóg nr. 13 frá 1967.

4.4. Lóg nr. 13 frá 1967

Løgtingslóg nr. 13 frá 2. mai 1967 um prioritetslán til fiskiskip er soleiðis orðað:

1. *Landsstýrinum er heimilt saman við Fíggjarnevndini landskassans vegna at ganga í veð fyri prioritetslánnum til nýbygd fiskiskip. Hetta veðhald má tilsamans ikki fara uppum 50 mió.kr.*
2. *Henda lóg kemur í gildi beinanvegin og verður at endurskoða í løgtingssetuni 1969.*

Lógin varð ikki endurskoðað í 1969.

Eftir uppskotinum skuldi lógin galda so leingi sum lóg nr. 4 frá 24. mars 1965 um bygging av fiskiførum. § 2 í hesari lóg staðfesti, at lógin skuldi endurskoðast í løgtingssetuni 1969. Soleiðis varð eisini. Lóg nr. 4/65 fór úr gildi samstundis sum lóg nr. 28 frá 30. mai 1970 um endurnýggjan av fiskiskipaflotanum varð viðtíkin.

Ongin nýggj lóg kom í staðin fyri lóg nr. 13 frá 1967.

Í álitinum til lóg nr. 13/1967 verður m.a. skrivað, at inntil tað er eydnast at útvega bíligari pening „eigur Landsstýrinum at vera heimilt at ganga í veð fyri nevndu lánnum.....“

Lóg nr. 13 frá 1967 verður heldur ikki nevnd í seinni lógum.

Lóg nr. 28/70 um endurnýggjan av fiskiskipaflotanum hevði í § 11 hesa orðing:

Landsstýrinum verður heimilað, í samráð við Fíggjarnevndina, landskassans vegna at veðhalda fyri lánnum til bygging av deksfiskiførum, og fyri at føroyskar skipasmíðjur lúka treytirnar eftir sáttmálanum um bygging av fiskiskipum.

Henda greinin varð endurtíkin í lóg nr. 24/78 um endurnýggjan av fiskiskipaflotanum

Við lögtingslóg nr. 103/80 um broyting í lögtingslóg um endurnýggjan av fiskiskipaflotanum, varð í § 11 skoytt uppí, sum nýtt stk. 2:

„Í heilt serligum føri verður Landsstýrinum heimilað, eftir góðkenning Fíggjarnævndarinnar, landskassans vegna at veðhalda fyri prioritetslánnum uppá hægst 20% av keypsprísinum í samband við keyp til landið av skipum ikki eldri enn 2 ár; tá talan er um veruliga nýskipan í veiði ella viðgerðar-bættum innan fiskivinnuna, ella útvegan av veiðiorku til givnar fiskimøgu-leikar, ið ikki verða nýttir til fulnar“.

Heldur ikki henda lógarbroyting gevur eina heimild, sum svarar til § 1 í lóg nr. 13/67 um veðhald fyri prioritetslánnum til nýbygd fiskiskip.

Í lóg nr. 102/88 um endurnýggjan av fiskiskipaflotanum eitur tað í § 11, stk. 2, at

„Landsstýrinum verður heimilað, eftir góðkenning Fíggjarnævndarinnar, landskassans vegna at veðhalda fyri prioritetslánnum uppá hægst 10% av byggikostnaðinum í sambandi við bygging av fiskiskipum yvir 20 BRT. Um bygt verður í Føroyum tó upp til 15%“

Lóg nr. 13/67, ið skuldi endurskoðast í 1969, hevur verið nýtt í umleið 20 ár sum grundarlag undir veðhaldum fyri prioritetslánnum í nýbygdum fiskiskipum.

Í einum notati dagfest 7. januar 1982 skrivaði skrivstovustjórin í Landsstýrinum:

„Onki mark er í lógini sett fyri einkulta lánið og heldur ikki krav um, hvussu tað skal tryggjast. Vanliga markið í praksis er, at hámarkið er 14% av metingarvirðinum og at lánið, ið veðhildið verður fyri, hevur prioritet í skipinum innanfyri 70% av virðinum... Lógin er serliga nýtt við skipabygging í Noregi“.

9. mars 1987 gjørdi skrivstovustjórin annað notat:

„Nú kann sigast, at 1967-lógin er galdandi enn. Tað man tó vera meira enn ivasamt, og sjálvt um so skuldi verið, er farið upp um markið, 50 mió.kr., ikki bert eina ferð, men fleiri ferðir. Hóast hesa tørvandi heimild, hava bæði Landsstýrið og Fíggjarnævndin játtað veðhald fyri prioritetslánnum, og veðhaldsumsóknir til nýbyggingar liggja fyri.

Mælt verður tí til at fáa veðhaldsheimildina endurnýggjaða“.

§19-nevndin hevur ikki sæð uppgerð yvir øll veðhaldini, givin sambært lóg nr. 13/67, men hóast onkrar veðhalds skyldur eru dotnar burtur, tí at lán eru goldin aftur, hevur lógin verið nýtt sum heimildargrundarlag fyri veðhaldum langt eftir tað, at stoytt er ímóti hámarksloftinum.

Í frágreiðingini frá Grannskoðanardeild Landskassans viðvíkjandi roknskapinum 1989-91 verður m.a. sagt:

„Nevnast kann, at givnar tilsøgnir í 1982/83 um veðhald fyri prioritetslánnum (oftast 25% í hesum tíðarskeiði) einsamallar vóru nóg stórar til at

náa markið í lógini, t.d. „fylti“ bara tað eina skipið nærum 50% av markinum“.

§19-nevndin hevur ta meting

- at løgtingslóg nr. 13/67, um veðhald fyri prioritetslánnum í nýbygdum fiskiskipum, skuldi endurskoðast í 1969
- at tað var skeivt, at lógin ikki varð endurskoðað saman við „systurlógini“, lóg nr. 4/65 um bygging av fiskiskipum
- at lógin tí ikki átti at verið nýtt sum heimild fyri veðhald fyri veðhaldslánnum og nýbygdum fiskiskipum, í tíðini frá 1970 og frameftir, uttan at alla tíðina varð havt eftirlit við, um hámarksloftið var rokkið
- at lógin, í hvussu so er, átti ikki at verið nýtt, eftir at øll (aktuellu) veðhaldini vóru komin upp á ásetta markið
- at upplýsingar eru um, at hámarkið var rokkið fyrst í 80-árunum – meira enn so!

4.5. Eginpeningur

Krivið um eginpening, har almennur stuðul á ein ella annan hátt skuldi veitast, hevur verið við í lóggávuni í umleið 50 ár.

Lógargrundarlagið í 80-árunum var m.a. hetta:

Ll.nr. 15 frá 31.03.1966 Stuðul til bygging av farmaskipum.

Ll.nr. 24 frá 01.06.1978 Endurnýgging av skipaflotanum

Ll.nr. 4 frá 09.01.1986 Veðhald fyri lánnum til fiskiskip og fiskavirkir v.m.

Ll.nr. 102 frá 19.08.1988 Endurnýgging av fiskiskipaflotanum

Kunngerð nr. 44 frá 11.05.1989 um eginpening.

Í lógini frá 1966 er treytað, „*at viðkomandi byggiharri/skipaeigari eigur í minsta lagi 10% av byggipeninginum eftir sáttmála ella virði skipsins eftir meting*“.

Í lógini frá 1978 er í stuttum tilskilað, at „*lánsveitingin er treytað av, at viðkomandi eigari hevur í eginpeningi í minsta lagi 10% av virði skipsins*“.

Lógin um veðhald fyri lánnum til fiskiskip og fiskavirki v.m. frá 1986 er eitt sindur fjølbroyttari. Har talan er um fiskavirki ella smolt- og alibrúk, skal „*eginpeningurin verða bækkadur við í minsta lagi 10% av veðhaldna láninum*“.

Har talan er um fiskiskip, er krivið tað sama, tá ognarin er partafelag.

Er talan um fiskiskip, har einstaklingur, partsreiðari ella slíkur er ognari, er treytin, at í minsta lagi verður goldið inn „*út yvir kravda eginpeningin, spardur skattur, sum stavar frá avskrivning uppá skipið skattaárin 82-83, 83-84, 84 og 85, og at nýinngoldin verða 10% av veðhaldsláninum*“.

Eyðsæð var, at tað var torført, bæði í landsumsitingini, í bankunum og hjá vinnulívinum til fulnar at skilja, hvussu og nær krøvini til eginpening skuldu lúkast.

Tørvur var á at fáa viðurskiftini viðvíkjandi eginpeningi kannað, og Landsstýrið setti tí eina nevnd at kanna málið.

Henda nevnd legði fram tilmæli 22. august 1986:

„Endamálið við arbeiðinum

Nevndin hevur sæð tað sum sína uppgávu at meta um, hvørt núgaldandi mannagongd tryggjar, at eginpeningurin er til staðar so sum kravt í lógini, og at umleggja mannagongdina, um tað verður mettt, at mannagongdin ikki tryggjar, at eginpeningurin er til staðar...

Galdandi mannagongd

Tilsagnir um veitingar sambært omanfyri nevndu lógum verða givnar av Landsstýrinum og Fíggjarnevndini við tí fyrirtreyt, at prógv skal fyriligga áðrenn ein nærri ásettan dag, um at tann kravdi eginpeningurin finst.

Váttan frá sakførara ella banka um, at umsøjarin hevur tann kravda eginpeningin innistandandi á einari konto, verður góðkend sum prógv fyri at eginpeningurin finst.

Umframt hesa váttan verður kravt, at um lán verður tikið fyri at fáa eginpeningin til veiga, so kann lánið ikki hava veð í skipinum ella í felagnum, ið eigur skipið.

Veitingarnar verða latnar endaliga, tá skipið er liðugt, og meting fyriligur, ið prógvur, at tað hevur tað ætlaða virðið...

Hví krevja eginpening?

Nevndin metir, at orsøkin, til at lógin krevur ein ávísan eginpening, er, at ein ynskir, at eisini tann, ið ger iløguna, má bera ein part av tí tapsvanda, ið er við iløguni, og at hann eigur at koma fyrst í raðfylgjuni, tá tað snýr seg um tapsvandan...

Ynskiligt at íleggjarin átekur sær tapsvanda

Niðurstøðan er, at tað er neyðugt, at íleggjarin, ið jú er tann, sum tekur stigið til iløguna, átekur sær ein ávísan tapsvanda og eitt ávíst økonomiskt andsvar í samband við iløguna, og at hann verður tann fyrsti, ið verður fyrri tapi, um illa berst í hond.

Hetta verður ikki tryggjað nóg væl við galdandi mannagongd

Galdandi mannagongd gevur ikki møguleika fyri at staðfesta, hvørt eginpeningurin veruliga umboðar tapsvanda og andsvar fyri íleggjaran, við tað at tað ikki verður upplýst, hvadani hesin eginpeningur stavar, og hvussu hann er framkomin.

Krøv til eginpeningin framyvir

Um eginpeningurin skal kunna umboða tapsvanda og økonomiskt andsvar fyri íleggjaran, má ein seta hesi høvuðskrøv til eginpeningin

1. Partaeigarar/reiðarar skulu veruliga eiga ella befta fult út persónligt fyri tann eginpening, teir skjóta inn.
2. Eginpeningurin skal vera til staðar, tá avtalan verður gjord. Hetta merkir, at eginpeningur, ið kemur fram beinleiðis ella óbeinleiðis í samband við sjálvt skipakeypið ella, sum stavar frá tí, ikki eigur at telja við sum eginpeningur, tá játtan um vedhald ella stuðulslán verða givin, men má í staðin nýtast til at niðurskriva skipsvirðið tilsvarandi.

Nevndin ásannar, at tað verður torført til fulnar at tryggja, at íleggjararnir veruliga koma at átaka sær tapsvanda, og at reellur eginpeningur er til staðar frammanundan. Hon metir kortini, at nógv verður bött um støðuna, um ein

1. krevur fleiri upplýsingar frá stuðulsumsøkjarunum, serstakliga um hvussu eginpeningurin er framkomin,
2. ásetir, at ávís sløg av fígging ikki kunnu góðkennast sum eginpeningur, og
3. leggur áberðslu á, at tað er umsøkjarin sjálvur, sum skal prógva, at eginpeningurin er reellur, og at hann umboðar ein tapsvanda fyri umsøkjaran.

Vegleiðandi krøv til mannagongd

Nevndin mælir á hesum grundarlagi til, at fylgjandi krøv framyvir verða vegleiðandi í viðgerðini av stuðulsumsøknunum til staðfesting av eginpeningi:

1. Tá gamalt skip verður keypt av skipasmiðju í samband við, at nýtt skip verður kontraktað, skal gamla skipið virðismetast av óvildugum persónum ella stovni, og helst av meklara uttanlands, um treytin samstundis er, at skipið skal seljast av landinum.
2. Peningur, ið beinleiðis ella óbeinleiðis verður veittur keypara frá skipasmiðju, motorleverandørum, øðrum leverandørum av útgerð ella frá almennum myndugleikum (t.d. ríkis- ella landspartamyndugleikum), skal ikki teljast við, tá kravdi eginpeningurin verður gjordur upp. Samsýning fyri byggiestirlit kann tó innan fyri ávíst rímiligt mark verða tald við
3. Lán, ið verða veitt keypara til fígging av eginpeningi beinleiðis ella óbeinleiðis frá skipasmiðju, motorleverandørum øðrum leverandørum av útgerð ella frá almennum myndugleikum kunnu bert telja við sum eginpeningur, um fullgott prógv verður veitt fyri, at hesi lán eru grundað á haldgott pant ella kredittvirði frá keyparanum. Somuleiðis kunnu lán móti transporti í studningi frá almennum myndugleikum, veri seg frá føroyskum ella útlenskum myndugleikum, ikki teljast

við sum eginpeningur. Lán, ið bera brá av at vera fiktiv, kunnu heldur ikki teljast við.

4. *Tað álíggur umsøkjaranum at prógva, at ásetingarnar í pkt. 2 og 3 verða hildnar. Váttan skal fyriliggja frá sakførara, banka og reiðara, um at tær eftir teirra vitan verða hildnar. Umsøjarin skal somuleiðis vera til reiðar fyri egnu rokning at fáa til vega ognaruppgjerd, roknskap við ognarvirðismetingum o.s.fr. Annars er tað upp til málsviðgerðaran at krevja annað tilfar, um hann metir tað vera neyðugt fyri at kunna taka avgerð í málinum.*
5. *Umsóknirnar eiga yvirhøvur ikki at verða realitetsviðgjørðar, fyrr enn fullgott prógv er veitt fyri, at reallur eginpeningur er til staðar.*
6. *Í málsviðgerðini skal eisini siggjast til, at treytirnar í lógini, um at lán og veðbald skulu tryggjast við pantirretti innan fyri 90%, verða loknar.“*

Hóast tað var átrokandi, at nýggj reglugerð viðvíkjandi eginpeningi varð gjord, hendi kortini onki avgerandi tey næstu 2 árin.

§19-nevndin hevur sæð fleiri dømi um, at málsviðgerðin í landsumsitingini ikki varð avgerandi broytt, hóast eginpeninganevndin hevði lagt fram tilmæli.

Lógin frá 1988, um endurnýggjan av fiskiskipaflotanum, endurtekur í § 3 treytina um lánsveiting, ið nevnd er í lógini frá 1978, at eigarin skuldi hava eginpening, ið var í minsta lagi 10% av virði skipsins.

Ikki fyrr enn í mai 1989 kunngjórði Landsstýrið reglur um eginpening. Tær eru í høvuðsheitum tillagaðar uppskotinum frá eginpeninganevndini.

§19-nevndin hevur hesa niðurstøðu viðvíkjandi eginpeningaspurninginum:

- at krøvini í lóggávuni til eginpening vóru ógreið,
- at støðan hevði í nógv ár verið tann sama, eisini langt áðrenn komið varð í 80-árin,
- at Landsstýrið átti at sett greiðar reglur um eginpening longu fyrstu ferð, almenn hjálp var treytað av eginpeningi,
- at vantandi reglur um eginpening legði grundarlag fyri einari haltandi og óeins málsviðgerð,
- at krøvini um váttan frá ráðgevum og bankum vóru ikki nóg neyv,
- at dømi eru um, at váttanirnar av somu grund vóru ófullfíggaðar, ósannar og ikki svaraðu til „andan“ í lógini,
- at hetta áttu ráðgevar og peningastovnar at vitað um,
- at leiðandi politikarar og málsviðgerar í landsumsitingini áttu eisini at vitað um hetta,
- at í sínum kanningararbeiði er §19-nevndin komin fram á fleiri dømi, har málsviðgerar í landsumsitingini kravdu, sum skjótast, at fáa greiðar reglur um eginpening,

- at politiska leiðslan í Landsstýrinum kortini læt alt ov langa tíð ganga, áðrenn reglur vórðu gjørdar,
- at ábyrgdin av vantandi reglum um eginpening ikki lá bara hjá tí Landsstýri, ið setti nevnd at kanna málið, men eisini hjá Landsstýrunum fleiri setur frammanundan, og sum í mongum førum veittu stuðul við treyt um eginpening,
- at reglurnar, ið vórðu settar við kunngerðini frá 11.05.1989, herdu krøvini til próvførslu um eginpening, men hetta var ikki nóg mikið,
- at neyðugt verður at fylgja neyvt við hesum partinum av umsitingini og at víðka reglurnar, undir hesum
- at lán og veðhald verða eisini treytað av, at felagið regluliga sendir roknskap fyri stutt skifti, og einaferð um árið ársroknskap til avvarðandi deild í landsumsitingini.

§19-nevndin er vís í, at eisini tey nýggju krøvini um eginpening kundu gerast virðisleys, gav raksturin hall. Svarar hallið í stødd til eginpeningin, er eginpeningurin brúktur.

Av at kanna einstøk mál frá 80-árunum hevur §19-nevndin eisini fingið prógv fyri, at eginpeningurin kunstiga er hildin uppi, við at ongin niðurskriving av virðum, skipum ella virkjum varð gjørd í ársroknskapinum.

4.6. Ein „serlóg“

Sum dømi um ófullfíggað lógarverk í ólukkumát, skal verða víst á lóg nr. 38/1984 um veðhald fyri láni til og partapening í p/f Blue North.

Lógin er stutt orðað, har Landsstýrinum verður heimilað at veita veðhald fyri upp í 2,8 mió. kr. í privatum partafelag. Lánið skuldi tryggjast við panti í fastogn innan fyri 70% av tí virði, fastognin hevði.

Samstundis varð Landsstýrinum heimilað at seta seg fyri 20% av partapeninginum í nevnda partafelag.

§19-nevndin heldur, at her er talan um óvandaverk. Roynt verður at lúka krøvini í stýrisskipanarlógini um, at ongin útreiðsla má verða goldin uttan við lógarheimild.

Ein sovorðin lóg, har almennur peningur verður skotin inn í eitt einstakt privat virki, setur krøv til fjølbroytta reglugerð, góða vegleiðing og neyvt eftirlit, um ikki almenni peningurin skal fara fyri skeytið. Hesi krøvini vóru ikki lokin

Aðrastaðni í frágreiðingini (í kapittul 7) er hetta mál umrøtt, og har sæst, at landskassin misti mangar ferðir meira enn hámarkið í lógini!

4.7. Lóg um serlán

Seinnapartin í 80-árunum kom lóg nr. 41/1988 um serlán til fiskifør.

Sambært hesi lóg kundu lán verða veitt fiskiførum, sum vóru komin í fíggarliga trongstøðu av broyttu fortreytunum fyri at reka fiskiskap.

Lánini skuldu verða nýtt til at fígga terminsgjöld, ognarar og til íleggingar, við tí endamáli at gera fiskifarið ført fyri at fáa sum mest burtur úr veiðuni.

Kravið var, at eginpeningurin skuldi verða hækkaður upp í 20%, tó peningur mótroknaður, sum var goldin til raksturin, „tó ikki um hetta er inngoldið í sambandi við onnur kreppu- ella serlán“.

Eisini aðrar treytir vóru knýttar at málinum sambært kunngerð nr. 48/1988.

Frágreiðingin frá grannskoðanardeild landskassans (1989-91) vísir á, at 67 skip fingi goldið út tilsamans 125 mió.kr. árinum 1988 til 1991. Nú, ið §19-nevndin hevur kunnað seg um einstøk dømi, kann hon taka undir við grannskoðanardeild landskassans og m.a. staðfesta

- at tilfarið, ið serlánsnevndin hevur havt, tykist at hava vantað týðandi upplýsingar
- at grannskoðaður roknskapur var ikki altíð hjálagdur
- at rakstrarætlanir vóru ofta órealistiskar
- at neyðug próvførsla um eginpening vantaði ofta
- at hon heldur, at tað minni enn so altíð var grundarlag fyri at halda, at skipið, sum treytað í kunngerðini, var ført fyri at bera seg fíggjarliga, og
- at tað umsitingarliga, og kanska eisini politiskt, var eitt álvarsligt mistak at veita skipum serlán, tá ið serlánsnevndin hevði gjørt vart við, at „ongin vón“ var fyri framhaldandi rakstri.

4.8. Heimildarloysi

Gerðabøkurnar, bæði hjá Landsstýrinum og hjá Fíggjarnevndini, vísa, at heimildarspurningurin hevur ikki verið tann parturin av málsviðgerðini, ið var serliga umrøddur.

Skjalamappurnar, ið §19-nevndin hevur havt høvi til at lesa, vísa kortini, at heimildin í flestum førum varð staðfest. Tað er bert alt ov ofta, at heimildin ikki er umrødd í gerðabókunum, tá ið málið var til viðgerðar í Landsstýrinum, og tá ið Fíggjarnevndin tók undir við málinum.

Tá ið talan er um lóg nr. 13/67 er eyðsæð, at hon hevur verið nýtt sum heimild í veðhaldsmálum, hóast ongin heimild var.

Spurningurin er so, um „heimildarloysið“ átti at fingið avleiðingar?

Nevndin hevur havt høvi at lesa notat frá 2. juni 1981 frá Bent Christensen, professara, sála, til forsætismálaráðið.

Ein partur av notatinum er soleiðis orðaður:

„Finansudvalget har i skrivelse af 13. maj 1980 bedt statsministeren om at søge nogle budgetretlige tvivlsspørgsmål belyst gennem statsretlig ekspertise. Og statsministeriet har videregivet anmodningen til mig.

Finansudvalget tager i sin ovennævnte skrivelse udgangspunktet i „den i dag almindeligt anerkendte praksis“, hvorefter en minister retmæssigt kan afholde ubevilgede udgifter med finansudvalgets tilslutning. Tvivlen

opstár, hvor finansudvalgets godkendelse gives af et flertal i finansudvalget, som ikke med sikkerhed dækker et flertal i folketinget, fx fordi et absolut flertal i finansudvalget ikke repræsenterer et absolut flertal i folketinget, eller fordi flertallet i finansudvalget er relativt.

Handler ministeren også retmæssigt, hvis han afholder udgifter med finansudvalgets samtykke i sådanne situationer?

Bent Christensen heldur fram í sínum notati:

„Når man særlig har afholdelse af ubevilgede udgifter med finansudvalgets samtykke for øje, er det tilladeligt at opstille følgende regel: Ministeren må ikke bruge finansudvalgsbehandlingen til at få godkendt en bevilling, som han vidste eller havde velbegrundet mistanke om, at han ikke ville få igennem, hvis sagen blev behandlet i salen. Det er dette, der i det foregående er kaldt: ministerens odiøse hensigt.“ - - - - „Sådan odios hensigt vil naturligvis være vanskelig at bevise. Her får kombinationer af overtrædelse af reglerne betydning. Har en minister fået godkendt en ubevilget udgift med et relativt flertal i finansudvalget efter en sagbehandling...“ - - - - „er der indicier for, at ministeren søger at opnå et resultat, som ikke kunne opnås, hvis sagen kom op i salen.“

§19-nevndin heldur

- at Landsstýrið í fleiri förum hefur tikið avgerðir ekki við lógarheimild
- at prógv er ekki fyri, at tann hjá professaranum umrødda „odiøse hensigt“ var til staðar, tá hetta hendi, og um hetta skal verða sagt
- at lóggávan hefur verið ógreið og yvirlit vanta
- at málsviðgerðin ofta var tilvildarlig og ófullfíggað, og
- at ofta hefur verið gjørt ov lítið burturúr at lata viðgerðina av sjálvum heimildarspurninginum vera ein avgerandi part av málsviðgerðini.

Avleiðing:

Hildið verður, at neyvan er grundarlag fyri aðrari avleiðing vegna heimildarloysi enn, at tað harðliga verður funnist at veiku, tilvildarligu og ófullfíggaðu politisku og umsitingarligu stöðuni í 80-árunum. Stórt eftiransni eigur at verða víst á lóggávuöknum hereftir.

5. YVIRTØKUPOLITIKKURIN

5.1. Heimastýrislógin

Lógin um Føroya heimastýri kom í gildi 1. apríl 1948.

§ 2 í lógini er soleiðis orðað:

„Tey mál og málsøki, sum sett eru undir A í tí lista, ið sum skjal er bundin til hesa lóg, verða principielt at rokna sum føroysk sermál. Føroyska heimastýrið ... kann gera av, at øll hesi mál og málsøki ella nøkur av teimum verða beinan vegin at flyta til heimastýrið við teirri fylgju, at heimastýrið tekur uppá seg tær útreiðslur, ið fylgja við teimum. Við somu fylgju kann heimastýrið seinni gera av, at mál og málsøki, sum ikki beinan vegin verða yvirtikin, skulu verða flutt til heimastýrið. Á líknandi hátt hevur heimastýrið skyldu at taka við málum og málsøkjum á listanum, tá ríkisvaldið ynskir tað.“

Í § 9 stendur:

„Eftir samráðing verður semja gjørd um, í hvørjum føri og í hvørjari vídd tað er møguligt innanfyri øki, sum eru felagsmál, at geva heimastýrinum í hendi at áseta nærri reglur fyri teimum serligu føroysku viðurskiftunum og taka við umsitani av avvarðandi økjum.

Listin yvir føroysk sermál (listi A) fevndi m.a. um 3 stór mál: Almenn Forsorg, Skúlamál og Post/telegrafmál.

§19-nevndin hevur biðið Arne Juul Arnskov, lögfrøðing, greiða frá yvirtøkuni viðvíkjandi føroysku sermálunum. A. J. Arnskov hevur tey seinastu 35 árinum arbeitt við lögfrøðiligum spurningum, sum hava við landsumsitingina at gera.

5.2. Hjemmestýrets overtagelser i årene 1975-1988 m.v.

(31.12.1999: notat eftir Arne Juul Arnskov)

1. Indledning

Ved overtagelser af områder, uanset om det er egentlige overtagelser eller alene overtagelse af administrationen – de såkaldte § 9-overtagelser, må man påregne, at administrationen af overtagne områder som oftest vil kræve en vis tilførsel af ressourcer udover, hvad der blev anvendt inden overtagelsen.

Nedenfor under punkterne a) – d) er angivet nogle forhold, som kan have betydning for udgifternes størrelser før og efter overtagelsen.

- a) den institution, der afgiver sagsområder, vil være tilbøjelig til at bedømme omfanget af de ressourcer, der har været anvendt til de afgivne områder, i underkanten af hensyn til institutionens bevillinger for den del af dens sagsområder, den fortsat skal varetage..

- b) den institution, der forventer at skulle afgive sagsområder, vil være tilbøjelig til at udskyde en udbygning til efter afgivelsen.
- c) med de overførte sagsområder følger en række begyndervanskeligheder, der kan kræve ressourcer. Det samme gælder, hvis den modtagende institution ikke samtidig overtager lokaler, materiel m.v.
- d) i tilfælde af overtagelse af en hel institution kan der være en tilbøjelighed til at undlade tilførsel af nye ressourcer eller inden overtagelsen at give institutionen nye sagsområder med deraf nødvendig tilførsel af ressourcer.

Efter overtagelsen vil der enten med det samme eller som oftest efter en tid blive tillagt den institution, der modtager sagsområder, yderligere sagsområder.

I perioden 1975 – 1988 skete der følgende væsentlige overtagelser:

- a) den sociale forvaltning
- b) postvæsenet og
- c) administrationen af folkeskolen m.m.

2. Den sociale forvaltning

Lagtinget vedtog 26. marts 1974, at der skulle optages forhandlinger med rigsmyndighederne om overdragelse af administrationen af de sociale sager, der hidtil havde ligget hos Rigsombudet og Socialministeriet, til Landsstyret.

Disse forhandlinger afsluttedes ved et møde den 3. april 1975 mellem statsministeren og lagmanden, hvorunder et udkast til overenskomst om overførsel af forvaltningen af den sociale lovgivning på Færøerne fra Rigsombudsmanden på Færøerne til Færøernes Landsstyre blev godkendt. Overenskomsten blev efter forelæggelse for Folketingets Finansudvalg endelig underskrevet i juni måned 1975. Landsstyret havde allerede forinden udstedt „kunngerð nr. 5 frá 25. mars 1975 um yvirtøku av fyrisitingini av almannamálum“.

Overenskomsten gik ud på følgende:

- 1) overtagelse af sociale sager med hjemmel i Hjemmestyrelovens § 9 fra 1. april 1975 at regne,
- 2) fra samme dato yder Staten et tilskud til dækning af landskassens udgifter til socialforvaltningen svarende til halvdelen af Rigsombudets udgifter til disse formål i finansåret 1974/75 og
- 3) lejemålet i Jónas Broncksgøta 27 overtages af Landsstyret ligesom inventar og kontormateriel anvendt til den sociale forvaltning overdrages vederlagsfrit.

Rigsombudets udgifter til forvaltningen af de sociale sager i finansåret 1974/75 blev skønnet til ialt 960.000 kr. fordelt med 840.000 kr. til lønninger, 48.000 til husleje og 72.000 kr til kontorholdsudgifter m.m.

Statskassens tilskud til landskassens udgifter til disse formål var herefter 480.000 kr. årligt. Dette tilskud forblev uændret uanset eventuelle stigninger i landskassens udgifter til forvaltningen af de sociale sager. Førøgelse af personale eller overførsel af andre opgaver til socialforvaltningen medførte således ikke nogen ændring i det faste tilskud.

Det personale, der i Rigsombudet var beskæftiget med sociale sager, blev overført til Almannastovan:

- 11 ansat efter den danske HK-overenskomst – en var på barselsorlov og som barselsvikar var ansat en, der tidligere havde arbejdet i Rigsombudet med sociale sager,
- 1 socialrådgiver ansat efter den danske socialrådgiveroverenskomst og
- 1 ansat efter den danske akademikeroverenskomst.

Alle blev indplaceret i Landsstyrets overenskomster med de respektive fagforeninger på det løntrin, der gav dem en aflønning, der ikke var mindre end den, de hidtil havde haft.

For en ordens skyld skal bemærkes, at ledelsen i såvel Landsstyret som i Rigsombudet i et vist mindre omfang deltog i behandlingen af sociale sager, men det var ikke muligt ved overgangen at fastsætte en størrelsesorden for dette arbejde.

Af landskasseregnskaberne for de første år efter oprettelsen af Almannastovan fremgår, at udgifterne til denne har været:

1975/76	.....	632.000 kr.
1976/77	.....	712.000 kr.
1977/78	.....	893.000 kr.
1978/79	.....	1.005.000 kr.
1979/80	.....	1.439.000 kr.
1980/81	.....	1.765.000 kr.

Stigning i udgifterne til forvaltningen af sociale sager har flere årsager, såsom løn/prisstigninger, flere pensionister, lovændringer og tillægelse af nye sagsområder.

Efter den nye styrelsesordning kan man ikke umiddelbart af landskasseregnskaberne foretage en sammenligning med de ovennævnte regnskabstal.

Almannastovans første direktør sammenlignede forholdene for Almannastovan med socialforvaltningen i en dansk provinsby med samme indbyggerantal som på Færøerne. Det samlede personale i Almannastovan udgjorde mindre end halvdelen af socialpersonalet i den tilsvarende danske provinsby. I modsætning til en sådan provinsby havde og har Almannastovan fortsat en meget væsentlig del i lovgivningsarbejdet indenfor socialvæsenet.

I den periode nærværende notat omhandler har der været mange

ændringer i den sociale lovgivning uden nogen væsentlig forøgelse i Almannastovans personale.

Seneste har Færøernes Hjemmestyre ved lov nr. 315 af 17. maj 1995 om sociale ydelser på Færøerne fået tillagt den nærmere regelfastsættelse for de sociale ydelser her i landet.

3. Postvæsenet

I april 1975 havde Landsstyret forhandlinger med Trafikministeren om overtagelse af postvæsenet på Færøerne som særanliggende. Der var enighed om, at dette skulle ske den 1. april 1976.

Af materialet vedrørende overtagelsen fremgår, at postvæsenet på Færøerne inklusiv befordring fra Færøerne i finansåret 1973/74 viste et underskud på 4.2 mill. kr. I disse tal var der ingen modregning for befordringsudgifterne til Færøerne, der androg 2.2 mill. kr.

Efter overtagelsen overtog Postverk Føroya udstedelse af frimærker, og senere oprettedes en giroafdeling. Disse to forhold bevirkede et øget forbrug af ressourcer, særlig en stor udvidelse af personalet. Disse to nye sagsområder dækkede ikke alene underskuddet på den egentlige postforsendelse, men blev en stor overskudsforretning. Ved overtagelsen overgik de øvrige postale opgaver, der hidtil havde påhvilet P&T, til Postverk Føroya. Det er blevet skønnet, at disse opgaver ikke belastede Postverk Føroya, idet de opvejedes af en før overtagelsen påhvilende indberetningspligt til P&T. Ressourceforbruget til disse postale opgaver var derfor det samme før og efter overtagelsen.

Af landskasseregnskaberne fremgår, at Postverk Føroya's overskud i årene efter overtagelsen har været:

1976/77	....	1.825.000 kr.
1977/78	....	891.000 kr.
1978/79	....	1.977.000 kr.
1980/81	....	1.929.000 kr.

Uden at have gennemgået alle landskasseregnskaberne i de følgende år må man påregne, at Postverk Føroya i disse år har haft et samlet overskud indtil nu, hvor det seneste regnskabsår har vist et mindre underskud på 100.000 kr. Frimærkesalget gav et overskud på 7.5 mill. kr. medens posten som sådan gav et underskud på 7.6 mill. kr.

4. Administrationen af folkeskolen m.m.

Forhandlinger mellem regeringen og Landsstyret blev påbegyndt i 1975. I februar 1977 blev der nedsat et dansk/færøsk udvalg, som afgav sin betænkning 16. december 1977. På grundlag af denne betænkning fremsatte Landsstyret den 13. april 1978 et forslag til lagtingsbeslutning om en samordning af skolens administration (lagtingssag nr. 75/1977) samt et forslag til lagtingslov om skoleadministrationen (lagtingssag nr. 84/1977). Disse sager kom til 1. behandling og blev sendt i skoleudvalget,

der samtidig blev gjort til et mellemtingsudvalg. De blev herefter i den følgende lagtingssamling påny fremlagt som lagtingssagerne 61/1978 og 58/1978.

Forslagene gik ud på, at al administration af undervisningsvæsenet på Færøerne skulle samles under et undervisningsdirektorat. Denne administration havde hidtil været meget spredt. Landsstyret havde administrationen af nogle skoler, bl. a. studenterskolen, sømandsskolerne og højskolen, Rigsombudet som Færøernes Skoledirektion administrerede folkeskolen og fritids-undervisningen og som rigsombud i et vist mindre omfang seminariet og erhvervsskolerne m.m. De sidste hørte som selvejende institutioner først og fremmest under forskellige ministerier i København.

Overtagelsen af administrationen af den del af undervisningsvæsenet, der blev foretaget af rigsmyndighederne skete i henhold til en overenskomst, der dog først blev endelig underskrevet i december 1979. Overtagelsen skete som en § 9-overtagelse.

I henhold til overenskomsten vedtog folketinget 4 rammelove, der indenfor de i disse givne meget vide rammer gav Hjemmestyret kompetence til af fastsætte de nærmere regler for folkeskolen, læreruddannelsen, fritidsundervisningen og erhvervsskolerne (lovene nr. 51-54 af 14. februar 1979).

Den formelle oprettelse af Undervisningsdirektoratet, der fremtidig skulle administrere undervisningsvæsenet, skete den 22. august 1979 i overværelse af Undervisningsministeren og Landsstyremanden i Undervisningssager.

I henhold til overenskomsten skulle staten yde et tilskud til delvis dækning af landskassens udgifter til administrationen af undervisningssager. Tilskuddet blev beregnet på samme måde, som tilskuddet vedrørende sociale sager, jfr. ovenfor, og udgjorde 50 % af de udgifter til administrationen, som hidtil havde været anvendt af Rigsombudet (Skoledirektionen).

Udgifterne blev beregnet til 566.000 kr således, at tilskuddet til Landsstyret herefter på årsbasis udgjorde 283.000 kr.

Fra Rigsombudet overførtes 4 ansat efter HK-overenskomsten. Herudover blev for en periode af to år Rigsombudets kontorchef, der havde virket som skoledirektionens sekretær, stillet til rådighed for Landsstyret.

Landsskolekonsulenten og dennes personale overgik til Undervisningsdirektoratet. Det drejede sig om 4 aflønnet efter lærerlønningssloven og 4 aflønnet efter HK-overenskomsten. For så vidt angik de HK-aflønnede, blev disse placeret således, at de ikke gik ned i løn. Landsskolekonsulenten og Specialkonsulenten overgik efter en vis tid til direkte ansættelse under Landsstyret samtidig med at deres stillinger efter folkeskoleloven blev nedlagt. De to andre konsulenter, der var ansat på deltid i Undervisningsdirektoratet blev fortsat aflønnet efter lærerlønningssloven. 2 HK-aflønnede var ligeledes ansat på deltid.

Ved overgangen til Undervisningsdirektoratet gik en del administration fra landsskrivstovan over til direktoratet. Det fremgår af lagtingsagerne, at det blev anslået til at svare til en fuldmægtigstilling.

Undervisningsdirektoratet startede med det samme personale, som tidligere alene havde administreret folkeskolen m.m. uanset, at sagsområdet var blevet meget væsentlig udvidet. Først i begyndelse af 1980 blev det muligt at påbegynde en udvidelse af personalet. Dette skete dog ikke i forhold til, hvad der var ønskeligt for at kunne gennemføre en fuldt tilfredsstillende administration af direktoratets opgaver og det meget store lovgivningsarbejde indenfor undervisningsområdet, der var nødvendigt, som følge af overtagelsen og samlingen af undervisningsvæsenet under Undervisningsdirektoratet.

Det kan i denne forbindelse bemærkes, at de sagsområder det ved overtagelsen overførte personale hidtil havde dækket, skønmæssigt kan anslås til at svare til 1/3 af Undirvísingar- og Mentamálastýrið's samlede sagsområde.

Ifølge landskasseregnskaberne var udgifterne til Undervisningsdirektoratet i

1979/80	.....	1.602.000 kr.
1980/81	.....	2.619.000 kr.

Den store stigning skyldes det forhold, at Undervisningsdirektoratet i de første to år blev udbygget på grund af den administration, der hidtil havde været andetsteds. Udbygningen blev fortsat i de kommende år.

Efter den nye styrelsesordning kan man ikke umiddelbart af landskasseregnskaberne foretage en sammenligning med de ovennævnte regnskabstal.

5. Tiden efter 1988.

I forbindelse med bloktilskudsordningens indførelse i 1988 gik administrationen af visse områder over fra staten til Landsstyret. Det drejede sig om den primære sundhedstjeneste, som blev overført fra Rigsombudet, og om den uddannelsesstøtte på Færøerne, der hidtil var administreret af Statens Uddannelsesstøtte. Færinger, der studerer udenfor Færøerne får fortsat uddannelsesstøtte fra Statens Uddannelsesstøtte efter de for denne gældende regler. Den færøske uddannelsesstøtte administreres af 3-4 personer under styret for undervisningssager m.m.

Ved lov nr. 316 af 17. maj 1995 om sundhedsvæsenet på Færøerne, der er en rammelov, overgik regelfastsættelsen for sygehusvæsenet, den primære sundhedstjeneste, sygekasserne m.m. til Hjemmestyret. Dette bevirkede en større byrde for Hjemmestyret for så vidt angår lovgivningen m.m., medens det næppe bevirkede en væsentlig større administrativ byrde udover, hvad der allerede var sket i 1988.

Den 1. januar 1994 overgik skibsregisterets og aktieselskabsregisterets

førelse fra Landfogeden til Skráseting Føroya. Disse havde i henhold til en midlertidig bestemmelse af 1940 været ført af Landfogeden.

Den 1. januar 1996 blev motorregisteret og den 1. juli s.å. kørekortsudstedelsen overført fra Landfogeden til Bileftirlitið.

Disse to overførsler fra Landfogeden svarede til op til 6 årsverk, hvoraf de to er blevet refunderet af landskassen.

6. Afslutning

Skete der en rimelig tilpasning af ressourcer navnlig i form af personale i forbindelse med overtagelse af sagsområder i tidsrummet 1975 -1988?

I den nævnte tidsperiode har der mig bekendt ikke været nogle problemer for så vidt angår Postverk Føroya, der adskiller sig væsentlig fra de to andre overtagelser i denne periode. Det var en institution i sig selv, der blev overtaget som særanliggende. Hertil kommer, at postvæsenet i modsætning til de to andre områder, var og er en egentlig salgsvirksomhed, der har kørt med et pænt overskud i årene efter overtagelsen.

De to andre overtagelser i denne periode – socialvæsenet og undervisningsvæsenet – er begge egentlige administrative områder og blev overtaget som § 9-overtagelser, d.v.s de er fortsat fællesanliggender; men regelfastsættelsen og administrationen er efter overenskomst (rammelov) overgivet til Færøernes Hjemmestyre. I begge tilfælde var det en del af en institution, der blev overtaget, hovedsagelig fra Rigsombudet.

Socialvæsenet – Almannastovan – fik kun i begrænset omfang tilført ny arbejdskraft i de følgende år. Almannastjórin havde før overtagelsen været fuldmægtig i Rigsombudet og haft socialsager som sit område. Han havde selvstændigt afgjort de almindelige sager, medens de principielle sager blev forelagt rigsombudsmanden og kontorchefen på Rigsombudet, forinden de blev endelig afgjort. Almannastjórin fik nu ledelsen af en selvstændig institution og var samtidig den eneste jurist i Almannastovan. Det ville have været ønskeligt om, der indenfor en rimelig tid efter overtagelsen var blevet ansat en jurist i Almannastovan som souschef, ligesom der var behov for en løbende forøgelse af kontorpersonalet i takt med det forøgede arbejde i institutionen. Allerede før overtagelsen havde det været ønskeligt om, de øvrige jurister i Rigsombudet kunne have hjulpet mere med arbejdet med sociale sager. Presset fra andre af Rigsombudets sagsområder navnlig undervisningsvæsenet vanskeliggjorde dette.

Der er for mig ingen tvivl om, at mangel på fuldt tilstrækkelige ressourcer i perioden 1975-1988 har bevirket, at sagsbehandlingen i mange tilfælde har taget længere tid end, det var ønskeligt.

Undervisningsvæsenets situation efter overtagelsen var væsentlig anderledes. Under-visningsdirektoratet fik tillagt store nye sagsområder, men fik ikke samtidig de fornødne ressourcer til af varetage dem. Flere

måneder efter starten havde direktoratet ikke fået kontorlokaler, men måtte klare sig med de lokaler, landsskolekonsulenten havde, medens det fra Rigsombudet overførte personale fortsat anvendte de lokaler, de tidligere havde anvendt i Rigsombudet. Den første udvidelse af personalet skete 6 måneder efter starten, og senere på året kom flere til. I løbet af de to år undertegnede var udlånt til Landsstyret, fik man dele af de nye sagsområder inkorporeret i direktoratet, medens andre, specielt erhvervsskolerne kun i en vis grad kom ind under direktoratet, idet man i vid udstrækning forsat måtte anvende undervisningsministeriet som sagkyndig.

Dette varede nogle år endnu, men hen imod den sidste del af perioden havde man stort set fået alle sagsområderne inkorporeret i direktoratet. Der er for mig ingen tvivl om, at mangel på fuldt tilstrækkelige ressourcer i perioden 1975-1988 bevirkede, at sagsbehandlingen ikke har kunnet ske så hurtigt som ønskeligt. Forholdet, at direktoratet fik væsentlige større sagsområder, der var nye for det overførte personale, gjorde det værre.

Det er min opfattelse, at den færøske centraladministration – svarende til det der nu omfatter løgmannsskrivstovan og de seks styre – generelt set gennem årene har været underbemandet. Den færøske centraladministration har i princippet for så vidt angår særanliggende, lige så mange forskellige slags sager, som den danske centraladministration har. Forskellen er, at den færøske centraladministration i langt de fleste tilfælde kun har få enkeltsager indenfor hvert sagsområde, medens man i den danske kan påregne op til 100 gange flere. Dette giver en rutine, som er særdeles vanskelig at få for den færøske centraladministration. Den mindre eller endog manglende rutine gør det mere tidskrævende at løse den enkelte sag. Det forudsættes herved, at administrationen skal virke så effektivt og hurtigt som muligt.

Man skal dog ikke undlade at pege på, at det i perioden 1975 -1988 og i årene derefter har været vanskeligt særligt at rekruttere akademisk uddannet personale. Uanset eventuelle bevillinger tillod ansættelse af navnlig akademisk uddannet personale, var det vanskeligt at få de fornødne kvalificerede ansøgninger til de ledige stillinger. Udbudet var begrænset og mulighederne udenfor den færøske centraladministration var mere tiltrækkende. Dette fortsatte indtil den økonomiske krise satte ind.

I årene fra 1988 og indtil den nye styrelsesordning trådte i kraft befandt den færøske centraladministration sig i en overgangstid. Centraladministrationen havde med overtagelserne fået væsentlig flere opgaver. Der var sket afgang i den øverste administrative ledelse og i forbindelse med dette var det naturligt at overveje om den gamle styrelsesordning fra 1948 ikke burde moderniseres. Det endte med, at et udkast til en ny styrelsesordning blev udarbejdet og i overensstemmelse med den dagældende styrelseslov vedtaget i lagtinget, dels før et valg, dels i samme

skikkelse efter et valg til lagtinget. Den nye styrelsesordning, der indførte ministerialstyre i stedet for det hidtidige kollegialstyre, trådte i kraft Olaidag 1995.

Med den nye styrelsesordning er der sket en væsentlig udvidelse af personalet i centraladministrationen. Det ville dog have været ønskeligt, at administrationen var forøget over en længere periode således, at aldersfordelingen blandt det akademisk uddannede personale havde været mere jævnt fordelt mellem de forskellige aldersklasser. Den kontoruddannede del af personalet har en væsentlig bedre aldersfordeling.

Udvidelsen af personalet i centraladministrationen skulle med tiden give en bedre og hurtigere administration og muligheder for en bedre forberedelse af lovforslag (og kundgørelser) med deraf følgende bedre og mindre kompliceret lovgivning. Dette vil igen bevirke en mere enkel administration til gavn for samfundet og den enkelte borger. Dette er dog ikke nok. Det er også nødvendigt, at lagtinget får de fornødne muligheder for at kunne gennemarbejde de fremlagte lovforslag. Dette kræver, dels personale, dels tid, herunder også til fornøden dialog med de personer, der har udarbejdet lovforslagene, og med interesserede parter udenfor lagtinget og administrationen

5.3. Samantak

§19-nevndin hevur ikki kent tað sum sína uppgávu at taka støðu til tann politiska partin av yvirkuspurninginum. Nevndin tekur til eftirtektar, at yvirkur eru framdar. Spurningurin er so, um framferðin var røtt? Vórðu yvirkurnar nóg væl fyrireikaðar, og fingur teir stovnar, ið hereftir skuldu loysa uppgávarnar, neyðugu amboðini?

Svarið hjá nevndini er, at yvirkurnar vóru ikki nóg væl fyrireikaðar, og at politiska leiðslan ikki gav nýggju stovnunum, Almennastovuni og Landsskúlafyrisitingini, neyðuga stuðulin.

Almennastovan hevði í mong ár bert 1 lögfrøðing, almennastjóran, sum áður hevði verið fulltrúi á ríkisumboðnum við móguleika fyri at leggja serlig mál fyri skrivstovustjóran og ríkisumboðsmannin. Almennastjórin sat nú sum stjóri og einasti lögfrøðingur, og skuldi taka støðu til øll mál, ið vóru til viðgerðar.

Landsskúlafyrisitingini vantaði eisini arbeiðsmegi, hóast øll undirvísing í landinum var lögð undir stýrið.

§19-nevndin er sannførd um

- at uppgávarnar í Føroyum, á nevndu økjum og á øðrum almennum økjum, eru eins fjølbroyttar, sum í einum stórum samfelag
- at uppgávarnar eru færri á teimum einstøku serøkjunum í tí lítla samfelagnum
- at málsviðgerin fær tí ikki vunnið sær serkunneika og handahógv, og at tey einstøku málini tí eru drúgv at viðgera, og

at hesir stovnar finga fleiri og vaksandi uppgávur, men arbeiðs-
megin vaks ikki samsvarandi.

§19-nevndin heldur

at tað hevur eisini darvað „framleiðslumegina“, at stovnarnir
skuldu nýta lutfalsliga stóra orku til lóggávuarbeðið og aðra
almenna reglugerð.

6. STUÐULS-, LÁNS- OG VEÐHALDSÚTREIÐSLUR

6.1. Inngangur

Sambært arbeidssetninginum skal §19-nevndin í frágreiðing síni byggja á lands- og lögtingsgrannskoðanarfrágreiðingar frá 1980 og frameftir. Serliga viðvíkjandi veittum veðahaldum, lánnum og stuðuli til vinnulívið í áttatiárunum hava lögtingsgrannskoðararnir í fleiri uppskotum til samtyktar um at góðkenna almennar roknskapir verið atfinningarsamir, men dentur skal verða lagdur á, at tey komu altíð fleiri ár ov seint. Í hesum parti skal nevndin meira yvirskipað lýsa nakrar stórar stuðulsútreiðslur úr landskassanum, og í hesum sambandi verður eisini í stuttum tikið saman um nakrar viðmerkingar frá lögtingsgrannskoðarunum.

6.2. Høvuðsvirlit yvir stuðulsveitingar o.a.

Eftir landsroknskapinum síðani 1980/81 hevur nevndin sett upp niðanfyrri eitt virlit, sum gevur eina mynd av stuðuls-, láns- og veðhaldsútreiðslum í áttatiárunum:

Talva 1.

(MIÓ.KR.) FÍGGJARÁR:	80/81	81/82	82/83	83/84	84/85	85	86	87	88	89	90	1980- 1990	i 90-árunum viðv. 80-árunum	Til samans
§ 16. Fiskivinna, sigling o.t.:														
Gr. til endurn. av skipaflotanum:	9	17	35	27	38	55	56	25	58	20	(4)	335	(11)	324
Fiskiskipaupphøgging:	-	-	-	-	-	-	-	-	-	62	46	108	166	274
Rakstrarstuðul úr Lønjaning- ar- og Ráfiskagrúnninum:	170	194	215	233	394	223	247	230	351	441	380	3.079	-	3.079
Serlán, lóg nr. 8 frá 1980:	37	23	3	(5)	(6)	(5)	(5)	(4)	(3)	(3)	(4)	27	-	27
Serlán, lóg nr. 41 frá 1988:	-	-	-	-	-	-	-	-	18	93	16	127	(13)	115
Onnur útlán:	(0)	3	2	0	3	1	2	12	(3)	4	3	29	-	29
	216	237	255	255	428	275	299	263	422	617	436	3.705	143	3.848
§ 17, Landbúnaður	9	11	14	15	19	17	24	21	29	30	27	216	-	216
§ 18, Handil, ídnaður o.t.	8	10	13	13	17	13	13	13	24	27	22	175	235	409
§ 21, Eff. veðhaldsútreiðslur:	11	10	26	17	28	31	83	129	234	288	170	1.027	579	1.606
Tilsamans	243	268	308	300	492	337	420	427	710	962	655	5.123	956	6.079

Kelda: Landskassaroknskapir síðani 1980/81

Yvirlitið vísir árlegu stuðulsupphæddirnar o.a., sum eru veittar til tær ymsu vinnugreinirnar, t.e. § 16 Fiskivinnu o.t., § 17 Landbúnað, § 18 Handil og ídnað o.t., umframt veðhaldsútreiðslur á § 21. Frá 1980-1990 er talan um tilsamans uml. 5,123 mia.kr.

Fyrst í 90-árunum var talan um stórar útreiðslur, sum stavaðu frá 80-árunum. Hesar útreiðslur eru í yvirlitinum gjørdar upp til uml. 956 mió.kr. Talan er serliga um veðhaldsútreiðslur, upphøggingarstuðul og stuðul undir § 18 til at endurreisa Menningargrunnin. Gjørt upp á henda hátt, eru stuðuls-, láns- og veðhaldsútreiðslurnar til vinnulívið,

sum kunnu sigast at viðvíkja áttatiárunum, gjørdar upp til tilsamans góðar 6 mia.kr.

Nevndin ger vart við, at høvuðsyvirlitið kann ikki verða tulkað sum ein uppgerð yvir, hvat áttatiárin „kostaðu“. Stóri almenni stuðulin hevur í ávísum tíðarbilum óivað sett í verk virksemi, sum síðani hevur kastað nógv av sær til føroyska samfelagið, men á øðrum økjum hevur stuðulin avlagað vinnuliga virksemið og forðað fyri, at peningur, vøru-, fólka- og annað tilfeingi eru nýtt á ein burðardyggan hátt.

Somuleiðis verður hildið, at nevndin hevur ikki fortreytir fyri at gera upp, hvussu stórir partur av teim ovurstóru upphæddunum, sum bankabjargingarnar kostaðu landskassanum fyrst í nítiárunum, kann sigast at stava frá fiskaloysi og lágum prísnum, skeivum politiskum og umsitingarligum avgerðum í áttatiárunum, ella skeivum avgerðum í peningastovnum ella vinnuni í áttatiárunum. Eisini kann verða nevnt, at stóra arbeiðsloysið og tann ógvusliga fókafráflytingin fyrst í nítiárunum hevði við sær menniskjansligar sorgarleikir og ein miss fyri samfelagið, sum neyvan kann verða gjørdur upp.

Nevndin hevur tí tikið burturúr tær størstu og støðugastu stuðulsútreiðslur o.a., sum skrásettar eru í landsroknskapunum, og í talvu 2 er gjølligari útgreinað, hvussu komið er fram til teirra. Niðanfyri verður gjølligari greitt frá stuðulsveitingunum til tær ymsu vinnugreinirnar, og í hesum sambandi verða eisini tiknar við nakrar av viðmerkingunum frá løgtingsgrannskoðarunum.

6.3. Fiskivinna, sigling o.t.

Størstu stuðulsveitingarnar úr landskassanum í áttatiárunum eru játtaðar á § 16, Fiskivinna, sigling o.t. Eftir høvuðsyvirlitinum er tilsamans talan um uml. 3,8 mia.kr. Niðanfyri verður gjølligari greitt frá teim einstøku stuðulsskipanunum.

Grunnur til endurnýggjan av fiskiskipaflotanum, 324 mió.kr.

Úr hesum grunni vórðu veitt stuðulslán, likviditetslán, kurstapslán, rentustudningur og farmagjaldsstudningur við heimild í lógnum at endurnýggja fiskiskipaflotan. Rentuinntøkur og goldnir avdráttir av lánnum eru bókað í grunnum, og eftir talvu 2 er nettonýtslan úr hesum grunni í áttatiárunum gjørd upp til 324 mió.kr. Fyri bygging á føroyskum skipasmíðjum eru haraftrat rindaðar tíggtjals mió.kr. í tollendurgjaldi, sum ikki síggjast sum útreiðsla í landsroknskapinum, men er mótbókað undir tollinntøkum. Hesar útreiðslur eru ikki við í uppperðini.

Fiskiskipaupphøgging, 274 mió.kr

92 mió.kr. í upphøggingarstuðuli vórðu veittar 22 skipum sambært reglugerð nr. 27/1988. 33 skip fingi 182 mió.kr. í upphøggingarstuðli sambært Ll.nr. 46/1990. Í løgtingsmáli nr. 4-1/ 1995, uppskot til samtyktar frá løgtingsgrannskoðarunum um at góðkenna landskassarokn-

skapin fyri árin 1989-1991, átala lögtingsgrannskoðararnir, at upphøggingarstuðulin, sum varð veittur eftir reglugerð nr. 27/1988, var ikki í øllum førum veittur samsvarandi reglugerðini. Hildið varð, at stuðulin serliga hevði verið til fyrimuns fyri feløg, peningastovnar og einstaklingar og hevði hjálpt teimum burtur úr fíggarligum trupuleikum.

Rakstrarstuðul úr Lønjavningar- og Ráfiskagrunninum, 3,1 mia. kr.

Tann størsta stuðulsupphæddin á fíggarlógini øll áttatiárin bar heitið „Minstaløn til fiskivinnu“, og eftir talvu 2 var talan um tilsamans uml. 3,4 mia.kr. Heitið á játtanini er ikki nóg neyvt, tí bert ein lítil partur varð nýttur til minstuløn o.t., tilsamans uml. 330 mió.kr. Í talvu 1 er hesin parturin drigin frá. Hin parturin, góðar 3 mia.kr., var rakstrarstuðul av ymiskum slag, sum varð goldin úr Lønjavningar- og Ráfiskagrunninum.

Í lögtingsmáli nr. 47/1 1993, uppskot til samtyktar frá lögtingsgrannskoðarunum um at góðkenna roknskapirnar hjá Lønjavningar- og Ráfiskagrunninum fyri árin 1986-1991, eru roknskapartølini hesi árin gjølligari útgreinað. Lögtingsgrannskoðararnir halda, at ásannast má, at milliardastuðulin úr Lønjavningar- og Ráfiskagrunninum hesi árin, eftir einum heildarsjónarmiði, hevur ikki verið samfelagnum til gagns, soleiðis sum ætlanin var við hesum lógum, serliga tá ið hugsað verður um tær stóru upphæddir, sum eisini eru goldnar í stuðli, lánum og veðhaldsúttøkum at byggja og umbyggja skip og fiskavirki fyri, íløgur, sum í mongum førum eru grundaðar á støðugt útgoldnan prís mun úr Ráfiskagrunninum. Hildið verður eisini, at játtanarviðurskiftini á fiskivinnuøkinum hava verið ógvuliga ógreið, og at umsitingin og skrásetingin viðvíkjandi teim ymsu útreiðslunum, m.a. av hesum, hevur ikki verið nøktandi. Sum heild er tað tí torført at meta, um játtaði peningurin er nýttur á besta hátt og til ætlaða endamálið.

Serlán og onnur útlán, 171 mió.kr.

Eftir talvunum 1 og 2 eru flestu lánini veitt við heimild í Ll. nr. 41/1988. Í lögtingsmáli nr. 4-1/1995, uppskot til samtyktar frá lögtingsgrannskoðarunum um at góðkenna landskassaroknskapirnar 1989-1991, átala lögtingsgrannskoðararnir m.a., at treytirnar fyri lánsveitingum sambært lóg/kunngerð í fleiri førum vóru ikki hildnar.

6.4. Landbúnaður

Landbúnaðarstuðulin úr landskassanum í áttatiárunum var uml. 210 mió.kr., og eftir talvunum er studningurin til mjólk og mjólkárúdráttir 95 mió.kr. tann størsta einstaka stuðulsupphæddin.

Aftur at hesum studningi veitti Jarðarráðið í áttatiárunum festarum stuðul uml. 40 mió.kr. av festikonto til íløgur og nýdyrkan, og Jarðarráðið veitti í áttatiárunum eisini lán úr Jarðargrunninum góðar 100 mió.kr.

Flestu lánini vórðu nýtt til ílögur í fjós. Í lögtingsmáli nr. 103-3/1991, uppskot til samtyktar frá lögtingsgrannskoðarunum um at góðkenna roknskapirnar hjá Jarðargrunninum árinu 1985-1990, átala lögtingsgrannskoðararnir m.a., at Jarðarráðið ikki hevur í øllum førum víst neyðugt varsemi og tryggjað, at lán bert verða veitt til burðardyggar ílögur.

6.5. Handil, ídnaður o.t.

Eftir høvudsyvirlitinum er allur stuðulin til handil, ídnað o.t. góðar 400 mió.kr. Av hesum er meginparturin, tilsamans uml. 280 mió. kr., farin til Menningargrunnin, 75 mió.kr. til Ídnaðargrunnin, og stuðulin úr Grunninum til Ídnaðarfremjandi Endamál er uml. 47 mió.kr.

Meningargrunnurin

Síðani 1991 hevur Menningargrunnurin so at siga ikki veitt nýggj lán. Grunnurin verður nú tikin av, og einasta endamálið nú er at krevja inn tey lán, ið eftir eru. Eftir talvu 2 er allur stuðulin úr landskassanum til Menningargrunnin 1980-1990 122 mió.kr. Í áttatiárunum veitti grunnurin føroyska vinnulívinum nógv lán, og í 1989 vóru útlánini komin upp í umleið 330 mió.kr. Hesi árinu vóru ikki nógv tap staðfest í roknskapunum, men fyrst í nítiárunum vóru tapini ógvuliga stór, og Løgtingið veitti grunninum 160 mió.kr. sum stuðul/eftirgivin lán, so at allur stuðulin úr landskassanum síðani 1980 er uml. 280 mió.kr.

Av teimum lánnum, sum vórðu veitt føroyska vinnulívinum, hevur Menningargrunnurin mist umleið 320 mió.kr. Hesi tap kunnu verða útgreind soleiðis, býtt á vinnugreinir:

Vinnugreinir	mió.kr.
Ídnaður	123
Smoltstøðir, síla- og laksaaling	95
Fiskídnaður	55
Handverk	33
Tænastufyrirøkur	14
Tilsamans	320

Ídnaðargrunnurin

Grunnurin fekk upprunaliga eitt stovnsfæ 4,5 mió.kr. Stovnsfæið ikki talt uppí, so hevur grunnurin ikki beinleiðis fingið játtað pening á fígjarlógini fyrr enn í 1993 og í 1994, tá ið hann fekk 75 mió.kr. sum kapitalinnskot og fekk skuld eftirgivnan, tí at egingpeningurin, av stóru tapunum, var vorðin negativur.

Síðani fígjarliga afturgongdin av álvara rakti Ídnaðargrunnin fyrst í nítiárunum, eru ongi lán veitt til nýggjar ílögur. Av teimum lánnum, sum eru veitt føroyska vinnulívinum, hevur Ídnaðargrunnurin síðani miðskeiðis í áttatiárunum mist umleið 140 mió.kr. Hesi tap kunnu verða útgreind soleiðis, býtt á vinnugreinir:

Vinnugreinir:	mió.kr.
Handverksvinna og ídnaður	82
Aling	33
Fiskivinna	20
Tænastuvinna	3
Onnur vinna	<u>2</u>
Tilsamans	140

Viðmerkingar frá lögtingsgrannskoðarunum

Í lögtingsmáli nr. 103/1 1991, uppskot til samtyktar frá lögtingsgrannskoðarunum um at góðkenna roknskapirnar hjá Menningargrunninum fyri árinu 1985-1991, átala lögtingsgrannskoðararnir, at viðgerðin viðvíkjandi umsóknum og samvinnan við m.a. Búskaparráðið, Ídnaðargrunnin, Menningarstovuna og Landsstýrið, til tess at tryggja ein skynsaman og samskipaðan stuðuls- og útlánspolitikk at menna og umskipa ídnað, handverks- og tænastrytøkur, hevur ikki verið nóg væl skipað.

6.6. Effektivar veðhaldsútreiðslur

Veðhaldsútreiðslur til vinnulívið, sum kunnu sigast at viðvíkja áttatiárunum, eru gjørdar upp til tilsamans 1,6 mia.kr., og kunnu verða útgreindar soleiðis, býttar á vinnugreinir:

Vinnugreinir:	mió.kr.
Fiskiskip	1.042
Fiskavirki	304
Farma- og kemikaliskip	235
Onnur vinna	<u>25</u>
Tilsamans	1.606

Av talvunum sæst, at nærum øll áttatiárinu varð ov lítið játtað á figgjarlógini afturímóti nýtsluni úr grunninum. Øll nýtslan úr grunninum frá 1980-1990 var uml. 1 mia.kr. Hesi árinu vóru játtanirnar á figgjarlógini uml. 400 mió.kr. Í 1987 og 1988 vórðu partar av rakstraravlopi landskassans tilsamans uml. 300 mió.kr. avsettar í grunnin. Tá ið grunnurin varð tikin av seinast í 1990, var akkumuleraða meirnýtslan úr grunninum uml. 300 mió.kr.

6.7. Viðmerkingar frá lögtingsgrannskoðarunum

Í uppskotum til samtyktar frá lögtingsgrannskoðarunum um at góðkenna landskassaroknskapirnar í áttatiárunum átala lögtingsgrannskoðararnir, hvussu Landsstýrið hevur umsitid veðhaldini og kravt inn veðhaldsúttøk, og at alt ov lítið varð játtað á figgjarlógini afturímóti útreiðslunum úr grunninum. Niðanfryri verður tikið saman um nakrar av viðmerkingunum frá lögtingsgrannskoðarunum í lögtingsmáli nr. 4-1/ 1995, uppskot til samtyktar frá lögtingsgrannskoðarunum um at góðkenna landskassaroknskapirnar fyri árinu 1989-1991:

Lögtingsgrannskoðararnir halda, at tey nógvu veðhaldini og stuðuls-lánini o.a., í sambandi við at byggja og umbyggja skip, hava ikki verið samfelagnum til gagns, soleiðis sum ætlanin var. Ein av orsökunum er óivað, at tær politisku avgerðirnar hava ikki bygt á nóg gott fakligt grundarlag, hvørki tá ið talan var um einstøk mál ella eftir vinnuligari og samfelagsligari heildarmetan. Rakstrarætlanirnar hava ikki verið nóg realistiskar og eftirfarandi, og fleiri av íløgnum áttu neyvan at verið gjørdar, serliga um tað eisini vísir seg, at eginpeningurin, sum stórus dentur varð lagdur á í sambandi við, at hesar verkætlanir vórðu góðkendar í Fíggiarnevndini, í fleiri førum hefur ikki verið tøkur.

Hildið verður, at fleiri av teimum veðhaldum fyri lánnum til tær nógvu afturatbyggingarnar á flakavirkjum, ið gjørdar eru, áttu nógv meira at bygt á eina vinnuliga heildarmeting av tørvinum á framleiðsluorku samanborið tilfeingi/fiskanøgð. Lögtingsgrannskoðararnir átala eisini mannagongd Landsstýrisins í sambandi við fleiri av teimum veðhaldum, ið veitt vórðu til onnur virki.

Viðvíkjandi innkrevjing átala lögtingsgrannskoðararnir, at Landsstýrið hevði ikki sýnt neyðugt fíggarligt umhugsni viðvíkjandi útláns- og veðhaldsvirksemi landsins, alt ov nógv umsitið givin lán og veðhald, og ikki fylgt nóg væl við og tikið neyðug stig viðvíkjandi lántakarum, ið ikki hava hildið skyldur sínar. Hildið verður, at hetta hefur økt munandi um landskassans tap og ført við sær stórar meirrentuútreiðslur, og at tað hefur verið til skaða fyri og forðað fyri at menna tann partin av vinnuni, ið hefur roynt at hildið sínar skyldur og bygt á eitt meira umhugsað grundarlag.

6.8. §19-nevndin viðmerkir

§19-nevndin kann taka undir við álvarsomu viðmerkingunum frá Lögtingsgrannskoðarunum. Tað var spell, at hesar viðmerkingar vórðu ofta gjørdar nógv ár aftaná, at landskassaroknskapurin við frágreiðing var latin Løgtinginum. Viðmerkingarnar fingtu tí ikki altíð avleiðingar fyri landsumsitingina, og tað Landsstýrið, ið hevði ábyrgdina av roknskapinum, svaraði ikki spurningunum. Í flestum førum var tað farið frá, tá ið lögtingsgrannskoðararnir høvdu gjørt álit sítt.

Nevndin heldur tað vera ógvuliga atfinningarsamt, at lögtingsgrannskoðararnir, ið vóru og eru partur í politisku skipanini, ikki skjótast gjørligt gjørdur vart við teir skeivleikar og mistøk, ið komu undan kavi í grannskoðanarfrágreiðingunum.

Talva 2.

(MIÓ.KR.)	80/81	81/82	82/83	83/84	84/85	85	86	87	88	89	90	tilsammans 80-90	ítr. í 90-árunum viðr. 80-árunum	Tilsammans
FÍGGJARÁR														
§ 16. Fiskivinna, sigling o.t.:														
Grunnur til endurn. av skipaflofanum:														
Nýtsla smb. landsrokskapinnum	12	12	12	25	30	14	25	100	50	15	-	295	-	295
Partur av landskassarslíti árið fyrri	-	-	5	23	20	-	-	90	-	-	-	138	-	138
Inntøkur frá tollendurgjöldum	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	6	-	6
Flutt úr vinnulánsgrunninum	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	3	-	3
Munur, aktiv og passiv primo	(67)	(65)	(69)	(88)	(60)	(47)	(89)	(117)	48	40	35	-	-	-
Munur, aktiv og passiv ultimo	65	69	88	60	47	89	117	(48)	(40)	(35)	(39)	-	-	-
Nettónýtsla úr grunninum	9	17	35	27	38	55	56	25	58	20	(4)	335	(11)	324
Fiskiskipaupphøgg:														
Nýtsla smb. landsrokskapinnum	-	-	-	-	-	-	-	-	40	35	50	125	101	226
Munur, aktiv og passiv primo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40	13	-	17	17
Munur, aktiv og passiv ultimo	-	-	-	-	-	-	-	(40)	(13)	(17)	-	-	48	48
Nettónýtsla úr grunninum	-	-	-	-	-	-	-	-	-	62	46	108	166	274
Rakstrarstuðul úr Lønjavningar- og Ráfiskagrúnninum														
Stuðul smb. landsrokskapinnum	178	205	231	251	414	235	275	263	336	501	446	3.335	-	3.335
Flutt úr oljgrunninum til Ráfiskagrúnnin	-	-	-	-	-	-	-	-	35	-	-	35	-	35
Partur av landskassarslíti árið fyrri	-	-	-	-	-	-	-	-	40	-	-	40	-	40
Av hesum minstiv- og løn o.a. (frádrigt)	(8)	(10)	(15)	(19)	(20)	(12)	(28)	(33)	(60)	(60)	(66)	(331)	-	(331)
Tilsammans	170	194	215	233	394	223	247	230	351	441	380	3.079	-	3.079
Serlán, lóg nr. 8 frá 1980:														
Saldo primo	-	(37)	(59)	(63)	(57)	(51)	(47)	(41)	(37)	(34)	(31)	-	-	-
Saldo ultimo	37	59	63	57	51	47	41	37	34	31	27	-	-	-
Tilsammans	37	23	3	(5)	(6)	(5)	(5)	(4)	(3)	(3)	(4)	27	-	27
Serlán, lóg nr. 41 frá 1988:														
Saldo primo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(18)	(111)	-	-	-
Saldo ultimo	-	-	-	-	-	-	-	18	111	127	-	-	-	-
Tilsammans	-	-	-	-	-	-	-	18	93	16	(13)	127	(13)	115
Onnur útlán:														
Saldo primo	(0)	(0)	(4)	(5)	(6)	(9)	(10)	(12)	(24)	(22)	(26)	-	-	-
Saldo ultimo	0	4	5	6	9	10	12	24	22	26	29	-	-	-
Tilsammans	(0)	3	2	0	3	1	2	12	(3)	4	3	29	-	29
§ 16. Fiskivinna, sigling, tilsammans	216	237	255	255	428	275	299	263	422	617	436	3.705	143	3.848

(MIÓ.KR.)	80/81	81/82	82/83	83/84	84/85	85	86	87	88	89	90	tíðsamans 80-90	úr. í 90-árunum viðv. 80- árunum	Tíðsamans
§ 17. Landbúnaður:														
FÍGGJARÁR														
Húsdjóraaling	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
Nýdyrking o. a.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2	21	-	21
Rentustudningur til landbúnaðarlán	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	21	-	21
Studningur til ílegging í landbúnaðin	3	3	4	4	4	4	5	1	6	6	5	43	-	43
Studningur til mjólkaraðráttir	2	5	6	6	8	7	10	12	13	13	13	95	-	95
Studningur til sérhoyggjabrunnar	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	6	-	6
Studningur til stráfóður														
Studningur til kjöt og egg														
Hjálp til landbúnaðin í grunn														
Vakstrarhús í grunn														
Tíðsamans	9	11	14	15	19	17	24	21	29	30	27	216	-	216
§ 18. Handil, ídnaður o. t.:														
Stuðul veitur Menningargrunninum	5	8	8	9	11	9	10	10	14	20	18	122	160	281
Stuðul veitur Ídnaðargrunninum													75	75
Gistingarhúsgrunnurin	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	6	-	6
Grunnur til ídnaðarfremjandi endamáli:														
Nýsla smb. landsrokskapinun	3	2	4	4	7	5	5	5	5	6	6	52	-	-
Munur, aktiv og passiv primo	-	-	-	-	1	2	4	6	8	4	3	-	-	-
Munur, aktiv og passiv ultimo	-	-	-	(1)	(2)	(4)	(6)	(8)	(4)	(3)	(5)	-	-	-
Nettonýsla úr grunninum	3	2	4	3	5	4	3	2	10	7	4	47	-	47
Tíðsamans	8	10	13	13	17	13	13	13	24	27	22	175	235	409
§ 21. Eff. Væðaldsútreiðslur:														
Grunnur móti tapi av lánunum, væðaldunum o. t.:														
Nýsla smb. landsrokskapinun	6	6	6	10	10	13	50	80	50	105	80	416	579	995
Umþökun	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	3	-	3
Partur av landskassaursliti árið fyrri	-	-	-	-	-	-	-	85	231	-	-	316	-	316
Munur, aktiv og passiv primo	7	(3)	(6)	(26)	(30)	(48)	(66)	(99)	(64)	(17)	(200)	-	-	-
Munur, aktiv og passiv ultimo	(3)	6	26	30	48	66	99	64	17	200	290	-	-	-
Tíðsamans	11	10	26	17	28	31	83	129	234	288	170	1.027	579	1.606

(MIÓ. KR.)	80/81	81/82	82/83	83/84	84/85	85	86	87	88	89	90	tílsamans 80-90	útr. í 90-árunum viðv. 80-árunum	Tílsamans
§ 16. Fiskivinna, sigling o.á.:														
Grunnur til endurn. av skipaflofanum:	9	17	35	27	38	55	56	25	58	20	(4)	335	(11)	324
Fiskiskipaupphögg:	-	-	-	-	-	-	-	-	-	62	46	108	166	274
Rakstrarstuðul úr Lönjafningar- og Serlán, lóg nr. 8 frá 1980:	170	194	215	233	394	223	247	230	351	441	380	3.079	-	3.079
Serlán, lóg nr. 41 frá 1988:	37	23	3	(5)	(6)	(5)	(5)	(4)	(3)	(3)	(4)	27	-	27
Serlán, lóg nr. 41 frá 1988:	-	-	-	-	-	-	-	-	18	93	16	127	(13)	115
Omnur útlán:	(0)	3	2	0	3	1	2	12	(3)	4	3	29	-	29
§ 16 Tílsamans:	216	237	255	255	428	275	299	263	422	617	436	3.705	143	3.848
§ 17. Landbúnaður	9	11	14	15	19	17	24	21	29	30	27	216	-	216
§ 18. Handil, ídnaður o.á.	8	10	13	13	17	13	13	13	24	27	22	175	235	409
§ 21. Eft. veðbaldsútreiðslur	11	10	26	17	28	31	83	129	234	288	170	1.027	579	1.606
Tílsamans	243	268	308	300	492	337	420	427	710	962	655	5.123	956	6.079

7. EINSTØK MÁL OG HENDINGAR

§19-nevndin hevur m.a. fingið til uppgávu at kanna ávís ivasom viðurskifti í landsumsitingini eftir grannskoðanar- og løgtingsgrannskoðanarfrágreiðingunum.

Tey mál, sum eru umrødd í grannskoðanarfrágreiðingunum, eru tilvildarliga tikin burturúr við stakroyndum, og eru tí bert ein lítil partur av øllum útgjaldingum, sum farnar eru fram í 80-árunum. Í teimum førum, tá ið grannskoðanin hevur staðfest, at ávísar ásetingar í lóggávu ella kunngerð eru ikki hildnar, er ofta torført at staðfesta, hvør hevur ábyrgdina av teimum.

Orsøkin er m.a., at avgerðir, um t.d. at veita lán og veðhald, í flestum førum vóru einmæltar, ella tiknar við meirilutaavgerð á landsstýrisfundum, og í flestum førum var á fíggjarlóg ella í aðrari lóggávu ásett, at Landsstýrið skuldi taka hesar avgerðir saman við ella við góðkenning frá Fíggjarnevndini. Henda skipan var galdandi øll 80-árin, men er síðani broytt.

Aðalmálið hjá nevndini er, sum áður nevnt, „*at útgreina og lýsa tey viðurskifti í sjálvari tí politisku skipanini, sum hava verið orsök til teir skeivleikar og mistøk, sum umrødd eru í grannskoðanarfrágreiðingunum*“.

Fyri at geva eina mynd av málum, talan er um, hevur nevndin viðgjørt dømi, sum eru nevnd í grannskoðanarfrágreiðingunum, nøkur mál tilvildarliga tikin burturúr og Heygadrangsmálið og Skálafjalsmálið.

Her fáa málini bert eina aðaltáttaða viðgerð.

Heygadrangsmálið og Skálafjalsmálið vórðu skotin inn fyri Føroya Rætt, og Heygadrangsmálið eisini fyri Landsrættin. Bara rættar- og dómsbøkurnar fylla fleiri enn túsund síður.

Um skjalapappurnar læntar úr Landsstýrinum kann sum heild verða sagt, at tær í fleiri førum vóru ófullfíggaðar og skjøluni ikki altíð dagskipað ella samskipað á annan hátt.

Onkur heldur tí, at umrøðan, tey einstøku málini hava fingið, er eintáttað og ófullfíggað og gevur ikki ta myndina, hann heldur vera ta røttu.

Nevndin skal tí einaferð enn vísa á, at hon hevur ikki ákæru- ella dómsvald og hevur ikki sum uppgávu at reisa ákæru ella fella dóm yvir navngivin fólk.

Nevndin undirstrikar, at tað er ein avgerandi og umráðandi táttur í einum samfelag sum tí føroyska, at rættarverndin hjá tí einstaka verður tryggjað.

7.1. Heygadrangsmálið

Grannskoðanarfrágreiðingin hevur hesa umrøðu viðvíkjandi málinum:

„*Í skrivi dagfest 20. februar 1986 frá Skála Skipasmiðju til Føroya Landsstýri varð boðað frá, at skipasmiðjan hevði gjørt sáttmála um bygging*

av einum frystitrolara til P/F Heygar, og at skipið fekk bygginnummar 46. Avtalað var, at skipasmíðjan skuldi syrgja fyri byggiláni, og í hesum sambandi søkir skipasmíðjan Landsstýrið um veðhald fyri byggiláni uppá 90% av sáttmálaprísinum, 87,5 mió.kr., og somuleiðis varð søkt um sáttmála-veðhald.

7.1.1. Búskaparráðið

Vísandi til skriv frá Fíggjarnevndini dagfest 28. mai 1986 boðaði Búskaparráðið í skrivi 5. juni 1986 til Fíggjarnevndina frá, at ráðið hevði víðgjørt umsóknina frá P/F Heygar um loyvi at byggja ein svartkjaftatrolara uppá 87,5 mió.kr.

Sagt varð frá, at Búskaparráðið hevði kannað ta framløgdu rakstrarætlanina og metti, at rakstrarkostnaðurin var alt ov lágt settur, og at inntøkurnar vóru yvirmettar.

Niðurstøðan var, at ongar búskaparligar orsøkir talaðu fyri at fremja ætlaðu iløguna í svartkjaftatrolaran til at landa svartkjaft til matna. Sagt varð, at trolarin væntandi kom at hava stórt rakstrarhall, og landsbúskaparliga kom trolarin bert at minka um framleiðsluvirðið í samfelagnum.

Búskaparráðið legði aftrat, at sambært teimum frágreiðingum Búskaparráðið hevði fingið frá ráfiskanevndini, so vóru ongar vónir í lötuni um, at útflutningsprísurin t.d. á svartkjaftafarsi fór at hækka. Tvørturímóti bendu seinastu frágreiðingarnar frá solumonnum á, at prísurin á svartkjaftafarsi frammyvir fór at liggja á legri støði.

At enda varð sagt, at sostatt var bert tann móguleikin eftir at byggja ein svartkjaftatrolara til framleiðslu umborð. Búskaparráðið boðaði frá, at tað ikki hevði kannað henda móguleika nærri.

7.1.2. Sáttmálin við P/F Heygar

P/F Heygar hevði upprunaliga gjørt sáttmála við Langsten skipasmíðju í Noregi uppá 58 mio. N.kr. (uml. 72 mio. d.kr.), og hevði Føroya Landsstýri í hesum sambandi játtað at veðhalda fyri 20% ella 14,4 mió.kr.

Seinni varð gjørt av at byggja á Skála skipasmíðju í staðin, og varð sáttmáli uppá 87,5 mió.kr. gjørdur 5. februar 1986. Í sáttmálaprísinum uppá 87,5 mió.kr. var íroknað tveir uppískoyttissáttmálar uppá 5 og 5,75 mió.kr. til ávikavist útgerð v.m. og til reidaríið at ráða yvir til broytingar í byggitíðini. Hesir undirsáttmálar vórðu tó ikki sendir við umsóknini til Landsstýrið um veðhald.

Tilmælið frá Búskaparráðnum dagfest 5. juni 1986 varð handað nevndarlimunum í Fíggjarnevndini á fundi 11. juni 1986. Samtykt varð at játta P/F Heygar 10% veðhald av kr. 15,5 mió.kr. kostnaðarhækkan treytað av, at prosjektið verður broytt til djúpvatnsfrystibát/verksmíðjubát, av sama slag sum tann ið P/F Vál, Skála, letur byggja á Skála Skipasmíðju. Somuleiðis varð samtykt at veita vanligt sáttmála-veðhald og vanligt byggilánsveðhald fyri bátin.

Í skrivi frá Føroya Landsstýri dagfest 25. juni 1986 til reidaríið varð

sagt frá, at Landsstýrið og Fíggjarnevnd Løgtingsins nú høvdu samtykt harumframt at játta 10% veðbald av kostnaðarbækkingini uppá 15,5 mió.kr. í sambandi við Skála-sáttmálan treytað av at prosjektið varð broytt til djúpvatnsfrystibát/verksmiðjubát av sama slag sum tann, ið P/F Vál let byggja á Skála Skipasmiðju. Samlaða veðbaldstilsøgnin varð við hesum sostatt komin uppá 15,95 mió.kr.

Í skrivum til skipasmiðjuna dagfest sama dag varð boðað frá, at Landsstýrið og Fíggjarnevndin høvdu samtykt at veita sáttmálaveðbald og veðbald fyri byggiláni uppá 90% av 87,5 mió.kr.

Stutt aftaná at hava móttikið betta skrivið fór skipasmiðjan undir at byggja.

Sambært sáttmálanum millum P/F Heygar og Skála skipasmiðju skuldi P/F Heygar rinda 4,375 mió.kr. tá skipasmiðjan hevði útvegað byggilánið og 4,375 mió.kr. í seinasta lagi 6 mánaðir seinni (§ 4) – tær írestandi 78,75 mió.kr. skuldu rindast aftaná liðuggerð.

Tann 29. august søkti skipasmiðjan Handelsbanken um byggilán. Lánisáttmáli uppá 78,75 mió. kr. við áriti um landskassaveðbald varð undirskrivað 11. november 1986 – umleið 4 mdr. aftaná, at skipasmiðjan var farin undir at byggja. Reiðarið rindaði tó ikki í hesum sambandi 1. og 2. ratu av sáttmálaprísinum (tilsamans 8,75 mió.kr.).

Skibskreditfonden boðaði í skrivi dagfest 2. september 1986 frá, at grunnurin var sinnaður at veita prioritetlán í skipinum uppá 70 mió.kr., tó at supplerandi trygd varð kravd fyri 38,85 mió. kr. Í skrivi dagfest 31. oktober 1986 boðaði Landsstýrið P/F Heygar frá, at Landsstýrið hevði samtykt at játta 10% stuðulslán (8,75 mió.kr.) og 15% rentustudning (13,125 mió.kr.) av sáttmálaprísinum uppá 87,5 mió.kr., og kann ætlanin um endaliga fígging hjá P/F Heygar sostatt setast upp soleiðis:

	(1.000 kr.)
Skibskreditfonden (80%)	70.000
Stuðulslán frá Landsstýrinun	8.750
Eginpeningur	<u>8.750</u>
	<u>87.500</u>

Tann írestandi tryggin til skibskreditgrunnin uppá 38,85 mió.kr. var ætlað útvegað soleiðis:

	(1.000 kr.)
Veðbald Føroya Landsstýri smb. skriv	
dgf. 25. juni 1986	15.950
Veðbald Føroya Banki (móti transporti í	
omanfyrinevnda rentustudningi)	13.125
Veðbald Føroya Banki	<u>9.775</u>
	<u>38.850</u>

Í áminningarskrivi dagfest 12. januar 1988 varð P/F Heygar biðið um at gjalda 1. og 2. ratu av sáttmálaprísinum samstundis sum boðað varð frá, at skipasmiðjan fór at slíta sáttmálan um ikki goldið varð innan 14 dagar

– um hetta mundið var eisini greitt, at Føroya Banki ikki var sinnaður at veita omanfyrirstandandi veðhald uppá 9,775 mió.kr., og at fortreytirnar fyri lánilsøgnina frá Skibskreditfonden sostatt ikki vóru til staðar.

Tann 3. februar 1988 segði skipasmiðjan sáttmálan upp, og gjørdur varð ein uppískoyttissáttmáli aftrat millum skipasmiðjuna og P/F Heygar uppá 16,83 mió.kr., soleiðis at endaliga sáttmálaprísurin kom uppá 104,33 mió.kr., og varð Landsstýrið í hesum sambandi søkt um stuðulslán, rentustudning og veðhald. Í teim 16,83 mió.kr. vóru 4,683 mió.kr. tøkur peningur hjá reiðarínum, soleiðis at reiðarið saman við teim 5,75 mió.kr., sambært uppískoyttissáttmálanum frá 5. februar 1986, hereftir samlað hevði 10,443 mió.kr. at ráða yvir, svarandi til eginpeningin, umframt 5 mió.kr til útgerð o.a. Umsóknin varð tó ongantíð viðgjørd í Landsstýrinum, m.a. tí man ikki helt P/F Heygar vera ført fyri at rinda eginpeningin.

7.1.3. Landskassans tap

Tá skipasmiðjan kom í likviditetstrupulleikar fyrst í 1988, vóru einar 70 mió.kr. bókaðar sum nýttar til skipið, og svaraði hetta á leið til tað, ið útgaldið var av byggiláninum, tá tær góðar 8 mió.kr., sum fluttar vóru av byggiláninum til eina, seinni tvær konti í Fossbankanum, verða tiknar við.

Arini 1988, 1989 og 1990 vóru nýttar ávikavist 1,7 mió.kr., 1,8 mió.kr. og 0,5 mió.kr., ialt einar 4 mió.kr. beinleiðis til byggjnr. 46, mest útreiðslur til at hava skipið liggjandi.

Nettóútlegg/tap landskassans viðvíkjandi byggjnr. 46 kann uppsetast soleiðis:

	(mió.kr.)
Bruttoútlegg pr. ultimo 1991	98
Søla, netto	÷ <u>27</u>
Útlegg/netto	<u>71</u>

Við útgangsstøði í teim útreiðslum, ið beinleiðis vóru bókaðar á byggjnr. 46, sammett við tað, ið var útgaldið av byggiláni, kann tap landskassans nærri útgreimast soleiðis:

	(mió.kr.)
Partur av byggiláni bókað til annað endamál	1
Tap við sølu (munur ímillum söluprís og skrásettan kostprís)	46
Byggirentur	16
Partur av byggiláni (síðsta rata) í Fossbankanum útgoldin til búgvíð	<u>8</u>
	<u>71</u>

Í sambandi við at skipasmiðjan fór í likvidatióin, vóru tær 8-9 mió.kr. í Fossbankanum, sum sambært avtalu/ratuplani og ársroknskapaninum vóru bundnar uppá byggilánið, fluttar á konto hjá búnum.

7.1.4. Rættarmálini viðvikjandi nr. 46

Likvidatorarnar í P/F Skála Skipasmiðju í likvidatióin lótu tann 25. januar 1990 frágreiðing um byggjnr. 46. Frágreiðingin varð gjord eftir ábeitan frá Landsstýrinum. Niðurstøðan var, at fleiri viðurskifti í byggimálinum eftir tykki lividatoranna vóru óvanlig, og at talan antin mátti vera um viðurskifti, ið kunnu hava revsing við sær, ella um politiskt og umsitingarligt ábyrgdarloysi. Mælt varð til, at Landsstýrið umbugsaði at leggja málið fyri politivaldið til kanningar.

Landsstýrið heitti síðani á fútan um at kanna viðurskiftini, og varð í hesum sambandi reist ákæra ímóti høvuðspartaeigaranum/stjóranum í P/F Heygar, sakførara felagsins, og tveimum fyrrverandi stjórum á Skála Skipasmiðju.

Hesir vórðu ákærdir fyri at hava framt svik móti Landsstýrinum við 1) at uppgæva sáttmálaupphæddina ov høga í mun til veruliga kostnaðin (við omanfyrinevndu undirsáttmálum) og við 2) at geva Landsstýrinum varbugan av, at P/F Heygar vildi/var ført fyri at útvega eginpening uppá 10% av sáttmálaupphæddini, og harvið at fáa Landsstýrið at veita stuðul-lán, veðhaldstilsøgn v.m. so at skipið kundi fígggjast uttan eginpening og tapsvandin hjá reiðarínum varð fórdur yvir á Landsstýrið.

Harumframt vórðu teir ákærdir fyri eisini at hava roynt at fremja svik móti Landsstýrinum í sambandi við uppískoytissáttmálan frá februar 1988.“

Teir ákærdu vórðu allir frídømdir bæði í Føroya Rætti og í Landsrættinum.

Grundgevingin fyri frídømingini er fjølbroytt, og kanska ikki heilt eintáttað. Stutt sagt: báðir rættir komu fram til, at tað var ikki ført prógv fyri, at teir ákærdu vóru sekir sambært ákæruna.

Føroya Rættur hevur í grundgevingini hesi punktini um:

I. Frídøming (eitt sindur samanskrivað):

1. at fiskeri er det bærende erhverv på Færøerne,
2. at man fra politisk side ønskede at styrke dette erhverv, herunder i forbindelse med erhvervelse af hensigtsmæssig tonnage,
3. at det har været almindeligt kendt, at der i en årrække har været en global værftskrise, der har resulteret i støtte til de nationale værftsindustrier,
4. at bl.a. norske værfter har leveret en række nybygninger til den færøske fiskeflåde til konkurrencedygtige priser,
5. at den norske stat gav rentesubsidier, der kunne belånes,
6. at det må antages, at det har været muligt at totalbelåne nybyggede fiskeskibe fra Norge,
7. at de færøske værfter har måttet konkurrere hermed,
8. at politikere, der har været afbørt som vidner, har givet udtryk for,

- at beskæftigelsen på de færøske skibsværfter var af afgørende samfundsmæssig betydning,*
9. *at der i en meget lang årrække har været muligheder for tilskud fra samfundet til anskaffelse af fiskeskibe,*
  10. *at ansøgninger om støtte blev behandlet i det færøske landsstyre og finansudvalget,*
  11. *at det var en del af den politiske debat, i hvilket omfang ansøgninger skulle imødekommes,*
  12. *at den færøske værfisindustri er og har været af så begrænset omfang, at det var muligt for samfundets organer at følge dets udvikling ganske tæt,*
  13. *at kendskab til de enkelte projekters personkreds gav en økonomisk viden om disse – et kendskab, erhvervsfolk, administratorer og politikere ofte besad,*
  14. *at man siden 1956 har opereret med krav om egenkapital i forbindelse med tilskud til anskaffelse af fiskeskibe, uden at der har været anvendt en regnskabsmæssig definition af begrebet,*
  15. *at forståelsen af begrebet egenkapital har været genstand for politisk debat, således at afgrænsninger er foretaget bl.a. ved afstemninger i finansudvalget,*
  16. *at man hurtigt gik over til at acceptere lån fra det byggende værft som andel af egenkapitalen,*
  17. *at prisdannelsen på skibe er bestemt af markedskræfterne og i perioder frigjort fra de omkostninger, der er forbundet med at bygge disse,*
  18. *at det sjældent bygges skibe, der er så identiske, at de kan betragtes som søsterskibe,*
  19. *at der derfor stilles betydelige krav til faglig indsigt ved bedømmelse af nybygningspriser for at kunne vurdere, om et lån ydet af værftet er et reelt lån og ikke blot en ekstra avance,*
  20. *at denne praksis må anses alment kendt i administrative – og faglige kredse,*
  21. *at der til trods herfor ikke ses at være truffet en styrkelse af kontrollen med lån og garantigivning,*
  22. *at accept af lån som egenkapital derfor må være udtryk for en politisk beslutning, der indebærer en erkendelig svækkelse af egenkapitalkravet,*
  23. *at man også er gået over til at acceptere provisioner fra underleverandører som elementer i egenkapitalen,*
  24. *at det fra politikere og administrativt ansatte er blevet fremhævet, at accept af provisioner som elementer i egenkapitalen ikke måtte fordyre projekterne,*
  25. *at man i administrationen ikke har været uvidende om, at godkendelse af provisioner uden sammenlignelige priser (også vedr.*

- skibskomponenter) var en afgørelse ikke baseret på en faglig vurdering, men et politisk valg,
26. at det i 1986 nedsatte egenkapitaludvalg fremkom med udkast til nye og opstrammede regler, der ikke blev sat i kraft i den periode, der er relevant for sagen,
  27. at det ikke kan afvises, at den manglende opstramning af reglerne for egenkapital skyldes politisk ønske om at fortsætte den færøske skibsbygning med den beskæftigelse, det indebar,
  28. at påståede forsøg fra administrationens side på opstramning af reglerne omkring egenkapital er blevet tilsidesat ved politisk trufne afgørelser og
  29. at man fra politisk side kendte konkrete eksempler på finansieringsproblemer p.g.a. manglende kapital f.s.v. angik skibe, der var under bygning på færøske værfter.

II. Rættarbókin um eginpening:

Rættarbókin fyri Føroya Rætt hevur m.a. endurgivið hesar frágreiðingar (bert brot eru tikin við, tøluni í klombrum eru síðutøluni í rættarbókini).

a) Johan Kristoffer Joensen, tidligere direktør for Føroya Sparikassa, har bl.a. forklaret (s. 279f), at han i perioden fra 1955 til 1980 var medlem af Búskaparráðnum. Ráðet fik bl.a. forelagt skibsprojekter. Ráðets opgave var at vurdere projekternes rentabilitet.

Formentlig i 1958 var han medlem af et udvalg nedsat i medfør av loven om fornyelse af fiskeflåden. I forbindelse med dette arbejde erfarede han, at Landsstyret afviste, at provision kunne anvendes som egenkapital.

I 1986 blev han medlem af et af Landsstyret nedsat udvalg, der skulle undersøge egenkapitalforholdene i forbindelse med skibsprojekter. Begrundelsen for udvalget var, at Landsstyret havde modtaget oplysninger om personer, der investerede i skibsprojekter uden at have egenkapital.

Udvalget fandt, at de erklæringer, der blev anvendt i forbindelse med projekterne, ikke var tilstrækkeligt gode, men vidnet har ikke kendskab til, hvorledes Landsstyrets praksis udviklede sig efter afgivelsen af udvalgets beretning.

b) Johan Djurhuus, tidligere kontorchef i det Færøske Landsstyre, har bl.a. forklaret (s. 211f), at man i forbindelse med tilskud til anskaffelse af fiskeskibe har opereret med krav om egenkapital siden 1956.

I de første mange år skete dokumentationen af egenkapitalen i form af erklæringer fra banker om, at der var indestående beløb svarende til egenkapitalen. Det var da alene banker, der udfærdigede sådanne erklæringer.

Vidnet oplyser, at han altid selv opfattede kravet til egenkapitalen alvorligt. Det mener han også, at man har gjort i almindelighed. Det var bygherrens ansvar, at der forelå en reel egenkapital.

Han har læst egenkapitaludvalgets betænkning. Bagefter kan man godt se, at der ikke har været egenkapital tilstede i alle tilfælde.

I 1986 blev Landsstyrets administration delt. Der blev oprettet en selvstændig fiskeriafdeling.

c) *Kjartan Hoydal*, fiskeridirektør, har bl.a. forklaret (s.215ff), at han ved sin tiltræden i 1986 satte sig ind i de verserende sager, herunder sagen vedr. det skib P/F Heygar ønskede at bygge. Oprindeligt var der tale om et ferskfiskefartøj, men senere ændret til et skib, der hovedsagligt skulle fiske blåvilling med tilskud af andre fiskearter.

På det tidspunkt var man begyndt at holde igen med bygningen af ferskfiske-trawlere.

I den pågældende periode prøvede man at få skibsprojekterne til at gå op, såvel biologisk, teknisk som økonomisk. Det var Landsstyrets opfattelse, at den foreslåede container-løsning var god.

Der var en række møder mellem P/F Heygar og lagmanden, de var uformelle. Vidnet drøftede ofte skibsprojekterne med lagmanden.

Vidnet var bekendt med egenkapitaludvalgets betænkning. Uanset at der ikke var taget politisk stilling dertil, var der udsendt signaler, som gjorde, at man indkorporerede betænkningens indhold i den fremtidige sagsbehandling.

Fra sommeren 1987 (side 219) forsøgte administrationen som nævnt at få opstrammet kravene til dokumentation for egenkapital. Det var ikke således, at administrationens indstilling altid blev fulgt af politikerne. Der kan have været tale om sager, som var i gang ..... Atli Dam gav udtryk for, at han ville have selve loven ændret, før man gik ind i at udfærdige bekendtgørelse om egenkapital ..... Vidnet vil ikke udelukke, at det først var i 1988 at ændringen markerede sig.

d) *Kristoffur Thomassen*, tidligere fuldmægtig i Landsstyret, har bl.a. forklaret (s. 222ff) at han ved sin ansættelse fik et bredt sagsområde, der bl.a. omfattede støtte til fiskeri og skibsbygning. Han var medlem af bestyrelsen for Skála Skibsværft fra 1972 til primo 1988.

Han har løbende orienteret den pågældende landsstyremand om værftets forhold. Han har gjort det, når han har fundet anledning dertil. Han mener, at det har været en dækkende information.

Der var sædvanen for, at egenkapitalen ikke var tilstede, når ansøgningerne blev indsendt til Landsstyret. I Landsstyrets tilladelser blev der sat frist for dokumentation af egenkapital. Når fristerne var ved at udløbe, plejede man at kontakte pågældende. Der var sædvanen for, at man gav yderligere frist til at fremskaffe egenkapital. Der var ikke tale om, at man lod projekterne falde af den grund. Vidnet skulle ekspedere en lang række sager. Såfremt der skulle foretages notater vedr. alt, ville det ikke være muligt at færdiggøre så mange.

Vidnet forklarer bl.a., at han mener, at beslutningen om opstarten af bygningen af Heygadrang blev truffet på et tidspunkt, hvor egenkapitalen

ikke var erlagt. Dette blev drøftet med værftets direktør, der gav udtryk for, at der ikke ville blive nogen problemer.

Om forholdene i dagene omkring det tidspunkt, hvor garantien blev underskrevet, oplyser vidnet bl.a., at han skrev under før han havde fået hele dokumentationen. Underskrivelsen byggede på tillid til de øvrige.

e) Pauli Ellefsen har bl.a. forklaret (s. 236ff) om sin lagmandsperiode fra 1981 til 1984, at der i denne periode indgik beskæftigelsesmæssige hensyn vedr. de færøske værfter, meget i de overvejelser, der var, hvilke skibe der skulle bygges.

I denne periode var i landsstyret 100% enighed om, at der skulle stilles krav om egenkapital. Oppositionens medlemmer i finansudvalget var enige heri.

f) Atli Dam, tidligere lagmand, (s. 173ff) har bl.a. forklaret, at der var alm. politisk enighed omkring „egenkapitaludvalgets“ forslag. Udvalget var ikke nedsat i forbindelse med den skibspakke, som Heygadrangur er omfattet af. Det var således ikke de egenkapitalsproblemer, som senere er dukket op, der var årsag til udvalgets nedsættelse. Det trak ud med at få foretaget de tiltag, som udvalget foreslog. Der blev udarbejdet en bekendtgørelse i 1989. Forinden denne kunne udarbejdes, måtte man foretage en lovændring. På forespørgsel om, hvorvidt udvalgets redegørelse medførte en praksisændring oplyste vidnet, at der måske skete en lille opstramning omkring årsskiftet 1987/88.

Han har endvidere forklaret (s. 176): Enbver har dog vidst hele tiden, at der skulle foreligge en egenkapital. Det var således, at den personkreds, som stod som ejere, skulle tage en risiko, som belastede dem selv og ikke alene projektet.

.....

Efter hans mening har der ikke i landsstyret været en for løs praksis..... Det er rigtigt, at der ikke har været regler om, hvorledes egenkapitalen skulle dokumenteres.

g) Jógvan Sundstein, har bl.a. forklaret (s.246ff), at han var lagmand i perioden 1989 til 1991.

Han var bekendt med, at det tidligere landsstyre i 1986 havde nedsat et udvalg til undersøgelse af egenkapitalforholdene. Det kan godt passe, at det var i august 1986, at udvalget afgav betænkning. Udvalget havde da et færdigt forslag til kundgørelse. Der skete dog intet, hvilket undrede vidnet. Vidnet har efterfølgende forstået, at årsagen til dette var, at man mente, at der skulle forskelligt ting på plads forinden, eksempelvis vedtages en ny lov om støtte til fiskeriet. Nogen har givet udtryk for, at landsstyret havde en lidt anden holdning til problemstillingen end den, der var foreslået i udkastet til „kundgørelse“.

.....

Vel 14 dage efter at det nye landsstyre var tiltrådt, blev der afholdt et møde,

hvor Alfred Petersen forelagde forskellige ting. Han oplyste, at der lå en masse ansøgninger om tilskud til skibe.

Det var af afgørende betydning at få egenkapitalproblematikken på plads. Det var opfattelsen, at der ikke var så meget at gøre ved det, der var sket, men at det var fremtiden, der skulle ses på.

b) Alfred Petersen, tidligere fuldmægtig i landsstyret, har bl.a. forklaret (s.202ff), at han i 1986 blev ansat som fuldmægtig i landsstyret, hvor han i starten var beskæftiget i inkassoafdelingen. Midt i 1987 overtog han Kristoffur Thomassens arbejde, bl.a. med behandling af sager vedr. import og eksport af skibe samt nybygninger. Stillingen var da under fiskeridirektøren.

Han har videre forklaret til retsbogen (s.207): Da vidnet begyndte at beskæftige sig med bevillinger til fiskeskibe, satte han sig ind i reglerne. Der forelå lov nr. 24 af 1. juni 1978 om fornyelse af fiskeflåden. I denne var der angivet, at der skulle være en egenkapital, men ikke hvorledes denne skulle dokumenteres. Videre forelå der lov nr. 13 af 2. maj 1967 om prioritetslån. Denne indeholdt et maksimum på 50 mill.kr., som landsstyret måtte give garanti for ialt. Vidnet blev videre bekendt med, at der den 5. mai 1986 var nedsat et egenkapitaludvalg.

Han kontaktede udvalgsmedlemmer og fik oplyst, at der var udfærdiget en redegørelse den 22. august 1986. Han fik denne tilsendt og oplyst, at udvalget ikke havde modtaget nogen reaktion fra landsstyret. Udvalget var således ikke blevet anmodet om at undersøge nogen skibe.

Et af de første skibe, som han skulle sagsbehandle, var det til P/F Sólsker. Vidnet ville have afklaret, hvorledes egenkapitalen skulle forstås og dokumenteres. Han udarbejdede derfor notater....

Atter den 13. oktober 1987 udfærdigede man et nyt notat om dette spørgsmål. I det nye notat medtog man også problemstillingen om, at landsstyret kun ialt kunne garantere for 50 mill.kr. .... Han drøftede spørgsmålet med lagmanden. Atli Dam gav udtryk for, at der var andre, også jurister, der havde en anden opfattelse af retstilstanden.

.....

Notatið frá 13. október 1987 setti m.a. hesar spurningar:

- 1) Nær skal eginpeningurin dokumenterast? (áðrenn byrjað verður uppá prosjektið, ella sum nú, tá skipið er liðugt bygt)
- 2) Á hvønn hátt skal krav um dokumentatión krevjast?

I 1986 til 1987 lå der 120 ansøgninger om bygning af skibe. Man var under stort arbejdspres. Administrationen, herunder vidnet, pressede på for at få regler på området. Det bevirkede, at man i 1988 fik udfærdiget en lov, der indeholdt en hjemmel til at udfærdige en kundgørelse om egenkapital. Loven ændrede bl.a. på landsstyrets garantier. Kautitionerne gik fra at være selvskyldnerkautitioner til at være simple kautitioner. Værdigrænserne blev sat ned, og garantierne skulle være sideordnede med bankgarantier. Man fik ikke

formålet, at landsstyret, der sad fra 1985 til 1989, fik udfærdiget kundgørelsen om egenkapital. Der blev skrevet gentagne gange om det.

Straks efter at der var kommet et nyt landsstyre i 1989 pressede vidnet på for at få en sådan kundgørelse..... Vidnet fik afholdt et møde med det nye landsstyre. Det var instillet på at få udfærdiget regler.....

Efter vidnets opfattelse har der ikke være egenkapital til stede i alle projekter:

.....

Omkring 1987/88 prøvede administrationen at skærpe kravene til dokumentation af egenkapital.

.....

Efter vidnets opfattelse har der i offentligheden været det indtryk, at egenkapitalkravet fra landsstyrets side ikke blev håndhævet effektivt. Det var tilstrækkeligt at dokumentere indeståender, uanset at disse kun forelå i få dage.....

III. Ákæra og dómur:

1. Ákærunir („summarískt“ endurgivið):

Forhold 1: Bedrageri ved

at have fremkaldt den vildfarelse, at støttegrundlaget var 87,5 mio.kr. og

at have fremkaldt/udnyttet den vildfarelse, at byggeren havde/ville/kunne skaffe 10% i egenkapital og derved skaffe total finansiering.

Forhold 2: Forsøg på bedrageri ved,

at forsøge at fremkalde den vildfarelse, at støttegrundlaget (kontantprisen) var 104,33 mio. kr. (i virkeligheden ca. 92 mio.kr.),

at forsøge at fremkalde/udnytte den vildfarelse, at P/F Heygar havde 8,75 mio.kr. og kunne skaffe resten op til den nye pris og derved søge at få landsstyret til at påtage sig yderligere risiko.

2. Fortreytirnar í dómimum („summarískt“ endurgivnar):

a) Egenkapital. Retten lægger i sine præmisser vægt på,

at der var politisk ønske om forøgelse af tonnagen/beskæftigelsen på værfterne,

at der var mulighed for totalbelåning i Norge,

at samfundet er overskueligt og personkendskabet godt,

at egenkapitalbegrebet ikke var defineret – og udvandet ved accept af værftslån/provisioner som egenkapital,

at egenkapitaludvalgets rapport ikke fik konsekvenser,

at der var politisk uenighed omkring egenkapitalkravet,

at branchen ikke havde mulighed for at udlede generel holdning af landsstyrets konkrete afgørelser,

at embedsmændene angiveligt blev tilsidesat gennem politiske afgørelser,

at bevisførelsen giver mistanke om, at en række skibe ikke har haft nødvendig egenkapital og

at der ikke har været foretaget prøvelse af, om bygherren havde egenkapital, hvorfor det ikke har været bestemmende for landsstyret, om egenkapitalen var dokumenteret.

b) Kontraktstillæg: Her lægger retten bl.a. vægt på,

at sådanne tillæg er sædvanlige samt at det ikke er nødvendigt at vedlægge tillæggene ved indgivelse af ansøgning og

at der ikke var nogen kontrol fra administrationens side.

3. Dómurin.

Forhold 1: Kontraktprisen: *Frifindelse* for bedrageri, idet der ikke var grundlag for at antage, at prisen på ydelserne i kontraktstillæg vedr. udrustning var opskruet. Kontraktstillæg på 5,75 mio.kr. til ændringer i byggetiden rimeligt, da talen var om utraditionelt fiskeskib. Ikke sandsynligt at kendskab til kontraktstillæg ville have ændret landsstyrets afgørelse. Derfor ikke vildfarelse.

Forsøg på bedrageri: *Frifindelse.* Underkontrakter accepteres i et vist omfang i landsstyret – ikke kontrol med „forbrug“ i forhold til disse – forsæt ikke bevist.

Egenkapitalsspørgsmålet: *Frifindelse* for bedrageri.

Landsstyret havde indsiget i værftets forhold gennem medlem af bestyrelsen. Byggeriet påbegyndt inden finansiering/ikke overensstemmelse mellem tilladelse og skibstype, kaution underskrevet inden disse forhold var i orden. Telefaxerne om egenkapital var ikke modtaget ved underskrift og derfor ikke bestemmende for underskriften.

Forsøg på bedrageri: *Frifindelse.* Der var praksis for at give frist med egenkapitalfremskaffelse, kreativiteten var kendt i landsstyret og nogen kapital var fremskaffet. Forsæt derfor ikke bevist.

Forhold 2: *Frifindelse.* Kontraktsforhøjelsen blev aldrig realitetsbehandlet i landsstyret. Man vidste, at anlægsfinansiering ikki var opnået. Landsstyret havde tidligere afvist den fremlagte dokumentation for egenkapital uden at give udtryk for, at man anså sig bedraget.

Landsrættardómurin („summariskt“ endurgivin):

Dómurin í Føroya Rætti varð staðfestur í Eystara Landsrætti tann 6. oktober 1993.

Landsrætturin vísti m.a. á:

1. De forhold, sagen vedrører, ligger flere år tilbage og var genstand

- for megen debat og omhandler forhold, hvis samfundsøkonomiske baggrund er undergået væsentlige ændringer i den forløbne tid.
2. Reglerne for skibsstøtteordningen har ikke været klare og landsstyrets praksis på området har heller ikke på anden måde kunnet klarlægges fuldstændigt.
  3. Der har ikke forud for 1989 været udfærdiget retningslinier for, hvorledes den nødvendige egenkapital i forbindelse med støtteberettigede skibsprojekter skulle foreligge eller hvilke krav, der kunne stilles til dokumentation.
  4. Det var almindeligt kendt, at der fra landsstyrets side ikke blev stillet krav om, at egenkapitalen skulle foreligge i form af likvid disponibel kapital på tidspunktet for ansøgning om støtte.
  5. Det var accepteret af landsstyret og almindeligt kendt, at egenkapitalen i hvert fald i et vist omfang kunne tilvejebringes ved såvel provisioner som lån fra underleverandører og værft.
  6. Der har været debat om, hvorvidt landsstyrets kontrol var tilstrækkelig effektiv vedr. egenkapitalskravet i de enkelte skibsprojekter.
  7. Der blev ikke taget politisk stilling til de i egenkapitaludvalgets rapport fremsatte forslag.
  8. Det lægges til grund, at administrationen i landsstyret, ultimo 1987, i et vist omfang søgte at skærpe kontrollen med hensyn til dokumentation for den fornødne egenkapitals tilstedeværelse, men alene vedr. nye projekter.
  9. Det lægges endvidere til grund, at den for området politisk ansvarlige fandt, at den i hidtidig praksis anvendte form for dokumentation for egenkapitalens tilstedeværelse var tilstrækkelig.
  10. Landsretten fandt derfor ikke at kunne se bort fra, at branchen med nogen føje havde dannet sig den opfattelse, at landsstyret, efterhånden som skibsbygningsprojekterne blev stadig mere kostbare, og egenkapitalkravet vanskeligere at opfylde, havde valgt i et vist, ikke klart tilkendegivet omfang at fravige de formelt opstillede egenkapitalkrav for derved at fastholde den erhvervsmæssige udvikling i samfundet.

Um Heygadrangsmálið hefur Gjaldstovan upplýst (august 1999):

Veðhald	25.500.000
Veðhaldsúttoka	99.244.247
Inngoldið við sölu	+27.863.959
Avskrifað í 1991	+71.380.288

Tæpið varð sostatt, sum Landsgrannskoðanin áður hefur víst á, góðar 71 mió.kr.

7.2. Skálafjalsmálið

7.2.1. Rættarmálið

Í hesum málinum vóru fleiri menn ákærdir í Føroya Rætti. Dómur fall 5. desember 1995. Allir vórðu frídømdir.

Rætturin skuldi taka støðu til, um teir ákærdu kundu verða dømdir fyri svik í sambandi við fígging og endaliga lántøku viðvíkjandi M/S Skálafjalli, sum reiðarið P/F Vál læt byggja á Skála Skipasmiðju.

Rætturin hevði hesa grundgeving (nakað umskrivað).

I. Viðmerkingar.

Retten har i forbindelse med sin vurdering af beviserne gentaget de generelle bemærkninger, som Østre landsret anførte i ankedommen af 6. oktober 1993 i Heygadrangs-sagen.

II. Grundgeving.

Det findes overvejende betænkeligt at anse det for godtgjort, at P/F Vál eller de tiltalte, da der i oktober 1985 blev indgivet ansøgning til landsstyret om finansiel støtte, ikke havde vilje eller evne til at opfylde egenkapitalkravet, således som de tiltalte med nogen føje måtte opfatte dette. Det er af bevisførelsen fremgået, at det ikke var usædvanligt, at der blev udarbejdet sådanne tillægskontrakter. Det kan efter bevisførelsen lægges til grund, at de beløb, som indgik i tillægsaftalerne af 9. oktober 1985, byggede på realistiske antagelser og ikke indeholdt forsætlige opskruninger af skibets pris. Ifølge opgørelser, udarbejdet af skibsværftet forud for aftalerne af 27. november 1986, svarede udgifterne til de indkøbte komponenter.

.....

Henset til den praksis, der havde udviklet sig med hensyn til, hvorledes egenkapitalen kunne tilvejebringes, og henset til den praksis, der havde udviklet sig, hvorefter erklæringer fra advokat, revisor eller pengeinstitut om et indestående på en bestemt dato blev accepteret af landsstyret, finder retten det dog overvejende betænkeligt at anse det for fuldt tilstrækkeligt bevist, at de tiltalte, som har været involveret i tilvejebringelsen af bankerklæringerne eller har kendt til dem, har haft det til domfældelse fornødne forsæt.

.....

Den sagsbehandlende fuldmægtig i landsstyret har forklaret, at han blev afvist, da han spurgte, om finansudvalget havde fået forelagt dokumentation for egenkapital. Han udfærdigede et notat herom og gik til sin chef. De gik til lagmanden, som sagde, at sagen måtte gennemføres, ellers ville alt standse på skibsværftet. Fiskeridirektør Hoydal har bekræftet, at lagmanden ønskede sagen ekspederet, og har forklaret, at landsstyret havde behandlet og endeligt vedtaget at yde støtte til skibsbyggeriet dagen før, landsstyret modtog tiltalte Petersens brev af 10. december 1987 med dokumentation for egenkapital.

På denne baggrund kan den vildledende dokumentation af egenkapital ikke antages at have været bestemmende for landsstyrets endelige beslutning om at yde kaution, støttelån eller rentestøtte, og retten må finde det overvejende betænkeligt at anse det for fuldt tilstrækkeligt bevist, at de tiltalte, som var involveret i tilvejebringelsen af den vildledende dokumentation eller kendte den, har haft det til domfældelse fornødne forsæt.

.....

Skibskreditfonden lagde i sin låneindstilling og -tilbud til grund, at låntagerne alene ville hæfte med selskabsformuen. Skibskreditfonden tilbød derfor ikke på noget tidspunkt, heller ikke da det blev oplyst, at skibets pris var forhøjet, et højere ugaranteret lån end svarende til 45% af den handelsværdi, som 2 uafhængige skibsmæglere havde ansat.

Skibskreditfonden krævede stedse fuld garanti for resten af sit lån. Det lægges til grund, at garantierne også har omfattet indekseringstillæggene.

Som følge af de krævede garantier finder retten, at Skibskreditfonden ikke på noget tidspunkt blev påført en væsentlig risiko for formuetab. Retten finder derimod, mod de tiltaltes forklaring, ikke bevist, at de tiltalte har haft forsæt til at påføre Skibskreditfonden en væsentlig risiko for tab.

F.s.v. angik anklagen mod de tiltalte bankfolk, så blev disse frifundet, idet det i intet tilfælde er anset for bevist, at der forelå det nødvendige forsæt.

Um Skálafjalsmálið hefur Gjaldstovan upplýst (august 1999):

Veðhald	25.500.000
Veðhaldsúttøka	22.418.925
Avskrivað í 1996	+22.418.925
Stuðulslán, (hövuðsstólur + rentutilskr.)	14.178.400
Inngjald	+265.542
Avskrivað í 1996	+13.912.858

Tapið hjá landskassanum varð sostatt 36 mió.kr.

7.2.2. Viðmerkingar nevndarinnar í Heygdrangsmálinum og Skálafjalsmálinum

Tað er torført hjá §19-nevndinni at gera eina niðurstöðu í hesum báðum sakarmálum. Hövuðsorsakirnar eru, at dómur eru fálnir, og at hesi bæði málini eru 2 av mongum skipabyggimálum, har ongar viðmerkingar av nøkrum slagi eru, hóast viðgerðin umsitingarliga og politiskt helst hevur verið tann sama.

Nevndin heldur, at játtandi myndugleikar, tað er Landsstýrið og Fíggjarnevndin, – bæði politiska og embætisliga síðan – hava havt „positivar intentiónir“, tá ið mál hava verið viðgjörd. Teir veikleikar, dómarnir vísa á, eru millum aðrar í tí umsitingarliga partinum. Viðgerðirnar og fyrireikingarnar hava ikki havt ta fakligu tyngdina, sum krevst. Haraftrat skilst, at umsitingin hoknaði undir einari stórarí

arbeiðsbyrðu. Manningin var ekki stór, hvorki í fiskivinnudeildini, fíggjar- og búskapardeildini, lógardeildini ella í Fíggjarnevndini.

Viðvíkjandi politiska partinum av hesum málum, so kann §19-nevndin, sum leikfólk, ikki gera annað enn at vísa til „premissirnar“ í dóminum.

Politiska leiðslan átti at verið ansnari og tryggjað sær, at politiska viðgerðin fór ikki fram sum hon gjørði, men mangt bendir á, at politiska „toleransan“ í Landsstýrinum og í Fíggjarnevndini, í samgongu og møguliga eisini í andstøðu, góðtók hesa framferð.

Nevndin tekur til eftirtektar, at teir ákærdu eru frídómdir. Ístaðin eru fálnir dómar yvir eina veika umsiting og tørvandi politiskan fastleika, sum ikki vardi fólksins ágóðar nóg væl.

7.3. Andrias í Hvannasundi

Bygdur í 1986 í Noregi. Sáttmálaprísur uml. 86 mió.kr. November 1988 seldur á tvingilsuppbóði. Februar 1989 útfluttur til Noregs. Stríkaður í skipaskrástingini.

7.3.1. Mannagongdin í stuttum

Í august 1984 søkti skipsmeklaravirkid Albert Mortensen Landsstýrið um stuðulslán 20% og landskassaveðhald 15% av kostnaðinum til ein frystitrolara. Ætlanin var tá at byggja trolaran í Frederikshavn. Trolarin varð mettur at kosta umleið 65 mió.kr. Endaligi sáttmálin varð gjørdur við norska skipasmiðju. Í september endurtók reiðaríið sína umsókn til Landsstýrið

Landsstýrið samtykti á fundi 10. mai 1985 at ganga umsóknini á mæti og legði málið fyri Fíggjarnevndina. Prísurin varð nú upplýstur at vera 77 mió.kr., og upplýst varð, at skipið fór at hava 30 – 40 arbeiðspláss. Ein meiriluti í Fíggjarnevndini tók undir við málinum, og varð játtað 20% í veðhaldi av sáttmálaprísinum 77 mió.kr.

Ein minniluti kundi ikki taka undir við málinum og viðmerkti, at djúpvatnsroyndirnar høvdu enn ikki víst, at sovorðin fiskiskapur var lønsamur. Minnilutin mælti tí til, at støðutakanin til umsóknina varð útsett, inntil royndir vóru gjørdar við øðrum skipi.

Nógv skip vóru til viðgerðar í Fíggjarnevndini henda dagin 20. mai 1985, og ein av nevndarlimunum spurdi, um øll hesi nýggju skipini skuldu verða fíggjað við ongum eginpening, tí í summum førum varð upplýst, at fíggingin frá Realinum, bankum og veðhaldum vóru upp í 100% av kostnaðinum.

Formaðurin í Fíggjarnevndini upplýsti, at sum heild var treytin í hvørjari umsókn, at eginpeningur var tøkur.

17. juni 1985 boðaði Landsstýrið reiðaríinum frá, at landið skuldi veðhalda við 20% av tí láni, sum var neyðugt fyri at fíggja kostnaðin. Treytin var, at Landsstýrið innan 3 mánaðir fekk prógv fyri, at eginpeningurin, sum svaraði til 10% av kostnaðinum, var tøkur.

1. júlí 1985 boðaði Landsstýrið reiðarínum frá, at veðhaldið/garanturinn skuldi tryggjast við panti í skipinum upp í 90% av metingarprísinum. Eisini varð boðað frá, einaferð enn, at tað var ein treyt, at reiðarið hevði eginpening, sum svaraði til 10% av kontraktsprísinum. Enn einaferð varð freistin sett til 3 mánaðir.

Ongi tekin eru um, at málið hevur verið lagt fyri Búskaparráðið. Málið er ikki í yvirlitinum yvir mál, ið hava verið viðgjørd í Búskaparráðnum.

30. august 1985 boðaði advokaturin hjá reiðarínum frá, at „*eginpeningurin kr. 2 mió er goldin*“. Møguliga er her talan um partapeningin?

5. september 1985 boðaði Sjóvinnubankin meklaravirkinum skrivliga frá, at P/F Havfiskur hevði kr. 7.947.440 standandi inni á konto nr. 100.646.2 í bankanum.

Í sambandi við at heildarkostnaðurin hækkaði, boðaði bankin í skrivi 7. mars 1986 meklaravirkinum frá, at á hesi somu konto hevði partafelagið nú standandi inni kr. 725.000.

Sama dag, t.e. 7. mars 1986, sendi meklaravirkið Landsstýrinum ljóstak av brævinum frá bankanum og boðaði frá, at eginpeningurin var hækkaður kr. 725.000, soleiðis at allur eginpeningurin nú var kr. 8.672.000, ella 10% av sáttmálaprísinum.

23. júlí 1986 boðaði meklaravirkið Landsstýrinum frá, at 2 mió.kr. av øllum eginpeninginum var partapeningur, og kr. 6.672.440 var „ansvarligur innskotskapitalur“.

12. august 1987 samtykti Landsstýrið at veita reiðarínum stuðul til royndir at skera svartkjaft til skræðuleys einkultfløk. Stuðulin varð settur til 1 mió.kr., og eitt lán eisini 1 mió.kr., av konto „serligur grunnur til fiskivinnuna, mest til at stuðla veiðu, sum ikki hevur verið munandi táttur í samfelagnum higartil, men kann gerast tað“.

Rakstrarroknskapurin fyri tíðina frá stovnan og til 31. desember 1986 kom í seinna helmingi av august 1987.

Hallið var góðar 5,5 mió.kr., men provisión í sambandi við skipabyggingina kr. 5.947.000 gjørdi, at endaliga úrslitið bleiv eitt avlop góðar 400 t.kr.!

Undir aktivum er skipið bókað til „kostprís“ góðar 92 mió.kr. Ongin avskrivning er gjørd.

Á henda hátt er „eginognin“ góðar 3,8 mió.kr.!

Støðan er sostatt hættislig longu 1. árið, og fáar mánaðir aftaná, at roknskapurin fyri 1986 var gjørdur, skrivaði grannskoðarin hjá felagnum til Landsstýrið um falna skuld og rentur til PKFinans.

19. maí 1988 varð málið viðgjørt á landsstýrisfundi. Til viðgerðar er spurningur frá 1. veðrættarhavara, PK-Finans, um Landsstýrið vil keypa skipið fyri 68 til 69 mió.kr. Landsstýrið tók ikki av tilboðnum.

Bert 1/2 ár seinni varð skipið selt P/F O.W. 2384 Tórshavn á tvingsilsuppboði. Boðið var kr. 5.100.000.

Um málið „Andreas í Hvannasundi“ hefur Gjaldstovan upplýst (august 1999):

Veðhald	5.600.000
Veðhald*)	N.kr. 14.700.000
Veðhaldsúttøka	22.969.587
Avskrivað í 1995	÷22.969.587

*)ikki skrásett sum veðhald

7.3.2. Viðmerkingar nevndarinnar

Myndin her vísir m.a.

- at Búskaparráðið varð ekki tikið við upp á ráð,
- at eginpeningurinn, um hann, tá ið samanum kom, var tøkur, longu var mistur fyrsta árið,
- at veðhaldsúttøkan varð størri enn skrásetta veðhaldið, og
- at landskassin misti 23 mió.kr. eftir fáum árum.

7.4. Glyvraberg

Lítið fiskifar, 50 BRT, smíðað í Humlebæk 1947. Fyrr nevnt „Fossá“ og „Aldubáran“.

7.4.1. Mannagongdin í stuttum

30 ár gingu, áðrenn landskassin av álvara kom upp í málið. 15. februar 1978 sigldi skipið á land og fór so illa, at tað stóð á beding tað mesta av vartíðini. Reiðarið hevði tí í hyggju at umbyggja skipið; tað høvdu teir ætlað leingi.

3. mars 1978 søkti reiðarið Landsstýrið um studning til umbyggingina og at installera motor. Eisini varð søkt um størst møguligt kreppulán. Teir vøntaðu, at allar útreiðslurnar fóru at koma upp í 770 t.kr., av hesum vóru 300 t.kr. eginfígging.

Málið varð lagt fyri Búskaparráðið, sum 19. apríl 1978 mælti Landsstýrinum til at ganga umsóknini á mæti og játta umsøkta lán og studning eftir „lógini“.

24. apríl 1978 legði Landsstýrið málið fyri Fíggjarnevndina og skrivar í tilmælinum, at Landsstýrið hevði samtykt fyri sín part at veita veðhald fyri einum láni 400 t.kr. við heimild í lögtingslóg nr. 5 frá 2. mars 1978.

Kreppulánið varð eisini samtykt í Fíggjarnevndini, men í notati 2. mai 1978 skrivaði málsviðgerin á landsskrivstovuni soleiðis:

„Tá nýggja lógin um endurnýgging av fiskiskipaflotanum ikki bleiv viðtikin á Løgtingi fyrr enn 12. apríl, og ikki er lýst enn, verður mælt til at veita studning eftir lógini frá 1970“.

5. mai 1978 varð boðað reiðarinum frá, at samtykt var at veita kreppulán við teirri treyt, at Landsstýrið fekk prógv fyri, at eginpeningur 15% var tøkur, og at lánið var tryggjað við panti í skipinum. 8 mánaðir seinni

sendi Landsstýrið áminningarbræv og fekk 14. februar 1979 hetta svar frá Føroya Banka:

„Vísandi til skriv tykkara 12. februar í ár verður við hesum váttað, at eginpeningurin 15% er goldin“;

og 20. februar 1979 skrivar Landsstýrið undir átekning á skuldarbræv til Føroya Banka stórt 400 t.kr. Átekningin ljóðar:

„Við heimild í løgtingslóg nr. 5 frá 2. mars 1978 innistendur Landsstýrið landskassans vegna fyri afturrindanini av hesi skuld“.

Stutt eftir hetta fekk reiðariíð trupulleikar við at gjalda falna skuld.

Ársroknskapurin fyri 1978, sum ikki varð gjørdur fyrr enn í mai 1980, vísti hall 128 t.kr. Hóast skipið varð tikið við í roknskapin við fullum virði, og ongin avskrivning gjørd, er eginognin 31. desember 1978 46 t.kr. Var vanlig avskrivning gjørd, hevði reiðariíð onga eginogn tann 1. januar 1979, hóast Føroya Banki kundi vátta, at eginpeningurin 15% „er goldin“.

Fyrst í mai 1980 var falna skuldin vaksin, og grannskoðarin hjá reiðarinum søkti í mai 1980 Landsstýrið um „kreppulán“.

7. juli 1980 boðaði Landsstýrið reiðarinum frá, at Landsstýrið og Fíggjarnevndin høvdu samtykt at veita reiðarinum lán upp í 271 t.kr. at rinda falna skuld. Lánið varð nevnt „serlán“, eftir løgtingslóg nr. 8 frá 16. januar 1980. Roknskapirnir fyri øll árin og 1987 vístu, at raksturin kundi ikki svara fyri rentubyrðuna, og tí heldur ikki avdráttir. Í umsókn frá grannskoðaranum til Landsstýrið um „serlán“, stórt kr. 1.620.000, verður upplýst, at talan er um laksaskip, sum eisini er á kalva- og feskfiskaveiðu.

Grannskoðarin upplýsir eisini, at skipið hevur virði umleið 3 mió.kr.

Vert er at geva far um, at reiðariíð í fleiri skjølum verður nevnt partsreiðari, hóast ein ávísur maður er skrásettur sum eigari øll tey seinastu árin.

Á fundum í januar 1989 samtykti Landsstýrið og Fíggjarnevndin at veita „serlán“ stórt kr. 1.450.486.

Grundarlagið fyri hesari lánveiting var rakstrarætlan frá grannskoðara, dagfest september 1988.

Rakstrarætlanin vísti m.a., at roknað varð við eginpeningi 324 t.kr.

Í rakstrarætlanini skrivar grannskoðarin m.a.:

„Av eginpeninginum eru uml. kr. 170.000 inngoldnar í 1981 og 1984 í sambandi við umbyggingar o.a.“

Hetta eigur at verða samanborið við ársroknskapin fyri 1985 og 1986. Bæði árin er eginognin undir „passiv“ góðar 700 t.kr. Sambært gerðabók Landsstýrisins 13. januar 1989 var umsóknin lögð fyri serlánsnevndina, sum hevði tilmælt, at lánið varð veitt. Lánið kr. 1.450.000 skuldi nýttast til at gjalda eftirstøður til Føroya Banka, Gjaldstovuna og ymsar kreditorar/ogningar.

Rentubyrðan gjørdist støðugt tyngri. Í 1992 var avlopið fyri rentur góðar 40.000 kr., men hallið, aftaná at rentuútreiðslur vóru drignar frá, var uml. 400 t.kr. Í roknskapinum er virðið sett til uml. kr. 2.150.000; men „fremmand fígging“ er sett til uml. kr. 4.450.000. Eginognin er sostatt negativ uml. 2,3 mió.kr.

Ársroknskapurin fyri 1992 varð gjørdur 5. mars 1993. Longu 27. apríl sama ár boðar fútarætturin frá, at skipið verður selt á tvingsilssølu 16. juli 1993. Stutt eftir fráboðanina varð tvingsilssølan avlýst. Í mai 1993 hevði grannskoðarin hjá reiðarínum gjørt rakstrar- og gjaldførisætlan fyri 1993-1997.

Í frágreiðingini sigur grannskoðarin m.a. frá hesum:

„Roknað er við, sambært løgtingslóg nr. 34 frá 4. mars 1993, einum árligum íløgustuðli uppá 177 t.kr. næstu 5 árinum eftir § 3, stk. 1, ltr. 12, fyri „útróðrarbát 40-59,99 BRT við serligum fiskiloyvi“. Viðmerkjust skal, at íløgustuðulin er eftir § 3, stk. 4, treytaður av, at allur fiskurin verður landaður í Føroyum og eftir § 3, stk. 5, at í minsta lagi 33% av veiðuni verða seld á uppboðssølu“.

Grannskoðarin skoytir uppí, at roknað verður við

„at partsreiðararnir inngjalda 1/2 mió.kr. í innskotspeningi til reiðarið. Upplýsast skal, at bigartil hava eigararnir longu inngoldið 300 t.kr. í sambandi við útleigan av báti til fiskiskap eystureftir.“

At enda skrivar grannskoðarin: „Ætlanin er sera viðbrekin fyri broyttum fyrirtreytum“.

Samstundis varð søkt at leggja serlán frá 1988 um til stuðulslán sambært løgtingslóg nr. 34 frá 4. mars 1993. Hetta samtyktu Landsstýrið og Fíggingarnevndin í desember 1993.

Serlánið frá 1988/89, sum upprunaliga hevði ein høvuðsstól kr. 1.450.000, hevði nú navnvirði 1,8 mió.kr., tá ið fallin skuld og falnar rentur vórðu taldar uppí. Veðskuldin, ið skuldi verða umløgð, var kr. 1.160.389.

Tey nýggjastu skjøluni vísa, at landskassin í august 1995 hevur goldið Føroya Banka 1.637.430 kr. fyri falna skuld.

Í apríl 1996 gjørdi Føroya Fiskimannafelag úrtøku í skipinum fyri uml. 175 t.kr., og 13.06.1996 boðaði fútarætturin frá, at skipið skuldi seljast á tvingsilssølu 5. september 1996.

Skjøluni vísa ikki, um og nær skipið varð selt.

Um Glyvraberg hevur Gjaldstovan upplýst (august 1999):

Veðhald	400.000
Veðhaldsúttøka	1.637.431
Mótroknað í MVG o.ø.	+31.576
Restskuld, sent til innheintingar	1.605.855
Serlán frá 1980 (høvuðsstólur + rentutilskrivning)	403.362
Mótroknað í íløgustuðli o.a.	÷403.362

Serlán frá 1988, (høvuðsstólur+rentutilskrivning)	1.976.123
Mótroknað	+162.844
Umlagt til studningslán	+1.337.504
Restskuld send til innheitingar	475.775
Studningslán (umlagt frá øðrum lánnum hjá landskass.)	1.160.390
Niðurskrivað	+348.118
Restskuld	812.272
Kurslán (høvuðsstólur+rentutilskrivning)	98.009
Goldið	+98.009
Stuðulslán (høvuðsstólur+rentutilskrivning)	140.902
Goldið	+140.902

7.4.2. Viðmerkingar nevndarinnar

Hetta mál er m.a. dømi um

- at Landsstýrið fær áheitan um studning longu í 1978,
- at studningurinn verður veittur eftir lóggávu frá 1970,
- at Landsstýrið, tá ið stuðul fyrst er veittur, verður „bundið“ at málinum,
- at eitt lutfalsvíst lítið og væl avmarkað lán elvir til lánsbyrðu, sum at enda vaks munandi,
- at umsitingin í Landsstýrinum gav ikki málinum nóg gjølla viðgerð,
- at roknskapir og rakstrarætlanir góvu ikki røttu myndina av figgjarstøðuni,
- at tann myndin, ið reiðari og grannskoðari teknaðu, var ikki beinleiðis ósonn, men ófullfiggjað, í skrásetingini var eigarinn einstakur maður.

7.5. Ranin (frá 1975 til 85: „Hvilvtenni“)

Skipið varð bygt í 1969 í Tórshavn, stórt 248 BRT fiskiskip.

7.5.1. Mannagongdin í stuttum

13. mai 1968 váttaði Føroya Banki fyri Landsstýrinum, at eginpeningurin „10% av sáttmálaupphæddini kr. 2.861.000 allur er til taks hjá okkum, + kr. 65.000, ið vit hava ábyrgd fyri frá P/F Sjóvinnubankanum.....“

Umsókn um studningslán til nýbygning, byggikostnaður uml. 3 mió.kr., var til viðgerðar í nevndini viðvíkjandi endurnýgging av fiskiskipaflothanum tann 9. apríl 1968. Nevndin samtykti „at mæla til studning og byggifnansiering undir vanligum treytum.“

18. mai 1968 gav Landsstýrið byggiharranum fyríbils tilsøgn um studningslán. Longu í mars 1969 gjørdi aðalfundur í partafelagnum, ið hevði fingið tilsøgn um stuðulslán, av, at taka felagið av.

Ístaðin fyri varð stovnað eitt nýtt partafelag undir sama navni við 30.000 kr. í partapeningi.

Nýggja partafelagið skuldi vera komplimentarur í einum samløgufelag (kommanditfelag). Tilsamans skuldu komplimentarur og samløgufelags-eigarar skjóta inn kr. 290.000.

Longu í mars søkti nýggja samløgufelagið Landsstýrið um at fáa studningslán. Samstundis gjørdi samløgufelagið avtalu við skipasmíðjuna at yvirtaka byggisáttmálan.

Umsóknin frá nýggja samløgufelagnum varð beinanvegin játtað.

Í juli 1969 var skipið liðugt, og metingarmenn frá Realkreditstovninum mettu virðið til 3.020.000 kr.

Tá ið ársroknskapurin fyri 1969 kom í mai mánaði í 1970, var avlopið uml. 140.000 kr. „Abyrgdarinnskotið“ var upplýst at vera 320.000 kr., 10% av metingini.

Umsóknin um stuðulslán til nýbygning varð ikki lögð fyri Búskaparráðið. Í januar 1971 søkti reiðarið um veðhald fyri láni, 70% av kr. 225.000, til útgerð til veiðu eftir rækjum.

Henda umsókn varð lögð fyri Búskaparráðið, sum á fundi 8. mars 1971 samtykti at svara Landsstýrinum, at ráðið helt, at eigararnir fyrst sjálvir áttu at veðhalda fyri tí láni, teir høvdu fingið í Føroya Banka, og veðhald landskassans skuldi vera sekundert, hægst 70% av kr. 150.000 ella tað, sum umleggingin til veiðu eftir rækjum fór at kosta.

Líkt er til, at Landsstýrið fylgdi ráðunum frá Búskaparráðnum.

Í 1971 og 72 søkti reiðarið Landsstýrið um hjálp, m.a. um studning til yvirdekking og tekniskar innleggingar í skipið. Utreiðslurnar vórðu mettar til kr. 300.000.

Umsóknin varð send Búskaparráðnum til ummælis.

Í januar 1973 skrivaði Búskaparráðið m.a. soleiðis til Landsstýrið:

„*Vísandi til umsóknina dugir ráðið ikki at síggja, at tey har ávístu arbeiði, ið gerast skulu við skipið, koma undir heitið „tekniskar innleggingar“ uttan radarin, sum er mettur til kr. 59.000.*

Sostatt mælir Búskaparráðið Føroya Landsstýri frá at veita umsóknunum studning, burtursæð frá 15% av tí, ein nýggjur radari kostar.“

Í juni 1973 mettu metingarmenn hjá Færøernes Realkreditinstitutti, at skipið, eftir umbygging í Noregi, hevði virðið 3,5 mió.kr.

29. juni 1973 skrivaði reiðarið til Landsstýrið og boðaði frá, at Færøernes Realkreditinstitut hevði givið tilsøgn um lán kr. 225.000.

Tí varð Landsstýrið biðið um, sum veðhavari, at „respektera“ hetta lánið.

Talan var um, at hesi lánini frá Landsstýrinum skuldu „respektera“ onnur lán:

- 1) Studningslán, sum í juni 1973 var kr. 641.750
- 2) Kurstapslán kr. 89.200
- 3) Studningslán til rækjur kr. 22.892.

Landsstýrið skuldi sostatt, við lánnum tilsamans góðar 750.000 kr., „respektera“ nýggja lánið frá Realinum. Hetta gekk Landsstýrið við til.

Samløgufelagið seldi tvey ár seinni, í apríl 1975, P/R Hvilvtenni skipið. Prísurin var 4,5 mió.kr.

Handilin var m.a. treytaður av, at keyparin kundi yvirtaka tey lán, sum vóru í skipinum, samstundis sum, at seljarin varð fráloystur og fekk kontant og í virðisbrøvum umleið 2,7 mió.kr. Landsstýrið samtykti at lata síni lán, studningslán og kurstapslán, sum nú vóru kr. 640.000, verða standandi við panti í skipinum. Landsstýrið samtykti eisini at víkja fyri pantibrævi frá keypara til seljara stórt 500.000 kr. og láni, sum seljarin tók í Føroya Banka, stórt 600.000 kr. Landsstýrið víkti sostatt fyri einari prioritetskuld uml. 3 mió.kr.

Í ársroknskapinum fyri 1977 er virðið á skipinum knappar 5 mió.kr. Eginpeningurin er bókaður til góðar 2,5 mió.kr. Tó er onki avskrivað. Netto var vunnið 474.000 kr.

Í 1978 søkti reiðarið Landsstýrið um stuðulslán til nýggjan motor og nýtt trolspæl, kostnaður uml. 3 mió.kr.

Málið varð lagt fyri Búskaparráðið, sum mælti Landsstýrinum til at ganga umsóknini á mæti.

Landsstýrið gav sostatt stuðulslán, stórt 240.000 kr. móti veð í skipinum. Prioritetslánini, ið Landsstýrið víkti fyri, vóru nú tilsamans knappar 5 mió.kr.

5 ár seinni, 14. juni 1984, varð skipið selt P/F Rananum fyri 8,5 mió.kr.

Í juli 1986 varð skipið selt Fiskeriselskabet Ranin Aps, boks 210, 3900 Nuuk.

Landskassin hevur onki bókað tap.

Um eitt annað P/F Ranan (Arctic Prawns) hevur Gjaldstovan upplýst (august 1999):

Veðhald	9.577.512
Veðhaldsúttøka	11.429.391
Avskrivað í 1994	÷11.429.391
Serlán frá 1988 (høvuðsstólur+rentutílskriving)	6.437.523
Avskrivað í 1994	÷6.437.523

7.5.2. Viðmerkingar nevndarinnar

- at her er enn eitt dømi um, at lítið veðhald/lán endar við lutfalsliga stórum upphæddum
- at Landsstýrið hevur havt góða nytta av at spyrja Búskaparráðið til ráðs,
- at Landsstýrið kortini víkti fyri stórum lánnum,
- at tapsvandin hjá Landsstýrinum av tí gjørdist stórir,
- at roknskapur og rakstrarætlan verða ov lítið nýtt sum málsviðgerðaramboð,

at skipanin um lán og móguleikarnir fyri lánnum, stuðuli og veðhaldi gjørði, at vinnufeløg í øllum førum, smáum sum stórum, heittu á Landsstýrið um hjálp, og á tann hátt tyngdu landsumsitingina meir enn rímiligt var.

7.6. Sverri Ólason

Skipið varð bygt í Vági í 1988. 519 BRT., 155 netto.

Ognarrættur: Mars 1988 P/F Vágs Skipasmiðja, ið varð avtikin í mai 1989, har skipið um Føroya Landsstýri sum eigara, varð skeytað P/F Trídrangi fyri góðar 31 mió.kr.

November 1996: Tvingsilsuppboð 17 mió.kr. Danmarks Skibskreditfond áogn knappar 25 mió.kr. Keypari íslendskur reiðari.

Januar 1997: strikað í skipaskrásetingini.

7.6.1. Mannagongdin í stuttum

15. desember 1986 boðaði Landsstýrið Fíggjarnevndini frá, at Landsstýrið hevði samtykt at ganga umsókn á mótí um stuðul at byggja trolara á Vágs Skipasmiðju, sáttmálaprísur 29 mió.kr. Umsóknin varð góðkend í Fíggjarnevndini soleiðis, at allur stuðulin var 10% í stuðulsláni, 15% í rentustudningi og 15% í veðhaldi fyri láni.

15. januar 1987 gav Føroya Banki reiðarinum, P/F Trídrangi í stovnan, hesa vátan:

„Sambært ábeitan skal bankin við hesum vátta, at á konto tygara nr. 261.685.2 standa í dag inni kr. 2.900.000,00“

Hesi boðini sendi skipsmeklaravirkid, ið umboðaði reiðariid, Landsstýrinum 27. januar 1987.

25. februar 1987 samtykti bæði Landsstýrið og Løgtingið umsókn um byggilán, veðhald og sáttmálaveðhald 90% av 29 mió.kr. sambært lóg nr. 24, § 11, frá 1. juli 1978.

I september 1987 varð sáttmálaprísurin hækkaður upp í góðar 31 mió.kr., og 10. september 1987 sendi Landsstýrið soleiðis orðað skriv til Fíggjarnevndina:

„Viðvíkjandi byggirn. 9 á Vágs Skipasmiðju til P/F Trídrang, Vágur.

Landsstýrið og Fíggjarnevndin hava áður samtykt at játta av 29.000.000 kr.:

10% í stuðulsláni av 29.000.000	2.900.000 kr.
15% í rentustudn. av 29.000.000	4.350.000 kr.
20% í veðhaldi av 29.000.000	<u>5.800.000 kr.</u>
Játtan í alt	<u>13.050.000 kr.</u>

Skrokkurin er bygdur í Danmark og er av skipasmiðjuni settur til kr. 10.100.000 kr.

Stuðulslán og rentustudningur verða ikki givin til tann part av arbeið-

inum, sum er gjørdur í útlandinum. Tó er tað so, at stuðulslán og rentustudningur er givin av tilfari av tí partinum, sum er bygdur í Danmark, her verða 2/3 givnir.

Fyri danska partin verða játtanirnar besar:	
2/3 av 10.100.000	6.733.000 kr.
10% stuðulslán av kr. 6.733.000	673.300 kr.
15% rentustudn. av kr. 6.733.000	1.009.950 kr.

Príshækkkan, skipið kemur nú at kosta 31.150.000 kr., ein prísøking uppá 2.150.000 kr.

Í skrivi 5. oktober 1987 søkir Niclas Magnussen um, at stuðulslán, rentustudning og veðbald verða roknað av kr. 31.150.000. Føroyski parturin av bygninginum verður so

31.500.000 ÷ 10.100.000	21.050.000 kr.
10% stuðulslán av kr. 21.050.000	2.105.000 kr.
15% rentustudn. av kr. 21.050.000	3.157.500 kr.

Samlaða luttøka landskassans verður so henda, um hetta verður samtykt:

Stuðulslán	2.778.300 kr.
Rentustudningur	4.167.450 kr.
Veðbald verður veitt av 31.150.000 kr. ..	<u>6.230.000 kr.</u>
Játtan í alt	<u>13.175.750 kr.</u>

Sama dag samtykti meirilutin í Fíggjarnevndini umsóknina.

Sambært skjalatilfarinum, gav Landsstýrið ikki reiðarínum boð um játtanina, men sendi 14. januar 1988 umboðnum hjá reiðarínum soleiðis orðað skriv:

„Tygum hava í skrivi dagfest tann 5. november 1987 vegna P/F Trídrang, Vági, søkt um hægri stuðulslán, rentustudning og veðbald.

Aðrenn Landsstýrið kann avgreiða umsókn tygara er neyðugt at greiða fest á niðanfyrri nevndu spurningum:

- 1) a) Endalig prioritering av skipinum 1., 2. og 3. prioritetur o.s.v.
b) Hvørji veðbald verða?
- 2) a) Hvør er partseigari í P/F Trídrangi?
b) Eginpeningurin skal ikki hava pant í skipinum ella vera lán frá partseigarum.

Onkur krøv viðvíkjandi eginpeningi kunnu verða sett seinri“

Umboðið hjá reiðarínum svaraði 28. januar 1988 soleiðis

„Í brævi dagfest 14.01.1988 biðja tygum um at fáa ymsar upplýsingar .....

Lán frá Danmarks Skibskreditfond	23.200.000 kr.
Lán frá Føroya Landsstýri	2.900.000 kr.
Eginpeningur	2.900.000 kr.

.....DK's Skibskreditfond hevur í brævi dagfest 23.11.1987 játtað at bækkja lánið við kr. 1.720.000 til kr. 24.920.000 móti supplerandi trygd fyri alt eykalánið, ið er kr. 1.720.000. Vit hava í brævi av 5/11-1987 biðið Landsstýrið um at økja sínar tilsøgnir í mun til tann økta sáttmálaprísir.

Partaeigararnir í P/F Trídrangi eru hesir: ... (3 nøvn)...

NN eigur áleið 99% av partapeninginum. Eginpeningurin fær ikki pant í skipinum. Vínarlig heilsan. Niclas Magnussen.

Hjálagt: Veðhald frá Føroya Banka dagfest 19/1-1987“

Í skjalamappuni er onki „veðhald“ frá 19. januar 1987. Tí er hugsandi, at ársgamla veðhaldið í veruleikanum bert er brævið frá bankanum dagfest 15. januar 1987 um eginpening.

Tað vísir seg, at Landsstýrið hevur biðið um aðra vátan fyri eginpening, og tá ið Landsstýrið við brævi frá umboðsmanninum hjá reiðarínum einaferð enn fekk bankavátanina, dagfesta 15. januar 1987, boðaði Landsstýrið 28. juni 1988 frá, at vátanin „*als ikki (kundi) góðkennast sum vátan fyri eginpening*“

Skjalatilfarið, sum §19-nevndin hevur havt til láns, gevur ikki upplýsingar um, hvørji tiltøk Landsstýrið annars gjørdi, hvat viðvíkur eginpeningsspurninginum.

Í juli 1989 gav Danmarks Skibskreditfond tilboð um indexlán stórt knappar 25 mió.kr. ímóti 1. prioriteti í skipi og ímóti veðhaldi frá Landsstýrinum og Føroya Banka fyri tí partinum av láninum, ið lá yvir 6.765.000 kr..

26. juli 1989 søgdu metingarmenn hjá Realinum, at virðið á skipinum varð sett til 45 mió.kr. við hesari grundgeving: „*Sýn umborð á skipinum við bryggju í Vági tann 29. januar 1988 og tann 19. juli 1989 og sammetingar við líknandi skip. Alt eftir bestu sannføring.*“

Roknskapurin fyri 1989 gav hall góða 1 mió. kr. Eginognin er upplýst at vera góðar 2 mió. kr., og skipið er undir aktiv sett til góðar 31 mió. kr.

Hallið í 1990 var eisini umleið 1 mió. kr., og eginognin er nú fallin niður í umleið 1 mió. kr. Í 1991 er hallið umleið 360 t. kr. og eginognin 1,3 mió. kr.!

Í ársroknskapinum fyri 1991 er undir aktiv upplýst millumrokning við ein av eigarunum tilgóðar 3 mió. kr.

Danmarks Skibskreditfond, sum í 2 ár hevði biðið um at fáa roknskapin viðvíkjandi skipinum, fekk í september 1992 ársroknskapin viðvíkjandi 1989, 1990 og 1991, og skrivaði beinanvegin til Føroya Banka, ið veðhelt fyri einum parti av láninum frá Danmarks Skibskreditfond, soleiðis:

„- *Den oprindeligt oplyste egenkapital på 10% af kontraktssummen har aldrig reelt været tilstede.*

- *Selskabets hovedaktionær, har i perioden fra 31/12 1988 til 31/12*

1991 forøget sit aktionærlån med DKK 2,3 mio. fra DKK 0,7 mio. til ialt DKK 3,0 mio. incl. rentetilskrivning.

- Selskabet er insolvent på grund af bl.a. hovedaktionærens udtræk, den manglende egenkapital samt den negative konsolidering, som følge af den ringe drift.
- Der er foretaget arrest i m.s. „Sverri Olason“ af Føroya Fiskimannafelag for DKK 460.000, hvilket i benhold til skibspantebrevets § 11, stk. c og d, er misligholdelse af vort lån.

På baggrund af foranstående har vi vanskeligt ved at se, hvorledes debitor skulle blive i stand til at afvikle lånet fra og med juni 1994.

Vi beklager derfor at måtte meddele Dem, at en fortsættelse af lånet med den nuværende debitor næppe vil være acceptabelt for Fonden, medmindre der stilles fuld garanti herfor.“

Skipskreditfondurin kundi sostatt í september 1992 staðfesta, at eginpeningurinn ongantíð hefur verið tøkur.

Onki sæst í skjølunum í Landsstýrinum, hvussu Føroya Banki hefur svarað Skipskreditfondinum.

Roknskapurin fyri 1993 hefur m.a. hesa grannskoðanarátekning:

„Fyrivarni

Víðvíkjandi tí ið felagið eigur tilgóðar hjá høvuðspartaeigaranum skal viðmerkjast, at skuldarin hefur ikki virðir at gjalda við. Tey seinastu roknskaparárin er millumrokningin hjá høvuðspartaeigaranum við P/F Trídrang vaksin við 2,4 mió. kr. Av hesum stava 3,9 mió. kr. frá lámsgjöldum, sum partafelagið hefur gildið fyri privat lán hjá høvuðspartaeigaranum í P/F Føroya Banka.

Innlánsbók í Føroya Banka nr. 7306096, sum við árslok hevði eina saldo uppá 4,8 mió. kr., er veðsett til P/F Føroya Banka fyri skuld hjá P/F Trídrangi og/ella høvuðspartaeigaranum. Pr. 31/12-1993 var skuldin hjá høvuðspartaeigaranum til P/F Føroya Banka umleið 2,5 mió. kr.

Ein hækking av partapeninginum í 1989 uppá t.kr. 3.095 er – sæð í samband við veðsetingina av tí inngoldna partapeninginum – eftir okkara fatan í stríð við partafelagslógina.

Frambaldandi rakstur av felagnum, og virðisásetingin av postunum í fíggjarstøðuni, er treytaður av, at lángevararnir eru sinnaðir at fíggja felagið, og at raksturinn frammyvir fer at geva avlop.“

Tvey ár seinni vísa notat, ið bert vóru til innanhýsis nýtslu í Landsstýrinum, at tað varð ikki hildið, at „Sverri Ólason“ kundi fáa stuðul sambært lóg nr. 34, § 7, frá 4. mars 1993. Eisini varð frárátt, at Landsstýrið gav fleiri veðhald til bankarnar.

8. november 1996 varð skipið selt íslenskum keypara á tvingsilsuppboði fyri 17 mió. kr.

Um Sverra Ólason hevur Gjaldstovan upplýst (august 1999):

Veðhald	6.230.750,00
Veðhaldsúttøka	6.429.827,00
Avskrivað í 1999	+6.429.827,00
Stuðulslán, (høvuðsstólur+rentutilskr.)	3.594.250,51
Mótroknað við MVG o.ø.	+545.084,43
Avskrivað í 1999	+3.049.166,08

Landskassin misti sostatt slakar 10 mió. kr.

7.6.2. Viðmerkingar nevndarinnar

- at umstøður í áður nevndum málum verða endurtiknar her
- at landsumsitingin, bað hon um og fekk ársroknskapin, átti at gjørt somu viðmerkingar viðvíkjandi eginpeninginum, sum Danmarks Skibskreditfond gjørdi
- at málsviðgerar longu tíðliga boðaðu frá, at skjalprógvið um eginpening kundi ikki verða góðtikið.
- at spurningurin hóast tað varð ikki loystur, men at landskassin tvørturímóti varð bundin av málinum
- at eigarin frá september 1989 var partafelag, men
- at samspælið við høvuðspartabrævaeigaran ongantíð bleiv fult avgreitt.

7.7. Drekin

Skjalamappan í Landsstýrinum gongur undir navninum „Drekin“. Navnið merkir bæði samognarfelagið Drekin og P/F Drekin. Skjalatílfarið er ikki fullfíggað. Drekin og Skipafelagið Føroyar hava átt fleiri skip, ið vórðu viðgjørd undir sama skjalatílfari.

Sofia Lason

Bygt á Skála í 1969, selt Skipafelagnum Føroyum í 1972 og fekk navnið Svanur (I). Í 1982 selt av landinum. Landskassin hevur onki skrásett tap av Svani (I). Hetta skip er ikki sama skip sum Svanur hjá P/F Drekanum.

Ólavur Gregersen (I)

Skipið bygt á Skála í 1983. Sakk á Flesjunum 10. januar 1984. Strikað úr skipaskránni juni 1985. Landskassin hevur onki skrásett tap av Ólavi Gregersen (I).

Sum eigari var skrásettur P/R Drekin. Tá fyrsti Ólavur Gregersen sakk, keypti P/F Drekin og ikki P/R Drekin tvey nýggj skip úr Noregi.

Ólavur Gregersen (II)

Frystifarmaskip. Skrásett í Føroyum juli 1985. Selt av landinum til Faroe Ship Norge A/S juli 1988 fyri 15 mió. gylden.

Svanur (II)

Frystifarmaskip. Skrásett í Føroyum juli 1985. Selt av landinum til Faroe Ship Norge A/S juli 1988 fyri 13 mió. DM.

Skrásetta tap landskassans viðvíkjandi hesum báðum skipum var góðar 60 mió. kr.

7.7.1. Mannagongdin í stuttum

P/F Drekin søkti 29. mars 1984 Landsstýrið um stuðulslán og veðhald fyri lánnum at byggja 2 frystifarmaskip í Noregi. Kostnaðurin var 71,5 mió. NOK fyri hvørt skipið.

Í juni 1984 boðaði Landsstýrið reiðarínum frá, at Landsstýrið og Fíggjarnevndin høvdu samtykt at veita 5% í stuðulsláni og veðhalda fyri 20% í láni av byggikostnaðinum.

Ólavur Gregersen (II) kom til Føroya í juli 1985, og um nýggjársleitið 1985/86 kom Svanur (II).

Longu í 1987 sær tað út, sum at reiðariíð er komið í fíggjarliga trongstøðu: 15 oktober 1987 skrivaði Føroya Sjóvátrygging soleiðis til ein panthavara, skipasmiðju í Noregi:

„I forbindelse med vore rykkerskrivelser til skibsejere og redere om betaling af præmien for oktober kvartal 1987 skal vi hermed meddele Dem, at præmien for nedenfor nævnte skibe ikke er betalt:

ÓLAVUR GREGERSEN, Tórshavn . . . . . kr. 296.877,75

SVANUR . . . . . kr. 296.877,75

Vi henviser til betingelserne i panthaverklausulerne og anmoder Dem om venligst at sørge for, at præmierestancen for oktober kvartal 1987 bliver indbetalt senest torsdag den 29. oktober 1987.“

Ársroknskapurin 1.4.1986 til 31.3.1987 gav úrslit knappar 1,3 mió. kr. fyri avskrivningar, men aftaná at rentustuðul uml. 8,6 mió. kr. var taldur uppí. Bæði skipini eru við undir status við virði 180 mió. kr., t.e. næstan sama virði sum í roknskapinum árið fyri, tá ið eginognin var 9 mió. kr. Í roknskapinum 1986/87 var eginognin 6,7 mió. kr. Ongin avskrivning varð gjørd. Vanlig avskrivning 31.3.1987 hevði givið negativa eginogn.

Í februar 1988 skrivaði reiðariíð til Landsstýrið og boðaði frá, at tað hevði fíggjarligar trupulleikar.

Í brævi dagfest 15. februar 1988 skrivaði reiðariíð til Landsstýrið m.a. soleiðis:

„Sum kunnugt er støðan í altjóða sigling tann, at kappingin er vorðin fullkomuliga avlagad av teimum stuðulsskipanum, sum tær flestu landastjórnir hava sett í verk at stuðla teirra handilsflotum.

Hjá skipum undir føroyskum flaggi, við føroyskari manning, hava tí møguleikarnir at klára seg í altjóða sigling verið smáir, og er tað serliga tann nýggjari parturin av flotanum, sum hevur tær størstu fíggjarskyldurnar, ið hevur havt tað trupult.

Skipini hjá P/F Drekanum eru onki undantak, og verður onki gjørt at

umskipa lánini, so 1. veðhavarin sleppur sínum kravi, ber, við núverandi rakstrarvátningum, ikki til at sleppa felagnum undan búsgangi.

Vit hava kannað hjá ymsum meklarum, hvat virðið á skipunum í lötuni er, og tykir semja vera um, at tað liggur um 40-45 mill. krónur fyri hvørt skipið.

Á eini tvingsilssølu verður sostatt neyvan boðið upp um 1. veðbaldið, og mugu aftanfyrirstandandi veðhavarar tí rokna við at verða kravdir at gjalda.

Í eini roynd at fyribygja hesum skjóta vit tí upp, at roynt verður at varðveita felagið á henda hátt:

- Nýggjur eginpeningur verður teknaður
- Føroya Landsstýri innfríar Norges Skibshypotek móti at besir avskriva nakað av teirra krøvum
- Ein akkordskipan verður gjord við kreditorar og veðhavarar framman fyri Landsstýrið
- Føroya Landsstýri veitir eitt langfreistað, lágt rentað lán við panti í skipunum.“

Svarað varð 8. mars 1988, at Landsstýrið kundi ikki ganga umsóknini á mæti um at varðveita felagið, sum skotið upp í skrivi felagsins.

Landsstýrið var kortini sinnað at gjalda tann partin av lánunum í skipunum, sum landskassin veðhelt fyri. Tilsøgnin var m.a.við teirri treyt, at teir, ið áttu nýggja eginpeningin, saman við hinum ognarunum, samdust um, hvussu málið skuldi verða loyst.

Málið varð ikki loyst soleiðis, sum skotið varð upp.

22. juni 1988 skrivaði Norges Hypotekinstitut m.a. soleiðis til Landsstýrið:

„Den vanskelige situationen for skipene har foranlediget et omforenet forslag til refinansiering, hvor Faroe Ship, Nord-Poolen A/S og Nord-Cargo A/S danner et nytt, skipseiende selskap. Dette selskap overtar skipene mot påbvilende 1. prioritets gjeld avdragsfritt hvorav det for en del er gitt rentefribet. Selskapet overtar dermed en gjeld vesentlig høyere enn hva markedet ellers er villig til å gi for skipene.

Denne prosess er kommet igang og i den anledning anmoder vi Dem, sammen med de resterende etterstående prioriterte pantbaverne, å oversende Deres skipspantobligasjoner i skipene kvittert for slettelse snarest mulig.

Ifølge ko-ordineringsavtalen, har De anledning til å utløse vårt lån til P/F Drekin dersom De ikki ønsker skipene solgt. I så tilfelle, ber vi om at skriftlig melding blir gitt innen 7 dager fra dags dato.“

Fyrst í juli 1988 gav Landsstýrið útflutningsloyvi, og bæði skipini vórðu, sum áður nevnt, seld Faroe Ship Norge A/S.

Um P/F Drekan og skipini Ólav Gregersen (II) og Svan (II) hefur Gjaldstovan upplýst (august 1999)

Veðhald	29.392.000,00
Veðhaldsúttøka	40.782.332,00
Avskrivað í 1996	+40.782.332,00
Stuðulslán „Svanur“ (høvuðsstólur+rentutilskr.)	9.481.555,00
Avskrivað í 1996	+9.481.555,00
Stuðulslán „Ólavur Gregersen“ (høvuðsstólur+rentutilskr.)	10.078.568,00
Avskrivað í 1996	+10.078.568,00

Alt tapið fyri landskassan var sostatt, sum áður nevnt, góðar 60 mió. kr.

7.7.2. Viðmerkingar nevndarinnar

Myndin her er tann sama, sum áður nevnt

- at eginpeningur tykist ikki veruliga at hava verið tøkur
- at eginpeningaspurningurinn kemur ikki inn í myndina fyrr enn seint
- at ein nágreinilig gjøgnumgongd viðvíkjandi roknskapinum fyri tey fyrstu árin hevði víst, at eginognin var negativ
- at tað er eitt stórt mistak, at vanlig avskrivning varð ikki gjord
- at Landsstýrið, við at binda seg til stuðul og stór veðhald í 1984, skapti fyrirteytir fyri stórum tapi fá ár seinni
- at ikki sæst, um Búskaparráðið varð spurt til ráðs, og ikki sæst, um landsumsitingin metti nágreiniliga ætlanir og virði, áðrenn játtanirnar vórðu givnar.

7.8. P/R Snoddið

Fiskiskipið, nevnt „Snoddið“ varð bygt í Noregi í 1984. Støddin var 741 BRT og 225 netto register tons. Sambært skrásetingina var eigarinn Partsreiðariíð „Snodd“.

Í mars 1991 varð skipið selt til Íslands og strikað í skrásetingini.

7.8.1. Mannagongdin í stuttum

Í november 1982 søkti felag í stovnan Landsstýrið um innflutningsloyvi til ein feskiskatrolara. Ein grundgeving var, at flakavirkið „Nykur“ á Toftum var í fíggjarligari trongstøðu, og ein orsök var, at virkið fekk ov lítið av fiski til virkisorkuna.

24. mai 1983 legði Landsstýrið málið fyri Fíggjarnevndina:

„Felag undir stovnan á Toftum v/ʃ. I. Olsen o.fl. hevur søkt Landsstýrið

um 20% stuðulslán til feskfiskatrolara, ið ætlanin er at byggja í Noregi, mettur byggikostnaður Nkr. 29 mió.

Landsstýrið hevur á fundi tann 11. mai viðgjørt umsóknina og varð samtykt at játta vøðhald fyri prioritetsláni svarandi til 25% av skipavirðinum eftir meting.

Málið verður við hesum lagt fyri Fíggjarnevndina“

27. mai 1983 samtykti Fíggjarnevndin játtanina.

Fyrst í 1984 kom skipið til Føroya.

Í roknskapunum næstu árinum er virðið í skipinum sett til góðar 40 mió.kr. Á roknskapinum fyri 1987 hevur grannskoðarin hesa viðmerking: „Frammanfyristandandi roknskap hava vit reviderað. Viðmerkjast skal, at tað er ikki avskrivað uppá m/s Snoddið. Endalig uppgjörð er ikki gjørd við Langsten Skibsverft viðvíkjandi ensileringsanleggnum v.m.“

Avlopið í 1987 var góðar 2,3 mió. kr., tá rakstrarstudningur og rentu-stuðul góðar 3 mió. kr. vórðu tiknir við.

Roknskapurin fyri 1987 var undirskrivaður 22. juni 1988. Bert 6 dagar seinni søkti grannskoðari felagsins Landsstýrið um størst møgulegt serlán eftir lóg nr. 41 frá 20.5.1988:

„Felagið yvirtók í 1984 tann nýbygda trolaran „Snoddið“. Tvey tey fyrstu árinum hevði trolarin nógvar trupulleikar og misti fiskitíð. Trupulleikar vóru við spælinum, akselgeneratorurin gekk fyri, og seinni vóru teir varir við, at skrúvan helt ov nógvan gang, og at hetta var orsök til, at tað ikki gekst so væl við fiskiskapinum.

Fyrsta heila árið skipið var í vinnu var í 1985, og hesi trý árinum frá 1985-87 hevur veiðan verið ávikavist: 1980, 2280 og 2278 tons.

Fram til 6.6.1988 fekk skipið 1.110 tons, og tað hevur avreitt fyri kr. 5.693.000 í ár.

Í løtuni er Snoddið til 4-ára klassing á Tórshavnar Skipasmiðju.

Hóast roknskapurin hevur víst avlop áðrenn avskrivning, so hevur felagið á hvørjum ári havt likviditetsunderskot, av tí at ov lítið hevur verið eftir til avskrivningar, sum niðanfyrir víst:

	<u>1984</u>	<u>1985</u>	<u>1986</u>	<u>1987</u>
Avlop áðrenn avskr.	860.600	120.200	1.972.000	2.379.000
Falnir avdráttir	<u>1.050.000</u>	<u>2.252.100</u>	<u>2.411.400</u>	<u>2.523.700</u>
	÷ 189.400	÷ 2.131.900	÷ 439.400	÷ 144.600

Í komandi árum fer likviditetsballið at verða nógvar størri. Hetta kemst av, at í 1988 er byrjað at gjalda avdráttir av láninum frá PK-fnans. Hetta lánið var avdráttarfrítt fyra tey fyrstu árinum. Samstundis er rentu-studningurin úr Noregi minkaður, og seinasta gjaldið kemur á vári í 1989.

Sambært hjáløgdu budgett sæst, at likviditetsballið í ár er mett til 3,622 milliónir krónur og í 1989 til 2,657 milliónir krónur. Likviditetstørvurin framgongur av bankaskuldini í statusbudgettinum.

Samanumtikið kann sigast, at „Snoddið“ er eitt skip, sum gevur avlop til avskrivningar, og at tað skuldi havt góðar móguleikar at klára seg, men at tað stendur fyri eini álvarsligari likviditetskreppu, sum tað ikki kann løysa við egnari hjálp.“

Við umsóknini varð m.a. hjálgt rakstrarætlan fyri 1988 og 1989, har úrslitið fyri avdrátt var sett til 2 mió. kr. í 1988 og 1,8 mió. kr. í 1989. Í 1988 er rakstrarstudningurin og rentustuðulin settir til 2,5 mió. kr. og í 1989 til 2 mió. kr.

6. oktober 1988 boðaði Landsstýrið virkinum frá, at serlán kundi ikki verða veitt eftir lóg nr. 41 frá 1988 „soleiðis sum málið er upplýst“.

Roknskapurin fyri 1988 gav avlop fyri avskrivningar knappar 3 mió. kr. og fyri 1989 hall fyri avskrivningar góðar 2,5 mió. kr. Í 1988 var millumrokning við parthavarar góðar 8 mió. kr. og í 1989 fallin niður í góðar 5,5 mió. kr.

Roknskapurin fyri árið 1989 er undirskrivaður 22. juni 1990, og undir status er virðið á skipinum næstan óbroytt, umleið 43 mió. kr.

Longu í apríl 1990 hevði felagið søkt um upphøggingarstuðul, og 14. februar 1991 boðaði Landsstýrið felagnum frá, at Landsstýrið hevði samtykt at koma umsóknini á mæti.

7. mars 1991 boðaði saksførarin hjá felagnum Landsstýrinum frá, at felagið tók av tilboðnum um upphøggingarstuðul. Samstundis varð sagt frá, at skipið var selt til Íslands.

Í skrivi 8. mars 1991 gav Landsstýrið felagnum hesa uppgerð:

„Í framhaldi av skrivi Landsstýrisins dagfest 14. februar 1991 viðvíkjandi tilsøgn um upphøggingarstuðul fyri m/s „Snoddið“ verður sagt frá, at Landsstýrið hevur gjørt upphæddina, sum latin verður í stuðli, soleiðis upp:

<i>2.306.861,75 kg. x 5 kr./kg</i>	<i>11.534.308,75 kr.</i>
<i>741 Brt. x 10.000 kr./Brt.</i>	<i>7.410.000,00 kr.</i>
<i>tilsamans</i>	<i>18.944.308,75 kr.</i>
<i>Landskassaskuld at mótrokna:</i>	
<i>veðhaldsútlegg nr. 4402016</i>	<i>11.205.582,08 kr.</i>
<i>kurstapslán nr. 4001896</i>	<i>349.148,05 kr.</i>
<i>eftir at útgjalda</i>	<i>7.389.578,62 kr.“</i>

Í skipaskrásetingini er upplýst, at skipið varð selt Valbjörn H/F, Íslandi, sölupeningur: DKR. 21.800,00. Ætlandi er talan um ein söluprís 21,8 mió. kr.?

Um P/F Snoddið hevur Gjaldstovan upplýst (august 1999)

Veðhald	10.700.000,00
Veðhaldsúttøka	11.205.582,00
Goldið við upphøggingarstuðuli	+11.205.582,00

7.8.2. Viðmerkingar nevdarinnar

- at skjalatilfarið gevur ekki serligar upplýsingar um, á hvønn hátt landsumsitingin fekk próvforslu fyrir eginpeningi
- at raksturinn gav „avlop“ tey fyrstu árinu
- at raksturinn gav hall, um ongin rakstrarstudningur og rentustuðul varð givin
- at onki ár frá 1984 til 1989 varð skipið avskrivað.

7.9. P/F Sólsker (fyrst „Vestfart“ og seinni „Vársól“)

Skipið varð bygt í Noregi í 1986 og gjört liðugt í Vági sum frystilínuskip. 593 brutto, 177 netto register tons. Juli 1987 skrásettur eigari: P/F Sólsker.

Juni 1990, tvingsilsuppböð: Selt Færøernes Realkreditinstitutti.

Januar 1991, eigari: P/F Ergifossur.

September 1992, tvingsilsuppböð. Eigari: Færøernes Realkreditinstitut.

Oktober 1992, selt til Russlands og strikað í skipaskrásetingini.

7.9.1. Mannagongdin í stuttum

Landsstýrið sókti 14. maí 1985 Fíggjarnevndina um heimild at játta vanliga fígging í sambandi við at útvega 4 frystilínuskip og skrivaði m.a. soleiðis:

„Feløgini, ið søkja, eru P/F Kallur, Klaksvík, P/F Brøður Olsen, Klaksvík, P/F Vøruklettur II og P/F Sólsker, Eiði.

Skipini kosta ímillum 14 og 19 mill.kr., t.v.s. ein samlað iløga uppá umleið 65 mill. kr., um øll fyra verða bygd.“

Í oktober 1985 sókti reiðariíð Landsstýrið um innflutningsloyvi til línuskip úr Noregi. Reiðariíð vísti á, at fíggjarkostnaðurin fór at verða væl hægri, um skipið skuldi verða bygt í Føroyum.

Ráðgevin hjá reiðarinum kundi vísa á, at bíligasta loysnin var at byggja skrokkin í Noregi og gera skipið liðugt í Føroyum á Vágs Skipasmiðju. Sáttmálaupphæddin fór tilsamans at verða 27.830.000 kr. Av hesum fór kostnaðurin á Vágs Skipasmiðju at gera skipið liðugt at verða 12.396.000 kr.

Tí varð søkt um 25% í stuðulsláni av kr. 12.396.000 og 20% í landskassaveðhaldi av láni í Skibskreditfonden.

Í brævinum til Landsstýrið vísti ráðgevin eisini á, at hesi skip fóru at kunna fiska um 280 til 300 tons av blokkfrystum svartkalva og kongafiski hvønn túrin. Samanumtikið varð tí hildið, at framtíðar vánirnar fyri hetta skipið og hini frystilínuskipini vóru ljósar, „*ikki minst tí teir vera at nøkta fremstu treytirnar fyri at fáa tann hægsta prísinn á marknaðinum: snotuligt hægrið dygdarvøra, „frozen at sea““.*

13. mars 1986 varð málið aftur lagt fyri Fíggjarnevndina. Landsstýrið skrivur m.a.

„Sáttmálaprísurin er nú settur at vera DKR. 27.830.000 fyri hvørt skipið.

Henda príshækkan stavar frá, at skipið er væl størri enn upprunaliga prosjektið, tí tað varð hildið, at upprunaligi lastakapasiteturin var ov lágur; – umframt dýrkan vegna seinking og annað.

Landsstýrið hevur á fundi 27.02.1986 samtykt at geva 20% veðhald fyri tann partin, sum verður gjørdur í Noregi (20% av DKR. 15.434.000) og tað sama av tí, sum verður gjørt í Føroyum (20% av 12.386.000) og 25% stuðulslán av føroyska partinum (25% av 12.386.000).“

Longu 21. mars 1986 kundi Landsstýrið boða reiðarínum frá, at Landsstýrið og Fíggjarnevndin høvdu samtykt at ganga umsóknini á mæti um veðhald og stuðul.

Í apríl 1986 samtyktu Landsstýrið og Fíggjarnevndin at veðhalda fyri Vágs Skipasmiðju fyri 90% av byggilánum.

Eginpeningaspurningurin er ikki umrøddur í fyrsta partinum av tí skjalatilfari, ið Landsstýrið hevur lænt §19-nevndini, men greitt er, at spurningurin hevur verið reistur, tí 15. mai 1986 skrivaði Fossbankin soleiðis til Landsstýrið:

„Undirritaði, P/F FOSSBANKIN, Tórshavn, váttað hervið, at P/F Sólsker, Eiði, hevur innistandandi á konto nr. 260.090.1 eina upphædd, stóra kr. 2.783.000,00.“

Kontoavrit viðvíkjandi kontonr. 260.090.1 frá 16. mai 1986 vísir, at kr. 2.783.000 eru settar á kontoina 15. mai!

Kontoin hevur hesa viðmerking:

„Inngoldin eginpeningur til P/F Sólsker“.

Sakførarin hjá reiðarínum boðaði 30. mars 1987 Landsstýrinum frá, at endaligi sáttmálaprísurin varð kr. 29.165.000 og at fíggingin var ætlað soleiðis:

„Realurin	50%
Kreditkassin	10%
P/F Fossbankin	10%
Kreditkassin v/Landskassaveðhaldi	20%
Eginkapitalur	<u>10%</u>
Íalt	<u>100% “</u>

Tí varð søkt um veðhald fyri 10% av nýggja sáttmálakostnaðinum.

6. juni 1987 gjørdi málsviðgerin í Landsstýrinum notat viðvíkjandi P/F Sólsker og skrivar m.a.

„Metingin frá „Færøernes Realkreditinstitut“ vísir, at kostnaðurin fyri skipið bleiv kr. 30.680.000, ein meirkostnaður uppá kr. 2.803.000. Sambært skipasmiðjuna bleiv skrokkurin 1.335.000 kr. dýrari enn væntað, restin av príshækkingini kemst av, at onnur tól eru keypt afturat, sum ikki vóru við frá byrjan (sí annars viðlögð skjøl.)

Tann norsk parturin av arbeiðinum bleiv kr. 14.043.000, meðan føroyski parturin verður kr. 16.637.000.

Í hesum sambandi søkir Poul Hansen, advokatur, í skrivi tann 29. juni 1987, vegna felagið, um 20% veðhald av kr. 30.680.000 og stuðulslán 25% av kr. 16.637.000.

Viðmerkjast skal, at í notati dagfest 9. mars 1987 er Landsstýrið gjørt varugt við, at ongin heimild er til at veðhalda í slíkum føri sum hesum. Tó verður heimild væntandi fingin til vega við broytingini av løgtingslóg nr. 24 frá 1. juni 1978 (lógin um endurnýggjan av fiskiskipaflotanum).

Krav um eginpening er 10%, viðlagt er vátan dagfest 15. mai 1986..... Ein slík vátan kann ikki á nakran hátt prógva um eginpeningur er til staðar.“

Skjølini vísa eisini, at málsviðgerin í Landsstýrinum og saksfórarin hjá reiðarinum hava havt telefonsamrøðu annaðhvørt hósdagin 9. ella fríggjadagin 10. juli 1987.

10. juli sendi saksfórarin Landsstýrinum avrit av skrivi og kontoúrrit frá Fossbankanum um eginpeningin. Skrivið frá Fossbankanum er dagfest 10.07.1987 og er sent saksfóaranum hjá reiðarinum. Skrivið er soleiðis orðað:

„Hjálagt verður sent kontoúrrit yvir konto nr. 260.090.1 hjá P/F Sólsker, Eiði, sum vísir, at eginpeningurin kr. 307.000 er inngoldin.“

Kontoin er tann sama sum var umrødd 15. mai 1986. Úrritið hevur 10.07.1987 saldo 0, men sama dag verða goldnar inn kr. 307.000 við „valørdegi“ 11.07.1987.

Bert fígar dagar seinni boðaði Landsstýrið Fíggarnevndini frá, at Landsstýrið hevði samtykt at hækka upphæddina soleiðis, at 25% í stuðulsláni av kr. 14.511.500 og 20% í veðhaldi av kr. 29.255.000 skuldu verða givin.

8. september 1987 segði Landsstýrið Gjaldstovuni frá „garantii“ við áriti Landsstýrisins.

Gjaldstovan svaraði 10. september 1987 soleiðis:

„Sum kunnugt skulu øll landskassans veðhald skrásetast soleiðis í registarinum:

- 1) LánhavariLánveitari
- 2) Lógarheimild
- 3) Upphædd
- 4) Lániáramálið

Skrásetingin fer fram eftir skrivligum boðum frá landskrivstovuni.

Tað vil siga: ongin fráboðan ongin skráseting.

Gjaldstovan loyvir sær at returnera hjálagda skriv Landsstýrisins 8.9.87, j.nr. 1415-1-925, viðvíkandi einum veðhaldi hjá P/F Sólsker, Eiði.

Í skrivinum er ikki tilskilað nakað um lógarheimildina, og tað er kanska ein spurningur um formalia er í lagi.“

Skjøluni, ið §19-nevndin hevur lisið, vísa ikki hvørja støðu Landsstýrið tók til brævið frá Gjaldstovuni.

Stutt eftir kom reiðaríð í fíggjarliga trongstøðu. Í 1988 fekk Landsstýrið fleiri fráboðanir um, at fallin skuld var ikki goldin, og 29. november 1988 skrivaði reiðaríð soleiðis til Landsstýrið:

„Undirritaða reiðari hjá M/S VESTFART loyvir sær hervið at søkja Føroya Landsstýri um stuðul til at leggja um til tunfiskaveiðu.

Vit hava gjørt ymiskar kanningar í hesum sambandi, felagið IC-Group kannar møguleikan fyri at fiska tun í Marokanskum sjógvi, men enn er onki svar komið hidani.

Fíggjarstøða okkara er ikki góð í lötuni. Svartkalvaveiðan við Labrador miseydnadist, samstundis sum við, at høvuðsmaskinan brotnaði, og tók tað okkum ein mánað, at fáa umvælt hetta.

Tað, ið vit hugsa okkum, er ein skipan í tráð við tað, sum klaksvíksskipið Klettur hevur fingið. Um hetta ikki letur seg gera, so er vón okkara, at Føroya Landsstýri kann hjálpa okkum við at keypa reiðskapin. Reiðskapurin kostar góðar 900.000,00 kr.“

Umsóknin varð lögð fyri Fiskirannsóknarstovuna, sum 2. januar 1989 boðaði Landsstýrinum frá, at royndir eftir tunfiski vóru gjørdar, og tí var hildið at vera rætt „at bíða við at gera fleiri royndir/íløgur til ein niðurstøða er komin....“

Svarið frá Fiskirannsóknarstovuni varð sent reiðarinum.

Fíggjarstøðan hjá reiðarinum gjørdist alt trengri, og fleiri kreditorar hóttu við tvingsilsupphæði, og í juni 1990 varð skipið selt Realinum.

Um P/F Sólsker hevur Gjaldstovan upplýst (august 1999):

Veðhald*)	7.062.936,00
<i>Veðhaldsúttøka .....</i>	<i>7.062.936,00</i>
<i>Avskrivað í 1991 .....</i>	<i>÷7.062.936,00</i>
<i>Stuðulslán (høvuðsstólur+rentutilskr.) ...</i>	<i>4.259.799,00</i>
<i>Avskrivað í 1991 .....</i>	<i>4.259.799,00</i>
<i>Serlán frá 1988 (høvuðsstólur+rentutilskr.)</i>	<i>2.751.314,00</i>
<i>Avskrivað í 1991 .....</i>	<i>÷2.751.314,00</i>
<i>Likviditetlán (høvuðsstólur+rentutilskr.) .</i>	<i>3.732.110,57</i>
<i>Goldið .....</i>	<i>÷549.601,52</i>
<i>Avskrivað í 1991 .....</i>	<i>3.182.509,05</i>
<i>*)ikki skrásett sum veðhald</i>	

7.9.2. Viðmerkingar nevndarinnar:

at málsviðgerðin er eins og í øðrum málum veik og haltar

- at málsviðgerin vísti kortini á, at tað var ikki próvført, um eginpeningur var tøkur
- at hetta fekk ikki avleiðingar fyri politisku avgerðina
- at lógargrundarlagið var ikki serliga tilskilað, tá ið Landsstýrið og Fíggjarnevndin tóku støðu í málinum
- at samstarvið millum Landsstýrið og Gjaldstovuna var veikt.

7.10. P/F Gáshólmur

Skipið „Gáshólmur“ varð bygt í Noregi í 1986. 436 brutto og 130 netto register tons. Innflutt til Føroya í oktober 1986. Eigari: P/F Gáshólmur.

Selt á tvingsilsuppboði 19. oktober 1989 til Sparebanken Møre, Noregi, ið 9. august 1990 seldi skipið til Íslands.

1. august 1994 fór P/F Gáshólmur á heysin.

7.10.1. Mannagongdin í stuttum

Í september 1986 samtyktu Landsstýrið og Fíggjarnevndin at veita 15% í veðhaldi fyri at byggja fiskilínuskip, kostnaður 20 mió. kr. Skipið varð bygt í Noregi og flutt inn til Føroya í oktober 1986.

I november 1988 fekk felagið lán umleið kr. 2 mió. eftir lóg nr. 41 frá 1988 um „serlán“. Málið fekk veð við uppflytingarrætti eftir tí, ið stóð frammanfyri umleið 21 mió. NOK.

Hóast serlánið var avdráttarfrítt tey fyrstu 2 árin og rentan 4,5% p.a. skuldi ikki verða goldin fyrr enn 1. desember 1989, var felagið ikki ført fyri at gjalda falna skuld.

24. mai 1989 skrivaði Sparebanken Møre soleiðis til Landsstýrið:

„Vi henviser til Deres selvskyldnerkausion av 15.10.1986 stor DKK 3.000.000,-.

Låneavtalen af 13.10.1986 er nå misligholdt, og vi har tidligere sendt rederiet påkrav utan at vi hittil har mottatt regulering.

Vi finner derfor å måtte gjøre Deres selvskyldnerkausion effektiv, og ber om at kausjonistbeløpet DKK 3.000.000,- overføres til vår bank med tillegg av 16% p.a. renter fra dato inntil betaling finner sted.“

4. september 1989 var skipið lýst á tvingsilssølu 19. oktober 1989, og varð selt fyri kr. 1.160.000.

Í fútarættinum var veðrætturin gjørdur upp soleiðis:

1. veðrættur Sparebanken Møre	kr. 16.901.250,00
2. veðrættur Sjóvinnubankin (skaðaloygisbræv)	kr. 143.586,00
3. veðrættur Sjópantikrav	kr. 1.133.987,10
4. veðrættur Landskassin	kr. 2.034.009,38
5. veðrættur Landskassin	kr. <u>69.303,00</u>
Ella tilsamans	kr. <u>20.282.135,48</u>

Skipið varð síðani selt til Íslands, men skjalatilfarið vísir ekki, hvør prísurin var.

Um P/F Gáshólm hevur gjaldstovan upplýst (august 1999)

Veðhald	3.000.000
Veðhaldsúttøka	3.033.433
Avskrivað í 1994	+3.033.433
Serlán frá 1988 (høvuðsstólur+rentutilskrivning)	86.626
Avskrivað í 1994	+86.626
Serlán frá 1988 (høvuðsstólur+rentutilskrivning)	2.576.825
Avskrivað í 1994	+2.576.825

Tilsamans kostaði henda „uppgáva“ sostatt landskassanum slakar 5,7 mió. kr.

7.10.2. Viðmerkingar nevndarinnar

Viðmerkingar viðvíkjandi hesum máli eru tær somu, ið nevndin longu hevur gjørt. M.a. kann verða víst á

- at spurningurin um eginpening fekk ikki nágreiniliga viðgerð
- at felagið kom í fíggjarliga trongstöðu longu tey fyrstu 2 árin, eftir at skipið var bygt
- at serlánið, ið varð veitt í 1988, bert longdi um „pínuna“ og fylgdi ikki treytini fyri at fáa lán sambært kunngerðini, t.e.
- at metingar eftir veiðivánunum, prísútlitinum og gongdini í rakstrar útreiðslunum geva „grundarlag fyri at halda, at farið, við tí serláni sum verður veitt, verður ført fyri at bera seg fíggjarliga.“

7.11. P/R Sjeystjórnan

Reiðariíð átti m/s Nesbúgván. Málið er umrøtt saman við øðrum málum í álitinum í lögtingsmáli nr. 4/1 1995: grannskoðan av almennum roknskapum (17-18), og í frágreiðing Grannskoðanardeild Landskassans fyri árin 1989-1991 (44-45).

7.11.1. Mannagongdin í stuttum

Miðskeiðis í sjeytiárunum veðhelt landskassin fyri lánnum úr Føroya Banka. Í 1978 legði landskassin umleið 120.000 kr. út fyri eftirstøður á hesum lánnum. Í 1980 legði landskassin aftur út umleið 117.000 kr. fyri nýggjar eftirstøður av somu lánnum. Gjaldstovan spurdi seg fyri í 1982, men Landsstýrið boðaði frá, at tað vildi ikki hava tvingilssølu.

Tey næstu árin fekk Landsstýrið við jøvnum millumbili kautiónsfráboðanir frá Føroya Banka. Restskuldin vaks støðugt, tí rentur vórðu

tilskrivaðar, og Landsstýrið sendi við jøvnum millumbili brøv til reiðaríð um at rinda eftirstøðurnar „beinanvegin“.

Landsstýrið gav í 1989 Gjaldstovuni boð um at rinda Føroya Banka 561.000 kr. og bóka upphæddina sum veðhaldsúttøka.

Í 1984 hevði Landsstýrið givið tilsøgn um at veðhalda fyri lánnum í sambandi við at byggja um, seta motor í o.a. Talan var um trý lán, og veðhildið varð fyri tilsamans einar 4,7 mió.kr. Í 1988 fekk Landsstýrið kautiðnsfráboðan frá Sjóvinnubankanum um, at umleið 3,5 mió.kr. vóru falnar til gjaldingar. Í 1990 var fráboðanin, at næstan 6 mió.kr. vóru falnar til gjaldingar, og í 1991 góðar 8 mió.kr.!

Í 1992 varð skipið selt á tvingilsølu eftir kravi frá Fiskaríbankanum, og veðhaldsúttøkan til Sjóvinnubankan varð nú gjørd upp til nærum 10 mió.kr.!

Lánið úr Føroya Banka í 1977 var eitt kreppulán, veitt eftir tilmæli frá Búskaparráðnum. Í 1979 fekk Búskaparráðið nýggja umsókn um veðhald fyri einum kreppuláni 750.000 kr.

Búskaparráðið svaraði soleiðis:

„Búskaparráðið hevur viðgjørt málið og er samt um at mæla Føroya Landsstýri frá at veita umsókta kreppulán.

Felagið er eitt partsreiðari við 7 partseigarum, sum sambært roknskap ikki hava inngoldið nakað til felagið, bóast eitt álíknað hall...

Ráðið hevur onga tiltrúgv til, at báturin, sum er so nógv niðurskrivaður, kemur at fáa javnvág í raksturini frammyvir...

Sostatt halda vit ongan møguleika vera fyri, at M/S Nesbúgvín kemur at klára seg frammyvir og mæla frá at veita kreppuhjálp.“

Hvat gjørdi Landsstýrið?

Í 1979 samtykti Landsstýrið at veita 40% veðhald fyri kreppuláni uppá 200 t.kr. (sæst ikki at vera skrásett).

Í 1980 veitti Landsstýrið eitt serlán 894 t.kr. til at rinda falna skuld.

Í 1981 veitti Landsstýrið eitt serlán 600 t.kr. til at rinda falna skuld.

Í 1987 vórðu 939 t.kr. goldnar út í stuðulsláni sambært tilsøgn givin fleiri ár frammanundan.

Í 1988 varð søkt um serlán 5 mió.kr. at rinda falna skuld. Serlánsnevndin helt, at skipið ongan møguleika hevði at standa seg, og serlán varð ikki veitt.

7.11.2. Viðmerkingar nevndarinnar

Nevndin heldur tað vera atfinningarsamt

at Landsstýrið samtykti at veðhalda fyri kreppuláni, sum Búskaparráðið hevði mælt frá

at Landsstýrið átti at fylgt ráðunum frá Búskaparráðnum og eisini at biðið ráðið um tilmæli í sambandi við lán/veðhald, ið seinni vórðu veitt

- at nógv bendir á, at lógarheimildin var ikki í lagi
- at tað er ógjørligt í dag at skilja, at Landsstýrið í meira enn 10 ár helt fram við at veita veðhald og lán, hóast Landsstýrið visti, at eftirstøðurnar og fallin skuld á almennum lánnum og á lánnum við landskassaveðhaldi vuksu.

7.12. P/F Samvinnufelagið (M/S Høgifossur)

Í apríl 1983 varð sáttmáli undirskrivaður við norska skipasmiðju um at byggja ein nýggjan trolara í staðin fyri „gamla Høgafoss“. Talan var um rækju- og svartkjaftatrolara til fastan prís 66 mió. norskar krónur. Víst verður til álit í lógtingsmáli nr. 4/1 1995 (17) og frágreiðing Grannskoðanardeild Landskassans fyri árin 1989-1991 (44).

7.12.1. Mannagongdin í stuttum

Í mai 1983 samtykti Landsstýrið og Fíggjarnevndin at veita veðhald fyri prioritetsláni til P/F Samvinnufelagið 20% av skipavirðinum eftir meting. Í september 1983 samtykti Landsstýrið at hækka veðhaldi úr 20% til 25% av 72,5 mió.kr. Fíggjarnevndin samtykti hækkanina.

13. mars 1984 skrivaði Landsstýrið undir sum veðhaldari. Lánið 24,2 mió.kr. var í Handilsbankanum og svaraði til 25% av 96,8 mió.kr.

Í notati frá 10. apríl 1984 vísti málsviðgerin í Landsstýrinum á, at talan var um eina „*sera munandi øking í byggikostnaðinum, og tað er þúra greitt, at tilsøgnin frá Landsstýrinum og Fíggjarnevndini í heyst er grundað á eina umsókn uppá sáttmálaupphædd í donskum krónum.*“

Okkurt bendir á, at skipsmeklarar í fyrsta umfari hefur ikki gjørt Landsstýrið vart við, at talan var um norskar krónur. Prísurin í sáttmálanum frá 16.04.1983 var 66 mió. norskar krónur. Meirkostnaður at leingja skipið var nevndur at vera 6,5 mió. norskar krónur, ella heildarsáttmálaprísur 72,5 mió. norskar krónur. Hetta gav í 1984 umleið 93,4 mió. danskar krónur. Aftur at hesum komu útreiðslur til rentu, banka-provisión, skipsmeklara og eftirlit, soleiðis at byggikostnaðurin tilsaman varð 86,8 mió. danskar krónur. Av hesum samtykti Landsstýrið 13. apríl 1984 at veðhalda við 25%. 3. mai sama árið mettu menn frá Realinum skipið til 96,8 mió. kr.!

Í skjølunum sæst ikki, at krøv vórðu sett um eginpening.

Sambært rakstrarætlanini, ið varð send Landsstýrinum saman við umsóknini, varð mettt, at nýggja skipið fór at geva eitt úrslit fyri rentur og avskrivningar um árið 18,6 mió.kr. Árliga úrslitið gjørdist í miðal 10 mió.kr. lægri 1985-1991.

Í 1986 fór Landsstýrið at gjalda úr landskassanum fyri rentur og avdráttir og heitti tí fleiri ferðir á felagið um at rinda peningin aftur, men til fánýtis. Gjaldstovan fekk boð um at senda krøvini til innheintingar.

Í oktober 1988 bað Landsstýrið Gjaldstovuna um fyribils at steðga við innheintingini. Veðhaldsúttøkurnar hildu fram, og í 1990 boðaði

Landsstýrið frá, at rindaði felagið ikki peningin aftur, varð hann sendur til innheintingar. Stutt aftaná bað Landsstýrið aftur Gjaldstovuna um fyribils at steðga við innheintingini.

Síðani hendi onki við innheintingini, men Landskassin legði út pening í 1991 og 1992.

Í apríl 1993 søkti Samvinnufelagið Landsstýrið um 2 mió.kr. í studningi og um veðhald 4,5 mió.kr. til Føroya Sparikassa. Ætlanin var at lata skipið fiska við Kamsjatka í russiskum sjógvi.

Fiskivinnuumsitingin mælti frá at ganga umsóknini á møti. M.a. varð víst á, at felagið hevði gjørt nógvar avtalur við Landsstýrið um at gjalda eftirstøðu aftur, minka um útreiðslur o.a., men hevði ongantíð hildið avtalurnar.

Seint í 1993 rindaði landskassin lánið.

Sambært Gjaldstovuna vóru veðhaldsúttøkurnar tilsamans 32,8 mió.kr.

7.12.2. Viðmerkingar nevndarinnar

Kanningin hjá §19-nevndini vísir m.a.

- at ongi krøv vórðu sett um eginpening
- at sambært skjalatilfarinum gjørdi umsitingin onki tilmæli í sambandi við, at tilsøgn um veðhald fyri láni varð givin í 1983
- at Landsstýrið í fleiri ár hevur lagt út almennan pening og samstundis fleiri ferðir givið boð um at steðga innkrevjing
- at veðhaldsúttøkur, ið ikki vórðu kravdar innaftur, fullu uttan fyri karmarnar, ið vórðu settir um veðhaldslóggávuna, og hesar úttøkur gjørdust ein rakstrarjáttan til ávíst virki, sum ongin heimild var fyri.

7.13. P/F í Garðastovu – M/S Olaf í Garðastovu

Málið viðvíkjandi skipinum M/S Olaf í Garðastovu (P/F í Garðastovu) – áður M/S Reynoldsindur (P/F Atlantic Trawlers) – hevur Grannskoðanardeild Landskassans kannað gjølliga, og er tað væl umrøtt í frágreiðingini um roknskapir landskassans 1989-1991, síðurnar 35 til 41. Løgtingsgrannskoðararnir hava í áliti í løgtingsmál nr. 4/1 1995 viðgjørt málið á síðu 16, f.

7.13.1. Mannagongdin í stuttum

Eitt keyparafelag søkti 1. apríl 1982 Landsstýrið um innflutningsloyvi til stórtrolaran (Assunta Tontini Madre). Samstundis varð søkt um stuðulslán og landskassaveðhald fyri útreiðslum at umbygja skipið. Keypsprísurin, góðar 60 mió.kr., skuldi fáast til vega við láni frá einum hálendskum banka, veðhaldi frá ítalska statinum umframt 4 mió.kr. í eginpeningi.

Síðani fóru ymsar broytingar fram, bæði í keyparafelagnum og í fíggingarháttinum. 4. november 1982 boðaði landsstýrið frá, at innflut-

ingsloyvið varð játtað so skjótt próvført var, hvør keyparin var, og tá fíggarliga grundarlagið var í lagi.

Umbyggingin skuldi verða gjord á Skála Skipasmiðju. Kostnaðurin varð mettur til slakar 23 mió.kr. Landsstýrið boðaði 7. januar 1983 sakførara felagsins frá, at Landsstýrið og Fíggarnevndin høvdu samtykt at veita 20% stuðulslán og 70% veðhald fyri láni til umbyggingarkostnaðin. Landsstýrið kravdi samstundis váttan fyri, at eginpeningur, 10% av umbyggingarkostnaðinum, var tøkur og skjalprógvaður.

Í skrivi 8. apríl 1983 váttaði sakførarin, at fíggingin av skipinum var í lagi, og at stjórin í keyparafelagnum – P/F Atlantic Trawlers – hevði váttað, at eginpeningurin var tøkur hjá partafelagnum. Sama dag játtaði Landsstýrið innflutningsloyvið.

Umbyggingin kom at kosta slakar 40 mió.kr.

Skjølíni tykjast at vísa, at stuðulslán og veðhaldsjáttanir vórðu givin við heimild í Ll. nr. 24/1978.

Í mars 1984 søkti felagið um goymslulán og fekk tað. Víst varð til heimild í Ll. nr. 38/1983 (um veðhald fyri lánnum til fiskamjøl, lýsi o.a.).

Í september 1984 boðaði P/F Atlantic Trawlers Landsstýrinum frá, at ein fíggarlig kreppa hevði tikið seg upp í felagnum. Søkt varð um kreppulán 7,8 mió.kr. Umsóknin varð send Búskaparráðnum til ummælis, men áðrenn Ráðið hevði svarað, boðaði Landsstýrið í skrivi 2. november 1984 felagnum frá, at Landsstýrið og Fíggarnevndin, við heimild í Ll. nr. 49/1984 (um veðhald fyri lánnum til fiskiskip og fiskavirkir), høvdu samtykt at veita veðhald. Kravið var, at eginpeningurin skuldi verða hækkaður í minsta lagi við 10% av veðhaldsupphæddini. 4 dagar seinni boðaði Føroya Banki frá, at 10% av veðhaldsupphæddini ella 441 t.kr. vóru tøkar. Sama dag skrivaði Landsstýrið undir veðhaldsskjal uppá uttanlandslán 4,41 mió.kr.

Í apríl 1985 fekk Landsstýrið boð frá 1. og 2. veðrættarhavara um, at lánini vórðu uppsøgd, um landsstýrið ikki váttaði at standa inni fyri afturgjaldinum.

15. august 1985 keypti Landsstýrið skipið á tvingsilssølu fyri 10 mió.kr., men sama dag hevði Landsstýrið skrivað undir avtalu um at standa inni fyri lánunum frá 1.-4. veðrætt. Hesi lán vóru tá góðar 83 mió.kr. Soleiðis gjørdist fíggarliga „binding“ landskassans at málinum samanlagt umleið 113 mió.kr. Skjølíni vísa annars, at tapsvandin hjá landskassanum var umleið 44 mió.kr. áðrenn landskassin gjørdi avtalu við 1.-4. veðrættarhavara.

Upplýst er, at skrivstovustjórin í Landsstýrinum á fundi við Fíggarnevndina 1. oktober 1985 varð spurdur, um heimild var at tryggja veðrættirnar. Skrivstovustjórin svaraði játtandi, av tí at Landsstýrið keypti skipið og sostatt hefti fyri øllum frammanfyrirstandandi veðrættum.

Longu tá hevði Landsstýrið gjørt av at selja skipið til nýstovnað felag. Endaligi söluprísurin var 95 mió.kr.

Í sáttmálanum stóð m.a., at landskassin veðhelt fyri upp til 6,79 mió.kr. í sambandi við ta umbygging, ið skuldi gerast.

Í febrúar og í júní 1986 skrifaði Landsstýrið undir veðhaldsskjöl viðvíkjandi umbyggingini fyri tilsamans slakar 12 mió.kr. Hesi gjørdust seinni effektiv við góðum 15 mió.kr. Í júní 1986 skrifaði Landsstýrið eisini undir veðhaldsskjál viðvíkjandi láni upp á 45 mió.kr., sum P/F í Garðastovu skuldi rinda av parti av keypspeninginum. Hetta veðhald varð seinni effektivt við sløkum 51 mió.kr.

Í november 1986 og í júní 1987 veðhelt Landsstýrið fyri goymsluláni og útgerðarláni til P/F í Garðastovu. Hesi veðhald gjørdust seinni effektivt við sløkum 12 mió.kr. Fíggarligir trupulleikar tóku seg upp í P/F í Garðastovu, ið fór í likvidatión. Í 1988 varð skipið selt av landinum fyri 9,64 mió. dollars.

Samlaða tapið hjá landskassanum í sambandi við keyp, rakstur og sølu kann gerast upp á leið soleiðis:

Viðv. P/F Atlantic Trawlers:	<i>(mió.kr.)</i>
Stuðulslán	8,5
Veðhaldstap:	
Umbygging o.a.	8,9
Goymslulán o.a.	5,1
Kreppulán	<u>4,0</u>
	26,5
Inngjald frá konkursbúnum	<u>÷1,2</u>
Tilsamans v.v. P/F Atlantic Trawlers . .	<u>25,3</u>

Tap í sambandi við landskassans keyp og sølu av skipinum:

Sjópantkrøv og tvingsilssøluútreiðslur	6,4
Veðhald fyri láni til rindan av parti av söluprísinum	50,7
Seljarapantibræv	10,0
Rentuútreiðslur, kurstað o.a.	<u>13,9</u>
	81,0
Goldið inn í sambandi við søluna til Suðurkorea	<u>÷ 8,6</u>
Tilsamans v.v. landsstýrisins keypi/sølu	
av skipinum	72,4
Surimi verksmiðja	<u>5,5</u>
Tilsamans v.v. landskassans keypi og sølu	<u>77,9</u>

Viðv. P/F í Garðastovu:

Veðhaldstap:	
Umbygging o.a.	15,2
Goymslulán	9,5
Útgerðarlán	2,2
Trygging, vaktarhald	<u>1,6</u>
Tilsamans v.v. P/F í Garðastovu	<u>28,5</u>
Samlað tap	<u>131,7</u>

7.13.2. Viðmerkingar nevndarinnar

Her skal serliga verða víst til viðmerkingar, sum lögtingsgrannskoðararnir hava gjørt í álit í lögtingsmáli nr. 4/1 1995 síðu 17, f.

§19-nevndin skal bert her skoyta uppí

- at tað er ikki heilt klárt, hvørjar reglur í lóggávuni Landsstýrið hevur fylgt í sambandi við keyp og sølu av skipinum
- at heimildin tykist ikki at hava verið í lagi í øllum førum
- at Landsstýrið í sambandi við tvingsilssøluna økti um tapsvandan hjá landskassanum langt upp um áður sett mørk
- at nágreinilig meting av fíggarstöðuni hevði víst, at Landsstýrið átti ikki at keypt skipið, tá tað kom á tvingsilsølu, um áhugamál landskassans skuldu verjast
- at landskassin, í sambandi við keypið á tvingsilssølu, legði støði undir einum tapi, ið gjørdist góðar 100 mió.kr.
- at endaliga má spurnartekin setast við, um reellur eginpeningur nakrantíð var tøkur.

7.14. P/F Blue North

Málið er umrøtt í grannskoðanarfrágreiðingini fyri roknskapir landskassans 1989-1991 síðu 49, f, og álit í lögtingsmáli nr. 4/1 1995 síðu 19, f.

7.14.1. Mannagongdin í stuttum

Fyrst í 1984 søkti P/F Blue North um studning og landskassaveðhald til lutvíst at fígga eina verksmiðju at framleiða „crabstick“ úr surimi.

Málið varð lagt fyri Búskaparráðið, men áðrenn tað varð endaliga viðgjørt í Ráðnum, hevði Landsstýrið tikið støðu og avgreitt umsóknina.

16. mars 1984 legði Landsstýrið fram uppskot um lögtingslóg um veðhald fyri láni til, og partapening í P/F Blue North (LL. nr. 38-1984).

Lógin er stutturðað: Landsstýrinum verður heimilað landskassans vegna at veita veðhald fyri upp til 2,8 mió.kr. tryggjað við panti í fastogn innanfyri 70%, og Landsstýrinum verður samstundis heimilað at seta 20% av partapeninginum í P/F Blue North.

Í viðmerkingunum til lógaruppskotið verður sagt frá, at kostnaðurin er mettur til 16,8 mió.kr. Lán við veð í virkinum 12,4 mió.kr. almennur stuðul 12,1 mió.kr. Eginpeningur (partapeningur) 2,3 mió.kr.

Lógin varð endaliga samtykt við 27-0 atkvøðum.

Virkið var liðugt í 1986. Íløgan var góðar 30 mió.kr.

Hóast „serlóg“ setti markið fyri veðhaldi fyri lán til Blue North til 2,8 mió.kr., varð skjótt farið upp um markið.

Í 1987 veðhelt Landsstýrið fyri láni frá Lívstrygging uppá 12,8 mió.kr. og frá Føroya Banka uppá 1,5 mió.kr. og fyri kredittsáttmála í Føroya Banka uppá 5 mió.kr. Skjalatilfarið tykist at vísa, at lögtingslógirnar nr. 18 frá 1960 (um borgan fyri láni til frysti- og flakavirki) og nr. 11 frá

1987 (um ábyrgd fyri lánnum til fiskamjøl og -lýsi v.m.) vórðu nýttar sum heimildargrundarlag!

Í 1988 veðhelt Landsstýrið fyri nýggjum lánnum í Føroya Banka. Víst varð til heimild í lögtingslógum nr. 23 frá 1988 (um ábyrgd fyri lánnum til fiskamjøl og -lýsi v.m.) og nr. 35 frá 1988 (veðhald fyri lánnum til bygging av frysti- og flakavirkjum og kuldagoymslum).

Longu fyrst í 1987 gjørdi táverandi grannskoðari felagsins vart við, at rakstrarætlanin fyri 1987, sum bygdi á upplýsingar frá stjóranum, fóru ikki at halda. Ársroknskapurin fyri 1987 gav eitt hall fyri avskrivningar stórt 7,7 mió.kr.

Landsstýrið heitti 23. februar 1988 á sakkønán mann um at kanna fíggarligu støðuna hjá felagnum. Í frágreiðing segði hann m.a. „... at arbeiitt verður við söluspurninginum í øðrum londum, og at vónirnar eru góðar sum er, og at Blue North framleiðir eina vøru, sum verður søgd at vera betri enn tann japanska“.

Hann vísti kortini á, „at gjaldførissætlanin serliga er undir fyrirtreyt av, at ætlanir, sum eru lagdar, verða gjøgnumførdar“.

Landsstýrið sendi í juli 1988 Búskaparráðnum til ummælis umsókn frá felagnum til Egnudvirlingsfonden um studning at byggja út virkið í Kollafirði við einari frystigoymslu.

Í svari sínum frá oktober 1988 vísti Búskaparráðið m.a. á, at felagið í verunleikanum var insolvent „og um ikki vend kemur í, og felagið fær tókan pening, kann tað hugsast, at ognararnir verða ótolnir og krevja tvingsilssølu, ... mett verður ikki at felagið hevur nakran møguleika at fremja eina útbygging sum hesa ...“

Í apríl 1989 varð bygningur felagsins seldur á tvang. Keypari var Føroya Landsstýri, ið seldi bygningin víðari til annan keypara fyri 6,1 mió.kr.

Tá ið avtornaði hevði Blue North prosjektið, sambært Grannskoðanardeild Landskassans, kostað tí almenna einar 45 til 50 mió.kr.

7.14.2. Viðmerkingar nevndarinnar

Nevndin skal vísa til viðmerkingarnar hjá lögtingsgrannskoðaranum og landsgrannskoðaranum og skoyta uppí

- at fortreytin í lógini, Ll. nr. 38/1984, var, at bert skuldi veðhaldast „upp til“ 2,8 mió.kr., burtursæð frá 460 t.kr. til partapening og 2,1 mió.kr. í stuðuli
- at lögtingslógirnar nr. 18/1960 og nr. 35/1988 góvu ikki beinleiðis heimild til at veðhalda fyri lánnum til Blue North, har talan var ikki um vanligt flakavirki
- at hetta júst tykist at vera atvoldin til, at Løgtingið samtykti aðra veðhaldslóg um veðhald fyri láni til P/F Blue North (Ll. nr. 38/1984).

7.15. M/S Ocean Castle

Talan er um rækjutrolaran, í skjalatilfarinum nevndur bygginr. 53 á Skála Skipasmiðju.

Víst verður til nágreiniliga viðgerð av málinum í grannskoðanarfrágreiðingini viðvíkjandi roknskapi landskassans 1989-1991, síðurnar 24 til 31, og viðmerkingar í álitu í lögtingsmáli nr. 4/1 1995, síðurnar 14 til 16.

7.15.1. Mannagongdin í stuttum

Sáttmálin um bygginr. 53 millum P/F Borgarfelli undir stovnan og P/F Skála Skipasmiðju varð undirskrivaður í juni 1986. Byggiprísurin var 96,4 mió.kr., og skipið skuldi vera liðugt 1. november 1987. Roknað varð við 80% fígging úr Danmarks Skibskreditfond, 10% stuðulslán og 10% í eginpeningi.

Í januar 1987 samtykti meirilutin í Fíggjarnevndini at taka undir við tilmæli Landsstýrisins um at játta 20% veðhald fyri láninum, 10% stuðulslán og 15% í rentustudningi. Minnilutin tók ikki undir við málinum, men bað um yvirlit yvir eginpeningin.

10. januar 1987 veitti Landsstýrið sáttmálaveðhald.

Áðrenn skipið var liðugt, fór skipasmiðjan í likvidatióin. Avtala varð gjørd við avtøkustjórnarar um, at skipið skuldi verða gjørt liðugt á skipasmiðjuni, og skipið varð latið eigarunum umleið 1. juni 1989.

Grannskoðanardeildin hevur gjørt upp nettotap landskassans viðvíkjandi bygginr. 53 til umleið 59 mió.kr.

7.15.2. Viðmerkingar nevndarinnar

Nevndin skal vísa til grannskoðanarfrágreiðingina, har m.a. verður víst á

- at stuðulslánið og eykastuðulslánið, ið veitt vórðu vísandi til heimild í Ll.nr. 24/1978, uppfyltu ikki treytirnar í lógini um at vera veðtryggjað innanfyri 70% av virðinum
  - at Landsstýrið vísti á, at talan var ikki um vanlig stuðulslán, men heldur um „seljarapantibrøv“ í sambandi við, at Landsstýrið royndi at hjálpa til við at uppfylla treytirnar frá Danmarks Skibskreditfond um trygd.
- Hóast hetta mál var dømi um serstöðu, er eisini her dømi um
- at eginpeningasparningurin var alt ov lágt raðfestur.

8. FØROYSKU PENINGASTOVNARNIR

Peningastovrnarnir hava havt ein týðandi leiklut at fígga vinnulívið. Hetta var sjálvandi eisini so í 80-árunum, tá ið talan var um lánsveiting og annað til skip, virkir á landi, aling og tænastrvirki í hævðusvinnuni.

§19-nevndin hevur tí heitt á menn, sum nevndin helt hævdu týðandi leiklut í bankaheiminum í 80-árunum, um at svara nøkrum spurningum.

Fleiri hava noktað at svara og víst á tagnarskyldu sína. Aðrir hava svarað, men við fyrivarni fyri tagnarskylduna.

Nevndin heldur tó, at eisini fólk í bankaheiminum hævdu skyldu at svara spurningum, tá ið talan var um almennar spurningar um rentabilitet, rentustøði, eginpening o.s.fr. Nevndin hevur kortini gjørt av ikki at halda fast um kravið um svar frá fólkum, ið hava noktað at svara, men má samstundis ásanna, at virðið av hesum partinum av frágreiðingini er merkt av hesum.

Ein úrskurður úr teimum frágreiðingum, ið eru givnar, gevur hesa myndina:

8.1. Rentabiliteturin

Svarini vísa, ikki óvæntað, at umsóknir frá viðskiftafólki um lán vórðu viðgjørðar „individuel“. Allar umsóknir fingur nágreiniliga viðgerð. Peningastovrnurin gjørði sína egnu kanning og bar hana saman við upplýsingum, ið vóru lagðar við umsóknunum.

Lánsviðgerðin fór vanligu fram eftir hesi raðfesting:

1. Var talan um ætlan ella hugskot, sum peningastovrnurin helt seg kunna stuðla við fígging?
2. Var talan um stigtakara, sum peningastovrnurin helt var førur fyri at fullføra ætlanina?
3. Hvussu stór var lániumsóknin, og hvørjar vóru treytirnar annars?
4. Hvørjar trygdir kundu verða veittar peningastovrninum?

Sostatt ber ikki einfalt til at siga, hvørjar lánitreytirnar vóru. Tær ávísu fyrirtreytirnar hjá tí einstaka lántakaranum vóru avgerandi.

8.2. Eginpeningakravið

Svarini vísa, at krøvini til eginpening eisini vóru „individuel“. Í skipa-byggimálum var í øllum førum kravt í minsta lagi 10% í eginpeningi. Onkur av peningastovrnunum vísir á „praksis“, sum stavaði frá skipa-byggingini í 50-árunum og 60-árunum.

Í nógvum førum var ein partur av eginpeninginum goldin kontant og hin parturin fingin til vega við, at peningastovrnurin veitti einstøkum monnum lán móti trygd í t.d. sethúsum, bankabók o.ø.

Var talan um virki ella feløg, sum vóru virkin, so var hugt at roknskapi

og fíggjarstöðu og kannað, um neyðugur eginpeningur var tøkur sum frívirði.

Fleiri av teimum spurdu hava upplýst, at teir vistu um, at eginpeningur var fingin til vega við provisióin fyri at keypa motor. Hetta varð hildið vera í lagi, so leingi hetta var verulig söluprovisiún.

8.3. Lán við landskassaveðhaldi

Her er svarið, at umsóknir um lánsveiting móti landskassatrygdum vórðu viðgjørðar sum aðrar umsóknir. Lánsviðgerðin var ikki ávirkað av, um partar av trygdunum, lántakarin veitti peningastovnunum, vóru frá landskassanum ella øðrum. Peningastovrnarnir gjørdu eisini her sínar egnu lánimetingar.

Tveir av teimum, sum hava svarað, siga, at onkuntíð hevur peningastovnurin víst frá sær umsóknir við landskassaveðhaldi! Eisini verður víst á, at nógv tey flestu lánini við landskassaveðhaldi vóru í útlenskum peningastovnum.

8.4. Rentulegan

Øll svarini vísa, at ongin munur var á rentuleguni á lánnum við landskassaveðhaldi og á lánnum ikki við landskassaveðhaldi.

Hvørjar trygdirnar vóru, ávirkaði ikki beinleiðis rentuleguna. Hvønn kundabólk, lántakarin hoyrði til, hevði størri ávirkan á rentustøðið. Vinnufólk fingi í flestu førum lægri rentu enn onnur. Tað hevði sostatt ikki beinleiðis ávirkan á rentuna, um tryggin, lántakarin læt, var veðhald ella onnur trygd frá landskassanum!

8.5. Niðurstøða

Tað er niðurstøðan hjá §19-nevndini, at hon kann ikki beinleiðis finnst at peningastovnunum, um teir ikki hava víst „rætta samfelagssinnalagið“ í teimum førum, tá ið lánveiting er givin við landskassaveðhaldi/-trygd.

Peningastovrnarnir eru privatir vinnustovnar við teirri aðaluppgávu at fáa best møguligt rakstrarúrslit við ábyrgd fyri bankalóggávu og bankaeftirliti.

Tað var ikki beinleiðis uppgávan hjá peningastovnunum at tryggja landsumsitingini, at eginpeningurin var tøkur sambært teimum treytum, ið vóru fyriskrivaðar í lóggávu og almennum reglugerðum. Fráboðanir og vátanir frá peningastovnum skuldu sjálvandi svara til veruleikan.

Onkur kann við ávísingum rætti spyrja, um tað var uppgávan hjá peningastovnunum at boða landsumsitingini frá, at rentulegan var ov høg í teimum førum, tá ið landskassin tryggjaði lánið, og tapsvandin hjá bankanum var at kalla ongin?

Her átti landsumsitingin fram um alt sjálv at tryggjað sær, at lánsveitingar, ið vóru givnar í sambandi við veðhald og aðra trygging frá landskassanum, høvdu góðar rentutreytir.

Nevndin hevur sæð fleiri dømi um, at tílík lán, tá ið veðhaldini eru

vorðin „effektiv“, bert hava hildið fram við somu rentulegu og við regluligari fráboðan frá peningastovnunum. Við trotaprovísión kundi „effektiva“ rentan p.a. lættliga koma upp um 26%!

Kanningararbeiðið hevur givið hesa **myndina**:

Stigtakararnir til eina skipabygging hava í flestum fòrum havt sum ráðgeva ein grannskoðara og ein advokat. Teir hava umframt at verið ráðgevar eisini verið millumlið millum stigtakararnar og myndugleikarnar og stigtakararnar og figgingarstovnararnar.

Landsumsitingin var als ikki før fyri nóg væl at gera egnar verkætlanarmetingar, hvørki viðvíkjandi tí tøkniliga, rakstrarliga ella figgjargliga partinum. Tý vórðu slík mál vanligar latin eitt nú Búskaparráðnum til metingar. Men av tí, at sama verkætlan varð eisini viðgjørð í einum peningastovni, sum hevði fólk til júst slíkar uppgávur, so er lítið at ivast í, at landsumsitingin í sínum niðurstøðum hevur helt seg til, hvussu peningastovnurin hevur mett verkætlanina.

Peningastovnurin hevur harafturímóti óivað eisini í síni láni- og verkætlanarmeting kagað at, hvørja lagnu málið fór at fáa í tí politisku skipanini. Var politiska skipanin sinnað at veita veðhald og møguliga lán, so hevur hetta eisini ávirkað endaligu støðutakanina í peningastovninum.

Hóast onki formligt samskipti var millum umsitingina og peningastovnin, so hava ráðgevarnir verið millumlið.

Tí ber til at siga, at viðgerðin viðvíkjandi verkætlanum og lánium-sóknum, í landsumsitingini og í peningastovnunum er farin fram í einum óformellum samspæli, har báðir partar, hóast formliga sjálvstøðugir, hava helt seg til, hvørja støðu hin parturin fór at taka. Ein positiv viðgerð/avgerð á einum stað hevur medvirkað til eina positiva viðgerð/avgerð á hinum staðnum. Fyri eftirtíðina kann tað tí eisini gerast trupult at staðfesta, hvar endaliga grundgevingin í Landsstýrinum og í peningastovnunum fyri, um tummilin viðvíkjandi einari verkætlan varð vendur upp ella niður, lá.

8.6. Samantak

Tá ið alt hetta er sagt, skal nevndin viðmerkja

at tað eru dømi um, at peningastovnar, tá ið teir eftir áheitan frá vinnulívinum góvu boð um, at eginpeningur var tøkur, sum teir serkønu stovnar teir eru, áttu at vitað, at boðini vóru ikki røtt, tá ið hugsað verður um „andan“ í lóggávu og reglugerðum um eginpening

at peningastovnararnir, sum teir samfelagsstuðlar teir áttu at verið, sjálvboðnir áttu at lækkað rentuleguna, tá ið landskassin tryggjaði lánið.

9. BÚSKAPARRÁÐIÐ

Búskaparráðið varð skipað sambært lögtingslóg nr. 42, 30. maí 1963.

Endamálið hjá Búskaparráðnum var,

at kanna fíggjarligu stöðu hins almenna og fíggjarligu viðurskipti landsins,

at fáa bygt upp tíðarsvarandi og rationellan framleiðsluútbúnað,

at leggja haldgott grundarlag undir hinar einstöku vinnulívsgreinir og búskap landsins sum heild, og

at tryggja og økja inntökumöguleikar vinnustettanna.“

Búskaparráðið skuldi eisini hava um hendi dagligu fyrisitingina av Hagdeild Landsins.

Ein av uppgávu­num hjá ráðnum var at ganga Landsstýrinum til handa at kanna búskaparligar spurningar og geva ummæli í serstökum málum.

Tá ið lögtingslóg um Hagstovu Føroya varð sett í gildi í maí 1991, varð „gamla“ Búskaparráðið tikið av.

Í virkistíð síni viðgjørði ráðið tilsamans umleið 1100 serstök mál.

Ráðið hevði eisini frá fyrstan tíð regluligar fundir við Landsstýrið, Fíggjarnevndina og „Det rådgivende udvalg vedrørende Færøerne“.

§19-nevndin hevur hesa niðurstøðu:

Tá ið landsumsitingin hevur lagt mál fyri Búskaparráðið, hevur tað í flestum førum givið málinum eina gjølliga viðgerð og hevur ofta rátt Landsstýrinum frá at stuðla, sum t.d. geva veðhald, lán og studning.

Onkur segði ráðið vera óneyðuga afturhaldandi og eftiransið. §19-nevndin heldur onga orsök vera at halda tað, og heldur, at Búskaparráðið átti at verið brúkt oftari, enn tað varð. Tað hevði tænt samfelagnum betur, um ráðgevingin frá Búskaparráðnum oftari varð tikin til eftirtektar, tá ið talan var um serstök mál.

Tá ið talan er um búskaparligar spurningar á teimum ymisku vinnulívsøkjunum, er tilfarið avmarkað, sum §19-nevndin hevur havt til kanningar. Í gerðabókum ráðsins er bert í stuttum sagt frá fundum við Landsstýrið, Fíggjarnevndina og Ráðgevandi nevndina.

Harafturímóti lýsir gerðabókin hjá Fíggjarnevndini eitt sindur betur, hvat ið fór fram á fundunum millum Búskaparráðið og Fíggjarnevndina.

Longu fyrst í 80-árunum vísti Búskaparráðið á fundi við Fíggjarnevndina á, at verkætlanirnar, ið komu til Búskaparráðið, gjørdist færri. Víst varð á, at fleiri tiltøk vóru sett í verk og liðug, og ráðið vísti ikki av.

Eisini fyrst í 80-árunum vísti ráðið á fundi við Fíggjarnevndina á, at lønarlagið broyttist skjótari enn í grannalondunum. „*Produktiviteturin í mun til lønina var versnaður mótvegis útlandinum*“.

Hetta vóru vist ikki upplýsingar, ið vóru fremmandar fyri politisku oddamonnunum.

Upp ígjøgnum 80-árinu vísir Búskaparráðið á regluligu fundum sínum

við Fíggjarnevndina m.a. á, at gjaldsjavnin er negativur, at lønarlagið er høgt, og at almennu íløgurnar áttu at verið skornar niður.

Tá ið talan er um almennar búskaparligar spurningar, er niðurstøðan hjá §19-nevndini, at ráðini frá Búskaparráðnum vóru helst ikki nóg upplýsandi fyri politisku stigtakararnar og helst ikki vóru grundaðar á holla búskaparliga kanning. Ráðini vóru ikki skeiv, men grundgevingarnar vóru ikki nóg gjølliga lýstar. Tey svaraðu til tað, flestu politikarar vistu og vóru samdir í.

10. RÁÐGEVANDI NEVNDIN

Forsætisráðið hefur sett „Det rådgivende udvalg vedrørende Færøerne“ (her nevnt Ráðgevandi nevndin), sum hefur sum fyrisetning at fylgja við fíggarligu gongdini í Føroyum og geva forsætisráðharranum frágreiðing um hesa gongdina.

Allir ríkismyndugleikar hava skyldu at boða ráðgevandi nevndini frá øllum tiltøkum og avgerðum, sum eru týðningarmiklar fyri fíggarligu viðurskiptini í Føroyum.

Ráðgevandi nevndin er ikki ráðgevi hjá politisku og umsitingarligu fyrisitingini í Føroyum, men í reglugerðini fyri nevdina er fyrirtreyt um, at Ráðgevandi nevndin „vil opretholde et nært samarbejde med det Færøske Økonomiske Råd, Búskaparráðið“.

Á hvørjum ári, eisini í 80-árunum, hefur Ráðgevandi nevndin givið út bókling um „den økonomiske udvikling på Færøerne“.

Ráðgevandi nevndin var kend fyri at vera varin. Hetta var serliga soleiðis tá støðan í 80-árunum var umrødd, men eisini viðvíkjandi fíggarstøðuni nógv ár aftur í tíðina.

So langt síðani sum á fundi 27. mai 1965 við Landsstýrið og Búskaparráðið, gav formaðurin í Ráðgevandi nevndini hesa skortfleingju: „De offentlige investeringer er mildest talt alt for store med de velkendte sidevirkninger.“

Ein av limunum í Búskaparráðnum svaraði beinanvegin og nevndi, at fíggarliga støðan í Føroyum minti nógv um støðuna í Danmark, sum hann vildi ávara ímóti!

Upp ígjøgnum øll 80-árin gjørdust ávaringarnar frá Ráðgevandi nevndini alt álvarsamari.

Í frágreiðingini frá 1980 varð m.a. sagt: „Det er næppe muligt uden nye økonomiske indgreb at få genskabt den fornødne ligevægt på betalingsbalancen..... Uden særlige indgreb må der derfor også forventes et meget betydeligt betalingsbalanceunderskud i 1981“.

Í frágreiðingini fyri 1981 skrivaði Ráðgevandi nevndin m.a.: „Underskuddet på handelsbalancen er fra 1980 til 1981 forøget fra 244 mio.kr. til 303 mio.kr., en udvikling der udelukkende kan tilskrives en betydelig stigning i importen af skibe, der kun delvis er opvejet af en mindre stigning i eksporten af skibe..... Underskuddet på betalingsbalancen synes dog fortsat uacceptabelt højt, og da der hverken er udsigt til betydelige forbedringer i bytteforholdet eller på anden måde væsentlige forøgelse i valutaindtjeningen, forekommer der tvivlsomt, at en ligevægt vil kunne opnås uden yderligere indgreb over for indkomster og/eller forbrug“.

Frágreiðingin fyri 1982 hevði m.a. hesa viðmerking: „Det nylig foreslåede indgreb, hvor nulstillingen af pristallet indebærer en reduktion af dyrtidsreguleringens dækningsgrad, vil antagelig medføre en vis dæmpning af indkomstudviklingen.“

Der skal imidlertid meget kraftige indgreb til for at genskabe ligevægt i den færøske økonomi, og alt tyder på, at de hidtil trufne ikke er tilstrækkelige til at nå dette mål“.

Ráðgevandi nevndin helt fram við sínum ávaringum og skrivaði m.a. í frágreiðingini fyri 1983: *„De mekanismer, der er bestemmende for den færøske økonomis udvikling indebærer således betydelige risice for fejlinvesteringer. Når henses til den store og voksende udlandsgæld såvel som den bestående usikkerhed for fiskeriet og de priser, der fremover kan opnås ved eksporten af færøske fiskeprodukter, er der derfor behov for indgreb, der kan føre økonomien over i en mere sund udvikling“.*

Fyri 1984 skrivaði nevndin m.a.: *„Det er næppe muligt at gennemføre den påkrævede omlægning af fiskeripolitikken og stramning af den økonomiske politik, uden at dette får uønskede konsekvenser for det nuværende høje beskæftigelsesniveau.*

Alternativet forekommer imidlertid blot at være en udsættelse af løsningen af problemerne samtidig med, at disses omfang ville stige. Risikoen for afhængighed af finansieringskilder udenfor Færøerne ville samtidig vokse“.

Í frágreiðingini fyri 1985 er „lesturin“ tann sami: *„Udvalget har i sine tidligere rapporter peget på, at der er behov for alvorlige indgreb, som kan bidrage til at genskabe ligevægt i den færøske økonomi. Udviklingen igennem det sidste år har vist, at dette behov består uændret“.*

Ráðgevandi nevndin helt fram við sínum ávaringum, bæði í frágreiðingini fyri 1986, 1987 og 1988.

Í 1988 frágreiðingini sæst, at ávaringarnar eru „desperatari“. Her verður talað um „krisepreget udvikling“ og í frágreiðingini stóð m.a.: *„Som anført, vil en fjernelse af overophedningen af den færøske økonomi berøre landskassens finansielle stilling i ugunstig retning. Dette er uundgåeligt, da det vil være uforsvarligt, om man tillader højkonjunkturen at fortsætte. Det understreger samtidig vigtigheden af at styrke landskassens budgetbalance gennem en begrænsning af udgifterne og forøgelse af indtægterne. Skulle landskassen blive tvunget til ny låneoptagelse, vil denne også lettes, såfremt der er truffet foranstaltninger, der overfor omverdenen klart viser, at der er en politisk vilje til at løse de meget alvorlige økonomiske problemer, Færøerne er stillet over for“.*

Í frágreiðingini fyri 1989 er tónalagið skert: *„Under disse omstændigheder findes der ingen nemme løsninger. Mulighederne for at producere sig ud af vanskelighederne – hvor der er standardløsningen for lande med store betalingsbalanceunderskud og uudnyttede produktionsmuligheder – synes ikke at være tilstede“.*

Nevndin heldur fram: *„Men det er meget vigtigt at stile mod en kraftig reduktion af subsidierne, og at der ikke ved omfinansieringslån til fiskeri eller havbrug skabes urealistiske og ubensigtsmæssige forventninger om det modsatte.... foretages der ikke betydelige indgreb til forbedring af landskassens budgetbalance, vil underskuddet på betalingsbalancen og gældsetningen til*

udlandet fortsætte. Det kan føre til en situation, som kan blive umulig at kontrollere“.

Í frágreiðingini fyri árið 1990 skrivaði ráðgevandi nevndin m.a.: „Den økonomiske krise på Færøerne er i 1990 blevet uddybet. Investeringerne og forbruget er blevet yderligere reduceret fra det niveau, der var nået i 2. halvår av 1989. Konjunkturuomslaget satte ind i begyndelsen af 1989, og blev forsterket gennem de politiske indgreb, der af det daværende landsstyre blev iværksat i sommeren 1989..... På handelsbalancen incl. skibe, som i 1988 viste det hidtil højeste registrerede underskud på 843 mio.kr., blev der i 1989 opnået et beskedent overskud. Det er i 1990 blevet forøget til 500 mio.kr..... Den helt nødvendige opbremsning af den overophedede økonomi, der prægede årene 1987 og 1988, og den dermed følgende konjunkturedgang har haft uundgåelige negative konsekvenser. Der er for første gang i mange år opstået arbejdsløshed på Færøerne..... Konjunkturuomslaget har endvidere skabt betydelige problemer for landskassen. I højkonjunkturårene var der som følge af meget store skatte- og afgiftsindtægter ingen problemer med at opnå ligevægt eller overskud på landskassens regnskaber.....Budgettet for 1991 viser en stigning i underskuddet..... Tilvejebringelse af ligevægt mellem landskassens udgifter og indtægter er ligeledes af afgørende betydning. Fortsætter budgetunderskuddene, vil renteudgifterne fortsat stige og dermed kravene til en forøgelse af landskassens indtægter. Alt tyder på, at erhvervs krisen bliver langvarig, og jo før landskassens udgifter tilpasses indtægterne, desto bedre“.

§19-nevndin hevur hesar viðmerkingar til frágreiðingarnar frá Ráðgevandi nevndini:

Hóast Ráðgevandi nevndin hevur ikki sum uppgávu at vera ráðgevi hjá politisku myndugleikumum í Føroyum, og hóast Ráðgevandi nevndin eisini er komin við meira ella minni skeivum metingum, heldur §19-nevndin, at frágreiðingarnar frá Ráðgevandi nevndini upp ígjøgnum árin hava verið ráð, sum føroysku politikararnir áttu at tikið til eftirtektar frá fyrstantíð, og ikki bara, tá ið tey flestu sóu, at tað ikki var gjørligt at sleppa undan vanlukkuni. **§19-nevndin heldur eisini, at Ráðgevandi nevndin, ið var mannað við væl skikkaðum limum, í fleiri ár hevur vítað, at politiska leiðin, varð hon ikki broytt, fór at føra virki, einstaklingar og landið á húsagang.**

Tað er undranarvert, at tað eydnaðist ikki Ráðgevandi nevndini at sannføra føroyskar politikarar um, hvussu álvarsom støðan var.

Harafturímóti er nóg, ið bendir á, at føroysku politikararnir annaðhvørt týddu ikki „signalini“ frá Ráðgevandi nevndini, ella høvdu ikki móguleika fyri og vilja til, í góðari tíð, at laga politikkin eftir teimum ráðum, ið vórðu givin.

§19-nevndin hevur gjølla kannað frágreiðingarnar frá teimum árliku fundunum, Fíggjarnevndin hevur havt við Ráðgevandi nevndina. Flestu

av fundunum eru væl frásagdir og vísa, at politikararnir hava lisið árligu frágreiðingarnar og til fulnar hava skilt høvuðspartin av tí, ið hevur verið skrivað.

Eyðsæð er kortini, at fleiri av limunum hava ikki skilt, at landið stevndi í óføri, og hava ikki dugað at tikið ímóti vælmeintu ráðunum, hóast Ráðgevandi nevndin skuldi ikki fatast sum eitt „orakul“.

Sum oftast hava fundirnir millum Fíggjarnevndina og Ráðgevandi nevndina verið bæði sakligir og langir, men allir fíggjarnevndarlimirnir hava kanska ikki dugað ella viljað tikið ímóti álvarsama boðskapinum á rættan hátt. Á fundum við Ráðgevandi nevndina hava føroysku politikararnir m.a. nýtt hesi orðini: 28.05.1980 „Nytársforsætter“, 25.08.1986 „Dómadagstos“, 03. 08.1987 „Dómadagsprofetiir“, 03.05.1988 „Lyse-slukkere“.

Hesi orð eru tikin úr heildartekstinum, men tey vísa kortini, at tað vóru politiskir álitismenn, ið skiltu ikki til fulnar, at tað ráddi um sum skjótast at taka stig til at broyta politisku kósina.

Tað var sjálvandi ikki lætt hjá politisku fyrisitingini í Føroyum at broyta kós, hvørja ferð Ráðgevandi nevndin hevði verið í Føroyum. Ráðini vóru vegleiðandi, og torført var at meta um avleiðingarnar, um politiska leiðin varð broytt.

Niðurstøðan hjá §19-nevndini er kortini, at politiska fyrisitingin í Føroyum í 70-árunum og í 80-árunum átti at lagt nógv størri dent á ráðini frá donsku serfrøðingunum, tá ið politiska leiðin skuldi verða beinkað.

Árligu frágreiðingarnar frá „Det Rådgivende Udvalg vedrørende Færøerne“ vóru í nógv ár einastu ritgerðir um búskaparligu gongdina í Føroyum, óheftar av føroyskum partapolitikki og bygdar á fullgott yrkisligt undirstøði.

11. LANDSKASSAGRUNNARNIR

Tað sum sermerkir figgjarlógir og landskassaroknskapirnar í áttatiárunum er, at ein stórir partur av játtanuum á figgjarlógini vóru játtanir í grunnar, og fyri hesar játtanir samsvaraðu játtanar- og roknskapartøluni altíð í rakstrarroknskapinum. Nýtslan úr hesum grunnum varð skrásett á ymsum kontum í figgjarstöðuni, og tí bar ikki til at síggja í rakstrarroknskapinum, um ein meir- ella minninýtsla móguliga var í grunnunum.

Í frágreiðingini frá Grannskoðanardeild Landskassans fyri 1987 varð hildið, at játtanir í grunnar kundu vera skilagóðar, var talan um veruligar avsetingar, og um Løgtingið í árligu figgjarlógini gjørdi av, hvat og hvussu nógv skuldi verða brúkt úr grunnunum. Víst varð á, at við tí skipan, sum var, vóru játtanir í grunn ein heimild til verandi og komandi Landsstýri at brúka pening uttan um tær árligu figgjarlógirnar. Hildið varð, at uppsetingin viðvíkjandi grunnum í landsroknskapinum var torskild, og víst varð á, at tá ið veruliga nýtslan úr grunnunum í 1987 varð gjørd upp, vóru avsettar 290 mió.kr. ov lítið í grunnarnar. Landskassaroknskapurin fyri 1987 vísti annars rakstraravlop 321 mió. kr.

Í frágreiðingini frá Grannskoðanardeild Landskassans fyri 1988 varð víst á, at rakstraravlopið sambært landskassaroknskapinum var 32,8 mió.kr., men vórðu útreiðslurnar hjá grunnunum tiknar við yvir raksturin, so broyttist avlopið til 212 mió.kr. í halli.

Fyrst í nítiárunum fór Landsstýrið at broyta játtanarskipanina við landskassagrunnum. Víst til lögtingsmál nr. 6/1990 legði Landsstýrið 31. august 1990 fyri tingið figgjarlógarruppskotið fyri 1991, har tað í viðmerkingunum m.a. varð víst á, at allir landskassagrunnar – bara nøkur heilt fá undantøk – skuldu verða avtiknir, og varð tí ikki talan um játtanir úr grunni longur.

Um orsakirnar, at farið varð burtur frá figgjarlógarmannagongdiní í áttatiárunum við landskassagrunnum, vísti Landsstýrið m.a. á:

- „*Tað hevur bigartil ikki verið gjørligt við ársbyrjan at vita, hvussu stórt virksema fór at verða framt yvir grunsjáttanir, og sostatt hevur eisini verið ógjørligt frammanundan at vita, hvussu nógv gjaldførifrágongdin úr landskassanum fór at vera í einum komandi figgjarári. Tað skal undirstrikast, at hetta sama er galdandi, sjálvvt um grunsjáttanirnar verða hildnar. Skulu politisku myndugleikarnir hava nakran móguleika at gera sær eina mynd av, hvussu stórt almenna virksema verður í einstøku árunum, er neyðugt at seta alt tað ætlaða byggivirksema í einum komandi figgjarári á figgjarlógina. Tað skal viðmerkjast, at hetta er tann framferðarháttur, ið verður nýttur í øðrum londum. Allar ætlaðar iløguútreiðslur í 1991, ella iløgukarmur, standa tí á figgjarlógarruppskotinum fyri 1991.*
- *Tað hevur bigartil verið sera torført at síggja, hvussu stór nýtslan hjá*

landinum er í einum figgjarári, av tí at ein munandi partur av rakstrarútreiðslunum er nýtsla úr grunnum. Í framlagda figgjarlógaruppskoti eru allar rakstrarútreiðslur settar á sjálva figgjarlógina.

- Avleiðingin av, at skipanin við grunnum dettur burtur, er, at allar ítökiligar byggietlanir skulu við á figgjarlógina.
- Ætlanin við langtíðarfiggjarætlanini er eisini, at óktar rakstrarútreiðslur, ið eru ein avleiðing av nýbygging av stovnum, skulu síggjast á figgjarlóg og langtíðarfiggjarætlanini og sostatt takast við í stöðutakanina hjá politisku myndugleikum.
- Skilt verður millum rakstrarútreiðslur og ilöguútreiðslur á framlagda figgjarlógaruppskotinum.
- Karmur er settur um lánibeimildir Landsstýrisins til tey ymsu endamálini. Hetta verður eisini gjørt í grannalondum okkara, og er neyðugt, um nakar móguleiki skal vera at síggja, hvussu gongdin í gjaldføri landskassans og lánitørvur landskassans fer at verða.
- Gjaldførisætlan er somuleiðis sett upp, ið umfatar útgjaldingar av lánnum, inngjaldingar av lánnum úr landskassanum o.s.fr. Hetta er eisini neyðugt, um nakar móguleiki skal vera at gera upp lánitørv landskassans frammanundan, so lántøkur kunnu fyrirkast í góðari tíð. Hetta eigur eisini at gera kredittvirði okkara í útlondum betri. Tað kann fáa sera óhepnar avleiðingar fyri kredittvirði okkara, um landskassin ikki fer út at læna fyrr enn á stendur. Landsstýrið heldur tað vera alneyðugt, at øll gjaldførisfrágongd úr landskassanum verður skrásett í figgjarlógini, og at figgjarlógin visir ein komandi lánitørv.“

Víst til løgtingsmál nr. 57/1991 legði Landsstýrið tann 10. desember 1991 fyri tingið uppskot til løgtingslóg um at taka av landskassagrunnar. Sambært viðmerkingunum verða 67 av teim 92 landskassagrunnunum tiknir av, 14 verða verandi landskassagrunnar, men tá nakað er fráliðið, skulu bert fimm internir grunnar verða eftir. 11 grunnar halda fram sum eksternir grunnar, víst verður til, at talan er um endamál, har komið verður til eina loysn eftir fleiri árum, og at Landsstýrið ikki einsamalt skal hava ræði yvir fæi grunnanna.

Viðvíkjandi trupulleikum við grunnunum segði Landsstýrið:

- „Stórir partur av virkseimi landskassans sást ikki á figgjarlógini, bæði tí virkseimið varð figgjað við lánnum uttan um figgjarlógina, men eisini varð tað figgjað yvir grunnsjáttanir frá árunum frammanundan. Sostatt var tað sera torført at gera ser eina heildarmynd av, hvussu stórt virkseimi landskassans kundi vera einstøku árinum. Landsstýrið hevur nú lagt um til eina skipan, har allar útreiðslur standa á figgjarlógini, uttan mun til um tær eru figgjaðar við skatti, láni ella úr grunni.
- Harumframt er onki samsvar millum bruttoupphæddina í grunninum og peningaogn grunsins. Stundum hevur Landsstýrið ikki sett pening av, ið mótsvarar bruttoupphædd grunsins, stundum er pen-

- ingur fluttur yvir í landskassagjaldförið, fyri at uppvíga hall á øðrum økjum, og uppftur í øðrum fòrum eru grunnarnir sjálvir yvirtrektir.
- Sostatt ljóða grunnarnir vanligu uppá ein upphædd, sum er fleiri ferðir størri enn tann figgjarorka, sum landskassin veruliga hevur.
  - Tað, at grunnarnir hava givið eina órealistiska mynd av figgjarorku landskassans, hevur ofta ført til trúst á Landsstýrið bæði frá stovnsleiðarum og áhugabólkum.
  - Av tí at ongin figgjarorka liggur aftanfyri tøluni í roknskapinum, hava krøvini frá áhugabólkunum verið fleiri ferðir størri enn møguleikar Landsstýrisins at seta í verk byggingar og onnur tiltøk.
  - Ein annar trupulleiki við grunnunum var, at tá ongin veit, hvussu stórt virksemi landskassans verður í einum ári, so er ógjørligt frammanundan at vita, hvussu stór gjaldförisfrágongdin úr landskassanum fer at verða í einum komandi figgjarári, og har tí ikki til at gera gjaldförisætlan.
  - Av tí at stórir partur av útreiðslum landskassans lá goymdur í ymsum grunnum, var heldur ikki gjørligt at gera eina langtíðarfiggjarætlan, ið umfataði alt landskassavirksemið.
  - Við tí nýggju skipanini, har allar ilógurnar standa á figgjarlógini, er bót munandi um møguleikarnar at gera haldgóða gjaldförisætlan og langtíðarfiggjarætlan.
  - Teir nógvu grunnarnir, flestu av teimum við fleiri peningastovna-konti, hava gjørt tað torført at gjørt innlánsavtalur við peningastovnarnar. Tískil eru bert fáar tilíkar avtalur um innistandandi hjá landskassanum.“

Landsstýrið vísti í viðmerkingunum á, at flestu fyrireikingarnar til nýggju skipanina vóru gjørdar. Tær týðningarmestu eru:

- Ætlaðar ilógur og játtaðir ilógustudningar standa nú beinleiðis á figgjarlógini.
- Heimildir Landsstýrisins at veita lán standa í sjálvri figgjarlógini.
- Rakstrarútreiðslur, sum vóru veittar úr ymsum grunnum í 1990, eru nú í flestu fòrum settar beinleiðis á figgjarlógina.
- Inngjöld, tvs. rentur og avdráttir av útlánum landskassans, eru við á figgjarlógini, og við tað at omanfyri nevndu punktini 1, 2 og 3 eru framd, er tað nú gjørligt at gera eina gjaldförisætlan, og harvið kann eisini lánitørvurin uppgerast. Tó eru trupulleikar við teimum grunnum, ið tað enn ikki hevur verið gjørligt at avtaka.“

At enda í viðmerkingunum førði Landsstýrið fram:

„Samanumtikið fer ein landskassaroknskapur, har bert fáir grunnar eru, men har allar ilógur, ilógustudningar, rakstrarútreiðslur og útlánsheimildir standa á figgjarlógini, at vera eitt munandi betri stýringsamboð hjá bæði politisku myndugleikunum og umsitingini, enn skipanin frammanundan.“

Harumframt fer nýggja skipanin at geva eina greiðari mynd av bæði rakstri og figgjarstöðu landskassans, av tí at bæði fleiri og betri upplýsingar síggjast beinleiðis í figgjarlógini. Hetta fer at geva bæði almenningi, politiskt valdum umboðum og útlenskum lánveitarum munandi betri kunnleika til gongdina í føroyskum búskapi enn frammanundan.“

Meirilutin í Fíggjarnevndini tók undir við uppskoti Landsstýrisins. Lógin varð samtykt og lýst sum løgtingslóg nr. 33 frá 27. mars 1992 um at taka av landskassagrunnar.

Víst til løgtingsmál nr. 112/1996 legði Landsstýrið 5. mars 1997 aftur fyri tingið uppskot til løgtingslóg um at taka av landskassagrunnar. Við hesum lógaruppskotinum, sum varð samtykt 26. mai 1997, vórðu 11 av teim 14 internu landskassagrunnunum, sum eftir vóru, tiknir av. Harafturat vórðu 4 av teim eksternu grunnunum eisini tiknir av. Hetta lógaruppskotið kann verða mett sum framhald av tí arbeiði, sum byrjaði í 1990. Lógin varð lýst sum løgtingslóg nr. 94 frá 6. juni 1997 um avtøku av landskassagrunnum.

§19-nevndin er sannførd um, at skipanin við nógvu landskassagrunnunum var ein orsök til, at politikarar og landsumsitingin mistu tamarhaldið á útreiðslunum og gjaldføri landskassans í 80-árunum, serliga seinast í 80-árunum, tá ið upphæddirnar gjørdust stórar. Broytingin í figgjarlógarmannagongdini á hesum øki kom tó alt ov seint, og ikki fyrr enn trupulleikarnar av álvara høvdu tikið seg upp. Skipanin við grunnunum gjørdi sítt til, at búskapurin varð ovurspentur, og hetta sást ikki beinleiðis aftur í figgjarlóg og landsroknaskapi.

12. ROKNSKAPARVIÐURSKIFTINI

12.1. Inngangur

Í arbeiðssetninginum hjá §19-nevndini er ásett, at nevndin skal eisini nema við spurningin, um ófullfíggað lógarverk var ein grund til atfinningarsomu politisku og ella umstítingarligu avgerðirnar í áttatiárunum. Nevndin hevur í hesum sambandi eisini kannað, hvørjar lógir og reglur vóru á roknskaparøkinum í landsumsitingini og á privata økinum.

Til tess at meta, um hesar reglur vóru nøktandi, hevur nevndin m.a. bygt á niðurstøðurnar í trimum álitum frá arbeiðsbólkum, ið Landsstýrið setti fyrst í nítiárunum at endurskoða og endurnýggja lóggávuna, ið tá var.

12.2. Roknskaparviðurskiftini í landsumsitingini

Í § 22 í gomlu stýrisskipanarlógini (Ll.nr. 1 frá 13. mai 1948 um stýrisskipan Føroya í sermálum) varð ásett, at løgtingsvaldu grannskoðararnir granska ársroknskapirnar og leggja teir fyri tingið til viðgerðar og samtyktar. Hóast stýrisskipanarlógin á hesum øki var orðað við danskari fyrimynd, vóru ongar gjølligari reglur tá ásettar um hesar „ársroknskapir“, t.d. um teir bygdu á ella høvdu sum fyrimynd donsku lógina frá 1926 um „Statens regnskabsvæsen og revision“, har nágreinligar ásetingar vóru um roknskapar- og grannskoðanarviðurskifti.

19. november 1992 setti Landsstýrið ein arbeiðsbólk at gera uppskot til formligar reglur um landsins almenna roknskaparhald o.a. Nevndin var mannað við: Reidari Nónfjall og Leif Abrahamsen úr landsumsitingini og Leivi Harrysyni av Grannskoðanardeild Landskassans.

Tann 23. mars 1993 læt nevndin Landsstýrinum álit, har tað m.a. verður víst á, at við Ll. nr.12 frá 28. mars 1949 um Føroya Gjaldstovu yvirtók heimastýrið Gjaldstovuna, og ásett varð, at øll roknskaparførsla hjá landskassanum o.ø. skuldi leggjast undir Gjaldstovuna. Hetta virksemið var bert ein lítil partur av tí, tað er nú. Hóast Gjaldstovan var yvirtikin, var hon framvegis kassi og roknskaparhaldari hjá ríkisstýrinum. Í hesum arbeiði vóru nýttar danskar reglugerðir og roknskaparfyriskipanir o.a., og henda roknskaparsíðvenja kom eisini at galda tað føroyska roknskaparhaldið. Heimastýrið yvirtók fleiri og fleiri málsøki, og sum frá leið, datt arbeiðið við ríkisroknskaparhaldinum á Gjaldstovuni heilt burtur. 1981/82 var seinasta árið, ríkiskassin læt pening at reka Gjaldstovuna.

Í sjeyti- og áttatiárunum vórðu fleiri málsøki yvirtikin, fleiri almennar tænaastur vórðu stovnsettar, umsitingin vaks, og bygnaðurin broyttist, nýggir stovnar og grunnar komu til, og roknskaparhaldið varð lagt um til edv. Hesar stóru broytingar í landsroknskaparhaldinum fóru fram at kalla uttan yvirskipaða stýring og samskipan, og uttan at ásettar vórðu grundleggjandi bókingar- og roknskaparreglur. Fleiri og fleiri ivamál

stungu seg upp um ábyrgd og heimild viðvíkjandi játtanum, roknskaparhaldi og útgjaldingum úr landskassanum, og í 1988 setti Landsstýrið eina nevnd at viðgera hesar trupulleikar. Úrslitið av hesum arbeiði var, at Landsstýrið í januar 1990 sendi øllum stovnum eina reglugerð um útgjaldingar úr landskassanum, ið serliga var ætlað stovnum, ið sendu útreiðsluskjøl til útgjaldingar og bókingar á Gjaldstovuni.

Í álitinum verður víst á, at vantandi roknskaparreglur og stýring á roknskaparøkinum m.a. hava elvt til trupulleikar sum t.d.:

- óskipaðar mannagongdir viðvíkjandi roknskaparførslu, edvnytslu, peningastovnskonti o.a.
- Vantandi felags kontoskipan og ymiskar roknskaparmeginreglur
- Nógvar desentralar roknskapar- og lønarskipanir við ógreiðum tilknýti til landsroknskapin
- Ógreið uppseting viðvíkjandi landsroknskapinum og øðrum almennum roknskapum
- Spjaðing viðvíkjandi almennum gjaldføri
- Iva um, hvørjar stovnar skulu á fíggjarlógina og í landsroknskapin
- Ymisk og óskipað fíggjarlógarviðgerð og roknskaparlig uppseting viðvíkjandi játtanartølum

Arbeiðsbólkurin mælti Landsstýrinum til við lóg at útvega sær heimild at áseta reglur og krøv um at skipa roknskaparhaldið, og varð hetta síðani staðfest við:

Løgtingslóg nr. 33 frá 23. mars 1994 um landsins almenna roknskaparhald v.m.

Við heimild í hesi lóg ásetti Landsstýrið síðani gjølligari roknskaparreglur í:

Kunngerð nr. 114 frá 22. august 1996 um roknskaparverk landsins o.a.

Í roknskaparkunngerðini eru ásett roknskaparkrøv fyri almennar stovnar o.a., og talan er um so at siga somu grundleggjandi krøv, sum eru ásett á privata økinum í kunngerð nr. 22 frá 27. januar 1993 um minstukrøv til bókhald og roknskap. Harumframt er í roknskaparkunngerðini ásett, hvørjar uppgávur, skyldur og heimildir landsstýrisdeildir, Gjaldstovan og stovnsleiðarar hava í sambandi við at fyriskipa roknskaparhald, roknskaparframløgu, roknskapargóðkenning o.a.

Kunngerðin kom í gildi 1. januar 1997, og tá kom eisini í gildi ein nýggj felags kontoskipan.

Hvussu tær einstøku játtanirnar í fíggjarlógarpuppskotinum fyri 1997 vórðu sundurgreindar, var standardiserað eftir felags kontoskipanini, og játtanirnar vórðu flokkaðar í ymisk játtanarsløg við ymiskum játtanarreglum. Henda skipan er síðani nýtt.

Í § 5 í Ll. nr. 33/1994 um landsins almenna roknskaparhald v.m., og í § 4, stk. 2, í kunngerð nr. 114/1996, um roknskaparverk landsins o.a.

er álagt landsumsitingini og landsstovnum at gera eina reglugerð fyri roknskaparhaldið hjá sær, undir hesum ábyrgdar- og heimildarreglur. Í kunngerðini er ásett, at Fíggjar- og Búskapardeildin sendir út eitt rundskriv við vegleiðing um, hvussu slíkar reglur skulu verða gjørdar.

Hóast lóg um landsins almenna roknskaparhald kom í gildi 1. januar 1995, hevur Landsstýrið ikki enn ásett reglurnar, sum eru umrøddar í § 5. Á heysti 1996 varð ein arbeiðsbólkur settur at stuðla Landsstýrinum í hesum arbeiði. Arbeiðsbólkurin fór til verka í oktober 1997, og við skrivi dagfest 7. apríl 1998 sendi Fíggjarmálastýrið fleiri stovnum uppskot til rundskriv, sum arbeiðsbólkurin hevði tilevnað.

Arbeiðið hjá arbeiðsbólkinum er síðani steðgað upp, og í desember 1998 heitti Fíggjarmálastýrið á Gjaldstovuna um at gera arbeiðið við rundskrivinum liðugt, og í hesum sambandi eisini at endurskoða roknskaparkunngerðina.

Í frágreiðingini fra landsgrannskoðanini til lótingsgrannskoðararnar frá mars 2000 verður víst á, at so at siga ongin stovnur enn hevur gjørt hesa reglugerð, hóast hetta er eitt lógarkrav. Aðalstýri og stovnar vísa á, at tað er ógvuliga torført at gera reglur fyri mannagongdir á roknskaparøkinum, so leingi Fíggjarmálastýrið ikki hevur gjørt tær vegleiðandi reglurnar, sum eru ásettar í lógini.

Fíggjarmálastýrið hevur upplýst, at nógv arbeiði er lagt í at gera rundskrivliðugt, at fleiri stovnar hava roynt eitt fyribils uppskot til rundskriv, og at eitt fullfíggað rundskriv væntandi verður liðugt í næstum.

12.3. Roknskaparviðurskiftini á privata økinum

Bókføringar- og roknskaparreglurnar á privata økinum í áttatiárunum vórðu ásettar í kunngerð nr. 90/1979 um minstukrøv til bókhald við heimild í Ll. nr.75/1978 um bókhaldsskyldu. (Tann 27. januar 1993 lýsti Landsstýrið nýggja kunngerð um minstukrøv til bókhald og roknskap).

Fyri partafeløg vóru harumframt ávísar roknskaparligar ásetingar í §§ 41-45 í dansku partafelagslógini frá 1930. (Lov. nr. 123 af 15.04.1993 om Aktieselskaber, som senest ændret ved L. nr. 620 af 14.12.1977). Í 1973 kom nýggj partafelagslóg í gildi í Danmark. Hon setti nógv fleiri krøv til partafelagsroknskapirnar. Henda lóg varð ikki sett í gildi í Føroyum. Í 1981 varð partafelagslógin aftur broytt í Danmark, og roknskaparreglurnar vórðu tiknar úr partafelagslógini og ásettar í serstakari roknskaparlóg. Heldur ikki hesar og seinni broytingar vórðu settar í gildi í Føroyum.

Í frágreiðingini frá Grannskoðanardeild Landskassans um roknskapir landskassans 1989-1991 verður m.a. umrøtt, at nógvir privatir roknskapir eru gjøgnumgingnir í sambandi við at grannskoða serlán, upphøggingarstuðul, veðhald og partafelagsskattaeftirstøður. **Víst verður m.a. á, at tað, sum eyðkennir nógvar roknskapir í áttatiárunum, er, at ongar avskrivningar vórðu gjørdar, at feløg hildu fram hóast negativa**

eginogn í fleiri ár, og at nógv feløg hvørki lótu inn sjálvuppgávu til skattamyndugleikarnar ella roknskap til partafelagsskrásetingina.

4. apríl 1991 setti Landsstýrið eina nevnd at endurskoða og møguliga endurnýggja ymsar lógir m.a. lóg um partafeløg. Nevndin var mannað við 2 grannskoðarum: Jógvani Amonssoni og Carli V. Weihe, sála og 4 advokatum: Fríðu Paturssoni, Christiani Andreasen, Páll Nielsen og Jógvani P. Lassen (formaður). Jóannes Madsen úr landsumsitingini var skrivari

11. februar 1993 læt nevndin Landsstýrinum álit um nýggja partafelagslóggevna fyri Føroyar. Av tí at hetta økið kundi ikki verða yvirtikið sambært heimastýrslógini, mælti nevndin til, at donsku lóginar um parta- og smápartafeløg við ávísium broytingum vórðu settar í gildi í Føroyum við kongligari fyriskipan.

29. mai 1991 setti Landsstýrið ein arbeiðsbólk at endurskoða og møguliga endurnýggja ymsar lógir á hesum øki. Nevndin var mannað við 3 grannskoðarum: Jógvani Amonssoni (formaður), Carli V. Weihe, sála, Páll Højgaard og Jógvani Páll Lassen, advokati. Úr landsumsitingini: Petur Alberg Lamhauge, Bjarni Olsen og Jóannes Madsen (skrivari).

15. mars 1993 læt nevndin Landsstýrinum álit um roknskaparlóg, bókføringarlóg og um lóg fyri grannskoðarar. Við tað at roknskaparlóggáva viðvíkjandi partafeløgum kundi ikki verða yvirtikin sambært heimastýrslógini, mælti nevndin til, at danska roknskaparlógin við ávísium broytingum varð sett í gildi í Føroyum við kongligari fyriskipan.

Í umrøddu álitum varð m.a. víst á, at afturímóti galdandi lóggávu í Danmark var tørvur á fleiri dagføringum/broytingum í partafelagslógini frá 1930, sum framvegis var galdandi í Føroyum:

- **lógarkrøvini til roknskaparuppseting vóru ógvuliga veik, og tí vórðu roknskapirnir ofta settir upp soleiðis, ið tí einstaka líkaði best, og tað kundi tí vera tupult hjá roknskaparlesaranum at fá ta neyðuga at vita burtur úr roknskapunum**
- **ógvuliga trupult var at bera saman roknskapir, sjálvst roknskapir í somu vinnu**
- **allir roknskapir vóru duldir fyri almenninginum, tó ikki roknskapir hjá teimum partafeløgum, sum høvdu fleiri enn 10 partaeigarar**
- **galdandi lóg ásetti ongi krøv um ársfrágreiðing í roknskapinum**
- **í galdandi lóg vóru ongar ásetingar um, at konsernróknskapir skuldu verða gjørdir**
- **krøvini til partapening vóru kr. 10.000**
- **sambært galdandi lóggávu kundi eitt felag halda fram við virki sínum, sjálvst um hetta var ikki gjaldført (insolvent).**

Nevnast kann, at Landsstýrið í mars 1993, eftir álitunum frá arbeiðs-

bólkunum og felagsálitinum*) hjá donsku stjórnini og Føroya Landsstýri, legði fyri tingið uppskot til samtyktar um at mæla ríkismyndugleikunum til, við ávísum tillagingum, at seta í gildi fyri Føroyar hesar ríkislógir:

1. Lov om banker og sparekasser m.v.,
2. Lov om erhvervsdrivende fonde,
3. Lov om visse kreditinstitutter,
4. Lov om aktieselskaber,
5. Lov om anpartsselskaber, og
6. Lov om visse selskabers aflæggelse af årsregnskab m.v.

Við einstøkum broytingum vórðu øll uppskotini samtykt í løgtinginum, og donsku lógirnar vórðu síðani lýstar í Kunngerðablaðnum 3. mai 1993 sum anordning nr. 245-250.

^{*)} Rigsombudsmanden på Færøerne. Beretning 1994, s. 206

13. SKRIVLIGAR FRÁGREIÐINGAR

13.1. Jógvan Sundstein 08.02.1997

Í brævi dagfest 23.12.1996 eri eg biðin um at geva nevndini eina frágreiðing um mína meting av „viðurskiftunum í sjálvari tí politisku skipanini“. Frágreiðingin skal gerast við støði í tí politiska leikluti, eg havi havt í 1980-árunum.

Eg geri gjarna hesa frágreiðing, men ynski beinanvegin at gera vart við, at skal ein skilja viðurskiftini í tí politisku skipanini, er eisini neyðugt at hava eina bakgrundsvitan og -metan av samfelagsviðurskiftunum sum heild. Sjálvt um tað eru viðurskiftini „í 1980-árunum“, sum skulu kannast, er avgerandi neyðugt eisini at taka við politisku og samfelagsligu gongdina í bæði sjeyti- og sekstiárunum. Rætta (ella nøkulunda fjølbroytta, tí tann heilt rætta og sanna fæst ongantíð) myndin av hendringunum í 1992 og 1993, sum kollveltu føroyska samfelagnum, fæst heldur ikki, uttan at gongdin í nítiárunum verður tikin við.

Eg skal tí loyva mær fyrst at fara eitt sindur aftur í tíðina, síðani at umrøða seinastu 15- 20 árin og seinast í stuttum meta um nútíðina og framtíðina. Eg loyvi mær at kalla hetta: **Fortíð, Nútíð og Framtíð.**

1. Fortíðin.

Aftaná tey truplu árin fyrra partin av 1950-unum byrjaði ein búskaparlig framgongd í Føroyum. Hon bygd á fiskivinnuna, sum endurnýggjaði fiskiflotan á ein skilagóðan hátt. Tá vit komu inn í 1960-ini tók fiski-ídnaðurin seg upp, fyri ein stóran part tí vit mistu marknaðin fyri fesku fiski í Bretlandi vegna fiskimarksútflytingina. Endurnýggingin av fiskiflotanum varð gjørd møgulig, tí skattaviðurskiftini hjá vinnuni vórðu betrað, og tí lánsviðurskiftini gjørdust nógv lagaligari. Tann í sær sjálvum skilagóða skipanin við studningslánunum úr Landskassanum, gjørdist kortini ein „achilleshælur“ sum fráleið. Fyri tað fyrsta vardi tað ov leingi, áðrenn politisku myndugleikarnir funnu útav at gevast við skipanini, og – tað sum verri var – skipanin hevði við sær, at tað gjørdist alt meira vanligt, at hvørja ferð menn skuldu byrja eitt nýtt vinnuligt tiltak, tað veri seg skip ella virki, skuldi Landsstýrið spyrjast og vera við undir einum ella øðrum formi. Tað gjørdist ein vani ella óvani, og er tað fyri ein stóran part enn, at almenni og politiski sektorurin skuldi vera við í næstan hvørjum tiltaki.

Í 1970-unum byrjaðu avmarkingarnar í fiskirættindum okkara í fremmandum sjógvi, og føroyska fiskimarkið varð flutt út á 200 fjórðingar. Hetta kravdi nógvar umleggingar. Búskaparliga broyttist eisini øll heimsmýndin í 1974 og seinri aftur í 1979 av oljukreppuni. Eitt, sum eisini fekk stóra ávirkan á føroyska búskapin og gongdina í Føroyum í heila tikið fyrst í 1970-unum, var, at móguleikin hjá føroyingum at

upptaka uttanlandslán gjörðist nógv víðari. Hetta fekk fylgjur, so tað forslóg, seinri aftur.

Eitt annað stórmál, sum varð skapað í 1970-unum, og sum ávirkaði samfelagið líka til dagin í dag, var ráfiskagrunnurin. Hetta tiltakið, sum millum annað var orsakað av oljukreppuni, bjargaði fiskivinnuni í fyrsta umfari og í fleiri ár. Men sum fráleið gjörðist hetta eisini eitt vandamál, tí ein umlegging byrjaði ov seint.

1980-ini er tað skeiðið, tá føroyski búskapurin veksur út um øll mark. Tað vóru fleiri samanfallandi hendingar, sum gjørdur hetta. Sumt var ávirkað uttanífrá, annað kom av innanlands orsökum, bæði politiskum og øðrum samfelagsligum, og sumt var ávirkað av hvørjum øðrum. Eg kann nevna nakrar høvuðsorsøkir til gongdina „í 80-unum“.

1. Danski statsstuðulin gjörðist stórir og óktist hvørt ár.
2. Í 1982/83 byrjaði eitt stórt skipabyggiprogram við lutvísari hjálp frá landskassanum, og við lagaligum lánstreytum frá skipabyggilondunum. Í 1984/88 óktiskt hetta upp aftur meira. Seinri gjørdust fleiri av hesum landskassaveðhaldum effektiv.
3. Í 1983/84 var innflutningsbann móti nýggjum fiskiskipum galdandi. Hetta hevði við sær, at nógv gomul skip vórðu umbygd við landskassaveðhaldi. Bæði umbyggingarprísirnir og serliga søluprísirnir fyri hesi skipini blivu órealistiska høgir.
4. Almennu útreiðslurnar óktust. Fíggjarlógin vaks, tí vanlig hugsan gjörðist, at ráðini vóru til størri almennan aktivitet. Aktiviteturin hjá kommununum óktist eisini. Stórir partur av hesum ókta almenna aktivitetinum var lánifiggjaður, serliga hjá kommununum.
5. Víttefvnandi møguleikar gjörðist hjá privata sektorinum at læna. Peningaríkiligheitin hevði við sær stór innlán í peningastovnunum. Tí vóru teir eisini hugaðir til at veita lán. Útlenskir peningastovnar hildu seg heldur ikki aftur. Skipasmiðjulondini (Noreg, Holland, Týskland v.m.) læntu til reiðararnar, tíverri móti landskassa- og/ella bankaveðhaldi. Donsku kredittfeløgin lántu út um alt mark. Tey læntu til nýbyggjarí, sum var ein partur av framgongdsmynstrinum. Men haruftarat læntu tey innanfyri (alt ov høg) metingarvirði til frívirði á eldri, lidnum bygningum.
6. Peningaríkiligheitin og løttu lánimøguleikarnir gjørdur, at serliga føroyska rentuskattskipanin varð grundskotin. Skipanin við lágum skatti av innlánsrentum var góð í sær sjálvum, men tá møguleikin fyri stórum lánnum við mótstandandi innlánnum, og harvið spekulatióin í skipanini, gjörðist ov stórir, bleiv ójavni í peningasektorinum.

Í 1988 kulmineraði búskapurin. Myndugleikarnir høvdu ikki røttu uppgerðina fyri uttanlandsskuldina, og høvdu ikki givið sær nóg væl far um vandan hjá vinnulívnum sum heild. Heldur ikki høvdu teir givið

sær nóg væl far um ávirkanina frá tí lóggávu, sum varð gjørd til menning av samfelagnum (t.d. endurnýggjan skipaflotans, ráfiskagrunnurin, rentuskattalógin). Frá at ávirka positivt, ávirkaði hendan lóggávan nú negativt, tí búskaparlíga støðan var broytt so nógv. Peningaríkiligheitina var eisini ov lítið gjørt við politiskt. Statsstuðulin slapp at vaksa, almennu útreiðslurnar slappu at vaksa og bæði privata (serliga) og almenna lántøkan slapp at vaksa. Harafturat komu so stóru landskassaveðhaldini.

Árini 1989 til 1992 varð roynt at bøta um tað støðuna, sum landið var komið í. Tey politisku tiltøkini vóru stórt sæð røtt, og tey ávirkaðu eisini gongdina á rætta leið. Men stóru veðhaldstapini hjá landskassanum gjørdur, at landskassin var noyddur at taka stór lán fyri at gjalda veðhaldini. Hetta var sín sak. Men eitt av tiltøkunum, sum gjørt var, niðurskurðurin av fiskivinnustudninginum, gekk ov skjótt. Um studningurin var minkaður meiri líðandi, hevði vinnan helst ikki komið so illa fyri. At so fiskaloysi skuldi gerast so umfangandi í 1992 hevði helst ongin roknað við. Mín persónliga uppfatan er, at hetta ikki bara kom av ovfisking.

Hóast fleiri av tølunum fyri føroyska búskapin vístu røttu gongdina í 1990-92, gjørdi danska stjórnin, við hjálp frá Fíggjareftirlitinum, síni inntriv í 1992 og 1993. Hetta varð gjørt við skeivari grundgeving. Hugt var eftir trupulleikunum í 1988/89, ístaðin fyri at meta um positivu ávirkanina frá tiltøkunum í 1989-91. Harafturat legði danska stjórnin, tilskundað fyrst og fremst av embætisverkinum, so stóran dent á at sleppa framat at stýra føroyska politiska systeminum, at hvørki bankar, landskassi, vinnulívið ella føroyska samfelagið sum heild kundi standa ímóti.

2. Nútíðin.

Í nútíðini má so føroyska samfelagið liva við teim treytum, sum danir hava sett. Mín metan er tíverri tann, at politiska valdið í Føroyum ikki hevur megnað at komið sær burtur úr danska haftinum. Undirbrotligheitin hevur ov stórt vald, og viljin til at standa á egnum beinum og taka fulla ábyrgd av landinum, sum hevur breiða undirtøku millum fólk, sæst ikki aftur í politisku avgerðunum og støðutakanunum. Alt ov nógv verður tosað um tað farna við tí fylgju, at ov lítið verður gjørt við at bøta um nútíðina og framtíðina. Heldur skuldi ein lært av fortíðini og síðani tikið annað skinn um bak.

Í 1980-unum hendi nógv positivt. Nógvar tá gjørdar íløgur hava varandi virði. Tí er syrgiligt, at føroyska „psykosan“ er vorðin tann, at alt var galið tá, og allar ólukkur stava frá tí tíðini. Tað gera tær ikki. Hóast nógv varð gjørt galið, er størsta ólukkan, at vit ikki duga at hyggja frameftir.

3. Framtíðin.

Tann „coma líknandi“ støða, sum føroyska politiska valdið, peningasektorurin og vinnulívið eru í, ger, at ein hevur lyndi til at ivast um

framtíðarmøguleikarnar hjá Føroyum. Tað verður ikki oljuvinnan einsamøll, sum fer at bjarga landinum. Um rætti hugburðurin aftur fær valdið, hevur landið eina framtíð, og tá kann oljuvinna saman við øðrum fremja vøkstur og vælstand. Men onnur grundleggjandi virði skulu fyrst og fremst til. Fyribrigdi sum ábyrgd, samanhold, áræði, føðilandskærleiki, toleranca, tíð at seta seg inn í eitt mál, tíð at lurta eftir øðrum, at læra av øðrum og taka móti positvum kritikki, kundu hjálpt væl til.

4. Politiska skipanin, lógarverk v.m.

Tað er mær greitt, at hesin parturin er tað, mest verður spurt um. Men mín meting er, at tað eg havi umrøtt frammanundan hevur nógv størri týðning.

A. Heimastýrisskipanin.

Sum øll vita, er heimastýrisskipanin frá 1948. Løgtingið fekk tá lóg-gávuvald í sermálum og Landsstýrið fekk umsitingarvald. Sum lógin er orðað, var helst ætlanin, at danska stjórnin og partvís Ríkisdagurin, seinri Fólkatíngið, skuldi hava nógv størri avgerðarrætt í Føroyum enn tað bleiv til sum fráleið. Kanska serliga aftaná „Klaksvíksstríðið“ fingudanir rættiliga fitt av „berøringsangst“ mótvegis Føroyum, og skiftandi danskar stjórnir gjørdur greitt og góðtóku, at føroyingar stýrdu sær sjálvum innanfyri eitt rættiliga vítt mark. Kortini tóku danir sær síni rættindi, tá tað hóskaði teimum, serliga tá tað kundi gerast í tí dulda. Til dømis nýttu teir háttin ikki at svara aftur, ella at útseta mál, tá onkur støðutakan ikki hóskaði teimum. Dømi um hetta eru løgtingssamtyktirnar um hernaðarmálið og um ognarrættin til undirgrundina.

Í sermálum fingud vit sjálvstýri. Í hesum sambandi fingud vit eisini lóggávu um umboðsvald Føroya. Har vóru reglur fyri, hvussu Landsstýrið verður skipað, hvussuleiðis tað skal arbeiða. Løgmaður skuldi veljast av tinginum, og eftir uppskoti hansara skuldi tingið eisini velja landsstýrismenn. Limir Landsstýrisins høvdu ábyrgd yvir fyri Løgtinginum. Løgmaður og Landsstýri kundi ikki koyrast frá, og løgmaður hevði ikki møguleika at útskriva nýval. Bert um tingið samtykti hetta, kundi tað lata seg gera. Landsstýrið hevði eina kollegiala skipan, tað vil siga, at Landsstýrið sum heild tók avgerðir og ikki tann einstaki landsstýrismaðurin. Ábyrgdin var eisini tilsvarandi felags, men ongin lóggáva var um ábyrgdina hjá Landsstýrinum, hvørki í felag ella hvør sær.

B. Hvussu útviklaði politiska skipanin seg?

Frá byrjan av, og hetta vísti seg upp aftur klárari seinri, varð Landsstýrið valt av einum føstum meiriluta í tinginum. Skipaðar vórðu sokallaðar samgongur. Við tað, at tingskipanin kravdi avgjordan meiriluta fyri samtyktum, og tað var næstan ómøguligt at útskriva val, áðrenn valskeiðið var úti, gjørdust samgongurnar ein sterkur politiskur maktfaktorur. Tilsvarandi gjørdust andstøðurnar veikar. Samgongurnar vórðu

altíð skipaðar av fleiri flokkum. Onkuntíð av tveimum flokkum, men sum oftast av trimum ella fyra.

Tingnevndirnar vórðu valdar eftir lutfallsháttinum. Tað vil siga, at samgongumeirilutin hevði altíð meiriluta í hvørjari nevnd. Og hetta hevði týdning í fleiri førum. Tí hóast nevndirnar vóru ætlaðar sum arbeiðsforum hjá lóggávuvaldinum, Løgtinginum, gjørdust summar, sum fráleið, týðandi politiskir faktorar, tí tær eftir ymiskari lóggávu gjørdust beinleiðis partur av fyrisitingarligum avgerðum. Hetta varð serliga galdandi fyri Fíggjarnevndina. Men eisini fiskivinnunevndin og marknaðarnevndin finga ávísan umsitingarligan týdning.

Eftir míni meting var (og er) skipanin við einum meiriluta-landsstýri ein stórur bági fyri góðum úrslitum av politiska arbeiðinum.

Harafturat var skipanin við einum umsitingarligum Landsstýri, sum skuldi hava ábyrgd yvir fyri Løgtinginum, men gjørdist heft av samtyktum í løgtingsnevndum, oyðileggjandi fyri administrativu politisku mannagongdini. Landsstýrið fekk næstan onga politiska ábyrgd, tí tað parlamentariska eftirlitið var longu, gjøgnum løgtingsnevnd, við í umsitingarligu avgerðunum. Hetta fekk størri og størri týdning, tí flestu og týðningarmestu avgerðirnar vórðu tiknar á hendan hátt.

Næstan í øllum førum, har kritikkur kann setast móti politiskum avgerðum, líka til nýggja stýrisskipanarlógin fekk gildi, kann viðkomandi søk setast í samband við her nevndu skipan.

C. Politiska umsitingin.

Tingmál nr. 4/1 1995 : Grannskoðan av almennum roknskapum, viðger nógv mál og fer fleiri ár aftur í tíðina. Tað mest týðningarmikla pettið í hesum álit, meti eg, er „punkt 4. Seinasta álit løgtingsgrannskoðaranna“. (Skrivað upprunaliga í 1992).

Her verða umrødd nøkur prinsipiell viðurskifti:

1. Vantandi eykafíggjarlógir. Spurningur um meirnýtslu.
2. Vantandi fíggjarligt umhugsni frá Landsstýrisins síðu viðvíkjandi láns- og veðhaldsvirksemi sínum.
3. Landsstýrið ikki svarar fyrispurningum og áheitanum frá roknskapar- og løgtingsgrannskoðarunum.
4. Landsstýrið hevði gjørt ov lítið við at fáa ymisk viðurskifti viðvíkjandi fíggjar- og roknskaparviðurskiftum í rættlag.
5. Vantandi aktivitet frá løgtingsgrannskoðaranna síðu.
6. Tó verður eisini fegnast um ymisk viðurskifti, m.a. framløga av eykafíggjarlóg 1991, sum Landsstýrið hevur bøtt um.

At skeivleikar eru í allari gongdini, og at nógv mistøk eru gjørd, er rætt. Tað er altíð lætt at síggja skeivleikar og mistøk, aftaná at tey eru gjørd. Spurningurin í hesum førinum er:

1. Kundi verið sloppið undan hesum?
2. Átti ein at lært av mistökunum og betrað um viðurskiftini?

Summi av mistökunum og skeivleikunum áttu ongantíð at komið fyrri. Til dømis átti eitt nógv betri útreiðslueftirlit at verið í sambandi við framløgu av eykafíggarlóg hvørt ár, soleiðis sum gamla stýrisskipanarlógin ásetti. Slík lóg varð framlögð nøkur einstök ár, men annars var tað ein beinleiðis politisk stöðutakan í fleiri førum, at slík lóg ikki skuldi framleggjast.

Hóast alt hevur „skipanin“ kortini lært av mistökunum, og seinru árin er nógv bøtt um viðurskiftini, og sjálvt um tað kann sigast, at ov seint er gingið, so var alla tíðina nakað gjørt.

Men aftur her koma vit til sjálva politisku skipanina og gongdina í henni og seinføri í at útbýggja eina fyrisitingarliga skipan.

Fyrisitingarligi førleikin hevur alla tíðina verið minni ella verri enn ynskt kundi verið. Nakað varð bøtt um fyrisitingarskipanina miðskeiðis í áttatiárunum, men ikki fyrr enn í nítiárunum hevur verulig planlegging verið roynd á hesum øki.

Heimastýrisfyrisitingin byrjaði í smáum. Øll tey fyrstu næstan 40 árin varð fyrisitingin ikki útbygd, fyrr enn tað gjørdist alneyðugt á viðkomandi øki. Tað hevur tí alla tíðina verið manglandi orka á flestu økjum. Undantakið hevur verið Landsverkfrøðingurin.

Skeivleiki kom eisini viðhvørt í fyrisitingina, tí ikki var ansað nóg væl eftir, tá onkur partur bleiv „yvirskipaður“, tí arbeiðið minkaði, og orkan kundi verið flutt til onnur øki.

Tí kann greitt svarast, at fyrisitingarliga hava verið gjørd, og verða eisini gjørd, mistøk í langa tíð frameftir. Sjálvt um kanska óneyðuga nógv mistøk hava verið orsakað av vánaligu umstøðunum, so er hetta ikki nakað eindømi í heiminum. Slíkt hendir í øllum londum, eisini teim mest framkomnu, har trupulleikin kanska ofta hevur verið tann øvugt. Fyrisitingin hevur verið ov stór og knortlut.

Frammanfyri nevndu umstøður høvdu við sær – og hava partvís enn – at politiska leiðslan gjørdist nógv meira involverað í saksviðgerðir enn annars neyðugt og gott var. Lítla land okkara og smáu viðurskifti hava eisini havt við sær, at so hevur verið.

Mannagongdin hevur annars verið tann, at allar sakir av týðningi, sum hava verið viðgjørðar av embætisfólki, hava verið lagdar fyrri landsstýrisfund til avgerðar. Landsstýrið – sum kollegium – hevur viðgjørt málini og tikið avgerðir. Tað vil siga, at tann politiski myndugleikin hevur staðið aftanfyri so gott sum allar avgerðir.

Tá ið talan er um mistøk, so skal sjálvandi nevast, at landsstýrisavgerðir hava verið óteljandi í hesi mongu ár. Meðan tað sum drigið verður fram sum „sakir“ hóast alt eru lutfallsliga fáar.

Tað eg kenni til (eg sat í Landsstýrinum frá januar 1989 til apríl 1993) hevur viðgerðin á landsstýrisfundum verið serios, og støða hevur verið

tikin út frá teim fortreytum, sum hava verið galdandi. At ósemja við hvørt hefur verið, og meirilutaavgerðir tiknar, fylgir av skipanini og er heilt natúrligt.

Føroyska „traditióin“ við, at landskassin skuldi uppí stóran part av vinnuprojektum, hefur tíverri havt við sær, at tað kom politikkur uppí stóran part av vinnuútbýggingini. Men hetta var politiskt samtykt, og gjørdist í langa tíð skipanin her á landi. Hetta ávirkaði bæði generellar avgerðir, sum til dømis ráfiskagrunnin, og einstakar avgerðir innan fyri t.d. lógirnar um endurnýggjan av fiskiskípaflotanum. Serliga tær einstøku avgerðirnar fingtu ov stóran politiskan týðning, serliga lokalpolitiskan, men harav eisini fylgjandi flokspolitiskan.

Men sum greitt er frá frammanundan, so vórðu flestu avgerðir av týðningi bundnar at eini góðkenning frá Fíggjarnevndini. Tað vil siga, at lóggevandi tingið, gjøgnum sína lutfalsvalda nevnd, staðfesti avgerðirnar.

Tað eru tí politiskar ætlanir, sum liggja aftanfyri flestu av teim avgerðum, sum nú verða tiknar fram sum mistøk. Hesar ætlanir og avgerðir vóru ikki atlaðar til at skaða, men tvørturímóti til gagns fyri samfelagið. Í ávísu førum eydnaðist tað, í øðrum førum miseydnaðist tað. 1980-árin høvdu nóg gott við sær. Nógvar góðar varandi fløgur vórðu gjørdar (tíverri nakrar ov dýrar), nóg góð vinnulig tiltøk gjørdust veruleiki, nóg hugskot vunnu frama. Men partvís orsakað av mistøkum og partvís av øðrum uttanífrá komandi umstøðum miseydnaðist nóg.

Um talan hefur verið um ófullfíggað lógarverk kann altíð diskuterast. Samanlíknað við grannalond okkara, eru føroyingar kanska ikki altíð nóg nærlagdir við at ajourføra sína lóggávu, og tað kann hava sínar vansar. Men hinvegin er ov stórir lóggávuaktivitetur heldur ikki altíð av tí góða.

5. Niðurstøða.

Niðurstøða mín verður tí hendan:

1. Skeivleikar hava verið og mistøk eru ofta gjørd, men_
2. Orsøkirnar til stóra hóttafallið eru nóg fleiri enn lesast kunnu í eini grannskoðarafrágreiðing
3. Samfelagsbúskapurin sum heild, umrøddur á síðu 2 í hesi frágreiðing, er ein stórir partur av orsøkini
4. Danska uppíleggingin í 1992/93 er ein annar stórir partur av orsøkini
5. Føroyska politiska uppíleggingin í vinnumál eftir galdandi skipanum var ein annar partur av orsøkini
6. Harafturat hefur sjálf føroyska politiska skipanin, sum hon var til 1995, við kravdum meirilutastýri og samanblandaðum ábyrgdarbýti millum Landstýri og løgtingsnevndir, ein part av skuldini.
7. Fyrisitingin, politiska og embætisliga, í Landsstýrinum kundi

verið væl betur, men hevur ikki nakra sjálvstøðuga skuld í búskaparligu niðurgongdini.

13.2. Alfred Petersen 13.02.1997

Í skrivi, dagf. 23.12.96, verður undirritaði biðin um at svara nøkrum spurningum.

Í hesum sambandi verða lagdar fram vitnisfrágreiðingar, sum undirritaði hevur givið Føroya Rætti.

Skjøl:

Heygadrangsmálið:

Som vidnet ÁR 1995, torsdag den 12. januar.

Som vidne fremstod advokat Alfred Petersen, der erklærede sig bekendt med vidneansvar.

Vidnet forklarede, at han i 1986 blev ansat som fuldmægtig i landsstyret, hvor han i starten var beskæftiget i inkasso afdelingen. Midt i 1987 overtog han Krisoffer Thomassens arbejde, bl.a. med behandling af sager vedrørende import og eksport af skibe samt nybygninger. Stillingen var da under fiskeridirektøren. Sager vedrørende reparation, blev behandlet af Jørgen Hansen. Vidnet erindrer ikke nogen ekspeditioner vedrørende Heygadrangur i 1987. Omkring månedsskiftet januar-februar 1988 kom Óli Zachariassen på landsstyrets kontor. Han var ledsaget af vist Tummas Mekal Jacobsen. I mødet deltog i starten Vilhelm Johannesen, Kjartan Hoydal og vidnet selv fra landsstyrets side. Óli Zachariassen oplyste, at værftet havde til hensigt at opsigte kontrakten vedrørende Heygadrangur og foreslog, at landsstyret overtog nybygningen. Det blev foreslået, at skibet skulle bruges i Barentshavet og erstatte landsstyrets skib Nónhamar. Dette skib kunne Kjølbros i Klaksvík evt. overtage. Der blev også nævnt en mulighed for, at en anden person skulle stå som ejer af nybygningen. Som årsag til opsigelsen angav Óli Zachariassen, at værftet ikke havde fået indbetalt beløbet vedrørende egenkapital. Det blev videre på mødet oplyst, at skibet manglede endelig finansiering. For alle kom det som en overraskelse, at værftet ville opsigte kontrakten, og at den endelige finansiering manglede. For vidnets vedkommende var det også en overraskelse, at der manglede egenkapital. Han kan ikke udtale sig vedrørende de øvrige om dette spørgsmål. Efter Vilhelm Johannesens ønske blev Atli Dam tilkaldt. Det var opfattelsen, at værftet ønskede landsstyrets stillingtagen til opsigelsen. Atli Dam gav udtryk for, at der var tale om to selvstændige parter, som selv måtte tage beslutning. Atli Dam gav udtryk for, at man måtte se at få egenkapitalen på plads. Vidnet og Vilhelm Johannesen syntes, at det var en god idé at få Nónhamar byttet ud med nybygningen. Selv havde vidnet aldrig troet på blåvillingefiskeriet. Atli Dam ville ikke tage stilling til at ombytte Nónhamar med nybygningen. Atli Dam ville ikke lægge sig imellem, hvis værftet ønskede at opsigte.

Vidnet blev forevist bilag E-1-18, der er advokat Djurhuus skrivelse af 28. januar 1988 til landsstyret.

Vidner forklarede, at det tidligere nævnte møde var før, vidnet blev bekendt med denne skrivelse. Det er rigtigt, at der aldrig er blevet svaret skriftligt på skrivelsen. Det foregik mundtligt i forbindelse med møder med lagmanden.

Efter vidnets opfattelse har Atli Dam hele tiden troet på mulighederne i blåvillingefiskeriet. I vist januar 1989 blev der foretaget en ekspedition til Alaska for at undersøge mulighederne der. Landsstyret betalte denne. Det ville man ikke have gjort, hvis forhåbningerne var forsvundet.

I mødet, der blev afholdt før, vidnet blev bekendt med skrivelsen, havde Óli Zachariassen også advokat Djurhuus med.

Ganske kort efter modtagelsen af bilag E-1-18 var der i landsstyret et nyt møde, hvor Óli Zachariassen kom. Vidnet kan ikke klart erindre, hvor der foregik på det første møde, og hvad der skete på det næste. Efter vidnets erindring var det det første møde, at lagmanden deltog i. Det kan godt passe, at de to møder har været henholdsvis den 27. januar 1988 og den 3. februar 1988. På et tidspunkt efter det første møde, vidnet kan ikke erindre, om det var inden det andet møde, tog vidnet sagsmappen frem for at undersøge egenkapitalforholdene vedrørende Heygadrangur. Der lå intet materiale i sagsmappen derom. Vidnet kontaktede Kristoffer Thomassen, der oplyste, at materialet skulle ligge i sagen. Vidnet undersøgte på ny sagsmappen, og gennemgik den derpå en tredje gang sammen med Kjartan Hoydal. Intet materiale blev fundet.

Efter det andet møde med Óli Zachariassen blev der i landsstyret afholdt et møde med repræsentanter fra P/F Heygar. Fra dette selskabs side deltog Magnus Petersen og Finnbogi Christiansen. Udover vidnet selv var Kjartan Hoydal og Atli Dam tilstede repræsenterende landsstyret. Vidnet oplyste, at der ikke i landsstyrets materiale forelå noget om, at egenkapitalen var erlagt. På mødet fremtog Finnbogi Christiansen en plasticlomme, der indeholdt to telefaxskrivelser indeholdende dokumentation for et beløb, der svarede til godt 10% af den oprindelige anskaffelsessum. Vidnet gav udtryk for, at det pågældende ikke kunne bruges, da Óli Zachariassen havde oplyst, at intet var indbetalt. Magnus Petersen og Finnbogi Christiansen fastholdt, at pengene var indbetalt.

Vidnet er sikker på, at Magnus Petersen gav udtryk for, at sagen var i orden. Han erindrer ikke, hvor der nærmere blev sagt. Heller ikke om telefaxskrivelserne blev nævnt. Han bemærkede, at de lå på bordet. Vidnet vil tro, at han gav udtryk for, at indeholdet af telefaxskrivelserne ikke kunne bruges til noget som helst. Vidnet mener, at det var originale telefaxskrivelser, som Finnbogi Christiansen havde med, således nogen der var kommet ud af telefaxmaskine. Papirerne blev lagt ind i landsstyrets sagsmappe.

Noget efter blev der afholdt et nyt møde med kredsens op P/F Heygar. De

samme personer deltog i dette møde. Mødet må være blevet afholdt efter den 5. marts, idet revisor Weibes redegørelse vedrørende Skála Skipasmíðja (bilag B-7-20) forelå. Vidnet anførte, at det af denne redegørelse fremgik, at der ikke var nogen egenkapital indbetalt. Det virkede som om, at Magnus Petersen og Finnbogi Christiansen var chokerede herover. De fastholdt, at egenkapitalen var indbetalt. De anførte, at revisoren kunne have manglet oplysningerne. De gav udtryk for at have penge i en bank, og at det var på grund af uoverensstemmelser, at beløbet fortsat var der. Der var på daværende tidspunkt kommet en ansøgning om en forhøjet byggesum. Det blev gjort P/F Heygar klart, at landsstyret ikke ville behandle sagen om forhøjet byggesum før, man fik dokumentation for at hele egenkapitalen var indbetalt.

Vidnet har i tidligere sager anført, at han ikke mente, at erklæringer vedrørende indeståender var tilstrækkeligt materiale til dokumentation af egenkapital. Det her drejede sig om P/F Sólsker og skibet Sverri Ólafsson.

Vidnet har vel i alt deltaget i 3-4 møder med personer fra P/F Heygar. Vidnet mener, at det sidste møde var det fornævnte, hvor revisor Weibes redegørelse forelå. Vidnet kan ikke præcist stedfæste tidspunktet. Det var inden, at garantierne blev effektive, og landsstyret kom til at gå ind i administrationen af skibsværftet. Det var vidnets holdning, at der i sagen vedrørende Heygadrangur skulle en særdeles god dokumentation til vedrørende egenkapital. Det hele var kommet så langt ud. Vidnet troede heller ikke på blåvillingefiskeriet.

Vidnet har under mødet med kredsens om P/F Heygar givet udtryk for, at dokumentationen for egenkapital skulle være særdeles god. Han kan ikke helt præcist erindre de nærmere ord herom.

Vidnet blev forevist bilag E-1-24/5, der er skrivelsen fra Magnus Petersen af 16. juni 1988 til Landsstyret.

Vidnet forklarede, at han på daværende tidspunkt ikke længere beskæftigede sig med sagen. Efter at landsstyret var gået ind i administrationen af værftet, blev sagen fra landsstyrets side behandlet af Ottar Olsen. Denne deltog i værftets bestyrelsesmøder. Vidnet har nok set skrivelser. Den var jo stilet til Kjartan Hoydal. Efter vidnets opfattelse blev ansøgningen slet ikke realitetsbehandlet. Vidnet bemærkede, at det ikke alene var egenkapitalspørgsmålet, der ikke var i orden. Der var ligeledes tale om, at finansieringen ikke var på plads.

Vidnet er bekendt med, at der blev afholdt møder med kredsens omkring P/F Heygar efter det møde, hvor revisor Weibes redegørelse forelå. Vidnet har ikke deltaget i disse møder. Han var vist ikke ønsket.

Vidnet blev foreholdt politirapport af 8. november 1990 side 5 (bilag H-9-1).

Vidnet forklarede, at han mener, at det pågældende referat bygger på en misforståelse. Vidnet har ikke deltaget i møder efter skrivelsen af 16. juni 1988. Vidnet bemærker, at han ikke hård-nakket vil afvise dette. Han har dog ingen erindring derom.

Vidnet har været sekretær for det undersøgelsesudvalg, der blev kaldt Gasnevndin. Nævnet skulle undersøge, hvad årsagen var til, at de forskellige skibe var kommet i vanskeligheder. En mulighed for dette var, at der manglede egenkapital. Dette ville man undersøge. Man rettede henvendelse til P/F Transmar, der gav man udtryk for, at man ikke var villige til at udlevere formueopgørelser vedrørende de enkelte partsejere. Man rettede videre hen- vendelse til Globalrederierne. Der gav man udtryk for, at der var så mange ejere, at det ville blive alt for besværligt. Det blev derefter nævnets opfattelse, at det ville være nødvendigt at have politimæssig kompetence for at få de pågældende oplysninger fremskaffet. Det var baggrunden for indholdet af redegørelsen af 18. marts 1987 (bilag 0-15-15). Vidnet har ikke så nøje kendskab til de pågældende sager. Han er derfor ikke klar over, om der var konkrete mistanker.

Da vidnet begyndte at beskæftige sig med bevillinger til fiskeskibe, satte han sig ind i reglerne. Der forelå lov nr. 24 af 1. juni 1978 om fornyelse af fiskeflåden. I denne var der angivet, at der skulle være en egenkapital, men ikke hvorledes denne skulle dokumenteres. Videre forelå der lov nr. 13 af 2. maj 1967 om prioritetslån. Denne indeholdt et maksimum på 50 mill. kr., som landsstyret måtte give garanti for ialt. Vidnet blev senere bekendt med, at der den 5. maj 1986 var nedsat et egenkapitaludvalg. Han kontaktede udvalgsmedlemmer og fik oplyst, at der var udfærdiget en redegørelse den 22. august 1986. Han fik denne tilsendt og oplyst, at udvalget ikke havde modtaget nogen reaktion fra landsstyret. Udvalget var således ikke blevet anmodet om at undersøge nogen skibe.

Et af de første skibe, som vidnet skulle sagsbehandle, var det til P/F Sólsker. Vidnet ville have afklaret, hvorledes egenkapitalen skulle forstås og dokumenteres. Han udarbejdede derfor no-tater af den 5. juni og 6. juni 1987. Det ene af disse notater er bilageret under bilag A-3-6. Det andet notat er han ikke i besiddelse af. Påny den 3. juni 1987 udfærdigede han et notat sam- men med Jørgen Hansen om spørgsmålet. Det er bilageret under bilag A-3-7. Atter den 13. oktober 1987 udfærdigede man et nyt notat om dette spørgsmål. I det nye notat medtog man også problemstillingen om, at landsstyret kun ialt kunne garantere for 50 mill. kr. Notatet er bilageret under bilag A-3-8. Vidnet drøftede spørgsmålet med lagmanden. Atli Dam gav udtryk for, at der var andre, også jurister, der havde en anden opfattelse af retstilstanden. Vidnet fik ikke nogen nærmere forklaring. I 1986-1987 lå der 120 ansøgninger om bygning af skibe. Man var under stort arbejdspress. Administrationen herunder vidnet pressede på at få regler på området. Det bevirkede, at man i 1988 fik udfærdiget en lov, der indeholdt en hjemmel til at udfærdige en kundgørelse om egenkapital. Loven ændrede bl.a. på landsstyrets garantier. Kautitionerne gik fra at være selvskyldmerkautitioner til at være simple kautitioner. Værdigrænserne blev sat ned, og garantierne skulle være sideordnede med bankgarantier. Man fik ikke formåt, at landsstyret der sad fra 1985 til 1989, fik udfærdiget kundgørelsen om egenkapital. Der blev skrevet gentagne gange om det.

Straks efter at der var kommet et nyt landsstyre i 1989, pressede vidnet på for at få en sådan kundgørelse. Han tilkendegav, at han ville fratræde sin deltidsstilling i landsstyret og gå over på fuld tid hos en advokat, såfremt der ikke kom regler. Vidnet fik afholdt et møde med det nye landsstyre. Det var indstillet på at få udfærdiget regler. Der lå stadig 120 ansøgninger. Der var et selskab på Suderø, der ville bygge skibe i 300-400 millioner klassen. Det var derfor afgørende, at få sådanne regler. Efter vidnets opfattelse har egenkapitalen ikke været tilstede i alle projekter. Således har der efter vidnets opfattelse vedrørende skibet Sverri Olafsson slet ikke været nogen egenkapital.

Vidnet blev forevist bilag 0-22-12, der er vidnets påtegning, hvoraf fremgår, at det fremsendte slet ikke kunne godkendes som bekræftelse på egenkapital.

Vidnet forklarede, at det pågældende projekt var startet op, da vidnet overtog sagen. Der var bygget for 27-28 mill. kr. Vidnet afkrævede rederen dokumentation for egenkapital. Det samme blev fremsendt en gang til. Atli Dam blev orienteret. Senere underrettede vidnet Jógvan Sundstein. Det var inden det nye landsstyre. Vidnet er bekendt med, at rederen holdt et møde med Atli Dam. Udover at man meddelte reder og værft, at man ikke anså, at der var nogen egenkapital, blev der ikke foretaget noget. Efter landsstyreskiftet rettede vidnet henvendelse til Jógvan Sundstein. Denne gav udtryk for, at man ikke skulle skjule noget. Skibsværftet, der var i færd med at bygge skibet, måtte opgive, og likvidationsboet tiltransporterede skibet under bygning til landsstyret. Medens vidnet var på rejse i Norge, i sommeren 1989, solgte landsstyret skibet til den oprindelige bygberre. Af aftalen fremgik, at et beløb på 3,4 mill. kr. skulle erlægges kontant efter nærmere aftale. Beløbet var rente- og afdragsfrit, så længe den pågældende reder stod som ejer af skibet.

Vidnet blev forevist bilag 0-22-18, der er landsstyrets meddelelse af 8. maj 1990 vedrørende beløbet på 3,4 mill.kr.

Efter vidnets kendskab har der være egenkapitalproblemer med Heygadrangur, Ocean Castle og Sverri Ólafsson.

Vidnet blev forevist bilag 0-22-5, der er en erklæring af 15. januar fra Føroya Banki vedrørende et indestående på 2,9 mill. kr.

Vidnet forklarede, at en sådan erklæring som denne efter hans opfattelse ikke kunne bruges som dokumentation for egenkapital. Man vidste ikke, hvilket beløb, der blev stående på kontoen. Vidnet bemærker, at han som tidligere nævnt har diskuteret spørgsmålet i landsstyret. Efter vidnets opfattelse var Jørgen Hansen enig i, at denne form for dokumentation ikke var brugelig. Uanset de notater, der blev udfærdiget, opnåede man ikke nogen dialog med landsstyret. Atli Dam gav udtryk for, at en sådan erklæring var god nok. Efter vidnets mening var den pågældene type erklæringer mere dækkende for de faktiske forhold, når der var tale om et skib til 30 mill. kr. end ved et, der lå i 100 mill. kroners klassen. Han mener ikke, at en sådan erklæring kunne give nogen en berettiget for-

ventning om, at der var egenkapital til et skib, der skulle koste omkring 87 mill. kr.

Omkring 1987-88 prøvede administrationen at skærpe kravene til dokumentation af egenkapital. Efter vidnets opfattelse bevirkede dette, at det byggeprojekt, som P/F Vág skulle have gennemført på Skála Skipasmíðja, ikke blev gennemført. Det medførte at værftet ikke fik byggelån og formentligt også, at Heygadrangur ikke kunne færdigbygges. Egenkapital vedrørende P/F Vágs projekt var ikke dokumenteret. Videre blev tre projekter i Vág heller ikke gennemført af samme årsag.

Efter vidnets opfattelse har det i offentligheden været det indtryk, at egenkapitalkravet fra landstyreets side ikke blev håndhævet effektivt. Det var tilstrækkeligt, at dokumentere indeståender, uanset at disse kun forelå i få dage. Han bemærkede i denne forbindelse, at der tilbage i 1974 var en række avisskriverier derom, hvori Atli Dam og Pauli Ellefsen kom med indlæg.

Skálafjalsmálið:

Som **vidne** fremstod År 1995, torsdag den 12. januar

Som vidne fremstod advokat Alfred Petersen, der behørigt formanet forklarede, at han blev ansat i Færøernes Landstyre i april 1986 som fuldmægtig. Den første tid var han beskæftiget med incassosager. Fra cirka august 1987 blev han overflyttet til den stilling, Kristoffer Thomassen havde haft i den nyoprettede fiskeriafdeling, som Kjartan Hoydal var blevet fiskeridirektør i. Fra cirka august 1987 til august 1988 var han ansat på fuld tid og var beskæftiget med nybygning af skibe og andet. Fra august 1988 til 31.12.1989 var han ansat på halv tid. En af de sager han overtog til behandling i august-september 1987 var P/F Váls byggeri af M/S Skálafjall. Det første, han fik at beskæftige sig med, var ansøgning om, at det bevilgede støttelån blev ændret til at være dels et støttelån dels rentestøtte. Afdelingen havde 120 ansøgninger om støtte til nye skibe foruden de sager om støtte som der allerede var givet tilsagn til. Han kan ikke erindre, hvor nøje han gennemgik P/F Váls sag. Kontrakterne vedrørende Skálafjall var gennemgået af tidligere fuldmægtig, Kristoffer Thomassen og godkendt af Landstyret. Tillægskontrakten af 9. oktober 1985, bilag C-2-3, og tillægsaftalen af 27. november 1986, bilag C-3-2, har han ikke set i P/F Váls sag og han kender ikke kontrakten med en byggepris på 111,5 mio. kr.

Udspurgt om tillægsaftalen af 20. oktober 1987, bilag C-4-7, forklarede Alfred Petersen, at han har haft et, måske to møder med de tiltalte Magnus S. Petersen og Jørgen Bech. Det var Kjartan Hoydal, som behandlede kontrakten og Hoydal bad et medlem af kontraktinstituttet om at gennemgå kontrakten med sig. Alfred Petersen kan ikke huske om det var i forbindelse med denne kontrakt, han havde mødet med Magnus S. Petersen og Jørgen Bech. Alfred Petersen kender kontraktstillegget af 20. oktober 1987, men har ikke gennemgået det med Magnus S. Petersen. Landstyret havde den

praksis, at når et arbejde var sat i gang, gav man kun halv støtte, mens man gav fuld støtte, hvis man fik ansøgning om støtte før arbejdet blev sat i gang. Alfred Petersen mente, at det er Kjartan Hoydal, som har behandlet denne del af P/F Váls sag om hvilken støtte, der skulle ydes i henhold til kontrakten af 20. oktober 1987. Han har ikke set nogen mødereferater om sagsbehandlingen.

På forespørgsel forklarede Alfred Petersen at han ikke var bekendt med at P/F Vál i september 1987 havde et tilgodehavende på basispriserne opgjort til 6.443.000 kr. Han forklarede endvidere, at han ikke kendte andre datoer på hovedkontrakten end den 9. oktober 1985. Foreholdt bilag E-1-19, forklarede Alfred Petersen, at han ikke erindrer om han har set kopien af skrivelsen af 20. oktober 1987 fra Magnus S. Petersen til Skibskreditfonden. Han har i al fald ikke hæftet sig ved, at der i denne skrivelse henvises til en kontrakt af 9. februar 1986.

Om afslutningen af en byggesag, forklarede Alfred Petersen at praksis i 1987-88 var, at

Landsstyret lagde vurderingsmændenes erklæring om skibets værdi til grund. Hvis vurderingsmændene vurderede skibet til en højere værdi, end der var ansøgt om lån og støtte til, blev der alene givet lån og støtte ud fra det lavere beløb, ansøgning gik ud på. Hvis vurderingen var lavere end det beløb, der var søgt ud fra, blev der alene givet støtte ud fra vurderingsbeløbet. Landsstyret modtog ikke byggeopgørelser mellem værft og rederi. Alfred Petersen forklarede, at han ikke så opgørelserne, bilag C-5-1 til 9. Han bemærkede, at der efterfølgende var 2-3 andre sagsbehandlere på P/F Váls sag.

Alfred Petersen forklarede, at da han i august 1987 kom til fiskerifdelingen, undersøgte han, hvad der var gældende praksis omkring egenkapitalkravet. Han undersøgte først støttelovene fra 1967 og 1978. Dernæst læste han redegørelsen fra egenkapitaludvalget.

Han talte med 2 medlemmer af udvalget, Lamhauge og Olsen, og fik af dem at vide, at de ikke havde fået noget svar fra Landsstyret på deres redegørelse. Han skrev derefter nogen skrivelser af 6. juni, 3. juli og 13. oktober 1987, hvori han spurgte Landsstyret, hvilke regler, man skulle anvende. De to sidste skrivelser skrev han sammen med Jørgen Hansen. Der kom intet svar på disse skrivelser. Fra administrationen kørte man på med at udarbejde en ny lov som skulle afløse de gamle støttelove fra 1967 og 1978. I den forbindelse ønskede man i administrationen fastsat regler om, hvordan egenkapitalen skulle opgøres. Det var blandt andet Alfred Petersens opfattelse at 1967-loven, som har en begrænsning for kaution til et samlet beløb på 50 mio. kr., forlængst var opbrugt. Men lagmand Atli Dam var ikke enig i, at dette var tilfældet. Han anførte, at andre jurister havde en anden opfattelse.

P/F Váls sag skulle behandles i landsstyret og finansudvalget i december 1987. Landsstyret havde den 9. december bevilget en forhøjelse af støtten i forhold til en kontraktspris på cirka 103 mio. kr. Der var på det tidspunkt

ikke nogen bekræftelse hos Landsstyret på P/F Váls egenkapital. Alfred Petersen kunne i al fald ikke finde nogen. Han havde i oktober 1987 bedt rederiet og advokat Magnus S. Petersen om dokumentation for egenkapitalen. Advokat Magnus S. Petersen havde besvaret forespørgslen med en skrivelse af 10. november 1987, sagens bilag E-1-20. Alfred Petersen kunne imidlertid ikke se, at man i Landsstyret havde nogen tidligere dokumentation og han tog derfor kontakt til Magnus S. Petersen for at få en fuldgod dokumentation. Han tror at kontakten var mundtlig. Advokat Magnus S. Petersens brev af 10. december 1987 med bilag, sagens bilag E-1-25 med tilhørende bilag, kom samme dag, som finansudvalget skulle behandle ansøgningen om forbrøjelse af støtte. Alfred Petersen sendte kopi af skrivelserne og bilagene til finansudvalget og ringede tre gange til lagtingets direktør Kristoffer Thomassen, og spurgte om finansudvalget havde fået forelagt skrivelserne og de tilhørende bilag. Han fik at vide, at det skulle han ikke beskæftige sig med. Efterfølgende har han talt med finansudvalgsmedlemmerne Ivan Johannesen og Tordur Niclasen, og spurgt dem om de har set skrivelserne og bilagene. Han fik at vide, at de havde set Magnus S. Petersens skrivelse, men ikke bilagene til skrivelserne. Han skrev derfor et notat herom den 15. december 1987, sagens bilag E-2-13. Notatet var en klage over, at han ikke af Kristoffer Thomassen kunne få oplyst, om skrivelserne og bilagsmateriale var forelagt finansudvalgets medlemmer. Der er en fejl i 1. afsnit under „I – Egenkapital“. Der mangler et „ikke“. Der skal således stå, at bekræftelse om egenkapital ikke er forelagt finansudvalget. Efter at han havde udfærdiget notatet, gik han selv til Hoydal og afleverede det og gennemgik notatet for Hoydal og sagde til Hoydal, at han ikke mente, at han kunne køre sagen igennem. Hoydal erklærede sig enig i, at sagen nok ikke kunne køres igennem, men mente, at man først måtte gå til lagmand Atli Dam. De gik sammen den eftermiddag til Atli Dam og gav ham notatet. Alfred Petersen gennemgik notatet for Atli Dam. Han havde hele P/F Váls sag med, herunder advokat Magnus S. Petersens skrivelse af 10. december 1987 med bilag. Til lagmanden sagde Alfred Petersen, at han ikke mente at sagen var moden til at blive kørt igennem. Atli Dam svarede, at sagen måtte gennemføres, ellers ville alt standse på Skibsværftet. Skibet ville ikke blive leveret, Skibsværftet ville gå fallit og mange mennesker ville blive arbejdsløse. Efter mødet hos Atli Dam gik Alfred Petersen til journalføreren og bad om at få sit notat journaliseret. Han fik også sekretæren, som havde maskinskrevet notatet til at påføre notatet en bekræftelse af, at hun havde skrevet dette notat for Alfred Petersen. Forevist en kopi af en B-anmeldelse af 10. december 1987 om forbrøjelse af aktiekapitalen i P/F Vál, sagens bilag B-2-2/17, forklarede Alfred Petersen, at han ikke husker at have set denne kopi tidligere.

Alfred Petersen havde påny med sagsbehandlingen at gøre, da lånet fra Skibskreditfonden blev udbetalt. Der blev da udbetalt 3,5 mio. kr. for meget. Han fik den forklaring, at det skyldtes, at der var ting ved fabrikken, som ikke var blevet lavet. Han indstillede, at Landsstyret skulle kræve, at

beløbet blev bundet til disse arbejder, og at beløbet ikke måtte bruges uden Landsstyrets samtykke. Det var det sidste han havde at gøre med sagsbehandling vedrørende P/F Váls sag.

Udspurgt af advokat Kári D. Petersen, forklarede Alfred Petersen, at han ikke fik noget at vide om landsstyrets tidligere praksis vedrørende dokumentation af egenkapital. Han fik blot at vide, at dokumentationen hidtil havde været god nok. Alfred Petersen vedstod sin tidligere forklaringer om, at erklæringer om at der indestår et bestemt beløb på en konto, kan han ikke acceptere som dokumentation for egenkapital.

Udspurgt af advokat Thomas Rørdam, forklarede Alfred Petersen om brevet fra advokat- Magnus S. Petersen af 10. december 1987, at han havde regnet med, at advokat Magnus S. Petersen påny fremsendte den dokumentation som han i brevet af 10. november 1987 oplyste tidligere at have sendt Landsstyret samt dokumentation for resten af egenkapitalen. Han gennemgik ikke de bilag, der fulgte med skrivelsen af 10. december 1987. Det var der ikke tidsmæssigt mulighed for at gøre. Han har ikke kunnet se, om den krævede egenkapital var til stede, men han har ikke været overbevist om, at dette var tilfældet. Han spurgte ikke Kristoffer Thomassen om egenkapitalens tilstedeværelse tidligere var blevet dokumenteret overfor Landsstyret.

Om bilag E-2-12, forklarede Alfred Petersen, at dette bilag rummer Landsstyrets vedtagelse den 9. december 1987 om at bevilge en forhøjelse af støtten til P/F Váls bygning af Skálaffjall. Han vil tro, at det er ham, der har skrevet teksten til vedtagelsen. Når der i afsnit IV henvises til at der er bedt om dokumentation for egenkapitalen i oktober 1987, indebærer dette, at vedtagelsen skal forstås således at bevillingen gives, betinget af at dokumentationen fremkommer.

Om erklæringen af 19. december 1985 fra Føroya Banki, sagens bilag F-8-2, forklarede Alfred Petersen, at denne erklæring har han første gang set gengivet i en avis. Erklæringens ordlyd er stærkere end en erklæring om, at der indestår et bestemt beløb på en konto. Udspurgt om den forklaring han har afgivet til politirapport den 10. januar 1992, sagens bilag H-9-1, side 9, forklarede Alfred Petersen, at han ikke kan huske, hvad han forklarede på det tidspunkt. Han vedstod, at det ikke ville have ændret hans skepsis, hvis han havde set erklæringen af 19. december 1985. Om sætningen „Derimod forstod han bedre nu, hvorfor Kristoffer Thomassen havde afvist afhørte som ny sagsbehandler med oplysninger om, at P/F sl havde dokumenteret sin egenkapital“, forklarede Alfred Petersen, at her må der være kommet en fejl ind i hans forklaring. Han henviste til den forklaring han tidligere har afgivet i dag om sine tre opringninger den 10. december 1987 til Kristoffer Thomassen, hvor han fik at vide, at han ikke skulle beskæftige sig med, hvad der blev forelagt finansudvalget.

Alfred Petersen forklarede videre, at han ikke havde noget imod, at hans notat af 15. december 1987 blev vist til andre end lagmanden Atli Dam og Kjartan Hoydal. Han har ikke taget stilling til om dette skulle

ske. Foreholdt sin forklaring til førnævnte rapport side 12, forklarede Alfred Petersen, at det ikke var muligt den 15. december 1987 sent på eftermiddagen at forelægge notatet for andre medlemmer af landsstyret, da disse var gået hjem. For ham var situationen den, at han nu havde forelagt sine indsigelser for den administrative og politiske ledelse, og derefter mente, at det var ledelsen, som skulle føre sagen videre. Han har ikke bedt om at hans notat blev forelagt for andre.

Alfred Petersen forklarede videre, at han ikke er klar over, hvor meget af sagsbehandlingen han har deltaget i efter den 15. december 1987 og frem til det tidspunkt, hvor der blev udbetalt lån fra Skibskreditfonden. Det var hans opfattelse, at Atli Dam var grundlæggende uenig med ham vedrørende denne konkrete sag og vedrørende det generelle spørgsmål omkring egenkapital. Alfred Petersen svarede på forespørgsel, at han ikke tror, at han kan sige at andre i den anledning har overtaget sagsbehandlingen af sager om skibe i landsstyret.

Foreholdt politirapport af 10. januar 1992, bilag H-9-1, side 4, nederste afsnit, forklarede Alfred Petersen påny, at der er kommet fejl i hans forklaringer om hans forståelse for at Kristoffer Thomassen har gjort gældende, at egenkapitalen var dokumenteret og sagen ekspederet.

Alfred Petersen blev spurgt om han er bekendt med Landsstyrets indstilling til blåbvillingefiskeri i perioden fra januar 1985. Han svarede hertil, at det var Kjartan Hoydals område. Han ved, at Atli Dam gik ind for dette fiskeri og blev ved at tro på fiskeriet efter at alle andre havde mistet troen på det. Det støtter han f.eks. på at der i januar 1989 blev sendt en ekspedition til Alaska for at undersøge et projekt. Selv har Alfred Petersen aldrig troet på dette fiskeri.

Påny udspurgt om sine undersøgelser vedrørende praksis omkring kravet til dokumentation for egenkapital, forklarede Alfred Petersen igen, at han, da han i august 1987 blev flyttet til fiskeriafdelingen, først undersøgte støttelovene fra 1967 og 1978. Dernæst læste han egenkapitaludvalgets redegøelse fra 1986. Han talte desuden med fuldmægtig Jøgen Hansen om egenkapitalspørgsmålet. De blev enig om at ville arbejde på at få en fast praksis og de har lavet nogen skrivelser herom til Landsstyret, men de fik ikke nogen drøftelser i gang med landsstyret. Alfred Petersen tror, at det skyldes at landsstyret mente, at praksis var god nok. Ved praksis forstår han de oplysninger der gives i egenkapitaludvalgets redegøelse om afgivelse af erklæringer om indestående på konti.

Alfred Petersen blev dernæst foreholdt sin skrivelse af 6. juni 1987, bilag A-4-5. Hertil forklarede han, at skrivelserne skal forstås på samme måde som hans skrivelse af 15. december 1987, nemlig som værende både konkret og generelt. Der var tale om en provokation som skulle få landsstyret til at tage en stilling. Han blev videre foreholdt skrivelserne af 3. juli og 13. oktober 1987, bilagene A-4-7 og 8. Disse skrivelser har han forfattet og fuldmægtig Jørgen Hansen har medunderskrevet dem. Alfred Petersen har afleveret skrivelserne til Atli Dam samt kopier af skrivelserne til de

øvrigte landsstyremedlemmer i forbindelse med disses møder. Han har ikke fået nogen reaktion fra landsstyret.

Alfred Petersen forklarede, at han har aldrig været med i en byggesag fra starten af den til afslutningen af den. Han mener at vide, at der har været givet frister på 3-6 måneder på fremskaffelse af dokumentation for egenkapital. Han er vidende om, at der er givet udsættelse med disse frister. Når der i skrivelsen af 13. oktober 1987 under punkt 1 står „eller som nu, når skibet er færdigbygget“ er han bange for at der er tale om en forkert oplysning.

Alfred Petersen bekræftede den forklaring, han tidligere har afgivet i Landsretten om at Kjartan Hoydal var positiv overfor udarbejdelse af faste regler, medens politikerne i landsstyre fra 1985 var tavse. Alfred Petersen har ikke drøftet sin nævnte skrivelse af 13. oktober 1987 med Atli Dam. Det han har drøftet med Atli Dam er, hvilken hjemmel 1967-loven indeholdt. Mellem 1987 og 1989 blev der arbejdet på at samle reglerne i 1967- og 1978-støttelovene i en ny lov. Denne lov blev vedtaget i 1988. Loven indeholdt en bestemmelse, at regler om egenkapital bliver fastsat af landsstyret. Regler om egenkapital blev først vedtaget i maj 1989. På forespørgsel svarede Alfred Petersen, at han ikke mener at det var nødvendigt med en hjemmel i loven for at udarbejde regler om kravet til egenkapital. Ud over de skrivelser han og Jørgen Hansen lavede til Landsstyret, har han også nogen gange spurgt om, hvornår der kom regler om egenkapitalen. Da der i januar 1989 var tiltrådt et nyt landsstyre, tilkendegav han overfor dette landsstyre, at nu ville han have faste regler om egenkapital. Samt at hvis det ikke blev tilfældet ville han tage sin afsked. Forevist bilag A-4-11, forklarede Alfred Petersen, at der er en fejl, når der i dette bilag står, at regler om egenkapital var vedtaget af det tidligere landsstyre.

Alfred Petersen forklarede derefter, at der skete en skærpelse af kravene til dokumentation af egenkapitalen i den administrative sagsbehandling. F.eks. nævnte han byggenummer 54 og tre andre skibe, hvor der var givet principilsagn om støtte, men hvor byggerierne ikke kom igennem på grund af den skærpelse af kravene, man hos administrationen iværksatte.

Alfred Petersen vedstod også den forklaring, han tidligere har givet i retten om at det var hans opfattelse, at der i offentligheden var det indtryk, at egenkapitalkravet fra Landsstyrets side ikke blev håndhævet effektivt, men at det var tilstrækkeligt at dokumentere indestående på en konto, uanset at indestændet kun forelå i få dage. Det er rigtige at der var en række avisskrivelser derom i 1974, hvori både Atli Dam og Pauli Ellefsen kom med indlæg.

Forespurgt om bilag A-4-13, forklarede Alfred Petersen, at påtegningerne om behandling på landsstyremøder den 21. juli 1987 og den 15. oktober 1987, må henvise til at redegørelsen fra egenkapitaludvalget har været fremme på landsstyremøder disse datoer.

Alfred Petersen forklarede, at den administrative skærpelse af kravene

vedrørende egenkapital i „Skálafjall“-sagen har fundet udtryk ved den skrivelse af 15. december 1987, han tidligere har forklaret om.

Om en erklæring af 15. maj 1986 fra P/F Fosbankin til Landsstyret vedrørende P/F Sólsker, bilag O-4-5, forklarede Alfred Petersen først, at han ikke kan huske om han har drøftet denne konkrete skrivelse med Atli Dam. Efter at være foreholdt sin forklaring i Østre Landsrets retsbog s. 77, bekræftede Alfred Petersen, at Atli Dam overfor ham har sagt, at erklæringen var god nok. Alfred Petersen forklarede videre, at han ikke, da han skrev sit notat af 6. juni 1987, havde lagt mærke til bilaget O-4-6, en kontoudskrift.

Alfred Petersen blev herefter spurgt om han er bekendt med at der er gennemført skibsprojekter uden egenkapital hos rederen med landsstyrets viden. Hertil svarede han, at det har han ikke kendskab til. Han er kendt med sagen om skibet „Sverri Ólason“. Under byggeriet af dette skib modtog Landsstyret som dokumentation for egenkapitalen en erklæring af 15. januar 1987 fra Føroya Banki, bilag O-22-5. Han kunne ikke godkende denne erklæring som dokumentation, hvilket han har påtegnet på fremsendelsesskrivelsen, bilag O-22-12. Kjartan Hoydal var helt enig i denne afgørelse. Spørgsmålet blev også forelagt Atli Dam, som ingen bemærkninger havde. Senere er samme spørgsmål forelagt den nye lagmand Jógvan Sundstein, som var enig i at erklæringen fra banken ikke kunne bruges. Alfred Petersen har meddelt Niclas Magnussen og værftsdirektøren, at erklæringen ikke kunne bruges. Efter at han havde oplyst dem om dette vedgik rederiet, at man ikke havde egenkapital. Efter et sagsnotat fik Alfred Petersen en fredag ved 16-tiden besøg af rederen, som fortalte, at han havde været til møde med Atli Dam og havde orienteret ham om sagen, men ikke havde fået noget svar. Skibsværftet gik fallit og landsstyret måtte overtage skibsskroget. Både Atli Dams landsstyre og det efterfølgende landsstyre var enige om, at skibet skulle tilfalde det pagældende rederi. Der blev lavet en kontrakt om overdragelse af skibet til P/F Trídrangur, sagens bilag O-22-48. Kontrakten blev skrevet mens Alfred Petersen var på ferie. Han satte sig efterfølgende i forbindelse med rederiet om indbetaling på det beløb af cirka 3,5 mio. kr., rederiet skulle betale. Han fik at vide, at rederiet havde ingen penge. Landsstyret gik herefter med til at beløbet ikke skulle betales, men kunne forblive indestående som et afdrags- og rentefrit pant til landsstyret.

Alfred Petersen blev sluttelig spurgt om han vil mene, at egenkapitalen har været til stede i alle de skibsprojekter, der blev gennemført i årene 1987 til 1989. Hertil svarede han, at han ikke kan pege på konkrete skibe, hvor egenkapitalen ikke var til stede. Hans bestræbelser gik ud på at få opstillet faste realer om kravet til egenkapital. Konkret har han alene viden om problemer med skibene „Sverri Ólason“, „Heygadrangur“ og „Ocean Castle“. Desuden var der et skib, der blev bygget i Frankrig, hvor man ved en sagsbehandlingsfejl ikke oprindeligt fik stillet krav om, at rederiet skulle have en egenkapital på 10 % af skibets byggepris.

Alfred Petersen 12.02.1998

Í framhaldi av skrivni mínum til nevndina tann 13. februar 1997 eru nevndu skjøl av misgáum ikki komin við:

1. Viðv. P/F Sólsker, dagfest tann 6. juni 1987
2. Viðv. eginpeningi, dagfest tann 3. juli 1987
3. Viðv. krøvum til eginpening, dagfest tann 13. oktober 1987
4. Viðv. P/F Vál, Skáli, dagfest tann 15. desember 1987

Í frágreiðing mínari til Føroya Rætt viðvíkjandi revsimálinum um Heygadrang og Skálafjall, sum er send nevndini tann 13. februar 1987, verður víst til nevndu skjøl.

(Skjølini eru ikki tikin við her, tey eru umrødd aðrastaðni í frágreiðingini).

13.3. Kristoffur Thomassen 14.02.1997

Vísandi til skriv frá formanninum í §19-nevndini hjá Føroya Løgtingi, Atla Hansen, skal eg siga frá, at tað í 1980-unum í ein ávísan mun var talan um skeivar politiskar/umsitingarliga avgerðir í hesum tíðarskeiði í sambandi við stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið.

Tilskilað verður í spurninginum til mín, at eg í 1980-unum hevði ein týðandi umsitingarligan leiklut. Hetta skal eg greina út í hesi frágreiðing. Nevndu mál vóru m.a. míni arbeiðsøki frá 1971 til medio 1987, í Figgjarnevnd Løgtingsins frá 1972 til medio 1995. Í skrivinum frá §19-nevndini verða sett fimm punkt, sum orsøkir til skeivleikar, umframt móguligar aðrar orsøkir.

Í tí fylgjandi verður gjørd ein heildarfrágreiðing, og til tað ið eg kenni til í teimum viðlögdu løgtings- og landsgrannskoðanarfrágreiðingum frá 1980 og frameftir verða gjørdar viðmerkingar. Størsti dentur verður lagdur á árin 1989-91.

Fyrst skal eg lýsa míni arbeiðsøki. Hesi vóru frá 1971: bygging av fiskiskipum, umbyggingar av fiskiskipum, tekniskar innleggingar í fiskiskip og deksbátar, skipasmiðjuídnaður, tollmál, skattamál, ídnaðarmál, fiskivinnumál, undantaksloyvi til mynstringar. Frá 1972 var eg skrivari í Figgjarnevnd Løgtingsins. Sum frá leið, umsótu onnur toll og skattamál, umbyggingar av fiskiskipum, tekniskar innleggingar í skip og deksfør, fiskivinnumál. Tá var eg eisini skrivari í fiskivinnunevndini og marknaðarnevndini. Í tíðarskeiðnum 1973-1987 hevði eg lántøkur landskassans og veðhald fyri uttanlandslán hjá landsstovnum.

Tað verður ofta ført fram, at Landsstýrið kláraði seg við eini uppá seg lítlari umsiting í Tinganesi. Tað er nógv um tað. Kortini má ein gera sær greitt, at ein landsumsiting ikki kann rekast sum ein vinnufyrirøka, og at eitt mandat fyri eitt Landsstýri í besta fall røkkur 4 ár at fremja nýskipanir, um hetta ikki er lógarfest. Tey fyrstu árin aftaná 1949 mugu hava verið sera tung fyri skrivstovustjóran og fulltrúar. Stjórin hevði sínar royndir frá Finansministeriet og frá Vinnulánsgrunninum. Til 70-

árinu eru bert farin 20 ár. Eg kendi umsitingarskipanina frá Danmark. Máluni kundu ganga sera skjótt bæði í Landsstýrinum, lögtingsnevndum og í Løgtinginum. Hetta lögdu tingmenn størsta dentin á. Eg kann jú bara svara fyri mína tíð, og eg haldi, at viðurskiftini vóru trygg so langt sum tað politiska ynski eisini var. Skipanin var ikki ov føst, men individual. Høvuðsrenslid í lógarbeiði og lógarúttíning var forsvarligt. Aftaná 1949 er farin fram ein menning av allari føroyskari umsiting, Gjaldstovan, skattavaldið, tollvaldið, landsverk o.m.a.

EDV-tøkni slapp eisini fram at í Tinganesi í tilknýti til ætlan løgmanns fyri í 1970-unum at dagføra avgreiðslu og umsitingarskipanir. Ein nevnd mannað av J. Hilduberg, K. Thomassen og H. Mohr arbeiddu við hesum í tvey ár. Royndin miseydnadist. Gott tað sama. Gjaldstovan helt fram fyri sín part, men fekk hetta ikki at rigga fyrr enn aftaná stórt stríð og nógvan eykakostnað.

Um framløgu av lógaruppskotum til tingið var mannagongdin við tingársbyrjan, at skrivstovustjórin kallaði økisfulltrúarnar á fund, har umrøtt varð at leggja fram uppskot til lógir, ið skuldu galda hvørt ár ella tvey, og síðani møgulig uppskot, sum politiska samgongan ætlaði at leggja fram eftir samgonguskjalinum. Hetta var vanligu eitt meira umfatandi arbeiddi við tekniskum ivamálum. Onnur uppskot vóru ikki nóg mikið viðgjørd innanhýsis, men komu so einaferð, men ikki altíð. Andstøðuuppskot komu vanligu til fulltrúa ella stjóran. Nøkur fóru beint í tingið uttan ráðgeving frá skrivstovuni.

Tá ið tíðirnar broyttust í 70-unum við íløgum og virksema framhaldandi í 80-unum, kom nógv í Føroyum at standa sína roynd, sum ongantíð fyrr. Skal ein fáa tað toluliga beinu myndina av, hvat fór fram í Landsstýri og á Løgtingi í 80-unum, so má ein byrja við at seta seg inn í:

- hvat samgonguskjøluni kronologiskt søgdu um tann avtalaða politikkin, ið skuldi rekast,
- hvat lögmaður segði í frágreiðing síni á Ólavsoku,
- hvat varð sagt í tinginum til fyrstu viðgerð av fíggjarlógaruppskotinum,
- hvat stóð í álitinum til somu lóg, og hvat var orðaskiftið um tær týðandi vinnulívslógirnar og tær sosialu lógirnar,
- hvat segði lögmaður í síni nýársrøðu,
- hvat segði andstøðan.

Haldi ikki, at nakar hevði ímyndað sær, at tað kundi fara at ganga so vánaligt.

Um ein nú hugsar sær, at tey viðurskifti, sum eru orsök til at henda §19-nevndin er sett, ikki vóru til – at onki var at finnast at hvørki politiskt ella umsitingarligt. Men tað ber ikki til at hugsa sær. Tað er utopi.

Tað er um vinnulívið ta tíðina, eg havi fingið spurningar. Eg svari, at

tað ber til at lóggeva heilt neyvt, tað ber til at hava eina málsviðgerð inn á bein, tað ber til at taka øll hugsandi fyrivarni, at kanna kapitalviðurskiftini, rakstrarætlanir, marknað, søluútlit, at fáa bestu serkønu at meta um – eitt ynskiroykt. Og so allíkavæl .....

Hvør minnst ikki Føroya Alginatvirki ella Taravirkið, Sjálvt Statsministeriets ráðgivende udvalg og Egnudviklingsráðet góvu UG. Tað gekk ikki, og alt var mist.

Men hetta málið snýr seg um „at kanna politiskar og umsitingarligar avgerðir við støði í teimum málum og hendingum, sum m.a. eru lýstar í lögtings- og landsgrannskoðarafrágreiðingum frá 1980 og frameftir.“

Í 1950-unum, 1960-unum og 1970-unum munnu skeivleikar vera gjørdir, ið koma undir tey fimm punktini, sum dekkja tær orsökarnar, ið eru atvoldin til skeivleikar. Men síðani 1980-ini er her talan um ein búskap, ið er snávaður, og byrgjast má fyri endurtøkum.

ad.1: Ófullfíggað lógarverk

Um lógaruppskotini frá Landsstýrinum fóru um fleiri hendur og eina lógardeild, vóru nógv hol bøtt.

ad.2: Tørvandi samskipan

Um ætlanin frá 1960-unum í Landsstýrinum um figgjardeild varð sett í verk, var nógv vunnið.

ad.3: Væntandi fyrisitingarligan førleika

Sama svar sum punkt 1. Har eigur at vera eitt trygdarnet, ið er málsviðgeri – fakligur fulltrúi/stjóri ella deildarstjóri.

ad.4: Menniskjanslig mistøk

Eitt arbeiðspláss uttan mistøk er ikki til. Umframt at vísa til svarini undir punkt 1 og 3, so kunnu nógv mál vísa seg at vera fylt við trupulleikum, og tá er skeivt ikki at lata fleiri fólk viðgera ivamál og óvanlig mál.

ad. 5: Vantandi arbeiðsmegi

Hetta var ein stórur trupulleiki í 80-unum.

Hvat øll vita er, at arbeiðsbyrðan í 80-unum fyri nakrar av manningini var óforsvarligt, eisini fyri nakrar tingmenn. At seta fleiri fólk, tá ringast leikaði á, hevði illa loyst seg. J. Djurhuus segði, at tað tekur 4 til 5 ár at upplæra ein fulltrúa, og tað er rætt. Ymiskt er, sum fólk eru egnaði til tað ávísa økið. 1980-ini vóru íløgúarini burturav. Tað bar í sær stórar avbjóðingar fyri Landsstýrið, Løgtingið og umsitingina í Tinganesi. Tað er lættari sagt enn gjørt at vera heilt objektivur um nakað, sum ein hevur verið so medvirkandi í. Eg haldi, at umsitingin mátti rinda ein prís eyka fyri tað, sum fór fram í hesum árunum. Tað fylgdi av arbeiðinum – avgreiðslunum – sum úrslit av lógum og landsstýrisavgerðum, oftast eisini figgjarnevndaravgerðum.

Komin so langt ávegis í míni heildarfrágreiðing fari eg at gera viðmerkingar til fyriliggjandi tilfar í hesum høpi. Men til tilfarið fyri

1989-91 komi eg við rættingum til upplýsingar, sum K. Hoydal hefur latið fyri Fiskivinnudeildina. Harnæst geri eg lögfrøðisligar áskoðanir galdandi, og at enda tær niðurstøður, ið skulu til fyri at avrunda hetta svar.

Viðmerkingar til:

Landskassaroknskapir 1976/77 – 1981/82

síða 138, brot 1: Løgtingsgrannskoðararnir mæla til meiri konsolidering. Havandi í huga játtanir til íløgur og rakstur – mest í fiskivinnuni – átti hetta at verið gjørt, men hvørki Landsstýrið ella umsitingin lögdu upp til hetta.

síða 138, brot 3: Eg var limur í Tariferingsnevndini frá 1971. Har komu nógv ivamál til avgerðar. Mær vitandi bleiv ongin bók gjord til almenningin.

síða 139, brot 5: EDV á Gjaldstovuni. Hetta havi eg nevnt frammanundan.

síða 141, brot 2: Løgtingsskrivstovan fór undir bandupptøkur av orðaskiftunum á tingi í 1987, og er hetta framvegis í gongd. Útskriftir fáast.

Landskassaroknskapir 1982/83 – 1984/85

síða 129: Løgtingsgrannskoðararnir gera viðmerkingar til

1. EDV í landsumsitingini
2. Grunnurin til fiskiskap
3. Grunnurin til effektiv veðhøld
4. Innkrevjing av útlagdum peningi

Her skuldi landsumsitingin gjørt vart, sjálvt um avgerðin er politisk.

Landsrokskapir 1985 – 1998

síða 5, brot 3: Skráseting av veðhaldsskyldum. Landskrivstovan hefur ábyrgdina. Í fleiri førum eru boð um skráseting av veðhaldum fyri skipalán ikki komin fram til Gjaldstovuna. Í nøkrum førum eru boðini farin til kommunala eftirlitið í Tinganesi, tí tað var tann ásetta mannagongdin einaferð. Arbeitt varð við at koma á beint, men arbeiðið hevði ov lágan prioritet.

síða 5, brot 6: Hví Landsstýrið ikki svarar grannskoðanardeildini um rindan av eftirstøðum, veit eg ikki. Trotarentan var óvanliga høg.

síða 6, brot 5: Tær 3,6 mió.kr. vóru útgoldnar av Landsstýrinum áðrenn lógin varð sett í gildi. Eg kendi málið, tí Ó. Olsen frá grannskoðanardeildini vísti mær ávísingina, og bað meg geva formanninum í Fíggjarnevndini boð.

síða 9, brot 4: Í 1986 varð settur inkassofulltrúi.

Landskassaroknskapir 1985 – 1988

Í álitinum frá lögtingsgrannskoðarunum dagf. 20. november 1995 er alt tað tilfarið, ið viðgerast skal fyri at geva svar uppá skriv frá §19-nevndini v/Atla Hansen 23. des. 1996.

Teir mær viðkomandi spurningar skal eg svara síðu fyri síðu. Punkt 7 um veðhal/veðhaldsútlegg fyri fiskiskap, síðurnar 18-19, fær tær neyvastu viðmerkingarnar.

síða 6, petti 4: Landsstýrið hevði ongar skipanir um samlaði yvirlit frá Gjaldstovuni um lán, og hevði ikki avtalur við bankarnar um samlaði yvirlit viðv. lán við landskassaveðhaldi. Fráboðanir frá bankanum komu stakar. Ongin samskipan varð sett í verk. Brekini her eru:

1. ófullfíggjað lógarverk
2. tørvandi samskipan
3. vantandi fyrisingarligur førleiki

Landsstýrið ætlaði í 1960-unum at skipa landsskrivstovuna í tvær deildin, t.v.s. stovna eina fíggjardeild. Ein grundgeving var ótti fyri, at tað kundi henda tað, sum tíverri hendi. Fíggjardeildin varð av ongum. Tað ber til at fylgja eini skipan, um hon er til. Men er hon ikki til, hvat gerst tá? Um ein politisk støða varð tikin um slíkt eftirlit, kravdist lógargerð, normeringar, reglugerðir v.m.

síða 10, petti 3 og 4: Upphøggingarstuðul og serlán. Hesi mál kenni eg frá Fíggjarnevndini. Økið varð umsitið av fiskivinnudeildini v/K. Hoydal. Hesi mál kunnu best samanlíknast við tey gomlu kreppulánini, sum tey jú eisini eru. Tingið og Landsstýrið hevði altíð eina sera liberala støðu til kreppulán. Men tá ein sær merkverdighetirnar hjá K. Hoydal so vakurt orðaðar á síðu 19, punkt 7, pettini a-e, so skuldi ongin viðmerking komið frá lögtingsgrannskoðarunum, tí sambært honum kann hann ikki gera nakað skeivt – sí beint frammanfyri.

síða 13, punkt 6 – lóg nr. 13/1967 um veðhald fyri prioritetslán: Tað er nakað áðrenn 1982 at J. Djurhuus og eg tosaðu um at endurskoða alla lóggávuna um skipabygging í eina heildarlóg ella serlógir, og eg segði tá, at eg helt at ramman helt ikki. Stjórin vildi tá kanna, um ikki nøkur veðhald vóru farin út, og so mátti eisini metast um tørv framyvir. Seinni segði hann, at hann fór at tosa við landsstýrismannin. Stóra og dýra byggingin í Noreg kravdi eina nógv størri heimild.

síða 17 – Onnur fiskiskip: Tað kann nevast sum eitt dømi, at tá umsóknin um veðhald fyri umbygging av „Saturn“ kom fyri í Fíggjarnevndini, hevði Landsstýrið treytað nýggjan eginpening uppá kr. 100.000, men Fíggjarnevndin, sum kravdi roknskap fyri at viðgera umsóknir um hækkaði veðhald, sá at onki var gildið, og ikki fyrr enn hetta var skjalprógv, varð umsóknin játtað.

ad. viðmerkingar til síðurnar 17 – 19:

síða 18, punkt 3 – Eginpeningskrøv í sambandi við umbyggingar av fiskiskipum: Her upplýsir fiskivinnuumsitingin í sambandi við tey mongu umbyggingarmálini, at orka ikki var í umsitingini at kanna, um hesar treytir vóru uppfyltar.

Eg kann upplýsa, at tey umbyggingarmál, ið komu til Fíggjarnevndina, ikki finga viðgerð uttan at roknskapur var við, og tey vórðu bert góðkend, um kapitalkontoin vísti nokk til nýggjan eginpening. Roknskapirnar útvegaði eg frá umsøkjara og revisor.

síða 18, punkt 4 – Eginpeningur í sambandi við nýbygging av fiskiskipum: HER DOKUMENTERAR FISKIVINNUUMSITINGIN, at teir hava brotið regluna í føroyskari lóggávu síðan 1956 um krøv til prógv um eginpening.

Í lógini frá 1955 var onki krav um eginpening, men hetta kom í 1956 – 20%, seinni lækkað til 10%. Landsstýrið samtykti tá at góðtaka váttanir frá peningastovnum, advokatum, revisorum og meklarum. Grundgevingin fyri hesum var, at tá slíkir við fullari vitan vátta eginogn, so eru teir bundnir av hesum juridiskt og bera fulla ábyrgd.

Hetta var tann váttandi parturin kunnugur við. Landsstýrið hevði sostatt hesar at halda seg til í givið fall og kundi líta á, at kravið um eginpening var uppfyllt. Hesum greiddi stjórin J. Djurhuus mær frá, tá eg fór at umsita hetta økið. Trygdin var at samanbera við sjálvskuldarkautión.

Men tá eg fór á løgtingsskrivstovuna, og Kjartan Hoydal og Alfred Petersen umsita málsøkið frá medio 1987, nú broyta teir av egnum ávum hesa juridisku arbeiðsreglu. Tað hevur so ført við sær, at nú var lætt at sleppa undan ábyrgd hjá teimum, ið plagdu at geva váttanir. Í tveimum rættarmálum fekk Landsstýrið ongar sømdir „.....“ Landsstýrið var vitandi um, at ongin eginpeningur var til.“ Henda kúvending í landsumsitingini gav sostatt øllum váttanum kurs null. Hetta man vera komið nøkrum væl við, advokatar og peningastovnar bera onga ábyrgd. Kortini vita teir, at tað sum teir vátta ikki passar, og at landskassin er svartiper.

Tulkingin og nýtlan av regluni síðan 1956 ber í sær, at landskassin eigur regres móti veitara av falsari váttan. Men tað varð ikki gjørt. Í staðin fór landskassin eftir byggiharranum. Tað skuldi landskassin bert gjørt, um hann ikki fekk fullnað frá honum, ið hevði givið falska váttan. Henda skemdargerð hevur ført við sær, at ein samlaður ágangur um, at Landsstýrið visti um svikið, fær undirtøku, tá ein nýggj umsitingarmanning ber seg soleiðis at. Tað sær út til, at fiskivinnuumsitingin tók loysing frá Landsstýrinum og Fíggjarnevndini.

Tá ið dómur fall í Heygdrangsmálinum møtti eg einum fyrrverandi landsstýrismanni og fíggjarnevndarlimi og hann segði: „og her hava vit sitið í mong ár sum rúkkur og vent hvørji váttan og trúð uppá tær og tað, sum advokatarnir hava skrivað.“ Tann tanki meldar seg, at alt hetta

kom onkrum sera væl við og at tækkin er óendalig. Um at krevja fyrsta ársroknskap er at siga, at inntil 1987 trúði landsumsitingin uppá váttnir, og so var ikki orsök til fyrsta ársroknskap, men skuldi tað endiliga vera, so er tað byrjunarstatus, tað snýr seg um, tí eginognin kann minka av rakstrarhalli.

síða 19, punkt 7: Mann má siga, at fiskivinnuumsitingin hevur gjørt sær stóran ómak við at leita eftir tí negativa, sum J. Djurhuus og eg sostatt hava verið meistarar í.

Ein kann velja at síggja alt hatta tvætlið sum eina roynd at fjala útyvir sína ómegd. Lat meg bara taka eitt dømi sum tilmælið til Landsstýrið og Fíggjarnevnd: Notat viðv. byggimálunum rækjutrolarar til Tvøroyrar og Kollafjarðar, svartkjaftatrolara til Gøtu og Vestmanna og útskipting av rækjutrolaranum Rankanum. Sum víst á frá roynda búskaparfrøðinginum Sofus Olsen og frá Frits Olsen fiskimann, var onki sum helst fantilsí á tilmælinum frá fiskivinnustjóranum, men uppgávan var helst ov tung fyri eitt trídupult geni í búskapi, lögfrøði og fiskivinnu og annað mangt.

Tey mál, sum Fíggjarnevndin hevur viðgjørt av slíkum slag, hava altíð fingið ta viðgerð, sum nevndin kundi forsvara á øllum relevantum økjum, men mann skal sjálvandi hava verið har fyri at vita, hvat gekk fyri seg. Útspillingar og amerikanskt fiduskoncept til discountloysnir kunnu vit vera fyruttan.

Faklig vitan, erfaringar, dómikraft, common sence telur nú, sum fyrr. Hvat hindrar K. Hoydal í at halda seg til sítt fak – fiskivinna.

Eg skal loyva mær at viðmerkja at slíkt slutur sum stendur á síðu 19, punkt 7, pettini a – 2, tað havi eg nú ikki áður sæð. Sum dømi, petti d) „Manglandi krøv um skrivligar frágreiðingar í øllum málum, harundir ein meting bæði sum einkultmál og sum liður í einari samlaðari/størri samfelagsligari heild.“ K. Hoydal kundi passandi givið eina frágreiðing, hvussu tað bert til, at støðan í umsitingini viðv. serlánunum og upphøggingarstuðuli var sum hon var sambært grannskoðanarfrágreiðingini. T.v.s. at fyri øll onnur galda allar móguligar og ómóguligar reglur, men fyri fiskivinnuumsitingina ongar reglur.

Samanumtikið haldi eg, at vit á landsskrivstovuni viðgjørdum øll líka gjølla – vit skrivaðu ofta nógvar síður til hvørt mál, og t.d. hevði stjórin ískoyttsviðmerkingar til míni notatir, serliga til trupul mál. Eg hugsji, vit vóru minst líka førir fyri sum nakar at taka alt samfelagið við í metingum o.t.

Uttan at eg uppá nakran máta vil vísa mínar kenslur, skal eg upplýsa, at kriminalkommiserurin T. Hesselholt í Heygadrangs- og Skálafjalsmálinum hevur sagt frá, at hann avdúkaði, at A. Petersen og Kjartan Hoydal lugu um meg í hesum málunum fyri lögregluni, við at teir høvdu upplýst, at ongar váttnir vóru í hesum málunum. Tískil kravdi Hesselholt at síggja sakirnar í Landsstýrinum. Tá sær hann, at fremst í málunum liggja bankaváttnirnar. Hann var tí sera illa við og kravdi

eina frágreiðing. Tað fekk hann ikki. Kjartan og Alfred vóru líkaglaðir. Hann spurdi so, um teir ikki fóru at geva mær eina umbering fyri hesa ógrundaðu skuldseting. Tað vildu teir ikki, teir vóru líkaglaðir. Hesselholt segði seg ikki at hava upplivað so groft. Tað, teir báðir gjørdu, var kriminelt. Og hvør var tað, sum gjørdi Heygadrangsmálið til eina krimiseriu í SVF, uttan at nakar talaði at. Eg var sjálvandi ein av høvuðspersónunum, har teir vístu ringastu arkivmyndir av mær. Øssur Winthereig sum journalistur segði, at ein likvidator av Skála Skipasmiðju hevði líkið skjøl og upplýsingar til sín. Tað var sjón fyri søgn, at tá tær gølurnar komu upp at kóka var at K. Hoydal var sera spennandi fyri SVF.

síða 21, punkt 12 – Veðhald fyri lánnum til IRF: Lánið, ið IRF tók í 1988, var ólógligt, tí at ein lániheimild, sum er brúkt eina ferð, er úttømd. Tað er sera merkiligt, at hetta er komið ígjøgnum í Hollandi uttan so, at ein føroyskur advokatur hevur givið eina skeiva legal opinion við vilja.

síða 24, punkt 14 – Búskaparráðið: Í konkretum málum leyp Landsstýrið ofta Búskaparráðið um. Tað kundi vera hastimál. Men nógvir fundir vóru í Fíggjarnevndini, og væl varð lurtað og spurt. Tað var ikki so lætt at siggja viðhvørt, hví teir ikki vórðu hoyrdir. Men alt í alt haldi eg, at vegleiðingin virkaði hóast óregluliga fundarsambandið. Tey skrivligu ummælini fóru í málini.

síða 29, Løgtingsgrannskoðararnir/viðmerkingar:

Veðhald-/veðhaldsútlegg fyri lánnum til fiskiskip.

Tá ið tilskilað verður, at tær politisku avgerðirnar ikki hava bygt á eitt nóg gott fakligt grundarlag, hvørki tá talan var um einkultmál ella út frá eini vinnuligari og samfelagsligari heildarmeting, so er hetta tað syndarluga úrslitið. Ætlanirnar vóru ov stórar og dýrar. Ikki tí, ein fiskivinnutjóð má tora, men har varð vágað ov nógv. Tað er torført at siggja ta fiskivinnuliga ráðgevingina so klárt sum ynskiligt. Bankanna lutur í eginpeningsspælinum kann ikki burturforklárast. Tað, sum má undra, er tann illoyali holdningur teirra mótvegis Landsstýrinum og økti tapsvandi reiðarin kom í. Hvat var hent, um advokatar og bankar bert váttaðu reellan kontantan eginpening. Helst færri og bíligari skip. Rakstrarætlanir vóru roknistykkir meira enn realitetir. Men eg rokni við, at advokatararnir hava fingið teirra ómakslønir av fullari upphædd, t.v.s. ikki góvu rabat fyri tað, ið manglaði av teim 10% í eginkapitali. Teir hava væl ikki fingið dupult fyri tað, teir vistu manglaði í. Tað var undarligt at konstatara, at tá leikaði á, einsamallur at fáa alt frá hondini, tá gáaði ongin um pressið. Men tá alt fór av skriðuni, tá treyt ikki við arbeidsmegi til nakrar, og tá fáa nakrir advokatar og fulltrúar í Landsstýrinum eitt likvidatiónshonorar, sum kann vera sera høgt.

Tað ber ikki til at lata eyguni aftur fyri tí veruleika, at tað berandi í hugsjónini um stuðul til vinnuna í Føroyum er, at talan er um at veita stuðul og veðhald til íløgur og rakstur í einum fólkasamfelag, ið, sum fá

ella ongin annar, hefur fiskivinnu og fiskiúdnað sum grundarlag fyri at halda samfelagnum uppi. Tann politiski og búskaparligi solidariteturin er høvuðssjónarmiðið, sum allir politiskir flokkar taka undir við, og hefur hetta botnfest seg í lóggávuni síðan 1949. Kreppan fyrst í 1950-unum rakti hart og gjørdi tingið varið. Tað var ikki altíð lætt at finna loysnir og tann rætta lykilin. Lutfallið við mistøkum kann verða stórt, og kreppur egna seg ikki at fara í áramálsnevndir til umhugsingar og viðgerð. Loysnin skal vera skjót og kann hava síni lýti. Tað kann vera formur fyri stuðul, upphæddir, lógarásettar treytir, vanligar fíggarfortreytir o.a. Tann rætta loysnin er skjót og munagóð hjálp. Hetta vita tingmenn best. Løgførðisligar og búskaparligar eftirrationaliseringar koma ofta aftaná.

Karmarnir fyri vinnulívið í 80-unum vóru ov rúmar. Stuðulslógirnar góvu vinnuni møguleikar at virka, men tað vísti seg, at nógvar verkætlanir ikki høvdu tað búskaparliga grundarlag, ið skal til. Eginognin hjá teimum, ið framdu íløgurnar, var ov lítil, og konsolidering var ongin. Skattareglur, partafelagsreglur og roknskaparreglur lótu ov lítið til feløgini. Tí bleiv kreppan so hørð. Tað bleiv tí ein sjálvsøgd fylgja, at tað fór tann broyting fram í vinnulívium aftaná 80-ini, at almenni parturin minkaði nóg, og vinnan mátti sjálv klára mestu krøvini.

Tann kollegiala skipanin í Landsstýrinum móttvegis í dag – ráðharraábyrgd – togaði ta politisku skipanina ov langt út í borðið við tí avleiðing, at landskassaíkastíð í vinnulívið fekk ein ov høgan prioritet í tí politisku umsitingini. Ferðin var ov hørð og peningurin ov nógur, vinnan blómáði. Konsolideringin lá úti í framtíðini.

Í øllum hópinum av lógum og játtanum er ofta trupult at síggja heilt beint, hvat árin ráðgevingin frá fiskifrøðingum hevði. Hver ið kom við hesi ráðgeving, og um eftirmetingar vóru. Tann kollegiala landsstýrisskipanin var tá ikki so vælegnað. Hevur so tann vinnufakliga ráðgevingin frá umsitingini verið skeiv, so vóru landsstýrisavgerðirnar í vanda fyri at vera skeivar. Hesi brek í politisku skipanini og umsitingarligir manglar hava tá ofta ført á skeiva kós. Eitt afturvendandi brek var, at umsitingin í nógvum førum ikki gav landsstýrismonnunum nøktandi tænastru, t.d. at inforamtiónir ikki vóru tøkár í neyðugt mát. Tepra umsitingarmanningin gjørdi, at landsstýrismenn ofta sjálvir vóru málsviðgerar og høvdu samskifti við borgaran. Á landsstýrisfundum vóru ofta so mong mál, at tað bert blivu fáir minuttir til hvørt mál, sum annars vanligar var væl lýst við skjølum og notatum. Umsóknirnar í Fíggarnevndini fingur vanligar neyva og langa viðgerð. Tilfarið var nóg, og vanligt var at inkalla fólk og stovnar v.m. Men limirnir skuldu ikki eftir fundarlok hasta út til eitt búgvið skrivaraborð. Hetta var svar til „lýsing av fyrirtreytum og framferð....“

Niðurstøða:

Tað, sum fór fram í 80-unum, var ein íløgvalda, har Landsstýrið og Løgtingið gingu á odda fyri at stuðla vinnulívium í mestan mun, men

tá aldan breyt, lá nógv vraggóðs eftirá – bæði alment og privat. Tað privata var ikki betri fyrireikað enn tað almenna, men tað er ein stórur spurningur um ráðgevingin til tað almenna og til teir privatu var forsvarlig, og um ikki talan var um teir somu ráðgevararnar.

Tá lógirnar verða brúktar og umsitingin avgreiðir, er ov seint at venda aftur, og máti skal vera við bakklókskapi um djørv Landsstýri og lítla umsiting sum rótin til alt ilt í 80-unum. Tað var í 80-unum ein veruleiki, at progressivi íløgupolitikkurin fekk undirtøka frá veljarunum, og hetta mandat bleiv brúkt.

Ein annar veruleiki er, at fólksins valdu umboð á Løgtingi í 60-unum og stóran part av 70-unum vóru sera varnir við at lata landið binda seg við tiknum og latnum lánnum og við veðhaldum. Teir vildu ikki veðseta landið, meðan 80-ini settu landið í veð. Heimastýrslógin og stýris-skipanin var óbroytt. Tá figgjjarligi ótryggleikin bleiv so stórur, fór alt vegna ringan fiskiskap, vánaligan solumarknað, og tað trygdarnetið, sum bankarnir skuldu verið, var bert eitt stórt hol, ið dróg landskassan niður.

Tann politiska skipanin var miðskeiðis í 80-unum ikki før fyri at halda aftur í útbyggingini á sjógvi og á landi og at tilbúgva seg til at verja seg ímóti møguligum komandi afturstigum og figgjarkreppum.

Við at hyggja at avgerðunum í Landsstýrinum og løgtingsnevndum í 80-unum síggjast brek í politisku skipanini, ið hava ført til skeivleikar og mistøk, og tað sama ger seg galdandi fyri umsitingina – fyri báðar partar avgerðir, ið kundu verið annarleiðis, um lógarverkið var meiri fullfiggjað, samskipingin betri og at umsitingin var meiri tilbúgvín at útinna avgerðir í einum taki, í peningaupphæddum og í møguligum vandamálum, sum umsitingin ongantíð áður var kravd at klára við so at siga ongari freist at tíðarsambinda ella „tíma“ tað rokaða samlibandið.

Í 1986 játtaðu Landsstýrið og Fíggjarnevndin stuðulslán og veðhald til byggjan av 18 skipum fyri uml. 1,5 mia.kr. Eginpeningurin 10% var váttaður – 150 mió.kr. Tá rættarmálini vóru fyrri, segði ein advokatur við tilknýti til málini, at so nógvur eginpeningur sum 150 mió.kr. ikki var til í Føroyum.

Peningastovnarnir høvdu tá 12-13 mia.kr. í innskoti.

Tann upphæddin, ið føroyingar í 1986 brúktu til turistferðir til útlandið, var munandi størri enn 150 mió.kr.

Skjøl:

Gerðabók hjá Landsstýrinum (síða 67)

Ár 1989, tann 6. mars kl. 15.15 var fundur í Landsstýrinum á Fundi vóru lögmaður og landsstýrismenninir Signar Hansen, Finnboði Ísakson, Karl Heri Joensen, Anfinn Kallsberg og Tordur Niclasen.

Til viðgerðar:

1) j.nr. 1415-1-985: Viðvíkjandi veðhaldi til M/S „Niclas á Selheyggi“ hjá Kristian Niclasen, Klaksvík.

Samtykt at fylgja tilmæli frá umsitingini, at Landsstýrið vegna saks-
viðgerðarfeil 22. september 1986 frávíkur kravinum um eginpening
og undirskrivar veðhald stórt 15% av 12 mió.kr., t.e. 1,8 mió.kr.

13.4. Pauli Ellefsen 15.02.1997

Viðv. skrivi nevndarinnar, dagfest 23. desember 1996.

Í omanfyri nevnda skrivi setir nevndin fram hendan spurning:

„Tá tygum hava havt ein týðandi politiskan leiklut í 1980-árunum, vil nevndin spyrja, um tygum, vísandi til omanfyrirstandandi, eru samdur í, at tað í ein ávísan mun var talan um skeivar politiskar/umsitingarligar avgerðir í hesum tíðarskeiði í sambandi við stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið?“

Biðið verður um, at viðmerkingar mínar verða flokkaðar i hesar bólkar:

1. ófullfíggað lógarverk
2. tørvandi samskipan
3. vantandi fyrisitingarligan førleika
4. menniskjanslig mistøk
5. vantandi arbeiðsmegi e.l.

Saman við skrivinum havi eg fingið álitini til uppskot til samtyktar viðv. grannskoðan av roknskapum landskassans fyri árin 1976/77 til 1991. Her umframt fekk eg avrit av viðmerkingum til grein 19 í nýggju stýrisskipanarlógini.

Avmarking av mínum viðmerkingum.

Skilji setta spurningin soleiðis, at hesin bert fevnir um stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið í tíðarskeiðnum frá 1980 til 1991.

Gangi út frá, at orðingin „ein týðandi politiskan leiklut í 1980-árunum“ fevnir um tíðarskeiðið frá januar 1981 til januar 1985, ella um mítt løgmannskeið. Áðrenn 1981 var eg limur í Fíggjarnevnd Løgtingsins og løgtingslimur. Aftaná 1984 var eg løgtingslimur, og hvørki limur í Fíggjarnevnd ella Landsstýri.

Í skrivinum frá nevndini eri eg nevndur grannskoðari, og er hetta mítt borgarliga starv. Fyri góðan ordan skyld skal eg vísa á, at eg av reint prinsipiellum orsökum ikki geri viðmerkingar til mál, sum eg havi viðgjørt sum grannskoðari, uttan so at hetta verður mær álagt av einum dómara, ella at viðkomandi kundi ella kundar biðja meg um tað.

Um nevndin ikki er samd við mær í hesi avmarking, rokni eg við at hoyra nærri.

Tilfarið aftan fyri mínar viðmerkingar

Sum kunnugt eru 15 ár liðin, síðan eg gjørdist Føroya Løgmaður, og meira enn 10 ár eru liðin, síðan eg fór frá.

Havi lítið av frumtilfari um tey einstøku málini um stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið tey 4 árin frá januar 1981 til januar 1985.

Hóast okkurt hevur verið frammi í fjølmiðlum um mistøk innan tey í spurninginum nevndu øki, er mær kunnugt ikki staðfest nakað dømi um, at mistøk av týðningi vórðu gjørd í mínum løgmannskeiði.

Havi ikki biðið almennu umsitingina um tilfar til nærri lýsing av teimum í grannskoðanarviðmerkingunum umrøddu málum.

Hetta verður helst neyðugt, um nevndin biður um fleiri upplýsingar enn niðan fyri givnu.

Grannskoðanarviðmerkingarnar 1979/80 til 1984/85.

Í hesum tilfari, uppskot til samtyktar viðvíkjandi árunum 1976/77 til 1981/82, bls. 136 til 143, og uppskot til samtyktar viðvíkjandi árunum 1982/83 til 1984/85, bls. 128 til 131, eru í grundini ongar atfinningar viðvíkjandi veittum stuðuli, lánnum ella veðhaldum til vinnulívið.

Í september 1984 vórðu viðmerkingarnar frá løgtingsgrannskoðarunum fyri árinum 1976/77 til 1981/82 lagdar fram fyri Føroya Løgting.

Hetta merkir, at viðmerkingarnar viðvíkjandi ársroknskapunum fyri fimm roknskaparár áðrenn mítt løgmannskeið byrjaði, og viðmerkingarnar viðvíkjandi tí fyrsta av teimum fyra árunum av mínum løgmannskeiði ikki komu fram fyrr enn heilt fáar mánaðir, áðrenn vit lögdu frá okkum.

Sostatt høvdu vit fáar og smáar móguleikar fyri at fremja broytingar, sum løgtingsgrannskoðararnir máttu ynskt.

Á bls. 141 siga løgtingsgrannskoðararnir:

„Løgtingsgrannskoðararnir átala, at fyra av teimum fimm svartkjafta-maskinunum, sum landið í 1981/82 keypti fyri umleið 1,5 mill.kr., enn standa á kaiini í Tórshavn og ikki verða nýttar.“

Fyri at sleppa undan eini íløgualdu í svartkjaftavinnuni, sum flestu politikarar ynsktu, íroknað bygging av nýggjum svartkjaftatrolarum, einari risaverksmiðju í Kollafirði umframt einari tilsvarandi í Gøtu, vórðu ávis politisk „kompromissir“ gjørd um íløgur í svartkjaftavinnuna. Eitt var keypið av nøkrum Baader-maskinum, eitt annað politiskt „kompromis“ var játtanin av innflutningsloyvi til trolaran M/T Reynsatind.

Íløgualdan í svartkjaftavinnuna kom í árunum aftaná.

Á bls. 142 siga løgtingsgrannskoðararnir:

„Viðvíkjandi veðhaldsútleggum landskassans er talan um eina samlaða upphædd uppá umleið 52 mill.kr., sum er samlað saman yvir eitt longri tíðarskeið.“

Landsgrannskoðararnir gera vart við, at ein heilt stórir partur av hesum má roknast við at vera mistur, og eigur gjølliga at verða tikin støða til avskrivningar ella onnur tiltøk. Hesum taka løgtingsgrannskoðararnir fult undir við, men samstundis vísa vit á, at 52 mill.kr. yvir eitt so langt tíðarskeið uml. 10-15 ár er eitt lágt tal. Men kortini broytir tað ikki ta støðu, at slík útlegg mugu fáast í rætta legu.“

Lesi eisini hesar viðmerkingarnar soleiðis, at talan er ikki um formligar, men um praktiskar spurningar viðvíkjandi nýttum roknskaparreglum.

Grannskoðarviðmerkingarnar 1982/83 til 1984/85

Í apríl 1987 vórðu viðmerkingarnar frá løgtingsgrannskoðarunum fyri árinum 1982/83 til 1984/85 lagdir fram fyri Føroya Løgting.

Hetta merkir, at viðmerkingarnar viðvíkjandi ársroknskapunum fyri tey trý av teimum fyra roknskaparárunum av mínum lögmannsskeiði ikki koma fram fyrr enn meira enn 2 ár aftaná, at vit lögdu frá okkum.

Á bls. 129 siga løgtingsgrannskoðararnir:

„Løgtingsgrannskoðararnir átala, at alt ov lítið hevur verið sett av til grunnin til endurnýggjan af fiskiskipaflotanum. Somuleiðis tá talan er um grunnin fyri effektivum veðbaldum. Veðbaldini eru í tíðarskeiðunum vaksin nógv og týðuligt er, at stórar upphæddir skulu gjaldast, tí veðbald eru vordin effektiv.“

Løgtingsgrannskoðararnir átala harðliga, at lítið og onki bendir við teimum útleggum, sum landskassin hevur havt. Yvirlítið yvir teir, sum útlagt er fyri, vísir, at fleiri av feløgunum eru farin á húsagang fyri langt síðani. Heitt verður á Landsstýrið at skunda undir eina upprudding í hesum útleggum og annars fáa kravt inn tað, sum er møguligt at fáa inn.“

Tað er eitt sindur torført at gera viðmerkingar til hetta petti. Í oman fyri nevndu viðmerkingum til roknskaparárið 1981/82 um svartkjafta-maskinurnar finnast løgtingsgrannskoðararnir at Landsstýrinum, tí maskinurnar standa á kaiini í Tórshavn og ikki verða nýttar í 1984. Tað er neyvan ein atfinning móttvegis tí, sum fór fram í roknskapárinum 1981/82.

Viðvíkja omanfyrinevndu viðmerkingar tí, sum bleiv gjørt, ella tí, sum ikki bleiv gjørt, í árunum 1982/83 til 1984/85, ella er talan um viðmerkingar til støðuna í byrjanini av 1987? Eg veit tað ikki. Men tað er avgerandi fyri svarið.

Minnist, at fígjarmálaráðharrin í landsstýrisskeiðinum 1981-1985 tók stig til at fáa betri lag á innkrevjingina av tilgóðahavandum hjá landskassanum. Hvussu munagóð hesi tiltøk vóru, og hvørji framstig vórðu gjørd í okkara landsstýrisskeiði, havi eg ilt við at minnast í smálutum.

Grannskoðarviðmerkingarnar 1985 til 1988

Har verður átalað, eins og í grannskoðanarviðmerkingunum 1982/83 til 1984/85, at øll Landsstýri síðan 1982/83 ikki hava hildið stýrisskipanarlógina § 21.

Av tí at grannskoðanarviðmerkingarnar fyri árinum 1982/83 til 1984/85 sum áður nevnt, ikki komu fyrr enn í 1987, hevur sostatt ikki verið gjørligt hjá okkum at framt broytingar, sum løgtingsgrannskoðararnir máttu ynskt.

Grannskoðaraviðmerkingarnar 1989 til 1991

Í november 1995 vórðu viðmerkingarnar frá lögtingsgrannskoðarunum fyri árinum 1989 til 1991 lagdar fyri Føroya Løgting.

Har hava lögtingsgrannskoðararnir viðmerkingar til lóg nr. 13/1967 um veðhald fyri prioritetslánnum. Lógin er frá 1967 og átti at verið endurskoðað í 1969. Hetta varð ikki gjørt fyrr enn langt aftaná, at eg legði frá mær í 1985. Lögtingsgrannskoðararnir meta, at peningajáttanin, sum bleiv samtykt í 1967, var uppi í 1982.

Lögtingsgrannskoðararnir viðmerkja m.a.

„ilt er at meta um, hví so nógv ár gingu, áðrenn nýggj lógarheimild varð samtykt, og í hvønn mun Landsstýrið síðan 1982 visti ella átti at vita, at heimildin í Ll. nr. 13/1967 var uppbrúkt. Somuleiðis er ilt at meta um, í hvønn mun Fíggjarnevndin er ella átti at verið kunnað av Landsstýrinum um henda heimildarspurning, vísandi til tað, sum er ført fram av fyrrverandi skrivstovustjóra á landsskrivstovuni.“

Lögtingsgrannskoðararnir vísa til og endurgeva heilt ella lutvíst eitt notat, dagfest 7. januar 1982, sum er gjørt í sambandi við innheintan av peningakrøvum landskassans í sambandi við fiskiskip. Har verður víst á, at lógin skuldi havt verið endurnýggjað í 1969 og hevur eitt mark uppá 50 mió. kr. Lesið endurgevingina av notatinum soleiðis, at ivi er um, um talan er um 50 mió. kr. í alt ella 50 mió. kr. um árið.

Veit ikki, hvør hevur fingið, og hvør hevur lisið hetta notatið. Kenni meg sannførdan um, at ongin av landsstýrismonnum, eg sjálvur íroknaður, visti um henda formliga trupuleikan. Kenni meg eins sannførdan um, at hesin spurningur hevði verið loystur beinan vegin aftaná at hann var tikin til viðgerðar.

At fingið eina játtan gjøgnum tingið til tey veðhald, sum politisk semja var um at veita, var ongin trupuleiki. Løgtingsins Fíggjarnevnd hevur jú eisini beinleiðis samtykt hesar játtanir.

Tí kann eg siga við vissu, at hóast tað er sera óheppið, um veðhald eru givin uttan neyðuga játtan aftan fyri, so hevur hesin formligi trupuleikin ikki havt nakra ávirkan á, hvørji veðhald vórðu veitt í okkara landsstýrisskeiði, og hvørji ikki vórðu veitt.

- - -

Samantak

Omanfyri havi eg gjørt viðmerkingar til tær orðingar í móttikna tilfarinum, sum eg haldi viðvíkja mínum lögmannsskeiði.

Eg havi ikki flokkað mínar viðmerkingar í teir av tykkum nevndu 5 flokkarnar.

Tá talan er um viðgerðina av stuðuli, lánnum ella veðhaldum til fiskiskip í okkara landsstýrisskeiði, haldi eg ikki, at vit generelt høvdu eitt ófullfíggað lógarverk.

Hvørki samskipanin ella fyrisitingarligi førleikin vóru eftir mínum tykki nøkur forðing fyri ráðiligari umsiting av umrødda øki.

At menniskjanslig mistøk vórðu gjørd tey 4 árin er ein sjálfvylgja.

Viðvíkjandi spurninginum um vantandi arbeiðsmegi, meti eg ikki, at hetta var avgerandi fyri, hvørjar játtanir vórðu, og hvørjar ikki vórðu framdar. Tó hevði størri arbeiðsmegi ivaleyst lætt um arbeiðsbyrðuna og effektivitetin innan umsitingina.

13.5. Svend Aage Ellefsen 15.02.97

Viðvíkjandi brævi nevndarinnar frá 23.12.1996

Undirritaði hevur lisið brævið frá nevndini, og havi lagt til merkis orðingina „Tá tygum, sum formaður fyri Fíggjarnevnd Føroya Løgtings, hava havt ein týðandi politiskan leiklut í 1980-árunum, vil nevndin spyrja um tygum, vísandi til omanfyristandandi, eru samdur í, at tað í ein ávísan mun var talan um skeivar politiskar/umsitingarligar avgerðir í hesum tíðarskeiði í sambandi við stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið?“

Til hetta er at siga:

Undirritaði var, so vítt eg minnst, formaður í Fíggjarnevndini nakrar mánaðir undir Landsstýrinum Fólkaflokkurin-Tjóðveldisflokkurin-Sjálvstýrisflokkurin-Kristiligi Fólkaflokkurin og nakað undir Landsstýrinum Fólkaflokkurin-Sambandsflokkurin-Tjóðveldisflokkurin.

Eg haldi meg ikki – orsakað av hesum formansskapinum – hava havt serstakliga týðningarmiklan politiskan leiklut, hóast vit júst hetta tíðarskeiðið eftir førimuni royndu at venda politiska rákinum frá ovurnýtslu til eftiransni.

Tá eg hyggi aftureftir, kann eg ikki koma í tankar um nakað serstakt mistak, sum skuldi verið framt í Fíggjarnevndini hetta tíðarskeiðið. Heldur tvørturímóti, lögdu vit størstu herðslu á at fáa rættlag í viðurskiftini eftir landsstýrisskeiðið frá 1985-89. T.d. minnst at vit togaðust dúgliga um Buscom-maskinurnar og savvirkið í Lopra, fyri at nevna tvey mál.

Eg síggi, tá eg skeiti í tilfarið, sum er sent mær saman við fyrispurninginum, at grannskoðararnir serstakliga hava viðgjørt málið um 70-mi. veðhaldsveitan til føroyska flogfelagið „Atlantic Airways“ hetta tíðarskeiðið.

Um tað málið kann eg siga, at eg helt og framvegis haldi veðhaldsveitingina vera skilagóða.

Eg kann annars í hesum sambandinum vísa á, at vit skutu upp at gera ávísa broyting í uppskotinum frá Landsstýrinum í løgtingslógini. Henda broytingin, sum varð samtykt, gekk út uppá at tinglea veðhaldslánið í sjálvum flogfarinum við ávísari veðrættarstöðu, so leiðslan í flogfelagnum ikki skuldi kunna lántaka bæði fyri fult møguligt frívirði í flogfarinum umframt uppá sjálvt landskassaveðhaldið.

Sum kunnugt gjørdi Landsstýrið í 1992 (eftir uppskoti frá undirritaða

sum landsstýrismanni í samferðslumálum) við Lögtingsins samtykki veðhaldið effektivt og hækkaði partapeningin við kr. 75 mió.

Mær tykist, at tað var rætt bæði at veita Atlantic Airways veðhald, og seinni at hækka partapeningin og niðurgjalda skuldina hjá felagnum.

Eftir mínum tykki eigur landskassin, – takkað verið veðhaldinum og hækkaða partapeninginum – eitt flogfelag, sum er gott, og frameftir kemur at gerast eitt betur og betur aktiv bæði í krónum og oyrum eins væl og í aðrar mátar samfelagsbúskaparlíga.

Vónandi havi eg svarað nevndini nøktandi.

13.6. Ivan Johannesen 17.02.1997

Undirritaði verður í skrivi 23. desember 1996 biðin um at svara nøkrum spurningum.

Hjálagdar verða sendar vitnisfrágreiðingar, sum undirritaði hevur givið Føroya Rætti.

Skjøl:

Heygadrangsmálið

Vidnet forklarede, at han i 1978 blev indvalgt i lagtinget for Sambandspartiet og udtrådte i 1988. I hele perioden har han været medlem af finansudvalget. I starten sad han der sammen med Ellefsen. Efter valget i 1980 blev vidnet formand for dette udvalg. I forbindelse med hans tiltræden gav Kristoffur Thomassen udtryk for, at finansudvalget ikke skulle efterprøve, hvorvidt der forelå egenkapital i skibsprojekter. Det var noget landsstyret stod for. I vidnets formandstid har der altid været opstillinger vedrørende egenkapital med i forbindelse med skibsprojekter. I to tilvælder har man anmodet om yderligere dokumentation.

Efter 1984 fortsatte vidnet som almindeligt medlem af udvalget. Det var vidnets indtryk, at de oplysninger, der tilgik udvalget, blev dårligere. Da skibspakken skulle behandles i finansudvalget, kunne vidnet af de fremsendte dokumenter se, at fire lineskibe, hvor Tormóður Dahl havde udarbejdet projekterne, skulle bygges uden egenkapital. Vidnet rejste derfor det spørgsmål, om skibene skulle bygges uden sådan kapital. Da pakken blev drøftet, erindrer vidnet intet specielt vedrørende Heygadrangur. Vidnet var skeptisk overfor, om det ville være muligt at etablere den fornødne egenkapital. Vedrørende en række af projekterne stod alene 2-3 mænd for dem. Det drejede sig om skibe i 80 til 100 millioner kroner klassen. Det er lidt vanskeligt at forestille sig, at så få privatpersoner kan rejse så stort et beløb som 8-10 mill.kr. Det var derfor påkrævet at få yderligere oplysninger. Herunder om der skulle være andre personer med. Vidnet krævede, at der kom dokumentation vedrørende alle skibe. Det eneste skib, der blev forelagt oplysninger om, var Andreas i Hvannasundi. Af materialet fremgik, at 2 mill.kr. skulle tegnes i aktiekapital. Restegenkapitalen skulle etableres ved noget, som vidnet opfattede som en for garanti. Det er rigtigt, at det blev betegnet som ansvarlig indskudskapital. Vidnet havde aldrig hørt om det

pågældende begreb før. Vidnet fik at vide, at Mortan Johannesen stod for 4,1 mill.kr. af den ansvarlige indskudskapital. Den pågældende skulle yderligere tegne 1,2 mill.kr. i aktier. Vidnet forstod ikke, hvorledes Mortan Johannesen kunne være god for et så stort samlet beløb. Forholdene om egenkapital blev diskuteret flere gange. Vidnet bemærkede, at det ikke var dokumentation, der havde krævet. Det var alene som angivet i mode-referatet om opstilling over kapitalen.

Da vidnet selv var formand, gav man medlemmerne alle relevante oplysninger. Atli Dam påstod da, at der ikke var egenkapital i forbindelse med de to Starskibe. Der blev to gange sendt materiale til udvalget herom. Vidnet har i pressen hørt, at der skulle have været et notat fra Atli Dam i forbindelse med skibspakkens vedtagelse. Det må have været noget, flertallet af udvalget har fået. Vidnet har aldrig set det. Det ligger ikki i finansudvalgets sagsmateriale.

Vidnet blev forevist bilag E-3-34, der er Atli Dams notat af 4. maj 1985 om skibspakken.

Vidnet forklarede, at han aldrig har set det før.

De opstillinger, man fik i finansudvalget i vidnets formandstid, bestod i lister med navne og de beløb, de pågældende personer skulle tegne. Hvis det drejede sig om partrederier, bl.a. Starskibene, fik man yderligere formueopgørelser. Disse var meget omfattende.

Det er rigtigt, at skibspakken blev vedtaget i landsstyret den 20. maj 1986 og tilladt af finansudvalget den 20 maj samme år. Vidnet kan erindre, at der vedrørende Heygadrangur var en negativ udtalelse fra Búskaparráðið. Der var ikke udtalelser fra dette råd vedrørende alle de øvrige skibe. Beslutningsgrundlaget var ikke tilfredsstillende.

Vidnet blev forholdt bilag E-3-9 side 6 midt for.

Vidnet forklarede, at det må være Svend Åge Ellefsen, der har anført det pågældende. Vidnet kan ikke udtale sig om, hvor der menes med udtrykket „reinføri“.

Advokat Christian Andreasen oplyste, at ordet efter hans opfattelse skal oversættes med det danske ord redelighed.

Vidnet erindrer ikke nogen senere møder i finansudvalget, hvor Heygadrangur blev behandlet.

Forholdt, at der skulle have været et møde, hvor Finnbogi Christiansen og Kristin Rasmussen var tilstede, forklarede vidnet, at han kan huske, at der var tale om, at fisken skulle ilandsættes i fersk tilstand i containere. Han kan ikke erindre noget nærmere.

Vidnet blev forevist bilag E-3-12, der er udskrift af finansudvalgets forhandlingsprotokol.

Vidnet forklarede, at han nu godt kan huske, at der var tale om en fordyrelse. Han tror ikke, at en sådan fordyrelse blev bevilget på det pågældende møde. Der var en del drøftelser i forbindelse med den større, der blev givet til blåvillingefiskeriet. Efter vidnets opfattelse var blåvillige-

fiskeriet på daværende tidspunkt ikke kommet ud over forøgsstadiet. Man kunne derfor ikke have nogen mening om, hvorvidt det var rentabelt.

Skálafjalsmálið

Som **vidne** fremstod landsstyremand Ivan Johannesen, der behørigt formanet forklarede, at han fra 1978 til 1988 var indvalgt i Lagtinget for Sambandspartiet. Han var landsstyremand fra juni 1989 til 1990 og er igen blevet indvalgt i Lagtinget i juli 1994 og er nu landsstyremand for fiskeriområdet. Foreholdt et mødereferat fra Lagtingets finansudvalg den 20. maj 1985, bilag E-2-29, forklarede Ivan Johannesen, at det af et notat af 30. april 1985 fremgik, at 4 langline både var 100% finansierede. Det fik ham til at stille det spørgsmål, om de skibe, der skulle bygges efter skibspakken, skulle finansieres uden egenkapital. Han fik det svar, at det ville blive et generelt vilkår, at der i hvert tilsagn blev sat som betingelse, at der skulle være egenkapital til stede. I slutningen af finansudvalgs mødet, blev det der også tilført protokollen, at det skulle være et vilkår i alle tilsagn at egenkapitalen i det mindste skulle være 10% af skibets værdi. Efter Ivan Johannesens opfatelse, var det ikke realistisk at fremskaffe en egenkapital på 10% af en samlet skibsinvestering på 1,5 mio.kr. Det havde været praksis, at finansudvalget fik en oversigt over de, der stod bag bygningen af nye skibe. Han krævede derfor at få en sådan oversigt i forbindelse med behandlingen af skibspakken, men selv om han rykkede udvalgsformanden flere gange, fik han aldrig en sådan oversigt. Han har ingen viden om, hvorvidt egenkapitalen var til stede i de enkelte skibsprojekter. Han har fået at vide, at det var Landsstyret, der skulle stå for at se om egenkapitaln var til stede. En gang har han fået et dokument om egenkapitalforholdene vedrørende „Andreas í Hvannasundi“. Han var ikke tilfreds med denne dokumentation, og bad om yderligere, men fik det aldrig. Han kender ikke til Landsstyrets praksis i 1985 og årede derefter med hensyn til den dokumentation, der blev krævet. han ved heller ikke om den kontrol, der blev ført med om egenkapitaln var til stede, var effektiv. Han har hørt, at man i Landsstyret godtog erklæringer fra banker og revisorer. Også i Landsstyret må man have kunnet vurdere, om 2-3 personer, som stod bag et skibsbyggeri, var i stand til at skaffe et større millionbeløb i egenkapital. I 1985 satsede Landsstyret meget på blåhvillingefiskeriet. Flere af de skibe, der blev bygget i henhold til skibspakkerne, blev indrettet så de også kunne bruges til blåhvillingefiskeri. Hans indtryk var, at det skete på opfordring af Landsstyret. Dette gjorde skibene dyrere. Endelig forklarede Ivan Johannesen, at han ikke er bekendt med baggrunden for nedsættelse af det såkaldte egenkapitaludvalg, og at han heller ikke mener at have set udvalgets anbefalinger.

13.7. Anfinn Kallsberg 28.02.1997

Viðvíkjandi j.nr. GL 1996/4-1, dagfest 23/12-1997

Vísandi til omanfyri nevnda skriv tykkara skal eg við hesum bera fram mína áskoðan á tær samanfallandi orsøkir fyri, at tað gekk so út av lagi hjá landskassanum í 1980-unum.

Vit høvdu í fyrsta lagi eina stýrisskipan, sum var at samanbera við donsku kommunalóggávuna. Allar avgerðir vórðu tiknar í felag, soleiðis at alt Landsstýrið hevði avgerð og ábyrgd, og harvið hevði ongin ábyrgdina, sjálvt ikki landsstýrismaðurin við málsøkinum.

Eisini var umsitingin veik, t.d. var saksviðgerin í Landsstýrinum við skipabyggimálum/veðhaldum v.m. eisini skrivari og juridiskur garantur hjá Fíggjarnevndum, sum skuldu játta vegna Løgtingið, tað sum Landsstýrið hevði játtað, tá tað snúði seg um veðhald.

Harvið hava vit ikki bert eina kollegiala avgerð í Landsstýrinum, men eisini ein játtandi umsitingarligan myndugleika vegna Føroya Løgting, nevnliga Fíggjarnevndina. Sum trygd fyri at alt fer rætt fram, hava vit so bæði interna og eksterna grannskoðan fyri at tryggja, at alt fer rætt og regluliga fram.

Harnæst hava vit Løgtingsgrannskoðan, sum vegna Føroya Løgting skal gjøgnumganga roknskapir og gera tilmæli til Løgtingið.

Sigast kann, at tað hava verið manglar á nógvum økjum. Sum dømi kunnu nevast:

1. Ongin almenn roknskaparlóg.
2. Ongin lóg um grannskoðan av almennum roknskapum.
3. Manglandi fyrisitingarreglur viðvíkjandi fíggjarlóg.
4. Manglandi og ófullfíggjaðar heimildarlógir.
5. Ongar ásetingar um nýtslu úr grunnum.
6. Kollegialavgerðir og samanblanding ímillum lóggevandi og útinnandi valdið.
7. Veikar fyrisitingar, bæði fakliga og fyrisitingarliga.

Eftir at nýggjur løgtingsgrannskoðari varð settur kom fram, at tørvur var á broytingum hesum viðvíkjandi, og legði undirritaði vegna formansskapin, kunn. 24/3-92, blaðsíða 808/1992 í Løgtingstíðindum, fram løgtingslóg um alment roknskaparhald v.m.

At Løgtingið, skiftandi Landsstýri og Fíggjarnevndin hava hildið, at her skuldi skil fáast á, er eyðsýnt, tí vit hava roynt eftir førimumi at broyta og betra um hesi viðurskifti.

Nevnast kann, at fyrsta ásetingin um alment roknskaparhald varð gjørt í 1989, tá undirritaði, sum formaður í Fíggjarnevndini, gjørdi nakrar høvuðsreglur um nýtslu, sambært fíggjarlógini fyri 1990. Henda høvuðsregla er síðani nýtt líka til í ár, tá lóg og reglugerð fyri alment roknskaparhald varð sett í gildi.

Sum heild kann sigast, at vantandi lóg og regluverk á fyrisitingarligu

síðuni, saman við vantandi fyrisitingarligari orku, eru hövuðsorsókirnar fyrri atfinningunum hjá lögtingsgrannskoðaranum.

Harafturat kann sigast, at ógreið og ófullfíggað lóggáva og lógarsavn, hava gjørt fyrisitingina serliga trupla, tí ongin linja hevir verið um, hvar í lógarverkinum ásetingar verða gjørdar.

Sum dømi kann nevast skattur og avgjald á Vedding – happadrátt v.m. (notat hjálagt). Slíkt fremur ikki skilagóða fyrisiting.

Vit sum politikarar mugu taka hövuðsábyrgd av tí sum hendi í 80-unum, og tað hendir framvegis í 90-unum, men vit eiga sum skjótast at fáa skipaði viðurskifti á lógarøkjum, at gjøgnumganga alt lógarverkið við tí fyrri eyga, at fremja einklar lógir bæði fyrri borgaran og umsiting, og har er langt eftir á mál.

13.8. Kjartan Hoydal 02.04.1997

Svar til §19-nevndina um skeiva fiskivinnupolitikkin í áttatiárunum

Inngangur

Uppgerðin við áttatiárunum hevir í fjølmiðlum og almennum orðaskifti lyndi til at gerast eitt orðaskifti um einstøk mál. Gott dømi er stóri áhugin fyrri skipafíggingarmálunum. Her hevir landið veitt stuðul sambært lóg, kunngerðir og umsitingarligu síðvenju. Her er eitt greitt reglugrundarlag at meta hvørt einstakt mál upp í móti og tað ber til at eftirkanna, um reglurnar eru umgingnar. T.d. eginpeningakrivið, sum lögregla og ákærvald hava nýtt nógva tíð upp á. Sama kann sigast um serlánini, har lögtingsgrannskoðararnir hava gjørt umfatandi og týðningarmikið eftirkanningararbeiði.

Hetta er sera neyðugt uppruðingararbeiði, sum er væl lýst í grannskoðanarfrágreiðingum og rættarprotokollum, sum vónandi forðar at lógarverk verður smíðað aftur, uttan at neyðuga umsitingin at hava eftirlit er til staðar.

Mín persónliga hugsan er tó, at hesi forargiligu einstaklingadømini, um at eftirlitið við krøvum í lógum og kunngerðum ikki hevir verið nóg dygt, ikki eru hövuðsorsøkin til, at búskapurin fór um koll oktober 1992. Skal ein hövuðsorsøk takast fram, so var tað stuðulin til fiskivinnuna, sum átti meginpartin av skylduni fyrri búskaparliga skræðlinum. Her er ikki talan um einstaklingamisbrúk ella eitt ov veikt umsitingarlið. Her er talan um ein sterkan politiskan vilja at lata hövuðsvinnuni tann studning, hon kravdi, stórt sæð uttan treytir. Her koma sostatt ongi lögreglumál ella grannskoðanarfrágreiðingar burtur úr, hóast hesar jattanir uttan iva gjørdur nógva meira skaða enn nakað annað.

Stuðulin til fiskivinnuna

Føroyar hava síðani 1975 goldið vaksandi stuðul til raksturin hjá føroyska feskfiskaflotanum (og nakað av minstuløn til fjarfiskiflotan).

Studningsupphæddirnar til ísfiskaflotan síðani 1978 eru hesar. (1978-1987, Töl frá Fiskivinnuráðnum)

Ár	Mið.kr.
1978	57
1979	67
1980	120
1981	127
1982	136
1983	232
1984	313
1985	252
1986	218
1987	188
1988	411
1989	501
1990	470
1991	378
1992	<u>250</u> (fyribilstøl)
	3.720

Tá eru veðhald, stuðulslán, serlán og upphøggingarstuðul ikki tald við, men bert tað, sum er farið um Lønjavningargrunnin.

Hesin peningastreymur hevur sett flestu náttúrligu búskaparligu lógir úr gildi, sama hvørji viðurskifti í fiskivinnuni talan er um, rávøruprísir, hýrur, kostnaðarstøði ella íløgur, og hevur eisini ávirkað bæði veiði-, virkingar- og sölulið, so at rúgva, heldur enn at fáa mesta burtur úr hvørjum kilo av tilfeinginum, hevur verið skilagott rakstrarfígjarliga. Eitt serligt fyribrigdi hevur verið, at vánalig leiðsla, skeivar íløgur og undirskotsgevandi framleiðslur ongar fylgir hava fingið fyri fyrítøkurnar. Almennur studningur hevur hildið lív í øllum.

Úrslitið av hesum hevur verið, at fiskivinnan sum heild onki avkast hevur givið. Hvør króna í íløgu hevur givið minni enn krónu aftur.

Um vit taka eitt einstakt ár, 1990, sum dømi, so var almennur studningur væl meira enn helmingurin av inntøkunum hjá feskfiskaflotanum á føroysku landleiðini.

Tøluni eru hesi fyri feskfiskaflotan:

	<u>mió.kr.</u>	<u>upp á kilo</u>
Avrokningarvirði	367	3,43
Prísískoyti v.m.	405	3,79
Inntøkutrygd	50	0,47

Tað er tilvildarligt, at hetta kemur at standa sum prísískoyti. Tað, sum hetta veruliga vísir, er, at við teimum fiskavørum, sum verða seldar, við

tí effektiviteti og kapitalkostnaði, sum er í virkisliðnum og við tí, sum skal til at gjalda skiparakstur og hýrur, resta meira enn 50% í.

Í veruleikanum virkaði skipanin soleiðis, at landskassin tryggjaði inntøkur til manning, skipaeigarar og virki og fiskasølu, sama hvør prísurin var og sama hvør fiskiskapurin var og kanska serliga sama hvussu væl tær ymisku fyrítøkurnar vórðu ríknar.

Álvarsamasta avleiðing av studninginum er tann, at hetta hevur fíggað ein veiðiflota, sum er ov stórur til tað tilfeingi, sum er undir Føroyum. Hetta hevur aftur størsta partin av skuldini fyri tí støðu, fiskastovnarir komu í. Kostnaðurin at reka hetta ov stóra vinnutólið hevur eisini havt óhepna ávirkan á handils- og gjaldsjavna Føroya. Eisini kann hetta merkja, í tíðum við lítlum likviditeti, at ringt er at fáa fígging til virksema, sum kundi givið avkast av íløgnum.

Tað slepst ikki undan, at arbeiðspláss í ísfiskaflotanum, sum dúva upp á føroyska landgrunnin, hvørva. Hetta má vera so, tí arbeiðspláss á sjónum, sum merkja ov stórt veiðutrýst, og sum partvís skulu fíggað úr landskassanum, er ikki varandi loysn. Ein veiðiflota, sum er betri stillaður til móguleikarnar, fer at geva støðugari og betri arbeiðspláss.

Betri samsvar millum veiðiorku og tilfeingi gevur vinnuni sjálvari móguleikar at leggja búskapin í vinnuni til rættis, og er ein fyrítreyt fyri røktini av fiskastovnunum, sum er so alneyðug fyri føroyska samfelagið. Eisini gevur hetta leysan íløgu- og rakstrarkapital, sum kann gera nyttu aðrastaðni og er í samsvari við tey krøv um ikki at avlaga kappingina, sum Føroyar hava fingið í teimum handilsavtalum, sum eru komnar í gildi. Hetta fær yvirhøvur eina gagnliga ávirkan á samfelagsbúskapin og er týðningarmikið lið í búskaparligum endurreisingarpolitikki.

Kjartan Hoydal 03.01.1997

Viðvíkjandi brævi tykkara GL 1996/4-1 dagsett 23.12.1996

Eg havi millum jóla og nýggjárs 1996 fingið innskrivað bræv frá tykkum í sambandi við løgtingsmál nr. 37/1994.

Í brævinum verður greitt frá endamálinum við arbeiðinum hjá nevndini og eisini eru lagdar hjá álit frá løgtingsgrannskoðarunum fyri fíggarárinum 1976/77-1991. Freist at svara er sett til 15. februar 1997.

Umframt við hesum at vátta, at eg havi móttikið brævið, og at eg fari at royna at svara spurningunum áðrenn ásettu freist, fari eg at gera vart við nøkur viðurskifti í hesum sambandinum.

Eg kom í starv sum fiskivinnustjóri 1. februar 1986. Umstingarliga umskipanin, viðvíkjandi Deildini fyri fiski- og aðrari vinnu, og ábyrgd av øllum hesum málsøki var tó ikki komin at enda fyrr enn út móti 1988. Sostatt havi eg bert kunnleika til seinasta part av tí tíðarskeiði, §19-nevndin kannar.

Eg havi í sambandi við arbeiði mítt í Landsstýrinum havt nóg hvøi at gera vart við mína hugsan um teir spurningar, nevndin kannar. Hetta

er gjört alment í fjölmiðlunum t.d. í sjónvarpinum, í sambandi við rættarmál, serliga Heygadrangs- og Skálafjalsmálinunum, og í sambandi við arbeiðið hjá landskassagrannskoðanini. Serliga er her at nevna umfatandi og nágreiniligu kanningarnar hjá Grannskoðanardeild Landskassans av landskassaroknskapunum fyri 1989-91. (Fylgiskjal til lögtingsmál nr. 4/1 1995: Grannskoðanarfrágreiðing frá Grannskoðanardeild Landskassans). Í einstökum málum havi eg havt høvi til í tilmælum og uppritum at gera vart við hugsan mína.

Sostatt skuldi rættuliga nógv tilfar verið til skjals eitt nú í rættarbókum, fundarfrásøgnum, tilmælum og uppritum. Hetta tilfar, gangi eg út frá, er atkomuligt hjá nevndini, og tað má vera rættast at leggja hetta til grund, heldur enn persónligar eftirmetingar hjá mær. Sum kunnugt eri eg í farloyvi frá Landsstýrinum og havi tí ikki beinleiðis atgongd til grundtilfar í lötuni. Eg eri, sum nevnt, sjálvandi til reiðar at geva nevndini allar upplýsingar, hon biður um, men fari at biðja um leiðbeining um, hvussu eg skal fyrhalda mær.

Eg havi ongantíð dult, at eg eri samdur í, at nógvar politisk/umsitingarligar avgerðir vórðu tiknar í áttatiárunum uttan neyðuga málsviðgerð og uttan at mett varð um veruligu avleiðingarnar av avgerðunum fyri búskap og samfelag. Men eg himprist eitt sindur við at fara at leggja ábyrgdina á einstök viðurskifti ella einstakar persónar, út um tað, sum longu er gjørt í sambandi við arbeiði mítt í Landsstýrinum frá 1986-96.

(§19-nevndin hevur lisið hjálagt skjal, sum ikki er tikið við her)

13.9. Jalgrim Hilduberg 30.04.1997

Í skrivi dagfest 18. mars 1997 hevur §19-nevndin, sum skal kanna politiskar og umsitingarligar avgerðir frá 1980 og frameftir, við støði í lögtings- og landsgrannskoðarafrágreiðingum frá 1981 og frameftir, spurt, um undirritaði er samdur í, at tað í ein ávísan mun var talan um skeivar politiskar/umsitingarligar avgerðir í hesum tíðarskeiði í samband við stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið.

Undirritaði umsat, sum fulltrúi í 1980-unum, ikki skipamál ella stuðul til vinnulívið annars.

Í 1986, 1987 og 1988 varð Landsskrivstovan býtt upp í 6 sjálvstøðugar deildir við hvør sínum stjóra beinleiðis undir Landsstýrinum. Undirritaði varð í juli 1987 settur sum stjóri á lógardeildini.

Hinir stjórnarnir vóru Kjartan Hoydal fyri Fiskivinnudeildini og aðrari vinnu, Kári Petersen fyri Fíggjardeildini, Klaus Herman fyri Almanna- og Heilsudeildini, Eyðfinn Jacobsen fyri Samskiftisdeildini og Súsanna Danielsen fyri Lønar- og Starvsfólkadeildini.

Tá ið Jóhan Djurhuus fór frá ultimo 1987 skuldi ein av stjórunum hava sum eykauppgávu at vera skrivari á landsstýrisfundum og taka sær av ymsum felagsuppgávum, og varð hesin kallaður forstjóri. Undirritaði hevði hesa uppgávu.

Sum skrivari á landsstýrisfundum frá november 1987 fekk eg meira at

vita um stuðulin til skip og vinnulívið annars. Málini vórðu framlögð á landsstýrisfundi av landsstýrismanninum, sum málið hoyrði undir, og viðkomandi stjóri var á fundi og gav frágreiðing um málið, um hetta var neyðugt. Undirritaði hevði sostatt onki at gera við fyrireikingina av málum, sum aðrar deildir lögdu fyri landsstýrisfund, ella við víðari avgreiðslurnar at gera av teimum málum, ið høvdu verið fyri á landsstýrisfundi.

Tá ið P/F Skála Skipasmiðja steðgaði upp og fór í likvidatión í januar 1989, varð álagt undirritaða at taka sær av millumverandunum hjá Landsstýrinum við skipasmiðjuna. Tvey skip stóðu í gerð á skipasmiðjuni, sum Landsstýrið hevði veitt byggilánsveðhald og sáttmála-veðhald fyri, umframt at eitt skip var leverað, sum garantitíðin ikki var útgingin fyri.

Tvey av skipunum eru nevnd í álitinum frá løgtingsgrannskoðarunum um landskassaroknskapirnar fyri árinum 1989-91 (løgtingsmál nr. 4/1 1995).

Viðmerkt verður m.a. (síða 16 í álitinum), at 8-9 mió.kr. í Fossbankanum, sum sambært avtalu/ratuplan og ársrokskapin vóru bundnar uppá byggilánið, vóru fluttar á konto hjá búnum. Hertil er at siga, at nevnda upphædd stóð á vanligari konto í Fossbankanum uttan nakra notering um binding. Tað er ikki sum landsgrannskoðarin heldur, nóg mikið at skriva í sjálvum roknskapinum hjá skipasmiðjuni, at ein konto er bundin til ávíst endamál. Hetta heldur ikki móttvegis kreditorunum („Sikringsaktin“ var ikki í lagi). Hinvegin var seinasta byggirata, ca. 8 mió.kr. til byggi nr. 53, ið stóð á konto í Føroya Banka, sperrað til seinastu byggiratu, og varð henda rata flutt landskassanum beinleiðis.

Sum nevnt frammanfyri, havi eg ikki umsitið stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið í umrødda tíðarskeiði. Heldur ikki havi eg kannað nøkur mál innan nevndu økir og harvið fingið nakra beinleiðis vitan um avgreiðslurnar av málunum. Sostatt havi eg onga fyrstahondsvitan um møguligar feilir v.m., ið kunnu vera gjørdir, til at koma við møguligum generellum úttalilsum um skeivleikar, brek o.tl., ið kunnu vera orsök til skeivu avgerðirnar í 80-árunum.

13.10. Signar á Brúnni 07.05.97

Í áttati-árunum sat undirritaði í Fíggjarnevnd Løgtingsins. Formaður tey árinum var Jørgen Thomsen, sáli. Umframt hann og meg umboðaðu Asbjørn Joensen, sáli, og Tordur Niclasen táverandi samgongu í nevndini. Skrivari var Kristoffur Thomasen.

Tað, ið eg kann minnst frá fíggjarnevndararbeiðinum, er, at nevndarlimirnir gjørdur sær stóran ómak fyri at geva hvørjum einasta máli so gjølla viðgerð sum møguligt, so ongin kundi seta fingurin á tað, ið Fíggjarnevndin legði úr hondum. Sum longu nevnt, var tað Jørgen Thomsen, sáli, ið stýrði fundunum, og hann legði alla sína orku í fyri at

fáa til vega allar tær upplýsingar, ið nevndarlimir bóðu um – andstöðulimir sum samgongulimir.

Eitt orð sum eginpeningur, í sambandi við keyp av skipum, var mangan frammi hesi ár. Sjálvur undraðist eg ikki sørt yvir, at ikki fleiri upplýsingar lógu í teim ymisku málunum, ið Landsstýrið sendi Fíggjarnevndini. Tað skuldi verið so heilt natúrligt, at tað var Landsstýrið saman við síni umsiting, ið fekk til vega allar upplýsingar í málunum. Tað var tíverri ikki altíð gjørt. Meg minnst, at fleiri ferðir kom tað fyri, at ongin verulig vátan lá um eginpening í sambandi við skipakeyp. Fíggjarnevndin átók sær uppgávuna at fáa hana/tær til vega. Fleiri ferðir varð ringt til lánistovnarar fyri at kanna eftir, um veruligur eginpeningur var til steðar, og tá ið tað var gjørt, varð hildið fram at viðgera málið/málini.

Sjálvur trúði eg uppá tær vátanir, ið lánistovnar góvu Fíggjarnevndini. At tað so seinni verður borið fram, at onkrar vátanir vóru bert galdandi eina avmarkaða tíð, meðan umsóknin varð viðgjörd, kundu fíggjarnevndarlimir onki gera við, tí sakin/sakirnar vóru avgreiddar.

Men eg skal ikki dylja yvir, at eg gjørdist ikki sørt kløkkur, tá ið omanfyri nevnda varð borið fram, og havi framvegis ilt við at trúgva, at slík mannagongd er farin fram.

Í slíkum dómum, ið her eru nevnd, meini eg, at tað eigur at vera Landstýrið og tess umsiting, ið eigur at taka sær av slíkum, og ikki ein Fíggjarnevnd, ið onga umsiting hevði sær til hjálpar.

Umsóknir um keyp av skipum fingur, tað eg minnst, eina gjølliga viðgerð. Rakstrarætlanir vórðu gjølla viðgjørdar, og mangan var tað, at persónurin, ið skuldi hava skipið, møtti á fundi saman við roknskaparkønum, fyri at vissa Fíggjarnevndina um, at teirra ætlan var væl undirbygd.

Tað er altíð lætt at vera eftirklókur, so mundi vera í einstøkum føri eisini her. Eftir at einstøk av skipunum vóru farin til fiskiskap, kom skjótt til sjóndar, at mongdarveiðan gjørdist ikki hon, ið rakstrarætlanin segði, eins og prísútrokningarnar í sambandi við sølu av veiðu, ikki hildu.

Hesum hevur verið funnist at, og tilmælir hava verið frammi um, at júst hesin parturin átti at fingið gjøllari viðgerð, enn hann fekk.

Sjálvur haldi eg, at júst hesin partur skuldi fingið gjølligari viðgerð av Landsstýrinum, ið hevði ein umsiting, ið hevði m.a. til uppgávu, at taka sær av slíkum, og ikki, sum mangan varð, at skrivarin í Løgtingsins Fíggjarnevnd skuldi fáa nýggjar upplýsingar til vega.

Tað ið eg kann minnst til í sambandi við umsóknir um kreppulán og líknandi er, at Fíggjarnevndin, ta tíð eg var fíggjarnevndarlimur, nýtti somu mannagongd, sum nevnt er frammanundan í sambandi við skipabygging.

13.11. Atli P. Dam 17.05.97

Vísandi til bræv nevndarinnar dagfest 26. desember 1996 skal viðmerkjast, at undirritaði heldur vil hitta nevdina á máli at svara spurningum, tað veri seg um viðurskifti generelt í umsiting og politisku skipanini ella um einstøk mál og spurningar nevndin ynskir nærri lýstar.

Eri tí altíð til reiðar at koma á fund, tá nevndin hefur funnið hóskaði høvi. Tí skrifliga at lýsa øll hesi viðurskifti vil ongan enda taka.

Nú endamálið við kanningini er sum lýst í brotinum um fyrirtreytir og framferð, samskipan av reglum, ófullfíggað lógarverk, fyrisitingarlígan førleika o.s.fr. kann stutt sigast, at onki verk (lógar- ella annað) roynist betri enn tann manning, sum skal virka innanfyri karmarnar.

Tað er ein sannroynd, at tú ongantíð heldur karmarnar vera nóg góðar, og at ein týðandi partur av Løgtingsins arbeiði tí er alla tíðina at royna at bøta um karmarnar. Tað ber tí ikki til at svara noktandi uppá spurningin um mistøk, tí slík verða altíð gjørd, hóast tú sum heild kann vera rættiliga væl nøgdur við etiska og moralska støðið, sum avgerðir og fyrisiting hava verið á.

Tað má tí ásannast, at allir tættirnir 1.-5. á s. 2 í brævi nevndarinnar eru brot úr einum mynstri, sum hefur havt týðning fyri gongdina, sum hon hefur verið og framvegis er, kanska í enn størri mun.

Tað er mín sannføring, at kollegiala skipanin í Landsstýrinum í stóran mun tryggjaði, at umsitið varð eftir vilja Løgtingsins, og at vandin fyri mistøkum (og misbrotum) er nógv størri í dag, har Løgtingið ikki torir at gera landsstýrismannaábyrgd galdandi, tí tingfólk krúpa undan teirri náttúrligu avleiðing, sum kann verða av hesum, nevnliga løgtingsval.

Avgerðirnar í umrødda tíðarskeiði blivu allar tiknar fyri opnum hurðum, kunnað bleiv um tær so hvørt í fjølmiðlunum, og Fíggar-nevndin góðkendi vegna Løgtingið hvørt einasta veðhald og stuðulslán.

Nýggja stýrisskipanin kemur ikki at roynast fyrr enn bæði Løgting og Landsstýri hava eina nógv sterkari umsiting við serliga góðum lögfrøðisligum førleika.

Nú er tað so, at eitt fyribilsálit til grannskoðarafrágreiðing fyri árinum 1989-91 varð skrivað í mars 1994. Har er hópur av einstøkum málum nevndur og hópur av spurningum reistir. Mær vóru givnir 24 tímar 9. apríl 1994 at gera viðmerkingar til hetta álit, og lat eg tær úr hondum 10. apríl 1994.

Úrslitið var sum sæst, at munandi broytingar, umskrivningar og strikingar blivu framdar, áðrenn endaliga frágreiðingin kom. Leggi við hetta fyribilsálit og mínar viðmerkingar, sum snúgv seg um mong av teim málum, sum aftur eru nevnd í teim álitum, nevndin hefur sent mær (løgtingsmálini 4/1 – 1992 og 4/1 – 1995).

Heimildarspurningurin í sambandi við skipabyggimál var nógv frammi, og tí legði eg avgerandi dent á at lýsa hann við støði í statsrættinum og lögfrøðisálitum. Hetta er eisini hjálaga.

Hetta hefur framvegis stóran týðning, tí betongjura og ov lítil lög-

frøðiførleiki hjá landsgrannskoðaradeildini hevur skapt slíka óvissu í landsstýrisumsitingini, at milliонатap framvegis koma fyri, tí ongin torir at rætta hond frá síðu fyri at verja landskassans fíggarligu áhugamál. Tí fara framvegis skip av landinum fullfermd við teim landskassaveðhaldum, sum rætt nýtt kundu bjarga skipunum fyri føroyska fiskiflotan í minsta lagi.

Skjøl:

Brev 10. apríl 1994 frá Atla P. Dam til lögtingsgrannskoðararnar

„7. apríl 1994 á kvøldi lat løgmaður undirritaða fyribils uppskot til grannskoðanarfrágreiðing viðvíkjandi roknskapum landskassans fyri fíggarárinu 1981-91, og bað hon meg lesa hetta gjølla.

8. apríl hevði eg nógv um hendi, og eydnaðist mær ikki at seta meg veruliga við hesum fyrr enn 9. apríl.

Tó haldi eg meg skilja, at orsøkin til, at løgmaður bað meg lesa hetta, er, at ein munandi partur av teim veðhaldsútleggum, sum verið hava 1988-91, hava samband við játtanir givnar í tíðarskeiðnum 1985-89, tá eg hevði umsitingarligu ábyrgdina av arbeiðnum í Tinganesi.

Hvat eg skuldi gera við hetta, segði løgmaður onki um, men aftaná gjøgnumgongd av tilfarinum varnaðist eg, at talan var um eina heilt serliga frágreiðing, sum ikki var útkast til eitt vanligt grannskoðaraálit til Løgtingið, men heldur útkast til eina „forvaltningsrevisión“, og síðani varnaðist eg, at upplýsingarnir frá fyrisitingini í Tinganesi vóru av slíkum slag, at hetta kom at fara víðari sum eitt slag av „politiskari revisión“.

Havi tí valt at gera nakrar skrivligar viðmerkingar til álitid í ásannan av, at sjálvst um grannskoðaranevndin skuldi ynskt at kalla meg inn í hesum sambandi, so verði eg burturstaddur í døgunum 11.-15. apríl.“

Notat 10. februar 1992 frá Kára D. Petersen, advokati, viðvíkjandi

spurningum um veðhald fyri prioritetlánnum til fiskiskip

Eftir lögtingslóg frá 1960 hevur Landsstýrið heimild til saman við Fíggarnevndini at veðhalda fyri lánnum til bygging av skipum. Tað skilst av viðmerkingunum til hesa lóg, at ætlanin er at veðhalda fyri lánnum til skip, bygd í Belgiu. Hesar byggietlanir vóru av ongum; men lógin varð nýtt sum heimild at veðhalda fyri byggilánnum. Í 1964 kom nýggj lóg um endurnýggjan av fiskiskipaflotanum, og í hesi lóg var heimild at veðhalda fyri lánnum til leingjan og til ísetan av nýggjum motori v.m. Tað er heilt greitt, at ætlanin við hesi lóg var at veðhalda fyri prioritetlánnum til hetta endamál, harímóti sæst lógin ikki at hava nakra heimild til annars at veðhalda fyri byggilánnum.

Í 1965 kom nýggj lóg, har Landsstýrið aftur fekk heimild at veðhalda fyri byggilánnum til skipabygging. Í hesi lóg verður víst til lógina frá 1960; men verður í viðmerkingunum sagt, at ætlanin var ikki at veðhalda fyri prioritetlánnum. Eftir innihaldinum í sjálvari lógini dugi eg ikki at síggja annað, enn at hon eisini gevur heimild at veðhalda fyri prioritetlánnum,

og at viðmerkingarnar í veruleikanum einans mugu skiljast sum ein fráboðan um, hvat Landsstýrið ætlar at nýta lógina til. Um lógin ekki skuldi givið heimild til at veðhalda fyri prioritetsslánum, átti tað greitt at verið tilskilað í lógini, at talan var um byggilán.

Í 1967 kom nýggj lóg, sum beinleiðis gav heimild til at veðhalda fyri prioritetsslánum, og í viðmerkingunum til hetta lógaruppskot var víst til, at Landsstýrið ikki helt, at lógin frá 1965 gav heimild til at veðhalda fyri prioritetsslánum. Henda lógin frá 1967 skuldi endurskoðast í 1969 og sama skuldi lógin frá 1965.

Í 1969 legði Landsstýrið aftur fram uppskot um endurnýggjan av fiskiskipaflotanum, sum varð til lögtingslóg frá 1970. Í hesi lóg fekk Landsstýrið heimild til ymiskt m.a. at veðhalda fyri lánum til nýggjar tekniskar innleggingar í fiskiskip til yvirbygging og til leingjan. Eisini fekk Landsstýrið heimild í § 11 at veðhalda fyri lánum til bygging av fiskiskipum.

Í viðmerkingum til lógaruppskotið, sum vóru ógvuliga stuttar, varð víst til, at lógin frá 1965 skuldi endurskoðast í 1969, og at hon var tikin við í § 11. Hinvegin var onki nevnt um lógina frá 1967, sum beinleiðis gav heimild til at veðhalda fyri prioritetsslánum. Viðmerkingarnar til lógina frá 1970 siga, at § 11 var ein endurtøka av lógini frá 1965, og spurningurin kann tí verða, um § 11 má lesast soleiðis, at heimild bert er til at veðhalda fyri byggilánum; men tað er eftir míni meining rættiliga ivasamt, um ikki lógin nú er at skilja soleiðis, at hon gevur heimild til at veðhalda bæði fyri byggilánum og prioritetsslánum.

Lógin um endurnýggja av fiskiskipaflotanum varð broytt í 1978, og í 1980 varð hon aftur broytt, við tað at uppi § 11 varð skoytt 2. stk., sum gav Landsstýrinum heimild til í samráð við Fíggiarnevndina landskassans vegna at veðhalda fyri prioritetsslánum til keyp av skipum, sum ikki eru eldri enn tvey ár. Fyrst í viðmerkingunum til hetta lógaruppskot varð sagt soleiðis: „Í gáldandi lóg um stuðuls- og veðhaldsmøguleikar til endurnýggjan av fiskiskipaflotanum er ikki heimild fyri veðhaldsveitingum í sambandi við keyp av fiskiförum, sum ikki eru nýbygt keyp.“

Tað er heilt greitt, at við hesi viðmerking verður sagt, at Landsstýrið ið hvussu so er heldur, at heimild er at veðhalda fyri prioritetsslánum til nýbygging af fiskiskipum, og tað er onki í viðmerkingunum frá Fíggiarnevndini ella annars frá viðgerðini í tinginum, sum bendir á, at Løgtingið hevur eina aðra fatan. Tað er tí eftir míni meining onki at ivast í, at ið hvussu so er frá 1980 er ein heimild at veðhalda fyri prioritetsslánum at finna í hesi lógini frá 1980.

Nakað annað er, at Landsstýrið í sínum játtanum hevur víst til lógina frá 1967. Henda játtan var avmarkað til 50 mill.kr.; men hetta má skiljast soleiðis, at 50 mill.kr. er tað markið, sum Landsstýrið og Fíggiarnevndin skulu halda seg innanfyri, t.v.s. at so hvørt lán, sum veðhildið er fyri, verður afturgoldið, verður pláss fyri fleiri veðhaldum. Ein eftirkanning av, hvussu stórar veðhaldsbindingarnar hava verið, vísir, at ið hvussu so er

til aftaná 1980 hevur rúm verið fyri veðbaldum innanfyri besar 50 mill.kr.

Sum fyrr nevnt baldi eg, at lógin frá 1980 ið hvussu so er ger, at lógin um endurnýggjan av fiskiskipaflotanum gevur heimild at veðbalda fyri prioritetislánnum. At Landsstýrið í síni viðgerð av málum seinni hevur víst til lógina frá 1967, sjálvt um henda lóg ikki gevur heimild til veðhald við tað at farið tá er uppum 50 mill.kr., hevur ikki við sær, at tað kann sigast, at Landsstýrið hevur handlað í heimildarloysi, við tað at heimildin er í eini aðrari lóg.

Tá metast annars skal um, hvørt Landsstýrið handlar í heimildarloysi ella ikki, so má eisini havast í huga, at Løgtingið hevur verið kunnugt, bæði ígjøgnum figgiarnevndina og ígjøgnum viðgerðir av gerðabókum hjá Landsstýrinum um tær játtanir, sum Landsstýrið hevur veitt, soleiðis at sjálvt um heimild ikki beinleiðis skuldi verið at funnið í eini lóg, so hevur Løgtingið góðkent besar avgerðir.

Tað ber nú einaferð ikki til at tosa um, at Løgtingið handlar í heimildarloysi, við tað at tað er ongin annar enn Løgtingið, sum skapar heimildirnar, og Løgtingið hevur ongan yvir sær, sum Løgtingið skal søkja sær heimild frá.

13.12. Heri Mohr 06.06.1997

Við skrivi tann 23. apríl 1997, j.nr. 1996/4-1, hevur nevndin vent sær til mín við áheitan um frá mær at fáa ummælisorð – úttalilsí – um politiskar/umsitingarligar avgerðir við stóði í teimum málum og hendingum, sum m.a. eru lýstar í lögtings- og landsgrannskoðanarfrágreiðingum frá 1980 og frameftir. Í skrivinum er tilskilað, at av tí at eg havi havt ein týðandi umsitingarligan leiklut í 1980-árunum, verði eg spurdur, um tað í ein ávísan mun var talan um skeivar politiskar/umsitingarligar avgerðir í hesum tíðarskeiði í sambandi við stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið, og um svarið er játtandi, verði eg biðin um at greiða frá orsökunum til, at skeivleikar eftir mínari meting eru gjørdir, herundir um talan hevur verið um:

1. ófullfiggjað lógarverk
2. tørvandi samskipan
3. vantandi fyrisitingarligan førleika
4. menniskjanslig mistøk
5. vantandi arbeiðsmegi o.l.

Biðið verður um dømi, sum gjølligari kunnu lýsa svar mítt.

Fyrst mín stóða í landsins umsiting.

Í 1956 kom eg í tænastrámannastarv sum bókhaldari á Føroya Gjaldstovu, í 1962 gjørdist eg fulltrúi, í 1975 roknskaparstjóri, í 1986 settur stjóri og í 1987 tilnevndur stjóri á Føroya Gjaldstovu. Eg søkti Landsstýrið um at verða loystur úr stjórarstarvinum, og varð hetta játtað frá 1.

november 1991 at rokna, eg var tó ráðgevari hjá tí nýggja stjóranum til 1. apríl 1992.

Sum kunnugt var Færøernes Oppebørselskontor danskur stovnur settur á stovn 1. apríl 1939 og yvirtikin av heimastýrinum 1. apríl 1949 og fekk tá almenna heitið Føroya Gjaldstova jbr. løgtingslóg nr. 12 frá 28. mars 1949.

Eg skal nú eftir førimumi royna at geva eitt so objektivt svar sum gjørligt, hóast tað nógva, ið fór fram í 80-unum, bar brá av subjektiviteti, sum so við og við avlagaði vanliga fatan av proportiónum og niðurbant vanligt vit og skil.

Ad. 1 ófullgjøgjað lógarverk

Viðvíkjandi teimum mongu veðhaldslógum, ið Løgtingið hevur viðtikið og Landsstýrið sett í gildi, so er tað, so vítt eg veit, ongantíð við lóg álagt Landsstýrinum at gera generellar kunngerðir um, hvussu umsitingin av veðhaldum skal fara fram, herundir við reglugerðum, instruksum v.m. til dømis:

- oyðibløð til veðhaldsumsókn
- eftirlit við lánum, ið landskassin hevði veðhildið fyri
- reglubundnar frásagnir/vurðeringar frá lánveitarunum til Landsstýrið
- etc.

Eisini viðvíkjandi útlánum úr landskassanum er at siga, at lóggávuverkið hevur verið ófullgjøgjað: ongar kunngerðir ella reglugerðir við instruksum á hesum sera týðningarmikla øki í landskassanum. Sum fráleið var lítil og ongin stýring á hesum fíggarøki, og ruðuleikin valdaði: ongar veðhavaralýsingar, ongar fráboðanir um eigaraskifti og navnabroytingar (skip) o.s.fr.

Ad. 3 vantandi fyrisitingarlígan førleika

Eg minnst, at ríkisumboðsmaðurin M. Wahl einaferð í 60-árunum úttalaði sína undran yvir, at ein almen umsiting, sum heimastýrið, við so fáum árum á baki kundi vera so effektiv og professionel. Og hann hevði óivað grein í sínum máli.

Sum kunnugt var Gjaldstovan skatta- og tollmyndugleiki til ávikavist 1984 og 1987, og samskiftið, sum varð uppbyggt millum Landsstýrið, Gjaldstovuna, líknigarráðið, ríkisumboðið og aðrar stovnar, var sera neyvt: ummæli, tilmæli og fundir var støðið undir samskiftinum, og tað var rættiliga óhugsandi, at Landsstýrið tók støðu ella avgerð í t.d. fíggarumálum herundir skattur og tollur, uttan at ummæli/tilmæli vóru fingin til vega. Hetta var eisini eitt týðandi arbeiðsøki hjá leiðsluni á Gjaldstovuni. Men hetta samskifti fór so líðandi at dragna, og miðskeiðis í 80-árunum helt tað at kalla uppat, og tað var stórt afturstíg í landsins meginumsiting. Ja, tað var so groteskt, at tá ið Gjaldstovan í 1987 fór í

tvíningar og Føroya Tollstova sett á stovn, varð stjórnin á Gjaldstovuni ikki ráðførd og ongin fyrireiking ella avtalur gjørdar um býti av arbeiðsøkjunum, sum høvdu hingið saman í útvið 60 ár, hvaðna minni nøkur yvirleveringsforrætning framd.

Landskassaveðhald

Hvussu hetta økið varð umsitið í landssyýrinum veit eg av góðum grundum ikki, men tað er mær fortalt, at tað lat seg gera, at fáa alment veðhald við telefonsamrøðu.

Sum kunnugt gjørdist at kalla øll landskassaveðhald til persónar, feløg og virkir effektiv – sambært hjálagda yvirliti umleið 1,6 milliardir – og sera lítið av hesari upphædd kom aftur í landskassan. Í samsvari við áheitan frá nevndini fari eg at vísa til dømi um effektiv veðhaldsútlegg:

P/F Drekin, Tórshavn

Við heimild í lögtingslóg nr. 15 frá 31. mars 1966 veðhelt Landsstýrið í 1984 og 1985 fyri prioritetslánnum til nýbygningarnar „Ólavur Gregersen“ og „Svanur“.

Prioritetslánini vóru hesi:

„Ólavur Gregersen“

1. og 2. prioritetur	ca. 81.000.000,-	kr.
4. prioritetur í Sjóvinnubankanum.	" 10.000.000,-	"
Harumframt stuðulslán úr landskassanum við 3. prioriteti „	" 4.450.000,-	"

„Svanur“

1. og 2. prioritetur	" 78.000.000,-	"
4. prioritetur í Sjóvinnubankanum.	" 10.000.000,-	"
Harumframt stuðulslán úr landskassanum við 3. prioriteti	" 4.300.000,-	"

Umframt rentur, so rindaði landskassin sum veðhaldari tann 13. apríl 1988 2 x 19.000.000,- kr. til Norges Skipshypotek A/S, Minde, vegna 1. og 2. prioritet.

Knappar 3 mánaðar seinni, nevniliga 6. juli 1988, gav Landsstýrið „stående udførselstilladelse“ til bæði skipini, og sama dag gav Landsstýrið við átekning á pantibrøvini Føroya Skipaskráseting boð um at strika landskassans 3. prioritet í báðum skipunum. Tann 30. juni 1988 fráboðaði Sjóvinnubankin skipaskrásetingina, at 4. prioritetur var afturgoldin og varð sostatt strikaður í skránni. Bæði skipini vórðu seld til Faroe Ship Norge, Trondheim, fyri restskuldina við 1. og 2. prioriteti, og skipini vórðu strikaði í tí føroysku skipaskrásetingini tann 12. juli 1988.

Átta ár seinni vórðu stuðulslánini og veðhaldsútleggini avskrivað sum tap í landskassans roknskapi.

Eg hjáleggi skjöl nr. 1-10 og vísi til petti 3c í pantibrøvunum viðvíkjandi stuðulslánunum.

P/F Skála Skipasmiðja

Við skrivi tann 31. mai 1988 fráboðaði Landsstýrið mær, at P/F Ottar Olsen og eg skuldu umsita effektiv veðhaldsútlegg fyri nýbygningarnar nr. 46 (P/F Heygar) og nr. 53 (P/F Borgarfelli) ávikavist 9.7 mió. og 34.4 mió., íalt 44.1 mió.

Av tí at O.O. ikki vildi fylgja galdandi praksis og reglum, sum Grannskoðanardeild Landskassans og Gjaldstovan gjørði honum kunnugan við, avgjörði Landsstýrið „at vraka stjóran á Gjaldstovuni sum fíggarligt eftirlit á Skála Skipasmiðju“, og legði eftirlitið og ávísingarheimildina í hendurnar hjá nevnda partafelag.

Veðhaldsútleggini, sum vórðu mett til 44.1 mió., komu upp á umleið 280 milliónir brutto. Hjal. skriv 8.3.91.

Eg hjáleggi mítt bræv til Landsstýrið tann 31. mars 1992.

Onnur mál um effektiv veðhald og keyp og sølu av skipum kundu kanska verið umrødd eitt nú „Olaf í Garðastovu“, sum varð so fløkt í ein ellibita, at Gjaldstovan var noydd at fáa bæði ta internu og externu revisiónina til hjálpar til tess at gera neyðugar registreringar í landskassans bókhaldi.

Við skrivi 22. august 1989 fráboðaði Landsstýrið Gjaldstovuni, at triggir persónar vóru settir at virka fyri sáttmálastovnin, og at teir eisini høvdu fingið álagt at avgreiða 19 umsóknir um stuðul til at fáa av stóra veiðiorku í føroyska fiskiflotanum burtur.

Fiskiskipaupphøgging

Sambært landskassans roknskapum vórðu 55 skip „upphøgð“ fyri uml. 279 milliónir ella 34 milliónir meira enn av Løgtinginum játtað, jbr. hjálagda yvirlit.

Upphæddirnar í yvirlitinum havi eg fingið úr landskassans ársroknskapum.

Skriv Landsstýrisins 22. august 1989 er hjálagt.

Sum dømi um, hvussu reglubundið arbeidsókið á landsskrivstovuni og Gjaldstovuni varð ignorerað, verður skjal nr. 11 hjálagt.

Við skrivi frá Landsstýrinum tann 16. november 1987 fekk Gjaldstovan boð um at rinda 15 milliónir til Lønjavningargrunn Skipfiskimanna: „Serligur grunnur til fiskivinnuna“:

Undirritaði kennir ikki lógarstöðið til nevnda grunn, men sambært løgtingslóg nr. 12 frá 1. apríl 1949 varð øll roknskaparførsla viðvíkjandi grunnum lögð undir Føroya Gjaldstovu, og viðvíkjandi fiskivinnuni kann t.d. nevast fylgjandi grunnar: Fiskiroyndir, Endurnýggjan av skipaflotanum, Fiskiroyndir á fremmandum høvum og Grunnurin til fiskiskipaupphøgging. Á Gjaldstovuni var eisini roknskaparførsla viðvíkj-

andi projektum: Gullaksur, Hagreiðing av fiski, Svartkjaftaroyndir, Mynsturflakavirki v.m.

Sambært omanfyri nevnda skriv var samtykt at brúka upp til 15 milliónir úr nevnda serliga grunni til rakstur av m/s „Andriasi í Hvanna-sundi“ og m/s „Polarfarinum“ í tíðarskeiðinum til 1. apríl 1988.

Vísandi til hjáløgdu kontoavrit frá lönjavingargrunninum hevur grunnurin útgoldið útvið 30 milliónir í tíðini frá juni mánað 1987 til august mánað 1988.

Ætlanin var at seta Paula Ellefsen, stats.aut. grannskoðara, sum er grannskoðari hjá lönjavingargrunninum, nakrar spurnigar viðvíkjandi roknskaparførslu, grannskoðan v.m. av rakstrinum av nevndu skipum, men tað hevur ikki latið seg gjørt, av tí at hann er sjúkrameldaður.

Loksins. Í einari grein í blaðnum „Weekendavisen“ í september 1993 skrivaði eg millum annað: „----- *Lagtinget, der er lovgivende myndighed på en række områder, har i de forløbne 20-25 år vedtaget en urskov av love om offentlige garantiforpligtelser, tilskud og lån til det færøske fiskeri og erhverv, uden på nogen måde at have betrykket den færøske skatteborger i dette meget ømtålelige og vitale økonomiske område med nødvendig lovgivning, bekendtgørelser, cirkulerer eller andre forordninger i den økonomiske forvaltning.*

Denne „mangel“ har været en af årsagerne til, at det færøske landsstyre med skiftende påmønstringer har haft varierende og til tider ubeldige opfattelser af, hvorledes offentlig kaution og offentlige udlån skal håndteres ....“

Broytingin av tí etiska aspektinum, hvussu almennur peningur skal handfarast bæði á lóggávuøkinum og á umsitingarøkinum, sum kom so líðandi til sjónar í 70-árunum og tók rættiliga dik á seg í 80-árunum við risastórum upphæddum til veðhald, studningar og útlán, er eftir mínari áskoðan høvuðsorsøkin til, at „pest ella kolera“ gjordist eitt fait accompli tann 6. oktober 1992.

(§19-nevndin hevur lisið hjáløgdu skjøl, sum ikki eru tikin við her. Fleiri av upplýsingunum eru við ádrastaðni í frágreiðingini).

13.13. Ólavur Olsen 29.08.1997

Svar uppá skriv tykkara dagfest 4. juli 1997, f.nr.GL 1996/4-1.

Sum internur grannskoðari havi eg, samsvarandi reglugerð, í samarbeiði við externa grannskoðaran skrivað grannskoðanarfrágreiðingarnar í tíðarskeiðinum, sum nevnt er í skrivi tykkara.

Sum skrivari hjá lögtingsgrannskoðarunum hevði eg onga ávirkan á teirra avgerðir viðvíkjandi álitum teirra til Løgtingið.

Víst verður sostatt við hesum á grannskoðanarfrágreiðingarnar, sum vit hava skrivað. Og dugi eg nú, 6 ár aftaná at eg fór úr starvi, ikki at

gera aðrar viðmerkingar enn tað, sum umrøtt er í grannskoðanarfrágreiðingunum.

13.14. Jóngerð Purkhús 04.09.1997

Soleiðis sum eg lesi brævið frá §19-nevndini dagfest 4. juli 1997 verður bara spurt um stuðulin til vinnulívið. Og sagt verður, at eg havi havt ein týðandi leiklut umsitingarlíga í 1980-árunum.

Nevndu tíðina havi eg arbeitt sum fulltrúi í umsitingini og eitt skifti sum politikari.

Um eg skal taka spurningin heilt snævurt, hvat eg sum embætismaður veit um tað praktiska í stuðlinum til vinnulívið, so havi eg ikki so nógv at greiða frá. Sjálvt um eg gjøgnum árin havi arbeitt við nógvum ymiskum málum í umsitingini, so havi eg ongantíð umsitið stuðulin til vinnulívið, og kenni tí heldur ikki nágreinliga til tey einstøku málini so sum manngongdir, hvussu skjøluni síggja út o.s.fr....., havi ikki lisið tey einstøku málini og havt tey á hondum.

Sum politikari havi eg heldur ikki havt stuðulin til vinnulívið sum málsøki, og kenni tí heldur ikki í smálutir, hvat umsitingarlíga er farið fram í teim einstøku málunum. Men har sum stuðul skuldi veitast til vinnulívið, skuldi avgerðir takast á landsstýrisfundum, og havi eg atkvøtt ella rættari tikið avgerðir í teim einstøku málunum saman við restini av landsstýrismanningini út frá tí tilfari, sum var lagt fyri landsstýrisfundirnar útarbeitt av teimum embætismonnum, sum umsótu málini og avvarandi landsstýrismanni, sum hevði málsøkið.

Út frá brævinum fær ein varhugan av, at spurningarnir eru stýrdir bara móti skipunum ella kanska teim sokallaðu skipapakkunum seint í 1980-unum, sjálvt um tað, sum mist var uppá teir, bert var ein partur av øllum tapinum orsakað av stuðlinum frá landskassanum, tá veðhaldssystemið breyt saman. Nú eru ikki so nógvir tættir í okkara vinnulívi. Men t.d. er ikki eitt orð at síggja í grannskoðara frágreiðingini ella aðrastaðni um alivinnuna.

Tað gekk so fyri seg, um eg skal greiða frá tí stutt eftir minninum. Eg rokni við, at nevndin hevur tilfar um tey ymisku málini. Og mitt í eini tíð við nógvum arbeiði upp undir Ólavsøku, og feruona hevði eg bundi meg til frá 2. august, so hevur ikki verið tíð til at leita í teim einstøku málunum. Eg leggi dent á, at hetta er skrivað eftir minninum.

Tey skip, sum vóru játtað at byggja í landsstýrisskeiðinum 1985-1988, vóru í høvuðsheitum viðgjørd í tveimum skipapakkum. Tann fyrri, tað vóru tey størri skipini, var viðgjørdur longu um várið 1985. Tað var soleiðis, at ongi nýggj skip vóru komin til landið í langa tíð, gomlu skipini, sum vóru keypt í 1970-unum vóru nógv seld upp í fleiri ferðir til høgur prísir og hartil umbygd o.s.v., og landskassin var við í fíggingini eftir teimum lógum, sum nú einaferð vóru. Tað vóru bæði stuðul, stuðulslán og veðhald. Men umsóknirnar hópaðu seg upp, og tað tyktist óhaldbart í longdini, at ongi nýggj skip komu í flotan.

Eg haldi ekki, at tað var nakar tá, sum helt, at onki nýtt skip skuldi keypast, men tá lögmaður, sum tá hevði fiskivinnumál um hendi, kom við skipapakkanum, var tað ymiskt, sum politikararnir tóku ímóti honum. Men eg persónliga føldi hetta uppskot sum eitt sjokk, tí tað var alt ov ógvusligt. Ikki tí eg helt, at onki skip skuldi keypast, men tí hetta var alt ov nógv uppá ein gang.

Tað politiska slagid um skipini millum meg og Atla Dam byrjaði frá fyrsta minutti, meðan aðrir vóru onkustaðni ímillum. Atli Dam var ógvuliga harðligur frá byrjanini. Hann helt sjálvur og aðrir við honum, at hann hevði gjørt eitt stórt arbeiði og hevði lagt sær nærn at býta skipini uppá vinnuhættir og geografiskt. Tá var fiskivinnustjórin ikki settur. So eg haldi, hann hevur gjørt tað mesta sjálvur.

Skipini vórðu viðgjørd mest í lítlu samgongu, har eisini samgongumenninir í Fíggarnevndini vóru við. Eg tosaði tá nógv um skipini við fíggarnevndarlimirnar hjá samgonguni. Teir vóru Jørgin Thomsen, Asbjørn Joensen, Tordur Niclasen og Signar Hansen. Vit hildu skipapakkan vera ov stóran, sjálvt um teir ikki vóru so avgjørdir frá byrjanini, og sum viðgerðin fór fram, bleiv upprunaliga uppskotið nógv skorið.

Eitt, sum kanska serliga eg brúkti sum argument, var, at hesi skipini, sum skuldu keypast, komu uttanífrá, og tað var ikki ráðiligt við so stórarí uttanlandaskuld, og tað vóru tað aðrir, sum eisini hildu. (Men høvdu vit víta hvussu stór skuldin í verunleikanum var. Tað talið, sum vit høvdu at arbeiða við, var, at skuldin var millum 3 og 4 mia.kr.)

Valskeiðið frammanundan vóru ógvuliga stórar íløgur gjørdar í farma- og tangaskip, og longu í 1985 byrjaði at merkjast, at her gekk ikki so gott. Landsstýrið samtykti heilt tíðliga í 1985 ikki at veðhalda fyri fleiri farma- og tangaskipum. Tað helt eg vera skilagott. Tí virkaði fyrsti fiskiskipapakkin so ógvusliga. Heldur ikki hevði verið tosað um, at nú skuldi farast undir so stórar íløgur í skip.

Tá politiska stríðið um hvørji skip skuldu byggjast var av, komu skipamálini eitt og eitt aftur á landsstýrisfund eftir at tekningar vóru endaliga gjørdar, avgjørt var hvar byggjast skuldi, fígging var fingin til vega. Typiskt stóð í tilmælinum til landsstýrisfund, at fígging var fingin frá fiskaríbankanum o.s.fr., og nú skuldi Landsstýrið játta tey seinastu prosentini sambært galdandi lógum.

Tær vátanir, sum vóru frá sakførarum, bankum og revisorum um eginpening, vóru tiknar fyri fult. Eg má siga nú, so nógv hevur verið tosað um, at eginpeningurin ikki var til, at tað fall mær ikki inn at hugsa, at ikki alt var í lagi, tá ein grannskoðari, sakførari ella banki t.d. hevði váttað nakað. Teir sum arbeiða undir teim donsku lógunum, sum reypað hevur verið so nógv av, skuldu vera nakrar av teim strangastu í heiminum. Eg og ikki bara eg hava havt tað álit á danska systeminum á hesum øki, at tann sum t.d. váttaði nakað sum ikki passaði misti bestallingin beinanvegin.

Og eg havi roknað við, at okkara sakførarar, grannskoðarar og bankar

eisini hava brúkt eitt fíggingarmynstur, sum teir hava fingið aðrastaðni. Okkara fíggingarmynstur, bæði tá talan hevur verið um farmaflotan incl. tangaskipini og fiskiskipini, hava líkst fíggingarmynstrinum í londunum rundan um okkum.

Nakað soleiðis hevur fíggarheimurin arbeitt hesa tíðina.

- - -

Tað verður spurt, um eg eri samd í, at tað í ein ávísan mun var talan um skeivar politiskar/umsitingarluga avgerðir í hesum tíðarskeiði í sambandi við stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið.

Tað verður ringt at siga, at ongin feilur er gjørdur, verri er at siga hvussu ein annars skuldi gjørt.

Men um meint verður við, at tað kann peikast á nakrar ávísar fáar persónar, politikarar ella umsitarar í eitt ávist avmarkað tíðarskeið, sum hevði við sær eitt búskaparligt skræll, sum vit hava verið ígjøgnum, so haldi eg tað ikki. Tað er so nógv, sum samlað hevur spælt inn yvir langa tíð.

Í Føroyum hevur verið búskaparlig framgongd so gott sum óbrotin síðani mitt í 50-unum.

Tann hugsanarháttur um stuðul til vinnulívið og at taka lógvatak saman um tær neyðugu stóru íløgurnar umfatandi einstaklingar, kommunur, fakfeløg, landskassa umframt teir vanligu fíggarstovnarnar hava føroyingar róst sær av sum eina styrki, sum hevur bygt okkara land upp. Tað haldi eg er rætt.

Men alla staðni, har tað góða verður sátt, verður samstundis sáðið til teir eginleikar lagt, sum kann oyðileggja alt.

Standa øll saman um nakað, falla øll, tá tað gongur galið.

Tað kunnu vit læra av seinastu búskaparkreppuni.

Alt hongur eisini saman við, hvussu búskaparluga er vorðið í londunum rundan um okkum. Í 1970-unum vóru ár, har ógvuliga knípi var við likviditetið í londunum rundan um okkum. Um ein vildi ella ei kundi ein ikki gera íløgur ella lána seg út á sjógv.

Eitt dømi um, hvussu vánaligur likviditeturin var her í landinum, var, at peningurin hjá 60 mill.grunninum, umleið 100 mill.kr., varð fluttur heim til Føroyar og býttur millum allar peningastovnarnar fyri at hjálpa uppá støðuna. Hetta var ca. 1978.

Hetta lagið koppaði fullkomuliga, tá vit komu mitt í 80-ini. Tá var ríkiligt við pengum í londunum rundan um okkum, og lánistovnarnir ótrúliga ágangandi, at fáa lánt peningin út.

Hesum vóru vit fullkomuliga ófyrireikað at taka ímóti.

Landsbankalógin, sum varð samtykt í 1978, var ein av teim lógunum, sum fekk so ringa móttøku av nógvum politikarum, peningastovnunum, fiskasøluni o.s.v., teimum sum høvdu makt, at landsbankin kom ikki fyrr enn í 1988. Tá var tað ov seint hesa ferð.

Hann hevði neyvan bjarga okkum frá einum skrælli, tað er tað ongin

sum kann. Tey koma við longri ella styttri millumrúmum, soleiðis eru nú tær búskaparligu lógirnar, men vit mugu alla tíðina útvega okkum amboð og royna at stýra millum tey ringastu skerini, so skútan ikki heilt fer í sor, tá tað stendur fast.

- - -

Heldur ikki lógarmessiga vóru vit fyrireikað. Vit høvdu t.d. ongan rentuskatt. Tann lógin var komin í 50-unum, men ongantíð í ca. 30 ár hevði støðan verið so, at hetta var nakar stórvegis trupulleiki út frá einum spekulatióssjónarmiði.

Politikarar vórðu tiknir á bóli, nú kundi tann góði gamli hugsanarháttur ikki brúkast longur og ikki fekst meiriluti fyri rentuskatti, sum kundi steðga nakað av spekulatiónni, nú útlenska rentan var blivin lægri enn tann føroyska.

Tað hevði jú altíð verið øvugt.

Heldur ikki fekst meiriluti fyri at mótrokna rentuinntøkur og rentuútreiðslur hjá sama persóni. Tað arbeiddu vit við í 1986 í samgonguni.

Stuðulin til vinnulívið er nógv kritiseraður seinastu árin sum vera man. Tað er ógvuliga populert at kalla alt púra ørt.

Men eg vænti, eisini í framtíðini verður ringt at fáa t.d. ein nýggjan flota, uttan tað almenna luttekur. Men tað eru nógvir mátar at gera tað uppá. (Nú hoyrir ein onkran tosa um almenn íløgufeløg o.s.v.)

Hvat viðvíkur veðhaldum kann eg siga mína meining uttan at eftir-rationalisera. Eg havi sagt fleiri ferðir, eisini í Løgtinginum, at eg helt veðhald vera tann órudduligasta mátan at umgangast pening uppá.

Eg havi altíð ræðst veðhald, eisini privat.

Men tað fall ikki í góða jørð allastaðni, eg upplivdi tað ofta, sum ein ikki varð tikin fyri fult, tá ein segði slíkt. Men veðhaldsskipanin var so gomul, at øll vóru uppvaksin undir henni, og hon hevði soleiðis sæð riggað, kundi ein kanska sagt.

Tað var altíð tosað um stuðul undir einum incl. veðhald.

Munurin millum beinleiðis stuðul og veðhald er eftir míni meining hesin.

Stuðul: Tú skalt fyrst krevja peningin inn yvir figgjarlógina, og tað er ikki altíð so lætt hjá politisku myndugleikunum. Tá okkurt fer fallitt, verður peningurin mistur, sum kann vera nóg ringt, men tað kemur ikki afturum aftur seinni.

Tað er innbygður ein automatiskur trekleiki í beinleiðis stuðulsskipanina. Ein verður meira afturhaldandi.

Harafturímóti er tað lætt at skriva undir eitt veðhald. Tað verður heldur ongantíð sett fult av til eitt veðhald, og tí merkist ikki hetta at krevja peningin inn.

Men tað ringasta er, at ongin veit um peningurin fellur til gjaldingar, hvussu nógv ella nær, ei heldur um alt verður í senn ella hvussu.

Eg havi einaferð sæð ein lista her úti í Tinganesi yvir tey veðhald, sum gjordust effektivt síðst í 80-unum.

Har er ein flekkutur skari samlaður:

Tey stava t.d. frá skipum, sum vóru keypt í 70-unum, harímillum tvey stór og dýr svartkjaftaskip.

Eitt stórt tal stavaði frá nógvu umbyggingunum av skipum bygd og keypt í 70-unum og fyrr, sum so aftur vórðu seld og umbygd orsakað av innflutningsbanninum í fyrru helvt av 80-unum. Nógv av skipunum, sum høvdu kostað nakrar fáar milliúnir, tá tey komu til Føroyar, haldi eg stóðu uppí fleiri ferðir hesa upphædd, tá tey fóru fallit, og landskassans tap vóru hareftir.

Farma- og tangafлотin og fiskiskipapakarnir frá 80-unum.

Flakavirkjum, skipasmiðjum og øðrum virkjum, sum helst skuldu verið farin fallit fyrr, men har skuldin onkunsvegna var fryst fast og fyrst nú varð tapið uppgjørt og konstaterað.

Eitt sum leyp mær í eyguni var Nordafar. Virkseimið har og tapið hoyrði so ikki til 80-ini. Sjálvt um tað ikki er bókført fyrr enn kanska í 1989.

So her var nógv ymist samlað upp yvir langa tíð.

- - -

Í 1988 hevði landskassin sum so onga skuld, og ein kann fantasera um, hvussu hevði gingið landskassanum, um hann bert fekk sín part at stríðast við, og peningastovnarnir ikki fóru.

Eg minnst fleiri ferðir varð sagt frá politiskari síðu, at tað mátti ikki henda, at landskassin skuldi yvirtaka ta privatu skuldina.

Men umstøðurnar broyttust, og landskassin yvirtók bankarnar ella bleiv noyddur eftir umstøðunum at gera tað. Tí sær tað út, sum tað ger hjá landskassanum.

- - -

Enn haldi eg meg ikki hava fingið svar uppá spurningin, um tað var neyðugt, at ognirnar hjá bankunum skuldu skrivast so langt niður, sum tað bleiv gjørt.

Men hetta var gjørt uttanfyri myndugleikaøki hjá føroyskum politikarum.

- - -

Her vóru so nógv viðurskifti, sum høvdu sín leiklut í tí samlaðu myndini.

*

Eg vil gera nakrar viðmerkingar til tey 5 punktini, sum eru nevnd í brævinum.

1. Ófullfígjað lógarverk

Ófullfígjað lógarverk kann uppfatast upp á fleiri mátar.

1. Eitt er grundtankin lógin byggir á
2. Annað er um sjálvar lógirnar eru illa smíðaðar
3. Ella um lógirnar, sum so, eru í lagi, men ajourføring, neyðugar kunngerðir, rundskriv og tílíkt haltar afturút alla tíðina.

Hjá okkum er tað fyrst og fremst 1) og byrjast kann við sjálvari heima-stýrislógini.

Eftir mínari meining er alt økið millum Danmark og Føroyar ógreitt, sum tað er. So leingi onki er á vási, og alt er friðarligt, trúgva øll, at her eru greiðar reglur, men hvørja ferð ein spurningur um nakað heilt konkret stingur seg upp, so er onki greitt.

Aktuelt er bankamálið. Her skuldi ein trú, at alt var í lagi sum so. Alt økið er danskt, lóggáva, eftirlit o.s.fr. Men tá á stendur, so standi vit har.

Hetta ávirkar alt arbeiðslagið bæði politiskt og umsitingarliga í Føroyum.

Føroyingar skulu reka búskaparpolitikk, tað roknar ein við og helst skilagóðan eisini. Men so skjótt tað kemur til eitt so týðningarmikið øki innan búskapin, sum bankarnir eru, so skal ein bara halda fingrarnar burtur, ella hvat er meiningin?

Tað fæst helst heldur onki konkret svar uppá.

Eg veit ongantíð um, at bankaeftirlitið hevur kunnað Landsstýrið um nakað sum helst.

(Teir vóru vist úti í Tinganesi einaferð, tá bankarnir vóru farnir á heysin.)

Tíðliga í 1985 stúrði Landsstýrið rættiliga fyri rentupolitikkinum hjá bankunum, og hvussu hetta fór at ávirka búskapin. Fundur varð hildin í Tinganesi, men bankarnir, arrogantir sum altíð, og onki spurdist burtur úr. Tá minnst eg ein av bankastjórunum slerdi ógvuliga yvirlegið út við hondini og segði, at teir fóru ikki at saga greinina av, teir sjálvir sótu á. Og lesur ein ársfrágreiðingarnar hjá bankunum tey árin, vóru teir ógvuliga sjálvrættvísir og hildu lítið um politikararnar. Men væl var sagað og til ber at meta um bankapolitikkin.

Tá Landsstýrið vildi royna at fáa eitt sindur av tamarhaldi á tí kapitali, sum ein tá hevði varhugan av kom inn í landið, og vildi koma við lóg um at seta p-tal á allar konti í peningastovnunum, so gjørdist eitt rættiligt rok. Tað hevði mann í Danmark, hví kundi tað ikki brúkast á hesum danska øki í Føroyum? Alt er hálv hjá okkum. Lógin kom við neyð og deyð, men fekk so nógva mótstøðu, at hon kom ongantíð at virka, og tískil bleiv hon tikin av.

Seinni fingur vit lógina aftur borna fram av somu politikarum, sum høvdu verið ímóti fyrr, sum um krútið var funnið av nýggjum, og nú vóru bankarnir moyrari, so hon kom ígjøgnum. Men í likviditets-

friðartíðum sum hesum hava tær lítla nyttu. Men tað góða er, so er tó lógin har, tá tíðirnar broytast.

Landsstýrið álegði eisini líkningarráðnum at kanna, hvussu umfatandi rentuspekulatióin var blivin. Fyrst søgdu peningastovnarnir seg vilja hjálpa til, men broyttu støðu og noktaðu at hjálpa til yvirhøvdur. Henda roynd at steðga ella minka um rentuspekulatióinina miseydnaðist.

Her skal bara nevast, at skattalógin var gjøgnumgingin hesa tíðina og broytt nógv, serliga við tí fyri eyga at steðga tí ógvusligu spekulatióin, ið hevði tikið seg upp í fyrr helvt í 80-unum. Kapitalvinningskatturin var ein liður í hesum.

Í 1986 var eisini roynt at gera eina bundna uppsparing, men eydnaðist tíverri akkurát ikki at fáa meiriluta í samgonguni. Uppskotið, sum var liðugt, liggur helst í Líkningarráðnum enn.

- - -

Eg veit ikki um lógirnar eru so illa smíðaðar, men ajourføring, uppfylging við kunngerðum o.s.fr. hevur ikki verið nóg gott. Men eg veit ikki, um tað er verri enn í teim londum, vit dagliga sammeta okkum við.

Her hevur vantandi arbeiðsmegi helst verið ein høvuðsorsøk. Tað er eitt stórt lógarsystem at røkja fyri eina so lítla umsiting. Kunngerðarsavnið er stórt hvørt ár. Harumframt eru tað donsku lógirnar og internationalar konventiúnir.

Jú her hevur haltað og her haltar. Dreymurin er at halda alt ajour, men orkan er ikki til tað.

Taka við t.d. stuðulin til vinnulívið, sum her er aktuellur, so er innihaldið í lógunum ikki nógv broytt fyrr enn nú í seinastuni. Lógargrundarlagið er frá 60-unum, veðhaldini, stuðul til skipakeyp og bygging og til sjálva fiskivinnuna frá 70-unum. Tað vóru stórt sæð somu lógir vit høvdu í 80-unum.

Men tær eru ikki væl fylgdar upp við kunngerðum og neyvari reglum. T.d. eginpeningurin til skip. Í lógini stendur hvussu nógv % hann skal verða av íløguni, men onki er gjørt neyvari við at seta reglur um, hvat kann brúkast sum eginpeningur, og hvussu hann t.d. skal skjalprógvast.

Tá tey stóru skipini vórðu bygd í 80-unum bleiv so við og við tosað meir og meir, um eginpeningurin veruliga var til ella ikki.

Eg tók tá iniciativíð til at seta eina eginpeningsnevnd, sum hon bleiv kallað, og sum eisini kom við einum álit, sum bleiv latið fiskivinnuumsitingini, sum umsat málið. Fiskivinnustjórin Kjartan Hoydal var tá komin.

Hóast ofta bleiv spurt eftir hesum bæði á landsstýrisfundi, og tá ein annars sást, so vardi leingi, til nakað bleiv gjørt burturúr, og tá var alt á økinum longu blivið ein hurlivasi.

Orsøkin til, at eg tók hetta stigið, var, at eg ynskti at fáa greiði á, hvussu tað hekk saman við eginpeninginum.

Ikki tí, at eg ikki tók tær vátanir, sum sakførarar, bankar o.a komu við

fyrir fult. Tá ein banki, ella ein sakførari, setti sítt navn undir, ivaðist eg ikki í, at tað var rætt, eg haldi alt annað er eftirrationaliseringar. Eg minnst heldur onki til, at onnur hildu nakað annað. Heldur var tað, um t.d. pengar, sum blivu brúktir til eginpening t.d. provisión av einum motori t.d. var skattaður peningur. Nógv var eisini tosað um lántøku til eginpening. Tað er jú í lagi um ein tekur lán uppá húsini og betalir tað inn sum eginpening í skip ella annað, men hvat var hetta fyrir tos, sum hevði tikið seg upp?

- - -

2. Tørvandi samskipan

Tørvandi samskipan er ringt at meta um. Kundi altíð verið betur. Men er neyvan beinleiðis orsök til nakað.

- - -

3. Vantandi fyrisitingarligur førleiki

Vantandi førleiki kann eg ikki siga hevur verið tað vanligja, sjálvt um ein altíð kundi verið betur fyrir, og veikleikar eru. Og lætt er aftaná at koma við peikifingrinum. Tað munnu vera fáar umsitingar við so lítlari manning, sum tann føroyska, sum hava klára tær uppgávur, sum hóast alt eru loystar úti í Tinganesi.

Men so fáir persónar til so nógv málsøkir, tað er klárt, at tað vera ikki nógvir spesialistar á hvørjum øki. Men fáa staðni mann tann generelli førleikin vera frægari.

Tað er ikki tað sama at sita í danskari umsiting og bert umsita eina til tvær paragraffir í eini lóg, og so í føroysku, har ein fulltrúi ikki bara fær fleiri lógir, men kanska málsøki at umsita frá fyrsta degi av og samstundis tætta kontakt við politiska systemið.

Men tá miðumsitingin er so lítil, sum tann føroyska hevur verið, so setur tað størri krøv til stovnarnar.

Her hevur verið ymist, hvussu stovnarnir hava verið fyrir.

T.d. hevur Líkningarráðið altíð roynt at ligið framvið at tikið stig til at broyta lógir, kunngerðir o.s.fr., har teir hava sæð ein tørv, ásannandi at tað ikki er sett fólk av til hetta arbeiði í umsitingini í Landsstýrinum.

Harafturímóti haldi eg Gjaldstovan hevur verið nógv merkt av manglandi teoretiskt útbúgvnum fólki. Fær mann eitt skjal upp í hondina, roynir mann at fáa tað bókført á rætta konto, og harvið verður tað.

Nú er hetta tó broytt.

- - -

4. Menniskjanslig mistøk

Menniskjanslig mistøk eru allastaðni og altíð, 80ini eru onki undantak.

Men fyrir tað haldi eg ikki, at tað ber til at peika á nakrar ávísar avgerðir, tiknar av nøkrum ávísnum persónum, politikarum/umsitarum í

eitt ávíst avmarkað tíðarskeið, sum skuldu elvt til seinastu búskapar-
kreppuna.

---

5. Vantandi arbeiðsmegi e.l.

Føroyska umsitingin, serstakliga miðumsitingin, hevur verið lítil og
helst ov lítil. Vit hava ikki gamlar traditióinir innan umsiting, og forstáilsi
fyri at játta pening til umsiting hevur ikki verið stór.

Tað hevur altíð verið gott og sikkurt stemmifiskari at skula skera
umsitingina niður. Men mangur løgtingsmaður man hava sannað, tá
hann er endaður sum landsstýrismaður úti í Tinganesi, hvussu fá fólk
eru til at taka sær av umsitingini.

Aðrar viðmerkingar

Ein skandala var tað, at Hagstovan í 80-unum ikki var før fyri, at hava
bara nøkunlunda álítandi hagtøl. Tí tey vóru brúkt. Tey hagtøl, sum
vóru almannakunngjörd, vórðu sum nú tikin fyri fult av umsiting,
politikarum og øðrum, sum skuldu brúka tey, t.d. vóru tøluni nógv brúkt
til skúlabrúks og eisini av Skak Nielsen, og harvið eisini av donsku
myndugleikum. Frágreiðingin hjá ráðgevandi nevndini endurtók og
bygdi á somu hagtøl.

Eg hevði heldur ikki hoyrt nakran tosa um, at tøluni vóru ivasom, fyrr
enn um summarið 1988. Eg havi hóast alt gingið øll hesi árin millum
embætismenn og politikarar.

Eg havi her tøluni í Árbók fyri Føroyar fyri 1987. Og sum tað stendur,
er gjaldsjavnahallið fyri 1987 fyribils mett til 305 mió.kr.

Minnist meg rætt kom ongin árbók fyri Føroyar út í 1988. Men tøluni
frá Hagstovuni vóru almannakunngjörd aðrastaðni. Til dømis í skjøl-
unum til løgmanrøðuna og nýggjárshøvuð løgmanr. Tøluni eru helst
eisini at finna í frágreiðingunum hjá Skak Nielsen fyri tey árin. Gjalds-
javnahallið fyri 1988 var við árslok 88 mett til umleið 600 mió.kr.

Nú er tað so við gjaldsjavnahallinum, og harvið uttanlandsskuldini, at
her liggur nógv meting í, og ikki er altíð lætt at fáa tilfar. So um onkur
hevði mett, at vit vóru innanfyri eitt feilprosent uppá 5, 10, 20 ella 30%
ella kanska meir, so kundi ein sagt at Ok, hetta er ein trupulleiki, sum
má gerast við. Men tá gjaldsjavnahallið seinni endaliga varð gjørt upp
fyri 1988, var hallið umleið 1500 mió.kr. og uttanlandsskuldin hareftir.
Tey nýggju tøluni vórðu almannakunngjörd í árbókini fyri 1990 (hjálagt).

Nú kalli eg tað onki „fanans“ skil vera í tølunum. Og hetta eru so
sentral tøl, at ikki er leingi at rokna út, at eru hesi tøluni skeiv, so er t.d.
bruttotjódarinntøkan skeiv. Tað er stórarbeiði at gera alt hetta upp av
nýggjum fleiri ár aftur í tíðina.

Men tað, sum kann virka ræðandi, er, at tað eydnaðist at geva einum

tveimum politikarum skyldina. Og so onki meir. Hóast bæði journalistar, embætismenn og politikarar hava vitað betur.

Eg trúgvi, at nógvar avgerðir í 1980-unum høvdu verið øðrvísi, um hagtølini vóru rættari, og føroyskir myndugleikar høvdu eitt vist innlit í bankaheimin. Hetta vóru so týðandi øki fyri politisku myndugleikarnar, sum skuldi koma við tankum og taka avgerðir, hvussu skuldi berast at í okkara samfelag. Eins og tað var tað fyri tey, sum skuldu gera íløgur, ja fyri alt fólkið.

13.15. Sofus Olsen 04.09.1997

VIÐMERKINGAR TIL BRÆVIÐ FRÁ 31/7/97

Í omanfyri nevnda brævi spyrja tit, um eg eri samdur í, at í áttatiárunum í ein vissan mun (sic) vórðu tiknar skeivar politiskar/umsitingarligar avgerðir í samband við stuðul, lán og veðhald til vinnulívið. Sum orsök til, at eg verði spurdur, geva tit, at eg hetta tíðarskeiðið var formaður í Búskaparráðnum. Skal ein halda seg til sannleikan, skal ein vera erligur móti sær sjálvum & øðrum, kann svarið ikki verða annað enn eitt dundrandi JA. Tað var ikki bara í ein vissan mun, tað var heilt vanligt. At heingja eina almenna skuld uppá kanska einar 6 milliardir ella meir um hálsin á færri enn fíratífimtúsund sálum var verri enn ein dáragerð, kann illa fáa annað skoðsmál.

Búskaparráðið (Politbureauet sum Dimmalætting kallaði okkum, á donskum sjálvandi), sum eg var limur av, varð sett við lóg nr. 42 frá 30. maj 1963. Tað var sokallaða SjálvstýrisLandsstýrið, sum setti Ráðið (forrestin eitt tað besta Landsstýri, vit hava havt). Samarbeiðið millum Búskaparráðið & tað Landsstýrið var neyvt & sera positivt. Vit fingur uppgávur at takast við, sum oftast høvdu relatióin til vinnulívið. Nevnast kann Gerhardsen nevndin, sum var samansett av okkum trimum & norska professaranum. Nevndin setti í drúgvum álitni út í kortið tann vinnupolitikki, vit áttu at stíla eftir, & sum faktisk stipuleraði vinnustrukturin soleiðis, sum hann er í dag. Eg síggi í bløðunum, at verandi Búskaparráð søkir eftir búskaparfrøðingi, sum skal verða skrivari hjá ráðnum. Eg nevndi í eini samrøðu við Sosialin í vetur, at hetta var neyðugt. Hetta var forrestin eitt ynski hjá okkum frá fyrsta degi av. Tað eydnaðist ongantíð okkum at fáa hann. Og hetta var eitt handikap.

Tað neyva & positiva samarbeiði, sum var millum Búskaparráðið & Sjálvstýrislandsstýrið, kom at halda fram undir Landsstýrinum, sum loysti av. Her kann eg ikki lata vera at nevna Kristian Djurhuus, ein tann gløggasti & dugnaligasti politikaran, vit hava havt undir Heima-stýrislógini. Seinasti realpolitikari her á landi. Var tað politiskt gjørligt, so fylgdi hann okkara tilræðingum.

Generátiónsskiftið

Fyrst í sjeytiárunum komu nýggir menn, fyri ikki at siga valdsharrar, at dominera í føroyskum politikki. Teir hóligu menninir, sum í eini 25 ár

undir Heimastýrslógini hövdu stýrt landinum bæði væl og virðiliga, teir hövdu bæði beinini á jörðini, teir dugdu sær hógv, sigldu ikki við stórrí seglum, enn feroyska skútan kundi føra. Eftirhondini sum hesir nýggju valdsharrarnir ella buldrubassarnir hövdu, um eg so má siga, aklimatiserað seg, kom annað lag á. Skilagóða umsitingin kom meira & meira at verða avloyst av hasardkendum politiskum avgerðum.

Minnist meg rætt, var tað í 1975 vit fingur sokallaða Ráfiskagrunnin & Prísásetingarnevndina fyri Ráfisk. Við einum pennastroki varð fría prísmekanismann sett úr gildi. Tey næstu seytjan árinu komu allir avreiðingarprísirnir at verða settir av nevnd, har vinnan, t.e. báta- & skipaeigarar, flakavinna & manningarfeløgini domineraðu. Grunnurin kom mest av øllum at minna um eitt sjálvttøkuborð. Ein kundi eisini sagt, at tað var næstan sum at seta revin at ansa gæsnum. Afturat at tiltakið var dýrt, okkurt árið út við eina hálva milliard, avskeplaði tað ikki so lítið fiskivinnuna bæði á sjógv & landi. Onkur politikari úr valdømi við nógvum flakafólki gekk enntá við lógaruppskoti í lummanum, sum skuldi geva fólkinum á flakavirkjunum fasta løn. Ansvarsleysir politikarar hava ikki tey nógvu seinastu árinu verið mangilvøra her á klettunum. Ráfiskagrunnurin, & tað sum hekk uppi í, var fyrsta høggið nýggju valdsharrarnir góvu feroyska búskapinum. Men meira av sama slag skuldi koma seinri, í áttatiárunum.

Í 1980 fingur vit nýtt Landsstýri. Við tí tók hasardkendi politikkurin dik á seg. Uttan at fara út í æsir í syndaregistarinum frá teimum fyra árunum, kann nevast, at í tí tíðarskeiðinum kom svartkjaftatrolarin Reynsatindur, alias Olaf í Garðastovu, við lítlum ella ongum eginpeningi. Hann kostaði landskassanum ca. 130 milliónir (nógv av tapta peninginum var játtaður skipinum av Landsstýrinum 1985-89), uttan iva størsta tap tann kassin hevur havt av einum skipi. Giljanes, eisini svartkjaftatrolari við helst nøkurlunda sama eigaraskara, hevði tá verið í rakstri eina tíð við sera ringum úrsliti. Hann kostaði kassanum í Tinganesi einar 60 mill. Tey árinu varð bygd ein ørgrynni av farmaskipum. Øll fóru tey av knóranum eftir stutta tíð. Landskassin kendi sviðan. Global kostaði útvið 100 mill., gasstangaskipini 30 mill., Líðartindur 40 mill., fyri bert at nevna nøkur burtur úr allari rúgvuni. Ein rættiliga stórur partur av feskfiskatrolarunum skiftu eigara & vórðu handlaðir fyri tvær ella tríggjar ferðir upprunavirðið. Landsstýrið læt hetta ganga um seg uttan at rætta hond frá síðu. Teir kundu havt gripið inn, men lótu bert standa til (Landsstýrið var panthavari). Fylgirnir fyri almenna kassan, fyri bankarnar & fyri trolaraflotan kenna vit.

Havi onkuntíð hoyrt tikið til, at ringt var í Sauls tíð, men verri í Dáviðs. Ella var tað umvent. Fyri at geva bíbilska orðatakinum nýmótans snið, ber til at siga, at ringt var í Paulasa tíð, men hvana verri í Atlasa. Landsstýrið, sum sat tey fyra árinu frá 1980, var eitt oyðsl, ongin ivi um tað. Men avloysarin var so sanniliga ongin sparibússa. Vit minnst teir nógvu & dýru skipapakkarnar. Bygdir vórðu djúpvatnstrolarar en masse,

svartkjafatrolarar í hópatali, hóast tað við tveimum ovurhonds dýrum experimentum var prógvað, at hetta skipaslagið hevði ikki ein livandi kjans. Heilur hópur av øðrum trolarum vórðu bygdur. Alt við lánnum & veðhaldum frá Landsstýrinum, langt út yvir tær maximeraðu upphæddirnar, í flest øllum førum við ongum ella lítlum eginpeningi.

Eitt vóru teir nógvu og dýru skipapakkarnir. Nakað annað & meira skaðiligt, búskaparlíga, var tað, sum fór fram uppi á landi, nevnliga tað enormt stóra byggi- & annleggsvirksemi. Almennu íløgurnar í seinru helvt av áttatiárunum vóru risastórar. Bert í 1988 út við eina milliard. Afturat komu tær, eisini risastóru, vinnulívsíløgurnar, fyri størsta partin fíggiðar av donskum kreditfeløgum. Landsstýrið, sum hevði tað í síni makt, gjørdi onki til at forða hesum. Skuldin har var í 1988 einar tvær milliardir, fyri størsta partin akkumulerað gjøgnum eini trý ár.

Alt hetta hendi um somu tíð. Økonomiin var ikki bert upphitað, hon gløddi. Nógv størri arbeiðsmegi kravdist enn hana, vit høvdu. Tí varð innflutt ein stórir herur av fremmandum, serliga donskum, arbeiðsmonnum & handverkarum. Tann, sum kom at sita eftir við svartaperi í hesum spælinum, var fiskivinnan & serliga flakavinnan, exportvinnan. Flakavirkini vóru sjálvandi ikki før fyri at gjalda eins høgur lönir & byggi- & annleggsvinnan & fingur tí bert ta arbeiðsmegi, ongin annar vildi hava. Og tey fingur ikki eingang nokk av hesum vánaliga fólkslagnum. Produktiviteturin kom at verða hareftir. Fyri at fáa alt til høldar, kundu virkini bert framleiða tær minst arbeiðskrevjandi & bíligastu vørunnar. Hetta var ein óndur sirkul, sum sló beinini undan flakavinnuni. Ført hevur verið fram í tíð & úrtíð, at vit í áttatiárunum høvdu ov nógv flakavirkir. Støðan hevði verið munandi verri, um tey vóru færri.

INKOMPETENT BANKALEIÐSLA

Eitt er heilt givið & tað er, at høvdu vit í áttatiárunum havt eina dugnaliga bankaleiðslu, hevði fíggarstøða Føroya í dag verið ein heilt onnur & munandi betur, fyri ikki at siga heilt góð. So hevði landið ongantíð verið komið út í tað ólukkuliga mýridíki, vit vassa í í dag & koma at vassa í nógv nógv ár fram yvir. Í 1981 kom nýggjur stjóri í Føroya Banka, ein dani, sendur herupp av Den Danske Bank. Minni kompetentur maður hevur helst ongantíð sitið í stjórstóli í nøkrum banka í danska kongaríkinum. Eftir míni meting disponeraði ráðaríki maðurin uttan skil, fyrilítarlest. Og nevndin tagdi & harvið samtykti. Tíverri færdi hesin danin tað stóra orðið innan bankasektorin her á landi. Hin bankin fylgdi eftir, eisini fyri at yvirliva, í spælinum í roulettini.

Eg var grannskoðari í Føroya Banka frá 1970 til 1986 & kenni tí eitt sindur til viðurskiftini har tey árin. Beint áðrenn maðurin setti sínar pleyrar á føroyska jørð, hevði bankin havt 75 ára jubileum. Hann var tá solidur, sum mann tekur til, sum Bank of England. Øllum tí, sum var samlað saman gjøgnum fjórðingsöldina & harafturat nógv ferðir tað,

beindi stjórin fyri eftir relativt stuttari tíð. Eg og aðrir í bankanum finga rættiliga skjótt eyguni upp fyri, at maðurin var hættisligur. At hann var tað, kenna & føla allir føroyingar í dag.

Menn frá grannskoðaradeildini hjá Den Danske Bank komu herupp, væl mannaðir, fleiri ferðir um árið. Seinastu ferðina, í november, var stjórin í grannskoðaradeildini (revisiónschefurin) altíð við. Tað hevur verið annahvørt í 1984 ella 1985, helst seinra árið, at vit komu at verða einsamallir saman. Eg kundi ikki lata vera at siga grannskoðarastjóranum, at eg fryktaði fyri, at bankastjórin kundi koma at kollsigla bankan. Tað kundi hann siga leiðsluni í Keypmannahavn. Maðurin segði onki & bar nokk heldur ikki boðini. Eg legði afturat, at eg helt tað vera óheppið & vandamikið, at bankastjórin sjálvur hevði allan myndugleikan at velja nevndina. Hon kom at verða í lummanum hjá honum. Tað vísti seg eisini, at stjórin ótarnaður kundi, sum landsstýrismaðurin segði, spæla hund.

Ringt var, at politikararnir í Landstýri & Løgtingi ikki dugdu sær hógv. Nógvar ferðir verri var, at bankaleiðslurnar heldur ikki ella uppafgur minni dugdu sær hógv. Ongin íløga innan vinnulívið kann fremjast, um peningastovnur ikki tekur undir. Siga peningastovnarneir, er eitt alment veðhald vert null krónur. Snýr tað seg um skip, skal bankin hava játtað útgerðarlán, áðrenn farast kann undir at byggja. Somuleiðis við virki á landi, flakavirki ella øðrum virki. Hevur peningastovnur ikki játtað rakstrarlán, er nyttuleyst at fara undir íløguna. Tað sigur mær so mikið, at høgdu bankarnir ikki disponerað so vitleyst, hevði ikki verið neyðugt hjá tí almenna at bjarga bankasektorinum við 2,5 milliardum. Almenna skuldin hevði verið at liva við. Bremsan, sum skuldi vera, bankarnir, virkaði ikki. Tí fór alt á bláman.

SPURNINGARNIR Á SÍÐU 2

Tit skriva: Um svarið er játtandi, verða tygum biðin um at greiða frá orsökunum til, at skeivleikar eru gjørdir, herundir um talan er um:

1. ófullfíggað lógarverk
2. tørvandi samskipan
3. vantandi fyrisitingarligir førleikar
4. menniskjalig mistøk
5. vantandi arbeiðsmegi

Víðari stendur: Umframt eina frágreiðing sum heild, er nevndin áhugað í, at tygum vísa dømir, sum gjøllari kunnu lýsa svar tygara.

Um teir fimm spurningarnar má generelt sigast, at teir eru ikki serliga koncisir & síðuna alla, hon er rættiliga flækjaslig. Men roynt skal verða at svara, har svarast kann.

Til 1. Eru ikki øll lógarverk meira & minni ófullfíggað? Annars má svarið verða, at lógarverkið, sum buldrubassarnir stýrdu undir, var nøkurlunda eins fullfíggað ella ófullfíggað & tað, skilagóðu politikar-

arnir undan syndarfallinum vóru undirgívnir. Men tað nyttar onki við lógarverki, líka mikið hvussu tað er skrúvað saman, um tað við vilja verður brotið hvørja ferð tað passar valdsharrunum, hvørja ferð tað er í vegin fyri teirra ætlanum.

Til 2. Samskipan av hvørjum reglum? Spurningurin hongur í leysari lyft.

Til 3. Úrslitini tala týðiliga fyri, at so var. Bæði hjá embætismonnunum & ikki minni hjá politikarunum.

Til 4. Hetta er fjákkur spurningur. Hvat kunnu mistøk vera annað enn menniskjanslig? Detta úr luftini, reka uppá sandin ella vaxa uppúr eplaveltini?

Til 5. Kvantitativt NEI, kvalitatívt JA. Hevði síðan 1963 til fyrst í nítiárunum eitt sindur av sambandi við umsitingina í Tinganesi. Mín fatan var, at teir dugnaligu akademikararnir sjáldan ella onga tíð støða-ust har úti. Tað vánaliga fólkið, tey minst kompetentu, vórðu hangandi. Eg skilti teir, sum rímdu, so væl, tí nógvir av landsstýrismonnunum hava verið, & eru, so ótolandi eginráðigir. Ikki so fáir hava heldur ikki verið up to standard intelektuelt. Undir slíkum umstøðum kann ein akademikari, sum nakar dugur er í, ikki trívast. So einfalt er tað!

Tá eg nú um dagarnar var uppi í ídnaðargrunninum at fregnast eftir gerðabókum Búskaparráðsins var sagt mær, at landsgrannskoðarin var farin við teimum. Tær høvdu verið ein hjálp, meðan tilfarið, sum fylgdi við brævinum er irrelevant. Tí havi eg ikki kunnað gjørt annað enn halda meg til minnið. Tað kann hugsast, at mín frágreiðing ikki er nøktandi hjá nevndini. Tað fer so at verða harvið.

Ikki so fá halda, at niðurstøðan er givin frammanundan & at nevndin tí ongantíð átti at verið sett & útreiðslurnar spardar. Menn halda, at tit fara ikki at døma ella skjóta upp at døma fyrrverandi ella núverandi kollegar, tí føroyskur politikkur er so gjøgnumsrugaður av frímúrari. Grein 19 í stýrisskipanarlógini er helst sett fyri at verja politikarar, um onkur skuldi snáva & framt lógarbrot. Sjálvandi áttu uttanveltaðir menn verið settir at kanna politiskar ónollir.

DØMIR

Eg skal nevna dømir um tað, tit kalla atfinningarsamar umsitingarligar/ & ella politiskar avgerðir. Fyrst tær umsitingarligu.

Dømi I. Eina ferð afturi í tíðini, í 1986/87, høvdu gøtumenn ætlanir um at byggja stórt og dýrt svartkjaftavirki. Sum hjáløgdu skjøl vísa, bardist táverandi fiskivinnustjóri sum úlvur á skóg fyri at fáa virkið bygt, sí skjál 1. Eisini eru viðlögð avrit av tveimum ummælum frá Búskaparráðnum, tað fyrra dagf. 4/2/87, hitt 1/6/87, skjøl 2 & 3. Leggjast kann afturat, at stjórin eisini var aktivur á annan hátt. Hann kallaði okkum í Búskaparráðnum til fundar tríggar ferðir. Tað fyrstu 31/10 1986, aftur 6/1 & 29/4 1987. Seinasta ferðin var aftaná, vit høvdu latið Landsstýrinum fyrra

ummælið. Endamálið við øllum fundunum var at fáa okkum at taka undir við ætlanini.

Dyllan í Kollafirði varð bygd frammanundan, eisini til svartkjaftaúrdráttir. Hon var ætlað at kosta 16 mill., men kom at kosta út við 45. Hvussu gekst Dylluvirkinum, vita vit. Gøtuvirkið skuldi kosta 70/80 mill. Hevði tað verið bygt, var kostnaðurin uttan iva komin uppá einar 150 mill. ella meira. Her sluppu vit landinum & føroyskum stovnum undan tapi uppá nógvar tíggitals milliónir.

Dømi II. 5. maj 1986 ringdi skrivarin hjá *Fíggjarnevndini* & bað meg koma til fund dagin eftir. Eg skuldi koma einsamallur, legði hann afturat. Um fundarevnið fekk eg bert at vita, at vit skuldu tosa um skipabygging ‘her var lítil tíð at umráða seg. Fyri ikki at koma tómhentur, royndi eg at festa á blað nakrar generellar metingar um skipatørvin innan teir ymisku skipabólkarnar. Tað notatið leggi eg ikki við, tí tað kann ikki hava áhuga her. Men eg leggi við avrit av notati frá fiskivinnustjóranum & sum var latið mær, tá eg kom á fundin, skjal 4. Eisini avrit av mínum brævi til *Fíggjarnevndina* dagfest 9. maj & addendum dagf. 15. maj, skjal 5.

Síðan nøkur dømir um atfinningarsamar politiskar avgerðir

- 1) Havi nevnt lógina um landskassaveðhald til bygging av fiskiskipum. Minnist meg rætt, var heimildin avmarkað til 50 mill. Eg havi skilt, at lógin varð brotin í longri tíð í áttatiárunum.
- 2) Lógin kravdi, at hann, sum læt fiskiskip byggja, skuldi hava ein eginpening, sum ikki var undir 10% av byggikostnaðinum. Teir mundu vera fáir, um nakar, sum uppfylti hetta kravið fult. Og Landsstýrið visti um hetta, hevur rætturin staðfest.
Ein vanligur máti at skava saman eitt sindur av „eginpeningi“ var, at skipasmiðjan, motorleverandørurin ella teir, sum lótu tólini, fluttu pening á konto hjá kontrahentinum, returkommissión.
Minnist mann siga frá, at hann hevði ferðast í flogfari saman við tveimum, garpum, sum høvdu skip undir bygging. Annar fortaldi, at hann hevði fingið 2,5 mill. frá motorleverandørinum, meðan hin á ferðini hevði bjargað sær 750.000 frá felagnum, sum skuldi lata elektronisku útgerðina.
- 3) Sambært upprunaligu lógina um kreppulán skuldu tey bert latast skipum, sum aftaná hjálpinu kundu væntast at bera seg. Hetta sjálv-sagda kravið man neyvan nakra tíð hava verið yvirhildið. Heldur ikki í teimum førum, Búskaparráðið úttalaði, at hjálp bert vildi verða oyðsl við almennum midlum. Neyvan nakrar, sum søkti, fekk avslag. Aftur eitt slag av sjálv-tøkuborði.
- 4) Tað hevur verið eina ferð í seinru helvt av áttatiárunum, at lóg um upphøggingarstuðul kom í gildi. Hon var eins skjótisleyst umsitin & kreppulógin & hinar báðar nevndu. Meðan eg sat & skrivaði hetta,

kom mær í hug úttalilsí frá fiskivinnustjóranum, tá onkur fanst at, at skip, sum í nógv Harrans ár hevði ligið á havsins botni, fekk upphøggingarstuðul. Svárið var, at rotna dangan kundi verða tikin upp aftur!

Endamálið við lógini var at minka um aktiva fiskiflotan & harvið linka veiðutrýstið. Eg nevndi eina ferð í einum notati annaðhvørt til *Fíggarnevndina* ella Det Rådgivende Udvalg, at tær út við 100 mill., sum til tá vóru latnar í stuðuli, lítið ella onki høvdu minkað um trýstið á fiskastovnar. So gott sum allur stuðulin var latin skipum, sum av eini ella aðrari orsök ikki vóru í vinnu. Undarligt at hugsa sær, at skip, sum fekk 1,9 mill. í upphøggingarstuðli, í dag er aftur til fiskiskap.

- 5) Okkurt kallaðist serlóg ella okkurt tilíkt. Hvussu hon varð umsitin, veit eg ikki. Kanska líka liberalt, sum hinar her nevndu.

Tey nevndu dømini eru sjálvandi bert the „tip of an iceberg“. Skuldi ein farið út í æsir, hevði tað verið stórarbeiði bara at festa á pappírið tað, sum tit nevna atfinningarsamar avgerðir.

DØMIR

Fari at enda hesi fáu orðini við at spyrja, hvussu hava politikararnir í nítíárunum & serliga tit í dag aktivu, skikkað tykkum. Svárið má verða, ikki eitt vet betur. Muran, hugburðurin ella hvat ein vil kalla tað er ikki petti betur enn hjá teimum, sum sótu við stýrisvølin í áttatiárunum. Annarleiðis kann tað væl heldur ikki vera, tí rættiliga stórir partur av tykkum, sum í dag manna politiska leikpallin, eru tey, sum sótu á tingið & í Landsstýri eisini tá. Teir nýggju, teir sum komu uppí aktivan politikki fyri góðum trimum árum síðani, vórðu rættiliga skjótt búkaðir uppá pláss av teimum eldru í fakinum, veteranunum. Sjálvt stóri „reformatör“ fór sum flongdur hundur, við halanum millum beinini. Ongin stiril, vælsignað!

At gongdin í nítíárunum hevur verið øðrvísi, er fyrst & fremst tí, at síðan kreppuárið 1992 hava midlarnir at oyðsla ikki verið tilsteðar. Og harafturat tí, at danska tjóðrið hevur hildið tykkum so rimmarfast.

Treyðugt so, onkuntið er okkurt loophole komið í ljósmála, & tað hevur verðið gripið við báðum hondum. Eitt dømi er, at rækjuflotin í vár fekk eftirgivið heilar 114 mill. av skuld til landskassan. Og landskassin slepti milliúnunum, sjálvt um onkur skilamaður innan rækjuflotan mótmælti.

Annað dømi er, at fyri stuttum fekk ídnaðarflotin játtað einar 20 mill. bert fyri ikki at fiska undir Føroyum. Allur tann flotin varð bygður, umbygður ella keyptur til at veiða í Norðsjónum!!

Og so hann sjálvur NÓLSOYAR PÁLL. Her kunnu politikararnir í Tinganesi & serliga tann eini reypa av kleyvarskapi í heimsklassa. Tað snýr seg tó ikki bert um kleyvarskap, men eftir míni meting í stóran

mun eisini um manglandi moral. Embætismaðurin, sum onga heimild hevði, fekk boð um at pakka sekkin. Landsstýrismaðurin, sum hevði heimild, sum hevði avgerðina, sum konfirmeraði handilin, hann situr framvegis líka fattur í Tinganesi. Slíkt er til stóran skaða fyri moralin í samfelagnum!

Hesi dømini & annað, ikki nevnt her, er í besta áttatiára style!

(§19-nevndin hevur lisið hjáløgd skjøl, sum ikki eru tikin við her).

13.16. Páll Vang 10.10.1997

Sambært skrivi tykkara dagfest 23. sept. 1997 um møguligar skeivleikar og mistøk í 80-unum, vil undirritaði fyrst gera vart við, at tað nú eru liðin 12-16 ár, síðan undirritaði var landsstýrismaður, og tí er torført at minnst aftur á ávís mál ella málsviðgerðir.

Sambært skrivi tykkara er sum so bert ein „konkretur“ spurningur, nevniliga:

„at tað í ein ávísan mun var talan um skeivar politiskar/umsitingarligar avgerðir í hesum tíðarskeiði í sambandi við stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið?“

Undirritaði umsat ikki stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið, so undirritaði var bert við til slíkar viðgerðir á landsstýrisfundi.

Vanligt var, at umsitingin (løgfrøðingar v.m.) viðgjørdu mál saman við avvarðandi landsstýrismanni, og tá tann viðgerðin var liðug, varð málið lagt til støðutakan á landsstýrisfundi, har allir landsstýrismenninir og lögmaður vóru kunnaðir um málið, og so vórðu avgerðir tiknar.

Tá lögfrøðingar o.o. høvdu kannað og viðgjørt mál, varð hildið, at málið lögfrøðisliga og í aðrar mátar var í lagi.

So statt var støðutakanin á landsstýrisfundi endalig umsitingarliga, – og á landsstýrisfundi vóru eisini tær politisku avgerðirnar tiknar.

So statt kann sigast, at umsitingarliga mettu landsstýrismenn mál vera í lagi til endaliga støðutakan, tá umsitingin hevði kannað málið.

Um tær politisku avgerðirnar vóru rættar ella skeivar, veldst um eygað, sum sá ella nú aftaná „eygað sum sær“.

Um fleiri spurningar eru, so vil undirritaði vera til reiðar at svara, so vítt tað er gjørligt, so nógv ár aftaná.

13.17. Olaf Olsen 18.10.1997

Fyrst skal eg viðmerkja, at tað er torført langt aftaná, at nakað er hent, at ætla um, hvussu átti at verið atborið, tá ið tað hendi, og samstundis lúka frá, hvat eftirtíðin hevur gjørt okkum øll klókari, og harvið kunna siga við størri vissu, hvat átti at verðið gjørt, tá tað hendi. Vit síggja eisini, at løgtingsgrannskoðararnir skriva álit fyri roknskapir, sum fevna um mong ár í senn, og siga samstundis, at teir áttu at havt kannað roknskapirnar tíðari. Av tí, at teir kanna langt aftaná, kunnu teir eisini vita betur, hvat átti at verið gjørt, og teir ásanna eisini í fleiri førum, at

mangt er betrað. Stórt sæð kann eg taka undir við teimum tilráðingum og teimum atfinningum, sum teir koma við.

Eg skal nema við nøkur viðurskifti, sum eg haldi eiga at verða havd í huga fyri ikki at gera mistøk umaftur, og sum kunnu betra um viðurskiftini.

Um løgtingsgrannskoðararnir høvdu fylgt betur við, tvs oftari havt samband við grannskoðanina, høvdu teir kunna stytta um tíðina frá tí, nakað var, sum teir ikki hildu vera nóg gott, til tað kundi rættast. Tí vil eg ráða til, at teir fylgja neyvari við.

Tað er altíð rætt at hava góða og nóg stóra manning til at taka sær av stórum peningaupphæddum, tí ein lítil feilur ella lítil misrøkt kann hava tap av stórum upphæddum við sær. Hetta er galdandi m.a. fyri B-skatt, landskassalán og -veðhald. Dømi um betran er samtíðarskattgingin, sum jú varð sett í gildi 1984, og tá minkaði útistandandi hjá landskassanum og kommununum heilt nógv.

Nýggja stýrisskipanarlógin hevur eisini minkað um vandan fyri, at peningur verður nýttur út um tað, sum er játtað á fíggjarløgtingslóginu.

Vísandi til punktini frá 1 til 5 í brævi tykkara:

1. Út frá omanfyri standandi kann sigast, at lógarverkið er betrað, og harvið er minni vandi fyri, at mistøk verða gjørd.
2. Tað er torført at seta fingurin á vantandi samskipan, men tað er altíð nakað, sum leypanði má betrast
3. Fyrisingarligi førleikin hevur helst verið á leið, men sum nevnt omanfyri hevur ikki nóg stórir dentur verið lagdur á at hava nóg góða manning á, har vandi var fyri at missa stórar upphæddir.
4. Menniskjanslig mistøk koma altíð at verða gjørd, og tey kunnu oftast síggjast, sum frálíður, men tey eru torfør at vara seg fyri, og líka so torfør at forútsiga.
5. Ein vil altíð halda, at arbeiðsmegin kundi ella átti at verið størri, men eg haldi, at oftast er feilurin, at persónar við besta førleikanum hava ikki altíð verið har, sum teir kundu gjørt bestu nyttuna, heldur enn at medarbeiðararnir eru ov fáir.

Um eg skal gera eina meting av, hví gongdin bleiv so skeiv og skaðilig, sum hon bleiv til endans, so var tað sjálvandi fyrst og fremst av fleiri samanspælandi faktorum, men fyrst og fremst av stóru lántøkunum og nógv øktu almennu nýtsluni gjøgnum seinnapartin av 1980-unum. Annars haldi eg, at gjaldstørvurin hjá landskassanum frá seinast í 80-árunum og út eftir færdi til, at danir gjørdur planin, sum færdi til búskaparliga samanbrotið.

Av tí, at tað gekk verri og verri at fáa fíggjarlógina at javnviga, var m.a. skorið so knappliga niður av játtanini til raksturin av fiskivinnuni, at tryggin, sum fíggjarstovnararnir høvdu fyri síni lán, minkaðu niður í onki.

Tað, sum fiskiflotin fekk til raksturin – og tá er ikki manningarstudningur og minstaløn tikin við – varð skorið niður við umleið 300 mió.kr. frá 1990 til 1992 (um 400 mió.kr. frá 1989 til 1992).

Um vit hugsa okkum, hvat 300 milliúnir forrenta, so liggur tað uppá umleið 1.800 mió.kr. Tað var umleið upphæddin, sum samlaða skuldin í heimaflotanum og flakavirkjunum tá. Tað svarar til, at um vinnan kundi forrenta alla skuldina, so førði niðurskurðurin til, at vinnan onki kundi forrenta, og harvið vórðu ognirnar onki verdar sum trygd. Tað gav høvi til at geva bankunum boð um at burturleggja so stórar upphæddir, at teir á ongan hátt kundu klára tað. Fylgjan var jú, at roknast mátti við, at virðið á privathúsum o.a. mátti eisini lækkast, sum trygd fyri lánnum, tí tey, sum stóðu fyri hesum lánnum, komu at missa arbeiðið orsakað av, at bæði skip og virkir máttu roknast við at fara á húsangang.

Vit síggja av hesum,

1. at landskassin hevði ein gjaldførstrupulleika, sum varð nøktaður við láni úr statskassanum/tjóðbankanum,
2. at bankarnir fingju ein soliditetstrupulleika, sum var nøktaður við innskoti úr landskassanum, sum lænti teir frá statinum (Fossbankin varð koyrdur av knóranum), og
3. at Føroyar fóru á húsangang.

Fáir føroyingar munnu halda, at tað var rætt at koyra Føroyar á húsangang, um tað ikki varð neyðugt. Tað var ikki neyðugt.

Eg haldi ikki, at nakað nationalt figgjareftirlit vil ella skal koyra búskapin í landinum um koll. Tað vildi ikki verið politiskt møguligt. Tað kann bert eitt útlenskt eftirlit gera.

Tí vil eg fráráða at hava eitt útlenskt figgjareftirlit við slíkum heimildum.

Eg skal tó viðganga, at av tí, at stuðulin til fiskivinnuna var ryktur burtur so skjótt, fekk „Færøgruppen“ høvi til at skapa ta kreppu, sum teir ætlaðu sambært skjøl frá teimum sjálvum, og sum legði føroyska búskapin í sorl.

Eg viðleggi ein kapittul úr bókini „The Economic Earthquake“ eftir Larry Burkett, sum sýnir týðuliga, hvat hendir, tá ið veitingar verða rivnar knappliga burtur undan einari vinnu.

13.18. Torbjørn Poulsen 20.10.1997

Í brævi dagsett 23. september 1997 hevur nevndin sett mær nakrar spurnigar, tí – sum tikið verður til í brævinum – „...tygum hava havt ein týðandi politiskan leiklut í 1980-árunum.“

Tað, sipað verður til, er helst tíðarskeiðið 5. jan. 1981 til 10. jan. 1985, tá undirritaði var landsstyrismaður í eitt nú figgjarmálum.

Nú liggur skeiðið so mikið langt aftur í tíðini, at ikki ber til at minnst alt so nágreiniliga, sum tá fór fram. Men tá spurt verður, um eg eri samdur í, at tað í hesum nevnda tíðarskeiði í ein ávísan mun eru tiknar

skeivar politiskar/umsitingarligar avgerðir í sambandi við stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið, so er svarið noktandi. Avgerðirnar vórðu grundaðar á tað lógarverk, sum var galdandi og ta siðvenju, sum tá var. Harvið verði ikki sagt, at eg var samdur í øllum avgerðum, sum tá vórðu tiknar í Landsstýrinum.

Blaða vit í gerðabókum Landsstýrisins fyri tey árin, so sæst, at eg í fleiri førum eri komin í minniluta, eisini tá talan er um vinnumál. Men tað vóru treytirnar vit høvdu at virka undir tá, og eg taki sjálvandi fulla ábyrgd fyri teim avgerðunum tá vórðu tiknar, og við tí politikki, sum tá varð rikin.

Nógv hefur verið funnist at heimildini, ella vantandi heimild í sambandi við veðhald til nýbygd fiskiskíp, smb. løgtingslóg nr. 13/1967. Men meg minnst onki til, at hesin spurningur hefur verið havdur á lofti í Landsstýrinum tey árin. Notatið dagsett 7. januar 1982, sum táverandi skrivstovustjórin í Landsstýrinum hefur gjørt viðvíkjandi innheintan av peningakrøvum landskassans, og har heimildin við. veðhaldunum er umrødd, skal eg ikki siga at eg ikki havi sæð. Ei heldur minnst meg, um málið hefur verið umrøtt í Landsstýrinum. Men tað er ikki at finna í gerðabókunum. Hin vegin eru øll veðhald fyri prioritetslánnum til fiskiskíp lögð fyri *Fíggjarnevnd* Løgtingsins, har ikki einans samgongan, men eisini andstøðan á tingi hefur tikið undir við teimum, og kunnu veðhaldini tiskil hóast alt sigast at hava fingið breiða politiska undirtøku.

Okkurt kundi verði sagt um rikna politikkin tey árin. Eitt nú um stuðulsskipanina til høvuðsvinnu okkara, fiskivinnuna, og sum grundaði seg á lóggávu frá miðskeiðis í 70-árunum; um vantandi tiltøk til tess at basa teirri floymandi dýrtíðini, sum tá var, o.s.fr. – men tað er helst eitt annað mál.

Um so er, at §19-nevndin metir meg at kunna leggja eithvørt afturat tí, sum her er ført fram, so er bert at siga frá, eins og eg eri fúsur at koma á fund við nevndina, um tað er ynskiligt.

13.19. Tordur J. Niclasen 24.10.1997

Vísandi til skriv tykkara frá 23. september 1997 (J.nr. GL. 1996/4-1) hefur undirritaði ikki annað at vísa á, enn tær frágreiðingar, sum sakkunnleikin legði úr hondum viðvíkjandi teim almennu rokniskapunum í avvarðandi tíðarskeiði.

13.20. Eilif Samuelsen 28.10.1997

Í skrivinum verður spurt:

„Tá tygum hava havt ein týðandi politiskan leiklut í 1980-árunum, vil nevndin spyrja, um tygum, vísandi til omanfyristandandi, eru samdur í, at tað í ein ávísan mun var talan um skeivar politiskar/umsitingarligar avgerðir í hesum tíðarskeiði í sambandi við stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið?“

Eg skilji spurningin soleiðis, at hann einans fevnir um stuðul, lán og veðhald til vinnulívið, og at viðmerkingarnar byggja á álitini til uppskot til samtyktar viðv. roknskapum landskassans fyri árin 1976/77 til 1991.

Eg gangi út frá, at orðingin „ein týðandi politiskan leiklut í 1980-árunum“ snýr seg um mítt starv sum limur í Løgtinginum frá 1978-90 og í Landsstýrinum frá januar 1981 og til januar 1985.

Í landsstýrisskeiðinum hevði eg undirvísingarmál, almannamál og orkumál. Av hesum málum var tað bert orkumál, sum kundu sigast at hava nakað beinleiðis við vinnulívið at gera, og í tí sambandinum legði eg fyri tingið uppskot til tvær lögtingslógir um veðhald fyri láni til SEV. Tað snúði seg um lögtingslóg nr. 41 frá 20. mai 1981 og nr. 102 frá 30. september 1982. Hvørki hesar báðar veðhaldslógirnar ella nakrar aðrar veðhaldslógir til SEV hava seinni ført til, at nakað veðhald er vorðið effektivt.

Viðvíkjandi stuðuli, lánnum og veðhaldum annars til vinnulívið er at siga, at eg sum landsstýrismaður at siga onki beinleiðis hevði við slík mál at gera, uttan tá ið málini komu á landsstýrisfund til avgerðar. Tá vóru sum kunnugt allar avgerðir tiknar av einum samlaðum Landsstýri undir kollektivari ábyrgd. Teir landsstýrismenn, sum ikki beinleiðis varðaðu av málsøkinum, máttu líta á, at grundarlagið og fyrirteytirnar undir tilmælunum vóru í lagi.

Undir viðgerðini av málum um stuðul, lán og veðhald kann eg ikki huga, at borið var nakrantíð upp á mál, at lógarverkið skal hava verið ófullfíggið, og at tað skal hava elvt til iva um rættleikan av teimum avgerðum, sum tiknar vórðu. Ei heldur hevur tørvandi samskipan ella vantandi fyrisingarligur førleiki verið nakar trupulleiki fyri at tær tiknu avgerðirnar ikki skulu hava verið rættar.

Um menniskjanslig mistøk hava verið gjørd, kann valla nakar siga seg leysan frá. Tað sannaði longu kirkjufaðirin Hieronymus (345-419), tá hann skrivaði: *Errare humanum est.*

Vantandi arbeiðsmegi hevur verið ein standandi trupulleiki í landsumsitingini heilt frá tí, hon varð sett á stovn; men eg haldi ikki, at tað hevur havt nakra ávirkan á, hvørjar játtanir ið vóru givnar ella ikki givnar.

13.21. Bjarni Olsen 03.11.1997

Víst verður til skriv nevndarinnar dagfest tann 23. september 1997, J.nr. GL 1996/4-1.

Undirritaði arbeiðdi sum búskaparfulltrúi í Landsstýrinum frá 1. febr. 1986 til 31. aug. 1988, tá eg byrjaði sum stjóri á Hagstovuni. Áðrenn tað arbeiðdi eg frá heysti 1984 sum fulltrúi hjá Landsverkfrøðinginum.

Av tí at §19-nevndin metir, at eg havi havt ein týðandi umsitingarligan leiklut í 1980-árunum, spyr hon, um eg eri „samdur í, tað í ein ávísan mun var talan um skeivar politiskar/umsitingarligar avgerðir í hesum tíðarskeiði í sambandi við stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið, her

verður serliga hugsað um, hvussu veðhalds- og lánipolitikkurin inngekk í fíggjarlógararbeiðið.“

Eg vil fegin royna at svara hesum spurningi, so frægt sum eg kann, hóast eg ikki meti, at mín leiklutur hevur verið serliga týðandi, og hóast tað sigur seg sjálv, at tað er trupult at minna seg aftur á hendingar eftir meira enn 10 ár.

Stuðul, lán og veðhald til vinnulívið.

Viðvíkjandi stuðul, lán og veðhald til vinnulívið er tað einasta, sum eg havi havt við tað at gjørt, at eg sat í nevndini, ið varð sett á vári 1986 at kanna eginpeningin í føroysku skipafløgum. Álitið frá nevndini varð latið Landsstýrinum á sumri í 1986.

Álitið frá nevndini sigur í roynd og veru tað mesta, sum eg haldi er at siga, um tað, ið varð gjørt skeivt í 1980-árunum á hesum økjum.

Høvuðsboðskapurin í álitinum varð, at skuldi Landsstýrið veita lán/veðhald, var tað neyðugt, at Landsstýrið tryggjaði sær, at íleggjararnir eisini átóku sær tapsváða við at krevja ein passaligan eginpening frá íleggjarunum. Gjordi Landsstýrið ikki tað, so var vandin fyri skeivum fløgum alt ov stórum.

Nevndin metti ikki, at táverandi mannagongd tryggjaði, at veruligur eginpeningur var tøkur, og skeyt tí upp eina nýggja mannagongd. Tað vísti seg tó, at tann nýggja mannagongdin ikki varð sett í verk fyrr enn um 1988-89, hóast álitið frá nevndini varð latið Landsstýrinum í 1986.

Hetta haldi eg er eitt dømi um, at tann politiska fyrisitingin, t.e. Landsstýrið, ikki legði dent á tað sakliga innihaldið í teimum skipanum, sum funnust, men fyrst og fremst legði dent á onnur fyrilit av politiskum slagi, t.d. bygdamenning o.a. Nógv varð tá sum nú eisini tosað um atkvøðufiskiskap. Tað vóru slík fyrilit, sum avgjørdu, um játtanir kundu samtykkjast politiskt og ikki um tær vóru skilagóðar búskaparlaga sæð.

Tann umsitingarlaga orkan var alt ov lítil til at viðgera tær ætlanir, ið fyrilógu. Talan var jú um milliardaupphæddir samanlagt, ið vóru veittar í veðhaldi, og tað hevði sostatt verið nógvur peningur at vunnið, hóast ein størri umsiting hevði kostað meira. So á ein hátt kann sigast, at umsitingin sveik, men av tí at tað politiskt ikki var áhugi fyri at styrkja hesa umsiting í tann mun neyðugt hevði verið, so ber illa til at lasta umsitingina.

Tað er møguligt, at hesin vantandi áhugin at styrkja umsitingina eisini stóðst av, at nógvir politikarar halda at teir hava eitt gott innlit í fiski- og sjóvinnu, so teimum nýtist ikki, at hava embætisfólk at gera slíkt fyri seg. Ein slík hugsan er sjálvsagt vandamikil á ymsan hátt. Fyri tað fyrsta er talan um eina samanblanding av lóggevandi og útinandi valdinum (hetta hevur helst eisini verið eitt av teimum stóru mistøkunum í føroysku stýrisskipanini). Fyri tað næsta krevur alt arbeiði tíð, uttan mun til hvussu dugnaligur ein er. Neyðugt er at seta fólk, sum hava møguleika fyri at brúka sína arbeiðstíð til at viðgera málini.

Stuðul, lán og veðhald í figgjarlógararbeiðinum

Mín leiklutur í sambandi við figgjarlógararbeiðið var lítil. Eg luttók bert í figgjarlógararbeiðinum, tá ið figgjarlógin fyrri 1989 varð gjord á sumri 1988. Leivur Gregersen, sum gjordi figgjarlógirnar fyrri 1985(?)-1987 var, minnst meg rætt, settur sum stjóri á tollstovuni í byrjanini av 1988. Fyri at onkur skuldi taka sær av figgjarlógini var eg biðin um at gera hetta, hóast eg skuldi byrja sum stjóri á Hagstovuni tann 1. sept. 1988.

Mínar royndir av arbeiðinum við figgjarlógini var tað sama, sum eg havi nevnt omanfyri í sambandi við lán- og veðhaldsveitingunum, nevniliga at tann arbeiðsorkan, sum sett var av til figgjarlógarviðgerðina varð alt ov lítil sæð í mun til tær upphæddir, sum standa á figgjarlógini.

Viðvíkjandi játtanarviðurskiftini í sambandi við játtan av lánnum var tað soleiðis, at játtað var í grunn til effektivar veðhaldsbindingar – játtað var ikki, hvussu nógv veðhald kundu latast. Upp á henda hátt er tað ikki fyrr enn eitt veðhald verður effektivt, at tað kemur inn í figgjarlógarviðgerðina, tískil var stýringin av veðhaldsveitingunum tikin burtur úr figgjarlógarsamanhanginum.

Í sambandi við lán var játtað í grunnar, sum høvdu heimild til at lata lán. Hetta hevði við sær, at tað var grunnurin, sum gjordi av, nær lánini skuldu latast og ikki Landsstýrið.

Hvørki í sambandi við lán ella veðhald varð avsett í mun til væntaði tap, ið annars eigur at verða gjørt. Útláns- og veðhaldsvirksemi er jú í veruleikanum peningastovnsvirksemi. Hetta krevur bæði eina kredittvirðismeting og avsetingar móti væntaðum tapum.

Ein høvuðsorsøk til, at veðhaldini vóru so umfangandi í 1980-árunum, var, at tað frá ymsum politiskum leiðandi fólki var mett at geva føroyskum vinnulívi at fáa bíligari lán – ikki minst uttan fyrri Føroyar – enn annars hevði verið møgult. Sagt var – kanska við ávísing rætti – at útheimurin yvirmetti vansan við at læna út til fiskarí, og eisni at útheimurin kennir so lítið til Føroyar. Útheimurin hevur sostatt lyndi til at lata hetta líta ókenda øki gjalda ov nógv fyrri lánini. Hetta var so – við ávísing rætti – hildið at kunna mótvirkast við fyrst og fremst veðhaldsveitingum frá Landsstýrinum. Gloymt var tó, at ein veðhaldsveitari – eisni Landsstýrið – má meta um kredittvirðið o.a. hjá móttakarunum og um vansan hjá sær sjálvum fyrri, at veðhaldið veður effektivt. Eitt annað, sum var nógv undirmett, var, at veðhaldsveitingar uttan krøv til eginpening tekur burtur váðan fyrri tann, sum ger íløguna. Úrslitið verður – og varð – at íløguhugurin gerst sera stórur, av tí at tann persónligi vansin er lítil og ongin.

Niðurstøða

Mín niðurstøða av hesum er, at ein orsök til gongdina í 80-árunum var, at ov lítil arbeiðsorka var í fyrisingini í mun til tær upphæddir, sum skuldu fyrisitast.

Ásannað var frá politikari síðu í alt ov lítlan mun, at tað er neyðugt at hava fólk við góðum førleika at viðgera og analysera, áðrenn avgerðirnar verða tiknar. Ikki minst vantaði ásannan av, at tað á fleiri økjum kundi gerast dýrt, um ein ikki nýtti pening til fyrisitingarluga orku. Her eru fyrisitingarluga orkan til fíggjarlógárbæði, lánveitingar og veðhaldsveitingar góð dømi um, at tað gjørdist sera dýrt, at orkan var ov lítil. Onnur dømi, sum kunnu nevast, eru ráfiskagrúnnurin, menningargrúnnurin, íløguprioritering av eitt nú havnum og vegum o.s.fr.

Gjøgnumgangandi var viðgerðin í Landsstýri og Løgtingi merkt av politiskum fyrilitum – og í sera lítlan mun av fakligum fyrilitum. Sjálvt tá ið tað var rættiliga greitt, at gongdin var skeiv, so bar ofta ikki til politiskt at koma ásamt um at gera nakað. Ov nógv politisk áhugamál køva áhugan fyri at fylgja fakligum tilráðingum. Kanska hevði hetta verið øðrvísi, um politikararnir høvdu kunnað ábyrgst persónliga fyri sínum avgerðum (ráðharrábyrgd).

Samandráttur av úttíðandi og lóggevandum valdinum hevur eisini verið ein trupulleiki. Lóggevandum valdið var í ov stóran mun íblandað fyrisitingarluga avgerðir. Tá ber illa til hjá lóggevandum valdinum at hava eftirlit við tí úttíðandi valdinum, tvørturímóti noyðist tað tá í fleiri førum at verja fyrisitingarluga avgerðir.

Eitt annað, sum eg haldi kann vera vert at nevna, er, at ein lítill umsiting ger, at tað vera einkultpersónar í umsitingini, sum landsstýrismanningin hevur samband við. Ein landsstýrismaður hevur ofta eitt „pondus“, sum „vanlig“ embætisfólk illa megna at standa ímóti. Landsstýrismaðurin fær tískil kanska ikki nógv gott mótspæl og verður tí ikki eggjaður ella hjálptur til at bøta um síni politisku initiativ, so tey vera betri í samsvar við ta fakligu vitanina á økinum (búskapar-, lógar-, fyrisitingar-, heilsu-, almanna-, skúla- o.o.økir). Tí er tað av stórum áhuga eisini politiskt at hava eina fyrisiting við góðum førleika til at geva eitt mótspæl til politikararnar. Harvið lata politikararnir ikki valdið frá sær – men teir noyðast sjálvir at bøta um sínar egnu førleikar bæði politiskt og fakliga.

Viðvíkjandi lógarverkinum havi eg sum búskaparfrøðingur ikki so nógv viðmerkingar. Helst er tað ikki altíð so væl frágingið. Hinvegin er talan um komplicerað lógarverk, sum krevur vælkvalificeraða arbeiðsmegi og helst eisini rímuliga nógv arbeiðsmegi at umsita og halda viðlíka. Hartil kemur, at tað tekur tíð at menna eitt gott lógarverk. Umstøðurnar í Føroyum geva alt ov vánaligar møguleikar fyri hesum.

Samantíðandi var gongdin í 80-árunum eitt úrslit av fleiri umstøðum:

- Politiska „stemningin“ í Føroyum,
- vantandi ásannan av komplexitetinum av tí sum fyrisitast skuldi,
- vantandi ásannan av búskaparluga váðanum av veðhalds- og útlánspolitikkinum,
- ov lítlari fyrisitingarluga orku/fyrisitingarluga ómegd/vantandi fyrisitingarluga førleika,

- samanblending av lóggevandi og útinnandi valdinum

Eg haldi, at eg væl kann loyva mær at siga, at fleiri av omanfyrirstandandi atfinningum eisini kunnu førast fram um viðurskiftini í dag.

13.22. Karl Heri Joensen 06.11.1997

Fyrst av øllum má eg biðja um umbering fyri, at tit ikki fáa svar fyrr enn nú. Satt at siga helt eg at her mundi vera ein ella onnur misskiljing komin í, tá eg las orðini „Tá tygum hava havt ein týðandi politiskan leiklut í 1980-árunum“ o.s.v.

Sum tykkum kunnugt, varð eg valdur sum landsstýrismaður av Føroya Løgtingi tann 18. jan. 1989, og sat í góðar 5 mánaðir. Sjálvur haldi eg ikki at tað ber til at hava havt ein „týðandi“ politiskan leiklut í 1980-árunum, tá tíðarskeiðið hevur verið so stutt, og liggur í endanum av ár tígginum.

Um tær avgerðir, ið eru tiknar upp gjøgnum 80-ini, tað verið seg politiskar ella umsitingarligar, í ávísan mun hava verið skeivar í sambandi við stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið, síggi eg meg ikki foran at svara. Hinvegin vil eg halda, at tær avgerðir, ið eg sum landsstýrismaður var við til at taka, vóru tiknar út frá teim tilmælum, ið eftir øllum at døma ein rímuliga vælvirkandi fyrisiting legði á landsstýrisborð, og við støði í teim lógum og reglum, ið vóru galdandi.

13.23. Niels Pauli Danielsen 13.11.1997

Vísandi til bræv tykkara frá 29. oktober og 23. september 1997 loyvir undirritaði sær hervið at siga frá, at undirritaði „er samdur í, at tað í ein ávísan mun var talan um skeivar politiskar/umsitingarligar avgerðir í 1980-árunum í sambandi við stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið“, og at orsøkirnar eftir mínum tykki vóru ófullfíggað lógarverk, sum ikki samsvaraði tí politiska viljanum og teimum krøvum, ið sett vórðu, og fyri ein part eisini vantandi arbeiðsmegi og fyrisitingarligur førleiki.

Annars loyvir undirritaði sær at vísa til frágreiðingar mínar bæði í landsrættinum í málinum um „Heygadrang“ og í Føroya rætti í málinum um „Skálafjall“ eins og bræv mítt til Grannskoðanardeild Landskassans/løgtingsgrannskoðararnar hin 6. juni 1994 um veðhaldsútleggini upp á 100 mió.kr. fyri p/f Skála Skipasmiðju og p/f Vágs Skipasmiðju í einum valári, uttan at skipasmiðjurnar vóru farnar í gjaldssteðg ella á húsangang, sum dømi, ið kann lýsa hetta svar mítt um lógarverkið, sum ikki samsvaraði tí politiska viljanum, sum ráddi í Tinganesi og á Løgtingi.

(§19-nevndin hevur lisið viðløgð skjøl, ið ikki eru tikin við her).

13.24. Árni Olafsson 25.11.1997

1) Nevnd, ið sett er niður sb. § 19 í stýrisskipanarlógini hevur biðið undirritaða um eina frágreiðing. Nevndin vísir á løgtingsálit, har sagt verður, at „aðalmálið er at útgreina og lýsa tey viðurskifti í sjálvari tí

politisku skipanini, sum hava verið orsök til teir skeivleikar og mistøk, sum umrødd eru í grannskoðarafrágreiðingunum“.

Í skrivi nevndarinnar eru brot úr einum áliti frá Løgtingsins Rættarnevnd um endamálið við nevndararbeiðinum. Eisini eru hjáløgd avrit av løgtingsmálunum um grannskoðarafrágreiðingar fyri fíggarárinum frá 1976/77 til 1991.

Nevndin vil síðani vera við, at undirritaði hevur havt ein týðandi umsitingarligan leiklut í 1980-árunum, og spyr tessvegna, um eg eri samdur í, at tað í ein ávísan mun var talan um skeivar politiskar/ umsitingarligar avgerðir í hesum tíðarskeiði í sambandi við stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið.

Er svarið noktandi, verður biðið um grundgeving fyri tí.

Er svarið játtandi, verður biðið um frágreiðing um orsøkir til, at skeivleikar eru gjørdar, m. a. um:

1. ófullfíggað lógarverk
2. tørvandi samskipan
3. vantandi fyrisitingarligan førleika
4. menniskjanslig mistøk
5. vantandi arbeidsmegi e. l.

Biðið verður, bæði um heildarfrágreiðing og um lýsing við dómum.

2) Hvat mínum egna leikluti viðvíkir kann eg vátta, at eg varð settur sum virkandi skrivstovustjóri á landsskrivstovuni tann 1. desember 1980, eftir áheitan frá táverandi løgmanni, Atla Dam, eftir at Einar Kallsberg, skrivstovustjóri, knappliga var deyður. Eg starvaðist tá sum sakkønur í føroyskum málum í danska uttanríkismálaráðnum, og Landsstýrinum tørvaði akutt onkran, ið hevði skil fyri uttanlandsviðurskiftum. Eg fekk so farloyvi frá uttanríkismálaráðnum, inntil eg vendi aftur til starv mítt har tann 1. oktober 1984.

3) Tá ið eg kom í starvið var tað, sum longu nevnt, fyrst og fremst við tí í huga at taka mær av uttanlandsmálum Landsstýrisins, serliga fiskirættindasamráðingum og luttøku í millumlands fiskivinnusamstarvi. Nógv leikaði á hesi árinum á hesum málsøkjum, bert fá ár eftir at 200 fjórðinga markini fullkomiliga høvdu broytt grundtreytirnar undir føroysku fiskivinnuni og harvið føroyska búskapinum.

Eg hevði skrivstovu við síðuna av løgmanni (ið eftir januar 1981 var Pauli Ellefsen), og gekk løgmanni til handa í flestu úteftir vødu málum.

Málsøkið hjá Einari Kallsberg, sum eg í prinsippinum yvirtók, var ikki serliga neyvt avmarkað mótvegis hinum skrivstovustjóranum, Johan Djurhuus. Einar hevði í ógvuliga stórt mál útført ad hoc uppgávur fyri tásitandi løgmann (Atla Dam), t. d. viðvíkjandi samráðingum við ríkismyndugleikarnar og uttanríkis. Hann hevði sostatt meira havt eina ráðgevandi stabsfunksión enn eina útinnandi linjufunksión. Hetta galt

ikki minst á tí fíggjarliga, vinnuliga og búskaparliga økinum. Har hevði Einar verið uppi á einum rættliga yvirorðnaðum plani, og kanska í einstøkum málum av størri landsfíggjarligum týðningi, ella har ið samráðingar við ríkið skuldu til, men øll málsviðgerð og avgreiðsla av vanligum málum um studningar, veðhald v. m. lá í hondunum á tí inntil 1975 einasta skrivstovustjóranum, Johan Djurhuus, og á fulltrúum, ið refereraðu til Johan. Tá ið tað galt eitt annað stórt útreiðsluøki, nevnliga til almenn annleggsarbeiði, ið vóru bæði nógv, stór og dýr tey árin, var ongin embætismaður omanfyri landsverkfrøðingin. Eisini hinir „generaldirektørarnir“, sum postverks- og telefonverksstjórin, vóru rættliga óheftir og stóðu í beinleiðis sambandi við landsstýrismenninar.

4) Tey mál, ið tykjast hava mesta áhugan hjá nevdini, nevnliga mál um umsóknir um studning, lán og veðhald, og um umsiting av landskassans útlánnum og veðhaldum, innkrevjing av forfalnum skuldum osfr. fekk eg ongantíð ábyrgdina av, ella serligt innlit í.

Eg samlaði meg fyrst og fremst um tey málini, ið Landsstýrið serliga hevði biðið meg um at koma til Føroya at røkja, og sum eg kendi til frá starvi mínum í uttanríkiráðnum. Til at hjálpa mær við hesum hevði eg bert ein fulltrúa, og tvær hálv tíðar skrivstovudamur. Hetta arbeiði kravdi, at eg ofta var á tænastræti uttanlands, stundum í longri tíðarskeið. So trongdin til at breiða meg yvir meira enn hetta kravmikla arbeiðsøki var avmarkað. Eisini varð hildið, at tað í føroysku skipanini mundi vera lættari at finna onnur við tí fíggjarfrøðiligu generalistvitan, eg hevði frá míni útbúgving og frá mínum arbeiði í danska fíggjarmálaráðnum enn at finna nakran við tí spesialistvitan um uttanlandsviðurskipti, eg hevði við úr uttanríkisráðnum. Og at eg tískil var Landsstýrinum til frægastu nyttuna við at halda meg mest møguligt til tað seinra økið.

Í ein ávísan mun hevði eg samarbeiði við landsstýrismannin í fiskivinnumálum, mest um spurningar, ið beinleiðis ella óbeinleiðis viðvíktu fiskivinnuviðurskiptum okkara við umheimin, eitt nú spurningar um býti av føroyskum kvotum í fremmandum sjógvi og um stovnsmetingar og stovnsrøktarspurningar.

Eitt starv, ið eg varð settur í sum eftirfylgjari Einars, var sum limur í „Føroyagrúnninum“, ið umsat partapeningin, ið Danmarks Nationalbank hevði sett í Kjølbroy-fyrirøkuna á sinni.

Eisini varð eg valdur í nevdina fyri „Vestnordensamarbejdet“.

5) Eins og Einar Kallsberg var eg útbúgvinn búskaparfrøðingur, og hevði verið í danska finans-/budgetdepartementinum áðrenn eg fór í uttanríkisráðið. Eg vísti tí áhuga fyri samfelagsbúskaparligum málum, og tók viðhvørt lut í innanhýsis ráðføringum við lögmann og Landsstýrið um meira generellar spurningar hesum viðvíkjandi.

Eg skilti, at tað hevði verið upp á tal, áðrenn Einar Kallsberg doyði, at skilja eina búskapar- og fíggjardeild, møguliga umfatandi vinnumál

yvirhøvdur, burtur úr heildini í Tinganesi, við Einari sum stjóra. Táverandi lögmaður, Atli Dam, hevði tó ikki strongt á at fáa umskipað umsitingina soleiðis.

Heldur ikki eftirfylgjari Atla, Pauli Ellefsen, strongdi á at fáa broytt bygnaðin. Onkuntíð skiftu Johan Djurhuus og eg orð um at taka henda spurningin uppafur. Hann tyktist tó tá ið samanum kom ikki serliga iðin at sleppa av við hesi málsøki, og eg var av ymsum grundum ikki serliga iðin eftir at yvirtaka tey.

Millum hesar grundir var, at eg av persónligum orsøkum var sera nógv í iva um, hvussu longi eg skuldi verða verandi í Føroyum. Eg himpraðist tí við at gera meg meira „óundveriligan“ í Tinganesi enn hægst neyðugt.

Ein onnur grund til iva var helst ein varðhugi av, at fíggar- og vinnumáluni, um tey skuldu røkjast á ein hátt, ið eg fór at halda vera nøktandi, fóru at krevja sera nógvá arbeiðsorku og nærveru av mær, sum eg illa dugdi at fáa at sampakka við alla ferðingina. Harumframt helt eg ikki, at teir meðarbeiðarar, ið eg skilti á Johan, at hann helt seg kunna avgeva til eina slíka deild hjá mær, fóru at muna nóg væl til at røkja hesi mál sum eg kundi hugsað mær tey umsitin. Brúk fór at verða fyri fleiri vælkvalifiseraðum meðarbeiðarum afturat. Og slíkar sá eg onki tekin um, at politiskur áhugi fór at vera fyri at játta. Og, sjálvst um játtan fekst, hevði eg longu tá ið vit skiftu fulltrúa á uttanlandsøkinum í 1981 týðuliga merkt, at Tinganes ikki var eitt arbeiðspláss, sum tað var lætt at rekruttera fólk til. Bert 2 umsóknir høvdu verið til hetta – skuldi ein trúð áhugaverda – starv.

6) Við tign sum skrivstovustjóri hevði eg atgongd til at taka lut á vanligum landsstýrisfundum – tá ið eg annars var heima.

Hetta gav sjálvsagt – um ikki beinleiðis innlit í tey serstøku mál, ið viðgjørd vórðu, so kortini ein varðhuga av, hvat fyriførst sum heild, og hvussu skipanin alt í alt riggaði.

Við míni bakgrund í donsku miðfyrisingini, kundi eg ikki annað enn leggja til merkis, hvussu nógv annarleiðis málgongdin var.

Viðgerðin av málunum var ógvuliga lítið skrivlig, og um so var, oftast sera stuttur. Hetta bar eg viðhvørt upp á mál við mín starvsbróður, men hann vísti á, at við tí lítlu manning, ið var, vóru ikki stundir til ella líkindi fyri meira formligum og/ella skrivligum málsviðgerðararbeiði. Hesum hevði hann helst ikki so nógv ímóti. Hann var av tí góða gamla skúlanum og vildi gjarna arbeiða einfalt og bíliga. Hann var ongin „imperibyggjari“. Henda áskoðan hevði óivað eisini verið haldgóð, so longi sum hon samsvaraði við tann politiska veruleikan, nevnliga so leingi sum Løgting og Landsstýri ikki vildu vera aktiv á mongum økjum, harímillum vinnuøkinum, m. a. við at dríva „bankavirksemi“ (sí niðanfryri).

Eitt, ið undraði meg, var sjálv „postgongdin“ í Landsstýrinum. Hvønn

dag varð innkomni posturin samlaður saman og lagdur í mappu, ið so varð send á rundferð („sirkulasjón“) millum allar landsstýrismenninar, áðrenn málini fóru til viðgerðar hjá málsviðgerarunum. Hetta hevði helst riggað væl í fimtiárunum, við fáum málum og fáum landsstýrismonnum, ið oftast vóru heima, men í áttatiárunum við nógvum málum, og nógvum landsstýrismonnum, ið ofta vóru burturstaddir, var henda skipan til stóran ampa. Eg skjeyt upp, at um tørvur varð hildin vera á at allir landsstýrismenn vistu av øllum málum (ið eg ivaðist í), so varð hesin tørvur nøktaður við stuttum dagligum yvirliti yvir innkomin mál til landsstýrismenninar, men fekk at vita, at slíkt var ikki ráð til!

Eitt annað, ið vakti mína undran, var sjálv dagsskráin fyri flestu landsstýrisfundir. Eg metti, at 70 – 80 % av málunum á dagsskrá vóru mál, eg helt kundu nevast „bankamál“, og tískil høvdu verið meira náttúrlig á skránni hjá nevndini í onkrum peningastovni. Hetta vóru stór og smá mál um játtanir av studningum, lánum, veðhaldum, rykkingar av pantirætti o. t. Ofta gingu somu málini aftur á skránni fyri fleiri fundir, av tí at tey av onkrari grund ikki vóru búgvín til avgerðar, fyrstu ferð tey komu á Landsstýrisins borð.

Eg undraðist á, at hetta høga politiska forum skuldi fáast við so nógv einstøk mál, ið ofta tóktust smámál, men fekk at vita, at soleiðis vóru reglurnar.

Ei heldur kundi eg lata vera við at hugsa um, hvussu Landsstýrið tryggjaði sær tann bankaserkunnleika, ið skuldi til fyri at taka so nógv stórar og smáar bankaavgerðir við skynsemi. Sjáldan varð sent boð eftir uttanhýsis serkunnleika. Tó vóru nøkur mál lögð fyri Búskaparráðið, hvørs tilmæli ofta ikki vórðu fylgd. Men, sum nevnt, hetta var ikki mítt ábyrgdarøki.

7) Hvat førleikanum at taka avgerðir um stór „bankamál“ viðvíkir, kundi eg kanska nevnt okkurt dømi, tó uttan at nevna nøvn.

Sum kunnugt hevði Løgtingið givið Landsstýrinum heimild til saman við *Fíggarnevndini* at játta stuðulslán, veðhald v.m. til farmaskip. Hugurin at gera íløgur í slík skip tyktist góður fyrst í áttatiárunum. Umsóknir vóru nógvar og tær einstøku verkætlanirnar dýrar. Men so vítt eg dugdi at síggja avgreiddi Landsstýrið málini uttan at leita sær ráðgeving frá serligum uttanhýsis sakkunnleika innan farmavinnu.

Serliga legði eg merki til eitt ávíst skipabyggimál, ið eg ikki kundi lata vera við at samanbera við onnur skipabyggingarmál, ið avgreidd vórðu áðrenn ella samstundis.

Sum nevndarlimur í Føroyagrúnninum hevði eg verið við til at lata eitt sindur av studningi til teir, ið fyrireikaðu eina verkætlan við einum serligum slag av tangabátum, til at gera eina forkanning ella marknaðarkanning fyri hetta skipaslag. Grunnurin fekk sjálvsagt eitt eintak av kanningarúrslitinum, ið eg las við áhuga, og sum eg sum generalistur uttan serkunnleika til farmasigling helt sá rættiliga sannførandi út.

Tá ið stigtakararnir seinri hövdu gjørt eina verkætlan um skipabygging og søktu Landsstýrið um vanlig stuðulslán og veðhald, varð úrslitið av hesum forkanningum hjálágt. Hetta gjørdi meg forvitnan, tí at mær kunnugt var ikki nærtíl so gjølligt tilfar latið inn viðvíkjandi øðrum farmaskipaætlanum, íroknað øðrum slag av tangaskipum, ið hövdu fingið játtan uttan stórvegis hóvasták.

Eg fekk varðhugan av, at alt hetta fína forkanningartilfarið frá hesum umsøkjara meira at kalla kom illa við hjá Landsstýrinum, sum neyvan ráddi yvir sakkunneika til at kunna meta um tilfarið á fullgóðan hátt. Upplýsingarnar elvdu tískil meira til iva enn til vissu. Eg legði til merkis, at henda umsóknin fekk eina munandi tyngri gongd ígjøgnum Landsstýrið enn onnur, eftir míni meting minni upplýst, skipamál.

So vítt eg minnst, fekk felagið at enda nakað av studningsláni og veðhaldi, og landskassin misti pening upp á hesa verkætlanina eins og upp á hinar.

Hetta seinasta er kanska eisini vert at leggja sær í geyma. Løgting og Landsstýri vildu hava **virksemini**, næstan fyri ein og hvønn prís. Um tað gav samfelagsbúskaparligt avlop tóktist minni áhugavert. Tí vóru alt ov sofistikeraðar forhondsútrokningar kanska meira til ampa enn til gleði. Skilligt var, at Løgting og Landsstýri við at gera av at seta pening í altjóða farmasigling hövdu sett sær fyri at taka eina rættiliga stóra risiko. Um tað mundið var farmavinnan ikki minni váðafylt enn til aðrar tíðir. Farmaprísirnir vóru óstöðugir, men mest lágir, oljuprísurin var eisini óstöðugur, men oftast høgur, inntil tað stóra fallið í 1986. Dollarin, ið farmaprísirnir verða nevndir í, var óvanliga høgur, sammett við t. d. DM, ið skipaprísir og skipslán oftast vórðu nevnd í. Vanliga metingin var, at hetta fór ikki at halda. Kom lutfallið millum dollara og DM aftur í eina meira vanliga legu, fóru inntøkurnar at falla, meðan rentur og avdráttir stóðu við. Tískil var kjansurin fyri at klára seg við lítlum eginpeningi at standa ímóti við sera lítil.

Í ljósinum av hesum var tað mest skeiva helst, at lánini og veðhaldini vórðu bókførd og handfarin, sum vóru tey risikofrí, heldur enn at verða avskrivað heilt ella lutvíst við tað sama.

Eitt annað mál, ið kanska eisini kann lýsa hugburðin, bæði hjá politisku skipanini og hjá teimum, ið tóku stig til vinnulig tiltøk úti um landið, var handfaringin av flakavirkjum, ið komu í trupulleikar.

Meg minnst eitt ávíst flakavirki, ið tá var heilt nýtt. Tað eydnaðist leiðsluni eftir sera stuttari tíð at fáa rættiliga nógvan ráfisk ígjøgnum hetta góða virki, men við sera stórum halli pr. kilo. Virkið rendi seg tí heilt skjótt fast fíggjarliga, og Landsstýrið hevði pening í vanda, bæði partapening og veðhald fyri lánnum. Ein ávís donsk ráðgevanði fyrítøka, ið ikki hevði verið við til at planleggja virkið, varð biðin um at gera eina frágreiðing um gongdina. Hon var rættiliga kritisk, hóast diplomatiskt orðað. Meg minnst m. a. at har stóð okkurt um „at det ville være en fordel, om der i ledelsen var personer med viden om elementære

regnskapsmæssige og driftsøkonomiske begreber“ ella tílíkt. Onkur loysn við „innifrusting“ av lánnum osfr. var funnin, so at fyrítøkan slapp undan at fara á heysin. Og vit frættu, at á næsta aðalfundi í viðkomandi partafelag varð nevndin einmælt afturvald, og stjórin sitandi. Hetta var kanska eitt týpiskt dømi um Føroyar sum „tað konsekvensleysa samfelagið“ í 1980-unum.

8) Eitt mál, ið meg minnist, at eg einaferð blandaði meg eitt sindur uppí, var figgjarlógin og eykafíggjarlógin. Við míni fortíð í budget-departmentinum, ið tá framvegis lá minni enn 10 ár afturi, helt eg meg kunna koma við onkrum nyttugum íkasti. Eg hevði verið í budget-departmentinum júst um tað mundið, tá ið gongd kom á royndirnar at fáa tamarhald á donsku statsútreiðslunum.

Eg metti figgjarlógina sum eitt fjøltáttað amboð, ikki minst til stýring av almenna virkseminum. Eg helt yvirtrekk og eykajáttanir vera rættiliga stór og tilvildarlig samanborið við upprunaligu játtanirnar. Við at spyrja meg fyri kom eg eftir, at tað tóktist ógvuliga ymist og óvist, hvørjari príslegu teir ymsu stovnarir budgetteraðu í. Summir stovnar komu tí á eykafíggjarlógini – ella bert á rokniskapinum – við eykaútreiðslum ið søgdust stava frá prísøkstri, meðan aðrir stovnar tóktust at klára seg við ta játtan teir høvdu søkt um og fingið.

Eg skjeyt tá upp, at tað í innkallingarskrivinum til stovnarar varð tilskilað neyvt, hvat prís- og lønarstöði, ið skuldi leggjast til grund fyri tær játtanir, ið søkjast skuldu á komandi figgjarlóg (altso hvussu nógvar „prístalsportiónir“ ið leggjast skuldi upp fyri). Og annars at útgreina hvat aktivitetsniveau, ið forúttsett varð í tí játtan, ið søkt varð. Hetta fór at avtaka tørvin á eykajáttanum bert við prísøkstri sum grundgeving. Og fór at noyða stovnarar at grundgeva neyvt fyri øðrum umbønnum um eykajáttan. Og fór harumframt at gera eykafíggjarlógina við viðmerkingum til áhugaverdan lesnað hjá Løgtinginum, ið kundi fáa eina mynd av orsökunum til øll budgetfrávik.

Hetta varð gjørt.

Eg legði seinri til merkis, at hetta – fyrsta – neyðuga, men sjálvsagt ikki fult nøktandi – stigið fram ímóti eini stýrbærari figgjarætlan, seinri varð fyri sterkum atfinningum frá tá sitandi andstöðu í Løgtinginum.

Meg minnist at meting um meðal prís- og lønarlegu fyri komandi figgjarár varð gjörd í neyvum samstarvi við Sigurð Poulsen á hagdeildini, og vit raktu plett longu fyrsta árið, og eisini tey fylgjandi árin.

Men, tá ið tíðin til eykafíggjarlóg kom, og skipanin skuldi fylgjast upp við tí næsta stiginum: neyvum grundgevingum fyri øllum avvikum, varð hetta ikki gjørt. Eg fekk at vita, „at soleiðis plaga vit ikki at gera!“.

So helt eg tað ikki vera ómakin vert at brúka meira av míni knøppu tíð og orku á tí økinum.

Eg kann leggja afturat sum kuriosum, at mær eydnaðist at fáa ein setning inn í innkallingarskrivið, har heitt varð á stovnsleiðarar um at

gera vart við sparimöguleikar á teirra málsøki. So vítt eg veit, hendi tað seg ongantíð, at nakar segði seg hóma slíkar møguleikar.

9) Viðvíkjandi áskoðanini á eykaútreiðslur út um tað játtaða, minnst meg frá landsstýrisfundum, at avvarðandi embætismaður kom við uppskotum um at játta eyka til skúlabyggingar, ið vórðu vorðnar dýrari enn forútssett, tá ið Landsstýrið játtaði avvarðandi kommunum at gjalda sín prosentpart. Eg hefti meg við, at tað at ein slík verkætlan var vorðin dupult so dýr sum forútssett, var mett heilt vanligt, og eykajáttan var oftast rein rutina.

Hesar hækkanir í útreiðslumetingum og eykajáttanir vóru kortini fyri smápening at rokna sammett við tað sum hendi á byggi- og anleggsøkinum hjá landinum sjálvum tey árin.

10) Sum nevnt hevði eg eitt sindur við fiskivinnuøkið at gera. Sum búskaparfrøðingur var eg rættiliga upptikin av tí ógvusligu umstilling, sum tann nýggja skipanin við 200 fjórðinga fiskimarki kravdi av tí føroyska samfelagnum. Undir samráðingunum við onnur lond um fiskirættindi dugdi eg at síggja, hvussu trupult tað var at halda tær, tá ið tað snúði seg um fiskimøguleikar á øðrum havleiðum. Í størri og størri mun fór føroyska fiskiøkið at gerast álitíð, og tí var tørvur á at nýta tað so búskaparliga skynsamliga sum møguligt. Eg helt meg síggja, at at ein tann størsta forðingin fyri tí var sjálvur hugburðurin, ið enn var fargaður av teimum góðu gomlu døgnum, tá ið frítt var at fiska á øllum høvum.

Eg var tí eisini upptikin av teimum fiskivinnubúskaparligu áskoðanum, ið vóru komnar framaftur víðahvar eftir at fiskimarkini vóru flutt út á 200 fjórðingar, m. a. at myndugleikarnir heldur enn at lata studning til fiskiveiði, ið fór at føra til búskaparliga ovveiði, áttu at kravt tilfeingisrentu av teimum, ið fingu fiskiloyvi, og harvið avmarka royndina til tað búskaparliga mest skynsama. Slíkar hugsanir fekst sjálvandi ongin føroyskur avgerðartakari at taka fyri fult.

Studningurin til føroysku fiskivinnuna var so ymiskur, bæði til íløgur og rakstur. Ein stórus táttur var stuðulin til ráfiskaveiðina undir Føroyum. Hann varð umsitin av serligari „ráfiskanevnd“. Men metingarnar yvir „studningstørvin“ hjá feskfiskaflotanum bygdu á arbeiðið hjá Fiskivinnunevndini, har nógvir menn við skili fyri fiskiskapi sótu, og sum Karl Andreassen var skrivari hjá. Eg hevði eitt sindur av sambandi við hann, og diskuteraði um ymsar fiskivinnubúskaparligar spurningar við hann. Einaferð skjeyt eg upp fyri avvarðandi landsstýrismonnum, at onkur av hesum nýútbúnu fiskivinnufrøðingunum frá lærda háskúlanum í Tromsø, sum føroyska samfelagið ígjøgnum „Føroyagrunnin“ og aðrar grunnar hevði verið við til at stuðla lesturin hjá, fekk tilknýti til Fiskivinnuráðið og/ella ráfiskanevndina fyri at kunna gera fiskibúskaparligt analýtiskt arbeiði har. Ein roynd í 3 mánaðar eydnaðist ikki væl, mest tí

at teir, ið varðu av teimum ymsu nevndunum høvdu ilt við at semjast um hvørjar uppgávur, hann skuldi loysa.

Við tí tørvi eg sá á betri ásannan av tí heilt nýggju fiskibúskaparligu støðu, landið var á veg inn í, helt eg sagn vera í einum forum, har bæði vinnufólk, fiskifrøðingar og politikarar kundu skifta orð um slík mál. Einaferð eg hevði verið við til norðurlendskan fiskivinnufund, har eg helt meg síggja, at føroyingar, ið sjáldan tosaðu saman heima, høvdu áhugaverdar samtalar um føroysk fiskivinnumál, skjeyt eg upp fyri skrivaranum í fiskivinnuráðnum at halda eitt „Fiskivinnuting“. Slík ting vórðu hildin nøkur ár miðskeiðis í 80-unum. Har vóru áhugaverd mál á skránni, og nógv møttu upp. Hvussu nógv ítøkilig kom burtúr, er torført at meta um, men tey góvu vónandi eitt ávíst høvi til at stimbra tankavirksemið viðvíkjandi føroyskum fiskivinnubúskapi. Eftir at serlig fiskivinnuumsiting var stovnst í Tinganesi í seinru helvt av 80-árunum, varð hildið uppat við hesum tiltaki.

Mál um rakstrarstuðul til fiskivinnuna, t. d. via ráfiskagrunnin, og sum „serlán“ hevði eg onki við at gera. Tann stuðulin varð umsitin av serligum nevndum settar av Landsstýrinum, m. a. við umboðum fyri vinnuna.

11) Sum nevnt var eg eitt sindur uppi í fiskivinnumálum, harundir um stovnsrøkt, og reglum um fiskiskap á føroyska landgrunninum. Har hevði eg gott samarbeiði m. a. við Fiskirannsóknarstovuna og við Vaktar- og bjargingartænastuna. Nøkur av hesum málum skuldu gerast av í samráð millum avvarðandi landsstýrismann og Løgtingsins Fiskivinnunevnd. Henda nevnd var, saman við Løgtingsins Marknaðarnevnd, tær einastu løgtingsnevndir eg var á fundi í. Meg minnst meg ongantíð hava verið á fundi við Fíggjarnevndina.

Eg hefti meg við ymist í samskiptinum millum Landsstýrið og løgtingsnevndirnar, serliga fiskivinnunevndina. Hon var sum oftast samansett av teimum tingmonnum, ið avvarðandi flokkar hildu hava best skil á fiskiskapi og fiskivinnu. Tí kundi ein undrast á, at oftast vóru teir sera ósamdir sínamillum, ikki bert um endamálini við teimum ætlaðu politisku tiltøkunum, ið sjálvandi raktu teirra ymisku fiskivinnuáhugamál ymist, men eisini um, hvussu veruleikin sá út á fiskivinnuøkinum, sum t. d. hvørji fiskasløg, ið kundu veiðast nær og hvar á føroyska landgrunninum.

Eitt annað, ið kundi imponera, var hvussu væl teir dugdu at lata orðini falla, so at teirra áhugamál komu til sjóndar, uttan at landsstýrismaðurin av teirri grund skuldi uppfata tað, ið sagt var, sum undirtøku við teimum tiltøkum, ið hann hevði skotið upp. Ofta fór landsstýrismaðurin avstaðaftur uttan at hava fingið nakra greiða støðutakan frá nevndini.

Hetta kom eisini viðhvørt fyri í marknaðarnevndini.

12) Sum nevnt, var eg eitt sindur uppi í tí, ið hevði við „makrobúskapin“ at gera. Meg minnst, at eg plægdi at vera við, tá ið „Det rådgivende udvalg“ kom at fundast við Landsstýrið. Sum ein og hvør, ið ger sær tann ómak at lesa frágreiðingar teirra frá teirri tíðini kann lesa, gjørdur teir longu í byrjan av áttatiárunum vart við, at um táverandi gongd slapp at halda fram ótálmað, kundi gerast galin endi. Hóast eg væl kundi síggja, at ymist var í Føroyum, ið teir høvdu ilt við at fata, var eg sum heild samdur við teir um teirra heildarmeting, og duldi sjálvsagt ikki fyri tí.

Eg havi omanfyri gjørt vart við tey einstøku stóru og ógvuliga nógvu smáu „bankamálini“, ið upptóku plássið á dagsskránni hjá Landsstýrinum. Í ljósinum av hesum var tað kanska ikki so lægið, at „makrobúskapurin“ nærum ongantíð var á skránni.

Meg minnst, at eg einaferð, tá ið „Det rådgivende udvalg“ var og vitjaði, takkaði teimum fyri vitjanina, tí hetta var nærum einastu ferð í árinum tað bar til at fáa tað samlaða Landsstýrið at sita í friði og náðum og brúka samfullar tveir tímar á tamb upp á at diskutera føroyska heildarbúskapin.

13) Nú skal verða roynt at gera ta niðurstøðu, ið nevndin spyr eftir.

Til spurningin, um tað eftir mínum tykki vóru tiknar skeivar politiskar ella umsitingarligar avgerðir í avvarðandi tíðarskeiði (1981-84) í sambandi við stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið, fær svarið ikki verið annað enn játtandi. Tað hevur eftirtíðin so dyggiliga víst. Og eisini á øðrum útreiðsluøkjum var ov ríviliga tikið til. Og tá ið so skrædlið kom – útsett við lánstøku til einaferð í níti-árunum – var tað hvørki ófóru- sýggjandi ella óforútsæð.

Tá ið tað kemur til eina meira ítøkiliga meting av tí, sum fór fram, má eg taka tað fyrivarni, at mítt ábyrgdarøki sum nevnt ongantíð umfataði tey mongu stakmál um fígjarligan stuðul til ymiskar verkætlanir, ið §19-nevndin serliga hevur áhuga fyri.

Við hesum fyrivarni kann eg viðvíkjandi teimum 5 punktunum í brævinum viðmerkja fylgjandi:

Viðv.1. ófullfíggað lógarverk:

Eg eri ikki lögfrøðingur, og var sum nevnt ikki uppií málsviðgerðini av teimum einstøku umsóknunum, haruppií tí móguligu lógartulking, ið fór fram. So tað havi eg ikki nóg gott grundarlag at meta um. Burtursæð frá onkrum hissini orðadrátti um, hvat ið meintist við hugtakið „eginpening“, minnst meg ikki, at lógarinnar bókstavur tyktist at verða uppfataður sum serliga avmarkandi og tiskil skuldi krevja tambandi tulkingar. Soleiðis gangi eg út frá, at henda lóggáva varð ætlað at vera: ein ikki ov trongligur karmur um ein vinnufrápolitikk, ið øll tann politiska skipanin tá stóð saman um.

Viðv. 2. Tørvandi samskipan:

Eg veit ikki rættiliga, hvat ið liggur í hesum spurningi. At høgra hond ikki visti, hvat ið vinstra hond gjørdi, kundi ein so ikki siga. Tvørturímóti. Allar avgerðir, sjálvt tær smæstu, vórðu tiknar á landsstýrisfundi, har allir landsstýrismenn høvdu høvi at vera til steðar. Flestu mál fóru síðan í Fíggjarnevnd Løgtingsins. Og tá ið tað eydnaðist Fíggjarnevndini sum skrivara at fáa sær júst tann fulltrúan í Landsstýrinum, sum hevði tey flestu mál av hesum slag, var uppafgur betur tryggjað, at ongin avgerð á øðrum staðnum var tikin út frá vantandi vitan um, hvat fyrifórst á hinum staðnum. Mín fatan var, at flest øll mál um stuðul, lán, veðhald osfr. høvdu eina rættiliga lætta gongd ígjøgnum Fíggjarnevndina tey árin.

Viðv. 3. Vantandi fyrisitingarlígan førleika:

Eg havi fyrr nevnt ta málgongd og ta málsfyrireikingarsíðvenju, ið eg møtti í Tinganesi.

Á tí málsøki, ið eg uppfataði sum mítt burturav, nevnliga uttanlands-málini, royndi eg sjálvsagt eftir førimuni at gera mítt besta, bæði úteftir mótvegis okkara útlendsku samstarvspartnarum og mótstøðumonnum, og inneftir yvir fyri Landsstýri, avvarðandi løgtingsnevndum, og vinnuni. Men sjálvsagt kundi eg hugsað mær at verið betur mannaður.

Hvat lánnum, veðhaldnum osfr. til vinnuverkætlanir viðvíkir, undraði tað meg, hvussu lítil manning, ið avsett varð til at røkja hesi mál. Eg haldi ikki, at tá ið nýggjar lógir um slíkt „bankavirksemi“ vórðu lagdar fyri tingið, fylgdi nøkur umbøn um játtan til ta eyka umsiting, ið kravdist, um tær skuldu umsitast á ein hátt, ið tryggjaði tann pening, ið tað almenna lænti út ella setti í, væl og virðiliga. Tann lítla manningin, ið var frammanundan, fekk tí í heilum álagt nýggjar byrðar. Meg minnst skilliga mína undran einuferð eg hevði høvi at lesa listan yvir málsøki hjá tí eina fulltrúanum á hesum málsøkinum. Eg kom til ta niðurstøðu, at antin var talan um ein sannan úrmæling, ella var vandi fyri at alt ikki varð røkt til lítar. Hetta varð sjáldan uppvegað av brúki av serkønari hjálp uttanífrá.

Eg haldi ikki, at tann umsiting, ið sett varð at taka sær av hesum málum, var mannað samsvarandi støddini á, og kompleksitetinum í, teimum málum, ið avgreiðast skuldu, um ætlanin var at tryggja, eina bæði formliga korrekta, og harumframt tekniskt/búskaparlíga gjølliga, málsviðgerð.

Viðv. 4. Menniskjanslig mistøk:

Tey menniskju, ið vóru uppi í hesum vóru m. a.:

Umsøkjarar, t. e. vinnulívsfólk, aloftast stuðlað moralskt av lokalum kommunalpolitikarum, fakfelagsfólkum og lokalt valdum tingmonnum (stundum lokalt valdum landsstýrismonnum), og stuðlað fakliga av

ráðgevandi verkfrøðingum, grannskoðarum, umboðum fyri skipasmiðjur, maskinur osfr., peningastovnum osfr.

Frá einum búskaparligum sjónarhorni áttu nógv av hesum kanska ongantið havt skrivað eina umsókn. Tey átóku sær ofta ein váða, ið var størri enn tey sum frá leið vístu seg før fyri at bera. Hinvegin var stuðulslóggávan í breiðari merking júst skrúvað saman við tí endamáli at fáa tey at seta **virksemi** í gongd, uttan nakað krav um, at tað í sjálvum sær skuldi vera lønandi. Ofta vóru tað avleiddar búskaparligar ávirkanir, sum tað politiska valdið helt skuldu rættvísgera ta einstøku verkætlanina, heldur enn ætlanin sjálv.

Og ráðgevararnir hjá umsøjarunum hava fyrst og fremst kent ábyrgd yvir fyri sínum uppdragsgevarum, at hjálpa teimum at fáa síni ynski uppfyllt. Og hini umboðini hava helst mett, at tað loysti seg betur hjá teimum at fáa verkætlanir í lag enn at mæla frá.

Uttan meðvirkan frá peningastovnunum hevði skipanin neyvan kunnað virkað sum hon gjørdi. Tey flestu tiltøk kravdu onkursvegna meðvirkan frá peningastovnum, t. d. við byggikreittum, rakstrarfigging, eginpeningsváttaðum o.t. Tað kann undra, at tann sakkunneiki í kreitt- og soliditetsmetingum, ið ein má rokna við, at peningastovnarir ráddu yvir, ikki hevur fingið teir at sett seg ímóti verkætlanum, sum í verki vístu seg ov veikt undirbygdar.

Embætismenn hava óivað gjørt sítt frægasta við tí tíð og orku, ið var til taks. Vegna vantandi orku og tíð, er valla sloppið undan, at onkur mistøk eru gjørd av og á.

Politikarar, á Løgtingi og í Landsstýri, hava óivað fylgt síni sannføring, ið tyktist vera, at **virksemi** var tað mest umráðandi. Tey figgjartiligu úrslitini, og harvið t. d. evnini hjá eini verkætlan at rinda landskassanum lán aftur ella at sleppa landskassanum undan, at veðhald gjørdust effektiv, vórðu tí helst meðvitandi sett í aðru røð. Hetta sjónarmið tykist vera rættiliga konsekvent gjøgnumført, bæði tá ið lógirnar vórðu tilevnaðar og samtyktar, tá ið umsóknirnar vórðu viðgjørðar og játtaðar, og – sum tað skilst av grannskoðarafrágreiðingunum – óivað eisini tá ið tað seinri vísti seg, at fyrítøkurnar ikki røktu sínar skyldur yvir fyri landskassanum.

Viðv. 5. Vantandi arbeiðsmegi:

Sum áður nevnt haldi eg, at tann arbeiðsmegi, ið sett varð at avgreiða hesi mál í Tinganesi var ikki nøktandi til tess at tryggja málunum eina viðgerð, ið var nóg gjøllig, um tryggjast skuldi, at lán, veðhald og stuðul bert vórðu latin til verkætlanir, ið ikki kundu væntast at koma at liggja landskassanum til byrðu, sum fráleið.

14) At enda kann eg leggja afturat, at nakað, ið eg legði til merkis, tá ið eg í 1980/81 flutti úr Danmark til Føroya, var hugburðurin pengum viðvíkjandi í Føroyum yvirhøvdur, hjá myndugleikum, almennum stovn-

um, fyrítøkum og húsarhaldum. Virðingin fyri fíggarligum avmarkingum tyktist vera ógvuliga lítil allan vegin, samanborið við tað, eg var vorðin vanur við í Danmark. Og millum føroyingar yvirhøvær tóktist óttin fyri avleiðingunum av ov stórari skuld, harímillum miss av sjálvræði til kreditorarnar, at vera sera lítil.

Tá ið eg fór niðuraftur á heysti 1984, var eg farin at stúra álvarsliga fyri, at Føroyar vóru á eini vandamiklari fíggarligari kós, og at um kósín ikki varð rættað upp rættiliga skjótt, fór at enda galið, so títt og knapt tær ytru fortreytnar (fiskanøgdir, fiskaprísir, gjaldoyrakursir, oljuprísir o.t.) broyttust til tað verra í størri mun – og/ella um útlandið mistið álitid og fór at halda uppat við at veita lán, men kanska heldur at krevja tey aftur.

Eg tók meg sjálvan í at vóna, at okkurt smávegis bakkast fór at koma, ið kundi fáa fólk at hugsa um, hvussu útsettur føroyski búskapurin var, so øll fóru at bera seg varnari at, men tað hendi ikki. Heldur hinvegin. Lánimøguleikarnir uttaneftir bara vuku. Við tí úrsliti, at bresturin bleiv so mikið størri, tá ið hann kom.

Meg minnst, at longu miðskeiðis í mínum skeiði í Føroyum, kanska var tað í 1982 ella 1983, møttu vit byrjandi mótvild hjá útlenska bankaheiminum ímóti at læna pengar til Føroyar. Landsstýrið hevði inntil tá gjørt brúk av tí danska „bankakonsortium“, ið danski staturin hevði brúkt til lántøkur á altjóða fíggarjarmarknaðinum. Teir triggir stórbankarnir, Handelsbanken, Den Danske Bank og Privatbanken, skiftust um starvið sum „orðførari“ í hesum góða konsortium. Eg var við til onkrar samráðingar við konsortiið. Ta einu ferðina mælti Den Danske Bank, ið tá var „orðførari“, frá at landskassin upptók fleiri lán. Hann helt, at vit nærkaðust markinum fyri lántøku, har kredittvirði okkara kundi koma í vanda. Landsstýrið tók teimum hetta sera illa upp og helt uppat við at brúka konsortiið. Tað eydnaðist at fáa onkran annan danskan stórbanka at meðvirka til at skaffa fleiri lán.

Ígjøgnum „Vestnorden“ kom eg upp í tað regionalpolitiska samarbeiðið undir Nordisk Ministerråd og hevði eisini ávíst samband við Nordisk Investeringsbank (NIB).

Við tí í huga, at privati altjóða lánemarknaðurin kundi fara at roynast svikaligur hjá føroyingum, royndi eg at arbeiða fyri, at Føroyar fingi betri lánisømdir í NIB, soleiðis at ið hvussu er ein stabil lánikelda var. Hesar royndir vóru meðvirkandi til, at Nordisk Ministerråd seinri bað meg vera við til at gera eina frágreiðing um ein „Vestnordenfond“, ið eg helt vera áhugaverdan upp á sikt fyri Føroyar av somu orsök.

Meg minnst, at einaferð eg vitjaði NIB í Helsingfors í „Vestnorden“-ørindum, helst var tað í 1984, bað teirra „landevurderingschef“ um eina samtalu. Hann hevði arbeitt við kredittvurdering av londum fyri Heimsbankan og hansara rokniháttur hevði leitt hann til ta niðurstøðu, at Føroyar vóru á veg út um ta uttanlandslántøku, ið vanligu varð mett forsvarlig. Eg legði mær hesa meting í geyma og greiddi sjálvandi

frá henni, tá ið eg kom heimaftur. NIB helt kortini fram við at læna út í Føroyum í ávísan mun – og við hóskandi trygd.

15) Tað eru 13 – 16 ár síðan eg arbeiddi í Tinganesi. Tað kann tí vera eitt sindur tilvildarligt, hvat ið er vorðið sitandi í minninum eftir so langa tíð, serliga viðvíkjandi einstøkum málum, ið ein ikki hevði umsitingarliga ábyrgd av, og tí bert kendi leysliga. Eg rokni tí ikki við, at omanfyrirstandandi frágreiðing kann brúkast til nakað ítøkiligt, men kanska kann hon – við teimum dømum, trivið er í – vera við til minna á, hvussu hugburðurin yvirhøvur var tey árin.

13.25. Leivur Gregersen 08.12.1997

Við skrivi 23. september 1997 er undirritaði biðin um at svara ymiskum spurningum í sambandi við kanning av fyrisitingarligu viðurskiftunum í 1980-árunum.

Mítt starv í Landsstýrinum byrjaði summarið 1985, tá eg varð settur sum avloysari fyri Jóngerð Purkhús, sum hevði starvast í Landsstýrinum, men nú var landsstýrismaður.

Umsitingarligu økini, ið vórðu tillutað mær, vóru skattamál og tollmál, men harumframt skuldi eg eisini luttaka í fíggjarlógárgarbeiðinum.

Mín starvstíð í Landsstýrinum var lokin 1. desember 1987, tá eg var settur sum stjóri á Føroya Tollstovu, sum sama árið varð skipað sum sjálvstøðug fyrisiting. Tollfyrisitingin hevði frammanundan verið á Føroya Gjaldstovu.

Fyrivarni verður tikið fyri, hvussu nágreinilig frágreiðingin kann vera, tí tað eru yvir 4 ár síðani eg fór úr starvi við eftirløn og útvið 10 ár síðani eg starvaðist í Landsstýrinum. Eg búgvi ikki longur í Føroyum og havi tí ikki móguleika at hava atgongd til tilfar, ið eg kann styðja meg til.

Í skrivinum frá nevndini eru settir fram 5 spurningar, ið eg skal royna at svara uppá eftir førimumi, men fyrst skal eg meira alment lýsa arbeiðs- viðurskiftini í sambandi við fíggjarlógárgarbeiðið:

Roknskaparár landskassans varð lagt um í 1985 til at fylgja kalendara-árinum. Hetta hevði við sær, at tann fíggjarlóg, ið var galdandi tá eg kom í Landsstýrið, bert fevndi um tíðarskeiðið frá 1. apríl til 31. desember 1985.

Í sambandi við hesa broyting varð framløga av fíggjarlógini ásett til at vera í seinasta lagi 1. september.

Arbeiðið við fíggjarlógini fór fram á tann hátt, at skriv varð sent til allar stovnar, ið høvdu játtan á fíggjarlógini, við áheitan um at senda inn ætlan fyri nýtslu komandi fíggjarár. Hetta tilfar skuldi vera tøkt í juli, men var sjáldan fullfíggjað fyrr enn um Ólavsøku, tá farið var undir at seta upp fíggjarlógárgaruppskotið út frá hesum tilfari.

Stovnsynskini vórðu gjøgnumgingin saman við fíggjarmálaráðharranum og mett varð um, um uppskotið var hósakiligt. Síðani vórðu uppskot

til broytingar og játtan sett á skrivið frá stovnunum og figgjarlógar-uppskotið varð sett upp út frá hesum.

Tøluni fyri inntøkur landskassans vórðu fyrst og fremst fingin frá metingum, ið gjørdar vórðu av líkningarráðnum og Gjaldstovuni, seinni eisini tollstovuni, ið mettu um skatta- og tollinntøkur og aðrar inntøkur, hesir stovnar høvdu um hendi.

Í teimum árunum vórðu øll uppskot frá stovnunum margfaldað og gjørd til bók, ið tingmenn og stovnsleiðarar kundu fáa eintak av. Fyri stovnsleiðarar bleiv hetta eitt slag av „best-seller“, tí her bar til at síggja, hvat aðrir stovnar høvdu biðið um og kundu vænta at fáa. Hesin siður datt seinni burtur.

Sjálv figgjarlógarviðgerðin fór fram í tí samlaða landsstýrinum við støði í ynskjum og uppskotum, ið vóru úrslitið av omanfyri nevndu mannagongd. Sum fulltrúi á hesum øki var eg bert hendinga ferð til staðar undir hesari landsstýrisviðgerð. Uppskotini til játtan vórðu sett upp ella niður (tó mest upp) eftir ynski frá ymisku landsstýrismonnum. Tað kom ofta fyri, at munandi upphæddir vórðu lagdar aftrat, sjálvt um hesar ikki vóru í uppskotunum frá stovnsleiðarunum ella sett fram av avvarðandi landsstýrismanni undir fyrireikandi arbeiðinum.

Landsstýrismaðurin í figgjarmálum hevði út frá upplýsingum frá inntøkustovnunum gjørt eina varisliga, realistiska meting av inntøkunum í komandi figgjarári, men orsakað av broytingunum (hækkingum) á útreiðslusíðuni, bleiv inntøkumetingin hækkað samsvarandi. Hetta var m.a. gjørt út frá tí, at í 1980-árunum hevði inntøkusiðan oftast roynt betur enn mett.

Mín leiklutur í figgjarlógararbeiðinum var soleiðis stórt sæð at fyri-reika tilfarið, ið landsstýrismenninir skuldu nýta í teirra viðgerð. Av somu orsök er torført hjá mær at siga, hvussu veðhalds- og lánipolitikkur inngekk í figgjarlógararbeiðið uttan sjálvandi at hædd mátti takast fyri inntøkum ella láni til at greiða effektiv veðhald. Eg havi tó ikki varhugan av, at hesi viðurskipti høvdu stóran leiklut í sambandi við sjálva viðgerðina av figgjarlógaruppskotinum, men heldur var talan um togan millum landsstýrismenn at fáa sum frægast til sítt øki. Eg minnst eitt dømi, tá eg einaferð var biðin um at vera til staðar í sambandi við figgjarlógarviðgerðina. Tá kom landsstýrismaðurin í almannamálum knappliga við nýggjum kravi um hækking uppá umleið 10 mill.kr. (Minnst meg rætt var tað til brennistuðul). Løgmaður og aðrir landsstýrismenn mutaðu harðliga ímóti, men har var onki at gera, tí nevndi landsstýrismaður stóð við sítt (at skilja, at tað kundi kosta samgonguna). So var tað samtykt.

Í skrivinum frá nevndini eru settir 5 spurningar:

1. Ófullfíggað lógarverk

Tað er torført at vísa á, hvar lógarverkið var ófullfíggað, men ofta var talan um, at lógirnar vórðu toygdar til at loysa mál, sum politisk ynski var um

1. dømi:

Veðhaldið til P/f í Garðastovu fyri svartkjaft, makrel, høguslokk og sild á goymslu. Hetta veðhald varð givið við heimild í lógini um veðhald fyri agn á goymslu (eg havi ikki rætta lógartekstin við hondina). Henda lóg kom upprunaliga í lag fyri at tryggja, at sild av Norðhavinum bleiv fryst, so agntørvurin til línuskipini í stóran mun kundi nøktast. Eg gjørði sjálvur uppskotið til lógina vegna P/f Fiskavirkið í Gøtu.

Tá talan var um at veita nevnda veðhald, noktaði fulltrúin, sum hevði umsitingina av nevndu lóg um hendi, at skriva undir slíkt veðhald, tí lógin ikki gav hesa heimild. Men veðhaldið fingur teir kortini.

2. dømi:

Eina tíð áðrenn eg kom í Landsstýrið, hevði tolldeildin á Gjaldstovuni noktað at tollgreiða bát, sum bátur til fiskiskap, til lægri innflutningsgjald enn vanligt. Heimild var í lógini fyri lægri innflutningsgjaldi fyri bátar til fiskiskap.

Hesum stóðst stórt rumbul av m.a. við skrivning í bløðunum við útspíllandi umtalu av leiðaranum av tolldeildini.

Úrslitið varð, at Landsstýrið (ella landsstýrismaður) gjørði av, at innflutningsgjaldið skuldi vera sum fyri bátar til fiskiskap, sjálvu at keyparin ikki hevði fiskiveiðu sum vinnu, og báturin ikki var serliga hóskandi til fiskiskap. Henda avgerð hjá Landsstýrinum varð tikin, uttan at spurningurin varð lagdur fyri tariferingsnevndina, sum eftir tolllógini hevði heimild at taka støðu, um nakað ivamál var.

Aftaná hesa avgerð Landsstýrisins slapp at kalla hvør einasti bátur, ið kom til landið, ígjøgnum fyri lægra innflutningsgjaldið, bara snøri kundi kastast frá bátinum.

Henda avgerð og helst aðrar eisini høvdu stóran ótryggleika við sær í fyrisingini av tolllógágvuni. Hetta merkti eg týðuliga, tá eg kom í Landsstýrið og fekk tollmál um hendi, tí var bara tann minsti ivi, ella kanska ikki so frægt sum tað, varð spurt í Landsstýrinum um, hvussu ávís tollmál skuldu greiðast.

3. dømi:

Eg haldi, at tað var meðan eg var í Landsstýrinum, at broyting varð gjørd í tolllógini, soleiðis at reglulig ferðamannasigling skuldi hava loyvi frá tollvaldinum, ið so kundi seta treytir fyri loyvinum.

Í góðari tíð fyri summarsiglingina í 1988 (tá var eg komin á tollstovuna) varð skrivað til Strandferðsluna, at henda regla var komin í lógina, og skilað var til beinanvegin, at TEISTIN ikki kundi taka

ferðafólk í innanoyggjasigling við av Tvøroyri í sambandi við, at fólk var sett í land á Tvøroyri á heimferð úr Skotlandi.

Stutt eftir, at skrivið var sent til Strandferðsluna, var eg ørindi í Landsstýrinum og møtti løgmanni á trappuni upp til skrivstovu hansara. Hann spurdi meg heldur harðliga, hvat eg billaði mær inn. Um hvat, spurdi eg so. Jú, eg noktaði fyri, at TEISTIN tók ferðafólk við til Havnar á leiðini úr Skotlandi. So var sambært broyting í tolllógini, varð svarað.

Løgmaður segði síðani, at tað skuldi hann avgera, um fólk slapp við av Tvøroyri. Eg legði onki í at togast um tann spurningin, men svaraði, at eg hevði ábyrgdina av, at tollviðgerðin av skipi og ferðafólki fór forsvarliga fram. Við 2 tollarum í oynni var hetta ein torfør uppgáva og møguliga varð neyðugt, at allir bilar og øll ferðafólk máttu í land og síðani fáa tey, sum skuldu norðureftir, umborð aftur. Alt hetta fór ivaleyst at taka so langa tíð, at SMYRIL, sum eftir ferðaætlanini fór at vera farin til Havnar, áðrenn tollavgreiðslan var liðug. Síðani hoyrdist ikki mera um hetta mál.

4. dømi:

Niðanfyri verður komið nærri inn á tollkredittskipanina, men her skal takast fram dømi um, at stórt tap í tollkredittskipanini var orsakað av avgerð Landsstýrisins ímóti vanligari mannagongd.

Sum kunnugt var ásett freist fyri gjald av tollkredittskuld, men í sambandi við skipabygging hevði verið vanligt í fleiri ár at vera lagaligur móti skipasmiðjunum, tí trygd var fyri, at skuldin fekst innaftur við móttrokning í skipasmiðjustudninginum (tollendurgjald og farmagjalds-studningur).

Í sambandi við fíggjarliga kreppu á Vágs Skipasmiðju fekk tollstovan uppspurt, at Landsstýrið hevði givið Føroya Banka transport í skipasmiðjustudninginum uttan at kunna tollstovuna um hetta frammanundan. Tá hetta frættist, gav tollstovan boð um at steðga tollkredittinum beinanvegin, men tað gingu bert fáir dagar, so var skriv frá Landsstýrinum, undirskrivað av løgmanni, at tollkreditturin skuldi halda fram. Skuldin var stór frammanundan og hækkaði munandi í írestandi byggitíðini. Ongin møguleiki bleiv við seinni móttrokning, tí hetta var seinasta byggingin á Vágs Skipasmiðju.

Nevnast kann, at tá Skála Skipasmiðja gavst, fekst øll tollkredittskuldin inn við móttrokning í skipasmiðjustudninginum.

2. Tørvandi samskipan

Alment havi eg ikki so nógv viðvíkjandi samskipan, men vil nýta høvi at siga eitt sindur um samskipanina av innkrevjing av tollkreditti og øðrum gjøldum, ið tollstovan kravdi inn.

Tá tollfyrisingin var saman við Gjaldstovuni, var ongin ivi um, hvar innkrevjingarábyrgdin lá, men innkrevjingin var heldur ikki nøktandi tá.

Tá Føroya Tollstova gjørdist sjálvstøðugur stovnur, var hjá okkum á tollstovuni ongin ivi um, at innkrevjingarábyrgdin fyri eftirstøður framvegis lá á Gjaldstovuni, sum hevði bókingar av tollkreditti um hendi.

Gjaldstovan sendi soleiðis rykkjarar fyri eftirstøðu á ymiskum hóttanarstigi í orðingini, men meira varð ikki gjørt.

Í ávísan mun royndi tollstovan at taka stig til innheinting, t.d. við at steðga kredittinum og gera avtalur um gjald av skuld, men hetta endaði ofta við, at virkið mátti gevast, tí vørurnar ikki fingust út uttan at verða tollgreiddar fyrst.

Høvuðstrupulleikin við innkrevjing av tollkreditti og øðrum eftirstøðum var, at ongin játtan (ella bert eitt eiti) var á figgjarlógini (til Gjaldstovuna) til at greiða útreiðslur fyri at gera innkrevjing gjøgnum fútarættin, hvar gjaldið verður sett í mun til innkrevjingarupphæddina.

Í einum føri vildi tollstovan royna at fáa umstoytt, at virki við tollskuld var niðurlagt aftaná at útgerð í tí vórðu flutt í nýtt virki við somu eigarum, ið skuldu halda fram við somu framleiðslu, sum gamla virkið. Hetta kundi ikki gjøgnumførast, tí advokaturin, ið skuldi royna hetta, kravdi trygd fyri kr. 100.000 fyri at taka sakina. Hon mátti tí sleppast.

Í grannskoðaraálitinum verður panting nevnd sum innheintingarmøguleiki, men mær kunnugt var hesin móguleiki tó bert tøkur til innheinting av skatti.

Tollkredittskipanin helt fram á tollstovuni á sama hátt sum á Gjaldstovuni. Fleri ferðir í teimum árunum, eg var stjóri har, vórðu trygdarupphæddirnar broyttar, men hetta kundi ikki altíð nøkta ætlanina, um virkið knappliga í einum tíðarskeiði økti munandi um innflutningin. Hetta hendi t.d. í einum føri, hvar virkið var umleið ajour í september mánað, men í november var tollkredittskuldin hækkað til fleiri milliónir. Hetta tí, at virkið hevði innrættað nýggja deild og innflutt innbúgv og vørur til hesa deild undir tollkredittskipanini.

Her varð roynd semja um at steðga kredittinum og avdraga skuldina yvir fasta skipan. Bankin hjá felagnum luttók í hesum samráðingum, men avdráttarskipanin helt bert í fáar mánaðir, so varð lykilin snaraður um eftir kravi frá bankanum.

Grannskoðaraálitid sigur, at reglurnar um straffrentu fyri tollkreditt ikki vórðu fylgdar. Mín fatan er, at tær í stóran mun vórðu fylgdar í ólukkumáta, tí Gjaldstovan roknaði automatisk straffrentu av tollkredittskuld og hetta varð eisini gjørt fyri virki, ið langt síðani vóru farin á húsagang og búgv við uppgjørt. Hesar upphæddir kundu sostatt ongantíð krevjast inn, men vórðu tiknar sum inntøka til landskassa. Fleiri av hesum eftirstøðum vóru milljóna upphæddir. Við straffrentu uppá 1% (ella var tað 11/2%) er greitt, at her eru lögð stór tøl aftrat og eru roknað sum tap í tollkredittskipanini.

Roynt var at fáa Gjaldstovuna at steðga slíkum straffrenturokningum, men trupult gekk at fáa hetta gjøgnumført. Minnist meg rætt, var umberingin tekniskir trupulleikar.

Uttan iva var roynt í longra lagi at halda tollkredittin gangandi, sjálv um virki vóru komin í eftirstoðu. Síðani tollkredittskipanin var sett á stovn, hevði tollfyrisingin, fyrst á Gjaldstovuni og seinni á tollstovuni, allarhelst fingið ein varhuga av, at ikki skuldi farast ov harðliga fram, samanber omanfyri, at Landsstýrið legði uppí tollavgerðir, ið ikki passaðu politiskt.

3. Vantandi fyrisingarligur førleiki

Tað er ikki lætt at siga, um so var, tí seinnu árin hava allir fulltrúar havt relevanta útbúgving á sínum málsøki, men hinvegin hevur ivaleyst verið gjørt ov lítið við at seta nýtt fólk inn í málsøkini.

Viðvíkjandi starvsfólkunum annars er at siga, at tey ikki vórðu nýtt til annað, enn bert at reinskriva tað, sum stjóri, fulltrúar og landsstýrismenn lögdu fyri tey. T.v.s. at tey ikki vórðu sett til at avgreiða vanligt fyrirkomandi mál, sum tey saktans kundu avgreitt undir eftirliti og ábyrgd fulltrúans, um tey bert vórðu sett til slíkar uppgávur.

Hetta hevði í mangar mátar lætt munandi um og givið betri stundir hjá fulltrúunum at greiða torførari mál, og samstundis bøtt um ábyrgdar-kenlu og trivna hjá starvsfólkunum. Sjálvur royndi eg hetta á mínum starvsøki við góðum úrsliti.

4. Menniskjanslig mistøk

Menniskjanslig mistøk eru ivaleyst altíð til staðar, um nakað skal gerast, men beinleiðis kann eg ikki koma í tankar um nakað ávíst tey gott og væl 2 árin, eg var í Landsstýrinum.

5. Vantandi arbeiðsmegi

Høvuðsfatanin av hesum spurningi er, at arbeiðsmegin var í minna lagi. Sum nevnt eisini tí, at starvsfólkini ikki vóru nýtt til at greiða ótrupul mál, men eisini tí, at uppgávarnar hjá landsfyrisingini øktust munandi hesi ár, uttan at fyrisingarbygnaðurin varð broyttur ella at starvsfólkatal ella talið á fulltrúum øktist samsvarandi.

13.26. Lasse Klein 06.01.1998

Vísandi til bræv tygara dagfest 23. september og 29. oktober 1997 skal undirritaði gera hesar viðmerkingar til fyrispurning tygara.

Í skrivandi løtu hevur undirritaði m.a. álitid í lögtingsmáli nr. 4/1 1995: Grannskoðan av almennum roknskapum, tøkt.

Álitid lýsir fyrisingarligu viðurskiftini yvir eitt longri tíðarskeið, og støðuna annars, sum hon hevur verið, tá so er, ber til at brúka hana sum partur av míni egnu frágreiðing.

Frágreiðingin og punktini frá 1-15 lýsa handfaringina av lógarverk-inum, fyrisingina og avgreiðslu, umfram at viðmerkingarnar geva góða ábending um gongdina.

Vit hava av hesi orsök eitt betri grundarlag at meta um støðuna, og

kunnu tí ekki síggja burtur frá, at talan kann hava verið um eitt ófullfíggað lógarverk. Í øðrum lagi kann staðfestast, at dentur átti at verið lagdur á samskipan millum fleiri partar í fyrisingini. Í triðja lagi tykist vantandi fyrisingarligur førleiki at hava verið ein trupulleiki, og í fjórða lagi kann ekki síggjast burtur frá, at menniskjanslig mistøk kunnu vera hend. Í fimta lagi kann væl hugsast, at tørvandi arbeiðsmegi á økinum hevur gjørt seg galdandi.

Av tí at álitid í lógtingsmáli nr. 4/1 1995 gjølliga lýsir flest allar tættir, sum undirritaði annars vildi havt lýst í síni frágreiðing – verður víst til álitid.

Eisini dømini, sum undirritaði kundi hugsað sær at víst á, eru væl lýst í sjálvari frágreiðingini frá lógtingsgrannskoðarunum, og hetta ger, at undirritaði í lötuni onki hevur at leggja aftrat tí, sum longu er greitt frá.

13.27. Jógvan I. Olsen 07.01.1998

Eg fekk í september bræv frá tykkum í sambandi við lógtingsmál nr. 37/1994.

Í brævinum verður greitt frá endamálinum við arbeiðinum hjá nevndini, og eisini vóru lögð hjá álit frá lógtingsgrannskoðarunum fyri fíggarárinu 1976/77 – 1991, tað seinasta frá 1989-91 tó í ófullfíggaðum formi. Eg fekk tó eitt fult eintak 27. september. Freistin at svara varð sett til 20. oktober 1997, men varð síðani flutt til 15. desember 1997. Eg havi ikki kunnað hildið hesa freist, og orsøkin er m.a., at eg havi havt trupulleikar av at finna fram til, hvussu eg skal svara brævinum. Eg fari at gera vart við nøkur viðurskifti í hesum sambandi.

Eg gangi út frá, at tað eru royndir mínar sum landsstýrismaður, og tann ábyrgdin, eg hevði í tí starvinum, sum serliga hevur áhuga nevndarinnar. Eg var landsstýrismaður frá 22.06.1990 til 15.01.1991 við ábyrgd fyri fiski- og sjóvinnu, skipamálum og byggi-, orku- og íbúðarmálum. Fiskivinnuøkið var býtt millum meg og Olaf Olsen. Umsitingarliga hevði eg til hjálpar fyrst og fremst deildina fyri fiski- og aðrari vinnu. Sostatt havi eg kunnleika – sum landsstýrismaður – til seinasta part av tí tíðarskeiði, §19-nevndin kannar.

Eg havi í sambandi við arbeiði mítt í Landsstýrinum havt nógv høvi at gera vart við mína hugsan um teir spurningar, nevndin kannar. Í einstøkum málum skuldi støða mín verið greið at síggja burtur úr landsstýrisgerðabókunum.

Sostatt skuldi rættiliga nógv tilfar verið til skjals, eitt nú í fundarfrásøgnum, tilmælum og uppritum. Hetta tilfar, gangi eg út frá, er atkomuligt hjá nevndini, og tað má vera rættast at leggja hetta til grund heldur enn persónligar eftirmetingar hjá mær. Eg haldi tað ikki vera rætt hjá mær afturat hesum at gera eina persónliga, skrivliga meting um, hvørji serlig viðurskifti kundu vera orsøk til, at ítøkiligar avgerðir finga ta vend, sum verður umrødd í frágreiðingunum frá lógtingsgrannskoðarunum.

Vit arbeiddu undir tí politisku skipan, sum var, og við tí fyrisiting og teimum arbeidsumstøðum, sum Løgtingið játtaði Landsstýrinum á hvørjum ári. Annað hevði væl ikki borið til, og ikki kann vera nógv at leggja afturat.

Eg eri sjálvandi til reiðar at geva nevndini allar upplýsingar, hon biður um, og annars at vera til hjálpar á ein hvønn hátt, men eg haldi, eg illa fá gjørt hetta, uttan at spurningarnir eru meira ítøkiligir og hava samband við ávís mál.

Ein orsök til, at eg himprist, er, at ein skrivlig eftirmeting ótilvitandi kann leggja ábyrgdina á einstakar persónar, uttan at hesir hava móguleika fyri at verja seg.

13.28. Finnbogi Ísakson 11.01.1998

Nevndin hevur biðið meg um eina frágreiðing og um at svara nøkrum spurningum.

Í skrivinum frá nevndini verður sagt, at „tygum hava havt ein týðandi politiskan leiklut í 1980-árunum“, og at hetta er orsøkin til, at nevndin biður um frágreiðing og svar. Eg skilji tað soleiðis út frá citatinum omanfyri, at biðið verður um frágreiðing og svar viðvíkjandi 1980-árunum.

Til hetta er at siga, at valskeiðið 1980-84 var eg lögtingsmaður í andstøðu og var ikki limur í Fíggjarnevndini.

Valskeiðið 1984-88 var eg hvørki lögtings- ella landsstýrismaður.

Tað er sostatt bert árið 1989, at eg kann „hava havt ein týðandi politiskan leiklut“. Frá januar til juni hetta árið var eg landsstýrismaður í fíggjar- og búskaparmálum, og síðani var eg varamaður á tingi fyri Jóngerð Purkhús.

Tað gjørdist greitt um ársskiftið 1988-89, at búskaparlig skýggj hingu yvir samfelagnum. Tað var tí eisini greitt fyri nýggja Landsstýrinum, at tungar og týðandi avgerðir skuldu takast.

Tað fyrsta var at skerja tað framlagda uppskotið til fíggjarlóg. Tað var mestsum ein hvøkkur fyri meg, at fíggjar- og búskapardeildin hevði so lítla manning. Har starvaðust bert tvey fólk við akademiskari útbúgving, og sjúka oa. gjørdi, at tey vóru ikki til arbeiðis tað mesta av tíðini, tá eg sum landsstýrismaður gjørdi uppskot til tingið um at skerja útreiðslurnar stívliga 100 mió.kr. á fíggjarlógini fyri 1989. Forstjórin í Tinganesi Jalgrím Hilduberg, sum hevði drúgvvar royndir í at gera uppskot til fíggjarløgtingslóg, var mær til hjálpar.

Annað stigið var at gera nýggjar og nógv strangari reglur fyri lántøku frá kredittfeløgnum. Landsstýrið hevði onga lógarheimild at halda seg til í hesum føri, men kredittfeløgini høvdu frammanundan gjørt greitt, at tey lagaðu sína lánveiting eftir teimum treytum, sum Landsstýrið setti. Tær nýggju reglurnar høvdu ma. við sær, at bankarnir beinanvegin táttu í á útlánsøkinum.

Tað triðja stigið var at sýta fyri, at Landsstýrið veitti Skála Skipasmiðju meira hjálp. Tað hevði við sær, at skipasmiðjan steðgaði upp.

Í hesum stutta tíðarskeiði var tað eisini, at áhugin fyri tunfiskiskapi alt í einum gjørdist alstórir. Landsstýrið gav loyvi til, at eitt skip í gerð varð bygt til henda fiskiskap í staðin fyri tann upprunaliga ætlaða. Einir 6-7 fyrispurningar vóru um stuðul og veðhald til fleiri skip til tunfiskiskap, men Landsstýrið segði nei.

Hetta frammanfyri verður nevnt sum dømi um nakað av tí, Landsstýrið tókst við frá januar til juni 1989. Yvirhøvur haldi eg, at avgerðirnar vóru forsvarligar. Tó ivist eg eitt sindur í, at viðgerðin av fíggarlógini hevði verið nóg góð, um talan hevði verið um at hækka útreiðslurnar 100 mió.kr. og ikki at minka tær.

Hetta er nakað av tí, sum eg av handahógvi og eftir minninum, kann draga fram.

Til teir einstøku spurningarnar havi eg hetta svar:

1. Ófullfíggað lógarverk.

Eitt lógarverk er neyvan nakrantíð fullfíggað. Ein veikleiki tykir mær at hava verið, at Løgtingið mangan hevur verið í so trekt at dagføra føroyska lóggávu við lóggávuna í londunum kring okkum, ma. í Danmark. Sum dømi kann eg nevna partafelagslógina.

Ein annar og hartil stórir vansi tykir mær at hava verið, at Løgtingið veitti sjálvskuldaraveðhald. Mær er sagt, at upprunaliga vóru tey almennu veðhaldini einföld veðhald. Nær skift varð yvir til sjálvskuldaraveðhald veit eg ikki, men helst høvdu landskassans veðhald ikki havt hópað seg so nógv saman, sum tey gjørdur, um veðhaldini høvdu verið einföld.

Tær flestu lógirnar um veðhald vórðu broyttar í 1990 til einföld veðhald, men tá var tað ov seint.

2. Tørvandi samskipan.

Eg skilji ikki spurningin.

3. Vantandi fyrisitingarlígan førleika.

Sum nevnt frammanfyri kom tað mær dátt við, at fíggar- og búskapardeildin hevði so líttla manning. Sum heild, haldi eg, fylgdi menningin av landsumsitingini ikki við teirri øktu arbeiðsbyrðuni frá 1948 og frameftir. Talið á starvsfólkum var ov lítið, bygnaðurin ikki miðvíst skipaður, og í áttatiárunum var ringt at fáa fólk við tí besta førleikanum í alment starv, tí tann privati arbeiðsmarknaðurin bjóðaði fólk í leiðarastørvum nógv hægri lön.

Annars haldi eg, at førleikin hjá teimum, sum starvaðust í landsumsitingini, mundi í miðal neyvan vera lakari enn í øðrum londum. Men tá eins og nú vantaði landsumsitingini fólk, sum høvdu fingið umsitingarlíga venjing aðrastaðni. Hetta skal skiljast soleiðis, at eg haldi, at hvørki tá ella nú hava vit nakrar umsitingarlígar royndir frá øðrum at byggja á.

4. *Menniskjanslig mistök.*

Gamalt er, at tað er menniskjansligt at gera mistøk. Tað skal ivaleyst skiljast soleiðis, at menniskjað einsamalt – umframt at kunna flenna og rodna – eigur ta gávuna at gera mistøk. Tað kunna hundur og ketta ella hugtøk, latin í lógargreinar, ikki gera.

Við øðrum orðum: eru mistøk gjørd, so er neyvan nakað at ivast í, at tey eru menniskjanslig.

5. *Vantandi arbeiðsmegi e.l.*

Víst verður til svar 3.

13.29. Jógvan Durhuus 08-02-1998

Vísandi til bræv frá §19-nevndini frá 23. september 1997, skal undirritaði eftir førimumi roynd at svara, í tann mun tað snýr seg um landsstýristíð mína frá 1985 til 1988.

Sum landsstýrismaður umsat eg: heilsumál (sjúkrahúsverkið o.a.), skúlamál, landbúnað og orkumál.

Soleiðis, sum tit hava orðað spurningarnar, so eru hesi málsøkir uttanfyri tykkara áhuga, men um hetta er misskilt, kunnu vit altíð venda aftur til hesi økir.

Høvuðsspurningur nevndarinnar snýr seg um, – eftir mínari fatan, -: sum skrivað stendur: „at tað í ein ávísan mun var talan um skeivar politiskar/umsitingarligar avgerðir í hesum tíðarskeiði í sambandi við stuðul, lán ella veðhald til vinnulívið?“ So verður víðari spurt, um svarið er noktandi ella játtandi, – og um tað seinna er svarið, – um talan er um:

1. ófullfíggað lógarverk
2. tørvandi samskipan
3. vantandi fyrisitingarligan førleika
4. menniskjanslig mistøk
5. vantandi arbeiðsmegi e.l.

Eftir mínum tykki eru spurningarnir so umfatandi, at ikki ber til at síggja/svara, sum um hetta er ein spurningur um svart ella hvítt, ella um eitt ja ella nei, – og eisini, tí tað er avmarkað, hvussu neyvt innlit ein hevur havt í málsøkir, sum aðrir landsstýrismenn hava umsitið, – hetta hóast øll mál sambært siðvenju og tágaldandi skipan vórðu lögð fyri Landsstýrið og í flestu førum eisini *Fíggjarnevndina* til endaliga støðutakan.

Eg fari tí, – vísandi til bræv tykkara, – í fyrsta umfari at geva eina stutta „frágreiðing sum heild“.

Sum tingmaður síðan 1970, (við tveimum fráverum í tíðarskeiðunum 1980-84 og 1990-94) og sum limur í Løgtingsins Fíggjarnevnd, so hevur ein víðgjørt nógv stuðulslán og veðhaldsmál, sum komin eru til Fíggjarnevndina.

Tá Landsstýrið hevur víst til/váttað at lógásettar treytir, so sum

eginpeningur er skjálprógvaður, so hefur ein tikið hetta fyri fult, – ikki minst nú samfelagið var so væl útgjørt við ráðgevarum hjá vinnulívsmonnum, so sum statsgóðkendum grannskoðarum, sakførarum, bankum o.ø., so tá embætisfólk í Landsstýrinum eisini viðgjørdu umsóknirnar, so ivaðist ein ikki í, at málini lógliga høvdu verið í góðum hondum.

Tá mannagongdin stórt sæð var tann sama, tá ein sjálvur var komin í Landsstýrið, so hevði ein álit á embætisfólkunum, sum fyrireikaðu málini til landsstýrisfund saman við avvarðandi landsstýrismonnum.

Tá kostnaðarmikil skip vórðu bygd í 80-unum, – fyrru helvt mest tanga- og kemikaliuskip, og seinnu helvt fiskiskip, – fóru fólk alt meira at tosa um eginpening, – um hann var verunligur, – um provisióin varð nýtt sum eginpeningur o.m.a.

Hesin ivi hevði við sær, at Landsstýrið, eftir áheitan frá landsstýris-konuni í fíggiarmálum, setti eina sokallaða „eginpeningsnevnd“, sum seinni kom við einum áliti, sum síðani varð latið fiskivinnuumsitingini.

Hvat annars spurdist burturúr hesum, eru onnur betri før fyri at svara fyri enn undirritaði.

Skal stutt umrøða gongdina í skipamálum í tíðarskeiðnum 1985-88.

Tá vit komu í Landsstýrið í 1985, lá ein hópur av umsóknum um bygging av størri og smærri fiskiskipum.

Fiski-framleiðsla – og søluroyndir við svartkjafti høvdu tá veirð gjørdar í eini tíggu ár við hampiligum úrslitum, – tilfeingi tóktist vera í lagi, so fyri ikki at vera ov seinir á sjóvarfallinum vóru nógv royndir vinnulívsmenn áhugaðir at koma skjótt í gongd. Tá tilfeingið av øðrum fiskasløgum, serliga toski og hýsu, var hart troytt, so settu menn stórar vónir til svartkjaftin, sum tá segðist at kunna fiskast í óavmarkaðum nøgdum, ið hvussu er til matna.

Fá nýggi skip vóru komin síðani í sjevtíárunum, og høvdu nógv av hesum skipum verið fyri eigaraskifti og umbyggingum, og tá hesi gomlu skip kortini stóðu í nógvum pengum, so gekk illa at fáa raksturin at bera seg.

Umsóknir vóru eisini til bygging av rækju- og djúpvatnstrolarum. Somuleiðis smærri trolarum og línubátum.

So hetta var ein stórir biti at fara undir, – og varð tí avrátt at viðgera hetta sum eitt samgongumál, og so varð gjørt. Minnist meg rætt, var samlaða talið av umsóknum um 60 – kanska fleiri, og aftaná drúgva viðgerð fóru nøkur og tjúgu ígjøgnum í tann sokallaða „skipapakkan.“

Lat meg fyrst taka tann góða lutin fram í hesi sök, – at nøkur av hesum bæði størri og betri skipum framvegis eru á somu hondum og klára at svara hvørjum sítt, meðan ein alt ov stórir partur, – serliga svartkjaftaflotanum ikki varð lív lagað. Orsøkirnar kenna tit eins væl og undirritaði. – 1) marknaðartrupulleikar, 2) sandmaðkur o.a. – 1. sølu-prísirnir ov lágir í mun til íløguna. 2. marknaðarstongsul m.a. í Týsklandi.

So hóast eina bjarta vón hjá okkara vinnulívsmonnum, góð ráð frá

grannskoðarum (taluppsetingar o.a.), sakförarum, bankum og øðrum góðum fólki, so fór henda matvøruvinna fyri bakka hjá føroyingum, sum nú bert í ávísan mun nýta hetta tilfeingi sum ídnaðarfisk og sum umbýtisfisk til veiðuloyvir hjá øðrum tjóðum.

Fyri at venda aftur til tey fimm punktini, sum uppsett eru, so er svarað í ávísan mun í frammanfyri standandi, men skal her stutt skoytast uppí:

1. Ófullfiggjað lógarverk.

Nógvar av lógunum, sum nýttar vórðu í samband við skipabygging, vóru gamlar, – summar frá seksti- og sjevtiárunum, – og hava óivað verið í lagi, tá upphæddirnar vóru smærri, men um slíkar lógir ikki hava verið tíðarførdar, hvat allar ikki vóru, so kann hetta hava elvt til kostnað-armiklar skeivleikar.

2. Tørvandi samskipan av reglum.

3. Og/ella vantandi fyrisitingarlígan førleika

4. Menniskjanslig mistøk

5. Vantandi arbeiðsmegi e.l.

Mær tykir, at hesir spurningar eru væl lýstir í tilsenda álitinum í lógtingsmáli nr. 4/1 1995: Grannskoðan av almennum roknskapum – síða 19, punkt 7 – og hevur undirritaði ikki aðrar beinleiðis viðmerkingar til hesar spurningar.

Loksins skal sigast, at tey embætisfólk og starvsfólk ein hevði samband við í Landsstýrinum eftir mínum tykki gjørdu eitt vala arbeiði undir teimum givnu umstøðum/karmum, sum tey nú einaferð høvdu at virka undir/innanfyri.

13.30. Kári Petersen 16.08.1999

Inngangur.

Undirritaði er av §19-nevndini biðin um at gera frágreiðing um politiskar/umsitingarligar skeivleikar í landsfyrisingini í 80árunum.

Grundgeving nevndarinnar fyri, at undirritaði skal gera eina frágreiðing, er, at undirritaði skal hava havt ein „týðandi umsitingarlígan leiklut í 80-árunum“. Hetta er ikki so. Undirritaði varð settur í starv sum stjóri á fíggjar- og búskapardeildini í mars mánað 1990. Undirritaði hevur tí ikki kent seg at hava nakra skyldu at gera nakra frágreiðing um fyrisitingarlígu viðurskiftini í 80árunum. Undirritaði skal tí gera vart við at undirritaði ger frágreiðingina sjálvboðin.

Undirritaði skal somuleiðis gera vart við, at undirritaði ikki heldur at hetta er rætti hátturin at gera eina kanning av 80árunum, so ein kann læra nakað av tí.

Undirritaði skrivar hesa frágreiðing í teirri vón, at nevndin fær fram samlaðu myndina av fyrisitingarlígu viðurskiftunum í 80árunum, og at

nevndin og politikarar sum heild skilja sínar skyldur mótvegis teimum, ið eru biðin um at skriva frágreiðing til grein 19 nevndina.

Men fyrst av øllum vil undirritaði gera hesa frágreiðing í tí vón, at ein í framtíðini fyrst av øllum kann sleppa undan slíkum fyrisitingarligum lógarbrotum, sum fóru fram í 80árunum, men eisini at ein í framtíðini kann minka um vandan fyri fyrisitingarligum og politiskum dugnaloyssi, hóast ein aldrin kann sleppa heilt av við hetta seinna.

Undirritaði hevur býtt frágreiðingina í tveir partar. Fyrsti partur umrøður tey viðurskifti, ið viðvíkja óregluligu og dugnaleysu umsitingini av vinnupolitikkinum.

Í hinum partinum, ið snýr seg meir fíggar- og peningapolitikk, er meira talan um politiskt og fyrisitingarligt dugnaloyssi.

Víst verður sum heild til lótingslóg nr. 2 frá 13. mai 1948 um umboðsvald Føroya, § 9 og § 12.

Fylgjurnar av tí vánaligu leiðsluni í 80-árunum.

Fyrst av øllum eigur ein at hugsa um, hvussu stórar fylgjur tann vánaliga leiðslan í 80árunum hevur havt. Í árunum 1989-1995 fluttu 7000 fólk úr Føroyum. Hetta svarar til 15% av fólkatálinum í Føroyum ella til at avtofta Suðuroynna og Sandoyinna.

Ofta verður hesin veruleiki gjørdur til onkis av politikarum, við at siga, at fólkatálið nú aftur er vaksandi, og at nógv nú flyta aftur til Føroya.

Tað er rætt, at fólkatálið síðani 1995 hevur verið vaksandi. Hesin vøxtur stavar í høvuðsheitinum frá burðaravlopinum. Hóast burðaravlopið hevur verið skjótt minkandi í 90árunum, hevur tað verið nóg stórt til, at samlaða fólkatálið er komið nakað upp aftur.

Men av teimum 7000, ið fluttu úr Føroyum eru bert 1000 flutt aftur til Føroya. Uppi í teimum 7000, sum fluttu av landinum vóru sjálvandi nakrir útlendingar uppi í, sum høvdu verið farnir av landinum undir øllum umstøðum, men teir hava neyvan verið meira enn 1.000 í tali, so roknast má við, at meira enn 6.000 føroyingar vórðu noyddir av landinum undir kreppuni.

Ein fylgja av kreppuni er sostatt, at meira enn 5.000 føroyingar framvegis búgva uttanlands, føroyingar, sum annars ikki høvdu nakað ynski um at flyta av landinum.

Uttan hesa stóru fólkaflyting hevði fólkatálið í Føroyum sostatt ligið væl omanfyri 50.000.

Ein onnur fylgja av ábyrgdarloysinum í 80árunum er, at føroyski skattaborgarin skal dragast við eina landskassaskuld, sum var útvíð 7 mia. kr., tá hon var um tað mesta, og sum nú er beint undir 4 mia. kr. Sum afturgjaldsavtala landsstýrissins er orðað, verður henda skuld afturgoldin umleið ár 2020. Soleiðis kom tað at taka føroyska skattgjaldaranum meira enn 30 ár at rinda rokningina fyri ábyrgdarloysið í 80árunum.

I. PARTUR.

1. Ov stór uppílegging í vinnupolitikkin, vantandi fyrisiting av vinnupolitikkinum, og ólóglig fyrisiting av vinnupolitikkinum.

1.1. Ov stór uppílegging í vinnupolitikkin.

Landsstýrið legði seg í 80árunum nógvar ferðir meir út í vinnulívið enn onnur lond. T. d. vóru studningarnir tilsamans 8 prosent av BTÚ summi ár, meðan t. d. vinnustudningar tilsamans í Danmark vanliga eru beint omanfyri 1 prosent av BTÚ.

Landsstýrið hevði eina altavgerandi ávirkan á vinnumenningina í Føroyum. Landsstýrið (og ikki nøkur marknaðarmekanisma) avgjörði hvussu nógv skip skuldu vera. Landsstýrið avgjörði somuleiðis, hvør var verdugur og nóg dugandi at fáa fiskiloyvi og skip.

Tá politisku myndugleikarnir avgera at geva nógv ymisk sløg av studningum, so at enda ongin í veruleikanum veit hvørji skip (og virkir) geva yvirskot og hvørji geva hall, so verður skjótt sannlíkt, at gjørdar vera íløgur, sum í veruleikanum geva stór hall. Sløgini av studningi vóru nógv, talað var ofta um „studningsjungluna“. Undirritaða kann koma til hugs umleið 20 sløg av studningum, men helst var talið nakað størri.

Tá politisku myndugleikarnir avgera, hvussu nógv skip skulu byggjast, uttan nakað fyrilit til rentabilitet, so hevur hetta nakrar trupulleikar í sær sjálvum. Trupult at fáa nóg nógv skip so allir samgongulimir kundu fáa nakað. Harvið vuku skipapakkarnir, so teir at enda vóru so stórir, at flest allir politikararnir høvdu fingið. Politiska prioriteringin, ella rættari vantandi prioriteringin, var sostatt ein orsök til, at íløgurnar gjørdust ov stórar.

Teir stóru árligu studningarnir úr landskassanum, bæði rakstrarstuðul og íløgustuðul gjørdi, at vandin fyri at gera feilíløgur gjørdist sera stórir. Sum nevnt omanfyri, var tað so, at ongin í veruleikanum visti, hvat gav yvirskot, og hvat gav hall. Stuðulin til feskfiskavinnuna var tann størsti. Ein serligur vansi við hesum sløgnum av studningi var, at tað ofta ikki var til at siga, í hvønn mun tað var fiskivinnan á landi (flakavirkini) ella fiskivinnan á sjónum, sum fekk ágóðan av hesum studningum.

1.2. Vantandi fyrisiting av vinnupolitikki.

Í 80árunum vantaði Landsstýrinum stórliga eina fyrisiting av vinnupolitikkinum. Serliga tí Landsstýrið legði seg so nógv út í fiskivinnupolitikkin, var vandin fyri feilíløgum stórir serliga stórir á hesum øki. Samlaðu íløgurnar vóru sera stórar í 80-árunum.

Serliga vantaði Landsstýrinum yvirlyt yvir, hvussu almenna uppíleggingin, serliga stuðulsskipanin, samanumtikið ávirkaðu samfelagið.

Stuðulsskipanir vóru soleiðis fyriskipaðar, at ongin visti, hvat gav yvirskot og hvat gav undirskot. Tá søkt varð um loyvi at byggja nýggj skip, varð landskassastudningurin innroknaður í fíggarætlanin. Tær rakstrarætlanin undirritaði hevur sæð, roknaðu vanliga við einum

hækkandi fiskaprísi og hækkandi stuðuli (innroknaðan í hækkandi fiskaprísinn).

Stuðulsskipanirnar hjá fiskivinnuni voru somuleiðis avlagandi fyrir ílögumynstrið. Stuðulin varð í stóran mun latin þr. kilo ráfisk, og upphæddirnar voru í flestum förum ásettar seinast í sjeytiárunum ella fyrst í áttatiárunum, tá feskfiskafiskiskapurinn var vánaligur. Hetta hevði tað álvarsligu fylgju, at tá teir góðu toskaárgangirnir komu inn í fiskiskapin í 1983 og 1984 gjordust hesi metár til fiskiskap og hampuliga góð í prísi, men samstundis voru studningsútgjöldini metstór. Hóast ósemju í ráfiskagrunninum var at enda samtykt at tóma tiltaksgrunnin, (eg haldi hetta var í 1984) sjálvst um hetta var besta fiskiár leingi. Tann mest álvarsliga fylgjan var helst, at Landsstýrið við sínum studningspolitikki skapti eitt ógiligt trýst at sleppa at byggja feskfiskaskip, tí tá studningurinn var íroknaður, var sera attraktivt at sleppa at byggja feskfiskaskip.

Undirritaði heldur seg minnst, at talan var millum 40 og 50 umsóknir at byggja feskfiskaskip um tíðina 1984-85.

Landsstýrið royndi at fáa allar hesar nógvu umsóknirnar til feskfiskaskip gjordar um onnur sløg av skipum. Sökt kundi vera um loyvi at byggja feskfiskaskip, men tað kundi enda sum alt annað, m. a. sum svartkjaftaskip, m. a. kent frá Heygadrangsmálinum.

Undirritaði er eisini í innkrevjingarmálum komin fram á, at Landsstýrið hevur broytt verkætlanir av øðrum umsóknum. M. a. hevur Jóhan á Plógv, reiðari á fundi greitt frá, at skipið hann umboðaði, Høgifossur, var komið í trongstöðu, tí skipið var vorðið alt ov dýrt av teimum krøvum til broytingar, sum Landsstýrið var komið fram við. Hann førði fram, at gjordi hann ikki tær broytingarnar, sum Landsstýrið kravdi, so fekk hann onki skip. Undirritaða kunnugt hevur Landsstýrið seinni slept krøvunum móti Høgafossi við at gera lánini um til studningslán, ið sum kunnugt eru rentu- og avdráttarfrí.

1.2.1. Vantandi viðgerð av prosjektum.

Ein skuldi vænta, at eitt Landsstýri, ið legði seg so ógvusliga út í vinnumenningarpolitikkin, sum onki annað land í Vesturheiminum, setti upp eftirlitsskipanir, so ansast kundi eftir, at politikkurin fekk ta ætlaðu ávirkanina. Somuleiðis kundi ein vænta, at Landsstýrið setti upp kanningar áðrenn loyvi var givið til tær stóru ílögurnar í gasstangaflotan, kemikaliiskipaflotan, svartkjaftaflotan og rækjuflotan.

Landsstýrið hevði ofta fólk uttanfyri fyrisitingina at gera ymsar tekniskar metingar, td. Metingar av skipavirðinum og byggikostnaðinum. Undirritaði hevur ikki fakligan kunnleika at meta um hesin partur av arbeiðinum var gjordur til lítar.

Landsstýrið hevur sæð onkra fiskivinnubiologiskar metingar frá fyrisitingini. Undirritaði hevur heldur ikki førleika at meta um hesin partur av arbeiðinum er gjordur til lítar.

Tað sum undirritaði heldur vera undarligt er, at nógv stór prosjekt (ofta kallað „skipapakkar“)vóru viðgjørð og samtykt ígjøgnum politisku skipanina (Landsstýrið og Fíggjarnevndina) í senn, og uttan nakra drúgva umhugsanartíð. Tað sum undirritaði hevur sæð í skipamálum frá hesum tíðarskeiðnum, týðir ikki uppá eina skilagóða og undirbygda málsviðgerð. Tá undirritaði kom í Landsstýri at arbeiða í 1990, var vanliga fatanin, at „skipapakarnir“ komu í sum eitt úrslit av, at allir landsstýrismenn finga nøkur skip til nøkur av sínum.(onkran av síni ætt, sínum vinum, síni bygd, sínum veljarum osfrv.)

Tá ein hugsar um, at skipapakarnir vóru uppá milliardaupphæddir, so kann tað tykjast skelkandi, at fakliga málsviðgerðin var so lítil.

Undirritaði hevur serliga heft seg við tí vantandi búskaparligu málsviðgerðina av skipamálunum. Av tí at Landsstýrið var nærum einsamalt um at hava nakran tapsvanda í flestu av hesum verkætlanunum, var tað sera týðandi, at Landsstýrið sjálvt hevði eina kritiska viðgerð.

Einstøk mál vóru send Búskaparráðnum til viðgerðar. Sum heild vóru tey ikki send Búskaparráðnum til viðgerðar. Í teimum førum tá tey vóru send til Búskaparráðið valdi Landsstýrið viðhvørt at samtykkja málið uttan at bíða eftir Búskaparráðnum, og í øðrum førum ikki at lurta eftir tilmælinum frá Búskaparráðnum.

Av tí, at Landsstýrið hevði allan tapsvandan, so var Landsstýrið í einari støðu, har Landsstýrið í veruleikanum átti at gera gjølliga kredittmeting av øllum prosjektum.

Í øðrum londum eru tað fyrst og fremst tann, ið eigur verkætlanina, ið ger sær nakrar hugsanir um hann ynskir at seta nakað av sínum peningi í váða sum ger sær eina meting at framtíðar rakstri verkætlaninnar.

Í øðrum lagi eru tað bankarnir, sum gera eina gjølliga kredittmeting, áðrenn lán verður veitt til eina verkætlan.

Landsstýrið átti tí at havt útvega sær serkunnleika um kredittveiting. Politikarar hava ofta ført fram, at grannskoðarar mettu, at prosjekini fóru at bera seg. Grannskoðararnir arbeiddu fyri stigtakararnar, og vóru løntir av stigtakarunum. Bæði politikarar og fyrisitingin annars visti at so var. Tað var tí ongin orsök til at halda, at arbeiðið, ið grannskoðararnir gjørdur var eitt óheft arbeiði.

Niðurstøða: Undirritaði heldur at eitt Landsstýri, ið átók sær ein tapsvanda í nógvum og stórum verkætlanum uppá tilsamans fleiri milliardir, átti at gjørt sær sínar egnu metingar og útvega sær neyðuga fakliga kunnleikan til hetta.

1.3. Ólóglig fyrisiting av vinnupolitikkinum.

1.3.1. Upprunin til kravið um eginpening.

Upprunaliga er onki at ivast í, at kravið um eginpening stavar frá ynskinum frá undanfarnu landsstýrum um, at tann ið fekk stuðul og/ella veðhald frá Landsstýrinum til eina ávísa verkætlan mátti vísa, at hann

sjálfur hevði eina sannföring um, at verkætlanin fór at bera seg. Tann, ið kom við einari verkætlan, og ynskti Landsstýrisins veðhald, mátti sostatt útseta seg sjálvan fyri ein ávísan tapsvanda.

Við at tryggja sær, at Landsstýrisins veðhald lá innanfyri t. d. 70 prosent av byggikostnaðinum av einum skipi, kundi Landsstýrið tryggja sær, í fyrsta lagi, at tann ið átti verkætlanina hevði ein hóskandi part av tapsvandinum, og í øðrum lagi, at peningastovnarnir bóru ein hóskandi part av tapsvandinum (t. e. tann partin, ið lá millum 70 og 90 prosent). Sostatt kundi Landsstýrið rokna við, at hesir partar gjørdi eina rímliga kredittmeting, og at tað tí ikki var neyðugt, at Landsstýrið gjørdi nakra meting av einstøkum verkætlanum.

Undirritaði heldur tó, at t. d. í teimum førum, har fleiri skip vóru sett inn at fiska sama stovn átti Landsstýrið at gjørt eina tílíka samlaða meting av hvussu stórt veiðitrýst ávísir stovnar kundu tola. Undirritaði hevur skilt, at tílíkar metingar av, hvussu stórt veiðitrýst ávísir stovnar kundu bera, vóru gjørdar. Undirritaði heldur, at nevndin eigur at spyrja onnur í fyrisitingini um hesi tilmæli vóru fylgd ella ikki. Undirritaði skal bert staðfesta, at ein stórir yvirkapasitetur varð uppbygður í fesk-fiskafлотanum í 80árunum. Hesin yvirkapasitetur gjørdist dýrur á mangan hátt. Hann var medvirkandi til at niðurfiska fiskastovnarnar og harvið medvirkandi til tey stóru tapini hjá landskassanum og peningastovnunum. Yvirkapasiteturin var somuleiðis dýrur at keypa útaftur hjá landskassanum.

1.3.2. Eftirkannan av eginpeninginum.

Sum nevnt omanfyri, so var orsøkin til juridiska kravið um 10 prosent eginpening, at tann, ið fekk veðhaldið og peningastovnurin skuldu bera størsta tapsvandan. Tað skuldi tí verið óneyðugt hjá Landsstýrinum at gera nakra nágreiniliga kredittmeting í einstøku førinum.

Tað var tí átroðkandi neyðugt frá Landsstýrisins síðu at kanna eginpeningin í hvørjum einstøkum føri. Fyrst og fremst átti henda kanning av eginpeninginum at tryggja, at íverksetarin/íverksetararnir høvdu ein tapsvanda, sum var 10 prosent av byggikostnaðinum.

Landsrættardómurin í Heygadrangsmálinum kom hinvegin til tað niðurstøðu: „at det var accepteret og almindelig kendt, at egenkapitalen, i hvert fald i et vist omfang, kunne tilvejebringes ved såvel provisioner som lån fra underleverandører og værft.“ Somuleiðis kemur landsrættardómurin fram til, at: „opfyldelsen af egenkapitalkravet er dokumenteret på måder, der må fremstå som utraditionelle.“

Landsstýrið sá sostatt stórt uppá lógarinnar krav um 10 prosent eginpening. Tann, ið átti verkætlanina kundi fremja hana uttan nakran stórvegis tapsvanda. Landsstýrið yvirtók harvið allan tann uttasta tapsvandan.

Hetta førði við sær, at fólk kundu seta í verk verkætlanir fyri hundrað-

tals milliúnir uttan at váða nakað. Gekk tað væl, so fekk íverksetarin eina stórfyrirøku, gekk tað illa, so var tað bert landskassin, ið fór illa.

Ført hevur verið fram, at óneyðugt var seta so stór krøv til eginpening og eftirkannan av eginpeningi, tí at íverksetararnir í øllum førum átóku sær ein ávísan tapsvanda við tað teir ofta vóru kravdir at veðhalda fyri útgerðarláninum til skipini.

Móti hesum kann fæst fram, at teir, ið finga loyvi at byggja skip við landskassaveðhaldi við nýggja skipinum tryggjaðu sær yvirmannahýrur og reiðaralønir langt fram í tíðina. Í fyrsta lagi tí skipafiggingin var skrúvað soleiðis saman, at ongin avdráttur skuldi rindast fyrr enn meira enn tvey ár aftaná skipafiggingin var endaliga komin uppá pláss. Í øðrum lagi tí landskassin gav sjálvskuldaraveðhald og sjálvt um skiparaksturin gekk illa, og veðhald gjørdust effektivt, so gjørdi Landsstýrið ikki veðhaldi galdandi, og skipið fekk loyvi at halda fram við rakstrinum.

Teir, ið máttu veðhalda fyri útgerðarláni, kundu sostatt vinna fleiri ferðir veðhaldsupphæddina í hýrum og lönnum fyrstu rakstrarárini. Talan var sostatt ikki um nakran veruligan tapsvanda.

1.3.3. Støddin av eginpeningskravinum.

Somuleiðis hevur ofta verið ført fram, at kravið um 10 prosent eginpening var órímiliga stórt.

Í fyrsta lagi er at siga, at tað so kortini var ólógligt at síggja burtur frá kravinum.

Í øðrum lagi skal havast í huga, at Landsstýrið hevði ein málsetning um, at fólk sum kanska ikki vóru so múgvandi eisini skuldu hava møguleika fyri at útvega sær vinnutól.

Eitt tilíkt ynski um, at minka um kravið til eginpening átti at verið borið fram alment, og lóggávan átti at verið tillagað. Landsstýrið skuldi m. a. broytt lóggávuna soleiðis, at eginpeningskravið varð lækkað til eitt lægri tal t. d. 6-8 prosent, og síðan tryggja, at stigtakararnir tóku hendan part av ábyrgdini. Ein tilíkt krav hevði ført til, at fyri at gera ein nýbygning uppá 100 mió. kr., so skuldi lán verið tikið í eini 5-7 húsum og verið sett í felagið sum eginpeningur.

Sett í mun til tapsvandan hjá landskassanum og lángevarum hevði hetta ikki verið órímiligt.

1.3.4. Hvør hevði ábuga í, at lógarkravið um 10 prosent eginpening ikki var bildið.

Nógvar orsøkir vóru til, at lítil vilji var til, at halda lógarkravið um 10 prosent eginpening.

Landsstýrismenn kundu vinna sær politiska vælvild við at geva politiskum vinum og kenningum, oyggjafólki og bygdarmonnum loyvi at byggja skip við landskassaveðhaldi.

Sakførarar finga ómaksløn burturúr. Fyri at mekla eitt skip uppá

hundrað milliúnir fekk ein sakförari eina ella hálvaaðru milliún krónur burturúr, afturfyrir at arbeiða í nakrar tímar.

Bankarnir fingur sær kundar og varðveittu verandi kundar við at medvirka til útvega skjøl, ið dokumenteraðu eginpening, sum í veruleikanum ikki var eginpeningur. Við at fáa eitt nýtt skip sum kunda, fekk bankin nógvær lönarkonti, eitt dýrt útgerðarlán, og lán til figgingina av sjálvum skipinum. Hesi lán vóru sera dýr (í rentukostnaði), tá hugsað verður um, at lánini høvdu landskassaveðhald og at bankin tísil ikki hevði nakran tapsvanda.

Reiðarin og skipari, sum ofta vóru sami persónur, fingur eina góða skiparahýru, so leingi skipið var í rakstri. Oftast máttu skipari og yvirmenn veðhalda fyri rakstrarkreditti. Hinvegin so kundi ein draga persónlig veðhald frá í skattskyldugu inntøkuni, so tapsvandin var bert umleið ein triðing av tí, ið veðhaldið ljóðaði uppá. Harumframt var vanlig skipafiggingin soleiðis skipað, at ongi skip kundu fara á húsangang fyrstu fyra-fimm árin. Í hesum tíðarskeiði høvdu skipari og yvirmenn fingið góðar hýrur. Samanumtikið høvdu teir sostatt ongan tapsvanda, men nógv at vinna.

Rættarmálini um svik ímóti landskassanum endaðu øll við, at reiðarar, sakførarar og bankamenn vórðu fríkendir. Teir kundu ikki havt svikað móti Landsstýrinum, tí Landsstýrið var vitandi um framferð teirra og medvirkaði. Greinin í revsilógini, ið snýr seg um svik, er soleiðis orðað, at svik ikki er framt um so er, at tann, ið svikið verður framt ímóti, veit av hesum.

Tað er tí nógv, ið týðir uppá at málini áttu at verið reist sum revsimál har tey, ið høvdu ábyrgdina av skipamálunum í landsstýrunum í 80-árunum vóru ákærd saman við reiðara, sakførara og bankafólkum fyri svik móti landskassanum. Tað er onki óvanligt í, at fólk verða revsað fyri at havt framt svik móti almennum kassum, ið tey eru sett at umsita.

Av tí, at Landsstýrið er útinnandi vald, so áliggur tað Landsstýrinum ein skylda at skipa so fyri at landsins lógir vera hildnar. Landsstýrið skipar dagliga fyri, at nógv ymisk sløg av lógum vera hildnar. Um lógirnar ikki verða hildnar, verður lógbrótarin revsaður eftir lógini. Tað má tí sum eitt minstamark roknast við, at Landsstýrið heldur tær lógirnar, sum Landsstýrið sjálvt er sett at umsita.

Landsstýrið hevði somuleiðis skyldu til at melda óreglusemi til lögregluna fyri at staðfesta um nakað ólógligt var farið fram. Høvið beyðst eisini Landsstýrinum at melda nøkur av málunum til lögregluna í samband við kanningarnar av farmaskipaflotanum, men Landsstýrið valdi so onki at gera. (Fundur 23. januar 1987 millum landfútan, líkningarráðið og Landsstýrið, frágreiðing undirskrivað av Jalgrím Hilduberg)

1.3.5. Eginpeningsmannagongdin søguliga sæð.

Ofta verður ført fram, at mannagongdin við eginpeningi í 80árunum

ikki er óðrvísi enn hon altíð hefur verið, og at hon ið hvussu so er ikki er broytt síðan 70árin. Ført verður fram, at ein eisini í 70árunum brúkti provisióin til eginpening. Ført verður fram, at hesin eginpeningur, ið kemur fram í samband við latingar(leveransur) var vanlig mannagongd í 70árunum.

Undirritaði heldur hinvegin, at nógv prógv eru um, at mannagongdin grundleggjandi varð broytt í 80árunum.

Í 70árunum var ofta talan um, at provisióin fyri tænastr í samband við skipabyggingina varð góðkent sum eginpeningur. Ofta varð talan um, ein persónur ella fyrítøka lat eina veiting, t.d. seldi ein motor til nýggja skipið. Um motorurin kostaði 4 milliónir krónur, og seljarin kundi taka sær 15 prosent í vinningi, so vóru hesar 600 túsund krónurnar ofta settar í nýggja skipið, og góðkent sum eginpeningur.

Talan er í hesum føri um eina reella provisióin, tvs. tann, ið letur veitingina fær eina provisióin fyri eina tænastrveiting, sum er nakað verd.

Í 80árunum var hinvegin talan um, at skiparin og/ella reiðarin fekk eina provisióin fyri at eygleiða skipabyggingina og síggja til at byggingin fór fram sum avtalað. Skiparin/reiðarin og kanska onkur annar fekk ofta, og helst í flestu førum fleiri milliónir fyri eina slíka tænastrveiting. Talan er í hesum førum ikki um eina reella provisióin. Tann sum letur veitingina fær pening fyri eina tænastrveiting, sum onki er verd í mun til provisióinina hann fær afturfyri. Talan er í flestu førum um nakað, ið sum heild má roknast fyri at vera ein gáva.

Í 80árunum varð farið nógv longur burtur frá tí ein vanligu skilur við eginpening, tvs. nakað sum ber í sær eina sjálvrisiko fyri tann, ið vil byrja eina verkætlan.

Í fyrsta lagi er talan um, at provisióin í 80árunum ikki er reel provisióin. Í øðrum lagi er talan um, at so hvørt sum tann, sum átti verkætlanina fekk meir og meir sum gávu ella provisióin, so gjørdist tann reelli eginpeningurin, (tvs. eginpeningur, sum umboðaði eitt slag av sjálvrisiko) minni og minni. Til endans var talan um eina sjálvrisiko, sum var lítil og ongin í mun til stóddina av verkætlanini.

Eginpeningsmannagongdin sum ein trygd fyri landskassans peningi versnaði munandi í 80árunum. Kreativiteturin hjá sakførarum fyri at umgangast lógina gjørdist munandi størri, og landsstýrsins góðkenning av hesum kreativiteti: provisiónum, gávum frá skipasmíðjum (lán, ið ikki skuldu afturgjaldast) og øðrum aftur og framflytingum av upphæddum millum bankakonti gjørdi, at íverksetarar ikki longur høvdu nakra sjálvrisiko. Harvið gjørdist tað sannlíkt, at skilaleysar íløgur fóru at vera gjørdar.

Gjørd var ein eginpeningsreglugerð umleið 1986-87. Henda reglugerð var tó ikki sett í verk fyri givin byggiloymi, og hon var ikki sett formliga í gildi fyrr enn í 1989. Onnur kunnu helst svara betur uppá, hví henda reglugerð ikki var sett í gildi, men ein orsök kundi verið at

tað ikki bar til at seta hana í verk um Landsstýrið visti, at ongin eginpeningur var í verkætlanunum, sum settar vóru í verk. Skjøl komu fram til dømis í Heygadrangsmálinum, ið vístu, at fyrisitingin hevði kunnað Landsstýrið um, at ongin eginpeningur var í fleiri av verkætlanunum.

1.3.6. Fylgjurnar av vantandi mannagongdum um kannan av eginpeningi. At Landsstýrið í dulduðum sá burtur frá eginpeningskravinum hevði nógvar skaðiligar fylgjur.

Í fyrsta lagi førði tað til, at stigtakarar kundu fáa skip uttan tapsvanda.

Í øðrum lagi er tað skaðiligt fyri rættartrygdina í einum samfelagi, at nøkur fáa ólógligar sømdir, sum onnur onki vita um. Um føroyingar flest vistu av, at ein kundi byggja skip uttan eginpening, so høvdu nógvar fleiri bjóðað seg fram at byggja skip. Hesi fingtu so ongantíð móguleikan. Helst vóru nógvir dugnaligir fiskimenn og reiðarar, sum ongantíð søktu, tí teir eftir lóggávuni ikki áttu nóg mikið av eginpeningi.

Í triðja lagi førði tað til, at Landsstýrið framdi grovan mismun móti teimum sum settu rellan eginpening í skip. Summir átóku sær tapsvanda, tí teir ikki vistu betur enn at rellur eginpeningur kravdist. Millum annað er komið fram í sjónvarpssamrøðu, at einstakir reiðarar settu rellan eginpening í skip, sjálvt um sakførari teirra mælti til at nýta vanliga háttin við provisiónum o.s.fr.v. Leysliga mett heldur undirritaði, at um 15-20 prosent av partafeløgnum høvdu rellan eginpening, (eginpenging, ið umboðaði ein ávísan tapsvanda), m. a. tí fyrítøkan útvegaði sær eginpening við sølu av einum øðrum skipi. Tað var tí grovur mismunur framdur móti teimum, sum átóku sær vanda og mistu milliúnir orsakað av síni heiðurligheit.

Viðmerkjast skal, at íverksetarar, ið stovnaðu partsreiðarí, ofta átóku sær tapsvanda. Byggingin av nýggjum skipum var tí fyri meginpartin skipaður í partafeløgum.

Í fjórða lagi førdu mannagongdirnar í samband við skipabygging, serliga tað, at Landsstýrið ikki tryggjaði sær, at íverksetarar høvdu nakran tapsvanda av týðningi førði til, at gjørdar vóru skeivar íløgur og ov stórar íløgur. Missurin fyri føroyska samfelagið av hesum íløgum telist í milliardum.

1.4. Fylgjur av vantandi fyrisitingini av vinnupolitikkinum.

Tann stóra almenna uppíleggingin í vinnupolitikkin, vantandi fyrisitingin og ólógliga fyrisitingin av vinnupolitikkinum fekk katastrofalar fylgjur fyri føroyska vinnulívið og samfelagið sum heild. Tað, at tað bar til at útvega sær vinnutól fyri hundraðtals milliúnir uttan at skula bera nakað av tapsváðanum sjálvur, førði til skeivar íløgur og alt ov stórar íløgur.

Teir stóru vinnustudningarnir, serliga rakstrarstudningarnir til fiskivinnuna, gjørdur, at ongin kundi vita, hvørjar verkætlanir í veruleikanum góvu nakað av sær. Tað hevði kanska ikki tann stóra áhugan fyri einstøku

íverksetararnar, ið bert innroknaðu landskassastudningin, men hetta átti at havt áhuga Landsstýrisins.

Skipaninar hildu eina tíð, men at enda førdu feilíøgurnar og tær alt ov stóru íløgurnar til tær fíggjarligu ólukkurnar, ið roknast kundi við.

Samlaðu fíggjarligu tapini hjá føroyska samfelagnum hava verið óhugnaliga stór.

Í fyrsta lagi hevur landskassin lagt út og mist umleið 2 mia. kr. í veðhaldsútleggum.

Í øðrum lagi hevur landskassin mist hundradtals milliúnir upp á lán serliga til skip bygd í Føroyum.

Í triðja lagi hevur Landsstýrið brúkt hundradtals milliúnir upp á at keypa skip aftur fyri at fáa inndrigið veiðiloyvini.

Í fjórða lagi hevur Løgtingið eftir uppskoti frá Landsstýrinum samtykt, at gera lánseftirstøður um til studningslán, sum ikki skulu afturgjaldast.

Í fimta lagi vóru yviríløgurnar høvuðsorsøkin til, at bankarnir fóru á húsagang. Av teimum 4 mia. kr. sum bankarnir settu av móti tapi var meginparturin tap upp á fiskivinnuna.

Tapini í bankunum førdu til, at Landsstýrið setti 2,7 mia. kr. í bankarnar í nýggjum eginpeningi. Partaeigarar mistu virðir fyri umleið 800 mió. kr. í partabrøvum.

Stutt kann greiðast frá, at flakavirkini í 1992 høvdu eina samlaða skuld uppá umleið 900 mió. kr. Tá fyra ár vóru farin, varð skuldin niðurskrivað til tað, ið flakavinnan kundi bera, nevnliga 80 mió. kr.

Undirritaði veit ikki neyvt hvussu stór tapini uppá fiskiskip vóru tilsamans, men hetta var størsti bólkurin av tapum í bankunum, so talið hevur leysliga mettt verið um 2 mia. kr., helst nakað meir.

Fiskivinna í føroyskum sjógvi og flakavinnan.

Í fyrsta lagi førdu tær stóru íløgurnar til eitt minkandi fíggjarligt avkast, og saman við einari vánaligari tilgongd til toska- og hýsustovrnarnar førði hetta at enda til, at feskfiskaflotin, ið eitt meðal fiskiár fær um 100.000 tons, í 1992 fekk 77.000 tons og í 1993 bert fekk 65.000 tons.

Landsstýrið ásannaði seinast í 80-árunum, at veiðitrýstið undir Føroyum var ov stórt, og byrjaði við upphøggingarstuðlinum at keypa skip (veiðiloyvi) aftur. Hesi skip hava verið dýr fyri landskassan. Tey hava fingið stuðul fyri at kunna vera bygd, tey hava fingið stuðul fyri at kunna vera í rakstri, og tey hava fingið stuðul fyri at kunna vera tikin úr rakstri.

Onnur skip.

Landkassin hevur mist ovurstórar upphæddir uppá gasstangaskip, kemikaliiskip, svartkjaftaflotan og rækjuflotan.

Landsstýrið fekk umleið 1996 heimild at gera lánseftirstøður og fallin veðhald um til studningslán, ið sum kunnugt ikki skulu afturrindast.

Ein partur av tí, ið landskassin hevur mist uppá 80árinum sæst sostatt ikki í fíggiarlógini.

Samanumtikið heldur undirritaði, at tað var grovliga óforsvarligt at gera skipanir, ið góvu íverksetarum møguleika at fremja verkætlanir fyri hundraðtals milliónir uttan at átaka sær nakran stórvegis tapsvanda.

1.5. Niðurstøða og møguligar ábøtur.

Landsstýrið legði seg meira út í vinnumenningina í 80-árunum enn myndugleikarnir gjørdu í nøkrum øðrum landi í Vesturheiminum. Av tí at Landsstýrið legði seg so nógv út í vinnumenningarpolitikkin, hevði Landsstýrið eisini skyldu til at fyriskipa ráðleggingina (planleggingina) av vinnumenningarpolitikkinum, so hann kundi koma at føra til tey ætlaðu úrslitini, og síðan, tá verkætlaninar vóru settar í verk, at eftiransa at politikkurin førði til tey ætlaðu úrslitini.

Landsstýrið hevði sostatt skyldu til at skipa eina fyrisiting, ið kundi vera fakligur stuðul hjá Landsstýrinum í vinnumenningarpolitikkinum. Undirritaði heldur, at Landsstýrið ikki skipaði fyri nærtí teirri fyrisiting, ið var neyðug til tí stóru og ógvusligu uppíleggingina í fiskivinnubúskapin 80árunum.

Undirritaði heldur, at tørvurin at hava eina lutfalsliga stóra og væl-skipaða fyrisiting er munandi minni nú, av tí at fiskivinnan fær munandi minni stuðul nú enn hon gjørdi í 80árunum. Tað skal somuleiðis havast í huga, at studningssløginu eru munandi færri nú enn tey vóru í 80árunum.

Undirritaði heldur, at tað til eina og hvørja tíð áliggur Landsstýrinum ein skylda at skipa fyri einari fulldyggari (forsvarligari) fyrisiting.

Uppá tann beinleiðis fyrispurningin um talan hevur verið um:

1. ófullfíggað lógarverk
2. tørvandi samskipan
3. vantandi fyrisitingarlígan førleika
4. menniskjanslig mistøk
5. vantandi arbeiðsmegi e. l.

skal undirritaði svara soleiðis:

1) Undirritaði heldur, at lógin um eginpening var greið, og at tað sum fór fram var beinleiðis í stríð við bæði lógartekstin og ætlanina við lógini (andan í lógini). Ætlanin við lógini var at tryggja at teir, ið finga veðhald frá landskassanum, sjálvir skuldu átaka sær ein ávísan tapsvanda. Landsstýrið praktiseraði lógina á ein hátt, ið beinleiðis tók tapsvandan burtur hjá teimum, ið lótu skip byggja.

3) Undirritaði heldur, at skjøluni í málunum týða uppá, at búskaparligi parturin av fyrisitingini av skipamálum hevur verið veikur. Hinvegin kann sigast, at Landsstýrið hevði skyldu at útvega sær henda serkunn-

leika, um neyðugt við at keypa hann uttanífrá. Í ávísan mun sendi Landsstýrið málini til ummælis í Búskaparráðnum, men Landsstýrið lurtaði ikki eftir ráðunum frá Búskaparráðnum. M. a. ávarðaði Búskaparráðið móti at byggja ov nógv rækjuskip, tí nóg stórar kvotur ikki vóru av teim dýru rækjunum til so kostnaðartung vinnutól, og at ein øking av flotanum tí fór at undirgrava rentabilitetin hjá øllum rækjuskipum. Sum nevnt í grannskoðarafrágreiðingunum hevur landskassin havt stór tap uppá rækjuskip.

Undirritaði heldur fyrisitingarligi førleikin í Landsstýrinum helst ikki var nóg góður. Tað ber tó ikki til at geva fyrisitingarliga førleikanum ábyrgdina, tá Landsstýrið í so stóran mun lat vera við at lurta eftir teimum, ið høvdu førleikan.

Undirritaði heldur, at málini týða uppá, at juridiska kanningin av, um eginpeningurin var til staðar, var sera tilvildarlig og vánalig. Tað ber tó ikki til at siga, at hetta var orsök til, at Landsstýrið gav veðhald í fákunnu. Landsstýrið gav í fleiri førum byggiloyvi og veðhald sjálvt um fyrisitingin boðaði frá, at ongin eginpeningur var til staðar.

4) Undirritaði heldur, at menniskjanlig mistøk altíð fara at henda í einstøkum málum í politiskari fyrisiting. Fyrisitingin av skipamállum, millum annað tey skjøl, ið komu fram í Heygadrangsmálinum, týða hinvegin uppá, at Landsstýrið tilvitað hevur valt ikki at skipa fyri einari fulldyggari(forsvarligari) fyrisiting, serliga hvat viðvíkur eftirkannan av eginpeningi.

5) Undirritaði heldur, at skipamálini týða uppá, at Landsstýrinum vantaði arbeiðsmegi við serkunnleika á týðandi økjum. Hinvegin átti Landsstýrið at keypt sær neyðuga serkunnleikan uttanífrá, serliga tí talan var um verkætlanir, ið høvdu so sera stóran samfelagsligan týðning.

2. Annað fyrisitingarligt ósketni og dugnaloysi.

2.1. „Standandi veðhald“.

Landsstýrið økti munandi um endaligu tapini hjá landskassanum við ikki at innkrevja tey veðhald, ið fallin vóru til gjaldingar. Í nógvum førum lótu Landsstýrið og bankarnir veðhald standa, ið fallin vóru til gjaldingar. Øll veðhald, ið undirritaði hevur sæð eru soleiðis orðað, at verður veðhaldsupphæddin ikki goldin, tá Landsstýrið verður kravt eftir upphæddini, verður renta roknað. Henda renta var ein eftirstøðurenta, og sostatt var talan um eina høga rentu. Undirritaði hevur sæð krøv, har rentan var upp í 22 prosent p. a. Leysliga mett var henda renta um 16-18 prosent í meðal. Av tí at Landsstýrið hevði sera vánaligt gjaldføri fyrst í 90árunum gjørði undirritaði í 1991 vegna Landsstýrið avtalu við bankarnar um at gera nakað av veðhaldsskuldini vegna skip, ið vóru farin á húsagang um til beinleiðis lán millum bankarnar og Landsstýrið. Tað var sera torført at koma ásamt um rentuna, júst tí Landsstýrið

frammanundan hevði givið bankunum so góðar sømdir. Endaliga avtalan varð, at lánini frameftir „bert“ skuldu rentast við 12 prosentum p. a.

Undirritaði heldur, at munandi upphæddir kunnu vera mistar við at lata veðhald „standa“. Um rentan á einari veðhaldseftirstøðu er 18 prosent p. a., verður upphæddin Landsstýrið skal rinda, eftir fýra árum dupult so stór sum upprunaliga upphæddin, ið landskassin veðhelt fyri.

Undirritaði hevur ilt við at skilja, hví Landsstýrið hevur undirskriva veðhald við so góðum treytum fyri bankarnar (tvs. høga rentu sjálvst full trygd var fyri láninum).

Við at velja at gera sjálvskyldnaraveðhald, í staðin fyri einfalt veðhald, so gjørdi Landsstýrið tað eisini sera torført fyri seg sjálvst at innkrevja veðhaldini. Tað gjørdist ein politisk avgerð um eitt veðhald skuldi innkrevjast ella ikki.

Undirritaði hevur hoyrt um fleiri dømi, har Landsstýrið ikki bert lat vera við at krevja aftur frá teimum, ið veðhildið var fyri, men eisini steðgaði fulltrúanum, ið hevði ábyrgdina av innkrevjingini, í at gera sítt arbeiði. Hetta er nevndin ivaleyst vorðin kunnað um frá aðrari síðu, fyrst og fremst frá innkrevjingarfulltrúunum, ið verið hava.

2.2. Veðhald vóru ikki skrásett, og veðhald vóru givin uttan heimild frá Løgtinginum.

Landsstýrið hevði í 70árunum útvegað sær eina heimild at veðhalda fyri 50 mió. kr. Av orsökum, sum undirritaði ikki kennir til, útvegaði Landsstýrið sær ongantíð nakra størri veðhaldskarm. Undirritaði hevur í starvstíðini annars sæð eitt tilmæli frá fyrisingini, ið segði, at um Landsstýrið ætlaði at økja um veðhaldsskyldurnar, so varð neyðugt at útvega heimildina frá Løgtinginum.

Undirritaði skal bert viðmerkja, at tað er í tráð við allar vanligar játtanarreglur, at eins og bert Løgtingið kann geva heimild til nýtslu, kann bert Løgtingið geva heimild til eventalskyldur.

Tað er ofta ført fram, serliga av ávísnum politikarum, at Føroya fólk visti um veðhaldini, tí nærum hvørja ferð Landsstýrið veðhelt fyri lánnum til skipabygging og Fíggjarnevndin gav sína tilsøgn, so varð hetta borið fram í fjølmiðlunum.

Móti hesum kann fòrast fram, at Føroya fólk ongantíð fekk at vita, at Landsstýrið veðhelt fyri yvir 2 mia. kr. mótvegis vinnufyrirøkum. Hetta tal varð ongantíð almannakunngjørt.

Landsstýrið sendi ikki upplýsingar um veðhaldini yvir til Føroya Gjaldstovu, og tí vóru veðhaldini ikki skrásett.

Undirritaði arbeiðdi eitt skifti, frá mai 1989 til mars 1990 í Landsbanka Føroya. Í samband við at bankin varð biðin um at fyriskipa eina uttanlandslántøku til Føroya Landsstýrið undraðust útlenskir lángevarar yvir, at hóast Landsstýrið segði seg ongi nýggj veðhald at veita, og landskassin árliga rindaði stór veðhaldútleigg, so minkaði veðhaldsmassin hjá landskassanum onki. Tá Føroya Gjaldstova varð spurð hvussu hetta

kundi bera til, var svarið, at Gjaldstovan ofta fekk krøv frá bankunum um at rinda veðhald, sum Gjaldstovan onki kendi til, tí veðhaldini bert lógu í eini sak í Landsstýrinum. Gjaldstovan fekk ofta bert kunnleika til veðhaldið, tá skipið ella fyrirtøkan fór á húsangang og landskassin varð kravdur eftir veðhaldinum.

Sum nevnt aðrastaðni, vóru útreiðslurnar til effektiv veðhald avhildnar í einum grunni. Landsstýrið kundi sostatt seta lág tøl á fígjarlógina til effektiv veðhald, meðan tað, ið fór út úr grunninum kundi vera eitt væl stórri tal. Tá grunnurin til effektivar veðhaldsbindingar varð uppgjørdur 1. januar 1991, var hann yvirtrektur við umleið 300 mió. kr.

Hví Landsstýrið ikki hevði nakran áhuga í at vita, hvussu stór veðhaldini vóru tilsamans, kann undirritaði bert gita um. Tað er tó uttan iva lættari at fáa nýggj veðhald samtykt, um ongin veit hvussu stór mongdin av veðhaldum er frammanundan. Jú størri veðhaldskarm Landsstýrið vildi útvega sær, torførari hevði tað verið at fingið karmin samtyktan í Løgtinginum. Undirritaði ivast stórliga í, at Landsstýrið hevði fingið heimild at hækka veðhaldskarmin upp um eina milliard krónur.

2.3. Lán við landskassaveðhaldi vóru ikki avdrigin.

Peningastovrnarnir skipaðu so fyrri, at tey lán, ið ikki høvdu landskassaveðhald, vóru avdrigin, meðan tey lán, ið landskassaveðhald var fyrri, ikki vóru avdrigin. Sum tað er komið fram í frágreiðingunum hjá løgtingsgrannskoðarunum, so ætlaði búskapardeildin fyrst í 90-árunum at fáa umstoytt lánsafturgjöld til lán uttan landskassaveðhald, tí at landskassin hevði verið fyrri mismuni við tað, at lán við landskassaveðhaldi vóru „forfordeild“. Tað var tó frá lögfrøðiligari síðu mett, at Landsstýrið stóð sera veikt, tí Landsstýrið ongantíð hevði mótmælt hesi mannagongd í 80árunum og sostatt hevði góðkent hana.

2.4. Vánalig skráseting av inntøkum og útreiðslum landskassans.

Ein trupulleiki við fígjarskipanini hjá landskassanum var, at gjørdir vóru 94 ymiskir landskassagrunnar. Flestu teirra vóru lítið virknir, men summir høvdu sera stórt virkseimi. Stórar útreiðslur kundu avhaldast í einum landskassagrunni. Í ávísan mun høvdu grunnarnir inntøkur.

Úrslitið var, at ongin visti, hvussu stórar inntøkur og útreiðslur landskassans í veruleikanum vóru.

Grunnarnir høvdu felags gjaldføri við landskassan. Grunnarnir kundu sostatt eiga pening, men um teir ikki høvdu pening, so gjørdi hetta heldur onki, tí so kundu teir trekkja uppá landskassan. Sostatt kundu stór trekk vera gjørd uppá landskassan úr grunnunum, soleiðis at tað var ógjørligt at gera metingar um gjaldføringsgongdina landskassanum, um ein ikki gjørdi gjaldføringsbudgett fyrri allar teir týðandi grunnarnar samstundis. Hetta var tí ongantíð gjørt, tað undirritaði veit um.

Landskassin hevði útvegað sær heimild til lántøku til ávís endamál.

Landsstýrið kundi læna til ávís endamál, uttan at útreiðslan og lántøkan var tikin við á fíggjarlógina. Dømi um hetta eru lántøkan til undirsjóvar-tunnil seinast í 80árunum og lántøka til nýbygging til landssjúkrahúsið. Fíggjarlógin vísti tí ikki allar útreiðslur og inntøkur landskassans.

Urslitið var, at ongin í landinum visti, hvussu stórar útreiðslurnar hjá landskassanum vóru tilsamans.

Tað var sjálvandi gjørligt at fara inn og rokna allar inntøkur og útreiðslur hjá tí almenna saman um onkur var settur at gera hetta arbeiði. Hetta var so ikki gjørt.

Av tí at ongin visti hvussu stórar inntøkurnar og útreiðslurnar hjá landskassanum vóru, so var heldur ongin sum við vissu visti, í hvønn mun førður var ein ekspansivur ella ein kontraktivur fíggjarpolitikkur. Av tí at meginparturin av inntøkum og útreiðslum landskassans sóust í fíggjarlógini, var sjálvandi gjørligt at gera sær eina meting um fíggjarpolitikkin, hinvegin so kundu fleiri hundrað milliónir nýtast, uttan at hetta sást í fíggjarlógini, serliga í Veðhaldsgrunninum, í grunninum í samband við samferðslumál (flutt yvirskot frá árinum frammanundan), og í samband við sjúkrahúsbygging.

Undirritaði kennir ikki orsøkina til, at Landsstýrið ikki hevði áhuga í, at allar útreiðslur og inntøkur skuldu síggjast í fíggjarlógini. Tað er eyðsæð, at um útreiðslur vera hildnar uttanfyri fíggjarlógina, so sær fíggjarlógin betri út. Tað er somuleiðis lættari at fáa stórri verkætlanir samtyktar politiskt, um tær ikki verða tiknar við á fíggjarlógina. Um tær stóru útreiðslurnar til effektivar veðhaldsbindingar sóust á fíggjarlógini, hevði hetta helst ikki gjørt tað lættari hjá Landsstýrinum at geva enn fleiri veðhald. Í ávísan mun var peningur settur í Grunnin til Effektivar Veðhaldsbindingar, men hesin grunnur var yvirtrektur við sløkum 300 mió. kr., tá hann var avtikin í 1991.

Mannagongdin við at halda útreiðslur og inntøkur landskassans uttanfyri fíggjarlógina brýtur við ta grundreglu, at politikarar og serliga almenningurin eiga at síggja allar útreiðslur og inntøkur landskassans í fíggjarlógini, bæði til stýringarendamál og fyri at kunna síggja, hvat peningur skattgjaldarans verður brúktur til.

Undirritaði heldur, at tað er skylda Landsstýrisins til eina og hvørja tíð at skipa so fyri roknskaparhaldi landskassans, at politiski myndugleikin sjálvur og almenningurin so lættliga sum gjørligt kann fáa lættfatiligar upplýsingar um rakstur landskassans og fíggjarstöðu landskassans.

Niðurstøða og uppskot til ábøtur:

Munandi ábøtur eru hendar í 90árunum á hesum øki, serliga við at fáa flestallar inntøkur og útreiðslur hjá landskassanum á fíggjarlógina. Flestu grunnarnir eru avtiknir, og Landsstýrið er farið frá at taka lán til einstøk endamál og yvir til bert at taka lán til hall landskassans undir einum.

2. PARTUR.

3. Vantandi figgjarpolitikkur og vantandi peninga- og kredittpolitikkur.

3.1. Vantandi figgjarpolitikkur.

Síðan 30árini hava búskaparfrøðingar mælt til at nýta inntøkurnar og útreiðslurnar hjá tí almenna at stýra samlaða virkseminum í samfelagnum við. Um ein ynskir at økja um samlaða búskaparliga virkseimið, so skal ein minka um almennu inntøkurnar og/ella økja um almennu útreiðslurnar. Um ein ynskir at tálma samlaða virkseimið eigur ein at hækka almennu inntøkurnar og/ella minka um almennu útreiðslurnar. Longu í 30árunum varð figgjarpolitikkurin nýttur um allan heim til at koma burturúr alheims kreppuni. Figgjarpolitikkurin hevur síðan 30árini verið týðningarmesta búskaparpolitiska stýringsamboðið, politikarar um allan heim hava havt at stýrt við. Við figgjarpolitikkinum kann ein tryggja, at uppgangstíðir ikki bert vera etnar upp í inflatió og gjaldsjavnahalli, og hinvegin kann ein tryggja, at búskaparlig afturgongd ikki endar í einari stórari kreppu.

Ein fylgja av, at ein nýtir figgjarpolitikkin, er, at inntøkur og útreiðslur á figgjarlógini mestsum ongantíð javnviga. Nærum altíð er tørvur at tátta í ella at slaka í figgjarpolitikkinum. Tað verður tí sera sjáldan ynskilig og bert undir serligum umstøðum gagnligt og ynskilig, at inntøkur og útreiðslur á figgjarlógini skulu javnviga.

Tað var tí við stórari undran ein kundi hoyra politikarar í 80árunum tala um, at figgjarlógin javnvigaði við einari ella aðrari upphædd, sum um hetta annaðhvørt var ein náttúrlóg ella á ein ella annan hátt ynskilig.

Sum nevnt omanfyri er tað bert í undantaksføri, at tað er ynskilig, at figgjarlógin javnvigar.

Einastu ferð undirritaði minnst, tjak hevur staðist um at hava yvirskot á figgjarlógini, var í 1986, tá Landsstýrið legði fram uppskot um skatta- og avgjaldshækkingar fyri at minka um búskaparliga virkseimi. Undirritaði minnst at tingmenn, serliga andstøðutingmenn, vóru sera ill-tonktir um hetta uppskot, og vildu vita, hvat Landsstýrið skuldi brúka øktu inntøkurnar til. Summir tingmenn førdu fram, at Landsstýrið mátti hava eina dulda ætlan at brúka hesar inntøkur til.

Hóast skatta- og avgjaldshækkingarnar í 1986 peikaðu rætta vegin, má ein ásanna, at inntrivini vóru alt ov lítil til at venda gongdini. Uttanlandsskuldin helt fram at veksa, fyrst við 900 mió. kr. í 1987, og síðan við 1800 mió. kr. í 1988.

Tað hevur verið ført fram, at landskassin hevði yvirskot summi av 80árunum. Hetta er bert í lítlun mun rætt. Tí samstundis sum landskassin hevði yvirskot, so vóru lógir lagdar fram og samtyktar, sum søgdu, hvussu yvirskotið skuldi nýtast. Meginparturin av yvirskotinum varð sostatt brúktur árið eftir.

Tað hevur somuleiðis verið ført fram, at Landsstýrið ikki stýrði útreiðslunum, tí tær í stóran mun vóru endurgjöld frá ríkiskassanum. Til hetta er bert at siga, at tað ikki er neyðugt at stýra útreiðslunum til

fulnar fyri at kunna stýra figgjarpolitikkinum. Tað, at ein ikki stýrir útreiðslusíðuni til fulnar, kann uppvigast av at ein stýrir inntøkusiðuni. Landsstýri og Løgting kundu sostatt til eina og hvørja tíð havt hækkað skattir og avgjöld fyri at tálma búskaparliga virkseminum.

Í tilrættisleggingini av figgjarpolitikkinum verður ofta talað um automatiskar stabilisatorar. Vanliga er arbeiðsloysisstuðul ein automatiskur stabilisatorur, tí útreiðslurnar til arbeiðsloysisstuðul minka, tá búskaparliga virkseimið veksur, og útreiðslurnar til arbeiðsloysisstuðul veksu, tá búskaparliga virkseimið minkar. Er arbeiðsloysisskipanin soleiðis háttáð, so er arbeiðsloysisstuðulin konjunkturmótgangandi. Hann letur pening út í tíðum við afturgongd, tvs. økir um keypsorkuna, og minkar harvið um afturgongdina, og tekur pening inn í tíðum við framgongd (minkar um keypsorkuna hjá fólki) og minkar harvið um vandan fyri yvirhiting og gjaldsjavnahalli.

Føroyski figgjarpolitikkurin hevði ikki nakra arbeiðsloysisskipan í 80-árunum, og vantaði tí ein tilíkan stabilisator.

Føroyski figgjarpolitikkurin hevði hinvegin ein týðandi automatiskan destabilisator í 80-árunum.

Fiskivinnustudningarnir vóru í stóran mun kilostudningar. Hetta hevði tað fylgju, at tá fiskiskapurin var vánaligur, vóru studningsútgjöldini lítil, men tá fiskiskapurin gjørdist góður, so vuku studningarnir tilsvareandi. Studningarnir vóru sostatt konjunkturviðgangandi, tvs. teir í afturgangstíðum vóru medvirkandi til at gera gongdina enn verri, og í tíðum við framgongd øktu ovurhitingina av búskapinum, inflatiónum og gjaldsjavnahallið.

Samanumtikið økti Landsstýrið munandi um útreiðslurnar í 80-árunum og økti harvið um trýstið á føroyska búskapin. Ein rættari búskaparpolitikkur hevði verið at hildið útreiðslunum niðri, so figgjarlógin hevði munandi avlop og sostatt tók keypsorku inn frá fólki hesi árin. Øll árin frá 1983 til 1989 høvdu Føroyar eitt alt ov stórt gjaldsjavnahall, frá 10 prosentum og upp í 24 prosent av tjóðarúrtøkuni (BTÚ). Í øðrum londum verður eitt hall uppá 3-4 prosent av BTÚ hildið at vera ov stórt og táttað verður dyggiliga í figgjarpolitikkin.

Landsstýrið tykist heldur ikki hava havt eyga fyri, at kommunurnar fórdu ekspansivan figgjarpolitikkk. Samstundis sum privati sektorurin hevði sera stórt virkseimi, so økti landskassin útreiðslurnar í stórum, og kommunurnar øktu sínar útreiðslur lutfalsliga (prosentvís) enn meira.

Útreiðslurnar hjá kommununum vuku, so hvørt inntøkurnar hækkaðu. Ikki nóg mikið við tí, Landsstýrið loyvdi kommununum at taka lán til stórar verkætlanir, og lótu sostatt allar tær stóru kommunurnar hava stór undirskot á hvørjum ári.

Hvussu stór tann ekspansiva effektin frá kommununum var, sæst best av, at fyrst í 90-árunum var kommunala skuldin komin uppá 1,9 mia. kr. Skuldin hjá donsku kommununum var um hetta mundi 17 mia. kr., tvs.

føroysku kommunurnar skyldaðu lutfalsliga meir enn 12 ferðir so nógv sum ein dansk.

Ein rættur fíggjarpolitikkur í 80árunum, við tí høga búskaparliga virkseminum, hevði verið, at Landsstýrið førði kontraktivan (skerjandi) fíggjarpolitik, og at Landsstýrið skipaði so fyri, at kommunurnar ikki kundu føra ekspansivan (víðkandi) fíggjarpolitik. Í staðin førði Landsstýrið ekspansivan fíggjarpolitik, og kommunurnar førdu sera ekspansivan fíggjarpolitik.

Niðurstøðan er, at tey bæði fyrru Landsstýrini í 80árunum forbrutu seg móti teim mest grundleggjandi høvuðsreglunum í búskaparfrøðini. Tað fekk sera álvarsligar fylgjur fyri Føroyar, tá Landsstýrið í 1989 endiliga vendi gongdini við at minka um keypsorkuna við bundnu uppsparingini. Tað kann ikki á nakran hátt leggjast 1989 Landsstýrinum til last, at Landsstýrið endiliga gjørdi tað rætta, tá tað var ov seint. Landsstýrið 1981-1985 kann lastast fyri at lata gjaldsjavnahallið veksa uppá 645 mió. kr. í 1983 og 810 mió. kr. í 1984 og ikki at gera nakað við tað. Landsstýrið 1985-1989 kann lastast fyri at lata standa til, meðan gjaldsjavnin helt fram við oyðileggjandi stórum hallum í 1985-89. Hesi fyra árin vaks uttanlandsskuldin við 4,7 mia. kr.

3.2. Vantandi peninga- og kredittpolitikur (lántøka og rentuspekulatióin)

Peninga- og kredittpolitikkurin var somuleiðis við at blása føroyska búskapin upp. Rentuskattaskipanin var soleiðis háttað, at 40 prosent av rentu av skuld kundi dragast frá í skattinum, meðan innlán bert vóru skattað við 1/2 prosentini av innistandandi. Sostatt kundi ein læna pening at seta inn og vinna pening burturúr tí. Hetta verður vanligi kallað ein pengamaskina. Tað var bara at læna so nógv sum gjørligt, so ein kundi fáa skattin niður í onki og samstundis seta peningin innaftur.

Tann, ið gjørdi hetta vann pening uppá tað, og bankin vann pening uppá tað.

Tann, ið misti pening uppá tað var landskassin, og so sjálvandi tey, ið noyddust at rinda tann skattin, ið tey, ið høvdu fría atgongd til kreditt, ikki høvdu hug at gjalda.

Miðskeiðis í 80árunum fór samlaða samfelagsgjaldføri at veksa sera skjótt.

Av tí at danska rentan fall undir ta føroysku rentuna, loysti tað seg hjá fyrítøkum at taka stór lán heim til Føroya og innfría skuld í bankunum. Bankarnir gjørdust sostatt yvirlikvidir.

At danska rentan var lægri enn føroyska ávirkaði eisini arbeiðsháttin hjá bankunum. Bankarnir høvdu fyrr sett avlopsgjaldføri sítt í obligatióinir, tvs. teir plagdu at senda avlopsgjaldførið av landinum, men nú loysti tað seg betur at læna peningin út aftur í Føroyum. Hesin yvirlikviditetur í bankunum gjørdi, at bankarnar gjørdust sera ókritiskir, hvussu nógv teir læntu til fólk. Ofta var frammi, at ein illa kundi fara í bankan uttan at fáa eitt tilboð um lán.

Hetta avlopsgjaldfæri gjørdi nú føroysku bankarnar so likvidar, at teir royndu av alvi at sleppa av við peningin í Føroyum, og hetta trýsti búskaparliga virkseimið uppeftir. Bankarnir longdu 2. veðrættarlánini úr 7 upp í 15 ár, og hetta fekk sethúsaprísirnar at gera enn eitt lop uppeftir. Somuleiðis finga allir lönarkundar loyvi at yvirtrekkja lönarkontoina við einari ella tveimum mánaðarlönunum.

Føroyar vóru komnar í eina støðu, har grundleggjandi búskaparligir samanhangir ikki longur hildu. Tað paradoksala hendi, at meðan ein í búskaparfrøði vanliga nýtir eitt hækkandi rentustøði til at skerja búskaparliga virkseimið, so var tað í hesum tíðarskeiðnum soleiðis, at eitt hækkandi rentustøði økti um búskaparliga virkseimið. Jú meira føroyska rentustøðið var omanfyri tað danska, jú størri insitament høvdu føroysku fyrítøkurnar at innfría lán í føroyskum peningastovnum við lánunum úr realkreditfeløgum. Jú meira føroyska rentustøðið var omanfyri tað danska, tess minni insitament høvdu peningastovnarnir at senda avlopsgjaldfærið av landinum (tvs. í obligatiónum) og tess meira insitament høvdu teir at trýsta lánini út á tann frammundan ovbyrðaða føroyska kapitalmarknaðin.

(Greitt er betur frá hesi gongdini í skrivi frá Bjarna Olsen, dagfest 9. januar 1987).

Sum nevnt omanfyri var rentuskattaskipanin høvuðsorsøkin til, at tað var so stórum áhugi at taka lán úr Danmark. Í skrivinum frá Bjarna Olsen er greitt frá yvirlikviditetinum í føroyska samfelagnum, og hvussu fyrisitingin skjeyt upp at komið var úr hesum yvirlikviditeti. Í hvønn mun Landsstýrið brúkti hesa ráðgeving er helst rættast at spyrja Bjarna Olsen um.

Undirritaði skal viðmerkja, at tað gjørdist sera torført at broyta rentuskattaskipanina, tí bankarnir vóru ímóti hesum. Undirritaði heldur, at tað var skeivt at lurta so nógv eftir bankunum í hesum viðurskiftum, tí bankarnir (og møguliga starvsfólk teirra) nýttu rentuskattaskipanina til egnan fyrimuns.

Undirritaði heldur, at Landsstýrið hevði kunnað tálmað realkreditlángevingini í Føroyum, av tí at realkreditviðurskifti vóru yvirtikið mál. Landsstýrið gjørdi onkra roynd at tálma realkreditlántøkuni, nevnliga við bert at loyva lántøku til ávís endamál. Undirritaði heldur, at tað var skeivt at royna at loysa trupulleikarnar við tí ov stóra gjaldfærinum á henda hátt. Trupulleikin var ikki, hvørji endamál lænt var til, trupulleikin var vavið á samlaðu lánveitingini til Føroya í hesum árunum. Hesin trupulleiki hevði betur verið loystur við einari árligari lánskvetu til realkreditfeløgini.

Hinvegin var torført at steðga lánveitingini hjá bankunum. Bankarnir kundu midla sokallað „finanslán“ frá donskum peningastovnum.

Landsstýrið átti tó at havt steðgað tí partinum av kapitalfloyminum, ið Landsstýrið hevði heimild at steðga, nevnliga realkreditlánunum. Tað er ikki vist, at peningastovnarnir høvdu fíggað eins nógv í finans-

lánnum, um realkreditlánini vóru steðgað ella tálmað munandi. Ein orsök at halda at so hevði verið, er, at finanslán bert kundu standa í 5 ár, meðan realkreditlán kundu avdragast yvir bæði 25 og 30 ár.

Landsstýrið hevði móguleikan at steðga rentuspekulatióini. Sum nevnt er omanfyri, so kundu tey, ið høvdu atgongd til kreditt, taka lán so tey ongan inntøkuskatt rindaðu. Virkir kundu á ein líknandi hátt nýta rentuskattskipanina. Undirritaða kunnugt, so var tað so, at virkir vóru skattaði av rentuinntøku við 1/2 prosent av innistandandi, meðan rentuútreiðslan kundi dragast frá í skattskyldugu inntøkuni. Hetta gav so sterk insitament til at læna pening (og at læna pening til Føroya), at hetta var ein høvuðsorsøk til at lánveitingin gjørdist so stór. Um Landsstýrið fyrr hevði gjørt nakað munagott at steðga rentuspekulatióini, so hevði kapitalfloymurin til Føroya ongantíð gjørst so stóur.

Tað skal sigast, at bankarnir áttu ein sera stóran part av skuldini í, at onki var gjørt við rentuspekulatióina. Bankarnir vóru allatíðina harðliga ímóti, at rentuskattaspekulatióin varð steðgað, og hildu alla tíðina uppá, at rentuspekulatióin ikki var so vanlig. Ikki fyrr enn Líkningarráð Føroya gav Landsstýrinum próvtilfar um, at so gott sum ongin medarbeiðari í ávísam partafeløgum rindaði skatt orsakað av rentuspekulatióin, gjørdist tað greitt, at bankarnir høvdu ikki verið sannførir.

So sum undirritaði minnst gongdina, var tó onki gjørt við rentuskattaassymetriina fyrr enn tíðliga í kreppuárunum, helst 1993.

Bankarnir vístu við sínum útlánsvirksemi, at teir onki fyrilit høvdu fyri, hvussu tað ávirkaði búskapin, at trýsta so nógván lánskapital út á tann lítla føroyska kapitalmarknaðin. Bankarnir vístu við hesum sera lítið skil fyri búskaparligum viðurskiftum sum heild.

Undirritaði heldur, at peninga- og kreditpolitikkurin helst var tann politikkurin, ið var torførast hjá Landsstýrinum, at fáa at virka skilagott (steðga tilstreymingini). Landsstýrið hevði bankarnar ímóti sær. Í fyrsta lagi vóru bankarnir ímóti at steðga rentuspekulatióini og somuleiðis søgdu teir seg fara at lata finanslán til føroysku lántakararnar, um Landsstýrið steðgaði realkreditlánunum. Tað skal eisini havast í huga, at í 80árunum høvdu bankarnir framvegis gott trúvirði, meðan trúvirðið hjá landstýrinum ikki var serliga gott. Tað var tí torført at fremja skilagóð tiltøk, um bankarnir vóru ímóti.

Samanumtikið heldur undirritaði, at peninga- og kreditpolitikkurin var torførur hjá Landsstýrinum at gera nakað við, bæði tí Landsstýrið ikki hevði avgerðarrætt á øllum økinum, (peningapolitiska ábyrgdin í høvuðsheitinum er í Danmark), og tí bankarnir vóru ímóti at fremja skilagóð tiltøk.

Undirritaði heldur tó, at Landsstýrið átti gjørt nógv meir við at steðga rentuspekulatióini, tí hetta var eitt øki, sum føroyingar høvdu fullt ræði á. Var rentuspekulatióin steðgað, hevði trýstið frá privatnum og frá virkjum um at taka lán minkað í stórum, og samlaða lántøkan var aldrin komin upp á eitt so høgt støði, sum tað endaði á.

3.3. Fylgjur av vantandi figgjarpolitikkinum og vantandi peninga- og kredittpolitikkinum.

Ein av orsökunum til at figgjarpolitikkurin er so týðandi í Føroyum, er at Føroyar ikki kunnu nýta onnur av teim vanligu búskaparpolitisku stýringstólunum. Vanliga verða figgjarpolitikkurin, peninga- og kredittpolitikkurin, valutakurspolitikkurin og inntøkupolitikkurin roknað sum tey mest týðandi stýringstólini. Føroyar eru í gjaldoyrasamgongu við Danmark og kunnu tí ikki føra valutakurspolitik og bert í avmarkaðan mun peninga- og kredittpolitik. Inntøkupolitikkurin hevur bert sjáldan verið nýttur. Alt hetta ger, at figgjarpolitikkurin er so ovurhonds týðandi í generella búskaparpolitikkinum.

Vantandi figgjarpolitisku og peningapolitisku inntrivini gjørdur, at føroyski búskapurin fekk stór hall á handilsjavna og gjaldsjavna. Eftir fáum árum gjørdist uttanlandsskuldin ovurhonds stór, búskapurin gjørdist yvirhitaður við høgari inflatió, eitt nú stórum vøkstri í prísunum á sethúsum, stórum lønartrýsti og vantandi arbeiðsmegi.

Tað er ongin ivi um, at Landsstýrið loyvdi eina alt ov stóra lántøku.

Danski figgjarmálaráðharrin Knud Heinesen segði seinast í sjevti-árunum at Danmark var á veg móti eggini („på vej mod afgrunden“).

Tá búskaparfrøðingar tosa um komið er út móti eggini, verður vanliga hugsað um vandan fyri at vera settur undir umsiting. Hetta er tað sama sum at missa sjálvsavgerðarrættin, tí kreditorarnir avgera hvussu stór tiltøk skulu setast í verk fyri at fáa skuldina at minka.

Danska uttanlandsskuldin var útvíð 30 prosent av tjóðarúrtøkuni, tá Knud Heinesen segði tey kendu orðini. Danska uttanlandsskuldin kom ongantíð uppum 37-38 prosent.

Føroyska uttanlandsskuldin var til samanberingar 125 prosent av tjóðarúrtøkuni (BTÚ), seinast í 80árunum.

Føroyskir politikarar hava ofta ført fram, at teir ikki vistu, at uttanlandsskuldin var so stór. Tað er rætt, at tað var ein stórur trupulleiki, at uttanlandsskuldaruppperðirnar vóru skeivar og í 1988 bert vísu eina skuld uppá 4,7 mia. kr., meðan skuldin í veruleikanum var 7,6 mia. kr.

Hinvegin má so sigast, at eisini 4,7 mia. kr. er ein alt ov stór skuld, nevnliga 75 prosent av táverandi tjóðarúrtøkuni. Við hesi skuld vóru stór sannlíkindi fyri, at Føroyar fóru at vera settar undir fyrisiting.

Føroyskir politikarar skuldu tí haft táttað í figgjarpolitikkin, líka frá tí gjaldsjavnahallið fór uppá 645 mió. kr. í 1983.

Búskaparliga virkseimð byrjaði at minka í 1989, bæði tí táttað var í figgjarpolitiskt (bundna uppsparingin) og tí realkreditlánveitingin til Føroya steðgaði upp.

Í hesum árum sóust negativu fylgjurnar av at hava eina stóra uttanlandsskuld. Árin við lántøku fingur føroyingar eina mia. kr. at ráða yvir umframt egnu tjóðarinntøkuna. Nú broyttist búskapurin frá at vera ein búskapur við einari mia. kr. í lántøku um árið, til at vera ein búskapur við meira enn hálvari mia. kr. í lánsafturgjaldi um árið. Føroyingar

finngu nú 6-700 mió. kr. minni at ráða yvir enn egnu tjóðarinntøkuna. Tilsamans var sostatt talan um eina broyting uppá 1,6 mia. kr. árliga (frá 1 mia. kr. í lán um árið til afturgjald uppá 600 mió. kr. um árið).

Hesi árin kom týðiliga til sjóndar, at tann vælstandur, sum er bygdur á læntan pening, ikki er varandi.

Tá realkreditlánini steðgaðu upp í 1989-90, og bundna uppsparingin byrjaði at virka í 1989, minkaði búskaparliga virkseimið skjótt. Landskassainntøkurnar minkaðu skjótt, hallið á landskassaroknskapinum, gjørdist yvir hálva milliard í 1989, og var uppá yvir hálva milliard í 1990 og 1991, hóast sparingar.

Alt sum bygdí á lænta peningin, byrjaði at ridla.

Búskaparliga virkseimið minkaði munandi, fíggjarlógin var skerd, samlaðu lönargjaldingarnar minkaðu, arbeiðsloysið var vaksandi og fólk byrjaðu at flyta av landinum. At fiskiskapurin sveik í 1992 og 1993 gjørdi sjálvandi kreppuna enn verri, men Føroyar vóru longu undan 1992 á veg móti einari svárrari kreppu.

Her skulu bert nevast nøkur fá dømi um, hvussu ov stóra lántøkan ávirkaði búskapin. Tá Føroyar byrjaðu afturgjaldingina av skuld, førði virkemisminkingin til:

- Arbeiðsloysi
- Fólkafráflyting
- Handilsfyrirtekur, ið vóru bygdar á lænta peningin fóru á húsagang.
- Húskir, ið høvdu lagt búskap sín til rættis eftir høga inntøkustøðinum megnaðu ikki longu at gjalda sethúsálánini.

Stóra virkseimið, yvirhitaði búskapurin og inflatióin, og serliga høgu sethúsaprísirnir, sum vóru íkomnir í uppbløgnaða búskapinum í seinnu helvt av 80árunum gjørdi, at nýbyggjarar høvdu sera ilt við gjalda húsini, og nógv noyddust at lata húsini fara.

Stóra virkseimið og yvirhitaði búskapurin gjørdi, at sera torført var at fáa arbeiðsmegi til útflutningsvinnurnar. Tá komið var út móti endanum av áttatiárunum vóru tað í stóran mun eldri menn og kvinnur, ið mannaðu flakavirkini. Serliga handverksvinnan og byggivinnan sum heild høvdu tikið stóran part av fólkinum frá fiskatilvirkingarvinnunum.

Tey, sum vildu vinna pening, vóru farin í handverkaravinnu og aðrar heimamarknaðarvinnur.

Flakavirkisleiðarar lótu sera illa at produktivitatinum á flakavirkjunum, serliga tí torført var at fáa fólk at støðast á virkjunum. Yvirupphitaði búskapurin gjørdi sostatt útflutningsvinnuna minni kappingarføra. Hetta gjørdist sera tungt at vinna aftur, tá fiskivinnustudningarnir vóru minkaðir fyrst í 90árunum. Vantandi fíggjar-

politikkurin og yvirupphitingin gjørdi tað sostatt sera torført fyri útflutningsvinnuna at koma fyri seg aftur.

3.4. Niðurstøða.

Undirritaði heldur, at fíggarpolitikkurin, sum førður var í 80árunum var ábyrgdarleysur. Undirritaði heldur somuleiðis, at tað var ábyrgdarleyst ikki at gera nakað við assymetriina í rentuskattingini. Fylgjurnar av fíggarpolitikkinum og serliga vantandi fíggarpolitikkinum hava verið ovurhonds stórar.

Undirritaði heldur, at nógv týðir uppá, at meirilutin av føroyskum politikarum vantaði grundleggjandi vitan um búskaparlig viðurskifti.

Undirritaði veit ikki, um Landsstýrið lurtaði eftir búskaparligu ráðgevingini frá embætisfólkunum í Landsstýrinum. Undirritaði hevur ikki sæð stórvegis av skrivligum tilfari um búskaparpolitiska ráðgeving. Helst kunna Bjarni Olsen og Høgni Joensen, ið vóru fulltrúar á búskapardeildini í 80árunum svara hesum.

Undirritaði heldur, at soleiðis sum ráðgevingin og ávarðingarnar hjá ráðgevandi nevdini vóru gjørdar til onkis (bagatelliseraðar) á nærum hvørjum ári, tænar føroyskum politikarum til lítlan sóma. Ósemjan millum føroyskar politikarar øðrumegin og ráðgevandi nevdina hinumegin um hvussu álvarslig støðan í veruleikanum var, vóru eitt tekin um, at føroyskum politikarum stórliga vantaði innlit í búskaparviðurskifti.

Um politikarar veruliga høvdu skil fyri hvat teir gjørdur við føroyska búskapin, og kortini lótu standa til, so er ikki talan um ódugnaskap, men okkurt nógv verri.

Hóast ráðgevandi nevdin var samansett av fólk, sum ikki høvdu sum fulltíðarstarv at fylgja við føroyskum búskapi, so heldur undirritaði, at ráðgeving teirra sum heild var kvalifiserað, og at tað var ábyrgdarleyst ikki at nýta hesa ráðgeving.

Undirritaði heldur, at tað til eina og hvørja tíð áliggur Landsstýrinum ein skylda til at útvega sær tað best hugsandi ráðgevingina um búskaparviðurskifti, og at seta av neyðuga tilfeingið (fólk og pening) til hetta endamálið.

Undirritaði heldur, at skeivu uttanlandsskuldarpapperðirnar vóru medvirkandi til, at politikarar ikki tóku støðuna í nóg stórum álvara. Viðmerkjast skal tó, at sjálvt tann lægra uttanlandsskuldin, tvs. tann uttanlandsskuldin, ið føroyskir politikarar vistu um, var alt ov stór. At politikarar ikki vistu hvussu stór uttanlandsskuldin var, er tí ikki nøkur haldgóð grundgeving fyri at onki var gjørt.

3.5. Møguligar ábøtur.

3.5.1. Abyrgdarloysi.

Ilt at bøta um ábyrgdarloysi og politiska opportunismu. Tann politikari, ið gevur veljaranum tað, ið hann ynskir uppá stutt sikt, uttan at hava

nakað fyrilit fyri, hvat hetta kann føra við sær upp á longri sikt, átekur sær stóra ábyrgd. Men hóast politiskur ódugnaskapur og ábyrgdarloysi hevur ført til, at 6000 føroyingar eru sendir í útlegd, og at teir sum eftir eru skulu stríðast við landskassaskuld inntil ár 2020, so er einasta revsing fyri eitt tilíkt brot, at politikarin skal rokna við ikki at vera afturvaldur.

3.5.2. *Kunnleikastøði.*

Hinvegin kann ein bota kunnleikastøði hjá politikarum um búskap (og helst um okkurt annað týðandi fakligt øki aftrat). Tá hugsað verður um, hvussu stóra ábyrgd ein sum veljari letur til lögtingsmenn og til landsstýrismenn, er tað órímiligt at hesir kunnu hava hesa ábyrgd, uttan at hava kunnleika til t. d. tjóðarbúskap. Fólkaræðið er nú einaferð soleiðis háttað, (og eigur at vera so), at ein kann veljast til Løgting uttan nakran fakligan førleika. Í øðrum londum er tað so, at nýggir tinglimir vera skúlaðir innan fleiri fakøkir, m. a. búskaparfrøði. Henda skúling fer fyrst og fremst fram innanflokka.

Uttan at taka støðu til á hvønn hátt ein skúling eigur at fara fram, heldur undirritaði, at tað er alneyðugt at hava okkurt slag av skipaðari skúling av landsstýrismonnum, tingmanningum og øðrum ábyrgdarfólki í flokkunum.

3.5.3. *Óheft ráðgeving um búskaparviðurskipti.*

Av tí, at metingarnar hjá Ráðgevandi Nevndini av føroyska búskapinum ikki vóru føroyskum poltikarum til vildar, og metingarnar av førda politikkinum var sera kritisk, royndu føroyskir politikarar at gera ráðini til onkis. Í fyrsta lagi tí ráðini skuldu vera ókvalifiserað, tí tey komu frá fólki í einum øðrum landi, og at hesir útlensku búskaparfrøðingarnir tí ikki skuldu hava skil fyri føroyskum viðurskiptum. Í øðrum lagi tí ráðini vóru skrivað til forsætismálaráðið í Danmark og ikki til føroyingar. Í triðja lagi tí ráðgevandi nevdin var sett av forsætismálaráðnum og sostatt ikki óheft. Undirritaði heldur tó, eftir bestu sannføring, at ráðgevingin hjá Ráðgevandi Nevndini í 80árunum var vælqualifiserað.

Somuleiðis heldur undirritaði, at um ráðgevingin um føroyska búskaparpolitikkinn í 80árunum var gjørd av føroyskum búskaparfrøðingum til føroyska almenningin og Landsstýrið, so hevði henda ráðgeving ikki verið stórt øðrvísi enn tann hjá Ráðgevandi Nevndini.

Undirritaði heldur tó, at tað er av alstórum týðningi, at føroyski almenningurin hevur eina politiskt óhefta meting av gongdini og støðuni í føroyska búskapinum, sum er gjørd av føroyskum búskaparfrøðingum. Hetta ger sannlíkindini betri fyri at sitandi Landsstýri í ávisan mun mugu taka støðu til tað, ið ført verður fram, og kunnu ikki umbera seg við, at ráðgevingin er gjørd av útlendingum til útlendingar.

Landsstýrið hevur miðskeiðis í 90árunum stovnað føroyskt Búskaparráð, sum skal geva óhefta ráðgeving um føroyskan búskap, og skal geva út frágreiðingar um føroyska búskapin. Fyri at ráðið kann vera óheft av

Landsstýrinum, verða limirnir settir eftir tilmæli frá Fróðskaparsetri Føroya.

Hetta er eitt ítøkiligt stig rætta vegin, og kann móguliga gera, at tilvitanin um búskaparviðurskifti verður størri í føroyska almenninginum og millum politikarar sum heild.

3.5.4. Aðalorðaskifti.

Undirritaði hefur skilt, at búskaparbólkurin, ið arbeiðir við fullveldisættlanini fer at skjóta upp, at hava aðalorðaskifti í Løgtinginum á hvørjum vári um fíggjarpolitikkin, júst tí fíggjarpolitikkurin er so nógv tað mest týðandi amboðið í føroyska búskaparpolitikkinum. Undirritaði heldur, at hetta kann vera eitt gott hugskot. Hvussu gagnligt eitt tílíkt orðaskifti fær verður, veldst tó nógv um, í hvønn mun komið verður fram til skilagóðar niðurstøður og serliga um sitandi Landsstýri og samgonga kenna seg bundin av einari skilagóðari niðurstøðu.

3.5.5. Tvungin skrivlig ráðgeving.

Undirritaði hefur skilt, at í øðrum londum, t. d. Noregi, kunnu týðandi politiskar avgerðir ikki takast uttan so, at politiski myndugleikin frammanundan hefur útvegað sær skrivligt fakligt tilmæli um málið. Sostatt kann altíð aftaná síggjast um politikarin/politikararnir tóku avgerð í tráð við frægastu fakligu ráðgevingina ella t. d. beinleiðis ímóti fakligu ráðgevingini.

Ein tílík skipan hefur fleiri forimunir.

Týðandi politiskar avgerðir verða betur umhugsaðar og grundgivið verður skrivliga fyri og ímóti ætlaðu avgerðini. (avgerðargrundarlagið verður dokumenterað).

Politikarar kunnu ikki aftaná siga at teir gjørdu stór mistøk, tí teir ikki vistu betur. Sum nú er kunnu politikarar framvegis taka stórar og týðandi avgerðir, sum kunnu verða skaðiligar fyri samfelagið og kunnu samstundis siga at teir ikki vistu betur.

Ein skipan við tvungnari ráðgeving er tí betur egnað at plasera ábyrgd.

Sjálvt við frægastu fakligu ráðgeving fara feilir at vera gjørdir. Embætismenn fara eisini í framtíðini at gera faklig mistøk, eins væl og politikarar fara at gera politisk mistøk.

Undirritaði heldur tó, at við eini skipan við skrivligari tvungnari ráðgeving, fara feilirnir ikki at vera so nógvir og so stórir.

13.31. Samantak

§19-nevndin hefur gjørt av at lata tær nógvu áhugaverdu skrivligu frágreiðingarnar „tala“ fyri seg.

§19-nevndin skal bert viðmerkja í stuttum her, at allarflestu frásøgu-fólkini eru samd um, at skeivar politiskar og umsitingarligar avgerðir vórðu tiknar í 80-árunum.

Orsakirnar vóru fjølbroyttar, og eitt samanspæl millum tær fekk álvartilgjar avleiðingar fyri landið og fólkíð.

Í álitinum til lögtingsmál nr. 37/1994, um kanning av møguligum óregluligum politiskum og umsitingarligum avgerðum, varð m.a. víst á

- ófullfíggað lógarverk,
- tørvandi samskipan,
- vantandi fyrisitingarligur førleiki, og
- vantandi arbeiðsmegi.

§19-nevndin er sannførd um, at orsakirnar, at landið fór av knóranum fyrst í 90-árunum, eru fjølbroyttari enn so.

13.31.1. Lógarverkið

Fleiri av høvuðsfólkunum vísa á, at lógarverkið var ikki dagført, soleiðis sum tað er neyðugt í einum nútíðar samfelag.

Í frágreiðingunum verður m.a. víst á, at heimildarlóginar vóru ofta ófullfíggaðar. Kunngerðir á týðandi økjum vantaðu, t.d. viðvíkjandi krøvum um eginpening. Almenn roknskaparlóg vantaði, og stýringin við m.ø. veðhaldsveitingunum var tikin burtur úr fíggarlógarviðgerðini. Nógvu „landskassagrunnarnir“ gjørdu, at tað var ikki møguligt at gera greitt yvirtilt yvir útreiðslur og inntøkur landskassans.

Onkur vísir á, at dansk lóggáva varð sett í gildi í Føroyum uttan serliga tillaging. Orsøkin var kanska, at umsitingin var lutfalsliga lítil og hevði ilt við at lúka krøvini til stórt og fjølbroytt lógarverk.

Frágreiðingarnar vísa eisini, at leiðandi politikarar hildu ikki lógarverkið vera ófullfíggað. Teir vóru ikki kunnaðir um, at hámarkið í heimildarlógum var nátt. Víst verður á, at Fíggarnevndin tók undir við teimum tilmælum, ið vórðu givin í Landsstýrinum, og tá ið harafturat kom, at „løgfrøðingar o.a. høvdu kannað og viðgjørt málið, varð hildið, at málið var í lagi“.

§19-nevndin heldur tað liggur fast, at lógarverkið í 80-árunum var ófullfíggað, og at ábyrgdin fyri hesum lá hjá politisku leiðsluni, ið annaðhvørt fekk ikki stundir at gera eitt fullfíggað lógarverk ella visti ikki, at lógarverkið var ófullfíggað.

13.31.2. Samskipan

Frágreiðingarnar geva nógva dømi um vantandi samskipan. Í fleiri førum er orsøkin, at lógarverkið var ófullfíggað, og arbeiðsmegi vantaði.

Víst verður m.a. á, at tað var ein meinbogi, at lögtingsgrannskoðar-

arnir ofta komu við álitum sínum fleiri ár ov seint. Atfinningar og viðmerkingar fingu tí ekki neyðugar og skjótar avleiðingar. Ofta var Landsstýrið, ið álitid viðviki, farið frá, tá ið álitid skuldi verða viðgjört í tinginum.

Eisini verður víst á, at politikarunum og landsumsitingini vantaði yvirlit yvir, hvussu almenna hjálpin til vinnulívið samanumtikið ávirkaði samfelagið.

Fleiri dømi eru um, at politiski leiðarin í Landsstýrinum legði upp í málsviðgerðina og broytti avgerðirnar hjá málsviðgeranum.

Løgfrøðiliga kanningin, um krøvini til eginpening vóru lokin, var ofta tilvildarlig og vánalig.

§19-nevndin er sannførd um, at samskipanin í 80-árunum var vánalig. Tann „umsitingarliga traditióin“ frá 60-árunum og 70-árunum helt fram í 80-árunum. Tað hevði við sær krøv um stóran politiskan dugnaskap og neyva umsitingarliga samskipan. Hesi krøv kundi hvørki politiska leiðslan ella embætisverkið lúka til fulnar.

13.31.3. Fyrisitingarligi førleikin

Fleiri frágreiðingar vísa á, at umsitingin hevði ikki neyðuga fakliga førleikan, tá ið hugsað verður um, at tað var neyðugt í 80-árunum at taka støðu til nógv „tung“ mál. Ofta skuldi eitt og sama fólk umsita fleiri málsøki. Tí var ikki altíð gjørligt hjá málsviðgeranum at taka stig til at broyta lógir og kunngerðir o.s.fr.

Sum dømi verður nevnt, at í størri samfelagi eru tað ofta fleiri málsviðgerar/embætisfólk at umsita eina ella fáar greinir í einari lóg!

Nógvu skipamálini um veðhald, lán o.s.fr. settu ikki bert krøv til dagførda lóggávu, men eisini krøv til førleika í bankavirksemi, kredittmeting o.s.fr.

§19-nevndin er sannførd um, at fyrisitingarligi førleikin í landsumsitingini vantaði, samanborið við tey stóru krøv, politiska leiðslan og skipanin settu.

Hóast embætisverkið og málsviðgerarnir vóru dugnaligir, var ofta ógjørligt at lúka nógvu krøvini, ið vórðu sett til embætisverkið, ið var ovbyrjað frammanundan.

Ábyrgdin lá hjá politisku leiðsluni, ið oftari átti at leitað sær ráð uttanífrá, m.a. í Búskaparráðnum.

13.31.4. Arbeidsmegin

Tær flestu skrivligu frágreiðingarnar vísa á, at vantandi arbeidsmegi var stórir trupulleiki í 80-árunum. Uppgávarnar í landsumsitingini vuku hesi árin, men starvsfólk og fulltrúar gjørdust ikki samsvarandi fleiri.

Sum dømi er nevnt, at tær umleið 120 umsóknirnar um skipabygging mitt í 80-árunum øktu arbeidstrýstið nógv.

§19-nevndin heldur, at umsitingin átti at gjørt meira vart við tørvin á størri arbeidsmegi. Víst er til, at umsitingarliga leiðslan vildi „arbeiða

einfalt og bíliga“. Skrivstovustjórin, ið tá sat, var ongin „imperiubyggjari“.

Eisini her liggur ábyrgdin kortini hjá politisku leiðsluni, ið ikki vísti nóg stóran áhuga fyri at styrkja umsitingina til nógv tyngdu arbeiðsbyrðuna.

13.31.5. Fíggjarpolitikkurin. Peninga- og kredittpolitikkurin

Í einari frágreiðing verður m.a. víst á

- at peninga- og kredittpolitikkurin var við til at blása føroyska búskapin upp
- at rentuskattaskipanin elvdi til ókritiska lánøku í útlondunum
- at føroysku bankarnir høvdu ovurgjaldføri
- at bankarnir kortini vóru ímóti at broyta rentuskattaskipanina
- at Landsstýrini áttu at havt steðgað rentuspekulatióinini
- at politiska leiðslan skuldi havt „táttað í fíggjarpolitikkin, líka frá tí at gjaldsjavnahallið fór upp um 645 mió.kr. í 1983“.

§19-nevndin kann taka undir við nógvum av tí, ið her er sagt, og er eisini samd í, at eisini peningastovnarnir áttu stóran part av skyldini, at rentuspekulatióin varð ikki steðgað, meðan tíð var, hóast endaliga ábyrgdin sjálvandi lá hjá politisku leiðsluni, og §19-nevndin kann ikki avsanna, at tað vóru politiskir álitismenn, ið vantaðu grundleggjandi vitan um búskaparlig viðurskifti.

14. SAMRØÐUR

14.1. Pauli Ellefsen, fyrrverandi lögmaður, fundur 26.02.1998

Innleiðandi spurningar:

Í hvønn mun hava teir búskaparligu trupulleikarnir í áttatiárunum sín uppruna í umstøðum og avgerðum, sum stava frá árunum frammanundan (lógarverk, lánveiting, veðhald)?

Eftir míni bestu sannføring skaptu tey trý árin undan okkara landsstýrisskeiði ikki trupulleikar viðv. lógarverki, lánveitingum og veðhaldum. Men tær faktisku broytingarnar í fiskirættindum hesi árin skaptu stórar fíggjarligar og aðrar praktiskar trupulleikar.

Landið hevði mist helvtina av fiskirættindum hjá ES. Vit høvdu ein flota, sum ikki hóskaði til umstøðurnar. Kreppulánini vóru í stóran mun avgreidd áðrenn 1981. Havi ongantið havt trupulleikar av lógarverkinum.

Áðrenn valið diskuteraðu vit nógv uttanlandaskuldina. Eg skeyt upp, at uttanlandaskuldin var 800 mió.kr. við árslok 1980, hon vísti seg at vera meira enn 1.200 mió.kr.

Samfelagið var væl fyri, tá okkara landsstýrisskeið var lokið. Annars høvdu føroyingar ikki seinni kunnað lænt so nógv afturat.

Vit góvu eisini veðhald tey fyra árin, eg sat sum lögmaður.

Burtursæð frá formellum trupulleikum í einum einstøkum føri, so vóru tað tær politisku avgerðirnar, sum lógu til grund fyri gongdini og møguligum mistøkum.

Hví gekk ofta so long tíð, frá tí at eitt lán/veðhald varð veitt, til eitt tap varð staðfest (tey elstu málini málini í dag eru 20 ára gomul, fleiri eru økt við ískoytislánum og síðani umløgð til nýggj lán o.s.fr.)?

Tað vórðu í okkara landsstýrisskeiði tikin stig til at stramma innkrevjing hjá tí almenna upp. Torbjørn Poulsen var fíggjarmálaráðharri. Veit, at tað bleiv arbeitt við at stramma innkrevjingina upp. Hvussu ið gekst við innkrevjingini minnst eg ikki. Tey veðhald, sum í dag eru 20 ár, vóru ikki serliga gomul tá.

Um lógina frá 1967 er at siga, at eg ikki veit, hví hon ikki varð endurnýggja langt áðrenn mína tíð.

Tað gjørdi meg bilsnan, at tað seinni vísti seg, at eitt notat er gjørt. Men eg eri vísur í, at Johan Djurhuus ikki hevur hildið tað verið eitt problem. Hann hevur tá ivaleyst konkluderað, at tað var dekningur í lógini.

Tað man hava verið eitt umsitingarligt mistak. Juristarnir hava gloymt at endurnýggja eina lóg.

Neyðugar lógarbroytingar komu vanliga inn á landsstýrisborð frá

umsitingini. Jóhan Djurhuus hevði ein lista liggjandi yvir tær lógir, sum skuldu endur-nýggjast.

Var skipanin við stuðuli, lánnum og veðhaldum til vinnulívið sum heild ein góð skipan?

Tað var ein neyðug skipan. Feilirnir vóru ikki í skipanini sjálvari. Feilirnir vóru, at politikararnir ikki dugdu sær hógv, tá tað snúði seg um stódd av stuðlinum, og tað var eisini galdandi í mínum egna skeiði. Ikki minst seinast í 1984. Uppskot til 90 mió.kr. í stuðuli afturat varð lagt niðan í tingið tá.

Ella fordi benda skipan við sær, at tað almenna í ov stóran mun var við í vinnuligum tiltøkum?

Í ávísum førum stuðlaðu vit vinnuni ríkiliga nógv. Men tað almenna var ikki við í tilrættaleggingini av vinnuligum tiltøkum. Tað almenna fór ikki út og gav nøkrum fyrimum og ikki øðrum. Skipanin var generell. Mismunur varð ikki gjørdur.

Varð nakað gjort yvirhøvur viðvíkjandi vinnuligari útbygging, uttan at umsitingin var við?

Hetta var ikki so relevant í táverandi vinnuni. Tørvur var ikki á fleiri skipum og virkjum. Men krøvini til tað almenna vóru stór, tá talan var um at gera nakað nýtt. Stórar verkætlanir vórðu ikki gjørdar, uttan at tað almenna var við.

Málsviðgerð generelt

Tóku lögmaður/landsstýrismenn sær sjálvir av málsviðgerð?

Fyri mítt viðkomandi eri eg sannførdur um, at øll mál vórðu viðgjørd av øðrum av stjórunum ella av fulltrúum, og góðkend av teimum. Men á landsstýrisfundum varð ofta farið niður í málini. Ofta varð málið eisini diskuterað við stjórnarar, áðrenn tað var fyri á landsstýrisfundi.

T.d. vóru fiskivinnusáttmálar diskuteraðir nógv millum stjóra og Landsstýrið. Men vit politikarar tóku okkum ikki sjálvir av málsviðgerðum.

Generelt var tað umsitingin, sum viðgjørdi málið. Tað var ongin sjálvstøðug politisk málsviðgerð.

Hvønn serkunnleika høvdu lögmaður/landsstýrismenn at stuðla sær, tá teir viðgjørd einkultmál og í samband við loysn av politiskum spurningum?

Nógv hevur verið tosað um skip. Tað var greitt, at vit vildu ikki innflyta fiskiskip tað tíðarskeiðið. Bert tvey fiskiskip vórðu innflutt umframt nøkur farmaskip. Bygging av fiskiskipum á báðum føroysku skipasmiðjunum var loyvd, tað blandaðu vit okkum ikki í politiskt uttan tað, at krav var sett til eginpening o.t.

Men farmaskipini blivu nógv diskuterað – eisini millum Landsstýrið og Fíggjarnævndina.

Mín jurídiski konsulentur var so avgjört Johan Djurhuus.

Tá talan var um skipabygging, var tað Niclas Magnussen.

Tá talan var um fíggarviðurskifti, helt eg meg sjálvan vera fòran fyri at meta um.

Gassbátunum atkvøddi eg ikki fyri. Serfrøðingar, sum eg vendi mær til í Danmark, søgdu, at teir fóru ikki at bera seg.

Globalskipini spurdi eg eisini um hjá serfrøðingum og fekk heilt øðrvísi svar. Marpol konventiónin skuldi eftir ætlan koma í gildi tá. Tí var kjansurin fyri at skipini fóru at bera seg. Men Marpol kom ikki í gildi fyrr enn eini fimm ár seinni.

Nógvir fundir vóru í lítlu samgongu um hesi málini.

Vit skeldaðust nóg; men hinvegin so møttust vit, og vit gjørdu avtalur – skrivligar avtalur.

Var tað lóggávumessigur dekningur?

Tað kom ofta fyri, at Johan Djurhuus og eg diskuteraðu um jurídiskan dekning. Hvussu langt mann kundi fara.

Eitt dømi, sum ikki hevði við skipabygging at gera: Vit gjørdu eina ferð bevíst nakað, sum vit ikki høvdu loyvi til. Vit fóru at skjóta hval við Hvítakletti. Johan Djurhuus gjørdi vart við, at hetta høvdu vit ikki loyvi til.

Vit diskuteraðu ofta um formalia var í lagi. Tað var avgjört intentiónin. Tað ergrar meg, at 67 lógin ikki var fangað.

Var umsitingarliga orkan í landsstýrinum sum heild nóg stór?

Ja. Eitt fyrivarni. Eg kann hugsa mær, at tað var ein ávísur trupulleiki á Gjaldstovuni. Tað var ein meiningsmunur millum meg og Gjaldstovuna. Eg blandaði meg bert tvær ferðir uppí á tí økinum. Tað var, tá ið kelduskatturin skuldi innførast. Eg var eisini ímóti, at Gjaldstovan fekk eitt stórt EDB annlegg. Hetta hevur móguliga seinkað nøkur ting viðv. skráseting o.ø.

Høvdu teir persónar, sum viðgjørdu málið um lán/veðhald v.m. (herundir mál, sum kravdu „bankaserkunnleika“) nóg góðan førleika?

Ja.

Var manningin á hesum økinum nóg stór?

Ja. Um eitt mál gekk ov seint, so var tað sum oftast tann politiska viðgerðin – at vit vóru politiskt ósamdir – sum seinkaði málsviðgerðini, og ikki umsitingin.

Tóku vanlig skrivstovufólk sær av at viðgera lettari mál (í staðin fyri starvsfólk við akademiskari útbúgving)?

Ringt at svara uppá. Gunnar Gunnarson var ikki akademikari. Tað bleiv tað ikki verri av. Hann hevði eitt stórt økið. Haldi ikki, at tað hevði

verið nógv betri á teirri deildini, fyri tað um akademikarar vóru komnir afturat. Hvat kontórfólkini gjørdur fyri teir, veit eg ikki.

Eri ósamdur í, at skipamálini fingur ov ringa viðgerð.

Áðrenn mína tíð helt eg hetta vera galdandi. Jú minni málini vóru, jú fleiri landsstýrismenn blandaðu seg uppí. Stór mál blivu ofta bara avgreidd av fulltrúum. Fleiri stór mál lógu hjá fulltrúunum í longri tíð, tí teimum manglaðu politiskan dekning.

Embætisumsitingin var nærur perfekt í mínari tíð.

Tann politiska viðgerðin var í okkara tíðarskeiði ikki nóg góð. Men munandi betri enn áðrenn og aftaná.

Hvørjar avgerðir vórðu tiknar á landsstýrisfundum (í stórum og smærri málum), og hvussu varð skilt ímillum mál, sum skuldu á landsstýrisfund og onnur mál?

Ógvuliga nógv mál vórðu viðgjørd á landsstýrisfundum. Stjórnarnir tóku støðu til, um mál skuldu á landsstýrisfund. Fulltrúarnir innstillaðu, um mál skuldu á landsstýrisfund.

Eg haldi, at tað er ein vandi við, um lögmaður ella landsstýrismenn kunnu ekspedera eitt mál, áðrenn tað kom á landsstýrisfund.

Eg nevndi í áðni, at eitt mál um stuðul uppá 90 milliónir var skrivað og lá í tinginum (varð tó ikki lagt fram), áðrenn tað kom á landsstýrisborð. Men tað var tætt uppundir val, og tað bleiv góðkent á landsstýrisfundi, áðrenn tað bleiv viðgjørt í tinginum.

Eg meini ikki, at flotin var í kreppu tá.

Tann praktiska og tekniska viðgerðin av málunum.

Hvussu var tann praktiska mannagongdin í viðgerðini av stuðuls-, láns-, og veðhaldsmálum?

Tað var tann politiski viljin, at bygging av skipum ikki skuldi eskalera, men at vit skuldu byggja javnt nógv hesi árin. So høvdu vit øll hesi skipini, sum vóru komin í klemmu í Norðsjónum og aðrastaðni. Jørgen Hansen hevði hesi mál um hendi, og eg meti, at tey vóru í góðum hondum. Talan var tey árin bert um eitt minni mistak, at eitt pant í einum skipi varð slept av einum mistaki, men landskassin misti onki.

Eg meini, at Jørgen Hansen gjørdi eitt gott arbeiði. Aftaná kann mann siga, at vit vóru ov lagaligir, men tað vóru politikararnir, sum høvdu ábyrgdina, ikki umsitingin.

Jørgen Hansen hevði ábyrgdina av at skráseta eigaraskifti, veðhald o.a. í dialogi við juristarnar í býnum.

Ongi samlað yvirlit yvir, hvussu stór veðhaldini vóru blivin, komu til Landsstýrið. Samstarvið millum Landsstýrið og Gjaldstovuna var ikki heilt gott, orsakað av ósemju um EDV-útbygging á Gjaldstovuni.

Veit ikki av, at Gjaldstovan í summum førum ikki fekk fráboðan um, at lán og veðhald vóru givin.

Tað eru eisini onnur dømi um seina roknskaparførslu. Gjaldstovan

hefur sum sagt ivaleyst verið nakað sein orsakað av tørvandi EDV-orku.

Til og við 1993 vóru ársroknskapirnir lítið og onki verdir.

Men tað hevði ikki broytt politisku mannagongdina, um teir vóru øðrvísi. Politikararnir høvdu ikki handlað annarleiðis av tí.

Ekspeditiónsfeilir hava ivaleyst verið, um t.d. veðhald eru givin, men ikki skrásett á Gjaldstovuni.

Lóggávan

Hvør deild í landsumsitingini hevði ábyrgd av dagføring av lóggávuni (dømi: lóg nr. 13/1967)?

Tað vóru ongar deildir í Landsstýrinum. Áðrenn eg kom til, var bara ein stjóri, Johan Djurhuus, ein góður gamaldags umsitingarleiðari. Tá ið eg kom, varð eisini Árni Olafsson settur sum stjóri við ábyrgd fyri fiskivinnusáttmálum o.t.

Tað var nýtt fyri meg, tá tað seinni vísti seg, at ein lóg, sum skuldi endurnýggjast, ikki bleiv endurnýggjað.

Johan Djurhuus hevði ein lista yvir hesi mál. Skrivstovustjórinn hevði hesi mál um hendi. Fiskivinnusáttmálar, fiskivinnumál og uttanlandsmál hevði Árni Olafsson ábyrgd av.

Yvirlit yvir formellu ábyrgdarskipanina er í Landsstýrinum. Yvirtrekið, sum nógv bleiv tosað um, var ferðing – ferðakontoin varð yvirtrekt.

Stjórnarnir og fulltrúarnir høvdu eftirlitið. Jalgrím Hilduberg hjálpti mest Johan Djurhuus við lóggávuverkinum.

Eginpeningur

Var nokur greið definitión í lóggávuni av „eginpeningi“?

Nei tað haldi eg ikki, at tað var í lóggávuni. Men vit í Landsstýrinum høvdu eina greiða definitión. Áðrenn 1981 var ongin definitión í Landsstýrinum heldur. Frá 1981-84 setti eg sjálvur greið krøv. Tað skuldi ongin maður byggja skip, uttan at hann á sínari ognaruppgerð kundi prógva, at hann var góður fyri 10%. Vit talaðu um serligar ognaruppgerðir, sum eisini vórðu sendar til Fíggjarnevndina. Havi sjálvur vurderað summar av ognaruppgerðunum, serliga tær fyrstu.

Starskipini og Traderline komu við ognaruppgerð, ið var gjørd til endamálið av grannskoðara, aðrar av øðrum enn grannskoðara, og tær vóru í ordan. Hetta vóru fyrstu málini, eg sjálvur kannaði.

Tað næsta var so, um umsøkjarin vildi engagera síni 10%. Tað bleiv góðkent av Fíggjarnevndini, at maðurin lænti eginpeningin, um so var, at omanfyrenevnda krav varð uppfyllt, og at eginpeningur ikki var læntur við pant í skipinum.

Maðurin skuldi vera bundin av teimum í 10%-unum.

Í seinni valskeiðum áttu menn neyvan 10% og fóru ikki fallitt við skipunum, blivu kanska heldur ríkari.

Í Globalmálunum var onki problem at prógva eginpening. Eg havi onki pappír sæð, sum prógvar, at nakað ólógligt var í eginpeninginum í partsreiðaríunum. Gassnevndin hevur – eri eg fullvísir í – heldur onki funnið.

Um so var, at eginpeningurin var uppbrúktur, tá ið bátarnir vóru lidnir, hvat varð so gjørt?

Hatta havi eg hugsað nógv um; men eg havi ongantíð verið við til at tikið støðu til tílíkar broyttar umstøður, frá tí skipabyggingin byrjaði, til skipið var liðugt.

Men um so var, hevði eg roynt at fingið juristarnar at funnið eina loysn, um umsøkjararnir uppfyltu krøvini tá loyvið at byggja varð givið, eins og tá veðhaldið varð givið.

Vóru praksis og krøv frá Landsstýrinum til eginpening í samband við skipamál greið og tey somu øll árin?

Ja. Í einum máli var eg aftaná eitt sindur nervøsur – nettupp um gassbátarnar. Ivan Johannesen, fíggjarnevndarformaður, segði mær tó frá, at málið hevði verið í Fíggjarnevndini og var í lagi.

Nær skuldu krøvini um eginpening vera lokin – tá ið søkt varð, ella tá ið tilsøgn um stuðul varð veitt?

Hvussu við provisiónum o.a sum eginpeningur?

Tilsøgnin varð givin út frá tí, at menninir vóru góðir fyri 10% áðrenn skipini fóru í gongd. Vit sluppu á tann hátt undan øllum diskussiúnunum um provissión o.a.

Vistu flest øll, sum søktu um stuðul í Landsstýrinum/landssumsitingini av, at eginpeningurin í ein ávísan mun kundi fáast til vega bæði við provisiónum og lánum frá undirleverandørum og skipasmiðjum?

Fyrsta dømið var Erling Laksafoss. Fekk umboð fyri MBM í 70-unum. Eg haldi, at tað var fullkomiliga í ordan, at hann innroknaði sína vanligu provissión í partapeningin. Onki problem stóðst av, at summir umboðandi útgerð til skipini konverteraðu ein part av provissiónini til partapening. Johan Djurhuus, Kristoffur Thomassen og eg vóru samdir um hesi mál.

Var ein ikki forhandlari (leverandørur), bar hetta ikki til.

Eg fekk eina klagu um leveransu av motorum og spurdi Niclas Magnussen um hansara meining. Hann metti, at tað var vónleyst at taka støðu til tann spurningin. Tað var ringt at meta, nær prísurin orsakað av hesum bleiv ov høgur, tá kappingin var sera hørð. Eg diskuteraði problemið nógv við Niclas Magnussen, uttan at vit komu til endaliga niðurstøðu.

Vit góðtóku eginpening, sum var lán frá leverandøri. Men treytin var

framvegis, at maðurin var góður fyri eginpeningin. Leverandørunin fekk onki pant tinglýst við panti í skipinum orsakað av hesum.

Eitt lán í Global varð viðgjørt umsitingarliga. Fíggjarnevndin forlangaði, at tað ikki skuldi tinglýsast í skipinum.

Hevði Landsstýrið nóg gott eftirlit við, um krøv til eginpening vóru lokin?

Ja. Eg havi eftirfylgjandi ivast í einum máli, Gassbátunum, men eri blivin sannførdur um, at tað var í lagi.

Hvør hevði ábyrgd av hesum eftirliti, og hvussu fór hetta eftirlit fram?

Kristoffur Thomassen undir Johan Djurhuus.

Hvønn týðning hevði politiska ynskið um frambaldandi búskaparligan vøkstur í samfelagnum, m.a. við skipabygging móttvegis høvðum og greiðum krøvum til skjalprógvaðan eginpening?

Fleiri vóru, sum vildu sleppa at byggja skip t.d. svartkjaftaskip. Men tað var eitt absolutt krav um 10% í eginpeningi, og komu tey tí ikki í okkara landsstýrisskeiði, men fleiri komu seinni. Kravið til eginpening gekk fram um ynskið um búskaparligan vøkstur.

Vit góvu loyvi til tveir bátar. Til Nyk og til Hvalbiar (Snoddið og Niels Paula) umframt eitt lítið skip, sum føroyingur tók við sær úr Danmark. Tummas Ørv og nakrir aðrir høvdu eitt byggiloyvi til ein bát og fingi út frá hesum loyvi til at byggja ein annan bát (Steintór), sum kom í valskeiðnum aftaná.

Niclas Magnussen og eg diskuteraðu ofta, hvussu mann kundi vurdera, um prísurin at byggja skip var for høgur ella ikki, og um tilboð vóru í lagi frá leverandørum, sum eisini læntu pening til eginpening.

Um so er, at Landsstýrið fyrst kollðómir eina ognaruppgerð, eru umsøklararnir so komnir aftur?

Henda prosessin er fyrigingin áðrenn málið er komið á mítt borð. Havi ikki verið úti fyri tí sjálvur.

Virðini av teimum ognaruppgerðum, sum eg havi verið við til at viðgera, hava seinni havt himmalhøgt virði upp um tað ásetta.

Teir komu ikki til mín, fyrr enn ognaruppgerðin var í lagi.

Hvat merkti innflutningsbannið fyri prísir á skipum á føroyskum skipasmíðjum?

Eg metti hetta fyri at vera ein stóran vanda. Vit kannaðu Skála Skipasmíðju í 1981 og høvdu neyvt eftirlit við hesari. Um Skála Skipasmíðja hevði skumpað sáttmálar frammanfyri sær, so fóru vit ikki inn í tað. Vit høvdu eisini Tórshavnar Skipasmíðju. Vit fingi seinni garanti fyri, at Skála Skipasmíðja ikki tjenti ov nógv upp á nýbyggingar. Viðvíkjandi umvælingum var greiðari kapping, tá hesar eisini kundu gerast uttanlands.

Fíggjarnevndin

Vórðu øll mál um lán/stuðul og veðbald lögð fyri Fíggjarnevndina?

Eg meini, at øll vórðu lögð fyri Fíggjarnevndina. Stuðul til skip bygd í Føroyum vórðu ikki lögð fyri Fíggjarnevndina (var ikki lógarkrav).

Byggingarnar á teimum føroysku skipasmiðjunum blivu ikki diskuteraðar í Landsstýri ella samgongu. Tað var ein spurningur millum skipasmiðjurnar og teir, sum vildu byggja.

Hvussu var samstarvið annars ímillum Landsstýrið og Fíggjarnevndina (skrivarahjálp)?

Fyrimyndarligt. Ivan Johannesen, fíggjarnevndarformaður, og eg blivu samdir um, at Fíggjarnevndin skuldi fáa allar upplýsingar yvirhøvur. Eitt valskeið var við ongum trupulleikum við Fíggjarnevndina. Men tað var sjálvandi ymiskt, hvussu drúgv málsviðgerðin var í Fíggjarnevndini.

T.d. fóru tríggar fakturamappur um upplýsingar um „Starmenninar“ tvær ferðir til Fíggjarnevndina.

Johan Djurhuus var í sínari tíð stjóri fyri bæði Løgtingið og Landsstýrið, og tað riggaði fínt. Ongin vansi var við, at embætismenninir gingu aftur í Landsstýrinum og í Løgtinginum.

Landsroknskapurin

Hvør var orsøkin til, at landsroknskapurin og aðrir almennir roknskapir við viðmerkingum frá lögtingsgrannskoðarunum og roknskapargrannskoðanini, vórðu lagdir fyri Løgtingið fleiri ár ov seint?

Útgangspunktið er, at tað var galdandi praksis, sum tað bleiv gjørt for lítið burturúr at rætta. Politikkurin í mínum lögmannsskeiði hevði ikki verið stórt øðrvísi, um teir vóru komnir fyrr.

Hvørji tiltøk vórðu sett í verk fyri at skunda undir viðgerðina av landsroknskapinum og øðrum almennum roknskapum?

Hevur ikki verið eitt punkt við topp prioriteti. Innkrevjingin av almennum útistandandi hevði størri prioritet.

Hvør hevði ábyrgd av, at grannskoðanarligir spurningar vórðu svaraðir, og at viðmerkingar, ábeitanir og átalur fingur avleiðingar, í sambandi við grannskoðan og góðkenning av landsroknskapinum og øðrum almennum roknskapum?

Leiðararnir av stovnunum. Landskassans ovasta ábyrgd hevur ligið hjá stjórunum og hjá mær. Men tað var so vælsignað lítið at taka støðu til.

Var tað ein trupulleiki, at roknskapirnir vórðu lagdir fyri Løgtingið ov seint?

Hvørjir trupulleikar kundi talan vera um?

Ein óskikkur, men ikki ein trupulleiki.

Útlenskir lángevarar

Varð nakar mótvilji staðfestur í áttatiárunum og í byrjanini av nítiárunum frá útlenskum lángevarunum til at lána til almennar ella privatar lántakarar í Føroyum?

Tvørturímóti. Teir stóðu i kø til langt aftaná 1984. Aftaná 1984 komu t.d. 2 mia.kr. í kredittforeiningslánnum, sum blivu sleptar leysar.

Viðgerð av málum um stuðul, lán og veðhald

Hvørjir persónar í Landsstýrinum tóku sær av málum um stuðul, lán og veðhald (hvussu nógvir akademikarir og hvussu nógv skrivstovufólk)?

Undir Johan Djurhuus. Lán og veðhald: Jørgen Hansen. Nýggj skip: Kristoffur Thomassen.

Kreppuhjálpin í 80-unum hefur kravt stóra orku; men tá var tað ringasta yvirstaðið. Eg merkti ongantíð, at menn vóru ónøgdir við, at teir høvdu ov nógv at gera – burtursæð frá Gjaldstovuni. Har áttu vit helst at havt gjørt meira burturúr at fingið hesi viðurskipti at koyra.

Varð serkøn hjálp uttanífrá nýtt?

Búskaparráðið. Tað er meira Fíggjarnevndin, sum hefur brúkt Búskaparráðið heldur enn Landsstýrið, sum kontrol av tí, sum Landsstýrið gjørdi. Minnst lítið til samstarv við Búskaparráðið í mínari landsstýristíð. Men eg minnst nógv til samstarvið við Búskaparráðið, tá ið eg sat í Fíggjarnevndini.

Kom tað (ofta) fyri, at onnur (uttanífrá) blandaðu seg uppí viðgerðina av málunum (umsøklarar, lokalir politikarar, lótingslimir, fakfeløg, ráðgevandi verkfrøðingar, grannskoðarar, advokatar, skipasmiðjur o.s.fr.)

Tað, sum undraði meg allarmest var, at mann kundi sita í 4 ár og vera fyri so lítlum pressu og krøvum frá øllum teimum, sum mann kendi. Teir hava givið upp uppá forhend, tí linjan, sum vit koyrdu, var heilt greið. Eg vísti altíð til embætisfólkið (Johan Djurhuus). Eg ringdi við hvørt sjálvur til fólk, sum eg hevði álit á, og spurdi, hvat teir hildu.

Bleiv ikki tarnaður av ágangi uttanífrá. Áðrenn 1981 og aftaná 1984 kann eg skilja, at tílíkur ágangur hefur verið.

Tað, at politikarar ikki hava kunnað samst um mál, hefur gjørt, at tey ikki eru avgreidd, og tað hefur tarnað nógv meira enn ágangur uttanífrá.

Kom tað (ofta) fyri, at ábeitanir uttanífrá fóru uttan um ein møguliga vanligan „kommandoveg“?

Tað veldst um, hvat hugsað verður um. Tí mann tosar við nógv fólk alla tíðina.

Serliga ein maður gekk á meg í heilum at byggja ein svartkjaftabát. Fólk á gøtuni spurdu ofta um ymsar útbyggingar. T.d. berghol o.a.

Eg eri vísur í, at Johan Djurhuus ikki hefur latið seg pressa.

Hvussu blivu mál um umbyggingar viðgjørd?

Í 1981 høvdu vit smekkkfult av skipum, sum skuldu umbyggjast og koma inn á Føroyaleiðina. Mann kann saktans diskutera, um mann skuldi latið nøkur skip farið fallitt. Vit mistu so nógv í ES-sjógvi, men mann valdi at lata teir liva.

Tað var ein politisk avgerð, at lata umbyggingina fara fram – ikki ein umsitingarlig.

Fíggjarlógarmannagongd

Hevði politiska leiðslan nóg stóra virðing fyri fíggjarligu avmarkingunum (m.a. ásettar í lóg, kumngerð og fíggjarlóg)?

Vit høvdu virðing fyri hesum. Vit staðfestu meirforbrúk ymsa staðni; men støðan til formellu viðgerðina hevur líka frá tíðini hjá Petur F. Christiansen verið eitt sindur skiftandi. Onkur segði áðrenn mína tíð, hví gera eina eykafíggjarlóg? Útreiðslan kom at vera staðfest og góðkend saman við roknskapinum.

Politisku úrslitini høvdu ikki verið øðrvísi, um vit fingur betri fíggjarliga orientering.

Politisk motiv í sambandi við stuðul, lán og veðhald

Er tað møguligt at lýsa veruligu politisku motivini í sambandi við at stuðul, lán, veðhald vórðu veitt, t.d. lógin frá 1988 um serlán til kreppurakta fiskiflotan?

Vil fegin sleppa undan, at úttala meg um tíðina eftir mítt skeið sum løgmaður.

Var Landsstýrið í veruleikanum sinnað at veita fíggjarligan stuðul uttan at rokna við afturgjalding?

Nei – absolut nei. Men frá mínari tíð í Fíggjarnevndini vóru tað 2 skip, sum ein hevði ilt av, men tey koyrdu fínt langt inn í 80-ini.

Varð stuðul veittur fyri at varðveita ávís skip í fiskiflotanum (ávísir reiðarar sluppu at halda áfram, sjálvst um teir høvdu falna skuld til landskassan)?

Generelt skuldi lóggávan galda øll skip.

Gullfinnur varð innfluttur, áðrenn eg kom til. Skipið fekk serligan stuðul.

Reynsatindur. Tað var eitt politiskt krav, at Reynsatindur skuldi til Fuglafjarðar. Hann hevði ikki eginpening. Innflutningsloyvið var longu játtað, og tí kom skipið til Sandavágs ístaðin (produkt av ósemju um svartkjaftavinnuna)

Tveir sambandsmenn komu til mín og søgdu, at tú kanst ikki blíva við at siga nei til alt. Tí bleiv Reynsatindur innfluttur.

Framtíðar bygnaðurin

Eru broytingar bendar seinnu árin, sum hava ført við sær, at landsumsitingin

er styrkt og er f6r fyrri at veita eina meira effektiva og sakk6na viðgerð av málum?

Onki at ivast í, at tað at vit hava fingið deildir, meira EDV osfr. ger tað betri.

14.2. Jógvan Sundstein, fyrrverandi l6gmaður, fundur 26.02.1998

Um sítt politiska virki upplýsir hann: Valdur á ting í november 1970. Tingformaður 1981-84. Í andstöðu 1970-74, 1984-88 og 1993-94. L6gmaður 1989-91, Fíggiarmálaráðharri 1991-93.

Innleiðandi spurningar:

Í hvønn mun hava teir búskaparligu trupulleikarnir í áttatiárunum sín uppruna í umstøðum og avgerðum, sum stava frá árunum frammanundan (l6garverk, lánveiting, veðhald)?

Um so er, at l6garverkin v6ru ófullfíggið, so var tað uppgávan hjá teimum sum komu til at broyta l6garverkið.

Sjálvandi hava l6garverkin og veðhaldini havt eina ávísa ávirkan. Men tað v6ru langt frá allir trupulleikarnir. Peningaríkiligheitin í sær sjálvum var ein trupulleiki. Ikki bara hjá tí almenna.

Fleiri mál eru blivin aktuell fleiri ár seinni, enn lánini og veðhaldini vórðu givin. Eitt einkult mál í sær sjálvum er ikki nóg mikið til at elva til trupulleikar í øllum samfelagnum. Tá ið alt samfelagið fær trupulleikar, so koma eisini øll engagementini hjá tí almenna í vanda. Omanfyrenevndu trupulleikar eru bara ein partur av myndini. Samanhangur er ímillum búskaparligar og vinnuligar trupulleikar.

Hví gekk ofta so long tíð, frá tí at eitt lán/veðhald varð veitt, til eitt tap varð staðfest (tey elstu málini í dag eru 20 ára gomul, fleiri eru økt við ískoytislánnum, og síðani uml6gd til nýggj lán o.s.fr.)?

Kann ikki svara so nógv fyrri tí. Havi ikki verið involveraður persónliga. Nógv ár kunnu ganga, áðrenn tað stendst tap av einum veðhaldi. Bankin kravdi ikki pengarnar, har landskassin stóð og skyldaði. Bankin fekk rentur. Frá Landsstýrisins síðu rokni eg við, at ein partur av hugsanarháttinum hevur verið, at mann kundi líka so gott standa sum kautionistur, sum sjálvur at taka lánini. Men tað hevði helst verið bíligari at tikið lánini yvir beinanvegin

Dømi: IRF tekur eitt lán i hollendskum banka. Landskassin garanterar. Spurdir, hví teir ikki krevja lánið inn, svara teir, at teir fáa meira burturúr at fáa renturnar. Síðani bleiv ruddað upp. Tað gav betri rentur, at lánið stóð í restancu.

Uml 1991-1992 byrjaði bankaeftirlitið at krevja, at ruddað varð upp í landskassaveðhaldunum.

Var skipanin við stuðuli, lánnum og veðhaldum til vinnulívið sum heild ein góð skipan?

Veðhald havi eg ongantíð hildið verið ein góð skipan. Forkastiligt. At tað hevur verið neyðugt í ávísimum førum, er nakað annað. Men stuðul og lán kunnu hava verið góðar og neyðugar skipanir (Ráfiskagrunnurin). Trupulleikin hevur verið, at mann ikki dugdi at halda uppat. Mann kom langt upp í 80-ini, áðrenn mann fekk tikið tað av. Men mann fór ov harðliga fram, haldi eg nú. Men tá var eg av teirri áskoðan, at tað var neyðugt at enda. Inertiin fer í gongd. Men tað ringasta er at steðga bráðliga.

Um eg persónliga bleiv biðin at veðhalda, hevði eg sagt nei – men eg hevði møguliga lænt honum pening. Mann oyðileggur framtíðar viðurskipti millum partarnar.

Kenslan man sum oftast vera, at veðhaldið verður ikki effektivt. Men formaliteturin verður beistaktiga ofta til realitet.

Tá ið tað almenna systemið fer inn og veitir veðhald, verður tað ikki gott – hvørki frá teirri almennu síðuni, eftirlit o.t., men heldur ikki tann einstaki, sum hevur fingið veðhald, uppførir seg altíð, sum hann skal.

Ella førði henda skipan við sær, at tað almenna í ov stóran mun var við í vinnuligum tiltøkum?

Ein stórur vansi í øllum hesum systeminum er, at tað almenna kom inn í myndina við stuðli, við lánveiting og veðhaldi, og har skuldi eisini bevillingur til (góðkenning í Landsstýri og í Fígggjarnevnd var nóg mikið. Seinni bleiv játtan fyri effektiv lán og veðhald sett á fígggjarlógina – eisini fyri mína tíð, so vítt eg minnist).

Næstan ongin føroysk fyritøka fór í gongd, uttan at mann fór út í Landsstýrið. Mann byrjaði við stuðulsskipaninini fyrst í 60-unum, og henda gongd vant alt ov nógv upp á seg. Mann hevur fingið eitt føroyskt vinnulív, sum í den grad hevur verið tengt at politisku skipaninini.

Hvussu hava føroysku peningastovnarnir uppfatað eitt lán við almennum veðhaldi í mun til onnur lán?

Tað gongur sjón fyri søgn. Bankin ressonerar sum so, at her er eitt lán við almennum veðhaldi, og lítið og onki varð gjørt fyri at krevja lánið inn. Fyri bankan var tað ein góður „handil“, rentan rímiliga høg og risikoin minimal – ella at kalla ongin. Eg havi fatan av, at peningastovnarnir gjørdur nógvið fyri at veita lán við almennum veðhaldi. Og eg havi eina kenslu av, at kostnaðurin av aktivinum bleiv ov høgur fyri landið. Eg meini, at mann byrjaði at avseta pengar ímóti tapi av veðhaldi longu í 70-unum.

Málsviðgerð generelt

Tóku lögmaður/landsstýrismenn sær sjálvir av málsviðgerð?

Eg kann bara svara fyri meg sjálvan. Eg kann ikki minnst, hvørki at eg

sjálvur ella teir landsstýrismenn, sum eg havi samstarvað við, hava viðgørt mál einsamallir. Tað vóru altíð embætismenn, sum viðgjördu málini og lögdu tey fyri landsstýrisfund.

Hvønn serkunnleika høvdu lögmaður/landsstýrismenn at stuðla sær; tá teir viðgjördu einkultmál og í sambandi við loysn av politiskum spurningum?

Einkultmál: Mann hevði tann serkunnleika, sum var í Landsstýrinum. Hóast umsitingin var ov lítil, so høvdu vit hóast alt nakað av fólki. Í einstökum føri fór mann út um húsið at leita eftir serkunnleika. Har vóru juristar, biologar og fólk við erfaring. Eg haldi ikki, at tað føroyska embætisverkið var verri enn t.d tað danska. Hvør einstakur embætismaður gjørdi sítt besta.

Var umsitingarliga orkan í Landsstýrinum sum heild nóg stór?

Ikki nóg stór, men fyri so vítt nokk so góð. Tað vóru tveir partar, sum høvdu ábyrgdina av tí. Annar parturin var Landsstýrið sjálvt, og hin var Løgtingið, sum skuldi játta. Ábyrgdina hevði Landsstýrið, men Løgtingið var játtandi myndugleikin. Ýnskt var at fáa bygt umsitingina út; men Løgtingið játtaði ikki peningin og lækkaði við hvørt játtanina. Hetta hendi eisini áðrenn 90-ini.

Mann hevur altíð funnist at, at umsitingin bólгнаði, og tí varð skorið í hesum postunum. Eisini manglandi tíð hjá landsstýrismonnum og skiftandi lögmonnum at seta seg inn í umsitingina og síðanin fara víðari við væl grundaðum umsóknum um at styrkja umsitingina.

Miðjan 80-ini fekk mann Bisballe (eina danska fyrítøku) at gera eitt umsitingarmodell. Lógardeild, fiskivinnudeild, samferðsludeild o.s.fr.

Tað hjálpti nakað, men samstundis var veikleikin, at tann ovasta umsitingarliga leiðslan ikki visti um alt, sum fór fram (2 pyramidur).

Stjórnarir Johan Djurhuus og Árni Olafsson vóru báðir farnir frá í 1989. Tað vóru teir nýggju deildarstjórnarar eg hevði fund við.

Høvdu teir persónar, sum viðgjördu mál um lán/veðhald v.m. (herundir mál sum kravdu „bankaserkunnleika“), nóg góðan førleika?

Teir, sum viðgjördu málini meðan eg var í Landsstýrinum, høvdu nóg góðan kunnleika, men tað vóru so fá mál í mínari tíð. Fyri mína tíð í 60-70-unum var tað primert Johan Djurhuus, sum hevði hesi mál um hendi. Seinni blivu tað fleiri málsviðgerar. Onkur kundi kanska gjørt sítt arbeiði betri, men tað vóru eisini nøkur, sum høvdu skil uppá bankaviðurskifti.

Onki nýtt lán og veðhald varð játtað í mínari tíð. Eg meini kortini, at Atlantic Airways fekk veðhald.

Var manningin á hesum økinum nóg stór?

Hevði helst verið betri, um tað vóru fleiri, sum kundu diskutera og vurdura einstøku málini.

Tóku vanlig skrivstovufólk sær av at viðgera lettari mál (í staðin fyri starvsfólk við akademiskari útbúgvning)?

Tað vanliga skrivstovufólkið skrivaði, passaði telefon, ekspederaði gongdina í sakunum, arkiveraði o.s.fr. Annars var tað akademisk fólk, sum høvdu alla saksbehandlingina. Kommunala eftirlitið var skrivstovufólk, men tað vóru fólk við erfaring. Arbeidsfordeilingin hevur verið á góðari leið (í mínari tíð).

Fram til 1987 var Løgtingsskrivstovan eisini í Tinganesi, og eg haldi, at fólk sum oftast gjørdur tað, sum tey vóru biðin um.

Tað vóru akademisk fólk, sum tóku sær av málsviðgerð – tó vóru tað skrivstovufólk við erfaring, sum tóku sær av ymsari málsviðgerð – Fordeilingin var í lagi.

Hvørjar avgerðir vórðu tiknar á landsstýrisfundum (í stórum sum í smáum málum), og hvussu varð skilt ímillum mál, sum skuldu á landsstýrisfund og onnur mál?

Tað sum eg veit um, áðrenn eg kom í Landsstýrið og eisini í mínari tíð, so komu so gott sum øll mál á landsstýrisfund. Øll mál sum høvdu onkran prinsipiellan týðning (ofta 20-30 mál).

Í einkultum førum – eftir kotumu – segði deildin, at viðkomandi landsstýrismaður saman við embætisfólki avgreiddi málið. T.d. kommunumál. Deildin avgreiddi málið og bað landsstýrismannin góðkenna.

Ongar beinleiðis rætningslinjur, men skrivstovustjórin ella fulltrúi vurderaði, um málið skuldi fyri á landsstýrisfund.

Viðhvørt helt mann, at málini kundu verið avgreidd uttan at koma á landsstýrisfund.

Tann praktiska og tekniska viðgerðin av málunum

Hvussu var tann praktiska mannagongdin í viðgerðini av stuðuls-, láns- og veðbaldsmálum?

Nøkur skip vórðu avgreidd umsitingarlaga. Tey vóru játtað frammanundan. Hesi mál avgreiddu vit. Vit fingur eina nýggja eginpeningsreglugerð, sum varð samtykt beint áðrenn eg kom í Tinganes. Fiskivinnudeildin sat við teimum málum. Alfred Petersen avgreiddi. Vit ansaðu eftir ikki at involvera okkum persónliga. Ein av teimum fyrstu avgerðunum eg tók, tá ið eg kom í Landsstýrið, var at Skála Skipasmiðja ikki skuldi fáa hjálp.

Gekk illa at skráseta ábyrgdir landskassans á Gjaldstovuni ?

Í byrjanini var tað Johs. Thomsen, men hann fór úr starvi fyri mongum árum síðani. Aftaná hann var tað umsitingin í Tinganesi, sum skuldi syrgja fyri, at Gjaldstovan fekk upplýsingarnar til skrásetingar.

Í onkrum einstøkum føri hevur ein fulltrúi arbeitt við einum uttanlandsláni, sum av onkrari orsök ikki er komið við í skrásetingina.

Systemið hefur kanska verið nóg so veikt. Men mann átti at havt eina rættvísandi mynd av støðuni.

Mann hevði hampuligt yvirblik yvir samlaðu skyldur landskassans, tí mann fekk rykkjarar. Samskiptið millum Landsstýrið og Gjaldstovuna var ikki nóg gott (seinastu 20 árin). Landsstýrið boðaði møguliga ikki hvørja ferð Gjaldstovuni frá, um t.d. ein rykkjari kom frá bankanum um, at eitt lán, sum Landsstýrið veðhelt fyri, var yvirtrekt.

Vit bóðu um og fingtu uppgerðir í Sjóvinnubankanum og Føroya Banka um samlaðu veðhaldini, og komu til kolosalar rentutilskrivningar, uppí 20%. Fóru undir at betala, og at krevja rentuniðurskrivningar. Fingu í summum førum eftirgivið part av høgu rentuni. Málini fóru síðani á Gjaldstovuna til innkrevjingar. Serligur innkrevjari varð settur á Gjaldstovuni. Fornemmilsíð var, at hetta setti nakað sving í inngjaldingarnar. Ein mangul í systeminum við innkrevjing var, at Landsstýrið hevði ikki møguleika fyri at akkordera. Ein lóg var frá 1987 (Landsstýrið og Fíggjarnevndin í felag kundu geva akkord). Hon var tikin av í 1993. 1987-lógin varð ongantíð brúkt í mínari tíð.

Lóggávan

Hvør deild í landsumsitingini hevði ábyrgd av dagføring av lóggávuni (dømi: lóg nr. 13/1967)?

Tann deildin, sum má sigast at hava ábyrgdina, er lógardeildin. Vit fingtu eina lógardeild, sum skuldi gjøgnumganga lógaruppskot. Men annars vóru tað tær ymisku deildirnar, sum høvdu hvør sítt øki, sum høvdu ábyrgd av at hava eftirlit við, um dagføringar skuldu gerast.

Tað skuldi verið lógardeildin, sum skuldi ansa eftir, at lógir vórðu dagfórdar; men ivasamt er, um henda deildin var nóg væl fyri at hava yvirblik yvir allar tilíkar neyðugar broytingar. Tað var ein yvirordnað politisk ábyrgd, at henda deild ikki var nóg væl fyri. Neyvan speedað upp til tað.

Hvør hevði eftirlit við, at Landsstýrið ikki fór upp um lógarásetta hámarkið í lánsheimildini?

Tann, sum ekspederaði, hevði ta primeru ábyrgdina. 13/67-lógin. So vítt eg veit, hevur mann verið inni á hesum, og niðurstøða er gjørd um og samanlíknað við aðrar heimildir. Lógin var ikki aktuell í mínari tíð.

Eginpeningur

Var nokur greið definition í lóggávuni av „eginpeningi“?

Hetta var ikki aktuelt hjá mær. Vit fóru at definera eginpeningin ógvuliga strangt. Eitt tað fyrsta vit fingtu fyrilagt í landstýrinum var eitt upplegg frá eginpeningsnevndini. Hon defineraði „eginpening“ greitt, men vit fingtu ikki brúk fyr tí. Um skip vóru komin, so hevði praksis verið broytt.

Tað gekk uppá, hvar eginpeningurin fanst, og hvør ið átti hann. Ikki

eginpeningur frá skipasmiðjuni. Provisiónir skuldu vera væl dokumenteraðar. Tað einasta eg beinleiðis fekk trupulleikar av vóru skipini á Skála Skipasmiðju. Nøkur ynski frá teirra síðu at góðtaka eginpening, sum Landsstýrið ikki góðkendi, og hetta var medvirkandi til, at tað gekk sum tað gekk.

Vóru praksis og krøv frá Landsstýrinum til eginpening í sambandi við skipamál greið og tey somu øll árin?

Lán frá skipasmiðjum kundu ikki góðkennast.

Eg havi ongantíð sitið í Fíggarnevndini, og tað var ikki aktuelt í mínari tíð í Landsstýrinum. Eg meini, at tað hevur verið nøkunslanda eins viðgerð. Johan Djurhuus hevur mær vitandi hildið fast við sína mannagongd. Eg veit ikki, hvat kann vera broytt aftaná, tá ið aðrir eru komnir til. Hansara praksis hevur nokk verið linari. Provisión hevur altíð verið góðtikin sum eginpeningur, treytað av, at peningurin fór inn í virkið, ið keypti ella bygdi bátin. Tann reglan er strammað upp í kungerðini. Hetta við provisión kom inn í myndina, tá ið Erling Laksa-foss bygdi Stellubátarnar. Provisiónin skuldi inntøkuførast.

Nær skuldu krøvini um eginpening vera lokin – tá ið søkt varð, ella tá ið tilsøgn um stuðul varð veitt?

Persónliga vildi eg sagt, beint áðrenn tilsøgn varð givin.

Vistu flest øll av, at Landsstýrið/landsumsitingin góðtók, at eginpeningurin í ein ávísan mun kundi fáast til vega bæði við provisiónum og lánum frá undirleverandørum og skipasmiðjum?

Um mann søkti um stuðulslán til eitt skip, so skuldi mann hava eina dokumentation. Lán skuldi vera til persónin, provisiónin kundi veitast bæði til persón og felagið. Eg trúgvi ikki, at tað hevur verið óalmindiligt, at persónar og feløg hava fingið provisiónir og lán samstundis, og á tann hátt uppbyggt eginpeningin.

Hevði Landsstýrið nóg gott eftirlit við, um krøv til eginpening vóru lokin?

Í mínari tíð høvdu vit gott eftirlit. Tá var Heygadrangur longu komin á borðið. Nær hevur mann havt nóg gott eftirlit? Tað er ringt at siga. Landsstýrið hevur gjørt tað, sum mann helt vera neyðugt, fyri at hava eftirlit. Mær vitandi hava granskoðarar ongantíð veitt vátan fyri eginpening.

Tað má vera málsviðgerin, sum skuldi ansa eftir, um peningurin á einari konto er veruligur.

Spurt verður um sáttmálaeftirlitið í hesum sambandi:

Lógin um sáttmálaeftirlit kom í 1987. Eginpeningskunngerðin kom í mars 1989, óheft av teirri lógini. (Persónliga meini eg, at krøvini til eginpening vóru minni týðningarmikil enn spurningurin um at meta,

um prosjektini vóru burðardygg og høvdu ein veruligan kjans at bera seg)

Hvør hevði ábyrgd av hesum eftirliti, og hvussu fór hetta eftirlit fram?

Tað liggur í málsviðgerðini. Málsviðgerin er ikki einsamallur, hann fer til sín stjóra, sum so fer til Landsstýrið.

Hvønn týdning hevði politiska ynskið um framhaldandi búskaparligan vøkstur í samfelagnum, m.a. við skipabygging, mótvegis hørðum og greiðum krøvum til skjalprógvadan eginpening?

Hatta hevur ikki nakað við hvørt annað at gera. Eg trúgvi ikki, at mann hevur slakað uppá eginpeningskrøvini, av tí at mann vildi hava fleiri skip. Eg trúgvi ikki, at mann kann fara at skylda uppá politikarar, at teir hava góðtikið vantandi eginpening fyri at tryggja búskaparligan vøkstur.

Hevur mann fokuserað uppá ognaruppgerð í sambandi við eginpeningsproblematikkinn ?

Nei – um so er, at tað er eitt partafelag, so hevur ein ognaruppgerð ongan týdning. Tílik ognaruppgerð viðvíkur virðum, sum ikki virka í tí felagnum, ið rekur skipið. Tí meti eg eina tílika ognaruppgerð sum óveruliga. Ognaruppgerðin kann bara krevjast, tá ið vit tala um privatpersónar. Fyri feløg hevði ognaruppgerð ongan týdning.

Um ein provisión reelt fór inn í partafelagið og bleiv brúkt til skipið, so var tað eginpeningur. Tað má hava verið umsitingin í Tinganesi, sum skuldi havt eftirlit við tí.

Fíggjarnevndin

Vórðu øll mál um lán/stuðul og veðhald lögð fyri Fíggjarnevndina?

Tað gangi eg út frá. Tær flestu veðhaldsógirnar siga, at Landsstýrið saman við Fíggjarnevndini skuldi góðkenna veðhaldini. Tí skuldi tað fyri Fíggjarnevndina, áðrenn tað lógformliga varð játtað.

T.d. graslíkisvøllir, teir skuldu fyri Fíggjarnevndina; men grasvøllurin á Svangaskarði skuldi ikki fyri Fíggjarnevndina, og tað málið fór ikki í Fíggjarnevndina.

Hvussu var samstarvið annars ímillum Landsstýrið og Fíggjarnevndina (skrivarahjálp)?

Tað var gott. Eg havi kenslu av, at Fíggjarnevndin, ið hvussu so er viðhvørt, viðgørdi málini gjølliga. Teir komu av og á aftur til landstýrið at biðja um fleiri upplýsingar; men Fíggjarnevndin var í grundini ikki ein kontrollantur av Landsstýrinum. Fíggjarnevndin bleiv bara tað næsta stigið í láni/veðhaldsviðgerðini. Tað var eftir mínum tykki tann stóri vansin í hesari skipan. Meirilutin í Landsstýrinum bleiv tann sami, sum meirilutin í Fíggjarnevndini.

Kristoffur Thomassen var í nógv ár málsviðgeri í Landsstýrinum og

skrivari í Fíggjarnevndini. Eg kan ikki siga, at tað gav kompetensutrupulleikar ella trupulleikar við gegni. Men mann kundi hugsað sær, at møguleikin var til staðar.

Landsroknskapurin

Hvør var orsøkin til, at landsroknskapurin og aðrir almennir roknskapir, við viðmerkingum frá løgtingsgrannskoðarunum og roknskapargrannskoðanini, vórðu lagdir fyri Løgtingið fleiri ár ov seint?

Løgtingsgrannskoðararnir gloymdu at halda fund. Gjördu for lítið við tað. Í flestu forum vóru roknskapirnir og tær vanligu grannskoðanirnar lidnar í normalari tíð í Landsstýrinum.

Hvørji tiltøk vórðu sett í verk fyri at skunda undir viðgerðina av landsroknskapinum og øðrum almennum roknskapum?

Í tinginum heitti mann av og á á løgtingsgrannskoðararnar um at skunda sær. Tað sveik í Løgtinginum, og tíðin gekk.

Hvør hevði ábyrgd av, at grannskoðanarlígr spurningar vórðu svaraðir, og at viðmerkingar, ábeitanir og átalur fingi avleiðingar í sambandi við grannskoðan og góðkenning av landsroknskapinum og øðrum almennum roknskapum?

Mann svarar uppá spurningar í Landsstýrinum. Fór spurningurin til stovnin, so kom sum oftast svar. Fór tað til Landsstýrið, so gekk ofta long tíð, áðrenn svarað varð. Tað er upp til Løgtingið at gera av, um ábreiðslurnar hjá løgtingsgrannskoðarunum skuldu fáa avleiðingar.

Eg haldi ikki, at teir nakrantíð hava sett nakað upp, sum kravdi avleiðingar fyri ávísan stovn.

Eitt typiskt dømi var, at ongin eykafíggjarlóg varð gjörd. Tingið samtykti í fleiri forum at áleggja Landsstýrinum at gera eykafíggjarlóg, og Landsstýrið segði nei, og so hendi ikki meira.

Var tað ein trupulleiki, at roknskapirnir vórðu lagdir fyri Løgtingið ov seint?

Hvørjar trupulleikar kundi talan vera um?

Ein for seinur roknskapur hevur onki virði.

Útlendskir lángevarar

Varð nakar mótvilji staðfestur í áttatiárunum og í byrjanini av nítiárunum frá útlenskum lángevarunum til at lána til almennar ella privatar lántakarar í Føroyum.

Eg havi bara merkt ein mótvilja fram til 1992. „Kredittforeningen af kommuner i Danmark“ fekk boð frá statsministeriinum um, at hon ikki skuldi lána meiri pengar til føroyskar kommunur. Grundgevingin var, at mann vildi dempa lántøkurnar til kommunurnar. Annars vóru útlendskir lángevarar ídnir at læna til føroyingar, bæði privat og alment. Í mínari tíð tók Landsstýrið tvey lán. Í 1989 (3-400 mió.kr. úr Týsklandi)

og mai 1991 (nakrar 100 mió.kr. við ongum statsgarantii úr Ongland). Kredittforeiningarnar lántu við fullari ferð, men vit noktaðu í 1989.

Grundin til at statsministerið blandaði seg upp í Kommunukredittlán var, at aftanfyrri var bæði statsgaranti og landskassagaranti.

Um svarið er játtandi, nær varð hesin mótviljin staðfestur, og elvdi hetta til nakra politiska umrøðu?

Vit høvdu onki ímóti, at kommunukreditt steðgaði.

Viðgerð av málum um stuðul, lán og veðhald

Hvørjir persónar í Landsstýrinum tóku sær av málum um stuðul, lán og veðhald (hvussu nógvir akademikarar og hvussu nógv skrivstovufólk)?

Í mínari tíð var tað Jalgrim Hilduberg, Alfred Petersen, Jørgen Hansen og Kjartan Hoydal. Talið av málum minkaði í mínari tíð.

Var talið av málum vaksandi í áttatiárunum?

Tað var ikki vaksandi í mínari tíð. Mann hevði skipapakkan mitt í 80-unum. Í mínari tíð var tað minkandi.

Eg minnst ikki, at spurningar um umlegging av lánnum til rentu og avdráttarfrí lán vóru frammi tá. Ráðgevingin í allarflestu førum var Kjartan Hoydal.

Varð serkøn hjálp uttanífrá nýtt?

Landsstýrið brúkti Búskaparráðið ógvuliga lítið. Vit høvdu sáttmálavæðing. Ottar Olsen, Jónleif Joensen og Eilev Lindberg. Sáttmálavæðingur skuldi vurdera øll skipamálini; men tað vóru ongi nýggj skipamál í mínari tíð.

Búskaparráðið helt uppat rættiliga skjótt (Sofus Olsen, Agnar á Dul og Eyðun á Rógvu). Nýtt Búskaparráð varð skipað.

Ætlanin var, at mann skuldi standa Búskaparráðnum nærri, og at teir skuldu koma við búskaparligum frágreiðingum.

Kom tað (ofta) fyri, at onnur (uttanífrá) blandaðu seg uppí viðgerðina av málunum (umsøjarar, lokalir politikarar, løgtingslimir, fakfeløg, ráðgevandi verkfrøðingar, grannskoðarar, advokatar, skipasmíðjur o.s.fr.)?

Eg haldi, at tað var ógvuliga sjáldan, at omanfyrinevdu blandaðu seg upp í sjálva viðgerðina av málunum. Men at teir vendu sær til politikararnar og Landsstýrið var vanligt, ivist eg ikki í. Skipasmíðjur og umsøjarar hava helst tosað við Landsstýrið um hesi viðurskifti.

Á hvønn hátt vendu hesir persónar o.o. sær til Landsstýrið (beinleiðis til lögmann, til landsstýrismenn, til akademisku málsviðgerarnar)?

Eg kann ikki fyrstilla mær, at nakar fór serliga nógv til málsviðgerarnar, men til viðkomandi landsstýrismann. Trúgvu ikki, at tað hevur verið meira í Føroyum enn aðrastaðni. Føli ikki, at mann sum politikari

hefur gripið inn í málsviðgerðina av hesari orsök, at ágangurin uttanífrá var stórur.

Kom tað (ofta) fyri, at ábeitanir uttanífrá fóru uttan um ein møguliga vanligan „kommandoveg“

Landsstýrismenninir høvdu tá sínar skrivstovustjórar. Stjórnarnir fóru til fulltrúarnar. Vit royndu at lurta eftir embætismonnunum. Tað var kanska tí, at onkur møguliga hevði brent seg frammanundan. Men vit sótu ikki bara kritikkleyst og lurtaðu eftir. Vit høvdu nógv kjak við embætisfólkið.

Eg hugsji, at pressíð uttanífrá á politikaran hevur verið størri í tíðunum frammanundan, at eg kom í Landsstýrið.

Fíggjarlógarmannagongd

Hevði politiska leiðslan nóg stóra virðing fyri fíggjarligu avmarkingunum (m.a. ásettar í lóg, kunngerð og fíggjarlóg)?

Um ikki, hvør var orsøkin til tess, og hvørjar avleiðingar hevði henda manglandi virðing?

Gjøgnumgangandi hevði mann stóra virðing fyri hesum. Einstakir stovnar høvdu helst ikki nóg stóra virðing. Mann var varugur við, at tá ið peningaríkiligheitin var stór, var tendensur til yvirtrekk á ymsum stovnum. Tey yvirtrekk, sum komu seinni, stóðust ikki av manglandi virðing, men av at nógv veðhald blivu effektiv og at inntøkugrundarlagið hvarv. Sum oftast bleiv Fíggjarnevndin spurð, men mann gjørdi ikki eykafíggjarlóg. Tann fyrsta eykafíggjarlógin í longri tíð kom í 1991.

Politisk motiv í sambandi við stuðul, lán og veðhald

Var Landsstýrið í veruleikanum sinnað at veita fíggjarligan stuðul uttan at rokna við afturgjalding?

Soleiðis sum eg minnst tað, so vóru motivini, at mann vildi forða fyri at allur fiskiflotin fór av knóranum í 1988. Mann væntaði, at tað var forbígangandi. Mann kalkuleraði ikki við ikki at fáa alt afturbetalt, men mann visti, at váðin var stórur. Hesi skipini høvdu verið umbygd, og virðið av teimum varð uppskrivað órímiliga høgt, av tí at mann hevði haft innflutningsbann.

Varð stuðul veittur fyri at varðveita ávís skip í fiskiflotanum (ávísir reiðarar sluppu at halda áfram, sjálvt um teir høvdu falna skuld til landskassan)?

(Hugsað verður framvegis um serlánini, men eisini onnur)

Mann veitti t.d. serlán og annan stuðul fyri at varðveita flotan so intaktan sum møguligt. Mann fekk ikki trupulleikan uppá pláss, at summir reiðarar sluppu at halda fram, sjálvt um teir høvdu falna skuld til landskassan. Høgifossur verður í grannskoðanarfrágreiðingini nevndur sum dømi. Tað er betri at hava eitt aktivt producerandi vinnulív enn deyðar pengar og onki aktiv; men tá hevur mann góðtikið, at felagið ikki svarar sínar skyldur til landskassan.

Bygnaðurin í Landsstýrinum

Ongar serligar broytingar blivu gjørdar. Vit hildu fram at byggja hesar deildirnar upp. Vit settu eina nevnd at gera eina nýggja stýrisskipanarlóg.

Framtíðar bygnaðurin

Eru broytingar hendar seinnu árin, sum hava ført við sær, at landsumsitingin er styrkt, og er før fyri at veita eina meira effektiva og sakkøna viðgerð av málum?

Í prinsippinum ja, men í praksis kann eg ikki úttala meg um tað. Tað er rætt, at mann hevur fingið desentraliserað ábyrgdina, ministaraábyrgd o.t. Mann fer at fáa nøkur haldgóð ministeriir.

Aðrar viðmerkingar

Eg havi ongar serligar viðmerkingar umframt tað, eg havi talað um og skrivað. Vóni at tann nýggja stýrisskipanin fer at virka eftir ætlan.

14.3. Ivan Johannesen, fyrrverandi landsstýrismaður, fundur 26.02.1998

Um sítt politiska virksemi upplýsti hann: Valdur í Løgtingið í 1978. Sat í Landsstýrinum frá 1989-90 og 1994-1998. Í Fíggjarnevndini frá 1978-88, frá 1980-84 sum formaður.

Innleiðandi spurningar:

Var skipanin við stuðuli, lánnum og veðhaldum til vinnulívið sum heild ein góð skipan?

Tá meinti mann, at tað var politiskt rætt at veita veðhald. Hyggur mann í dag í bakspeglid, so vóru tað veðhaldini, sum landskassin kom at hanga uppá, sum vóru serliga belastandi. Tí var tað sum heild ikki ein góð skipan.

Stuðul, sum verður beinleiðis goldin, er ein betri skipan. Men lán, sum seinni vórðu effektiv, vóru heldur ikki góðar skipanir. Hvørki veðhald ella lán til skipaflotan hava gagnað Føroyum.

Ella førdi benda skipan við sær, at tað almenna í ov stóran mun var við í vinnuligum tiltøkum?

Tað hongur saman við omanfyrenevnda spurningi. Við tað at Landsstýrið fór so nógv inn í vinnulívið við lánnum og veðhaldum, so sær mann í dag, at tað var skeivt. Hetta hjálpti samanumtikið hvørki vinnuni ella samfelagnum.

Bygnaðurin í Landsstýrinum var yvirhøvur ikki gearaður til at viðgera alt vinnulívið.

Hetta var støðan, tá metast skuldi um roknskap, soliditetprojekt, virðir av skipum o.ø., virðir av sikkurheitum.

Umsitingin í Landsstýrinum á hesum økjum var ógvuliga veik. Hon hevði hvørki kapasitet til at reka reiðaravirki ella bankavirki.

Tað vóru stórt sæð Jørgen Hansen og Kristoffer Thomassen, sum høvdu hesa umsiting um hendi. Teir vóru dugnaligir og gjørdur eitt gott arbeiði, men tað var avmarkað, hvussu nógv teir kundur átaka sær.

Ábyrgdin lá hjá tí landsstýrismanni, sum hevði málsøkið. Men tað var sjálvsagt eitt kollegialt stýri.

Eg minnst ikki, um Landsstýrið fekk játtanir til at styrkja umsitingina í mínari tíð.

Eg havi ongur viðmerkingar til ta generellu málsviðgerðina.

Eginpeningur

Var nøkur greið definitión í lóggávuni av „eginpeningi“?

Tað, sum mann vanliga kravdi, var 10% í eginpeningi. Tað stóð í lógini. Fíggjarnevndin blandaði seg ikki uppí, hvussu hesin eginpeningurin varð dokumentaraður. Tað var Landsstýrið, sum skuldi tryggja hetta.

Við hvørt var tað partsreiðari. Tá ið Starbátarnir vórðu bygdur, ivaðist Atli Dam í, um eginpeningurin var tøkur. Tað vóru ikki bara pengar. Eisini hús, heim, kommodur, sengur o.a. Vurderingin av skipinum var ofta hægri, tá ið tað var liðugt.

Vóru praksis og krøv frá Landsstýrinum til eginpening í sambandi við skipamál greið og tey somu øll árin?

Vit hava ikki í Fíggjarnevndini blandað okkum í hesar spurningar. Tá ið skipapakkin kom niðan, og eg spurdi, um øll skipini skuldu byggjast uttan eginpening, samtykti Fíggjarnevndin, at eginpeningur var til staðar. Tað var bert í heilt einstøkum førum, at biðið var um dokumentatión. Henda uppgáva lá í Landsstýrinum. Biðið varð vanliga um eitt yvirlit yvir, hvør átti felagið, og hvør myndaði tað. Síðani metti Fíggjarnevndin um málið við teirri vitan, sum teir einstøku nevndarlimirnir høvdu til samfelagið og vinnulív og til vinnulívsvólk yvirhøvur.

Tað hendi, at ognaruppperð var neyðug, t.d. tá ið talan var um partsreiðari. Viðvíkjandi Starbátunum varð tað tvær ferðir dokumenterað fyrri Fíggjarnevndini, hvat partsreiðararnir áttu av virðum. Fíggjarnevndin visti ikki, hvør hevði gjørt ognarmetingina. Fíggjarnevndin góðkendi hesar upplýsingar sum dokumentatión. Tað var øðrvísi, um tað var eitt partafelag. Tá skuldu pengarnir útvegast, t.d. við lánnum. Peningurin skuldi vera tøkur.

Hvønn týðning hevði politiska ynskið um framhaldandi búskaparligan vøxtur í samfelagnum, m.a. við skipabygging, móttvegis hørðum og greiðum krøvum til skjalprógvaðan eginpening?

Allir hava ynskt, at tað skal vera búskaparligur vøxtur. Og til tess kravdust skip; men eg kenni onki til, at mann slakaði uppá kravið til eginpening fyrri tað.

Fíggjarnevndin

Vórðu øll mál um lán/stuðul og veðhald lögð fyri Fíggjarnevndina?

Tað ber ikki til at siga, um vit finga øll mál fyri Fíggjarnevndina; men eg meini bestemt, at allar játtanir um lán, veðhald o.a. skuldu leggjast fyri Fíggjarnevndina. Mál, sum Landsstýrið avvísti, komu, sum eg minnst, ikki í Fíggjarnevndina.

Hvussu vórðu einstøku málini viðgjørd í Fíggjarnevndini (summarisk ella nágreinilig viðgerð, vórðu sett krøv um fleiri skjálprógv, krøv til serkøna meting, krøv um at leggja mál fyri Búskaparráðið)?

Tað vóru ikki nógv mál, sum vórðu lögð fyri Búskaparráðið. Men eg kann nevna, at Heygadrangur varð lagdur fyri Búskaparráðið (viðmælið var negativt). Fíggjarnevndin hevði ein jurist til skrivara. Tað var hesin, sum fyri fíggjarnevndina fór til Búskaparráðið við málunum. Tað var við hvørt Jørgen Hansen, sum var skrivari. Fíggjarnevndin setti ikki so stórt virði í tað, sum Búskaparráðið (Sofus Olsen) segði. Tað vóru lutfalsliga fá mál, ið Búskaparráðið varð spurt um. Men um nevndin ivaðist, so legði hon málið fyri Búskaparráðið. Fíggjarnevndarlimirnir finga allir hvørt sítt eintak av málsskjølunum. Seinni varð gerðabók innførd. Hon varð lísing upp og góðkend á hvørjum fundi.

Vit finga at vita niðurstøðuna hjá landsstýrinum, men ikki um landstýrismaður hevði havt serstøðu.

Tað var ikki vanligt, at úttalilið frá Búskaparráðnum lá í sakini, tá ið hon kom úr Landsstýrinum. Eg minnst onki dømi. Men tað kann hava komið fyri.

Hvussu ofta hendi tað, at Fíggjarnevndin ikki samtykti eina umsókn?

Viðhvørt blivu málini send út aftur í Landsstýrið, men tað var undantaksvis. Grundgevingin var, at tey ikki vóru nógv væl gjøgnumarbeidd. Í 1978 og frameftir varð altíð í skjalmappuni eitt yvirlit yvir, hvørjir persónar myndaðu felagið, og hvussu nógv pengar teir settu í verkætlanina.

Aftaná 1985 fekk nevndin ikki hesi stóru yvirlitini, eins og yvirlit yvir hvaðani peningurin kom frá vantaði. Mann sá, at í skipapakkanum í 1985 vóru fleiri skip, sum skuldu byggjast uttan eginpening, og ikki fekst at vita hvør myndaði felagið og hvar eginpeningurin var, hóast tað var vanligt, at Fíggjarnevndin fekk hesar upplýsingar.

Vit finga at vita frá skrivaranum hjá Fíggjarnevndini, at nevndin skuldi ikki kanna málið um eginpening o.t. Generelt blandaði Fíggjarnevndin seg ikki uppí dokumentationina av eginpeningi. Men tá málið viðvíkjandi Gullfinni kom, kravdi nevndin dokumentation. Eg kann tó ikki siga, at Landsstýrið ikki gjørdi sítt arbeiði nógv væl.

Tað var rættiliga ofta, at nevndin var samd. Men í summum málum koyrdi samgongan málini ígjøgnum.

Tað var serliga í sambandi við skipapakkan, at talan var um meiriluta og minniluta.

Hvussu var samstarvið annars ímillum Landsstýrið og Fíggjarnevndina (skrivarahjálp)?

Uppfataði nevndin seg sum ein kontrollant yvirfyri Landsstýrinum?

Eg meti, at samstarvið millum Landsstýrið og Løgting var rímliga gott. Ofta vóru mál fyri á samgongufundi.

Eg kann ikki útiloka, at habilitetsproblem vóru, men skrivarin blandaði seg ikki nógv uppí viðgerðina á fundunum í Fíggjarnevndini. Hann royndi ikki at ávirka Fíggjarnevndina. Eg fyrireikaði altíð málini dagin fyri saman við skrivaranum.

Framtíðar bygnaðurin

Eru broytingar bendar seinnu árin, sum hava ført við sær, at landsumsitingin er styrkt, og er før fyri at veita eina meira effektiva og sakkøna viðgerð av málum?

Ja. Um vit hyggja eitt sindur aftur í tíðina t.d. 1989. Tá bleiv eg landsstýrismaður í fíggjarmálum 26. juli, og tann 31. august skuldi fíggjarlógin leggjast fram. Onki petti var fyrireikað yvirhøvur, og tað var bara ein embætismaður, sum fekst við fíggjarmálini.

1989 var tað árið, tá ið afturgongdin í Føroyum veruliga tók dyk á seg. Fyri at fáa fíggjarlógina fram, máttu vit keypa ekspertisu í býnum. Tað hevði ikki funnið stað í dag.

Ráðharrastýri er betri. Nú skal ein ikki seta seg nágreiniliga inn í málsøkini hjá hinum landsstýrismonnunum. Tað verður ikki atkvøtt á landsstýrisfundi, um eitt mál skal leggjast niðan í tingið.

Tað er mítt inntrykk, frá tí at eg kom uppí politikk í 1978 og øll árin frameftir, royndi mann at gera nakað nýtt. Men eg haldi, at umsitingin var ov veik. Tey einstøku fólkinu gjørdu eitt gott arbeiði, men tey vóru ov fá.

14.4. Jalgrim Hilduberg, fyrrverandi skrivstovustjóri, fundur 27.02.1998

Arbeiðsøki:

Kom í Landsstýrið sum fulltrúi í 1961. Tá var ein stjóri, Johan Djurhuus. Jens Pauli Ellendersen, Poul Petersen, Esbern Zachariassen og Gunnar Gunnarsson vóru fulltrúar. Arbeiðið var býtt upp millum fulltrúarnar. Arbeiðið ikki við skipum og flakavirkjum ta fyrstu tíðina. Tað var Poul Petersen, ið umsat hetta málsøki.

Arbeiðsuppgávurnar vóru blandaðar, næstan øll mál okkurt tíðspunkt. Umsat Portugalstrolararnar. Teir máttu í heilum hava hjálpt frá landinum. Hevði framvegis nøkur øki í 80-unum.

Í 1987 varð umsitingin býtt upp í deildir. Fekk tá lógarmál, justitsmál. Hevði hesi mál heilt fram til hann fór frá fyri aldur.

Hinar 5 deildirnar høvdu hvør sín stjóra. Var ikki yvir hinum, hevði bert onkrar felagsuppgávur.

Hvør stjóri refereraði til sín landsstýrismann.

Var skrivari á landsstýrisfundum frá 1987.

Innleiðandi spurningar:

Í hvønn mun hava teir búskaparligu trupulleikarnir í áttatiárunum sín uppruna í umstøðum og avgerðum, sum stava frá árunum frammanundan (lógarverk, lánveiting, veðhald)?

Hví gekk ofta so long tíð, frá tí at eitt lán/veðhald varð veitt, til eitt tap varð staðfest (tey elstu málini í dag eru 20 ára gomul, fleiri eru økt við ískoytislánum, og síðani umløgð til nýggj lán o.s.fr.)?

Lógirnar um endurnýgging av skipaflotanum komu í 70-unum. Og lógin um veðhald til fiskivinnu og flakavirkir var frá 60-unum. Kurstapslán var eisini lógarheimilað. Trupulleikarnir komu ikki fyrr enn seinni. Lógirnar, sum vórðu brúktar í 70-unum, fingur móguliga virkning í 80-unum.

Tann norska finansieringin kom longu í 60-unum. Við serligari lóg veðhelt landið fyri hesum lánum.

Vit startaðu áðrenn 80-ini. Nógv veðhald vórðu givin tá.

Á figgjarlógini stóðu ikki nógvir pengar til hesi viðurskifti tá, bert tað sum vit reint faktisk betaltu út.

Eventualitetsforpliktisir lógu ikki til grund fyri avsetingum á figgjarlógini

Veðhaldini blivu øll noterað. Tað gjørdi Kriss Guttusen. Hann kekkaði av við bankarnar. Seinni D. J. Sørensen. Hetta yvirlitið kom sum skjal til landskassaroknskapin. So fór tað til Gjaldstovuna. Helst í byrjanini av 80-unum.

Landsstýrið avskrivaði ikki nakað, sum ikki var betalt. Tað gjørdi landssýrið ikki, fyrr enn tað lá púra klárt, at ongin kjansur var at fáa nakað inn.

Landsstýrið mátti avgera, um mann bjóðaði inn í sín prioritet, tá skip fóru á tving. Mann lá ofta so aftarlaga, at tað loysti seg ikki, og bleiv tí ikki gjørt. Og so varð lánið avskrivað. Tað var ongantíð Landsstýrið, sum koyrði nakað virki á húsagang.

Kommanditfeløg: Tað varð brúkt ta fyrstu tíðina, tá mann kundi avskriva skattamessiga. Tá tann móguleikin hvarv, helt tað uppat. Kan ikki siga, um kommanditistarnir heftu persónliga. Hvussu teir blivu forfylgdir aftaná veit eg ikki. Gjaldstovan royndi at mótrokna, um studningur varð latin til somu persónar.

Tað stóðu ofta pengar á figgjarlógini til at standa ímóti veðhaldum. Helst í 70-unum. Teir fóru í veðhaldsgrunnin. Mann brúkti nøkunlunda talið frá árinum frammanundan til at meta um tørvin. Mann fór ikki inn

og kekkaði av, hvat kundi blíva effektivt. Bankin varð heldur ikki spurdur. Mann átti hundradvís av tilgóðahavandi í veðhaldsgrunninum, sum onki vóru verd. So leingi sum skipið, aktivið, ikki var selt, bleiv tað ikki strikað.

Hetta var kanska grundin til, at tað gekk so long tíð, frá tí at lánið ella veðhaldið varð veitt, til tapið varð konstaterað.

Málsviðgerð generelt

Tóku lögmaður/landsstýrismenn sær sjálvir av málsviðgerð?

Tað vanliga var, at fulltrúin fyrireikaði málið. So fór tað til stjóran. Øll mál um studning og veðhald fóru á landsstýrisfund. Tað var nógv kontakt til landsstýrismenninar. Avgerðir vórðu bygdar á innstillingar, sum fulltrúarnir gjørdur og handaðu stjóranum. Hesari prosessini var landsstýrismaðurin uppií, og so fór málið til kollegið. Kann ikki siga, um ikki landsstýrismenninir onkuntíð vóru uppií málinum.

Hvønn serkunnleika høvdu lögmaður/landsstýrismenn at studla sær, tá teir viðgjørdur einkultmál og í sambandi við loysn av politiskum spurningum?

Fólkini í umsitingini.

Málini fóru til ummælis í eina skipanevnd, sum var nevnd í lógini um endurnýgging av skipaflotanum. Ein nevnd við trimum limum. Revisorar komu við sínum budgettum o.s.fr.

Búskaparráðið varð mest brúkt til at ummæla skip og flakavirkir. Men bert undantaksvís.

Mann tosaði við politikararnar, sum umsótu málini, um hvørjar lógir skuldu gerast.

Viðhvørt hjálptust vit at, men sum oftast var tað tann einstaki fulltrúin, sum gjørdi lógaruppskotini.

Var umsitingarlíga orkan í Landsstýrinum sum heild nóg stór?

Tað gekk so toluliga. Mann hevði altíð nóg mikið at gera. Hon vaks so við og við, sum mann yvirtók økir. Eg haldi, at uppgáurnar blivu loystar. Eg veit ikki, um tað var nakað trýst á tað politiska systemið at seta fleiri fólk.

Høvdu teir persónar, sum viðgjørdur mál um lán/veðhald v.m. (herundir mál sum kravdu „bankaserkunnleika“), nóg góðan førleika?

Metingarmenn tóku støðu til virðið á skipum. Mann ansaði eftir, at pantbrævið hevði nøktandi prioritet í skipinum. Men metingarmenninir komu altíð til tað sama, sum sáttmálaprísurin segði. Tað legði mann merki til í Landsstýrinum. Men hvis pantbrævið lá innanfyri tað virði, sum stóð í lógini, so var fyri so vítt í ordan. Mann hevði onga diskussión um, hví metingarmenninir altíð komu presis til sáttmálaprísir og til tær eykaútreiðslur, sum komu afturat. Teir hava vurderað, at prísurin var, ið hvussu so er, ikki undir sáttmálaprísinum.

Tóku vanlig skrivstovufólk sær av at viðgera lettari mál (í staðin fyri starvsfólk við akademiskari útbúgving)?

Um eitt mál var kotuma, so kundi skrivstovufólk taka sær av tí. Ein royndi at leggja so nógv sum gjørligt av dagligum málum á kontórfólkið.

Hvørjar avgerðir vórðu tiknar á landsstýrisfundum (í stórum sum í smærri málum), og hvussu varð skilt ímillum mál, sum skuldu á landsstýrisfund og onnur mál?

Alt, sum skuldi í Løgtingið, skuldi á landsstýrisfund umframt aðrar týðningarmiklar avgerðir. Veðhald og lán fóru altíð á landsstýrisfund. Eisini smærri mál vórðu lögð fyri landsstýrisfund hvørt ekkolodd og hvør radari, og tað helt mann vera ov nógv.

Tann praktiska og tekniska viðgerðin av málunum

Hvussu tryggjaði Landsstýrið sær eina innkrevjingarmannagongd, sum var einsháttað (tey elstu málini eru yvir 20 ára gomul)?

Lán, sum Landsstýrið veitti og veðhelt fyri, skuldu skrásetast. Tað stóð í skuldarbrævinum, hvussu lánið skuldi betalast aftur. Bleiv tað effektivt, so skuldi Gjaldstovan krevja inn. Ein sá, at nógv stóð úti í árávis. Veit ikki hvussu nógv varð gjørt fyri at krevja inn. Tað komu nógvir rykkjarar til Landsstýrið um at betala, har Landsstýrið veðhelt, og so betalti Landsstýrið. Hin privati kautionisturin fekk eisini fráboðan, men betalti ikki altíð, og kravt varð heldur ikki altíð inn hjá honum. Ofta læt bankin bara lánið vaksa, hvis mann hevði fígging frá landskassanum ella norska fígging, tí Landsstýrið koyrði ikki skip og flakavirkir fallitt.

Ofta blivu so serligar loysnir framdar, har lán og skuld blivu konverterað til nýtt lán.

Veðhaldsdokumentini vóru soleiðis orðað, at alt, sum kom omaná, var eisini fevnt av veðhaldinum.

Hesin problematikkur bleiv ikki tikin upp, heldur ikki í 80-unum. Hetta fortsetti jú.

Mann sá, at hetta var ikki ein serliga góð skipan. Eg nevndi fyri Finnboga Ísakson, at neyðugt var at umhugsa bara at veita simpla kauktiún. Tað bleiv so innført seint í 80-unum. Tá mátti bankin gera meira fyri at krevja inn.

Landsstýrið lá altíð aftast í prioriteti. Tí nyttaði tað heldur ikki at koyra aktivið á tvang, sjálvt um tryggleikin var lítil, um tað lá klárt fyri, at landið vildi missa sín part í aktivinum.

Eg veit ikki, um mann diskuteraði rentusatsirnar hjá bankunum, eg minnst tað í hvussu so er ikki.

Hvussu var tann praktiska mannagongdin í viðgerðini av stuðuls-, láns- og veðhaldsmálum?

Hendi tað, at umsitingin steðgaði politikarunum?

Teir fingtu at vita, um teir fóru uttanfyri lógarkarmin. Og teir fylgdu tí.

Men um málsviðgerin fekk at vita, at landsstýrismaðurin hevði eina aðra uppfatan av, hvussu málið skuldi loysast, so bleiv tað, sum landsstýrismaðurin segði.

Hvør hevði ábyrgdina av, at øll lán og veðhald vórðu skrásett. Nær og hvar skuldi henda skráseting fara fram?

Tað var hann, sum avgreiddi málið. Kriss Guttesen, seinni D. J. Sørensen, førði kartotek yvir veðhaldini, sum bleiv gjørt upp eina ferð um árið. Skrásetingin varð flutt til Gjaldstovuna uppá eitt tíðspunkt. Eg minnst ikki, nær tað var.

Eru dømi um, at lán og veðhald ikki vórðu skrásett á Gjaldstovuni?

Tað havi eg hoyrt um. Deils landssumsitingin hevur gloymt at givið boð, og deils at Gjaldstovan sjálf hevur gloymt at notera fráboðanir.

Hvussu var mannagongdin í landssumsitingini t.d. í sambandi við eigaraskifti, tá veðhald gjørdust effektiv, ella tá skip varð strikað úr skrásetingini?

Í almindilgheit fekk tann nýggi eigarin móguleika fyri at yvirtaka lánið. Mann ansaði eftir, at tað ikki vóru eftirstøður. Men tað hendi eisini, at mann umlegði lánið við eigaraskifti; men eg veit ikki, um Landsstýrið vurderaði, um mann fekk ein líka góðan ella vánaligari debitor við eigaraskiftinum.

Hevði skuldarin skyldu til at senda Landsstýrinum roknskap einaferð um árið (feløg vóru ofta fleiri ár afturút við roknskapum)?

Minnst ikki, hvat stóð í pantibrævinum. Skuldi nakað broytast viðvíkjandi láninum o.ø., so forlangaði mann roknskapir og ætlanir fyri framtíðina.

Hvør í landssumsitingini hevði ábyrgdina av at fylgja fíggjarligu gongdini í virkinum hjá lánakaranum, soleiðis at landskassin til eina og hvørja tíð kundi tryggja sær tað best móguliga grundarlagið fyri at krevja skuld inn?

Við portugalstrolarunum hevði mann ein sokallaðan kommitteraðan, eisini á Bacalao og á Skála skipasmiðju. Annars hevði mann ikki beinleiðis nakran, sum sat og analyseraði virkir og skip. Tað hevði eisini verið eitt stórt arbeiði. Har sum Landsstýrið hevði partapening (20%), hevði Landsstýrið viðhvørt umboð í nevndini. Hetta var vanligt í 70-unum og 80-unum – málini fóru fyri Løgtingið í hvørjum einstökum føri. Eg haldi, at mann í summunum forðum droppaði at hava lim í tílíkum nevndum.

Á Gjaldstovuni sæst hvørji partabrøv landið eigur.

Hvør í landssumsitingini hevði ábyrgdina av, at tey virði, sum landskassin hevði veð í, vórðu varðveitt og hóskandi tryggjað, og at eitt móguligt tryggingargjald varð goldið út sambært fyriskipan, um skaði skuldi hent, t.d. at eitt skip gekk burtur?

Tann fulltrúin, sum avgreiddi pantibrævið, kravdi veðhavaralýsing frá Tryggingarsambandinum.

Hvør hevði ábyrgd av at heinta inn falna skuld/effektiv veðhald hjá skuldarum? Var mannagongdin, sum nýtt varð, tann sama frá máli til mál? Var innheintingin effektiv?

Tað var Gjaldstovan. Seinni fekk mann ein innheintingarfulltrúa at hjálpa Gjaldstovuni. Tað var, um eg minnst rætt, mitt í 80-unum.

Hann skuldi kanna hvat kundi krevjast inn og hvat mátti droppast.

Hvør hevði ábyrgdina av, at eitt láns-/veðhaldsmál varð steðgað, um skuldarin ikki belt sínar skyldur (tað er dømi um, at upprunaliga veðhaldið var kr. 400.000, men tann endaliga skuldin, sum við rentum og kostnaði varð 1,6 mió. kr., endaði sum eitt krav í trotabúgv)?

Eg dugi ikki at siga tað. Eg kenni ikki ein struktur, sum inniheldur henda spurning.

Hevði landsumsitingin neyðugan serkunnleika at meta um rætta virðið á skipum í skipamálum?

Mann hevði metingarnevndina. Hesa nevnd setti Landsstýrið og hevði hana nærmast í felag við Realin. Limirnir vóru Torleivur Hoydal, Eivle Lindberg og Niclas Magnussen. Hetta var ein gomul nevnd.

Hevði landsumsitingin neyðugan serkunnleika at avgera, um tann kravdi eginpeningurin var til staðar?

Har var ongin serligur settur at viðgera hendan spurning. Fulltrúin og tann, sum viðgjörði málið, skuldi sikra sær neyðuga vátan.

Lóggávan

Hvør deild í landsumsitingini hevði ábyrgd av dagføring av lóggávuni (dømi: lóg nr. 13/1967)?

Hvør deild sær. Lógardeildin hevði skyldu til at eftirkanna uppskotini hjá hinum (frá 1987). Áðrenn var tað hvør umsitari fyri seg. Tað var ongin sentralur stovnur í Landsstýrinum, sum hevði til uppgávu at ansa eftir, nær lógir skuldu dagførast og endurskoðast. Færøsk Lovtidende var eitt yvirlit yvir allar galdandi lógarreglur í Føroyum

Mitens gjörði lógarsavn í 1953 og 1958. Síðani er onki gjørt fyrr enn nú.

Eg kann ikki siga hvør hevði eftirlit við, at Landsstýrið ikki fór upp um lógarásetta hámarkið í lánsheimildini. Eftirlitið lá nokk hjá málsviðgeranum og viðkomandi landsstýrismanni.

Eginpeningur

Var nokur greið defínition í lóggávuni av „eginpeningi“?

Nei, bara tað, sum stóð í lógini

Vóru praksis og krøv frá Landsstýrinum til eginpening í sambandi við skipamál greið og tey somu øll árin?

Eri ikki førur fyri at siga, um tey vóru nóg greið.

Nær skuldu krøvini um eginpening vera lokin – tá ið søkt varð, ella tá ið tilsøgn um stuðul varð veitt?

Mann góðtók, at eginpeningurin ikki kom uppá pláss fyrr enn háltv ár eftir, at byggingin var farin í gongd. Tað havi eg fingið innlit í, í sambandi við at eg varð settur at taka mær av Skála Skipasmiðju. Men hetta var praksis, ikki lóggáva. Upprunaliga var tað soleiðis, at eginpeningurin skuldi brúkast til fyrstu ratu. So mátti hann vera til staðar, áðrenn farið var í gongd at byggja. Tað stóð eitt skip á Skála, sum var komið væl áleiðis, uttan at nøkur tilsøgn var komin frá Landsstýrinum.

Vistu flest øll í Landsstýrinum/landsumsitingini av, at eginpeningurin í ein ávísan mun kundi fáast til vega bæði við provisiónum og lánnum frá undirleverandørum og skipasmiðjum?

Tey vistu, ið hvussu so er, at teir, sum seldu motorar og navigatións-útgerð, vóru partaeigarar og settu partapening í felagið. Mann visti, at ein, sum seldi motorar, fekk provisiónum. Eg veit ikki hvussu nógv vistu, at henda provisiónum kundi brúkast sum ein partur av eginpeninginum. Men tað er sannlíkt, at nógv vistu um henda møguleika.

Varð eingangsprovisiún góðtikin?

Tað kann eg ikki svara uppá.

Hevði Landsstýrið nóg gott eftirlit við, um krøv til eginpening vóru lokin?

Kravad varð dokumentatión fyri, at eginpeningur var til staðar. Landsstýrið hevur ikki kannað, hvat tað eru fyri pengar, sum stóðu á kontoini. Mann hevur ikki kravt tað sum innbetaltan skrásettan partapening.

Landsroknaskapurin

Landskassaroknaskapirnir og aðrir roknaskapir komu út í Landsstýrið og blivu góðkendir. Teir vórðu síðani sendir til lögtingsgrannskoðararnar. So var Landsstýrið liðugt við ta uppgávuna. Í 80-unum komu teir ongantíð aftur frá Løgtinginum. Tað gingu upp í 7 ár. Ábyrgdin lá í Løgtinginum sjálvum. Landsstýrið rykti ikki eftir at fáa roknaskapirnar avgreiddar til Løgtingið.

Viðgerð av málum um stuðul, lán og vèdhald

Vóru uppgávurnar nógv?

Var talið av málum vaksandi í áttatiárunum?

Tað vaks nógv innan økini skip, flakavirkir o.s.fr.

Tað gav arbeiði, men eg kann ikki siga, um mann ikki var førur fyri

at fylgja við í avgreiðsluni av uppgávuni. Nógv arbeiði var rutina, teknisk innlegging o.t. Tað skuldi bara ekspederast.

Varð serkøn hjálp uttanífrá nýtt?

Búskaparráðið. Tað var mest innan fyri skip. Eg hevði lítið við hesi málini at gera.

Kom tað (ofta) fyri, at onnur (uttanífrá) blandaðu seg uppí viðgerðina av málunum (umsøklarar, lokalir politikarar, lögtingslimir, fákfeløg, ráðgevandi verkfrøðingar, granskoðarar, advokatar, skipasmiðjur o.s.fr.)?

Tað hevur ikki verið nakað problem fyri meg. Hesi fólk kundu koma til landsstýrismenninar. Eg havi ikki følt meg undir pressi av uttanfyri-standandi.

14.5. Kristoffur Thomassen, fyrrverandi stjóri, fundur 27.02.1998

Kom í landsumsitingina í 1971 og var har fram til 1987, tá ið hann varð stjóri á Løgtingsskrivstovuni. Hevði nógv mál. Vildi fegin hava hesi mál. Málini nevnd í frágreiðingini.

Innleiðandi spurningar:

Í hvønn mun hava teir búskaparligu trupulleikarnir í áttatiárunum sín uppruna í umstøðum og avgerðum, sum stava frá árunum frammanundan (lógarverk, lánveiting, veðhald)?

Lógarverkið um endurnýggjan av skipaflotanum hevði kontinuitet í tí stuðulsarbeiðinum, sum fór fram í 60-unum og 70-unum. Tann í sekstiárunum ætlaða fíggjardeildin kom ikki – tað fekk avleiðingar.

Fíggjarumsitingin kundi ikki fylgja við. Grundin var lögð. So kom ein alda, sum bleiv framd av tí peningafloymi frá kredittfeløgnum, sum kom í 80-unum. Ein inerti sum gjørdi, at mann kundi ikki byrja at likvidera í einum tílíkum tíðarskeiði.

Hví gekk ofta so long tíð, frá tí at eitt lán/veðhald varð veitt, til eitt tap varð staðfest (tey elstu málini í dag eru 20 ára gomul, fleiri eru økt við ískoytislánnum, og síðani umløgð til nýggj lán o.s.fr.)?

Tíðin gekk, mann segði ikki veðhaldini upp. Tá ein konto fór í yvirtrekk, tóku bankarnir 4-5% eykarentu, t.v.s. yvir 20% renta.

Eg haldi ikki, at Landsstýrið gjørdi nakað fyri at diskutera rentu-niveauið. Sparikassin var ikki farin í vinnulívið tá. Bankarnir konkurreraðu. Tí var mann varin. Hevði Landsstýrið steðgað, so reyk skipið/virkið á tvang, hóast bankin hevði ein góðan kunda í landskassanum.

Málsviðgerð generelt

Tóku lögmaður/landsstýrismenn ser sjálvir av málsviðgerð?

Ja. Tað skuldu teir eisini gera. Teir vóru ein partur av systeminum. Um onkur landsstýrismaður blandaði seg í onnur øki, veit eg ikki. Tað var gott samspæl millum landsstýrismann og fyrisitarar.

Hvønn serkunnleika høvdu lögmaður/landsstýrismenn at stuðla sær, tá teir viðgjørdi einkultúr og í sambandi við loysn av politiskum spurningum?

Tað var saman við embætismanni í umsitingini. Kundu eisini spyrja serkøn fólk. Revisorar, advokatar, økonomar, biologar o.t. Tað var heilt natúrligt.

Hvørt ár savnaði stjórin okkum saman og legði tær lógir fyri okkum, sum skuldu endurskoðast. Síðani var tað tað, sum Landsstýrið ætlaði at leggja fram. Mál, sum skuldu blíva til lógir, stungu seg ofta knappliga upp. Landsstýrið var vakið yvirfyri problemum, sum fyrilógu, og so gjørdi mann við hvørt eina lóg, oftani innanfyri nakrar tímar, og møguleikin fyri skjótum lógarsmíði var góður.

Nevndi at hann mintist at teir (JD, stjóri og KT, ftr) gjørdi lógaruppskot um eitt sera trupult mál, og tá teir stóðu fastir og ikki komu víðari, so gav JD alt málið til KT – sum eftir 4 tímum hevði loysnina. Hetta sagt til rós fyri stjóran, at hann dugdi at delegera og stimbra.

Kom eisini í samband við tingmenninar í Fíggjarnevndini, og fekk á tann hátt at vita, hvussu lógin skuldi smíðast.

Var umsitingarliga orkan í Landsstýrinum sum heild nóg stór?

Nei hon var ikki nóg stór. Soleiðis sum búskapurin vaks o.s.fr. sóu øll, sum kendu aktivitetin, at manningin var ov lítil. Kontrolliðurin manglaði. Ein banki hugsar altíð, hvat er „worst possible“, ein tílíkan møguleika høvdu vit ikki. Umsitingin slerdi ikki nevan í borðið og kravdi størri manning. Kom kanska av tí kultúrinum sum Johan Djurhuus hevði sjálvur. Hann hevði eina óføra úthaldinheit. Ein kundi øtast við, hvussu nógv landsstýrismenn lögdu á Johan Djurhuus.

Eg var so interesseraður, at tað vardi leingi, áðrenn tað gekk upp fyri mær, at eg hevði ov nógv at gera (í 1985 bleiv eg sjúkur). Dupulta arbeiðstíð, og eg vildi tað sjálvur, eisini tí at summir persónar vístu mær álit.

Høvdu teir persónar, sum viðgjørdi mál um lán/veðbald v.m. (herundir mál sum kravdu „bankaserkunnleika“), nóg góðan førleika?

Johan Djurhuus var hann, sum startar við hesum, hansara forúttæningar vóru góðir, frá finansministerinum. Eg hevði arbeið á kredittkontórinum hjá DDB, og har høvdu vit eisini ymsar rutinur, sum vístu seg at vera tær somu, sum vit komu fram til her. Johan Djurhuus var eisini stjóri fyri Vinnulánsgrunnin. Jørgen Hansen kom afturat, og hann hevði eisini arbeið á kredittdeildini hjá handelsbankanum.

Mál kundu ikki liggja og bíða. Tað var kanska avmarkað, hvussu nógvar informatiónir mann tá hevði fingið, tá avgerð skuldi takast. Og

tey, sum hava fingist við føroyskt vinnulív, vita, at mann má halda tíðarfreistir. Tíðarfreistirnar vóru altíð sera trongar. Og tað bleiv onki gjørt við tað. Tann konservativa leiðslan gjørdi tað. Tað bar ikki til at fara til stjóran at krevja meira fólk. Hann tók risiko, at tað kundi henda feilir, men ikki so galið, sum tað gjørdi. Eg ynskti mær ofta, at tað var onkur, sum mann kundi viðgera málini saman við – í felag og at tala saman við um fakligar og tekniskar spurningar, men tað var ikki møgult.

Bankarnir og onnur fóru avstað við nógvum fólk, sum vit kundu havt fingið nytta av. Starvsfólkið støðaðist ov stutt.

Hvørjar avgerðir vórðu tiknar á landsstýrisfundum (í stórum sum í smáum málum), og hvussu varð skilt ímillum mál, sum skuldu á landsstýrisfund og onnur mál?

Allar játtanir skuldu á landsstýrisfund. Undantikið kundi vera okkurt minni mál, sum lá í føstum rutinum. Eg havi ikki verið so nógv á landsstýrisfundi, tað var Johan Djurhuus og síðani Jalgrím Hilduberg. Landsstýrisfundirnir viðgjørdu málini ógvuliga kontant. Tann politiski vinkulin var nokk so nógv víðari, tá ið mann sat á einum landsstýrisfundi, enn tá ið mann viðgjørdi málið í umsitingini.

Innstillingarnar hjá umsitingni vórðu sum oftast gingnar á møti.

Um eg fráráddi at ganga einari umsókn á møti, so bleiv tað fylgt – eg minnst ikki nakað annað. Bleiv tá ofta stuðlaður av Johan Djurhuus.

Tann praktiska og tekniska viðgerðin av málunum

Hvussu tryggjaði Landsstýrið sær eina innkrevjingarmannagongd, sum var einsháttad (tey elstu málini eru yvir 20 ára gomul)?

Hetta var eitt av teimum gráu økjunum. Tað var ikki serliga skipað. Skuldi mann krevja nakað inn, so varð tað lagt fyri á landsstýrisfundi, og tað var ongin loyna, at tað lá nógv á láni hjá Landsstýrinum. Um tað varð avgjørt at krevja inn, skuldi Gjaldstovan taka sær av málinum.

Hvussu var tann praktiska manngongdin í viðgerðini av stuðuls-, láns- og veðhaldsmálum?

Tað kom ann uppá, hvussu stórt málið var. Skal eg samanbera við t.d. bankaverðina, so var tað ikki verri í Landsstýrinum. Var talan um skipamál, so skuldi mann hava øll møgulig skjøl, øll hugsandi skjøl í mínari verð gingu inn. Landsstýrið aftraði seg ikki við at biðja um skjøl. Síðani fór málið í Fíggjarnevndina. Kravdi einstakur tingmaður skjál, so varð tað funnið fram. Tingmenn vóru ógvuliga ansnir, hvat teir fingtu av skjølum. Viðgerðin av einsháttadum málum í Fíggjarnevndini bleiv tó styttri og styttri.

Mongdin av láni- og veðhaldsuppgávum var sjálvandi nógv størri í einum stórum banka enn í Landsstýrinum (tvey ella trý til eitt).

Hvør hevði ábyrgdina av, at øll lán og veðhald vórðu skrásett. Nær og hvar skuldi benda skráseting fara fram?

Málsviðgerðarin skuldi finna tey skjøl fram, sum høvdu við skráseting at gera. Beinanvegin sum málið var viðgjørt á Landsstýrisfundi, varð tað sent til Gjaldstovuna skrivliga.

Men tað kann vera kiksað í einstökum førum hjá báðum partum.

Mann hevði ikki kontrol á hesum. Tað hevði sjálvandi verið betri.

Hvussu var mannagongdin í landsumsitingini t.d. í sambandi við eigaraskifti, tá veðhald gjørdust effektiv, ella tá skip varð strikað úr skrásetingini?

Høvuðsreglan var, at Landsstýrið læt veðhaldini til næsta eigara.

Eigaraskifti: Umsókn og svarið varð sent til umsøkjaran, og Gjaldstovan fekk boð. Ein umskráseting skuldi fara fram. Hetta skuldi fyri á landsstýrisfundi, ið tók støðu til nýjattan. Vit skuldu hava eina deklaratión aftur frá tryggingini, og í hesum føri hevur landið lagt út nakrar fáar ferðir. Eg kann ikki minnst, at eigaraskifti bleiv noktað út frá tí, at nýggi debitorurin ikki var nóg góður. Landið hevði sín egna metingarstovn (Metingstovn Landsins) í nógv ár. Var tað neyðugt, bleiv biðið um eina meting av kontraktsspurninginum. Teir høvdu eina stóra rutinu. Eg havi eitt dømi um, at teir mettu prísir lægri. (Frá 19 mill til 17 mill – Trúgví laksafoss)

Eg dugi ikki at síggja, at mann skal fara at ivast so nógv í, hví metingarnevndin oftast kom til sama virði sum keypsprísurin. Teir høvdu atgongd til øll skjøl. Tó er tað púra við síðina av, at mann góðtekur, at útreiðslur til t.d. rentur koma afturat sáttmálaprísinum, og at metingarprísurin er hækkaður samsvarandi.

Hevði skuldarin skyldu til at senda Landsstýrinum roknskap einaferð um árið (feløg vóru ofta fleiri ár afturút við roknskapum)?

Nei

Hvør í landsumsitingini hevði ábyrgdina av at fylgja fíggarligu gongdini í virkinum hjá lántakaranum, soleiðis at landskassin til eina og hvørja tíð kundi tryggja sær tað best møguliga grundarlagið fyri at krevja skuld inn? Ábyrgdin lá hjá tí fulltrúanum, sum hevði málið. Fulltrúin helt fram við málinum. Tað hendi jú alla tíðina nógv, serliga í skipabyggimálum.

Fulltrúin kundi ikki fylgja við, um tað gekk væl ella illa hjá lántakaranum.

Ongin hevði ábyrgdina av at fylgja við, hvussu tað gekk í allari almindilgheit. Tað var tað, sum eg meinti við, tá ið eg í fyrstani suffaði um, at vit ongantíð finga nakra eykadeild.

Mann átti havt forlangað roknskapir og annað, men mann má ásanna, at lán úr landskassanum høvdu eitt sosialt moment. Tað var ein ávísur vilja at taka váða. Vilji til ikki at ganga ov hart á. Tað sæst eisini aftur í innkrevjingarpolitikkinum. Tað hevði her og nú givið trupulleikar við

aðrar investorar og kautionistar, um Landsstýrið var strangari. Uppá longri sikt vildi stöðan verið ein onnur.

Hvør hevði ábyrgd av at heinta inn falna skuld/effektiv veðhald hjá skuldarum? Var mannagongdin, sum nýtt varð, tann sama frá máli til mál? Var innbeitingin effektiv?

Tað fór á landsstýrisfund. Tað tók saksviðgerarin ikki stöðu til.

Hvør hevði ábyrgdina av, at eitt láns-/veðhaldsmál varð steðgað, um skuldarin ikki helt sínar skyldur (tað er dømi um, at upprunaliga veðhaldið var kr. 400.000, men tann endaliga skuldin, sum við rentum og kostnaði varð 1,6 mió. kr., endaði sum eitt krav í trotabúgví)?

Neyðlíðandi fyrítøkur fingi ikki Landsstýrið til at betala, og til at steðga aktivinum. Eg kann ikki svara fyri, at henda mannagongd skuldi steðgast ella broytast. Hetta er so politiskt, at tað blandaði umsitingini seg ikki í. Mann hevur ikki vurderað at seta eitt hámark á. Tað gjørdi, at bankin fekk eina alt ov góða forrætning. Tingmenn, m.a. ein flokksformaður, sum sat í Fíggjarnevndini, hava talað hart at hesum. Hetta hoyrði eg um í Fíggjarnevndini. Eg veit ikki um, at nakað bleiv gjørt við tað. Mann kundi nevna hetta fyri bankunum, tá ið teir blivu innkallaðir til Fíggjarnevndina í sambandi við hoyring til fíggjarlógina. Ein lögmaður skeyt upp, at mann hevði havt eina likvidatiónsdeild sjálvur. Embætismenn vendu sær ikki til politikarar við áheitanum um at steðga.

Hevði landsumsitingin neyðugan serkunnleika at meta um rætta virðið á skipum í skipamálum?

Metingarnevnd landsins hoyrði til í Tinganesi. Tað stendur í lógini um endurnýgging av fiskiskipaflotanum, at meting skal fyriliggjá. Frá 80-árunum metti Realkredittstovnurin fyri Landsstýrið.

Hevði landsumsitingin neyðugan serkunnleika at avgera, um tann kravdi eginpeningurin var til staðar?

Johan Djurhuus meinti ikki tað. Tað ber ikki til at klandra Landsstýrið fyri eina skeiva avgerð um eginpening. Tað var ein salomonisk avgerð, at tá ið lógin sigur eginpening, so skuldi onkur koma at siga, at tað var rætt. Váttan frá advokati ella stovni var mett at vera nóg gott. Landsstýrið hevði ikki móguleika fyri at viðgera málið um eginpening, og mann má harmast um, at hesar váttanir í ávísnum forum hava verið fiktivar. Lógin varð gjørd í 1956, tá var kravið 20%, seinni fór tað niður í 10%. Tað er onki dømi um, at advokatur ella banki er kravdur at gjalda eginpeningin, har váttanin ikki var haldgóð.

Lóggávan

Hvør deild í landsumsitingini hevði ábyrgd av dagføring av lóggávuni (dømi: lóg nr. 13/1967)?

Í mínari tíð var ongin deild. Tá var tað ein landsskrivstova. Vit talaðu grundiga um hesi málini. Tað var ein góður koordineraður innsatsur á hesum øki.

Tað er eitt faktum, at tað kom ikki víðari at broyta 13/67 lógina.

Tá ið málini vóru samtykt í Fíggjarnevndini, so var málið fyri so vítt samtykt. Johan Djurhuus hevur mett, at 13/67-lógin var sentral. Vit talaðu um málið fyrst í 80-unum, og hann lovaði at koma aftur við tí. Eg kann ikki svara fyri, hví Johan Djurhuus ikki bleiv liðugur at viðgera málið. Hetta er helst ein lapsus í Landsstýrinum, at lógin ikki bleiv endurnýggjað.

Eg meti, at tað var ein politisk avgerð at brúka 13/1967 heimildarlógina, hóast heimildin var uppbrúkt.

Hvat svar fingur politikarar, um teir ynsktu at tryggja sær, at formalia var í lagi.

Spurningurin kom ikki fyri í Fíggjarnevndini. Í Landsstýrinum var tað Johan Djurhuus, sum talaði við landsstýrismenninar.

Eginpeningur

Var nøkur greið definitión í lóggávuni av „eginpeningi“?

Tað var bara ein formel definitión, ikki ein materiel. Landstýrið skal umsita lógina, og Landsstýrið gjørdi eina tulkning, sum mann allatíðina hevur koyrt eftir. Eg kann ikki svara uppá, um henda tulkningin fyriliggur skrivliga. Tað skuldi ikki undra meg, um hon finst onkrastaðni í málsviðgerðini hjá Johan Djurhuus.

Vóru praksis og krøv frá Landsstýrinum til eginpening í sambandi við skipamál greið og tey somu øll árin?

Ja, í mínari tíð, ið hvussu so er.

Nær skuldu krøvini um eginpening vera lokin – tá ið søkt varð, ella tá ið tilsøgn um stuðul varð veitt?

Landsstýrið og Fíggjarnevndin vistu, at tað kundi taka tíð at skaffa eginpening. Mann góðtók, at eginpeningur beiv váttaður innan 3 mánaðir, eftir at tilsøgnin var givin. Eftir umsókn kundi mann ganga við til 6 mðr. Annars datt tilsøgnin burtur. Eg veit ikki um, at eginpeningurin ikki er komin fyrr enn aftaná, at skipið er leverað. Heilt sikkurt ikki.

I hesari tíðini var tað neyðugt at fasthalda eitt bygginummar. Annars fór mann aftast í køina.

Mann kann ikki forða einari skipasmiðju í at fara í gongd at byggja, áðrenn eginpeningurin varð váttaður.

Vistu flest øll í Landsstýrinum/landsumsitingini av, at eginpeningurin í ein ávísan mun kundi fáast til vega bæði við provisiónum og lánnum frá undirleverandørum og skipasmiðjum?

Tað hevur verið eitt problem alla tíðina. Mátti ikki angrípa trygdina hjá landinum. Men tað varð accepterað.

Hevði Landsstýrið nóg gott eftirlit við, um krøv til eginpening vóru lokin?
 Tað vóru advokatarnir og bankarnir. Og teir vistu, hvat meiningin var við einari tilíkari vátan.

Hvønn týðning hevði politiska ynskið um framhaldandi búskaparligan vøkstur í samfelagnum, m.a. við skipabygging, mótvegis hørðum og greiðum krøvum til skjalprógvaðan eginpening?

Mann gekk ikki uppá akkord við krøvunum. Kunngerðin um eginpening var ein staðfesting av galdandi praksis hjá Landsstýrinum og Fíggjarnevndini í nógv ár.

Fíggjarnevndin

Vórðu øll mál um lán/stuðul og veðbald lögð fyri Fíggjarnevndina?

Ja.

Hvussu vórðu einstøku málini viðgjørd í Fíggjarnevndini (summarisk ella nágreinilig viðgerð, vórðu sett krøv um fleiri skjalprógv, krøv til serkøna meting, krøv um at leggja mál fyri Búskaparráðið)?

Viðgerðin var í Fíggjarnevndini líka so nágreinilig, sum í Landsstýrinum. Tað hendi seg næstan altíð, at onkur fíggjarnevndarlimur vildi hava onkran inn. Eisini onkran, sum stóð aftanfyrir projektið. Fíggjarnevndin var klár yvir praksis viðv. eginpeningi. Krøv, defínitióin o.t. og viðgerðin var sera grundig. Mann forútsæti, at tað sum Landsstýrið kom við, var borðbart juridiskt.

Hvussu ofta hendi tað, at Fíggjarnevndin ikki samtykti eina umsókn?

Meirlutasamtyktir í Landsstýrinum blivu mær vitandi altíð samtyktar. Eg minnst ikki, at tað hava verið trupulleikar. Mann hevði samgonguavtalur, og tær blivu fylgdar.

Hvussu var samstarvið annars ímillum Landsstýrið og Fíggjarnevndina (skrivarahjálpi)?

Meti ikki at mítt starv gav grund til interessukonflikt. Eg loysti Johan Djurhuus av.

Útlenskir lángvarar

Vað nakar mótvilji staðfestur í áttatiárunum og í byrjanini av nítiárunum frá útlenskum lángvarunum til at lána til almennar ella privatar lántakarar í Føroyum.

10. januar 1987 bleiv eg biðin at koma á fund í Privatbankanum. DDB, Handilsbankin og Privatbankin vóru umboðaðir. Vit vóru á veg til Tokio at taka eitt lán. Hesir bankar vildu átala, at mann fór út í for nógvar

lántøkur. Men Handilsbankin var ikki samdur. Privatbankin var tann bankin, sum hjálpti okkum við tí japanska láninum og øðrum uttanlands-láninum. So tað var eitt sindur lægið. Men Handilsbankin og DDB kappaðust hesa tíðina um at vera størstir. Tað var fyrstu ferð, eg visti um, at tað var við at ganga galið. Eg veit ikki, um Jóngerð Purkhús segði Landsstýrinum frá um hesa hending. John Rammer var við, og mann helt, at skuldin var við at vera for stór.

Viðgerð av málum um stuðul, lán og veðhald

Hvøjrjir persónar í Landsstýrinum tóku sær av málum um stuðul, lán og veðhald (hvussu nógvir akademikarar og hvussu nógv skrivstovufólk)?

Bara eg, og skrivstovufólk vóru ongi.

Vóru uppgávurnar nógvvar?

Øgiliga nógvvar. Tá eg kom, var talið av skipasakum 190, tá ið eg fór, var sakstalið komið uppá 1040. Tað eksploderaði, og Jørgen Hansen kom inn í myndina.

Var talið av málum vaksandi í áttatiárunum?

Ja, í stórum.

Varð serkøn hjálp uttanífrá nýtt?

Mann vildi fegin senda málini til Búskaparráðið. Fíggjarnevndin var í konkretum málum í iva, um tilmælini frá Búskaparráðnum vóru røtt. Tilmælini frá Búskaparráðnum vóru ofta mett at vera tendensios; men mann lurtaði fegin í generellum spurningum

Kom tað (ofta) fyri, at onnur (uttanífrá) blandaðu seg uppí viðgerðina av málunum (umsøkjarar, lokalir politikarar; løgtingslimir, fakfeløg, ráðgevandi verkfrøðingar, granskoðarar, advokatar, skipasmiðjur o.s.fr.)?

Eg kenni onki til, at nakar hevur blandað seg. Men ivaleyst hevur tað verið gjørt politiskt.

Eg eri ikki desavueraður av Landsstýrinum.

Á hvønn hátt vendu hesir persónar o.o. sær til Landsstýrið (beinleiðis til lögmann, til landsstýrismenn, til akademisku málsviðgerarnar)?

Øll vistu at avgerðirnar lógu hjá Landsstýrinum. Advokatarnir og eg fingu skjótt eina mannagongd, sum varð fylgd.

Fíggjarlógarmannagongd

Hevði politiska leiðslan nóg stóra virðing fyri fíggjarligu avmarkingunum (m.a. ásettar í lóg, kunngerð og fíggjarlóg)?

Eg meini, at í almindiligheit vórðu yvirtrekk samtykt, og mann átalaði, tá Fíggjarnevndin helt, at orsök var til ábreiðslu.

Framtíðar bygnaðurin

Eru broytingar bendar seinnu árin, sum hava ført við sær, at landsumsitingin er styrkt og er før fyri at veita eina meira effektiva og sakkøna viðgerð av málum?

Tað er neyðugt, at summar fortreytir skulu vera til staðar, at mann m.a. dugir organisatión. Fær mann tey røttu fólkinu í størvini, so kann tað blíva betri.

14.6. Annfinn Kallsberg, fígggjarmálaráðharri, fundur 27.02.1998

Varð valdur í Løgtingið í november 1980. Landsstýrismaður frá februar 1983-januar 85, frá januar 1989 – juni 89 og frá juni 1996. Sat annars í Fígggjarnevndini alla tíðina, var úti eitt ár, kanska 1985 ella 1986. Formaður í Fígggjarnevndini frá ólavsøku 1989 til november 90. Tingformaður frá januar 1991 – apríl 93.

Innleiðandi spurningar:

Var skipanin við stuðuli, lánnum og veðhaldum til vinnulívið sum heild ein góð skipan?

Tað er so lætt í dag at vera eftirklókur. Skipanirnar høvdu stóran týðning, tá ið tær komu. Trupulleikin var, at mann ikki fekk tikið tær av ella rættað tær til.

Ella førdi henda skipan við sær, at tað almenna í ov stóran mun var við í vinnuligum tiltøkum?

Alt eftir hvørjir møguleikar hava verið at fígga skip, so hevur mann tilrættað skipanina. Tá ið effektin kom, so hevur mann ikki trappað niðuraftur.

Málsviðgerð generelt

Tóku lögmaður/landsstýrismenn sær sjálvir av málsviðgerð?

Nei, tað meini eg ikki. Havi sjálvur verið landsstýrismaður á økinum. Meini ikki, at málsviðgerðin er gjord av øðrum enn av embætismonnum. Politiskar avvigingar eru sjálvandi farnar fram. Samstarv var millum málsviðgera og landsstýrismann.

Hvønn serkunnleika høvdu lögmaður/landsstýrismenn at stuðla sær, tá teir viðgjørdi einkultmál og í sambandi við loysn av politiskum spurningum?

Mann hevði fleiri inni í myndini. Serlansnevndir, Búskaparráðið og eisini aðrar spesifikt í ymsum periodum, sum komu við tilmælum. Í nógvum førum endaði tað við lógaruppskotum, og við hvørt játtanum. Serlánini endaðu sum ein lóg.

Var umsitingarliga orkan í Landsstýrinum sum heild nóg stór?

Bestemt ikki. Málsviðgerðin í øllum tí, sum æt skipavinna, farmaskip og fiskiskip, varð gjørd av einum fulltrúa, sum eisini var skrivari hjá Fíggjargarnevndini. Orkan hevur verið ov lítil.

Tað var ikki gjørt nakað serligt við tað. Mann hevur gjøgnum alt lógarverk, sum er gjørt, lagt dent á, hvat mann vil uppnáa við lógini, eitt útinnandi amboð; men tann umsitingarligi parturin hevur ikki haft prioritet, og at umsita lógina forsvarligt hevur ikki altíð fylgt við.

Í 80-unum var kanska heldur ikki orka at siga frá, at mann ikki hevði orku til at gera alt arbeiðið. Samansetingin av landsfyrisingini hevur ikki verið serliga sterk.

Høvdu teir persónar, sum viðgjørdu mál um lán/veðhald v.m. (berundir mál sum kravdu „bankaserkunnleika“), nóg góðan førleika?

Tað er ringt hjá mær at meta um førleikan, men tað mann hann ikki hava verið. T.d. at vurdera soliditet, virði av veðhaldum o.t. Aftaná kann mann ið hvussu so er siga, at tað hevur ikki verið nóg gott.

Tann, sum umsat tað, var juristur og fyrrverandi bankastjóri. Ivist í, hvussu nógv er gjørt við tílíkar kanningar og analysur. Ikki tí at politikararnir ikki ynsktu, at tað skuldi gerast.

Var manningin á hesum økinum nóg stór?

Nei.

Tóku vanlig skrivstovufólk sær av at viðgera lættari mál (í staðin fyri starvsfólk við akademiskari útbúgving)?

Tað dugi eg ikki at siga. Tað hava tey allarhelst gjørt.

Hvørjar avgerðir vórðu tiknar á landsstýrisfundum (í stórum sum í smáum málum), og hvussu varð skilt ímillum mál, sum skuldu á landsstýrisfund og onnur mál?

Øll mál av hesum slag, sum bundu landskassan annaðhvørt við veðhaldi ella láni, komu fyri landsstýrisfund. Sama hvussu smá málini vóru. 30-40 mál kundu koma fyri á einum landsstýrisfundi.

Hvussu við Búskaparráðnum?

Mann fylgdi ikki altíð Búskaparráðnum. Ikki øll málini fóru til ráðið. Teir hava helst gjørt nakrar meira nágreiniligar analysur. Tá ráðið ikki er fylgt, hava tað verið politiskar avgerðir, sum hava ligið til grund. Men verri enn so øll mál høvdu tilmæli ella frámæli frá Búskaparráðnum. Í skipapakkunum mæltu teir til summi skip og ikki til onnur.

Tann praktiska og tekniska viðgerðin av málunum

Eg kann minnast, tá ið Starskipini komu. Tá bleiv eitt forferdiligt hús gjørt burtúr, hvat menninir vóru góðir fyri.

Eisini tá Smyril Line bleiv stovnað, tá ið dokumentatión bleiv kravd, var nógv roks; men tað bleiv latið yvir til umsitingina at meta, um vátanir og upphæddir í peningastovnum vóru í lagi.

Sum politikari helt eg, at tað sá rótut út. Eg kann minnst, hvussu lætt tað var at skaffa dokumentatión fyri eginpening.

T.d. Transmar skuldi hava tveir bátar. Fíggjarnevndin spurdi Sigurd Joensen eftir dokumentatión fyri eginpeninginum. Eina løtu seinni skrivaði Sigurd Joensen, at hann stóð inni fyri, at eginpeningurin var í lagi. So kom tað fram, at teir skuldu hava tveir bátar, og eina lítla løtu seinni kom enn ein dokumentatión fyri, at eginpeningurin eisini í hesum føri var í lagi.

Mann hevur ikki dømi um, at mann hevur kravt endurgjald frá teimum (juristinum), sum góvu erkleringar um eginpening.

Lóggávan

Hvør deild í landsumsitingini hevði ábyrgd av dagføring av lóggávuni (dømi: lóg nr. 13/1967)?

Tað kravdi ikki stórt matematiskt snildi at síggja, at loftið var 50 mió.kr?
Eg hevði ikki leitað lógina fram, tá ið vit tóku avgerðirnar. Tað gekk eg út frá, at lögfrøðingarnir vóru garantar fyri.

Tilmælini, sum komu frá umsitingini, høvdu tilmæli til heimildina. Tað vóru ikki politikararnir við borðið, sum funnu heimildirnar fram.

Havi ikki sum landsstýrismaður ella fíggjarnevndarformaður vitað, at lániheimildin ikki var í lagi. Vit skuldu taka nakrar politiskar avgerðir. Tað juridiska í tí var, at vit altíð høvdu ein stjóra, sum sat til borðs saman við Landsstýrinum, sum borgaði fyri, at tað juridiskt var í lagi, sum samtykt varð.

Mann vildi hava tað formella at vera í lagi, men bleiv spurt eftir heimildum positivt?

Tað kann eg ikki minnst. Men eg hevði ein orðadrátt við Paula Ellefsen um eina tulkning, sum tað bleiv gjørt eitt notat um, sum gav Paula Ellefsen rætt. Minnst ikki, hvat tað snúði seg um. Eg kendi ikki innihaldið í lógini.

Eginpeningur

Var nokur greið definitión í lóggávuni av „eginpeningi“?

Ongin greið definitión.

Vóru praksis og krøv frá Landsstýrinum til eginpening í sambandi við skipamál greið og tey somu øll árin?

Tað kenni eg ikki, um tey vóru tey somu øll árin. Krøvinu hava refererað til lógarheimildina um eginpening, altsó aftur til somu ógreiðu definitión. Eg fekk ikki nakra neyvari definitión frá umsitingini.

Mann hevði ikki ressursir í landsumsitingini, og tí kravdi mann dokumentatión frá onkrum uttanfyri. Peningastovni ella sakførara.

Nær skuldu krøvini um eginpening vera lokin – tá ið søkt varð, ella tá ið tilsøgn um stuðul varð veitt?

Fíggarnevndin kravdi í nógvum førum dokumentatión fyri eginpening, áðrenn tilsøgn varð givin. Eg haldi, at Landsstýrið í øllum førum kravdi dokumentatión fyri eginpeningin, áðrenn skipið bleiv leverað. Men seinni havi eg sum landsstýrismaður erfarið, at eitt skip ikki hevði eginpening (Niclas á Selheggi).

Alfred Petersen hevði gjørt eitt notat um eginpening, liðugt seinast í 1988. So bleiv val, og tað nýggja Landsstýrið tók spurningin upp, og strammaði upp.

Tá vóru nøkur skip, sum vóru komin til landið, men ikki avgreidd. Tá kom nevnda skip tvørt fyri. Tað fór fallitt ógvuliga skjótt.

Vistu flest øll í Landsstýrinum/landsumsitingini av, at eginpeningurin í ein ávísan mun kundi fáast til vega bæði við provisiónum og lánnum frá undirleverandørum og skipasmíðjum?

Havi ikki diskuterað hesi mál sum landsstýrismaður, og eg kann sostatt ikki svara beinleiðis upp á spurningin. Tað er alment kent, at hetta startaði heilt aftur í 60-unum.

Hevði Landsstýrið nóg gott eftirlit við, um krøv til eginpening vóru lokin?

Eftirlitið var bara tað, at mann fekk váttanirnar. Eg hugsi ikki, at nakar kontrolleraði, um eginpeningurin gekk inn í projektið. Ein meting frá realinum og Fiskaríbankanum skuldi eisini fyriligggja, tá ið eitt lán skuldi útgjaldast. Landsstýrið brúkti tað sama virðisgrundarlagið, sum aðrir fíggingarstovnar. Um sýnsmetingin bara var 100%, so fekk mann ikki yvirfíggingina inn í metingina.

Tað var ikki uppgávan hjá politikarunum at meta um, hvørt sýnsmetingin samsvaraði við veruleikan.

Hvønn týðning hevði politiska ynskið um frambaldandi búskaparligan vøkstur í samfelagnum, m.a. við skipabygging, móttvegis hørðum og greiðum krøvum til skjálprógvaðan eginpening?

Tað er sjálvandi nakað av politiskum ynskjum í øllum hesum her, at endurnýggja, at uppbyggja nýggja vinnu o.s.fr. Men eg haldi ikki, at mann hevur slakað uppá krøvini til eginpening av teirri grund.

Ognaruppgerðin er órelevant, uttan tá ið talan er um kommandittfeløg og partsreiðarí. Í nøkrum førum bleiv kannað, um menn vóru førir fyri at gjalda tað inn í felagið, sum teir søgdu; men tað bleiv ikki kannað, um teir betaltu inn í felagið.

Hvat var tað fyri eitt mál, sum í januar 1984 fór niðan í tingið (ca. 90 mió.kr.) til kreppurakta flotan, og sum ikki hevði verið á landsstýrisfundi?

Havi ongar viðmerkingar til hetta málið. Hevur helst verið ein serligur kilostudningur til húkin. Tað bleiv gott fiskarí. Stuðulin til upsa og

kongafisk var stórri enn útflutningsvirðið. Tað má hava verið eitt mistak, um so er, at málið er farið niðan í tingið, áðrenn tað kom á landsstýrisfund. Tá tað ikki er blivið framlagt, so er tað tí, at eg havi varnast, at tað eigur at koma fyri á landsstýrisfundi.

AK hevur seinni viðmerkt: „Eg havi kannað gerðabøkurnar hjá Landsstýrinum og Løgtinginum um hetta mundið, og dugi eg ikki at síggja at nakað tilíkt mál var til viðgerðar í Landsstýrinum í januar 1984. Harafturímóti hava vit kreppustøðu í fiskivinnuni til viðgerðar í sept.-okt. 1984, og viðleggi eg avrit av landsstýrisprotokoll og avrit av Løgtingstíðindum, sum lýsa hetta mál.

Hevði mann kontrol við, hvat bendi við umkostningunum á føroyskum skipasmiðjum?

Nei, burtursæð frá, at Landsstýrið var partur av Skála Skipasmiðju og hevði ein nevndarlim. Gomul skip fóru langt upp í prísi, og nógvar umbyggingar fóru fram í hesum tíðarskeiði. Tað komu nøkur fá skip til alternativan fiskiskap seinast í valskeiðinum.

Fíggjarnevndin

Hvussu vórðu einstøku málini viðgjørd í Fíggjarnevndini (summarisk ella nágreinilig viðgerð, vórðu sett krøv um fleiri skjalprógv, krøv til serkøna meting, krøv um at leggja mál fyri Búskaparráðið)?

Viðgerðin í Fíggjarnevndini var rættiliga gjøllig. Kanska eisini tí, at andstøðan skuldi syrgja fyri, at málini fingi eina lýsing frá øllum síðum. Mann spurdi eisini til dokumentatión fyri eginpeningi. Mann vendi sær eisini til Búskaparráðið

Hvussu ofta bendi tað, at Fíggjarnevndin ikki samtykti eina umsókn?

Tað kom meira enn so fyri, at Fíggjarnevndin ikki samtykti eina umsókn, ikki so nógv í 1984 men seinni t.d. frystilínubátarnar. Eg kann eisini nevna eitt prosjekt síðst í 80-unum, sum datt burtur. Kjartan Hoydal segði, at Fíggjarnevndin mátti siga ja, tí tað var komið so langt; men umsøkjarin kom sjálvur til ta niðurstøðu, at tað ikki kom at hanga saman.

Hvussu var samstarvið annars ímillum Landsstýrið og Fíggjarnevndina (skrivarahjálp)?

Tað var gott. Kanska var tað eitt sindur óheppið við sama skrivara. Í hesum føri var Fíggjarnevndin eisini fyrisitandi myndugleiki.

Landsroknskapurin

Hvør var orsøkin til, at landsroknskapurin og aðrir almennir roknskapir, við viðmerkingum frá lögtingsgrannskoðarunum og roknskapargrannskoðanini, vórðu lagdir fyri Løgtingið fleiri ár ov seint?

Tað er ongin loyna, at tá ið tað kemur til roknskaparlóggávu yvirhøvar,

so hefur landskassaroknskapurin verið eitt stórt undantak, allur sum hann er. Mann hevði nokk í gomlu stýrisskipanarlógini ásetingar um freistir.

Mann hevði eina heilt aðra strategi, tá ið tað kom til landsgrannskoðara. Ringt at siga, hvør orsøkin var. Tað funnist ikki veruligar reglur.

Gjaldstovan hevur helst gjørt upp til tíðina. Eg veit ikki, um tað er rætt at siga, at tað vóru løgtingsgrannskoðararnir, sum vóru stoppklossin. Tað kann hava verið nógva ymsa staðni.

Tær fyrstu reglurnar fyri játtanir eru ásettar í álitinum frá Fíggjarnevndini til fíggjarlógarruppskotið fyri 1990. Dømi: Normeraði størv kundu ikki setast uttan loyvi, ikki loyvi at gera nýggj leigumál o.s.fr. Landsgrannskoðarin hevur greitt nærri frá hesum. Tað sum kom úr Landsstýrinum var so ógreitt, at mann ikki kundi samtykkja eina slíka fíggjarlóg.

Tað er ein góður spurningur at spyrja, hvør hevði skyldina av seinkaðum landskassaroknskapum.

Fekk móguleika í 1993 at leggja fyri Løgtingið málini um alment roknskaparhald, um grannskoðan av almennum roknskapum og lóg um løgtingsgrannskoðan.

Var tað ein trupulleiki, at roknskapirnir vórðu lagdir fyri Løgtingið ov seint? Hvørjar trupulleikar kundi talan vera um?

At mann fær lemjandi kritikk fyrst í 90-unum fyri tað, sum fór fram í 80-unum.

Mann fekk onki gjørt við kritikkin, tað var langt síðani yvirstaðið. Roknskapurin fyri 1995 er ikki lagdur fyri tingið fyrr enn í 1997. Og tað er heldur ikki nóg gott. Høvdu vit eitt sindur einklari lógarverk, kundu vit longu nú lagt ein roknskap fyri 1997 fram. Men eg kann longu nú síggja úrslitið fyri 1997.

Fíggjarlógarmannagongd

Hevði politiska leiðslan nóg stóra virðing fyri fíggjarligu avmarkingunum (m.a. ásettar í lóg, kunngerð og fíggjarlóg)?

Mann kann ikki svara generelt uppá handa spurningin. Tað er alt eftir konjunkturinum í landinum, hvussu farið verður um. Manglandi manngongdir hava verið størsti trupulleikin. Tað hevur ikki fingið avleiðingar, at játtanir vórðu yvirtrekar, og aðrar finessur hava farið fram við ongum avleiðingum. Tað hava verið ov leys viðurskipti.

Politisk motiv í sambandi við stuðul, lán og vedhald

Er tað móguligt at lýsa veruligu politisku motivini í sambandi við at stuðul, lán og vedhald vórðu veitt, t.d. lógin frá 1988 um serlán til kreppurakta fiskiflotan?

Sjálvandi hevur tað altíð nakað at siga. Formálini kunnu vera mong.

M.a at vit skulu royna at fáa meira virksemi, at fyrirbyggja at tann nýggi paturin av flotanum verður seldur av landinum.

Framtíðar bygnaðurin

Eru broytingar hendar seinnu árin, sum hava ført við sær, at landsumsitingin er styrkt, og er før fyri at veita eina meira effektiva og sakkøna viðgerð av málum?

Tað haldi eg, at mann kann siga. Landsumsitingin er styrkt á mangan hátt; men harvið er ikki sagt, at hon er nóg góð. Tað mangla framvegis ávísir eftirlitsmøguleikar í galdandi lóggávu. Framvegis verður nógv fokuserað uppá, hvat lógir skulu brúkast til. Ikki so nógv uppá eftirlits-funktiórnirnar.

14.7. Atli P. Dam, fyrrverandi lögmaður, fundur 02.03.1998

Kom í Landsstýrið í 1970. Varð valdur í Løgtingið í november 1970 og bleiv lögmaður. Sat sum lögmaður til 1981 og aftur frá 1985-1989 og frá 1991-1993. Limur í Fíggarnevndini frá 1981-1985 og frá 1989-1990.

Innleiðandi spurningar:

Í hvønn mun hava teir búskaparligu trupulleikarnir í áttatiárunum sín uppruna í umstøðum og avgerðum, sum stava frá árunum frammanundan (lógarverk, lánveiting, veðbald)?

Tað var sjálvsagt ávirkað av tí, sum liggur frammanundan. Kanska serliga av tí at lógarverk og umsiting altíð hevur haltað aftaná – frá 1948 til miðjan 70-ini, hvar lítið og onki broyttist, stórt sæð ongin øking og effektivisering. Vit høvdu eina pyramidubygda umsiting. Systemið var nú ikki so galið, í flestu førum bleiv eitt tilmæli gjørt av einum málsviðgera, noterað við viðmerkingum av stjóranum, og síðani lagt fyri Landsstýrið.

Í 60-unum hendi nógv, sum bleiv kotuma heilt upp í 90-ini.

T.d. avgjordi Fíggarnevndin í 1969, at provisiórnir, sum vóru útvegaðar til skipabygging, kundu brúkast til eginpening. Hetta hendi t.d. í sambandi við Stellubátarnar.

Í januar 1974 samtykti mann yvirtøku av postverkinum (frímerkini). Í 1975 bleiv postverkið yvirtikið. Almannaverkið varð yvirtikið í 1975 og síðani skúlaverkið í 1975. Klaus Herman fylgdi við yvir í landsumsitingina.

Toppurin í landsumsitingini fekk meira at umsita, sjálvt um fólk fylgdu við yvir. Nógv var diskuterað um skúlaverkið, tað skuldi bara kosta 1-1,5 fólk í meirumsiting.

Heilt fram í 60-ini vóru einastu akademikarar í landsumsitingini Jens Pauli Ellenderson og Johan Djurhuus. Johannes Thomsen, Esbern

Zachariassen og Gunnar Gunnarsson vóru eisini dugnafólk, men ikki akademikarar.

Seinni kom Jalgrím Hilduberg til, og síðani Kristoffur Thomassen og Jørgen Hansen.

Seinast í 70-unum kom John Danielsen o.o.

Málsviðgerarnir steðgaðu ofta stutt á tí økinum, teir vóru settir at viðgera, og vórðu tiknir frá hesum uppgávum. Teir umsótu eftirhondina fleiri onnur økir. So hvørt sum fleiri landsstýrismenn komu, bleiv kapping um fólkid, og tað gjørdi, at tað ikki bleiv nøkur serlig strukturering.

Embætisfólkið gjørdi ikki stórvegis vrøvl. Tað hevur ikki verið sami loyaltitur móti embætisverkinum í Føroyum, sum í øðrum londum. Embætisfólk vóru ikki populer millum politikarar, og teir vóru ikki sinnaðir at jætta pening til meira fólk.

Mann royndi seinast í 70-unum at styrkja umsitingina við at læna fólk, t.d. Einar Kallsberg og Árna Olafsson.

Seinnu helvt av 70-unum var tað ætlanin at tvídeila umsitingina við at gera tvær pyramidur. Mann læt tað upp í hendurnar á stjórunum at gera uppskotið, men teir komu ikki so langt. Tað var samtykt, og latið upp til Einar Kallsberg og og Johan Djurhuus at semjast um býtið; men av tí, at serliga Einar Kallsberg hevði so nógv at gera, komu teir ikki nóg langt við uppgávuni.

Tað var ikki so líka til at geva Einar Kallsberg fleiri økir. Onki land hevði so nógv fiskivinusáttmálar at gera, sum Føroyar høvdu. Einar Kallsberg hevði eisini ein áhuga í, at mann fylti heimastýrskarmin út við yvirtøkum o.t. Hann var eitt slag av politiskum sekreteri hjá mær.

Seinni, einaferð í 80-unum, bleiv ein umsitingarskita gjørd av einum felag, Bisballe.

Tað nyttar so lítið bara at gera eina stóra skipan við tveimum pyramidum, tað var eisini umráðandi, hvør kundi setast til at røkja tey ymsu störvini. Tað er klárt at Árni Olafsson var ein centralur persónur. Men tá ið tað kom so langt, bakkaði Árni Olafsson út. Hann gekk eisini inn fyri einari pyramiduumsiting. Kortini varð úrslitið, at vit fingur deildarskipanina.

Stutt aftaná at sosialmál, heilsumál og skúlamál vóru yvirtikin, fingur tey sína egnu umsiting. Vit fingur eisini eina fiskivinnudeild, men sum heild var mann nóg ov seinur at byggja umsitingina upp.

Hví gekk ofta so long tíð, frá tí at eitt lán/veðhald varð veitt, til eitt tap varð staðfest (tey elstu málini í dag eru 20 ára gomul, fleiri eru økt við ískoytislánun, og síðani umlögð til nýggj lán o.s.fr.)?

Tað er eitt sindur torført at siga. Tann politiska síðan var lítið uppi í umsitingini, og vit kannaðu ikki eftir, hvussu tað t.d. stóð til við sáttmálum.

Nógv av tí visti ein ikki av sum politikari. Men mann kann sjálvsagt

ikki siga seg frían fyri, at tað partvís hevði politiskar orsakir, at mann ikki fór út og likvideraði feløg, sum vóru komin í eftirstøðu e.a.

Mann royndi av og til at fáa veðhaldini minkað, við hvørt var mann uppi á 70%, sjálvt um mann royndi at halda seg til 30%. Men tað var Landsstýrið, sum skuldi taka iniciativíð. Bankarnir gjørdur onki.

Seinast í 60-unum vóru nøkur dømi uppá, hvussu tað kundi ganga. Landsstýrið mátti realisera stór tap, hvørja ferð ein koyrdi skip fallit, tí skipini vóru ribbaði.

Uml. 87 var mann komin niður á ca. 5% í veðhaldi. Tá bleiv tað betri, tí tá vóru bankarnir um at koma í klemmu eisini, tí tað var síðustillað veðhald við bankarnar.

Studningslánini vóru 20% og stuðulslánini kombinerað við rentu-subsidium uppá ca. 20% (kundi koma uppá 25-27%). Hini 50% komu síðani frá peningastovnum, t.d. norskum bankum. Tað var ikki forúttsett, at mann skuldi fáa allar hesar pengarnar aftur. Landið stóð aftast, og bankarnir gjørdur onki, so leingi landið stóð við endan. Royndirnar frá 59 og frameftir gingu toluliga væl. Mann sá bara tað positiva tá. Mann metti, at skipini sigldu peningin inn aftur. Men uml. 64 varð støðan øðrvísi, tá høvdu fleiri fallitt verið.

Umsitingin slerdi ikki nevan í borðið og kravdi meira fólk. Teir gomlu politikararnir vóru trekir. (Hákun Djurhuus, Jákup Fr. Øregård o.a.). Teir vistu, at tað bar ikki til at ganga ímóti politiska systeminum. Mann likvideraði tænastrámannasystemið aftaná 1972 – ikki fleiri tænastrámann, sum skuldu hava pensión. Fólkinum vórðu framyvir sáttmálasett.

Var skipanin við stuðuli, lánum og veðhaldum til vinnulívið sum heild ein góð skipan?

Tað kann ein ikki siga sum heild. Hon royndist ymiskt til ymsar tíðir. Skapti ein kraftigan útvikling, aftaná kann mann kanska siga for kraftigan. Tá vóru høvini opin, og mann gjørdi ongan skaða. Mann stóð fyri stórum útbyggingum av samfelagnum. Seinast í 70-unum kom ein ávís diskussión av hesum, men ongin heildarloysn varð gjørd. Skipanin virkaði sum ein „púta“ hjá bankunum, sum onki fyrítóku sær.

Spurningurin var: skuldi studningurin fara í sölulíðið ella pressast longur niður í systemið og harvið enda hjá borgaranum.

Tað var nógv orðaskifti um at minka stuðulin. Í 1980-1981 var ein ávís roynd gjørd at minka stuðulin, sum var kilostuðul (kom longu í 60-unum við ráfiskanevndini). Men so kom rekordfiskarí, og so hækkaðu útgjaldingarnar sjálvandi. Ymsir politiskir grundholdingar lamdu møguleikan fyri at taka skilagóðar avgerðir. Frá 1981-1984 sat eitt Landsstýri, sum kanska var meira reiðaravinarligt enn andstøðan. Kanska ein veikleiki í tí politiska systeminum?

Spesielt í sambandi við skipapakkan í 1985 royndi mann at minka stuðulin.

Veðhaldini minkaðu nógv, og í 1987 vóru tey niðri á 5%-um.

Frá 1984-1987 gekk það gott at minka stuðulin, men so fekk mann eina parlamentariska situatiún í 1988, hvar ein flokkur bleiv blakaður út, og ein annar kom inn, og það kostaði nokk 100 mió.kr.

Í 1985 byrjaði mann beinanvegin at minka so líðandi um stuðul til skipakeyp og skipabygging; men í 1987-1988 fór stuðulin 100 milliúnir upp aftur. Það er lætt í baksýni at siga, at studningur og veðhald ikki var ein góð skipan. Skipanin virkaði ymiskt, men það trekti altíð út at taka politiskar avgerðir um galdandi skipan.

Ella færdi benda skipan við sær, at það almenna í ov stóran mun var við í vinnuligum tiltökum?

Tá sovorðnar skipanir eru, vilja øll hava það sama. Það almenna skal viðgera allar umsóknir eins. Tí kann spurningurinn ikki svarast við ja ella nei. Mann var við sum finansier, og tók ikki avgerðir. Tí kann mann ikki siga, at mann var við í vinnuligum virkseml, mann var við í aktiukapitalinum, men mann hevði onki at siga. Í 70-unum, tá var það nokk hvørt flakavirki, sum skuldi hava ein almennan aktiukapital. Mann fekk ein kommitteraðan, hann var faktisk ikki við vinnuliga, men við sum passivur finansier.

Men hvis mann vendir spurninginum um og sigur, at skipanin dró það almenna við inn í vinnulívsfinansieringina, so er það rætt.

Það, sum stríðið stóð um, var, um það almenna skuldi hava ávirkan á vinnulívið fyrri teir pengar, sum vóru settir í vinnuna, ella ikki. Tann borgarligi politikkurinn var, at það skuldi það almenna ikki.

Það upprunaliga fíggingarmynstrið var:

50% realkreditturin

20 Fiskaríbanki

20% stuðulslán (kontant útbeltir pengar)

10% eginpeningur

Landsstýrið veðhelt upp til 70% av øllum lánunum. Hetta var galdandi til upp í 80-ini.

Það vóru nógvir aðrir stuðulsmøguleikar: Farmagjaldsstuðul, frakttuðul, tollrefusiúnin. Alt hetta átti at liggja uttanfyri.

Spyrjast kann, hvør vendi reelt tumlinum upp ella niður fyrri einum vinnuligum projekti, Landsstýrið ella bankin?

Reelt var það Landsstýrið, tí bankinn sat og bíðaði eftir Landsstýrinum.

Það vóru tveir mátar at reisa prosjekt. Það kundu vera fólk sum høvdu tjent pengar í væleydnaðum tiltaki, og sum vildi seta virki á stovn.

Aðra staðni gekk mann hús úr húsi og savnaði pengar.

Kotuman við 20% frá tí almenna botnar í, at það lokala initiativið rakk ikki. 20% er eitt ískoyti til eina neyðuga roynd á staðnum at útvega sær arbeiðspláss.

Málsviðgerð generelt

Tóku lögmaður/landsstýrismenn sær sjálvir av málsviðgerð?

Tað varð partvís gjört. Men mann sat ikki og viðgjörði mál einsamallur. Mann fór ikki uttanum umsitingina. Men fyri at fáa síni mál framd, kundi tað vera neyðugt. Tí kappingin um skrivstovuhjáp og kvalifiseraða málsviðgerð var stór. Umsitingin varð spurð, tilmæli vórðu givin, Búskaparráðið spurtt o.s.fr. Tað hendi eisini, at politikarin skrivaði lógir, sum mann síðani fekk onkran at hyggja at.

Hvønn serkunnleika høvdu lögmaður/landsstýrismenn at stuðla sær, tá teir viðgjördu einkultmál og í sambandi við loysn av politiskum spurningum?

Ymiskan til ymsa tíð. Búskaparráðið bleiv ofta spurtt. Bleiv tey fyrstu árin seríøst fylgt. Tað varð stovnað fyrst í 60-unum.

Men tað útviklaði seg sum fráleið til, at tað vóru tveir limir í Búskaparráðnum, sum gjördu tilmælini, sum tá alloftast vóru negativ. Tá hendi tað oftari, at mann setti tann politiska viljan ígjøgnum.

Í 70-unum setti mann inn í lógirnar, at avgerðirnar skuldu samtykkjast saman við Fíggjarnevndini. „Samán við“ bleiv tulkað ymiskt. Tað skuldi verið tulkað soleiðis, at málið skuldi hava hvør sína viðgerð. Tað kom fyri, at eitt mál ikki fekk undirtøku í Fíggjarnevndini. So legði mann atkvøðurnar hjá Landsstýrinum og Fíggjarnevndini saman, og so var málið kortini samtykt.

Var umsitingarliga orkan í Landsstýrinum sum heild nóg stór?

Ikki nóg stór, tá ið hugsað verður um skipamál. Umsitingin hevði metingarnevnd og tekniska nevnd.

Her varð ein roynd gjörd at fáa eina meira kvalifiseraða meting, bæði tekniskt og um, hvussu burðardygg ætlanin var. Við hvørt vurderaðu teir eisini sáttmálarnar.

Tá Niclas Magnussen kom, blivu vurderingarnar meira professionellar. So fór mann yvir til at keypa sær vurderingar frá Realinum. Hetta var galdandi fram til 1987-1988. Tá yvirtók Landsstýrið aftur metingina. Eftir tilmæli frá Kjartan Hoydal varð sáttmálanevndin sett á stovn.

Hvis tveir partar hava gjört ein sáttmála, má hann brúkast sum grundarlag. Arbeiðið hjá sáttmálanevndini var meira at eftirkontrollera, t.d. um alt tað, sum bleiv bestilt, nú eisini kom. Tað var ikki altíð. Fyri at verja seg fyri tí, gjörði mann eina reglu um hálvan studning til alt, sum kom aftaná, at sáttmálin var gjördur.

Tað bleiv góðkent, at metingarnevndin góðkendi byggikostnað og sakførarahjálp sum grundarlag fyri stuðuli, eins og byggikostnað annars.

Tóku vanlig skrivstovufólk sær av at viðgera lettari mál (í staðin fyri starvsfólk við akademiskari útbúgving)?

Eg haldi ikki, at vanlig skrivstovufólk tóku sær av málsviðgerð; men sjálvt um fólk ikki vóru akademikarar, so høvdu tey førleika. Tann

manglandi orkan hefur kostað pengar. Manningin á hesum øki var ikki nóg stór, og neyvari bankakunnleika høvdu málsviðgerarnir ikki.

Hvørjar avgerðir vórðu tiknar á landsstýrisfundum (í stórum sum í smáum málum), og hvussu varð skilt ímillum mál, sum skuldu á landsstýrisfund og onnur mál?

Tað vóru ikki nógv mál, sum ikki fóru á landsstýrisfund. Johan Djurhuus tók støðu til, hvørji mál ikki nýttust at fara á landsstýrisfund. Tað gjørdur landsstýrismenninir ikki sjálvir. Eg veit bert um eitt dømi, har landsstýrismaður á tí sosiala økinum ekspederaði mál einsamallur.

Tað kolligiala stýrið var ikki so óheppið. Tann næsta nevndin, sum fer at kanna 90-ini, fer helst at koma til ta niðurstøðu, at ráðharrastýrið ikki er so nógv betri!

Tann praktiska og tekniska viðgerðin av málunum

Hvussu tryggjaði Landsstýrið sær eina innkrevjingarmannagongd, sum var einsháttað (tey elstu málini eru yvir 20 ára gomul)?

Vit tryggjaðu okkum ikki nakra innkrevjingarmannagongd. Vit meintu ikki, tað var okkara borð. Mann metti, at tað fór gjøgnum umsitingina, sum fangaði tað, sum skuldi fangast.

Hevði landsumsitingin neyðugan serkunnleika at avgera, um tann kravdi eginpeningurin var til staðar?

Nei. Tað var so mangar ferðir, at Johan Djurhuus resolveraði, at Landsstýrið hevði ongan jordiskan kjans at vurdera hetta. Pauli Ellefsen hevur sagt, at ognaruppgerðir vóru tryggjar, men tær nytta onki eftir mínum tykki.

Johan Djurhuus segði, at tað besta var at keypa sær ekspertisu, og at líta á tær vátanir, sum bestallaðir persónar útvegaðu.

Lóggávan

Hvør deild í landsumsitingini hevði ábyrgd av dagføring av lóggávuni (dømi: lóg nr. 13/1967)?

Eg meini ikki, at tað var nakar ivi um heimildirnar, tá ið mann hugsar um Løgtingsins vilja. Landsstýrið gekk umsókn á mæti. Fíggjarnevndin segði tað sama.

Tað er onki land í verðini, hvar hesi málini eru so gjøgnumsigtig. Tað bleiv skrivað í bløðini.

Kári Petersen, advokatur, sigur, at tað er av tilvild, at Kristoffur Thomassen vísti til 13/67 lógina, hann kundi víst til so nógvar aðrar lógir.

Johan Djurhuus gjørdi í 1981 eitt notat um, at mann má heldur uppdatera lógina. Eg fekk ikki at vita um tað fyrr enn í 1986. Tá komu lögfrøðingarnir aftur til ta niðurstøðu, at heimildin var í lagi, við tað at Løgtingið eisini hevði góðkent viðmælið.

Mann veit ekki, um lógin endurnýggjaði seg sjálva, so hvört sum pengarnir komu inn aftur. Í 1978 var alt lagt inn í eitt lógarkompleks um endurnýgging av skipaflotanum. Eg veit tí ekki, hví mann seinni júst hefur víst til 13/67-lógina.

Sjálvandi hefur politikarin ábyrgdina, tá talan er um endurskoðan av lógunum, men tað er ringt at hava ábyrgd av nøkrum, mann ekki veit um.

Tað var toppurin á pyramiduni, sum hevði ábyrgdina av at lógir vórðu uppdateraðar. Sum oftast bleiv tað politiskt forhandlað ein semja um, hvat skuldi játtast og stuðlast o.s.fr.

Umsitingin orðaði sjálvsagt lógirnar.

Eginpeningur

Var nokur greið definitión í lóggávuni av „eginpeningi“?

Nei ekki beinleiðis, hon stóð ongastaðni. Men í 1968 bleiv tað also góðkent í Fíggjarnevndini, at t.d. provisióin varð eginpeningur. Skattur skuldi sjálvandi gjaldast av provisióin. Erling Laksafoss, Stellubátarnar, stakk onki undir borðið. Hann uppýsti Fíggjarnevndina um allar provisióinir. Og um nakar vildi læna reiðaranum pengar, uttan at tað hefti í skipinum, so varð tað eisini góðkent. Treytin fyri at góðtaka provisióin sum eginpening var, at provisióin skuldi gera prosjektið biligari.

Í 1986 sat eginpeningsnevndin, sum meinti, at mann skuldi hava fastari krøv.

Vóru praksis og krøv frá Landsstýrinum til eginpening í sambandi við skipamál greið og tey somu øll árin?

Ja, í hvussu so er frá 1968 til 1986. Mann tók støðu til at fylgja eginpeningsnevndini, men tað gekk kanska ein tíð, áðrenn hon bleiv praktiserað. Sama praksis til eginpening varð stórt sæð nýttur av „Skibs-kreditfonden“ og øðrum.

Nær skuldu krøvini um eginpening vera lokin – tá ið søkt varð, ella tá ið tilsøgn um stuðul varð veitt?

Tað var normalt 6 mánaðir frá tí at tilsøgnin var givin – kundi forleingast til 1 ár. Risikoin lá hjá byggiharra og skipasmiðju, um mann byrjaði at byggja áðrenn. Var stuðul givin, kundi málið ekki steðgast. Mann gav oftani byggilán, áðrenn eginpeningurin var komin uppá pláss. Kom eginpeningurin tá ekki uppá pláss, so átti Landsstýrið skipið. Mann veðhelt eisini fyri byggiharranum, tí mátti mann altíð gera skipini liðug. Um so er, at landskassans peningur kom í vanda, so hevði ein landsstýsmaður skyldu til at verja landskassans pening best móguligt. Tí var tað ein neyðugur umkostningur at reka skipasmiðjuna.

Vistu flest øll í Landsstýrinum/landsumsitingini av, at eginpeningurin í ein

Ávísan mun kundi fáast til vega bæði við provisiónum og lánum frá undirleverandørum og skipasmiðjum?

Nei, ikki frá leverandørum/skipasmiðjum við trygd í prosjektinum ella lagt omaná prosjektið.

Provisiónir visti mann um, og at mann kundi brúka lán, men mann hefti seg ikki spesifikt við, at lánini komu frá skipasmiðjunum. Tey lánini, sum fyrst í 60-unum komu frá skipasmiðjunum, vóru kanska ikki registrerað sum persónlig lán. Tað var ikki almenn vitan. Tí veit mann so heldur ikki, um lánið var veitt við trygd í skipinum ella motorinum (trygd í leveraðu vøruni ella lagt omaná) – tað visti Landsstýrið ikki um. Mann visti um, at lán vóru tikin við persónligum veðhaldi (hús, trøð o.a.).

Hevði Landsstýrið nóg gott eftirlit við, um krøv til eginpening vóru lokin?

Eg meti, at eftirlitið var nóg gott, tað burði verið nóg gott. Bankar og grannskoðarar góvu erkleringar. Mann hevði ikki eftirlit við, um erkleringar um innistandandi á bók bara var galdandi ein dag ella reellur peningur. Hann sum kom við erkleringini var í flestu førum advokatur.

Bankarnir hava onkuntíð verið óforsiktigir og sagt, at peningurin stendur á bók „til eginpening“. Vit høvdu ikki eftirlit við, um peningurin eisini fór inn í skipið. Vit høvdu ikki ein kjans til at eftirkontrolera tað.

Eg spurdi nakrar ferðir, sum fíggjarnevndarlimur í sambandi við farmaskipabyggingina, um eginpeningurin var í ordan. Tá kom Pauli Ellefsen við nógvum ognaruppgerðum um alt millum himmal og jørð.

Hvør hevði ábyrgd av hesum eftirliti, og hvussu fór hetta eftirlit fram?

Tann politiska leiðslan gekk út frá, at umsitingin syrgdi fyri, at hesar erkleringarnar komu. Og tað komu tær. Johan Djurhuus segði, at mann hevði ikki kapasitet til hetta eftirlit, og erkleringarnar vóru heintaðar inn frá haldgóðum persónum. Til samanberingar kann mann spyrja, hvønn kjans Skipskreditgrundurin og Fiskaribankin hevur at kanna hesi somu viðurskipti betri enn vit gjørdur? Eftirkontrol av eginpeningi hjá teimum var ikki øðrvísi enn hjá okkum, tað er mín meining.

Hvønn týdning hevði politiska ynskið um frambaldandi búskaparligan vøxtur í samfelagnum, m.a. við skipabygging, mótvegis hørðum og greiðum krøvum til skjalprógvaðan eginpening?

Eg haldi ikki, at tað politiska ynski var mótvegis greiðum og hørðum krøvum til eginpening. Mann hevur ikki lempað uppá krøvini.

Tann politiski viljin hevði sjálvsagt týdning, men mann linkaði ikki krøvini.

Fíggjarnevndin

Vórðu øll mál um lán/stuðul og veðbald lögð fyri Fíggjarnevndina?

Eg veit ikki um nakað mál, sum ikki fór fyri Fíggjarnevndina.

Hvussu vórðu einstøku málini viðgjørð í Fíggjarnevndini (summarisk ella nágreinilig viðgerð, vórðu sett krøv um fleiri skjálprógv, krøv til serkøna meting, krøv um at leggja mál fyri Búskaparráðið)?

Var sjálvur við til at seta stór krøv til m.a farmaskip.

Hvussu ofta hendi tað, at Fíggjarnevndin ikki samtykti eina umsókn?

Eg kann ikki seta nakað tal á. Eg veit um eina umsókn, sum gekk aftur og fram. Fíggjarnevndin forlangaði í einum føri, at skipið skuldi lúka eitt heilt annað endamál (Heygadrangur).

Svarið má vera, at í einstøkum førum hendi tað, at okkurt mál fall í Fíggjarnevndini.

Hvussu var samstarvið annars ímillum Landsstýrið og Fíggjarnevndina (skrivarahjálp)?

Fíggjarnevndin hevði ikki sína egnu skrivarahjálp. Eg minnst ikki akkurát, hví Kristoffur Thomassen bleiv skrivari hjá Fíggjarnevndini. Eg hugsaði tá ikki um loyaltets ella habilitetskonflikt. Objektivt skuldi hann bara fyrileggja Landsstýrisins støðu og viðgerð.

Landsroknskapurin

Hvør var orsøkin til, at landsroknskapurin og aðrir almennir roknskapir, við viðmerkingum frá lögtingsgrannskoðarunum og roknskapargrannskoðanini, vórðu lagdir fyri Løgtingið fleiri ár ov seint?

Kann ikki siga, hvør orsøkin var. Eg haldi ikki, at orsøkin lá í Landsstýrinum ella í umsitingini. Teir politisku grannskoðararnir gjørdur ikki sítt arbeiði. Vansin í hesum var, at tað skapaði stóra debatt, og lögtingsgrannskoðararnir lovaðu sum oftast bót og bata. Men tað útløysti gjarna eina aðra diskussiún um, at ongar eykafíggjarlógir vóru komnar. Í Landsstýrinum helt mann ikki, at eykafíggjarlóg var neyðug, tá ið Løgtingið jú hevði góðkent roknskapirnar og játtanirnar. Veit ikki, um samstarvið við stovnarar og granskoðanina haltaði. Landsstýrið setti ikki tiltøk í verk.

Landsstýrið hevði ta ótaknemmiligu uppgávu at forsvara roknskapirnar, hóast teir ikki komu fyrr enn langt aftaná at periodan var umliðin.

Eg dugi ikki at siga, um tað var vantandi lóggáva.

Hvørji tiltøk vórðu sett í verk fyri at skunda undir viðgerðina av landsroknskapinum og øðrum almennum roknskapum?

Fíggjarmálaráðharrin setti kanska okkurt tiltak í verk við Gjaldstovuna. Fyrst í 70-unum vóru hesi mál í broyting allatíðina, m.a. umlegging til EDV o.t.

Hvør hevði ábyrgd av, at grannskoðanarlígr spurningar vórðu svaraðir, og at viðmerkingar, ábeitanir og átalur fingur avleiðingar, í sambandi við grann-

skoðan og góðkenning av landsroknskapinum og øðrum almennum roknskapum?

Umsitingin og Landsstýrið høvdu ábyrgd av at svara spurningum.

Landsgrannskoðanin hevði ikki nóg góðan førleika tá. Framvegis í dag er førleikin heldur ikki nóg góður á tí lögfrøðiliga økinum, og hevur skapt eina fatan av, at tað, sum er gjørt, hevur verið ólógligt. Umsitingin rann ikki undan heimildum, tvørturímóti royndi hon at útvega sær heimildir.

Tað er ringt at siga, hvør hevði ábyrgdina av yvirtrekkum o.t., sum er farið fram. Ongin klár ábyrgd; men ongin vilji var til at dylja, at nakað er farið skeivt fram. Tað vóru mær vitandi ikki reglur, sum skuldu føra til, at hesi viðurskipti finga avleiðingar. Men í seinasta enda var tað Landsstýrið, sum skuldi taka avleiðingarnar, sum t.d. at siga fólk úr starvi.

Útlenskir lángvevarar

Varð nakar mótvilji staðfestur í áttatiárunum og í byrjanini av nítiárunum frá útlenskum lángvevarunum til at lána til almennar ella privatar lántakarar í Føroyum.

Hevði ongar erfaringar við, at tað var trupult at fáa útlenskt lán. Fyrst í 90 vóru nakrir trupulleikar. Men tað bleiv ikki brúk fyri tí. Í 1991 og 1992 vóru tey stóru problemini ikki. Vit skrivaðu okkurt japanskt lán undir stutt áðrenn skrædlið.

Viðgerð av málum um stuðul, lán og veðhald

Varð serkøn hjálputtan frá nýtt?

Tað bleiv nokk so nógv brúkt at fáa útlenskt konsulentfeløg uppí at gera vurðeringar.

Kom tað (ofta) fyri, at onnur (uttan frá) blandaðu seg uppí viðgerðina av málunum (umsøjarar, lokalir politikarar, løgtingslimir, fakfeløg, ráðgevandi verkfrøðingar, grannskoðarar, advokatar, skipasmíðjur o.s.fr.)?

Lobbyvirksemi kennir mann allastaðni. Føroyska samfelagið var opið, og næstan hvør sum helst kundi koma til orða hjá landsstýrismanni. Men tað darvaði ikki málsviðgerðini. Og soleiðis eigur tað at vera.

Fíggjarlógarmannagongd

Hevði politiska leiðslan nóg stóra virðing fyri fíggjarligu avmarkingunum (m.a. ásettar í lóg, kunngerð og fíggjarlóg)?

Tað er ikki lætt at siga, nær mann hevur nóg stóra virðing. Eg haldi, at mann royndi at vera nærlagdur, og har vóru teir einstøku landsstýrismenninir nógv inni í arbeiðinum at budgettera; men noktast kann ikki fyri, at tað komu yvirtrekk, t.d. at vurðeringarnar á lógarbundnum økjum vóru undirmettar.

Politisk motiv í sambandi við stuðul, lán og veðhald

Er tað møguligt at lýsa veruligu politisku motivini í sambandi við at stuðul, lán og veðhald vórðu veitt, t.d. lógin frá 1988 um serlán til kreppurakta fiskiflotan?

Er svarað í skrivligu frágreiðingini.

Bygnaðurin í Landsstýrinum

Hvussu var bygnaðurin í Landsstýrinum í tygara embætistíð?

Hesum havi eg svarað; men í sambandi við Bisballe-rapportina gjørdi mann av, at tað skuldi gerast broytingar. Deildir skuldu setast á stovn. Men mann fann ikki tann rætta persónin at vera ovasta leiðsla.

Lønardeild, mentanardeild, fiskivinnudeild, búskapardeild, almanna- og heilsudeild vórðu settar á stovn.

Hetta byggir mann stórt sæð víðari á.

Framtíðar bygnaðurin

Eru broytingar hendar seinnu árin, sum hava ført við ser, at landsumsitingin er styrkt, og er før fyri at veita eina meira effektiva og sakkøna viðgerð av málum?

Nú eru fólk í hvørjum króki, og ikki hjálpir tað. Í mínari tíð hevði eg ikki havt fyri neyðini at forfylgt einum máli við sjálvur at fara út í Landstýrið. Men nú er fult av fólki, og ongin veit, hvat mann skal gera. Tað færdi eg eisini fram undir viðgerðini av nýggju stýrisskipanarlógini.

Kanska serliga teir smærru flokkarnir gjørdur sær ikki nóg góðan ómak at tilnevna nóg dugnaligar landsstýrismenn.

Mann hevur slakað nógv í kvalifikatiónskrøvunum til fólk í umsitingini.

14.8. Kjartan Hoydal, fyrrverandi fiskivinnustjóri, fundur 16.03.1999

Arbeiðsøki: Fiskivinnustjóri 1986-1996

Innleiðandi spurningar:

Í hvønn mun hava teir búskaparligu trupulleikarnir í áttatiárunum sín uppruna í umstøðum og avgerðum, sum stava frá árunum frammanundan (lógarverk, lánveiting, veðhald)?

Politikkurin í áttati-árunum var merktur av studningi, og eg meti, at hvørki lógarverk ella umsiting var tilpassað til allar tær fylgjurnar, sum stóðust av, at umstøðurnar vóru broyttar munandi í Føroyum.

Hví gekk ofta so long tíð, frá tí at eitt lán/veðhald varð veitt, til eitt tap varð staðfest (tey elstu málini í dag eru 20 ára gomul, fleiri eru økt við ískoytislánum, og síðani umløgð til nýggj lán o.s.fr.)?

Tað lá eitt politiskt ynski um at loyva, at veðhaldini livdu víðari – sum

partar av einari menning. Bankarnir høvdu ikki fyri neyðuni at gera nakað við yvirtrekkini, tí landið veðhelt. Roynt var at fáa lækkað rentuna ella at fara frá sjálvskuldna ábyrgd til einfalt veðhald, men hetta fekk onga undirtøku í bankunum. Tað virkaði heldur ikki, sum at stórvegis politiskur vilji var til at fáa rentuna lækkaða á lánunum, sum landskassin veðhelt fyri.

Var skipanin við stuðuli, lánunum og veðhaldum til vinnulívið sum heild ein góð skipan?

Tá hesar skipanir vórðu settar í verk, fingur tær helst okkurt í gongd, men tær áttu at verið tíðaravmarkaðar og avtiknar langt áðrenn mína tíð.

Málsviðgerð generelt

Var umsitingarliga orkan í Landsstýrinum sum heild nóg stór?

Umsitingarliga orkan var ov lítil, og tað vistu politikararnir. Her hugsi eg serliga um skipamálini.

Høvdu teir persónar, sum viðgjørdu mál um lán/veðbald v.m. (herundir mál sum kravdu „bankaserkunnleika“), nóg góðan førleika?

Politiski karmurin var lagdur og avgerðin ofta tikin, áðrenn umsitingin varð spurð. Var tilsøgnin givin, gjørdist tað tískil ringt hjá málsviðger-anum at frámæla einum máli.

Hvørjar avgerðir vórðu tiknar á landsstýrisfundum (í stórum sum í smáum málum), og hvussu varð skilt ímillum mál, sum skuldu á landsstýrisfund og onnur mál?

Siðvenja var, at øll mál, stór sum smá, komu á landsstýrisfund; smá mál fingur ofta drúgva viðgerð, men stórmál, so sum sáttmálasamráðingar, komu ikki fram á landsstýrisfundum. Siðvenjan var sostatt ikki „konse-kvent“.

Tann praktiska og tekniska viðgerðin av málunum

Hvussu tryggjaði Landsstýrið sær eina innkrevjingarmannagongd, sum var einsbáttað (tey elstu málini eru yvir 20 ára gomul)?

Dømi vóru um, at innkrevjingarmál blivu steðgað av landstýrismonnum. Eg uppfataði tað soleiðis, at ein var noyddur at hava generellar upp-krevjingarreglur, so ikki bert mál, sum ikki høvdu politiskan uppbakning, skuldu standa til svars fyri sínar skyldur til landskassan. Hetta var galdandi bæði fyri størri mál sum skipabyggingar og smá mál sum skuld til landskassan.

Hvussu var tann praktiska mannagongdin í viðgerðini av stuðuls-, láns- og veðhaldsmálum?

Ofta máttu málini viðgerast sum „positivar forvaltningsaktir“, tí av-

gerðir, sum vóru gjørdar frammanundan, bundu núverandi umsiting at viðgera málið positivt.

Eru dømi um, at lán og veðhald ikki vórðu skrásett á Gjaldstovuni?

Her vóru nógv dømi. Tað var meira óvanligt, at Landsstýrið boðaði Gjaldstovuni frá øllum veðhaldum.

Hvussu var mannagongdin í landsumsitingini t.d. í sambandi við eigaraskifti, tá veðhald gjørdust effektivt, ella tá skip varð strikað úr skrásetingini?

Hetta var eitt øki, sum ringt var at halda skil á, og økið var lágt prioriterað. T.d. varð roknskapurin sjáldan kravdur. Eg meti, at lítið kontroll var á landsumsitingini í at halda mannagongdina; mann tók tey skjøl fram, sum vóru fyriliggjandi áðrenn skipabyggingin fór fram. Mann samanhelt ikki prognosur o.a. við tað, sum fór fram, eftir at skipið var farið í drift, og skuldarin hevði ikki skyldu at senda ársroknskapin inn til Landsstýrið

Hvør í landsumsitingini hevði ábyrgdina av, at tey virði, sum landskassin hevði veð í, vórðu varðveitt og hóskaði tryggjað, og at eitt møguligt tryggingargjald varð galdið út sambært fyriskipan, um skaði skuldi hent, t.d. at eitt skip gekk burtur?

Í vanligari drift var ongin sum hevði ábyrgd av, at tey virðir, sum landið hevði veðhald í, vórðu viðlíkahildin.

Hvør hevði ábyrgdina av, at eitt láns-/veðhaldsmál varð steðgað, um skuldarin ikki helt sínar skyldur (tað er dømi um, at upprunaliga veðhaldið var kr. 400.000, men tann endaliga skuldin, sum við rentum og kostnaði varð 1,6 mió. kr., endaði sum eitt krav í trotabúgv)?

Tað var ógvuliga ringt at fáa politiskan uppbakning fyri at gera nakað við málini. Tað var ongin „etisk“ regla um – hertil og ikki longur.

Har vóru allir møguleikar, soleingi raksturin bar seg. Tá ið skipið var lagt, fóru menn í felag umborð at tryggja virðini, kreditorarnir tryggjaðu sær at virðini ikki fullu, meðan skipið gekk ímóti tvingssølu.

Hevði landsumsitingin neyðugan serkunnleika at meta um rætta virðið á skipum í skipamállum?

Til 1988 brúkti mann metingarmenninar hjá Realinum, í 1988 kom Sáttmálastovnurin.

Hevði landsumsitingin neyðugan serkunnleika at avgera, um tann kravdi eginpeningurin var til staðar?

Heilt fram til 1987 var ikki nóg góður serkunnleiki til staðar. Umsitingin hevði eisini eitt stórt kapasitetsproblem.

Lóggávan

Hvør deild í landsumsitingini hevði ábyrgd av dagføring av lóggávuni (dømi: lóg nr. 13/1967)?

Hvør hevði akkurát hatta undir sær, er ringt at siga, áðrenn vit finga deildarskipan í 1988.

Hvør hevði eftirlit við, at Landsstýrið ikki fór upp um lógarásetta hámarkið í lánsheimildini?

Tað var ongin ætlan um, hvussu útgjaldingarnar fóru fram. Tað bleiv ikki budgetterað, hvussu nógv skuldi gjaldast út ár um ár. Fyrst í 1987 fekk landsumsitingin uppgávuna at dagføra lógina um endurnýggjan av skipaflotanum.

Eginpeningur

Var nøkur greið definitión í lóggávuni av „eginpeningi“?

Tað var ongin greið definitión áðrenn 1989, tá ið ein kunngerð bleiv sett í gildi. Tó varð ofta víst á frágreiðing frá 1986 frá eginpeningsnevndini, sum umsitingin legði til grund fyri málsviðgerðini.

Tað fekk ongar avleiðingar lóggávumessiga fyrr enn 1989.

Frá heysti 1987 fram til summarið 1988 vildu Alfred Petersen og Jørgen Hansen ikki kontrasignera sáttmálar við heimild í lógini viðvíkjandi eginpeningi.

Nær skuldu krøvini um eginpening vera lokin – tá ið søkt varð, ella tá ið tilsøgn um stuðul varð veitt?

Tilsagnir kundu vera givnar áðrenn nakað fyrilá. Landsstýrið sóknaðist síðani eftir meira tilfari, sum so við og við bleiv givið. Ofta var tó skipabyggingin farin í gongd, áðrenn prógv um eginpening vórðu lögð á borðið, tá ið tað dreygar seg um bygging í Føroyum.

Vistu flest øll í Landsstýrinum/landsumsitingini av, at eginpeningurin í ein ávísan mun kundi fáast til vega bæði við provisiónum og lánnum frá undirleverandørum og skipasmíðjum?

Eg havi ringt við at úttala meg um hatta, men meini, at síðvenjan gekk aftur í 1960-ini, sum vísti, at grundarlag lá fyri, at mann í hvussu so er kundi fáa til vega eginpening fyri provisión, men eg kann ikki tala fyri lánini

Hevði Landsstýrið nóg gott eftirlit við, um krøv til eginpening vóru lokin? Mann góðtók vátanir frá bankum og lögfrøðingum.

Hvønn týðning hevði politiska ynskið um frambaldandi búskaparligan vøxtur í samfelagnum, m.a. við skipabygging, móttvegis hørðum og greiðum krøvum til skjálprógvaðan eginpening?

Spurningurin er, hvat er politiski viljin at skumpa undir ein búskaparligan

vækstur? Sigast má, at sterkur politiskur vilji var, og at tann politiski viljin altíð vann á tí umsitingarliga viljanum.

Landsroknskapurin

Hvør var orsøkin til, at landsroknskapurin og aðrir almennir roknskapir, við viðmerkingum frá lögtingsgrannskoðarunum og roknskapargrannskoðanini, vórðu lagdir fyri Løgtingið fleiri ár ov seint?

Landsroknskapurin var ikki eitt amboð, sum umsitingin kundi brúka. Ideelt skuldi umsitingin hava onkran, sum eyggleiddi umsitingina, men hetta var ikki til staðar. Har sum eg arbeiddi bleiv onki kritiserað frá grannskoðanardeildini.

Hevði hetta amboð virkað í 1980-unum, so høvdu grannskoðararnir uppdagað og steðgað nóg av teimum málum, sum komu ígjøgnum.

Viðgerð av málum um stuðul, lán og veðhald

Kom tað (ofta) fyri, at onnur (uttanífrá) blandaðu seg uppí viðgerðina av málunum (umsøkjara, lokalir politikarar, lögtingslimir, fákfeløg, ráðgevandi verkfrøðingar, grannskoðarar, advokatar, skipasmiðjur o.s.fr.)?

Tað var heilt vanligt at áhugabólkar vendu sær til avvarðandi. Tað vanliga var tá, at mann vendi sær til tann politiskt ansvarliga, serliga um mann ikki var nøgdur við gongdina í málinum. Í sjálvari málsviðgerðini var kommandovegurin fylgdur.

Figgjarlógarmannagongd

Hevði politiska leiðslan nóg stóra virðing fyri figgjarligu avmarkingunum (m.a. ásettar í lóg, kunngerð og figgjarlóg)?

Um ikki, hvør var orsøkin til tess, og hvørjar avleiðingar hevði henda manglandi virðing?

Mann brúkti ikki tær figgjarligu avmarkingarnar í gongdini av málunum. Ofta var politisk semja at stuðla eina ávísa nøgd av skipum, og hetta gjórði tað, at hetta øki var figgjarliga óregulerað í ein ávísan mun.

Politisk motiv í sambandi við stuðul, lán og veðhald

Er tað møguligt at lýsa veruligu politisku motivini í sambandi við at stuðul, lán og veðhald vórðu veitt, t.d. lógin frá 1988 um serlán til kreppurakta fiskiflotan?

Fiskiflotin var komin í ta kreppu, at flotin var ov stórur og fiskurin ikki rakk til øll.

Var Landsstýrið í veruleikanum sannað at veita figgjarligan stuðul uttan at rokna við afturgjalding?

Tað var ikki soleiðis, at figging varð latin uttan at vænta, at peningurin kom inn aftur.

Serlánskipanin varð nýtt við góðum úrslitum í 1980-81, men hevði ongan møguleika at virka í 1988.

Framtíðar bygnaðurin

Eru broytingar bendar seinnu árin, sum hava ført við sær, at landsumsitingin er styrkt, og er før fyri at veita eina meira effektiva og sakkøna viðgerð av málum?

Tað er ivasamt. Tann útskiftingin, sum er farin fram, hevur ført við sær, at tað kemur at taka tíð at uppbyggja eina nýggja siðvenju.

14.9. Vilhelm Johannesen, fyrrverandi landsstýrismaður, fundur 22.06.1999

Almenn stórv:

Vilhelm Johannesen hevur sitið í Klaksvíkar Býráð frá 1974-84. Hann varð valdur á ting í 1980. Hevur sitið sum landsstýrismaður 1979-81 (almanna- og heilsumál, arbeiðsmarknaðarmál, íbúðarmál, ídnaðarmál og lógarmál) og aftur frá 1985-1989 (alimál, ídnaðarmál, sjóvinnumál, arbeiðsmarknaðarmál, íbúðarmál og lógarmál). Sat sum limur í Fíggarnevndini frá 18. januar til 24. juni 1989. Hevur síðani verið limur í Fíggarnevndini frá januar 1991 til august 1996 og frá mai 1998. Var virkandi formaður eitt skifti (november 1992 til februar 1993) meðan Jørgen Thomsen hevði sjúkrafarloyvi. Var valdur fíggarnevndarformaður frá desember 1995 til august 1996.

Innleiðandi spurningar:

Í hvønn mun hava teir búskaparligu trupulleikarnir í áttatiárunum sín uppruna í umstøðum og avgerðum, sum stava frá árunum frammanundan (lógarverk, lánveiting, veðhald)?

Lógargrundarlagið stavaði frá 1950-60-unum, tá ið ein umfatandi endurnýgging av fiskiflotanum fór fram. Í 1985 vóru veðhaldsskyldurnar góðar 900 milliúnir; tær komu uppá 3 milliardir, áðrenn tær fóru at minka aftur. Fyrst í 80-unum vórðu veðhaldsskyldurnar víðkaðar til eisini at umfata alibrúk. Hvat viðvíkur lóg nr.13 frá 1967 var Vilhelm Johannesen ikki kunnaður um hesa lóg. Landsumsitingin virkaði illa fyrst í 80-unum. Sum landsstýrismaður hevði hann við 7 ella 8 fulltrúar at gera. Harumframt høvdu fulltrúarnir eisini uppgávur fyri aðrar landsstýrismenn. Hetta gjørði arbeiðið nógv meira fløkt enn neyðugt var.

Hví gekk ofta so long tíð, frá tí at eitt lán/veðhald varð veitt, til eitt tap varð staðfest (tey elstu málini í dag eru 20 ára gomul, fleiri eru økt við ískoytislánunum, og síðani umløgð til nýggj lán o.s.fr.)?

Øll árin varð stórvur dentur lagdur á, at landið skuldi ikki sviða fíggarliga. T.d Skála Skipasmiðja. Har legði landið nógv tíð og stóra orku í at hava skipasmiðjuna koyrandi, til tess at landskassin ikki misti uppá eina møguliga tvingilssølu.

Var skipanin við stuðli, lánum og veðhaldum til vinnulívið sum heild ein góð skipan?

Skipanin við stuðli og láni var í flestu førðum ein góð skipan. Viðvíkjandi veðhaldum, so hevur hetta víst seg at vera minni gott. Nú aftaná eru tey flestu samd um, at tað við almennum veðhaldum var betur ógjørt.

Ella forði henda skipan við sær, at tað almenna í ov stóran mun var við í vinnuligum tiltøkum?

Galdandi lóggáva um stuðul, lán og veðhald gjørði, at tað almenna blandaði seg í so nógv.

Málsviðgerð generelt

Tóku lögmaður/landsstýrismenn sær sjálvir av málsviðgerð?

Tað gjørdur teir fyri ein part. Hetta komst av, at fulltrúarnir høvdu ov nógv at gera.

Hvønn serkunnleika høvdu lögmaður/landsstýrismenn at stuðla sær, tá teir viðgjørdur einkultmál og í sambandi við loysn av politiskum spurningum?

Tá var tað landsumsitingin, Menningarstovan og møguliga aðrir serfrøðingar. T.d. syrgdi Vilhelm Johannesen fyri, meðan hann sat sum landsstýrismaður, at eitt aliráð varð skipað. Øll mál viðvíkjandi aling vórðu beind í aliráðið.

Tað lógartekniska bleiv gjørt av umsitingini.

Var umsitingarliga orkan í Landsstýrinum sum heild nóg stór?

Tað var hon ikki.

Høvdu teir persónar, sum viðgjørdur mál um lán/veðhald v.m. (herundir mál sum kravdu „bankaserkunnleika“), nóg góðan førleika?

Kristoffur Thomassen hevði verið deildarleiddari í Føroya Banka í Klaksvík, so hansara førleiki skuldi verið í lagi. Orkan var tó sum heild ov lítill. Men mitt í 1987 komu nakrir nýggir fulltrúar, sum avlastaðu aðrar í umsitingini munandi.

Ofta varð farið undir at byggja skip uttan at tilsøgnir vóru givnar. Spurningurin er síðan hvaðani peningurin kom?

Búskaparráðið var ikki ofta tikið uppá ráð, hetta komst av, at teir bóru orð fyri altíð at siga nei.

Hvørjar avgerðir vórðu tiknar á landsstýrisfundum (í stórum sum í smáum málum), og hvussu varð skilt ímillum mál, sum skuldu á landsstýrisfund og onnur mál?

Skrivstovustjórin gjørði av, hvørji mál komu á dagskránnu til landstýrisfund. Tað var sjáldan, at komið varð ígjøgnum eina heila skrá, tí hon var so long og umfangandi.

Tann praktiska og tekniska viðgerðin av málunum

Hvussu tryggjaði Landsstýrið sær eina innkrevjingarmannagongd, sum var einsbáttað (tey elstu málini eru yvir 20 ára gomul)?

Roynt var at seta fulltrúar og onnur starvsfólk at taka sær av hesum. Men hjá teimum, sum høvdu skuld til landskassan, varð henda ofta raðfest sera aftarliga, tey tóku sær heldur av aðrari skuld fyrst.

Hvussu var tann praktiska mannagongdin í viðgerðini av stuðuls-, láns- og veðbaldsmálum?

Fulltrúin var málsviðgeri.

Hvør hevði ábyrgdina av, at øll lán og veðbald vórðu skrásett. Nær og hvar skuldi henda skráseting fara fram?

Vilhelm Johannesen veit onki um hetta. Hann gekk út frá, at umsitingin tók sær av hesum.

Hevði skuldarin skyldu til at senda Landsstýrinum roknskap einuferð um árið (feløg vóru ofta fleiri ár afturút við roknskapum)?

Teimum var álagt at senda roknskap inn.

Hvør í landsumsitingini hevði ábyrgdina av at fylgja figgjarligu gongdini í virkinum hjá lántakaranum, soleiðis at landskassin til eina og hvørja tíð kundi tryggja sær tað best møguliga grundarlagið fyri at krevja skuld inn?

Tað var fulltrúin, sum skuldi fylgja við gongdini hjá lántakaranum. Tað vóru dømi um, at landskassin ofta setti upp til 20% í partapeningi. Landskassin fekk eitt umboð í nevndina, hetta umboð skuldi so fylgja gongdini hjá virkinum.

Hvør í landsumsitingini hevði ábyrgdina av, at tey virði, sum landskassin hevði veð í, vórðu varðveitt og bóskandi tryggjað, og at eitt møguligt trygging-argjald varð goldið út sambært fyriskipan, um skaði skuldi hent, t.d at eitt skip gekk burtur?

Í summum førum fultrúarnir í umsitingini og í øðrum førum nevndarlimirnir, ið vóru settir at umboða Landsstýrið í teimum partafeløgnum, sum landskassin hevði sett pening í.

Hvør hevði ábyrgd av at heinta inn falna skuld/effektiv veðbald hjá skuldarum? Var mannagongdin, sum nýtt varð, tann sama frá máli til mál? Var innheintingin effektiv?

Innkrevjingin var ikki serliga effektiv. Hvør ið hevði ábyrgdina, er ilt at siga. Tann endaliga ábyrgdin lá hjá politisku leiðsluni

Hvør hevði ábyrgdina av, at eitt láns-/veðbaldsmál varð steðgað, um skuldarin ikki helt sínar skyldur (tað er dømi um, at upprunaliga veðbaldið var kr.

400.000, men tann endaliga skuldin, sum við rentum og kostnaði varð 1,6 mió. kr., endaði sum eitt krav í trotabúgví)?

Politikararnir høvdu sjálvandi ta endaligu ábyrgdina. Yvirfyri Landsstýrinum hava ymiskir fulltrúar havt ábyrgdina av at láns- og veðhaldsmál vórðu fylgd upp.

Hóast áheitan á bankarnar um at seta seg í samband við Landsstýrið, so gingu bankarnir ofta ímóti hesum og lótu ikki hoyra frá sær. Hetta vóru mál sum t.d. sláturvirki og alibrúk.

Lóggávan

Hvør deild í landsumsitingini hevði ábyrgd av dagføring av lóggávuni (dømi: lóg nr. 13/1967)?

Lógardeildin, og í hesum føri deildin fyri fiskivinnumál. Av tí at tað sum oftast vóru mál innan fiskivinnu, sum støða skuldi takast til.

Eginpeningur

Var nokur greið definition í lóggávuni av „eginpeningi“?

Definitionin var ikki greið. Tað bleiv nógv viðgjørt, hvat gerast skuldi við eginpeningskravið. T.d. bleiv umhugsað at taka kravið um eginpeningin av, fyri at støðan kundi gerast greið.

Tað vóru dømi um, at kravið um eginpeningin ikki varð lokið. Hetta komst m.a. av, at ongin greið definition av eginpeninginum var klárløgd. Úrslitið av hesum var, at ofta varð eginpeningurin ikki goldin rættstundis ella fult út.

Hevði sáttmálaeftirlitið komið fyrr, so hevði støðan verið betri. Sáttmálaeftirlitið kom í 1988.

Vóru praksis og krøv frá Landsstýrinum til eginpening í sambandi við skipamál greið og tey somu øll árin?

Praksis og krøv vóru ikki heilt greið. Landsstýrið skuldi hava eina vátan frá peningastovni um at eginpeningurin var tøkur.

Nær skuldu krøvini um eginpening vera lokin – tá ið søkt varð, ella tá ið tilsøgn um stuðul varð veitt?

Mann kundi fara í gongd við skipabygging, áðrenn tann endaliga tilsøgnin var givin.

Umleið 1987-88 bleiv mannagongdin broytt til, at øll krøvini skuldu verða lokin áðrenn endaliga tilsøgnina.

Vistu flest øll í Landsstýrinum/landsumsitingini av, at eginpeningurin í ein ávísan mun kundi fáast til vega bæði við provisiónum og lánnum frá undirleverandørum og skipasmiðjum?

Øll vistu, at provisión varð nýtt og góðkend sum eginpeningur. Fyrsta dømið um hetta var frá 1960-unum (trolararnir til pf. Stella í Klaksvík).

Hevði Landsstýrið nóg gott eftirlit við, um krøv til eginpening vóru lokin?
Møguleikarnir hjá landskassanum at hava eftirlit við hesum vóru ógvuliga skerdir. Eftirlitið kundi verið betri. Váttan frá bankunum ella frá advokatum varð tikin sum fullgott prógv fyri at eginpeningurin var tøkur.

Hvør hevði ábyrgd av hesum eftirliti, og hvussu fór hetta eftirlit fram?
Landsstýrið var eitt kollegialt stýri. Ábyrgdin lá í Landsstýrinum. Mann fekk útvegað eina váttan frá bankunum ella frá lögfrøðingi. Ongir „stikkprøvar“ blivu tiknir.

Hvønn týðning hevði politiska ynskið um frambaldandi búskaparligan vøkstur í samfelagnum, m.a. við skipabygging, mótvægis hørðum og greiðum krøvum til skjálprógvaðan eginpening?

Spurningurin um eginpeningskravið varð ofta umrøddur. T.d. bleiv sum áður nevnt umrøtt at taka kravið um eginpening av.

Vilhelm Johannesen vil ikki avvísa, at bankarnir ikki viðgjørdur pro-sjektini so gjølla, tá landskassin veðhelt, tí teir vóru sikrir í, at lánið bleiv goldið aftur, og kanska tí, at bankin roknaði við, at Landsstýrið viðgjørdi málið gjøllari, áðrenn teir finga umsóknina um at veita lán.

Landskassin fekk ikki betri sømdir enn aðrir, sjálvt um hansara tryggleiki var góður. Tosað var um at taka eitt avgjald fyri at seta veðhald. Talan var um, at munurin á rentustøðinum við og uttan landskassa-veðhald skuldi svara til avgjaldið til landskassan. Tankin var tó ikki „realiseraður“.

Fíggjarnevndin

Vórðu øll mál um lán/stuðul og veðhald lögð fyri Fíggjarnevndina?

Tað vóru bert veðhaldslánini og serlánini, sum skuldu góðkennast av Fíggjarnevndini. Vilhelm Johannesen var bert í Fíggjarnevndini í fimm mánaðir í 1989.

Hvussu vórðu einstøku málini viðgjørd í Fíggjarnevndini (summarisk ella nágreinilig viðgerð, vórðu sett krøv um fleiri skjálprógv, krøv til serkøna meeting, krøv um at leggja mál fyri Búskaparráðið)?

Fíggjarnevndin gekk út frá, at umsitingin í Landsstýrinum hevði viðgjørt málið gjølla, og av tí at Kristoffur Thomassen var skrivari hjá Fíggjarnevndini, var hann ofta spurdur.

Hvussu ofta hendi tað, at Fíggjarnevndin ikki samtykti eina umsókn?

Tað kom fyri, at Vilhelm Johannesen sum landsstýrismaður ikki fekk umsóknir ígjøgnum. Men seinnu ferð hann sat sum landsstýrismaður, minnst hann ikki at hava fingið noktandi svar frá Fíggjarnevndini.

Tað kemur oftari fyri nú, at Landsstýrið fær noktandi svar frá Fíggjarnevndini.

Sum limur í Fíggjarnevndini, er tað ofta komið fyri, at Vilhelm Johannesen hevur verið við til at siga nei til umsóknir úr Landsstýrinum.

Hvussu var samstarvið annars ímillum Landsstýrið og Fíggjarnevndina (skrivarahjálp)?

Kristoffur Thomassen var skrivari hjá Fíggjarnevndini, og har stakk spurningurin um habilitet seg upp. Vilhelm Johannesen kann tó ikki minnst nakað dømi, sum gav „habilitetskonflikt“. Hetta er í dag broytt, so at Løgtingsskrivstovan setur skrivaran.

Landsroknskapurin

Hvør var orsøkin til, at landsroknskapurin og aðrir almennir roknskapir, við viðmerkingum frá løgtingsgrannskoðarunum og roknskapargrannskoðanini, vórðu lagdir fyri Løgtingið fleiri ár ov seint?

Vilhelm Johannesen kann ikki vísa til orsøkina. Frá 1981-84 var hann løgtingsgrannskoðari. Tað var ofta at roknskapurin var 4-5 ár afturút. Tað var ein spurningur um kapasitet og orku í Løgtinginum. Roknskapurin varð ikki seinkaður frá Grannskoðanardeild Landskassans.

Hvørji tiltøk vórðu sett í verk fyri at skunda undir viðgerðina av landsroknskapinum og øðrum almennum roknskapum?

Í 1980-unum varð onki sett í verk fyri at skunda undir viðgerðina í Løgtinginum av landsroknskapinum, hetta varð ikki gjørt fyrr enn fyrst í 1990-unum. Nýggja stýrisskipanarlógin, sum kom í gildi á ólavsøku í 1995, setur nógv strangari krøv.

Hvør bevði ábyrgd av, at grannskoðanarlígr spurningar vórðu svaraðir, og at viðmerkingar, ábeitanir og átalur fingur avleiðingar í sambandi við grannskoðan og góðkenning av landsroknskapinum og øðrum almennum roknskapum?

Løgtingsgrannskoðararnir høvdu ábyrgdina av at leggja roknskapirnar fram. Teir skuldu skriva álit til málið, sum síðani varð lagt fyri Løgtingið.

Vilhelm Johannesen heldur, at viðmerkingarnar til landskassaroknskapirnar fingur ikki avleiðingar fyri viðgerðina av einstøku málunum.

Var tað ein trupulleiki, at roknskapirnar vórðu lagdir fyri Løgtingið ov seint? Hvørjar trupulleikar kundi talan vera um?

Sjálvsagt var tað ein trupulleiki. Talan kundi ofta vera um, at tað var ov seint at rætta ávísar feilir, tí roknskapurin kom ikki á borðið fyrr enn 4-5 ár eftir, at hann átti at verið lagdur fyri tingið.

Útlenskir lángevarar

Varð nakar mótvilji staðfestur í áttatiárunum og í byrjanini av nítiárunum frá útlenskum lángevarunum til at lána til almennar ella privatir lántakarar í Føroyum.

Sum landsstýrismaður og Fíggjarnevndarlimur í áðurnevndu árum, hevur Vilhelm Johannesen ikki merkt til nakran mótvilja frá lángevarum.

Viðgerð av málum um stuðul, lán og veðhald

Var talið av málum vaksandi í áttatiárunum?

Tað var tað. Talið vaks nógv. Serliga var tað alivinnan, sum vant upp á seg. Tað vóru eisini nógvar umsóknir um stuðulslán og veðhald til fiskivinnuna. Roynt var at seta fleiri fólk til at kunna taka sær av hesum málum. Uppgávarnar vóru so nógv, at tey nýggju fólkin, ið starvaðust á hesum øki, megnaðu ikki at taka sær av øllum uppgávanum.

Varð serkøn hjálputtanífrá nýtt, og hvønn týðning hevði ráðgevingin frá Búskaparráðnum?

Landsstýrið nýtti vanliga ikki serkøna hjálputtanífrá. Ráðini frá Búskaparráðnum vórðu ikki altíð fylgd. Orsøkin var m.a., at trýstið frá lokalpolitikarunum og øðrum var so stórt, at ikki bleiv altíð lurtað eftir ráðgevingini frá teimum serkønu.

Kom tað (ofta) fyri, at onnur (uttanífrá) blandaðu seg uppí viðgerðina av málunum (umsøkjarar, lokalir politikarar, løgtingslimir, fakfeløg, ráðgevandi verkfrøðingar, granskoðarar, advokatar, skipasmíðjur o.s.fr.)?

Tey høvdu ikki móguleika fyri beinleiðis at blanda seg upp í málsviðgerðina. Sjálv viðgerðin fór fram aftan fyri stongdar dyr. Men tey royndu at ávirka politikararnar, við meira og minni hepni.

Á hvønn hátt vendu hesir persónar o.o. sær til Landsstýrið (beinleiðis til lögmann, til landsstýrismenn, til akademisku málsviðgerarnar)?

Ofta høvdu teir lyndi til at venda sær beinleiði til lögmann ella til landsstýrismenninar. Vilhelm Johannesen vegleiddi ofta umsøkjaran um at venda sær til umsitingina ella avvarandi fulltrúa.

Kom tað (ofta) fyri, at áheitanir uttanífrá fóru uttan um ein móguliga vanligan „kommandoveg“

Tað kom fyri.

Fíggjarlógarmannagongd

Hevði politiska leiðslan nóg stóra virðing fyri fíggjarligu avmarkingunum (m.a. ásettar í lóg, kunngerð og fíggjarlóg)?

Tað var ymiskt. Summir høvdu og summir ikki. Vilhelm Johannesen helt seg altíð til tað, sum var ásett á fíggjarlógini.

Politisk motiv í sambandi við stuðul, lán og veðhald

Er tað móguligt at lýsa veruligu politisku motivini í sambandi við at stuðul, lán og veðhald vórðu veitt, t.d. lógin frá 1988 um serlán til kreppurakta fiskiflotan?

Roknað varð við, at lánini vórðu goldin aftur. Ein serlánsnevnd sat, sum viðgjørði umsóknirnar. Motivið var, at skipini skuldu klára seg, og at lánini fóru at verða goldin aftur.

Var Landsstýrið í veruleikanum sinnað at veita fíggjarligan stuðul uttan at rokna við afturgjalding?

Nei, tað meinar hann ikki. Uppgávan hjá serlánsnevndini var m.a. júst at meta, um prosjektið var haldbart.

Bygnaðurin í Landsstýrinum

Hvussu var bygnaðurin í Landsstýrinum í tygara embætistíð?

Bygnaðurin var ikki nøktandi, m.a. av tí at landsstýrismenn skuldu venda sær til fleiri fulltrúar, sum ofta vóru ovbyrjaðir.

Framtíðar bygnaðurin

Eru broytingar hendar seinnu árin, sum hava ført við sær, at landsumsitingin er styrkt og er før fyri at veita eina meira effektiva og sakkøna viðgerð av málum?

Vilhelm Johannesen heldur, at nú eru vit um at fara „í hina veitina“, og vísir á, at aðalstýrini eru vaksin ótrúliga nógv sammett við tað, sum var frammanundan.

14.10. Samantak

Spurningarnir, ið §19-nevndin setti fólkkum, ið vórðu boðin á fund við nevndina, vóru frammanundan skipaðir soleiðis, at teir skuldu bert verða lýstir í høvuðsheitum. Endamálið var at viðgera høvuðsspurningar og ikki nágreiniliga at lýsa einstøk mál.

14.10.1. Upprunin til trupulleikarnar í 80-árunum?

Fleiri av fólkkunum hava víst á, at eisini vóru umstøður og avgerðir, sum stavaðu frá árunum frammanundan, ið meira ella minni vóru atvoldin til búskaparligu trupulleikarnar í 80-árunum.

Lóggáva um stuðul av ymiskum slag til vinnulívið var longu gjørd í 60- og 70-árunum, og lán og veðhald veitt sambært hesi lóggávu.

Tap, ið ikki vórðu staðfest fyrr enn í 80-árunum, vóru ofta grundað á lán og veðhald, ið vórðu givin nógv ár frammanundan. Í nógv ár vóru láns- og veðhaldskrásetingar ikki álítandi, og tær gomlu lógirnar vóru stuttar og ógreiðar.

Politiska leiðslan og umsitingin megnaðu ikki at endurnýggja lóggávuna og gera hana tíðarhóskandi.

Búskaparligi vøksturur var stórir, og arbeiðsbyrðan í landsumsitingini vaks. Nógv nýggj mál og nýggj málsøki komu afturat.

14.10.2. Bygnaðurin í Landsstýrinum

Landsumsitingin var ikki tíðarhóskandi. Millum annað darvaði tað virkseimið, at øll mál skuldu um borðið hjá skrivstovustjóranum, og at kalla øll mál viðvíkjandi landskassastuðuli av ymiskum slag, stór sum smá, skuldu verða viðgjørd á landsstýrisfundi.

Stuðulin til vinnulívið kravdi, at málsviðgerar høvdu kunnleika til bankavirksemi, reiðarí, skipasmiðju, roknskap o.s.fr.

Hetta var landsumsitingin ikki „gearað“ til, sum ein av monnunum málber seg.

§19-nevndin er eisini í hesum førum sannførd um, at ikki bara førleikin, men eisini arbeiðsmegin á nevndu økjum vantaði í stórum!

Aftur at hesum kemur, at vaksandi virkseimið kravdi nýggja og dagfórda lóggávu.

Eitt av fólkkunum hevur nevnt, at „mál, sum skuldu blíva til lógir, stungu seg ofta knappliga upp. Landsstýrið var vakið yvirfyri problemum, sum fyrilógu, og so gjørdi mann við hvørt eina lóg, oftani innanfyri nakrar tímar, og møguleikin fyri skjótum lógarsmiði var góður.“

§19-nevndin hevur ta fatan, at hesin framferðarháttur var ikki forsvarligur, og víst kann verða á, at ofta var tað „einstaki fulltrúin, sum gjørdi lógaruppskotini“.

14.10.3. Málsviðgerðin

Hóast landsumsitingin, eisini í 80-árunum, hevði dugnaligar málsviðgerar, setti búskaparligi vøxsturin krøv til arbeiðsmegi og førleika, ið ikki kundu lúkast.

Stuðulin til vinnulívið bar við sær, at landskassin var blandaður upp í øll nýggj tiltøk.

§19-nevndin heldur, varð rætt borið at,

- at landsumsitingin, um stuðul skuldi verða veittur, skuldi meta um tiltakið var dygdargott
- at landsumsitingin skuldi taka støðu til, um krøvini til eginpening vóru lokin
- at hetta kravdi, at krøvini vóru væl lýst
- at fíggjarliga gongdin í virkinum framvegis skuldi verða fylgd, soleiðis at landskassin altíð kundi tryggja sær tað best møguliga grundarlagið at krevja skuld inn, og
- at neyðug stig vórðu tikin til at krevja inn, og um neyðugt virkið steðgað.

Fundirnir hava víst, at ongi av hesum krøvum vóru lokin.

Landsumsitingin hevði ikki neyðugu arbeiðsmegina og neyðuga førleikan til at meta um, um ein nýggj verkætlan var dygdargóð.

Krøvini til eginpening vóru ikki útgreinað. Váttanirnar um, at eginpeningurin var tøkur, vóru ikki altíð sannar, og vóru tær sannar, hevði landsumsitingin ikki í øllum førum tryggjað sær, at umrøddi „eginpeningur“ var bundin at viðkomandi verkætlan.

Tað var eisini ógreitt, nær eginpeningurin skuldi vera tøkur. Ofta varð góðkent, at eginpeningurin skuldi ikki vera tøkur fyrr enn 6 mánaðir aftaná, at umsóknin um stuðul var játtað! Vandur var sostatt fyrri, at skipið var latið reiðarínum, áðrenn Landsstýrið hevði fingið váttan um, at neyðugi eginpeningurin var tøkur.

Tað er áskoðan §19-nevndarinnar, at tær her nevndu umstøður vóru høvuðsorsøkin til vantandi yvirlit yvir stóra tapsvandan, landskassin var í, og ovurstóru tapini, ið seinni vórðu virkin.

14.10.4. Fíggjarnevndin

Fleiri av teimum, ið §19-nevndin hevur samrøtt við, hava greitt frá, at so gott sum øll mál, ið beinleiðis ella óbeinleiðis bundu landskassan, skuldu verða lögð fyrri Fíggjarnevndina. Hetta var lógarfest og ein eyka tryggileiki, ein „bremsa“, soleiðis at umsitingin fór ikki út um lógarmark, og ikki gav tilmæli um stuðul, lán og veðhald, har treytirnar vóru ikki loknar.

Fleiri vísa á, at málsviðgerðin í Fíggjarnevndini var nágreinilig. Samstarvið millum Landsstýrið og Fíggjarnevndina var gott, og onkur sigur fyrimyndarligt! Roknað var ikki við, at tað var nakar vansi, „at

embættismennirnir gingu aftur í Landsstýrinum og í Lögtinginum“. Onkur vísir kortini á, at skipanin hevði tann vansan, at meirilutin í Landsstýrinum var tann sami sum meirilutin í Fíggjarnevndini.

Tey, ið hava verið limir í Fíggjarnevndini, hava sagt, at mál vórðu send út aftur í Landsstýrið „men tað var undantaksvís“. Grundin kundi vera, at málini vóru ikki nóg væl „gjøgnumarbeidd“. Ein annar vísir á, at „tað ofta kom fyri“ at Fíggjarnevndin játtaði ikki umsóknum úr Landsstýrinum.

Onkur heldur, at málsviðgerðin í Fíggjarnevndini var gjøllig, og hóast meirilutin í Fíggjarnevndini umboðaði flokkar, ið sótu í Landsstýrinum, var minnilutin við til at skapa eina málsviðgerð, har fleiri sjónarmið komu fram.

Kortini eru dømini fá, at einstøk mál eru víst aftur. Nógv bendir á, at Fíggjarnevndin viðurkendi upplýsingar frá Landsstýrinum um, at lógarheimildin var í lagi, og at treytirnar fyri at ganga málinum á mæti vóru loknar, m.a. krøv um eginpening.

Eyðsæð er, at Fíggjarnevndin hevur ikki havt móguleikar at gera dygdargóða meting av, um verkætlanin var dygdargóð, um tryggin hjá landskassanum var í lagi og um „próvförði“ eginpeningurin var tøkur.

Hóast málsviðgerðin í Fíggjarnevndini kann hava verið gjøllig, er ikki nógv, ið bendir á, at Fíggjarnevndin vanliga gjørdi egnar metingar. Tað var bara onkuntíð, nevndin leitaði ráð uttanífrá. Í 80-árunum vóru nógv mál til viðgerðar uttan at tey vórðu lögð fyri Búskaparráðið.

§19-nevndin kann ikki avsanna, at Fíggjarnevndin í ávísium førum hevur verið bundin at politisku leiðsluni í Landsstýrinum og sostatt ikki arbeitt sum óheftur politiskur stovnur.

Ein, sum hevur verið limur í Fíggjarnevndini, hevur víst á, at „mann sá,“ at tað vóru fleiri skip „sum skuldu byggjast uttan eginpening, og ikki fekst at vita, hvør myndaði felagið, og hvør eginpeningurin var, hóast tað var vanligt, at Fíggjarnevndin fekk hesar upplýsingar“.

Og hann skoytir uppí:

„Tað var rættliga ofta, at nevndin var samd. Men í summum málum koyrði samgongan málini ígjøgnum“!

Skuldi Fíggjarnevndin vera bulvirki móti skeivum búskaparligum og umsitingarligum avgerðum, so tykist nevndin ikki at hava loyst hesa uppgávuna í 80-árunum.

14.10.5. Løgtingsgrannskoðararnir

Eisini løgtingsgrannskoðararnir skuldu vera politisku eygleiðararnir fyri, ella bulvirki, at umsitingin tók ikki skeivar umsitingarligar, búskaparligar ella politiskar avgerðir. Løgtingsgrannskoðararnir høvdu sum uppgávu tá, so væl sum nú, at tryggja, at ikki varð farið út um lógarmark ella út um figgjarligu avmarkingarnar, ásettar við figgjarlóg, lóg ella kunngerð.

§19-nevndin er sannførd um, at eisini hetta týðandi politiska eftirlitið

sveik. Á fundi við nevdina hefur fráfarin lögmaður m.a. málborið seg soleiðis:

„Løgtingsgrannskoðararnir gloymdu at halda fund. Gjördu for lítið við tað. Í flestu førum vórðu roknskapirnir og tær vanligu grannskoðanirnar lidnar í normalari tíð í Landsstýrinum“.

Ein fráfarin embætismaður hefur á fundi við nevdina umrøtt málið soleiðis:

„Landskassaroknskapirnir og aðrir roknskapir komu út í Landsstýrið og blivu góðkendir. Teir vórðu síðani sendir til løgtingsgrannskoðararnar. So var Landsstýrið liðugt við ta uppgávuna. Í 80-árunum komu teir ongantíð aftur frá Løgtinginum. Tað gingu upp til 7 ár“.

§19-nevndin staðfestir, at ábyrgdin fyri, at løgtings grannskoðararnir loystu ikki uppgávu sína, allarmest lá í Løgtinginum. Politisku grannskoðararnir gjördu ikki arbeiði sítt! Hetta bar við sær, at grannskoðanarligir spurningar vórðu ikki altíð svaraðir, og at viðmerkingar, áheitanir og átalur fingi ikki altíð avleiðingar, politiskt ella umsitingarliga.

15. HEILDARNIÐURSTØÐA

15.1. Tíðin fyri 80-árin

Langt áðrenn komið varð í 80-árin, var talan um almennan stuðul til vinnulívið. Hetta var ikki minst galdandi í fiskivinnuni, m.a. at endurnýggja skipaflotan.

§19-nevndin kennir tað ikki beinleiðis sum sína uppgávu at meta um, um tað var politiskt rætt, at landskassin skuldi stuðla vinnulívinum so nógv, sum gjørt varð. Tað skal eisini verða tilskilað, at eitt landsstýri, ið fór frá, í ávísum forum bant landsstýrið ið tók við.

§19-nevndin kann bert staðfesta, at hesin politikkur setti serlig krøv til politiskan dugnaskap og eftiransni og umsitingarligan førleika.

Landskassastuðulin til vinnulívið gjørdi, at Landsstýrið var blandað uppí at kalla øll vinnulig tiltøk, og var landskassin fyrst einaferð farin upp í „leikin“, varð landsumsitingin „bundin“ at málinum, og landskassin gjørdist partur í ábyrgdini, áhuganum og tapsvandanum fyri verkætlanini.

80-árin arvaðu sostatt bæði lóggávu og umsitingarliga siðvenju frá 60- og 70-árunum.

Í 60- og 70-árunum var sostatt grundarlag lagt undir tapi hjá landskassanum, ið ikki vórðu staðfest fyrr enn í 80-árunum.

Eisini skal verða nevnt, at stóru yvirtøkurnar um miðjan 70-árin, serliga almannamál og skúlamál, øktu um arbeiðið, bæði tað politiska og tað umsitingarliga.

15.2. Skeivleikar og mistøk í 80-árunum

Aðaluppgávan hjá §19-nevndini er at útgreina og lýsa tey viðurskifti, tær fyritleykir og framferðir, politiskt og umsitingarliga, sum hava verið atvoldin til skeivleikar og mistøk í 80-árunum.

Kanningararbeiðið hjá nevndini hevur víst, at eitt margtáttað samanspæl av umstøðum, fyritleyktum og framferðum, var atvoldin til álvarsligu búskaparligu trupulleikarnar í 80-árunum og fyrst í 90-árunum.

15.2.1. Politiski førleikin

§19-nevndin heldur ikki førleikan hjá politikarunum í 80-árunum at vera minni fyri ella eftir 80-árin. Nógv bendir kortini á, at vaksandi búskapurin, og av tí vaksandi og fjølbroyttu uppgávarnar, settu krøv til politikararnar, ið teir ikki vóru førir fyri at lúka.

Nevndin sigur ikki, at politikarar vóru ódugnaligir, men nevndin er sannførd um, at tað vóru politikarar, bæði á Løgtingi og í Landsstýri, og

fleiri enn gagnligt var, ið vantaðu neyðuga yvirlitið, bæði hvat viðvíkti lóggávu, fíggjarligum viðurskiftum, málsviðgerð og umsiting.

Kanningararbeiðið hevur víst, at á fleiri økjum var lóggávan ógreið, stutt, ikki tíðarhóskandi og hevði ofta fyri neyðini at verða endurnýggjað, uttan at politiska umsitingin varnaðist hetta.

Vantandi yvirlitið var møguliga eisini atvoldin til, at politiska umsitingin leitaði sær ikki neyðugu ráðini, ella legði ikki í at taka ímóti neyðugum ráðum frá umsitingini, Búskaparráðnum ella frá øðrum serfrøðingum.

§19-nevndin er sannførd um, at tað vóru politiskir oddamenn, ið vantaðu grundleggjandi vitan um lógarverkið og búskaparligu viðurskiftini. Hetta er vandamál, ið eisini er í útheiminum. Tað, ið nevndin finst at, er, at nógv tekin eru um, at politisku oddamenninir í Føroyum ikki altíð, heldur ikki í 80-árunum, dugdu at brúka tey ráðini, ið vóru til taks.

Við politiskt stýri og politiskar oddamenn hugsar nevndin m.a. um løgsmenn, landsstýrismenn, formenn og limir í týðandi løgtingsnevndum og floksformenn.

15.2.2. Fyrisitingarligi førleikin

Spurningurin, um landsumsitingin hevði neyðuga fakliga førleikan í 80-árunum, hongur lutvíst saman við, um umsitingin hevði neyðugu arbeiðsmegina.

§19-nevndin heldur, at landsumsitingin hevði samvitskufull og dugnalig starvsfólk, eisini í 80-árunum. Hetta var eisini galdandi fyri málsviðgerar, ið skuldu umsita nógv málsøki og loysa nógv og tung mál.

Eyðsæð er kortini, at vantandi arbeiðsmegi setti síni mørk. Tað var ógjørligt hjá tí einstaka málsviðgeranum at geva øllum málum nágreiniliga viðgerð, og ikki kundi krevjast, at hann var serfrøðingur á øllum teimum málsøkjum, hann skuldi umsita. Tað kundi sostatt ikki verða kravt av einum og sama fólk, at tað til fulnar kundi lúka førleikakrøv um lógarverk, fíggjar- og búskaparviðurskifti, tøkniligar metingar, roknskaparviðurskifti, banka- og rentupolitikk, skiparakstur o.s.fr.

Víst verður í frágreiðingini á, at málsviðgeri í stórum samfelag skal umsita eina ella fáar greinir í einari lóg, ofta saman við øðrum starvsfeløgum, men málsviðgerin í Landsstýrinum skuldi umsita fleiri lógir!

Nevndin er eisini sannførd um, at fyrisitingarligi førleikin ofta varð skerdu, tí málsviðgerin, tá hann hevði vunnið sær serkunnleika og handahógv á einum málsøki, var farin úr starvi ella fluttur til onnur málsøki.

Kortini er tað atfinningarsamt, at umsitingin ikki hevur gjørt meiri vart við umsitingarligu trupulleikarnar. Fleiri politikarar og fleiri máls-

viðgerar hava víst á, at arbeiðið í landsumsitingini gekk væl, samarbeiðið var gott, og nógv varð fingið á skaftið.

§19-nevndin heldur hetta ikki vera rætt, tá ið talan er um 80-árini og tíðina fyri 80-árini. Tá talan var um lóggávuvarbeiðið og at viðgerða einstøk mál, vantaði førleikin, bæði politiskt og umsitingarliga.

15.2.3. Lógarverkið.

Kanningararbeiðið hevur víst, at hvørki politiska ella umsitingarliga leiðslan í landsumsitingini megnaði altíð at fylgja við í lóggávuvarbeiðinum. Ofta var trupult at varðveita yvirlitið. Lógir, ið eftir egnum reglum skuldu verða endurskoðaðar, vórðu ikki endurskoðaðar, og lógir, ið ikki vóru tíðarhóskandi, vórðu ikki broyttar.

Hetta var galdandi í lóggávuni viðvíkjandi landskassastuðuli. Frá 1960 og til 1990 var lóggávan á hesum økinum ógvuliga fjølbroytt. Lógirnar vóru nógvar, hóast nógvar vóru stuttar og bert luku kravið í stýris- skipanarlógini um, at lán, ið skuldbinda Løgtingið, mugu ikki verða tikin „uttan samsvarandi løgtingslóg“.

Har ið hámark var sett í lógina, hevði umsitingin ikki skipað eftirlit við, nær hámarksloftið varð rokkið. Dømi er um, at slík lóg er vorðin nýtt í 20 ár, aftaná at hon skuldi verið endurskoðað, og at lógin hevur verið nýtt í fleiri ár, aftaná at komið var upp á ásetta hámarkið.

Landskassin er sostatt vorðin skuldarbundin, hóast ongin lógarheimildin var.

Eisini kann verða víst á dømi, tá ið „serlóg“ varð staðfest, har einasta endamálið var at veðhalda fyri láni og at seta partapening í eitt einstakt privat virki.

Hetta eru ikki bert dømi um ófullfíggið lógarverk í ólukkumát, men er eisini dømi um, at krøvini til slíkar lógir, um fjølbroytta reglugerð, góða vegleiðing og neyvt eftirlit, vórðu ikki fylgd, og at landskassin misti fleiri ferðir so nógv, sum hámarkið, ið ásett var í lógini. Eisini her er dømi um, at landskassin misti av skuldarbinding, ið gekk út um lógarmark.

Lógin um serlán til fiskifør, sum vóru komin í fíggarliga trongstöðu seinast í 80-árunum, er annað dømi um vandamikla lóggávu og vánaliga lógarumsiting.

Tað kann staðfestast, at tað var álvarsligur umsitingarligur og kanska eisini politiskur skeivleiki, at serlán vórðu veitt skipum, tá ið serlánsnevndin hevði gjørt vart við, at „ongin vón“ var fyri framhaldandi rakstri.

Hesi dømi eru bert nøkur fá av nógvum, ið vísa, at veika, tilvildarliga og ófullfíggið politiska og umsitingarliga støðan í 80-árunum megnaði ikki altíð at gera dygdargott lóggávuvarbeiði og umsita lógina soleiðis, at ikki varð farið út um lógarmark.

Kravið um eginpening, tá ið almennur stuðul á ein ella annan hátt

skuldi verða veittur, skal eisini her verða nevnt sum dæmi um ógreiða lóggávu og vantandi reglugerð.

Kravið um eginpening hefur verið við í lóggávuni síðani 50-árin. Í 80-árunum var lógargrundarlagið um eginpening m.a. í lóg frá 1966 um stuðul at byggja farmaskip, lóg frá 1978 um at endurnýggja fiskiskipaflotan, lóg frá 1986 um veðhald fyri lánnum til fiskiskip og fiskavirki o.a. og endaliga í lóg frá 1988 um at endurnýggja fiskiskipaflotan.

Ikki fyrr enn í 1989 kom kunngerð um eginpening.

Kravið um eginpening, tá ið landskassin skuldi stuðla, var rímligt og neyðugt. Byggiharrar og stigtakarar skuldu átaka sær ein part av tapsvandanum.

Reglurnar um eginpening í lóggávuni vóru ógvuliga stutt orðaðar. Dæmi: „Viðkomandi byggiharri/skipaeigari eigur í minsta lagi 10% av byggipeninginum...“ ella „lánveitingin er treytað av, at viðkomandi eigari hefur í eginpeningi í minsta lagi 10% av virði skipsins“.

Uttan serliga reglugerð, og uttan kunngerð um eginpening, vóru karmarnir í lóggávuni ógvuliga víðir: Hvussu skuldi orðið „eginpeningur“ skiljast, hvussu skuldi prógvast, at eginpeningurin var tøkur, nær skuldi hetta prógvast, nær skuldi eginpeningurin vera tøkur, hvussu skuldi peningurin „bindast“ at avvarðandi verkætlan??

Kanningarbeiðið hefur víst, at krøvini í lóggávuni um eginpening vóru ógreið og lögdu grundarlag undir einari haltandi og ólíkari málsviðgerð.

Alment kann sigast, at stuttorðað lóg krevur langorðaða og gjølliga kunngerð, nøktandi vegleiðing og neyvt eftirlit við lóggávuumsitingini. Lógirnar vórðu ofta gjørdar ógvuliga stuttar. Ein orsök var, at lóggávuvaldið og umsitingin vantaðu neyðugu tíðina til dygdargott arbeiði, tí lógararbeiðið skuldi verða gjørt í skundi. Tá ið so kunngerðir og neyvar reglugerðir vantaðu, varð støðið lagt undir álvarsomum skeivleikum!

15.2.4. Málsviðgerðin

Málsviðgerðin í landsumsitingini var ómetaliga fjølbroytt, samanborið við samfelagsligu og umsitingarligu støddina. Umsitingin skuldi viðgera vanlig samfelagsmál, t.d. lógarmál, fíggjarmál, almanna- og heilsu- og útbúgvingsmál, mentanarmál o.o.

Stuðulin til vinnulívið bar við sær, at ein rættuliga stórir partur av orkuni í landsumsitingini skuldi verða nýtt til reglugerð viðvíkjandi vinnulívinum og at viðgera einstøk vinnu- og málsál.

Víst er á frammanfyri, at reglugerðin m.a. var ófullfíggjað og haltaði. Her skal sjálf málsviðgerðin verða umrødd.

At kalla øll mál um landskassastuðul vórðu á ein ella annan hátt viðgjørd á landsstýrisfundi og lögð fyri Fíggjarnevndina.

Kanningin hefur víst, at umsóknir vórðu ofta latnar inn í síðstu løtu

við ófullfíggaðari skjalprógvan. Málsviðgerin arbeiðdi tí ofta undir trústi, bæði frá umsökjaranum og politikarunum, og skuldi viðgera málið í skundi, soleiðis at tað kundi verða lagt fyri Landsstýrið.

Tí varð málsviðgerðin ikki, sum hon átti at verið, væl fyrireikað, gjøllig og djúptøkin og eins frá máli til mál.

Eginpeningur

Veikasti parturin í málsviðgerðini var óivað viðgerðin viðvíkjandi kravinum um eginpening. Uttan serliga reglugerð um eginpening, var málsviðgerin, ið ofta hevði verið stutt í starvi, „sleptur upp á fjall“.

Kanningin viðvíkjandi einstøkum málum hevur víst, at onkuntíð var ongin próvforsla um, at eginpeningurin var tøkur, og í málum, tá ið sakførari ella banki váttaði eginpeningin, vísti fyrsti ársroknskapurin hjá felagnum, at eginpeningurin, hevði hann verið tøkur, varð brúktur í tí tapsgevandi virkseminum, soleiðis at eginognin ikki bara var 0 men negativ.

Fyri 1989 var ein stórus feilur í málsviðgerðini viðvíkjandi eginpeningi, at umsóknir vóru realitetsviðgjørðar, áðrenn fullgott prógv var veitt fyri, at eginpeningurin var tøkur. Málsviðgerðin gav umsökjaranum frest at próvføra eginpeningin ofta frá 3 til 6 mánaðir og onkuntíð longri, og tá tað vísti seg, at próvforsla ikki kundi fòrast, var skipið í gerð og onkuntíð liðugt og latið reiðarínum!

Vantandi reglugerðin um og veika viðgerðin í landsumsitingini viðvíkjandi eginpeningakravinum hevur virkað við til, at stigtakarar og ráðgevar teirra í nógvum fòrum hava ikki víst neyðugt eftiransni, tá ið søkt varð um landskassastuðul á ein ella annan hátt.

§19-nevndin er sannførd um, at í kjalarvørrinum á haltandi, „lagaligu“ umsitingini viðvíkjandi eginpeningakravinum vórðu gjørdir skeivleikar og mistøk, ið fòrdu við sær, at landskassin og nógvir stigtakarar mistu pening, meðan aðrir finga kanska órímiligan vinning.

Soleiðis varð gjørdur størsti skeivleikin, ið hugsast kann: Øll vóru ikki eins fyri lógini!

Lógarheimildin

Kanningin viðvíkjandi einstøkum málum hevur víst, at málsviðgerarnir og serliga politikararnir í Landsstýrinum, hava ikki altíð latið heimildarspurningin vera avgerandi tátt í málsviðgerðini.

Dømi eru um, at málsviðgerin hevur gjørt politisku leiðsluna varuga við, at lógarheimild var ikki ella ivasom, og hetta hevur ikki fingið avleiðingar.

§19-nevndin heldur, at í øllum málum um landskassastuðul átti tað at verið avgerandi grundarlag fyri viðgerðini, at víst varð til lógarheimild. Hetta hendi ikki, og tí er trupult nú, tá einstøk mál verða kannað, at

staðfesta, hvør heimildin var. Onkuntíð var hon ikki, og í øðrum førum vóru fleiri móguleikar.

15.2.5. Eftirlitið sveik

Skeivleikar og mistøk verða gjørd, tá ið avgerðir verða tiknar og mál viðgjørd. Tí er avgerandi at lurta eftir ávaringum, soleiðis at stig kunnu verða tikin til at bøta um tær fyrirtreytir og framferðir, politiskt og umsitingarliga, sum kunnu vera atvoldin til skeivleikar.

Fíggjarnevndin

§19-nevndin heldur, at málsviðgerðin í Fíggjarnevndini var gjøllig, og hóast meirilutin í Fíggjarnevndini umboðaði flokkar, ið sótu í Landsstýrinum, var minnilutin við til at skapa eina málsviðgerð, so at fleiri sjónarmið komu upp í myndina. Kortini eru døminu fá, tá ið mál eru víst aftur. Nógv bendir á, at Fíggjarnevndin góðtók upplýsingar frá Landsstýrinum um, at lógarheimild var, og at treytirnar fyri at ganga málinum á mæti vóru loknar, m.a. krøv um eginpening.

Eyðsæð er, at Fíggjarnevndin hevur ikki havt móguleikar at gera dygdargóða meting, hvørt verkætlanin var haldgóð, um tryggin hjá landskassanum var, og um „próvförði“ eginpeningurin var tøkur; men um Fíggjarnevndin skuldi vera bulvirki móti skeivum búskaparligum og umsitingarligum avgerðum, tá ið talan var um stuðulsveitingar, so tykist hon ikki hava loyst hesa uppgávuna í 80-árunum. **Fíggjarnevndin tykist ov sjáldan at hava sett neyðugar spurningar til tær upplýsingar, hon fekk.**

Løttingsgrannskoðararnir

Løttingsgrannskoðararnir høvdu sum uppgávu tá eins og nú at ansa eftir, at ikki varð farið um lógarmark ella út um fíggjarligu avmarkingarnar, ásettar við fíggjarlóg, lóg ella kunngerð.

Í flestu førum vóru roknskapirnir, og grannskoðanin av teimum, lidnir í vanligari tíð og sendir løttingsgrannskoðarunum.

Kanningararbeiðið hevur víst, at tað gingu nógv ár, eisini í 80-árunum, áðrenn álitid frá løttingsgrannskoðarunum varð lagt fyri tingið. Hetta gjørdi m.a., at grannskoðanarligir spurningar vórður ikki altíð svaraðir, og at viðmerkingar, áheitanir og átalur fingur ikki altíð avleiðingar, politiskar ella umsitingarligar. Ofta var hetta **Landsstýrið** farið frá, langt áðrenn løttingsgrannskoðararnir høvdu gjørt arbeiði sítt.

§19-nevndin er sostatt sannførd um, at eisini hetta týðandi politiska eftirlitið sveik Løttingsgrannskoðararnir, sum politiskir eygleiðarar, loystu ikki sína uppgávu nóg skjótt og forsvarliga. Ábyrgdin fyri, at løttingsgrannskoðararnir gjørdur ikki arbeiði sítt, lá fram um alt í Løttinginum, men eisini **Landsstýrið** átti at gjørt Løttingið vart við, at ov long tíð var gingin.

Landsstýrismálanevndin

Landsstýrismálanevndin skuldi taka sær av og hava eftirlit við gerðabók Landsstýrisins. Álitini, ið nevndin legði fram í 80-árunum, vísa, at hon sum oftast hevði býtt seg í ein meiriluta og ein minniluta. Vanliga skeyt meirilutin upp, at Løgtingið skuldi góðkenna tær avgerðir, sum Landsstýrið hevði tikið. Minnilutin mælti frá og gav ofta drúgva grundgeving. Hóast viðmerkingarnar hjá meirilutanum vóru stutturðaðar, varð uppskot meirilutans samtykt í tinginum.

§19-nevndin er av teirri áskoðan, at Landsstýrismálanevndin var sett sum eygleiðari Løgtingsins, ið skuldi hava neyvt eftirlit við, um landsumsitingin í øllum førum m.a. fylgdi lóggávuni og gav teimum einstøku máluum eins viðgerð, so ikki munur varð gjørdur á borgarum landsins.

§19-nevndin má staðfesta, at eisini landsstýrismálanevndin sveik sína týðandi eftirlitsuppgávu. Meirilutin gjørdi stutt av og styðjaði Landsstýrið. Minnilutin gjørdi viðmerkingar, ið ofta vóru meira politiskar enn „sakligar“.

Partafelagsskrásetingin

Kanningararbeiðið hevur m.a. víst, at tað kundu ganga nógv ár, í summum førum upp í 10 ár, áðrenn partafelag, ið ikki læt inn roknskap, varð strikað í skrásetingini.

Skrásetingin skuldi m.a., tryggja, at partafeløg, ið lata ikki roknskap inn, verða strikað í skrásetingini og steðgað virki sínum, ið møguliga gav tap.

Eisini her sveik eftirlitið, og §19-nevndin hevur ilt við at skilja, at ein av grundgevingunum fyri, at partafeløg søktu um longda frest at lata inn roknskap var, at partafelagið hevði ikki pening tókan til at gjalda grannskoðara!

§19-nevndin er sannførd um, at lýsti bert eitt av nógvu „á varingarljósunum“, vóru færri skeivleikar gjørdir.

15.3. Búskapurin

Sum áður nevnt, er tað ikki uppgávan hjá §19-nevndini at fella dóm yvir førda politikkin í 80-árunum. Nevndin loyvir sær kortini at staðfesta, at „upphitingin“ í búskapinum var stór, og var við til at skapa fyrirteytir, sum beinleiðis ella óbeinleiðis vóru atvoldin til trupulleikarnar í 80-árunum og fyrst í 90-árunum. Væksturin var ikki nóg væl grundaður á beinleiðis framleiðsluvækstur, men atvoldin til „upphitingina“ í búskapinum stávaði nógv frá fram úr góðum lánsmeiguleikum av yvirlikviditeti, eisini frá útlenskum fíggingarstovnum. Rentuskattapolitikkurin setti ferð á hesa gongd, stuðlaði lántøkuna og førði við sær beinleiðis rentuspekulatióin.

Tí stingur hesin spurningurin seg upp:

Átti politiska kósín í Føroyum at verið broytt nógv ár fyri tað, at samfelagið kom í álvarsama trongstøðu?

Øll kunnu vera samd um, at betri er at vera fyrivarin enn eftirsnarin. Tá ið §19-nevndin nú kann svara nevnda spurningi játtandi, er tað við vanda fyri at verða skýrd eftirsnarin.

15.3.1. Politiski viljin

§19-nevndin, ið umboðar allar flokkar á tingi, er sannførd um, at lóggávan um studning, veðhald og serlán o.s.fr. til vinnulívið, serliga til fiskivinnuna, í høvuðsheitum fylgdi politiska viljanum í samfelagnum. Hetta var galdandi, hóast atlát frá ymsum síðum, politiskum og serfrøðiligum, vórðu gjørd um, at tað var alneyðugt, at kósín varð broytt sum skjótast.

15.3.2. Búskaparráðið

Kanningararbeiðið hevur víst, at Búskaparráðið, ið eisini skuldi ganga Landsstýrinum til handa at kanna búskaparligar spurningar, upp ígjøgnum 80-árin, á regluligu fundum sínum við Landsstýrið og Fíggjarnevndina, m.a. vísti á, at gjaldsjavnin var negativur, at lønarlagið var ov høgt, og at almennu íløgurnar áttu at verið skornar niður. Illt er at siga, hvørja makt ráðini frá Búskaparráðnum høvdu fyri politisku ábyrgdarhavarnar, men kanningararbeiðið hevur víst, at ráðini hava ikki sett avgerandi politisk spor, og at tað vóru politikarar, ið høvdu ta uppfatan, at Búskaparráðið var óneyðuga afturhaldandi og eftiransið. Nú kann verða sagt, at ráðini frá Búskaparráðnum vóru ógvuliga viðkomandi og áttu at verið tikin við nógv meira, tá ið politiska kósín skuldi verða sett.

15.3.3. Peningastovrnarnir

Kanningararbeiðið hjá nevndini hevur eisini víst, at peningastovrnarnir á regluligum fundum við Fíggjarnevndina upp ígjøgnum 80-árin hava umrøtt búskaparligu støðuna í samfelagnum.

Ikki altíð hevur verið lætt hjá politikarunum at fylgja ráðunum frá peningastovnunum, ið eisini skuldu fáa best mógulig rakstrarúrslit, við ábyrgd fyri eigarum, bankalóggávu og bankaeftirliti.

Longu fyrst í 80-árunum hildu peningastovrnarnir, at neyðugt var at spara, og „at nýtslan verður tálmað og hildið verður aftur í innflutninginum“.

Harafturímóti mæltu peningastovrnarnir til „at rentuskatturin ikki verður hækkaður ...Rentulagið í Føroyum skal fáa frið, tí fiskivinnan hevur trupulleikar nokk frammanundan.“

§19-nevndin heldur, at ráðini frá peningastovnunum, hvat búskapinum viðvíkti, sum oftast vóru alment kend, og ikki var lætt at laga politikkin eftir hesum ráðum.

§19-nevndin heldur, at politiska leiðslan tvørturímóti átti at havt steðgað rentuspekulatiónum, hóast peningastovnarnir vóru ímóti at broyta rentuskattskipanina, samstundis sum teir høvdu ovurgjaldføri.

15.3.4. Ráðgevandi nevndin

„Det rådgivende udvalg vedrørende Færøerne“ er ikki ráðgevi hjá politisku og umsitingarligu leiðsluni í Føroyum. Forsætisráðharrin setti nevndina, og hon skuldi ták sum nú fylgja fíggarligu gongdini í Føroyum og geva forsætisráðharranum frágreiðing um hana. Í reglugerðini fyri Ráðgevandi nevndina er fyrirtreyt um, at hon skal hava samstarv við Búskaparráðið.

§19-nevndin hevur lisið árligu frágreiðingarnar frá Ráðgevandi nevndini og má sanna, at viðmerkingarnar, sum árinu gingu, gjørdust álvarsligari og álvarsligari.

Frágreiðingarnar geva heildarmynd av, at Ráðgevandi nevndin, ið var mannað við væl skikkaðum fólki, í fleiri ár hevur vitað, at politiska leiðin, um hon ikki varð broytt, fór at føra virki, einstaklingar og landið á húsagang.

Hóast tað ikki var lætt hjá politisku leiðsluni í Føroyum at broyta kós, hvørja ferð Ráðgevandi nevndin hevði verið í Føroyum, áttu politikarar í 70-árunum og í 80-árunum at lagt nógv størri dent á ráðini frá donsku serfrøðingunum, ták ið politiska leiðin skuldi stillast inn.

15.4. Byggharra- og ráðgevaraábyrgd

15.4.1. Reiðarar og aðrir stigtakarar

§19-nevndin heldur, at flestu stigtakararnir í vinnulívnum hava viljað havt haldbara verkætlan og hava brúkt teir móguleikar, tann stuðul og onnur amboð, ið samfelagið veitti teimum. Flestu stigtakararnir vóru sostatt við í tapsvandinum, um virkið/felagið bar seg ikki – bæði við arbeiðsmegi og eginpeningi.

Hóast tað, nevndin her hevur sagt, hevur kanningarbeiðið eisini víst, at stigtakarar hava søkt og fingið almennan stuðul, hóast teir vóru ikki førir fyri at lúka tær treytir, ið vóru knýttar at stuðlinum, og sostatt lagt seg upp at lógarmarkinum.

Eisini her er §19-nevndin sannførd um, at hetta gjørdist móguligt av ófullfíggaðari reglugerð og veikari umsiting.

15.4.2. Grannskoðarar

Grannskoðararnir hava eina duplta uppgávu: Teir umboða stigtakaran, samstundis sum teir eru samfelagsins álitismenn.

Kanningararbeiðið hevur víst, at fyrra uppgávan ofta hevur skuggað fyri seinnu. Grannskoðarin kendi seg meira sum umboð fyri viðskiftafólkini enn fyri samfelagið. Viðskiftafólkini skuldu samsýna grannskoðaranum.

Kanningararbeiðið hefur eisini víst, at grannskoðararnir sum oftast hava gjørt eitt dygdargott og rættvíst arbeiði. Dømi eru kortini um, tá ið almenn hjálp skuldi søkjast, at hjáløgd ætlan var órealistisk, og hjáløgdur roknskapur vísti ikki beinleiðis, at eginpeningurin var mistur ella at eginpeningakontoin var negativ.

15.4.3. Sakførarar

Uppgávan hjá advokatunum kann summar vegir verða borin saman við uppgávuna hjá grannskoðarunum. Teir eru álitismenn bæði hjá viðskiftafólkinum og hjá samfelagnum.

Tá ið talan er um eginpeningasurningin, tykjast advokatarnir onkuntíð at hava verið meira „álitið“ hjá viðskiftafólkinum enn hjá tí almenna.

Dømi eru um, at onkur advokatur, tá ið hann gav boð um eginpening, átti at verið varugur við, at vátanin, hóast hon ikki beinleiðis var skeiv, var ikki trygd fyri, at eginpeningurin framvegis var tøkur, á tann hátt, ið lóggáva og reglugerð um eginpening átti at skiljast.

15.4.4. Peningastovnar

§19-nevndin hefur áður víst á, at hon kann ikki beinleiðis finnast at peningastovnunum, um teir ikki hava víst „rætta samfelagssinnalagið“ í teimum førum, tá ið lángeving er givin við landskassaveðhaldi.

Nevndin skal kortini viðmerkja, at dømi eru um, at peningastovnar, tá ið teir eftir áheitan frá vinnulívinum góvu boð um, at eginpeningur var tøkur, sum teir serkønu stovnar teir eru, áttu at vita, at boðini vóru ikki røtt, tá ið hugsað verður um „andan“ í lóggávu og reglugerðum um eginpening.

15.4.5. Metingarstovnar

Í fiskivinnuni hava metingarmenn verið nógv nýttir, tá ið talan var um at meta nýbygningar og umbyggingar.

§19-nevndin heldur, at henda uppgáva, eftir umstøðunum, oftast varð loyst samvitskufult og á rættan hátt.

Kortini kann nevndin ikki vísa frá sær, at metingarmenninir vóru ikki altíð nóg ansnir. Nevndin undrast á, at metingarmenninir – fá undantøk – komu til eitt virði, ið svaraði til virðið í byggisáttmálanum, og soleiðis var eisini, tá ið talan var um ískoytissáttmála ella sáttmála um umvæling.

§19-nevndin kann ikki vísa á dømi, tá ið metingin var avgerandi skeiv, men vandi var fyri, um metingararbeiðið ikki var dygdargott, at lán, veðhald og annar stuðul vóru sett ov høgt, og tapsvandin av tí nógv størri.

15.4.6. Endurgjaldsábyrgd

§19-nevndin vil ikki nú, eftir krøv um møguliga endurgjald fyri nógvum árum síðani eru fyrnað, vísa á dømi, tá ið møguleiki skuldi verið fyri at reisa endurgjaldskrav móti teimum „aktørum“ ið vóru við í „leikinum“

um almenn lán, stuðul og veðhald til vinnulívið í 80-árunum. Eyðsæð er, at skeivar upplýsingar, ið elvdu til tap fyri landskassan undir ávísingum fyrirtreytum, kundu staðfesta endurgjaldsábyrgd!

15.5. Samanspæl av nógvum fyrirtreytum

§19-nevndin staðfestir, at skeivleikar og mistøk í 80-árunum, og álvarsligu búskaparligu og samfelagsligu trupulleikarnir, ið gjørdust úrslitið, komu av einum samanspæli av ómetaliga nógvum ymiskum fyrirtreytum. Politiska leiðslan sveik, týðandi eftirlit sveik, politiski og umsitingarligi førleikin var als ikki nøktandi, lurtað varð ikki eftir ávaringum frá sakkunnleikanum, góð ráð vórðu ikki fylgd. Harafturat má ásannast, at peningastovnum og vinnulívinum vantaðu neyðugt skynsemi. Umleið 10 ár skuldu ganga, áðrenn politikarar sóu vanlukkuljósið, men tá var ov seint. Samfelagsskútan sigldi á land

16. VIÐLØGD SKJØL

**16.1. Grannskoðanarfrágreiðing
Roknskapir Landskassans 1989 – 1991**

GRANNSKOÐANARFRÁGREIÐING

Roknskapir Landskassans

1989 - 1991

**Grannskoðanardeild Landskassans
apríl 1994**

Innihaldsvirlit

síða

Inngangur	2
Yvirlit yvir rakstrarroknaskapir fyri fíggjarárin 1989-1991 (samandráttur)	4
Meirnýtsla	5
Gongd í fíggjarstöðuni	7
Skúlamál:	
Fólkaskúlin	8
Suðuroyar HF-skeið v.m.	9
Fiskivinnuskúlin í Vestmanna	10
Føroya Sjómannskúli í Tórshavn	10
Upphøggingarstuðul:	
Reglugerð nr. 27/1988	11
Løgtingslóg nr. 46/1990	12
Serlán	14
Almannamál	17
Veðhaldsútleggingar:	
Lóg nr. 13/67	23
Veðhald fyri lánum til fiskiskip	24
- Bygginummar 53	24
- Felagsútreiðslur	30
- Bygginummar 46	31
- Reynsatindur/Olaf í Garðastovu	35
- Stígarklettur og Hádegisklettur	42
- Onnur fiskiskip og viðmerkingar frá umsitingini	44
Veðhald fyri lánum til flakavirkir	46
- P/F Norðis	46
- P/F Sólarris	47
- P/F Kósavirkid	48
Veðhald fyri lánum til onnur virkir	49
- P/F Blue North	49
- P/F Klaksvíkar roykivirki	50
- P/F Atlantic Fish Cold Storage	50
Veðhald fyri lánum til kommunur	52
Veðhald fyri láni til P/F Atlantic Airways	53
Veðhald fyri lánum til I.R.F.	55
Innkrevjing	57
Búskaparráðið	61
Grunnar:	
Orkugrunnurin	62
Oljugrunnurin	63
Gistingahúsgrunnurin	66
Grunnar viðvíkjandi samferðslu	67
Veðhaldsgrunnurin	69
Skjøl:	
1. Meirnýtsla 1989	70
2. Meirnýtsla 1990	72
3. Yvirlit yvir veðhaldsútlegg	75

Inngangur

Grannskoðanin av bókføring og roknskapum landskassans 1989-1991 er gjørd við støði í reglugerð landsstýrisins frá 9. juni 1976 fyri internu grannskoðanardeild landskassans, har ásett er, at landskassans roknskapur og bókføring verða grannskoðað av internu grannskoðanardeild landskassans undir eftirliti av løgtingsins statsautoriseraða grannskoðara. Reglugerðin umfatar grannskoðanina av tí partinum av landskassaroknskapinum og landskassabókføringini, sum verður førd og umsitin av Føroya Gjaldstovu.

Sambært reglugerðini er ásett, at teir stovnar, sum hava sjálvstøðuga bókføring og roknskap, koma ikki undir grannskoðan av grannskoðanardeildini. Her er talan um stovnar so sum Telefonverkið, Postverkið, Strandferðslan, Apoteksverkið, Sjúkrahúsverkið, útlánsgrunnar, studningsskipanir sum Lønjavningargrunnurin og Jarðarráðið umsita, stovnar innan almanna- og heilsuverkið, ávísir skúlar o.s.fr. Hesir verða grannskoðaðir av privatum grannskoðarum, og nakrar av hesum roknskapum leggja løgtingsgrannskoðaramir fyri tingið til góðkenningar.

Grannskoðanin er farin fram á tann hátt, at grannskoðanardeildin, so hvørt grannskoðað verður, hevur sent stovnum v.m. grannskoðanarfrágreiðingar til kunningar og viðmerkingar, og er landsstýrið síðani kunnað um úrslitið.

Í hesi frágreiðing verður greitt nærri frá nøkrum av niðurstøðunum av grannskoðanini við tilknýti til landskassans roknskapir fyri 1989-1991. Landsstýrið/landsumsitingin hevur havt høvi at ummæla hesa frágreiðing og er meira gjølla kunnað um grannskoðanina av ávísium økjum.

Í grannskoðanarfrágreiðingini eru staðfest viðurskifti, har útreiðslur eru hildnar og lán/veðhald veitt, har spurningur kann setast við lógarheimild og endamál. Innkrevjingin hevur ikki verið nøktandi á øllum økjum og somuleiðis má metast, at tað í fyrisitingini í fleiri førum ikki er sýnt neyðugt fíggarligt umhugsni í sambandi við umsiting av landsins peningi.

Vísandi til, at ein størri gjøgnumgongd av veðhaldum/veðhaldsútleggum ikki áður er umrødd í grannskoðanarfrágreiðingum, hava løgtingsgrannskoðaramir ynskt hetta í sambandi við at henda grannskoðanarfrágreiðing er gjørd.

Ein stórir trupulleiki viðvíkjandi gjøgnumgongd av veðhaldsútleggum er m.a., at tað ofta er so long tíð fráliðin síðani tilsøgnir um ávís veðhald eru givnar, at tað ikki altíð fæst vissa fyri at ávís mál eru nóg væl lýst, hóast roynt hevur verið at kanna hesi mál gjølla, og biðið er um viðmerkingar til hesi frá umsitingini/landsstýrinum.

Tí kann tað vísa seg at ávísir skeivleikar ella misskiljingar av misgáum eru komnir fyri, men fær hetta væl ikki verið øðrvísi, og um so er, verður høvi at rætta hesar í sambandi við viðgerðina av landskassaroknskapinum.

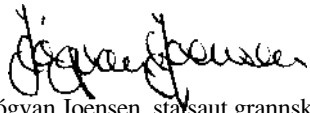
Mett verður at landskassaroknskapirnir fyri 1989 og 1990 ikki geva eina nóg greiða mynd av rakstri og fíggarstøðu, men at roknskapurin fyri 1991, tá flestu landskassagrunnar vórðu avtiknir og aktivini virðismett, saman við frágreiðing, viðmerkingum og notum vísir eina fullgóða mynd av rakstri og fíggarstøðu.

Tórshavn, tann 19. apríl 1994

Grannskoðanardeild Landskassans

P/F Grannskoðaravirkidð INPACT

Leivur Harryson

Jógvan Joensen, statsaut.grannskoðari

Yvirlit yvir rakstrarroknskapir fyri figgjarárini 1989-1991 (samandráttur)

(mió.kr.)

	1989		1990		1991		Eyka F-lóg
	Roknsk.	F-lóg	Roknsk.	F-lóg	Roknsk.	F-lóg	
INNTØKUR:							
§ 1 Skattir	1.281	1.310	1.144	1.220	988	1.050	1.050
§ 2 Toll- og framleiðslugjöld	957	1.108	785	1.003	762	803	768
§ 3 Onnur gjöld	17	12	14	16	4	2	3
§ 4 Inntøkur av spæli	1	1	1	1	1	1	1
§ 5 Rentur & vinningsbýti v.m.	- 33	3	- 121	- 42	- 130	- 108	- 126
§ 6 Landsstovnar	- 58	- 42	- 78	- 44	0	22	0
§ 7 Partur av avlopi Danska Tjóðbankans	21	15	0	20	34	20	20
§ 8 Gjöld frá danska statinum	730	749	752	764	771	785	785
§ 9 Ymsar inntøkur	-	-	-	-	3	1	1
Samantaldar inntøkur	2.916	3.156	2.497	2.938	2.433	2.576	2.502
ÚTREIÐSLUR							
§ 10 Løgtingið	16	15	16	16	17	15	16
§ 11 Landsumsitingin	160	157	152	149	169	155	169
§ 12 Heilsumál	411	401	359	354	361	349	356
§ 13 Samferðslumál	317	315	289	267	386	376	383
§ 14 Skúlamál	426	422	391	380	386	378	391
§ 15 Vísind, bókmentir og list	124	123	85	85	59	59	62
§ 16 Fiskivinna, sigling o.t.	601	425	547	536	539	522	526
§ 17 Landbúnaður og matrikulering	53	51	45	45	36	36	36
§ 18 Handil, ídnaður v.m.	52	50	46	43	47	48	48
§ 19 Almannamál v.m.	900	821	853	791	800	806	785
§ 20 Pensjónsútreiðslur	9	5	10	8	11	10	11
§ 21 Effektivar veðhaldsbindingar	105	105	80	80	167	170	170
§ 22 Aðrar og óvissar útreiðslur	6	6	7	6	7	7	7
§ 23 At leggja í ymsar grunnar v.m.	120	146	99	106	0	0	0
§ 24 Burturleggingar til avdráttir av lánum	5	4	0	4	0	0	0
§ 25 Avskrivningar	52	54	37	38	0	0	0
§ 26 Ymsar ognarútreiðslur	-	1	-	1	-	1	1
§ 27 Reguleringskonto	0	50	0	30	20	0	20
Samantaldar útreiðslur	3.357	3.151	3.016	2.939	3.005	2.932	2.981
Rakstrarundirskot	- 441	+ 5	- 519	- 1	- 572	- 356	- 479

Meirnýtsla.

Viðvíkjandi fíggarárunum 1989 og 1990

Sambært fíggarlögtingslógini fyri **1989** varð mettt, at talan fór at verða um eitt rakstraryvirskot uppá 5,7 mió.kr., men sambært landskassaroknskapinum gjørdist undirskotið 441 mió.kr., ein munur uppá 446 mió.kr.

Inntøkurnar vórðu 240 mió.kr. lægri enn mettt.

Útreiðslurnar vórðu 206 mió.kr. hægri enn mettt. § 21, effektivar veðhaldsbindingar, vísir eina nýtslu uppá 105 mió.kr., men skrásettu nettoveðhaldsútreiðslurnar í veðhaldsgrunninum vórðu, 288 mió.kr., 183 mió.kr. hægri enn fíggarlóg/rakstrarroknskapurin vísir.

Sambært fíggarlögtingslógini fyri **1990** varð mettt, at talan fór at verða um eitt rakstrarundirskot uppá 0,6 mió.kr., men sambært landskassaroknskapinum gjørdist undirskotið 519 mió.kr.

Inntøkurnar vórðu 441 mió.kr. lægri enn mettt.

Útreiðslurnar vórðu 77 mió.kr. hægri enn mettt. § 21, effektivar veðhaldsbindingar, vísir eina nýtslu uppá 80 mió.kr., men skrásettu nettoveðhaldsútreiðslurnar í veðhaldsgrunninum vórðu, 170 mió.kr., 90 mió.kr. hægri enn fíggarlóg/rakstrarroknskapurin vísir.

Um meirnýtslan á § 21 verður tikin við, so er samlaða rakstrarundirskotið í fíggarárunum 1989 og 1990 góðar 1,2 mia.kr. í mun til fíggarlögtingslógirnar hesi bæði árin, sum so at siga javnvigaðu, tá tær vórðu samtyktar.

Í mun til árin frammanundan, er meirnýtslan sum heild í 1989 og 1990 í teim nógvu grunninum ikki so stór, burtursæð frá veðhaldsgrunninum, har meirnýtslan var 273 mió.kr.

Ikki allar eykajáttanir eru skrásettar í landskassaroknskapinum. Grannskoðanardeildin hevur gjøgnumgingið gerðabøkurnar hjá fíggarnevndini og tær lógir í fíggarárinum, sum viðvíkja eykajáttanum.

Í skjali 1 og 2 er eitt yvirlit yvir bruttomeirnýtsluna í 1989 og 1990 í mun til játtan á fíggarlóg og eykajáttanir frá fíggarnevndini ella sambært lögtingslógum. Fyri bæði fíggarárin er talan um eina bruttomeirnýtslu uppá uml. 400 mió.kr. í alt.

Tær størstu meirnýtslurnar hesi bæði árin eru á hesum økjum:

	(mió.kr.)
- Almannamál	160
- Rentuútreiðslur	131
- Strandferðslan (fekk »eykajáttan« í 1991)	25
- Skúlamál	19
- Heilsumál	14

Viðvíkjandi skúlamálum kann nevnast, at tað sum er skrásett sum nýtsla hjá t.d. teim teknisku skúlunum ikki er tað, sum er brúkt sambært ársroknskapinum hjá skúlunum tey einstøku árin.

Játtanarviðurskiftini á fiskivinnuøkinum eru nærri lýst í álitinum frá løgtingsgrannskoðarunum dagfest 16. februar 1994 um roknskapirnar hjá Lønjavningar- og Ráfiskagrunninum.

Viðvíkjandi fíggarárinum 1991

Í 1991 vórðu játtanarviðurskiftini munandi broytt, flestu landskassagrunnarnir vórðu avtiknir og ein eykafíggarlóg varð samtykt fyri 1991.

Viðvíkjandi meir-/minninýtslu samanbórið við játtan kann tí vísast til roknskapin fyri 1991, har roknskapartølini eru sett upp í mun til játtanirar á eykafíggarlógini fyri 1991.

Samlaðu inntøkurnar gjørdust 69 mió.kr. minni enn mett og útreiðslurnar 24 mió.kr. størri, netto.

Í mun til árin frammanundan eru frávikini í 1991 munandi minni. Tær størstu meirnýtslurnar viðvíkja almannamálum, fiskivinnu og sjúkrahúsverkinum.

Í sambandi við at landskassagrunnarnir vórðu avtiknir kann nevnast, sum víst í landskassaroknskapinum fyri 1991, at fram til 1990 høvdu hesir 4 grunnar havt tað størstu meirnýtsluna:

	<i>(mió.kr.)</i>
- Grunnur móti tapum av lánnum og veðhaldum	290
- Grunnur til fiskiskipaupphøgging	48
- Grunnur til berghol og brúgvagerð	34
- Grunnur til sjúkrahúsbygging	13

Gongd í fíggjarstöðuni

Fíggjarstöðan í landskassaroknskapunum til og við 1990 gevur ikki eina greiða og fullfíggjaða mynd m.a. orsakað av, at ein stórir partur av lánnum, innistandandi í peningastovnum, útlánnum, veðhaldsútleggum v.m. vóru skrásett í teim nógvu grunnunum. Ein stórir partur av hesum útlánnum og veðhaldsútleggum vóru harumframt virðisleys. Vísandi til landskassaroknskapin fyri 1991 varð mettt, at setast skuldu 1,4 mia.kr. av móti tapi av landskassaútlánnum, veðhaldsútleggum v.m., og at umleið 200 mió.kr. av skattaeftirstöðunum vóru virðisleysar.

Vísandi til omanfyristandandi ber tí ikki til at gera eitt greitt yvirlit yvir gongdina í fíggjarstöðuni, so sum hon er uppsett í landskassaroknskapunum áðrenn 1991.

Niðanfyri er gjørt eitt yvirlit, sum vísir innistandandi og skuld, íroknað grunnar, fyri árin 1987-1991:

	(mió.kr.)				
	<u>1987</u>	<u>1988</u>	<u>1989</u>	<u>1990</u>	<u>1991</u>
Innistandandi (íroknað grunnar)	466	369	366	391	239
Lán (íroknað grunnar og tvungna uppsparing)	<u>-437</u>	<u>-493</u>	<u>-1.018</u>	<u>-1.584</u>	<u>-2.163</u>
Nettoogn/-skuld	<u>+29</u>	<u>-124</u>	<u>-652</u>	<u>-1.193</u>	<u>-1.924</u>
Skrásettar veðhaldsskyldur	<u>2.379</u>	<u>2.251</u>	<u>2.186</u>	<u>2.119</u>	<u>1.661</u>

Ultimo 1987 var talan var um eina nettoogn excl. veðhaldsskyldur, sum tá vóru skrásettar til uml. 2,4 mia.kr.

Frá 1987-1991 vaks nettoskuld landskassans til umleið 2 mia.kr., men í hesum tíðarskeiði minkaðu veðhaldsskyldur landskassans við umleið 0,7 mia.kr., vegna tess, at landskassin í hesum tíðarskeiði hevur útgaldið munandi upphæddir av tí at veðhald gjørdust effektivt.

Nevnast skal tó, at skrásettu veðhaldsskyldur landskassans í stóran mun ikki hava verið eftirfarandi øll árin. Frá tí at tilsøgn um veðhald varð givið til landsstýrið undirskrivaði árit um landskassaveðhald á skuldarbrøvini gingu ofta fleiri ár, og í fleiri førum fekk gjaldstovan tá ikki boð um at skráseta veittu veðhaldini í veðhaldsyvirlitið.

Mett verður, at avtøkan av grunnunum, virðismetingin av aktivum og uppsetingin av fíggjarstöðuni í landskassaroknskapunum fyri 1991, við notum og viðmerkingum, geva roknskaparlesarum eina greiðari og meira fullfíggjaða mynd av fíggjarstöðuni í mun til undanfarin ár.

Skúlamál.

Fólkaskúlin

Yvirlit yvir rakstur v.m. 1989-1991 (mió.kr.):

	1989	1990	1991
Fólkaskúlin	144	148	144
Læraraeftirlønir	10	11	11
Skúlabarnaflutningur	—1	—1	—3
	155	160	158

Sambært álitni frá Landsskúlafyrisitingini um tíma- og lærugreinabýtið 1992, er gongdin í barnatali og pultstímum fyri ávís skúlaár henda:

	79/80	86/87	89/90	90/91	91/92
Barnatal	8.201	7.764	7.713	7.499	7.336
Pultstímar	14.400	17.150	17.359	15.815	15.227
Pultstímar pr. næming	1,76	2,20	2,75	2,11	2,08

Gongdin í tølunum vísir, at hóast barnatalið er fallandi í omanfyristandandi tíðarskeiði, er pultstímanýtslan í 1991/92 hægri enn hon var í 1979/80. Serliga stórt hevur pultstímatalið verið í 1986/87 og 1989/90, og er pultstímanýtslan pr. næming eisini stór.

Grannskoðan:

Allir skúlar senda á hvørjum ári Landsskúlafyrisitingini eitt samlað tímayvirlit, ið vísir, hvussu nógv og hvørjar tímar hvør einstakur lærari hevur, og er hetta grundarlagið fyri tímaníðurskurði og lønarútgjaldingunum til teir einstøku lærararnar. Grannskoðanardeildin hevur, við støði í tveimum av størstu skúlunum í landinum, Tórshavnar Kommunuskúla og Skúlanum á Ziskatrøð í Klaksvík, kannað, um samsvar er ímillum tað tilfar skúlin sendir til Landsskúlafyrisitingina og egnu skrásetingar skúlans. Tilfar so sum floksbøkur (protokollir), næmingalistar, skema fyri tann einstaka læraran og yvirlit yvir valgreinabólkar er eisini gjøgnumgingið. Grannskoðanardeildin hevur eisini kannað sjálvi lønarviðurskiftini og við stakroyndum valt nakrar lærarar út fyri at kanna, um útgoldin mánaðarløn samsvarar við hildnar tímar og lønarsáttmála.

Fíggarstýringin:

Skipanin sum verður nýtt at stýra fíggarviðurskiftum fólkaskúlans tykist vera væl umsitin, og út frá teim stakroyndum gjørdar eru verður mett, at samsvar er ímillum tímayvirlit send Landsskúlafyrisitingini og tær ymsu skrásetingarnar á skúlunum.

Vallærugreinaflokkar:

Kanningarnar av floksbókunum fyri vallærugreinaflokkar vísti, at talið av næmingum í nøkrum førum tykist vera sera lágt, og spurningurin er, um hetta í øllum førum er tilætlað út frá einum heildarsjónarmiði, men av tí at tímarnir eru miðfirraðir út til skúlar, so gevur hetta skúlunum eitt ávíst frælsi til sjálvir at áseta markið fyri, hvussu smáir bólkarnir kunnu vera.

Lønarkannan:

Ongar viðmerkingar vóru hesum viðvíkjandi, men sum nú er, eru fleiri lønaravtalur, - semjur, -rundskriv v.m galdandi á økinum, og mælt varð tí til, at gjørdur verður ein samanskrivaður lønarsáttmáli.

Arbeidstíð/arbeiðsskylda/frítíð:

Tað eru ikki ásettar nærrí reglur um arbeidstíð/arbeiðsskyldu/frítíð v.m., tá ongin undirvísing er, og tað tykist misjavn, hvussu nógvar tímar/dagar arbeit verður í mun til ein vanligan ársnorm.

Landsskúlafyrisitingin upplýsir, at tað er uppgávan hjá skúlastjóranum at syrgja fyri, at lærararnir eru við í teimum uppgávum, ið annars eru á skúlanum. Landsskúlafyrisitingin hevur mælt til at ársnormur heldur enn vikutímanormur verður brúktur sum grundarlag undir tænastráðaravtaluni hjá lærarum innan alt skúlaverkið, m.a. vísandi til at hetta hevði bøtt um móguleikarnar at brúkt lærararnar øðrvísi, tá ið ongin undirvísing er á skúlunum.

Viðlíkahald - bøkur:

Nú kommunurnar eru so illa fyri fíggarliga, er stórus vandi fyri, at vanligt viðlíkahald av ávísium skúlum verður spart burtur, og kann tað hava við sær munandi størri útreiðslur seinni. Somuleiðis verður spart nógv uppá undirvísingartilfar, sum eisini er ein kommunal uppgáva.

Suðuroyar HF-skeið v.m.

Skúlin hevði í fíggarárinum 1991 eina nýtslu uppá slakar 5 mió.kr., í 1990 4,3 mió.kr. og í 1989 4 mió.kr. Lønarátreiðslurnar vóru í 1991 4,2 mió.kr., í 1990 3,7 mió.kr. og í 1989 3,5 mió.kr. Í skúlaárinum 1991-92 vóru 4 HF flokkar, 2 í Vági 2 og 2 á Tvøroyri. Á Tvøroyri var 1 FHS flokkur, og Fiskivinnuskúlin helt til í hølum hjá Vágs skúla.

Grannskoðanin av HF-skeiðinum v.m. í Suðuroynni, rakstrarstað 14155, er gjørd við at gjøgnumganga roknskapartilfarið v.m. í sambandi við vitjan har í mei mánaði 1992. Grannskoðanarfrágreiðing varð send Landsskúlafyrisitingini 28. oktober 1992 og mælt varð til, at Landsskúlafyrisitingin í samráð við lønardeildina í landsstýrinum tók stig til at fáa fulla greiðu á ymsum lønar-/sáttmálaviðurskiftum.

Talan hevur verið um sera nógvar yvirtímar. Í mun til eitt fult skyldugt tímatal uppá 21,5 tímar um vikuna høvdu sjeý av læraranum í meðal 33 tímar um vikuna, teir hægstu høvdu 38 tímar. Sambært skúlaleiðaranum er orsökini til ta nógvu yvirtíðina óvissan sum ráddi um framtíðar undirvísingartilboðini í skipanini av skúlanum hetta árið. Ongi greið boð komu frá myndugleikunum, og ov langt var útlíðið, áðrenn starvslýsingarnar komu í bløðini.

Um lønarsáttmálaviðurskiftini viðvíkjandi FHS-útbúgvingini tykist tað óheppið at blanda tveir ymiskar sáttmálar saman, YF- og HL-sáttmálan. Landsskúlafyrisitingin heldur, at tað hevði lætt um, um allir lønarsáttmálar vórðu gjørdir føroyskir, og at teir vórðu gjørdir eftir sama leisti, soleiðis at teir vóru samanberiligir.

Talið av tímum í niðurskurði til umsiting, umsjón, tóluppsætning, søvn, ráðlegging og vegleiðing var 65 um vikuna, svarandi til 3 akademisk fulltíðarstørv, men er her talan um ein sáttmálaspurning.

Viðvíkjandi teim smáu flokkunum í vallærugreinunum varð upplýst, at hetta varð gjørt við góðkenning frá landsskúlafyrisitingini, vísandi til at tað annars ikki ber til at hava eitt rímiligt lærugreinaval á einum so lítlum geografiskum øki.

Fiskivinnuskúlin í Vestmanna

Í 1991 hevði skúlin eina nýtslu uppá uml. 3 mió.kr. Av teimum vóru 2 mió.kr. lønir. Skúlin hevur virkað síðani 1989, og í tíðarskeiðinum frá 1989 til 1991 eru íalt gjørdar íløgur fyri uml. 2 mió.kr. Talan er um umbygging av húsum, innrættan av starvsstovu, fiskarúmi og keyp av tólum og útgerð fyri uml. 1,4 mió.kr. og keyp av innbúgvi fyri 0,6 mió.kr.

Grannskoðanin av Fiskivinnuskúlanum er gjørd í sambandi við vitjan á skúlanum í mei 1992. Grannskoðanarfrágreiðing varð send Landsskúlafyrisitingini 17. desember 1992, har mælt varð til at fáa fulla greiðu á ymsum lønar-/sáttmálaviðurskiftum m.a. viðvíkjandi tímaníðurskurði fyri ferðing.

Føroya Sjómannsskúli í Tórshavn.

Roknskaparviðurskifti/-yvirlit.

	1989	1990	1991
			(1.000 kr.)
<u>Útreiðslur:</u>			
Lønir	5.226	5.314	5.611
Aðrar rakstrarútreiðslur	<u>1.305</u>	<u>1.019</u>	<u>1.089</u>
Útreiðslur samanlagt	6.531	6.333	6.700
Skeiðinntøkur	—	—	<u>-490</u>
Nettóútreiðslur	<u>6.531</u>	<u>6.333</u>	<u>6.210</u>
Játtan á fíggjarlógini	6.525	6.000	5.600
Eykajáttan	<u>—0</u>	<u>—0</u>	<u>—700</u>
	<u>6.525</u>	<u>6.000</u>	<u>6.300</u>
Meir/minninýtsla	<u>-6</u>	<u>-333</u>	<u>+90</u>

Nærum 84% av útreiðslum skúlans eru lønir. Á skúlanum vóru í 1991 15 fastløntir lærarar og 2 tímaløntir. Lærararnir á sjómannsskúlanum eru løntir eftir sáttmála millum Føroya landsstýri og Tænastumannafelagið frá 29. januar 1988.

Grannskoðanin av Føroya Sjómannsskúla í Havn er gjørd við at gjøgnumganga skjalatilfar v.m. á staðnum, og grannskoðanarfrágreiðing er send Landsskúlafyrisitingini 21. januar 1993. Mælt er til, at sáttmálaviðurskiftini viðvíkjandi lønum verða dagførd og endurskoðað, soleiðis at greiðari reglur verða ásettar á ymsum økjum, og at øll yvirtíð verður bókað sum yvirtíð.

Upphøggingarstuðul.

Í fíggarárunum 1989-1991 eru íalt útgoldnar uml. 274 mió.kr. í upphøggingarstuðli til 55 skip og bátar, fyrst eftir reglugerð nr. 27 frá 3. mei 1988 og seinni eftir lögtingslóg nr. 46 frá 30. mars 1990.

Upphøggingarstuðul sambært reglugerð nr. 27, frá 3. mei 1988.

Nevnast kann, at 22 skip hava fingið upphøggingarstuðul eftir kunngerðini frá 3. mei 1988, íalt uml. 92 mió.kr.

Sambært einum yvirliti frá serlánsnevndini høvdu nøkur skip beinleiðis søkt um at koma undir hesa skipan. Onnur komu aftrat, tá fíggarliga støða teirra varð viðgjørd í sambandi við umsókn um serlán. Harumframt var talan um fiskifør, sum nevndin metti onga vón høvdu fyri at klára seg, og sum tí áttu at fáa bjóðað kondemnering (nøkur av hesum skipum fingi eisini serlán). Landsstýrið hevur á landsstýrisfundum samtykt, hvørji skip skulu fáa upphøggingarstuðul.

Í sambandi við grannskoðan av upphøggingarstuðlinum, eru 6 sakir/skip vald út. Talan er um hesi skip:

Rivkollur, Neptun, Bláfossur, Drangur, Vágsbúgvín og Leithamar.

Vit hava harumframt havt fundir og skrivligt samskifti við fiskivinnuumsitingina og við Ottar Olsen, sum avgreiddi øll mál til útgjaldingar.

Viðvíkjandi § 2 og § 3.

Í § 2 er ásett, at stuðul kann veitast teimum, sum vilja leggja skip ella lata fiskifør høgga upp og lata frá sær fiskiloyvi til veiðu, har veiðutrýstið er ov stórt ella kvoturnar ov smáar. Í § 3 er ásett, at fiskifarið skal hava verið í vanligum rakstri seinastu árin, áðrenn søkt verður um stuðul.

Tað finst ongin meting ella nakað tilmæli fyri hvørt einstakt skip, har ávirkanin av veiðuni-/veiðutrýstinum er viðgjørd. Upplýsingar um fiskidaga- ella túratal, sum eru kravdir eftir § 5, tykjast ikki vera nýttir í teim førum, hesir eru í sakunum.

Tey skip, ið eru gjøgnumgingin, høvdu øll, hóast ongar avskrivningar vóru gjørdar, havt munandi rakstrarhall í fleiri ár og stóra negativa eginogn umframt nógva falna skuld. Ottar Olsen hevur upplýst, at fleiri av skipunum, ið hann avgreiddi, ikki høvdu verið í vanligum rakstri tey seinastu 1-3 árin, og at talan stórt sæð var um fallittbúgv.

Viðvíkjandi § 4

Sambært hesi grein, kunnu upp til 80% í endurgjaldi veitast av veðskuld í fiskifarinum. Um fiskifarið verður selt uttanlands, ella á annan hátt peningur fæst, í sambandi við at fiskiloyvi verður latið aftur, skal hetta dragast frá.

Lánini, sum landskassin hevði veitt viðkomandi feløgum og persónum, vórðu strikað 100%. Útlenskir lánkreditorar og Realurin fingtu útgoldið 100% av teirra ágóða. Føroyskir bankar og kreditorar fingtu 80% uttan mun til, um talan var um veðskuld. Tað vóru sera nógv ivamál í sambandi við hesa tulking, og tað vóru fleiri fundir við peningastovnamnar.

Viðvíkjandi § 5.

Sambært § 5 skulu feløg ella persónar, sum søkja um at koma undir hesa skipan, senda landsstýrinum roknskap fyri trý tey seinastu árin, ella tað tíðarskeið fiskifarið hevur verið í fiskiflotanum. Henda treyt er hildin næstan til fulnar.

Eisini skal latast yvirlit yvir fiskidaga- ella túratal fyri sama tíðarskeið, og sagt skal verða frá, hvussu nógvan stuðul søkt verður um, og, um farið verður selt av landinum, hvussu nógv fæst fyri tað. Í fleiri førum finnast ongi yvirlit yvir fiskidaga- ella túratal í sakunum. Fleiri skip, sum søktu um serlán, fingtu boðið upphøggingarstuðul í staðin. Av hesi orsök er tí ikki sagt frá, hvussu nógvan stuðul søkt verður um.

Viðvíkjandi § 6.

Her er ásett, at landsstýrið, við góðkenning frá í minsta lagi 5 limum í fíggarnevndini, kann gera undantøk frá teimum reglum, sum eru nevndar omanfyri, tá serligar umstøður tala fyri tí. Hugt er eftir í gerðabókunum hjá fíggarnevndini. Har eru skipini, sum hava fingið upphøggingarstuðul, ikki viðgjørd hóast omanfyreivndu frávik.

Viðmerkingar.

Upphøggingarstuðulin, sum varð veittur eftir reglugerð nr. 27 frá 3. mei 1988, var trupul at umsita, og í fleiri førum ikki veittur í tráð við reglugerðina. Fleiri av teimum skipum, ið fingtu upphøggingarstuðul, vóru ella vóru um at verða lögð av fíggarligum og øðrum orsökum, og fiskiskapurin hevur m.a. tí í fleiri førum ikki verið tann heilt stóri, og upphøggingarstuðulin til fleiri av hesum skipum kostaði tí serliga nógv í mun til skip, ið høvdu verið í vanligum rakstri. Endamálið hjá landsstýrinum hevur tí helst verið at fáa aftur fiskiloyvi heldur enn at minka um veiðutrýstið í fyrstu atløgu.

Ein partur av teim upphæddum, ið latnar eru í upphøggingarstuðli, høvdu verið útgoldnar sum útlegg fyri lán, ið landskassin veðhelt fyri, eins og ein partur er mótroknaður í áður veittum kreppu-, ser-, stuðuls-, likviditets-, kurstapslánum o.l.

Upphøggingarstuðul samb. løgtingslóg nr. 46 frá 30. mars 1990

(kunngerð nr. 55 frá 3. mei 1990 og kunngerð nr. 7 frá 21. februar 1991).

33 skip fingtu útgoldið uml. 182 mió.kr. í upphøggingarstuðli eftir hesi lóg.

Henda upphøggingarskipan var munandi lættari at umsita, eftirsum stuðul varð veittur í mun til, hvussu nógv skipini høvdu fiskað seinastu árin. Vit hava uttan stórvegis viðmerkingar gjøgnumgíngið hesar útrokningar fyri 12 útvald skip. Talan er um hesi skip:

Polarborg I, Barðið, Fríðborg, Hallarklettur, Korallhav, Kyrjasteinur, Miðhav, Neptunus, Saksaberg, Slættaberg og Snoddið.

Nøkur av teimum skipum, sum hava fingið útgaldið serlán eftir lógini frá 1988 hava stutt aftaná eisini fingið upphøggingarstuðul.

Sambært kunngerðini (55/90) skulu avtalur, sum landsstýrið ger við fíggjarstovnar, leggjast fyri fíggjarnevndina. Eftir at hava kannað gerðabøkurnar hjá fíggjarnevndini sæst ikki, at ein slík viðgerð er farin fram har. Fiskivinnuumsitingin upplýsir, at tað óivað av ósketni er hendur ein feilur her. Sambært Ll. nr. 46 frá 30.3.1990 um upphøggingarstuðul skal landsstýrið avgera hesi mál, og landsstýrinum verður heimilað at seta nærri reglur fyri upphøggingarstuðlinum í kunngerð. Tá so kunngerðin kom 3.5.1990, er fíggjarnevndin samb. § 3 komin uppí viðgerðina.

Av øðrum viðmerkingum kunnu nevast, at eftir at tað eina skipið hevði fingið útgaldið upphøggingarstuðul, varð veittur rentustudningur til skipið/eigarnar uppá umleið 1 mió.kr. í sambandi við umbygging til farmaskip, hóast tað í § 2, 3. stk. er ásett, at fiskifar/eigari, sum hevur fingið upphøggingarstuðul, ongan stuðul ella studning kann fáa úr landskassanum aftur til nakað endamál, og varð tí met, at hetta ikki var í tráð við lógina. Uppá fyrispurning er landsstýrið av somu áskoðan, men upplýst verður, at tann stuðul sum fyrst og fremst er havdur í huga, er stuðulin er eftir lógunum um stuðul til fiskivinnuna.

Serlán.

Lógargrunndarlag

Lögtingslóg nr. 41 frá 21. mei 1988 um lán/serlán til fiskifør heimilar landsstýrinum saman við Fíggjarnevndini at nýta upp til 150 mió.kr. til at bøta um rakstrargrunndarlagið hjá fiskiførum. 67 skip fingu í tíðarskeiðinum 1988-91 útgaldið íalt 125 mió.kr.

Sambært kunngerð nr. 48, frá 26. mei 1988, eru nærri treytir settar fyri lánsveiting eftir hesi lóg:

Lán kunnu veitast til *fiskifør*, sum eru komin í *fíggjarliga trongstøðu*, orsakað av at veiðumøguleikarnir eru versnaðir, og av at rakstrarútreiðslurnar eru øktar. Lánini verða at nýta til fígging av terminsgjöldum og ognarum. Lánini verða at veðtryggja best møguligt í avvarðandi skipi.

Umsøkjarin skal í minsta lagi leggja við roknskapir fyri trý tey seinastu árinum, um skipið hevur verið ogn hansara so leingi, upplýsingar um støðuna umsóknardagin, grundgeving fyri trongstøðuni og *gjølligar upplýsingar um, hvussu raksturin kann gerast lønandi*, umframt nágreiniligt yvirlit yvir ognarar og eginpening.

Treytin fyri at fáa lán er sambært kunngerðini, at metingar av veiðuvánunum, prísútlitinum og gongdini í rakstrarútreiðslunum geva *grundarlag fyri at halda, at farið, við tí serláni sum verður veitt, verður ført fyri at bera seg fíggjarliga.*

Serlánsnevndin

Sambært kunngerðini ger landsumsitingin tilmæli viðvíkjandi innkomnum umsóknum, og kann hon taka sær serkøna hjálp í viðgerðini. Til at málsviðgera serlánini varð sett ein serlig nevnd við umboðum frá fiskivinnuumsitingini, Lønjavningar- og Ídnaðargrunninum og P/F Føroya Banka.

Grannskoðan

Endamálið við grannskoðanini hevur verið at meta, um lánini eru veitt til tað endamál og eftir teimum treytum, ið ásettar eru í lógini og í kunngerðini. 15 skip eru tilvildarliga vald út, og fyri hvørt skip er kannað eftir, um treytirnar fyri at fáa lán, sambært lógini um serlán og kunngerðini, eru uppfyltar. Talan er um hesi skip:

Arctic Prawns, Borgarin, Christian í Grótunum, Gáshólmur, Hans Erik, Havlot, Hvannahólmur, Mazeppa, Miðvingur, Morgunstjørnan, Norðhav, Sigurfari, Sjúrdur Tollakson, Strembingur, Suðringur.

Vit hava havt fund við serlánsnevndina og hava síðani havt skrivligt samskipti og fleiri fundir við formannin og skrivaran í serlánsnevndini, har høvi hevur verið at viðgera ávís viðurskipti nærri.

1. Roknskapartilfar.

Roknskapartilfarið, sum umsøklarar sambært kunngerðini skulu leggja við, finst í so at siga øllum førum. Í nøkrum førum eru roknskapirnir ikki grannskoðaðir.

Upplýst er, at ikki alt tilfarið, sum serlansnevndin nýtti í viðgerðini, finst í sakunum á landsskrivstovuni fyri tey einstøku skipini. Fyrsta tíðarskeiðið, tá flest mál vórðu viðgjørd og umsóknir og skjøl floyndu inn, nýtti serlansnevndin als ikki journalina hjá landsskrivstovuni, tí at hon ikki megnaði hesa stóru uppgávu. Eisini varð tilfar hjá Fiskivinnuráðnum nýtt, og nógv av roknskapartilfarinum varð latið Fiskivinnuráðnum.

2. Upplýsingar frá umsøkjara um, hvussu raksturinn kann gerast lønandi.

Ein onnur treyt í kunngerðini er, at umsøkjari skal geva gjølligar upplýsingar um, hvussu raksturinn kann gerast lønandi. Hesar upplýsingar eru bert í helminginum av sakunum. Annars eru viðlagdar rakstrarætlanir, sum flestar eru uppsettar av grannskoðarum. Ivi kann vera um, hvussu realistiskt hesar eru uppsettar. Dømi eru tví- og trífalding av søluni við støðugum ella minkandi útreiðslum hóast økta veiðu.

Serlansnevndin legði ikki dent á hesar upplýsingar, sum teir mettu onki virði høvdu.

3. Eginpeningur.

Har talan er um partafeløg er ein treyt, at eginpeningurin skal hækkað við 10% av tí peningi, ið veittur verður sum serlán. Viðvíkjandi partsreiðarum og í øðrum førum verður kravt, at eginpeningurin verður hækkaður við 20% av veitta láninum.

Tá talan er um partafeløg, er vátan frá umsøkjara ella banka um, at eginpeningurin er hækkaður, ella at banki vátar at viðkomandi felag hevur inngoldið eina ávísa upphædd á bók í bankanum. Í fleiri førum er, sambært partafelagsskránni, samsvarandi hækkan av partapeningi ikki seinni skrásett. Tá talan er um partsreiðari e.l. er í tveimum førum inngoldið 10% ístaðin fyri 20%.

Upplýst er, at vátanir frá umsøkjara, peningastovni ella grannskoðara av landsstýrinum vórðu mettar sum nóg gott prógv fyri, at eginpeningurin var hækkaður, og viðvíkjandi partafeløgum varð ikki kravd vátan frá partafelagsskrásetingini um, at partapeningurin var hækkaður.

4. Meting av, um grundarlag var fyri, at skipini fóru at bera seg fíggarliga.

Fleiri av skipunum vóru sera illa fyri fíggarliga við stórari lánibyrdi. Hóast ongar avskrivningar vóru gjørdar, var í nærum øllum førum talan um negativa eginogn umframt stóra gjaldkomna skuld. Men bert í einum føri er í roknskapinum tikið fyrivarni fyri framhaldandi rakstri.

Ein treyt í kunngerðini er, at grundarlag skal vera fyri at halda, at farið, við tí serláni sum verður veitt, verður ført fyri at bera seg fíggarliga. Við at gjøgnumganga roknskapartilfarið hjá skipunum sæst, at fleiri av hesum longu tá neyvan høvdu nakran móguleika fyri

at bera seg fíggjarliga, hóast hesi fingur serlán, og í tveimum fòrum hevur serlánsnevndin viðmælt umsóknir, sum Búskaparráðið stutt áðrenn hevði mælt frá at veita kreppulán/veðhald, við tí grundgeving at tað ikki var nakar møguleiki fyri at fáa skipini at bera seg fíggjarliga.

Við at kanna heildartilmælini sæst, at nøkur skip hava fingið útgaldið serlán, hóast serlánsnevndin hevur gjørt vart við, at »ongin vón« er fyri framhaldandi rakstri.

Flestu tilmælini vórðu viðgjørd á serligum landsstýrisfundum í september mánaði 1988. Av tí at hetta ikki vóru vanligir landsstýrisfundir, og vanligi skrivarin á landsstýrisfundum ikki førði gerðabókina, er hetta ikki tikið við í gerðabók landsstýrisins, sum verður send landsstýrismálanevndini. Seinni landsstýrisviðgerðir av serlánnum eru fòrdar í gerðabók, fyrstu ferð 2. oktober 1988.

Sambært § 1 í lógini verður landsstýrinum heimilað saman við fíggjarnevndini at veita serlánini. Serlánsnevndin gjørdi tilmælini um serlán, sum síðani vórðu viðgjørd av landsstýrinum og lögð fyri fíggjarnevndina, sum viðgjørdi flestu málini í september og november mánaði 1988.

Nevnast kann, at í fíggjarnevndini var ynski um eisini at fáa øll tey mál, har tað var mett, »at ongin vón er fyri viðkomandi skipi«, og biðið varð seinni um, at øll mál viðvíkjandi serlánnum komu fram til fíggjarnevndina, so nevndin kundi fáa trygd fyri eins viðgerð, og fíggjarnevndin játtaði serlán til fleiri skip »uttan vón«.

Almannamál

Útreiðslur til almannamál í árunum 1989-91 (*mió.kr.*):

	1989	1990	1991
Forsorgarlógin	246,3	259,9	283,3
Fólkapensjónslógin	205,0	217,0	227,7
Avlamispensjónslógin	85,0	87,0	95,8
Barnaforsorgarlógin	55,8	61,7	63,3
Lóg um barnastyrk	3,0	2,5	4,5
Dagpeningalógin (og lögtingslógir)	94,1	87,8	65,3
Lögtingslógir 1)	<u>210,6</u>	<u>137,1</u>	<u>60,4</u>
	899,8	853,1	800,3
Ríkisendurgjald	<u>-214,1</u>	<u>-227,1</u>	<u>-232,1</u>
Landskassans útreiðslur	<u>685,6</u>	<u>626,0</u>	<u>568,3</u>

Útreiðslurnar undir forsorgar-, fólka, avlamis- og barnaforsorgarlóginu og lóg um barnastyrk (til einsamallar upphaldarar) eru hildnar sambært fólkatingslögum fyri Føroyar, útreiðslurnar undir dagpeningalógini partvís sambært fólkatingslögum og partvís sambært lögtingslögum við heimild í blokkstuðulsavtaluni frá 1988.

1) Omanfyrirevndu útreiðslur sambært lögtingslögum eru útgreinaðar niðanfyri (*mió.kr.*):

	1989	1990	1991
Almannamál, ymskir studningar	84.5	66.5	10.1
Barnastyrkur v.m.	75.7	25.8	12.0
Skúlin á Trøðni (§ 14 frá 1991)	16.7	15.8	-
Samsýning fyri at ansa eldri	11.9	9.2	7.3
Serviðbót til ávísar pensjónistar	11.6	11.4	0.0
Brennistudning til pensjónistar	7.2	6.4	6.6
Bjálving av húsum hjá pensjónistum	3.0	2.0	2.0
Íløgur, studningar	0.0	0.0	19.8
Rentustudning til húsbygging	0.0	0.0	2.0
Uppískoytisveiting	<u>0.0</u>	<u>0.0</u>	<u>0.6</u>
	<u>210.6</u>	<u>137.1</u>	<u>60.4</u>

Viðmerkingar viðvíkjandi grannskoðanini av almannaútreiðslunum, har talan er um ríkisendurgjald

Eftir samráðingar við ríkisstjórnina fyrst í 70-árunum varð fyrisitingin av almannamálum eftir § 9 í heimastýrslógini yvirtikin frá 1. apríl 1975. Yvirtøka sambært § 9 í heimastýrslógini ber í sær, at heimastýrið fær ábyrgdina av umsitingini (og umsitingarútreiðslunum) av einum málsøki, men at lóggávuvaldið framhaldandi er hjá fólkatingsinum. Yvirtøkan av almannamálum fevndi um tey málsøki, sum sosiala deild Ríkisumboðsins áður hevði umsitið, t.v.s. fólka- og avlamispensjón, forsorgarhjálp, barnaforsorg og barnapening til einsamallar upphaldarar. Serforsorgin (Andveikraverndin við stovnum) varð yvirtikin 1. januar 1988.

Frá 1. januar 1988 varð fíggingin lögð um, soleiðis at ríkisendurgjaldið á ávísuðum økjum varð tikið burtur, og á øðrum økjum lækkað, og veittur varð í staðin blokkstuðul, har gjaldið frá statinum ikki var tengt at støddini á útreiðslunum, men játtað á donsku fíggjarlógini hvørt ár. Aftaná broytingina var talan tó framhaldandi um beinleiðis ríkisendurgjald (refusiónir) uppá uml. 0,2 mia.kr./ár. Bruttoútreiðslurnar við ríkisendurgjaldi hava í meðal ligið um 580 mió.kr. í tíðarskeiðinum 1989-1991.

Áðrenn umsitingin av málsøkinum varð yvirtikin, varð grannskoðanin útint av einum donskum »revisionsdepartementi« saman við lögtingsins eksterna grannskoðara. Grannskoðanin var býtt millum hesar, soleiðis at »revisionsdepartementet« hevði ábyrgdina av málsgrannskoðanini v.m. á ríkisumboðnum, og lögtingsins eksterni grannskoðari kannaði bókingina á Gjaldstovuni umframt býtið av útreiðslunum millum land, stat og kommunur. Tá umsitingin av málsøkinum varð yvirtikin, helt hetta býtið fram, tó so at lögtingsins eksterni grannskoðari yvirtók uppgávurnar hjá »revisionsdepartementet« (málsgrannskoðan v.m.) og hin parturin varð lagdur til ta nýstovnaðu internu grannskoðanardeild landskassans.

Sambært grannskoðanarskipanini skuldi á hvørjum ári sendast ársroknskapur og grannskoðanarfrágreiðing til Sosialmálaráðið og ríkisgrannskoðanina, har greiðast skuldi frá tí grannskoðan, ið var farin fram, og frá møguligum ivasurningum viðvíkjandi tulkning av lóggávuni v.m. Fyri árin frá yvirtøkuni í 1975 til 1987 varð ongin serstøk grannskoðarafrágreiðing send saman við roknskapinum.

Í sambandi við roknskapin fyri fíggjarárið 1988, sum varð latin í oktober mánaði 1990, varð gjørd serstøk grannskoðanarfrágreiðing, og í hesi varð m.a. nomið við sjálva grannskoðanina av økinum. Tað varð m.a. gjørt vart við, at játtanin til grannskoðan ikki var hækkað svarandi til vøksturin í uppgávuðum á økinum, og at býtið millum eksternu grannskoðanina (málsgrannskoðanina) og grannskoðanardeildina ikki hevði verið hóskaði. Harumframt varð boðað frá, at tann eksterna grannskoðanin í apríl mánaði 1990 hevði sagt uppgávuna frá sær, av tí at játtanin á fíggjarlógini ikki var nóg stór til eisini at fevna um hesa grannskoðan, og at lögtingsins fíggjarnemd tí hevði gjørt av at lata Grannskoðanardeild Landskassans yvirtaka ta samlaðu grannskoðanina av økinum - tó var ikki latin eykajátan til grannskoðanardeildina til hetta.

Grannskoðanarfrágreiðing fyri 1989 var latin í februar mánað 1991, og var í hesari víst til viðmerkingarnar í 1988-frágreiðingini.

Viðmerkingarnar í grannskoðanarfrágreiðingini fyri 1988 og 1989 gjørdur, at krav kom frá ríkisstjórnini um, at grannskoðanarskipanin skuldi formaliserast, og 15. oktober 1991 varð avtala undirskrivað millum Sosialmálaráðið og Fíggjarnemd Føroya Lögtings um grannskoðanina av teimum útreiðslum, har veitt verður ríkisendurgjald. Avtalan svarar sum heild til ta skipan, sum er galdandi viðvíkjandi grannskoðan av sosialum útreiðslum í kommununum í Danmark, og sambært avtaluni verður grannskoðanin útint av Grannskoðanardeild Landskassans. Avtalan fekk gildi frá og við roknskaparárinum 1991, men semja varð gjørd um, at prinsippini í avtaluni í størst møguligan mun skuldu nýtast í sambandi við roknskapin fyri 1990.

Síðani hevur Grannskoðanardeild Landskassans latið roknskap og frágreiðing fyri 1990 (apríl 1992) og 1991 (februar 1993), og verður niðanfyrir í stuttum greitt frá høvuðsinnihaldinum í

hesum báðum frágreiðingum.

1990-frágreiðingin:

Í grannskoðanarfrágreiðingini fyri 1990 varð høvuðsdentur lagdur á tey yvirordnaðu viðurskiftini innan umsitingina av almannaøkinum, umframt internt eftirlit og edv-nýtslu á Almannaastovuni. Bert á pensjónsøkinum vórðu persónsmál gjøgnumgingin.

Viðvíkjandi umsitingini av almannaøkinum sum heild varð sagt frá, at grannskoðanin hevði fingið ta fatan, at ov lítil orka var í umsitingin til at tryggja, at henda kundur fara fram í samsvari við innihald og fortreytir í almannalóggávuni. Millum annað varð gjørt vart við, at tað tilsamans einans varð nýtt eitt ársverk í landsstýrinum í sambandi við ráðlegging, ásetan av reglum, viðgerð av kærumálum v.m., á einum lógarøki, ið sum heild fevnir um árligar útreiðslur uppá uml. 1 mia.kr. Mett varð, at ein stórir partur av teim trupulleikum, ið vórðu staðfestir við gjøgnumgongdina, stóðust av hesum.

Ein avleiðing av hesum hevði verið, at at kalla ongar reglur vóru gjørdar fyri ta meira ítøkiligu umsitingina av almannalóggávuni, so sum kunngerðir, reglugerðir, vegleiðandi reglur v.m. - heldur ikki á økjum, har landsstýrið sambært lóg hevði skyldu at gera slíkar. Hetta hevði m.a. borið við sær, at óvissa var viðvíkjandi rættarstöðuni á fleiri økjum, og at rættartryggleikin sostatt ikki var nóg góður.

Men víst varð tó á, at Almannaastovan í 1989 á fyrsta sinni hevði gjørt vegleiðandi innanhýsis reglur á ávísnum økjum, men mett varð ikki at hetta var nøktandi.

Grannskoðanin mælti m.a. til, at umsitingin av almannaøkinum - bæði í landsstýrinum og á Almannaastovuni - varð munandi styrkt, at eitt greiðari uppgávubýti millum landsstýrið og Almannaastovuna varð gjørt, og at lóggávan varð gjøgnumgingin við tí fyri eyga at fáa gjørt tær neyðugu reglurnar fyri umsitingina.

Viðvíkjandi umsitingini á Almannaastovuni varð m.a. gjørt vart við, at innanhýsis eftirlitið ikki var nøktandi, at edv-nýtslan ikki var nóg trygg, og at vantandi innanhýsis reglur og lýsing av mannagongdum høvdu borið í sær, at umsitingin á fleiri økjum var ótíðarhóskandi og/ella ikki í samsvar við lóggávuna, og grannskoðanin mælti m.a. til, at skrivligar reglur vórðu gjørdar fyri málsviðgerðina. Leiðslan á Almannaastovuni vísti á, at neyðug játtan og orka ikki var til tess.

Sosíalráðið tók í viðmerkingum sínum til frágreiðingina undir við metingunum, bæði viðvíkjandi teim yvirordnaðu viðurskiftunum og umsitingini á Almannaastovuni.

M.a. orsakað av viðmerkingunum í grannskoðanarfrágreiðingini gjøgnumgekk Ríkisgrannskoðanin í juni 1992 partar av almannaumsitingini. Í frágreiðingini hjá Ríkisgrannskoðanini varð tikið undir við viðmerkingunum hjá grannskoðanardeildini, og var niðurstøðan, at Ríkisgrannskoðanin í gjøgnumgongd síni ikki var sannførd um, at almannaoknskapurin var rættvísandi, og tískil heldur ikki um at tað útgoldna ríkisendurgjaldið var rætt.

Á fundi millum Sosíalráðið, landsstýrið, fíggarnevndarformannin, Almannaastovuna og grannskoðanardeildina í september mánað 1992 varð avtalað, at tiltøk skuldu setast í verk

beinanvegin m.a. til tess at syrgja fyri, at umsitingin av almannaøkinum varð styrkt, at lógarásettar kunngerðir/reglugerðir og innanhýsis reglugerðir fyri málsviðgerðina á Almanastovuni vórðu gjørdar, og at trupulleikarnir viðvíkjandi edv-skipanini vórðu loystir.

Á fundi við Sosialmálaráðið í november mánað 1992 greiddi landsstýrið og Almanastovan frá, at ávís tiltøk vóru sett í verk og onnur ætlandi sett í verk sum skjótast, til tess at bøta um viðurskiftini.

1991-frágreiðingin:

Í frágreiðingin fyri 1991, sum varð latin í februar 1993, varð gjørt vart við fleiri øki, har umsitingin á Almanastovuni ikki hevði verið í samsvari við galdandi lóg, og øki har ivi var um umsiting og tulking av verandi lóggávu. Eisini varð støðan á teimum økjum, har avtalur vóru gjørdar millum landsstýrið og sosialmálaráðið, lýst. Niðurstøðan var, at á flest øllum økjum var støðan óbroytt í mun til 1990-frágreiðingina, og at upplýsingar frá føroyskari síðu á fundinum í november 1992 um játtanarviðurskifti og um tiltøk, ið vóru sett í verk, á fleiri týðandi økjum ikki góvu eina rætta mynd av støðuni, og at játtanin til umsitingina á Almanastovuni í 1993 ikki var økt í mun til nýtsluna í 1992. Somuleiðis varð mettt, at heldur ikki arbeiðsorkan á Almanna- og Heilsudeildini í landsstýrinum var nóg stór.

Viðmerkingarnar frá 1990-frágreiðingini viðvíkjandi umsitingini sum heild vórðu lutvíst endurtiknar, og mettt varð, at neyðugt var við eini gjøllari gjøgnumgongd av allari almanna-lóggávuni til tess at tryggja, at hon verður hóskaði samskipað við aðra lóggávu og harumframt verður gjørd meira tíðarhóskaði.

Í átekingini á 1991-roknskapinum varð m.a. mettt, at tað á fleiri økjum var ivi um tulking av verandi lóggávu, at mannagongd, málsviðgerð og edv-nýtsla á Almanastovuni á týðandi økjum ikki var hóskaði og trygg, at móguleikarnir fyri at fáa upplýsingar frá øðrum almennum myndugleikum í sambandi við málsviðgerðina ikki vóru nóg góðir, at peningur ikki var innkravdur sambært galdandi reglum, og at grannskoðanin tí ikki hevði fingið fulla vissu fyri, at roknskapurin var rættur og at ríkisendurgjaldið var rætt útroknað.

Í skrivi dagfest 31. mars 1993 sendi Sosialmálaráðið sínar fyribils viðmerkingar til grannskoðanarfrágreiðingina fyri 1991. Í skrivinum varð sagt frá, at ríkisstjórnin hevði gjørt av at taka upp samráðingar við landsstýrið um at taka ríkisendurgjaldið av, og í staðin veita blokkstuðul frá 1. juli 1993, og at Sosialmálaráðið hevði biðið fíggarnevnd fólkatingsins um játtan uppá 1,86 mió. kr. til tess at stuðla landsstýrinum í sambandi við royndirnar at bøta um grundarlagið fyri umsitingini á almannaøkinum. Henda upphædd skuldi tó mótrókast í blokkstuðlinum.

Endurgjaldskrøv frá statinum:

Í sambandi við grannskoðanarfrágreiðingarnar fyri 1988 og 1989 setti Sosialmálaráðið fram krav um afturrindan av ov nógv útgoldnum ríkisendurgjaldi. Hesi krøvini vóru í høvuðsheitum orsakað av, at landsstýrið ikki hevði kravt tað lógarásetta gjaldið til ta sjálvboðnu dagpeningaskipanina í nógv ár, og av at ríkisendurgjald hevði verið latið til stovnar, sum ikki aftaná broytingina í stuðulsskipanini í 1988 vóru umfataðir av endurgjaldi. Krøvini vórðu gjørd upp til netto 8,2 mió. kr.

Í sambandi við frágreiðingarnar fyri 1990 og 1991 setti Sosialmálaráðið fram krøv um afturrindan á fleiri økjum, har mett varð, at lógávan ikki var rætt tulkað ella vegna umsitingarligar orsøkir. Nøkur krøv eru síðani tikin aftur - í einum føri orsakað av, at kravið var sera trupult at gera upp. Krøvini eru fyríbils gjørd upp til góðar 18 mió. kr., netto.

Niðurstøða:

Ein av høvuðsniðurstøðunum í grannskoðanarfrágreiðingunum er, at arbeidsorkan bæði í landsstýrinum og á Almannaðingini hevur verið ov lítil, og at ein stórir partur av trupulleikunum á almannaðingini óivað standast av hesum.

Í grannskoðanarfrágreiðingunum verður víst á, at grannskoðanin síðani heimastýrið yvirtók umsitingina av almannamálum ikki hevur verið nøktandi, og at ein partur av trupulleikunum standast av, at danskir og føroyskir myndugleikar m.a. av hesi orsøk ikki hava havt nóg gott innlit í umsitingina av hesum øki.

Mett verður, at høvuðstrupulleikin viðvíkjandi lógargrundarlagnum er, at skiftandi landsstýri ikki í nóg stóran mun hava tikið stig til neyðugar dagføringar av almannalóggávuni og m.a. ikki tikið stig til neyðuga samskipan við aðra lóggávu, harundir skatta- og skrásetingarlóggávu, og at Almannaðingin tí hevur verið noydd at umsita út frá einum lógargrundarlagi, sum á nøkrum økjum ikki hevur verið tíðarhóskandi og á øðrum økjum í veruleikanum ógjørligt at umsita.

Sum frá er liðið er á fleiri økjum vordin alt størri munur millum lógarorðing og praksis. Viðmerkjast skal tó, at Almannaðingin, tá mett hevur verið at innihaldið í galdandi lóggávu hevur verið ógreitt, í summum førum hevur nýtt danskan praksis (t.d. bítandsloven) vegleiðandi, og hevur Sosialmálaráðið í flestu av hesum førum eftirfylgjandi góðkent hetta. Henda støðan tykist tó heldur ósambærilig við endamálið hjá lótgtinginum við at yvirtaka umsitingina.

Ein meginregla í verandi almannalóggávu er, at ognar- og inntøkuviðurskifti hjá viðskiftafólki eru avgerandi fyri støddina av almannaveitingunum.

Í eini frágreiðing frá Toll- og Skattstovu Føroya í oktober 1993 um kanning av ognaruppgerðini verður sagt frá, at gongdin viðvíkjandi ognaruppgerðum hevur verið tann, at sum fráleið vórðu tað minni enn helvtin av skattaborgarunum, ið sendu ognaruppgerðir inn, og at líkningarráðið í 1989 avgjórði, frá 1990 at rokna, at krevja allar ognaruppgerðir inn. Við støði í eini kanning í juni 1992 av 762 ognaruppgerðum, tilvildarlíga valdar út, varð mett, at upplýsingar um innistandandi og skuld, sum Toll- og Skattstova Føroya fær frá peningastovnum, eru alt ov ófullfíggaðir til, at stovnurin kann grunda sítt arbeiði á teir. Eisini noyðist stovnurin at taka fyrivarni fyri rættleikanum av teim ognarupplýsingum, stovnurin veitir Almannaðingini.

Nevnast kann í hesum sambandi, at ein arbeidsbólkur, ið landsstýrið í september 1993 setti at endurskoða og gera tilmæli viðvíkjandi tillaging av ognar- og inntøkuupplýsingunum í skatta- og almannalóggávuni, í eini frágreiðing frá november 1993 vísti á so nógvar ivaspuvningar, at arbeidsbólkurin skeyt upp, at seta ein annan skjóttarbeiðandi arbeidsbólk at halda

fram við hesum arbeiði, og at koma við uppskoti um broytingar í pensjónslógunum sum heild, við tí endamáli at fáa eina einfalda og nútímans pensjónslóggávu, sum kann umsítast við verandi starvsfólkatali. Grundgevingarnar fyri hesum vóru m.a., at lógirnar í verandi líki eru truplar, og í summum førum nærum ómøguligar at umsita. Hetta kemst av, at tær 1) eru gamlar (frá 50-árunum) og tí ikki í øllum førum hóska til samfelagið í dag, 2) ongantíð hava verið fyri grundleggjandi endurskoðan, og 3) tíðum bert eru broyttar smávegis. Úrslitið er, at sosialu lógirnar ikki longur eru samanhangandi, hvørki sínámillum ella við aðrar lógir, eitt nú skattalógina. Somuleiðis varð heitt á landsstýrið um at taka støðu til ávísar grundleggjandi aðalreglur og endamál við eini nýggjari lóggávu.

Í grannskoðanarfrágreiðingunum fyri 1990 og 1991 varð mælt til eitt greiðari uppgávubýti millum landsstýrið og Almennastovuna. Í sambandi við yvirtøkuna av umsitingini varð í kunngerð nr. 5 frá 25. mars 1975 ásett, at Almennastovan skuldi hava tær uppgávur um hendi, sum vóru lagdar til »landsstyrets socialforvaltning«. Tað vil fyrst og fremst siga uppgávur í mun til viðskiftafólkið. Ásett varð, at aðrar uppgávur kunnu leggjast til Almennastovuna við lóg, lógtingslóg ella avgerð frá landsstýrinum, og at landsstýrið kann gera reglur fyri virkseminum hjá Almennastovuni. Slíkar reglur eru ikki gjørdar, og tí er ikki greitt, í hvønn mun Almennastovan skal hava aðrar meira yvirordnaðar uppgávur (í sambandi við ráðlegging, fyrireiking av lóggávu v.m.). Tað má metast, at partur av teim umsitingarligu trupulleikunum standast av tí ógreiða uppbyti millum landsstýrið og Almennastovuna, og t.d. var hetta ógreiða uppgávu- og ábyrgdarbýti helst ein av orsøkunum til trupulleikarnar við at halda tær avtalur, ið vórðu gjørdar við Sosialmálaráðið. Mælt er landsstýrinum til at greiða hesi viðurskifti, áðrenn støða verður tikin til broytingar í bygnaðinum á Almennastovuni.

Veðhaldsútlekkingar

Lóg nr. 13/1967 um veðhald av prioritetsslánum til fiskiskip

Í sambandi við gjögnumgongd av veðhaldum fyrri prioritetsslánum til fiskiskip, har tilsøgn um veðhald eru givin áðrenn lóg nr. 102/1988 kom í gildi í august 1988, verður í teimum førum, har víst verður á lógarheimild, víst til lóg nr. 13/1967:

- § 1 Landsstýrinum er heimilt saman við fíggarnevndini landskassans vegna at ganga í veð fyrri prioritetsslánum til nýbygd fiskiskip. Hetta veðhald má tilsamans ikki fara uppum 50 mió.kr.
- § 2 Henda lóg kemur í gildi beinan vegin og verður at endurskoða í lögtingssetuni 1969.

Í einum notati dagfest 7. januar 1982, sum fyrrverandi skrivstovustjórin í landsstýrinum hevur gjørt viðvíkjandi innheintan av peningakrøvum landskassans í sambandi við fiskiskip, stendur viðvíkjandi veðhaldum fyrri prioritetsslánum í nýbygdum fiskiskipum, Ll. nr. 13/1967:

»Einki mark er í lógini sett fyrri einkulta lánið og heldur ikki krav um, hvussu tað skal tryggjast. Vanliga markið í praksis er, at hámarkið er 14% av metingarvirðinum, og at lánið, ið veðhildið verður fyrri, hevur prioritet í skipinum innanfyri 70% av virðinum. (Lógin eigur at endurnýggjast, hon hevur eitt (akkumulerað?) mark uppá 50 mió.kr. og skuldi endurskoðast í tingsetuni 1969). Lógin er serliga nýtt við skipabygging í Noregi.«

Nevnast kann, at givnar tilsøgnir í 1982/83 um veðhald fyrri prioritetsslánum (oftast 25% í hesum tíðarskeiði), einsamallar vóru nóg stórar til at náa markið í lógini, til dømis »fylti« bara tað eina skipið nærum 50% av markinum.

Í einum øðrum notati dagfest 9. mars 1987, sum fyrrverandi skrivstovustjórin í landsstýrinum hevur gjørt um hetta mál, í sambandi við at aðrir lögfrøðingar í landsstýrinum høvdu gjørt vart við, at ongín lógarheimild var at veita veðhald fyrri prioritetsslánum, stendur m.a.:

»Nú kann sigast, at 1967-lógin er galdandi enn, tað man tó vera meira enn ivasamt og sjálvt um so skuldi verið, er farið upp um markið 50 mió.kr. ikki bert eina ferð, men fleiri ferðir. Hóast hesa tørvandi heimild, hava bæði landsstýrið og fíggarnevnd játtað veðhald fyrri prioritetsslánum og veðhaldsumsóknir til nýbyggingar liggja fyrri.

Mælt verður tí til at fáa veðhaldsheimildina endurnýggjaða.«

Tað er ilt at meta um í hvønn mun og á hvønn hátt heimildarspurningurin viðvíkjandi lóg nr. 13/1967 er viðgjørdur áðrenn 1987.

Í 1987 vórðu stig tikin til nýggja lóggávu viðvíkjandi prioritetsslánum til fiskiskip, og legði landsstýrið fram uppskot hesum viðvíkjandi í mars 1988 (lóg nr. 102/1988).

Vísandi til omanfyristandandi áttu stig óivað at verið tikin til at endurnýggja Ll. nr. 13/1967 longu í 1982, og ilt er at meta um, hví so nógv ár gingu áðrenn nýggj lógarheimild varð samtykt, og í hvønn mun landsstýrið síðani 1982 visti ella átti at vitað, at heimildin í Ll. nr. 13/1967 var uppbrúkt, og somuleiðis er ilt at meta um, í hvønn mun fíggjarnevndin er ella átti at verið kunnað av landsstýrinum um henda lógarheimildarspurning, vísandi til tað sum er ført fram av fyrrverandi skrivstovustjóra á landsskrivstovuni.

Øll veðhald fyrri prioritetslánnum til fiskiskip, ið eru gjøgnumgingin, eru samtykt av Fíggjarnevnd Føroya Løgtings.

Veðhald fyrri lánnum til fiskiskip

Grannskoðanin hevur gjøgnumgingið 12 av veðhaldunum/veðhaldsútleggunum viðvíkjandi fiskiskipum, sum eru skrásett í hesum tíðarskeiði. Talan er um nøkur av teim størstu, og nøkur eru tilvildarlíga vald út.

Viðvíkjandi veðhaldum fyrri lánnum til fiskiskip, stuðulslán v.m. kann nevast, at tá ræður um nýbygging, eru flest allar tilsøgnir upprunalig givnar av landsstýrinum/fíggjarnevndini áðrenn 1987

Síðani eru fleiri av hesum veðhaldum og lánnum hækkað, vísandi til at byggiprísurin bleiv hægri enn fyrst mett.

Vit hava meira nágreiniliga lýst umstøðurnar í sambandi við trý tey størstu veðhaldsútleggini:

- bygginummar 53 á Skála Skipasmiðju
- bygginummar 46 á Skála Skipasmiðju
- Reynsatindur/Olaf í Garðastovu

og hava harumframt greitt nærri frá tá veðhald v.m. vórðu veitt í sambandi við bygging av Stígarkletti og Hádegiskletti. Hini skipini verða viðgjørd undir einum.

Nevast kann, at veðhaldsútlegg vegna bygginr. 53 og nr. 46 v.m. í veðhaldsyvirlitinum eru skrásett undir Skála Skipasmiðju í kreppu soleiðis:

	<i>(mió.kr.)</i>	
	<u>BRUTTO</u>	<u>NETTO</u>
Bygginummar 53	144	59
Felagsútreiðslur	22	15
Bygginummar 46	<u>98</u>	<u>71</u>
Íalt	<u>264</u>	<u>145</u>

Bygginummar 53 á Skála Skipasmiðju.

Í januar 1985 fær Føroya Landsstýri umsókn frá monnum av Skála viðvíkjandi bygging av rækjutrolara. Rækjubáturin, ið ætlanin er at byggja á Skála Skipasmiðju, er mettur at kosta uml. 70 mió.kr.

Búskaparráðið

Í februar 1985 verður henda umsókn, saman við 2 øðrum umsóknum um bygging av rækjubátum, send Búskaparráðnum til ummælis, talan er um eina umsókn úr Kollafirði um at byggja ein rækjubát í Noregi fyri 62 mió.kr., og eina umsókn frá P/F »Slætting« um at byggja ein rækjutrolara í Noregi fyri 75 mió.kr.

Í skrivi til Føroya Landsstýri dagfest 2. apríl 1985 mælir Búskaparráðið Føroya Landsstýri frá at veita innflutningsloyvi og stuðul til fleiri rækjuskíp nú, m.a. vísandi til, at so stór øking av rækjuflothanum fer at gera, fyri tað fyrsta at hesi nýggju skip ikki verða rentabul, og harumframt seta rentabilitetin hjá verandi rækjuskípum í vanda.

Vísandi til sáttmálan við Noreg um rækjuveiðu við Svalbard metir Búskaparráðið ikki óavmarkaðar móguleikar fyri hesi veiðu at vera til staðar, og at vandi er fyri, at orkan hjá hesum dýra flota verður sera illa nýtt.

Tilmæli frá landsstýrinum og viðgerð í fíggarnevndini.

Í skrivi til fíggarnevndina 12. mei 1985 boðar landsstýrið frá, at tað hevur játtað lán og veðhald til bygging av rækjutrolaranum á Skála Skipasmiðju, og at játtanin er liður í ætlanini um at økja rækjuflothan við 4 nútíðar og effektivum trolarum, sum kunnu fáa fulla nyttu burturúr fiskidagatalinum við Svalbard.

Tilmælið frá landsstýrinum varð viðgjørt á fundi í fíggarnevndini 20. mei 1985, tá í alt 16 mál vórðu viðgjörd viðvíkjandi bygging av nýggjum fiskiskípum, 13 í Noregi og 3 í Føroyum.

Hesi skip vóru m.a. umrødd í einum notati frá landsstýrinum dagfest 4. mei 1985, har umsóknir vórðu viðgjörðar út frá einum geografiskum býti, rávørutørvi hjá ávísnum flakavirkjum, álit til evni hjá umsøkjarum, royndir á nýggjum leiðum, arbeiði á føroyskum skipasmiðjum v.m.

Minnlutarnir í fíggarnevndini førdu millum annað fram, at verða tey málini um bygging av skipum framd, sum landsstýrið hevur samtykt, er talan um eina íløgu uppá umleið 1½ mia.kr. Víst varð á, at samlaða uppleggið hjá landsstýrinum er illa undirbyggt, bæði generelt og viðvíkjandi teim einstøku málunum, og at tað bert í einstøkum førum gongur fram av fylgiskrivinum, hvat kostnaðurin av skipinum fer at verða.

Víst verður á, at í fylgiskrivinum sigur landsstýrið seg ikki vita, um veiðudagatalið kring Svalbard kann økjast ella ikki, undir komandi samráðingum við norðmenn, og at landsstýrið í ikki færri enn 9 innflutningsloyvum sigur frá, at skipini altíð (um ikki upprunaætlanin eydnast) kunnu fiska rækjur.

Á fundinum spurdi Ivan Johannesen, um øll hesi nýggju skipini skuldu fíggjast uttan eginpening, tí í summum førum var upplýst, at fíggingin frá Realinum, veðhald, lán úr Noregi og Fiskaríbankanum samanlagt var upp til 100% av kostnaðinum, og kravdi eina uppstilling yvir allar 16 bátarnar, hvussu eginpeningurin kemur fram.

Formaðurinn í fíggingarnevndinni upplýsti, at »tað verður generelt, at í hvørjari tilsøgn verður treytin, at eginpeningurin er til staðar«, og av gerðabókini framgongur: »Fíggingarnevndin ger vart við, at allar umsókninar eru játtadar treytað av, at umsøkjari hevur í eginpeningi í minsta lagi 10% av virði skipsins.«

Tilmælið frá landsstýrinum um at veita partafelag á Skála undir stovnan sáttmálaveðhald og byggilánsveðhald í sambandi við sáttmála, ið felagið ætlar at gera við Skála Skipasmiðju um bygging av rækjutrolara, sum fyribils varð mettur til 75 mió.kr., varð samtykt av meirilutanum í fíggingarnevndinni, og í skrivi dagfest 16. juli 1985 boðar landsstýrið frá, at landsstýrið og fíggingarnevndin í prinsippinum hava samtykt at veita stuðulslán, og harumframt, við heimild í løgtingslóg nr. 13/67, veðhald fyri prioritetsláni uppá 20%. Boðað verður frá, at tilsøgnin er galdandi í eitt ár.

Sáttmálin um byggin. 53 millum P/F Borgarfelli undir stovnan og P/F Skála Skipasmiðju varð undirskrivaður 12. juni 1986. Byggiprísurin er nú 96,4 mió.kr., og skipið skal vera liðugt 1. november 1987. Roknað verður við 80% fígging úr Danmarks Skibskreditfond, 10% stuðulslán og 10% í eginpeningi.

Í november 1986 verður send nýggj umsókn til landsstýrið.

Á fundi í fíggingarnevndinni 9. januar 1987 samtykti meirilutin at taka undir við tilmæli landsstýrisins um at játta 20% veðhald fyri lánum, 10% stuðulslán og 15% í rentustudningi til P/F Borgarfelli í sambandi við bygging av rækjutrolara á Skála Skipasmiðju. Somuleiðis varð tikið undir við tilmælum landsstýrisins um at veita P/F Skála Skipasmiðju veðhald fyri byggilánum og at veita sáttmálaveðhald.

Minnilutin tók ikki undir við málinum, og Ivan Johannesen bað um, at tað yvirlit yvir eginpeningin, sum hann fleiri ferðir áður hevur biðið um, verður latið honum.

Veðhald fyri byggiláni og sáttmálaveðhald.

Í skrivi dagfest 10. januar 1987 veitti Føroya Landsstýri sáttmálaveðhald uppá í mesta lagi 96,4 mió.kr. Veðhaldið umfataði ikki at báturin varð handaður byggiharranum rættstundis. Í einum øðrum skrivi dagfest sama dag veitti landsstýrið veðhald fyri byggiláni uppá 90% av byggikostnaðinum 96,4 mió.kr. ella 86,76 mió.kr.

Uppgerð av byggiprís.

Sambært avtalu millum reiðarið og Skála Skipasmiðju dagfest 7. november 1988 varð sáttmálaprísurin lækkaður úr 96,4 mió.kr. til 92,4 mió.kr.

Á fundi 2. mars 1989 millum likvidatorarnar í P/F Skála Skipasmiðju, reiðarið og umboð fyri landsstýrið góðkendu likvidatorarnir krøv um avsláttur uppá sáttmálaprísinn uppá 1,2 mió.kr., og hesin varð sostatt avtalaður til at lækka úr 92,4 mió.kr. til 91,2 mió.kr. Av lækkanini vóru 675 t.kr. dagbøtur vegna tess at skipið ikki var handað byggiharranum rættstundis.

Á hesum fundi varð ført fram av likvidatorunum, at reiðarið ikki hevði goldið 1. sáttmálaratu/eginpening uppá 4,8 mió.kr. til Skála Skipasmiðju, eftirsum hetta ikki gekk fram av bókhaldinum hjá Skipasmiðjuni. Reiðarið legði fram bankaflytingar, dagfestar 15. og 16. januar 1987 gjøgnum P/F Føroya Banka til P/F Skála Skipasmiðju, sum prógv fyri at goldið var. Til tess at tryggja at ongin ivi skal vera um tær 4,8 mió.kr., hevur grannskoðanin mælt landsstýrinum til at biðja um nærri upplýsingar hesum viðvíkjandi.

Sambært uppperð landsstýrisins í januar 1990 varð byggiprísurin uppgjørdur soleiðis:

Sáttmálafrísur	91.241.859
- Ikki leveraður meirkostnaður	<u>1.916.790</u>
Skipsprísur	89.325.069
Eginpeningur inngoldin til Skála Skipasmiðju	<u>4.800.000</u>
At gjalda landskassanum	<u>84.525.069</u>
Inngoldið frá Realkredittinum	9.020.000
Inngoldið frá »Skibskredittfonden«	56.779.507
Móttikið pantibræv fyri stuðulslán (vanligt)	9.640.000
Móttikið pantibræv fyri stuðulslán (serligt)	<u>9.015.069</u>
	84.454.576
Munur at gjalda landsstýrinum	<u>70.493</u>
	<u>84.525.069</u>

Av sakini gongur onki fram um, hvussu »ikki leveraður meirkostnaður« uppá kr. 1.916.790 er uppgjørdur, og landsstýrið er biðið um at útvega nærri upplýsingar hesum viðvíkjandi.

Danmarks Skibskreditfond broytti á sumri 1988 upprunaliga tilboð sítt um fígging, m.a. av tí at skrokkurin var bygdur í Svøríki, og tað av einum undissáttmála gekk fram, at í sáttmálafrísinum tá uppá 100 mió.kr. vóru íroknaðar 4 mió.kr. til eftirlit, útgerð v.m., og góðar 7 mió.kr. hjá reiðarinum at ráða yvir, m.a. til broytingar í byggitíðini. Realurin kom síðani í 1989 inn í myndina við einum 1. prioritetssláni uppá 25 mió.kr., og Danmarks Skibskreditfond veitti síðani lán uppá uml. 57 mió.kr. við fullari trygd, harav 20 mió.kr. í veðhald frá Føroya landsstýri og restina veðhelt Føroya Banki fyri. Nevnast kann, at Føroya Banki fekk transport í rentustudninginum frá landskassanum uppá uml. 15 mió.kr.

Av láninum uppá 25 mió.kr., sum Realurin veitti, vórðu uml. 16 mió.kr. goldnar inn á bankabók hjá reiðarinum, m.a. sum trygd fyri láninum frá Danmarks Skibskreditfond, og til tess at fáa fíggingina í lagi veitti landsstýrið eitt »serligt« stuðulslán uppá 9 mió.kr. við heimild í somu lóg sum tey vanligu stuðulslánini. Harumframt varð veitt likviditetslán uppá 5 mió.kr.

Stuðulslánið og eyka stuðulslánið, ið veitt vórðu vísandi til heimild í Ll. nr. 24/1978, uppfyltu ikki treytirnar í lógini um at vera veðtryggjað innan fyri 90% av virðinum. Landsstýrið vísir á, at sum stóðan var blivin, var ikki talan um vanlig stuðulslán samb Ll. nr. 24/1978, men kanska heldur um »seljarapantibrøv« í sambandi við at landsstýrið royndi at hjálpa til við at uppfylla treytirnar frá Danmarks Skibskreditfond um trygd.

Skipið var liðugt bygt og latið eigarunum uml. 1. juni 1989. Í sambandi við upptøku av prioritetslánnum í desember 1989 bleiv avroknað millum landskassan og reiðaríið. Skipið hevði tá verið til fiskiskap í uml. ½ ár, og ongin renturokning er gjørd fyri hetta tíðarskeið.

Vísandi til omanfyrirstandandi gjørdi landsstýrið upp byggiprísir fyri skipið til kr. 89.325.069. Sambært ársroknskapiinum fyri P/R Ocean Castle var keypsprísurin fyri skipið kr. 91.241.932, og landsstýrið er biðið um at útvega eina grundgeving fyri hesum.

Vísandi til sáttmálaveðhald landsstýrisins frá 10. januar 1987 umfatar veðhaldið ikki at báturin verður handaður byggiharranum rættstundis, men sum nevnt, góðtók landsstýrið at dagbøtur uppá 675 t.kr. vórðu mótroknaðar í sáttmálaprísinum.

Landskassans tap

Skrokkurin til bygginummar 53 varð gjørdur í Svøríki fyri góðar 21 mió.kr., eins og motorar og onnur útgærð fyri góðar 13 mió.kr. varð sett umborð í skipið har. Samlaða virðið av skipinum, sum tað lá við bryggju, eftir at tað var sleipað heim til Føroya í november 1987, var met til 35 mió.kr., sambært vátan frá Norsk Veritas í januar 1988. Í mei mánaði 1988 metti Realurin eisini skipið, sum tað lá við bryggju tá, til umleið 35 mió.kr., og varð arbeiðið, sum Skála Skipasmiðja hevði gjørt síðani skipið kom til Føroya, met til 100.000 kr.

Í grannskoðanarátekningini á ársroknskapiin hjá Skála Skipasmiðju fyri 1987, dagfest 28. februar 1988, verður gjørt vart við, at felagið ikki er ført fyri at halda áfram, uttan so at fíggarlig hjálp fæst.

Í rakstrarætlanini fyri Skála Skipasmiðju fyri árin 1988, 1989 og 1990, dagfest 5. mars 1988, ger grannskoðarin m.a. vart við, at árið 1987 vísti eitt hall uppá 28,3 mió.kr., og hetta ger, at samlaða likviditetshallið, pr. henda dag er uml. 39 mió.kr.

Víst verður á at D-avlopið pr. tíma í 1987 uppá kr. 25,97 átti at verið uml. kr. 100 í meðal, og at Skálafjall og Norðstjørnan sostatt hava givið ávikavist uml. 30 mió.kr. og 11 mió.kr. ov lítið, umframt at Norðstjørnan manglar at inngjalda 9 mió.kr., soleiðis at samlaða likviditetshallið uppá Norðstjørnuna er uml. 20 mió.kr.

Upplýst verður, at likviditetshallið uppá 39 mió.kr. er trekt uppá byggilánini til Heygadrang við 1,8 mió.kr. og Borgarfelli við 37,2 mió.kr. Upplýst verður at Skála Skipasmiðja í nógv ár hevur havt eitt likviditetshall, ið varð fíggað við forútgoldnum ratum til nýbyggingar.

Upplýst verður eisini, at skipasmiðjan er byrjað uppá ein nýbygning til P/F Vág í Klaksvík (byggjnr.54), og eru nýttar uml.5-6 mió.kr. uppá hetta skip, hóast ongin tilsøgn um fígging fyriligur.

Viðvíkjandi eginpeningi í nr. 53 gongur fram, at 5,3 mió.kr. ikki eru goldnar, men sambært yvirliti, uppsett eftir metingum hjá Skipasmiðjuni, verða tær 5,3 mió.kr. mótroknaðar í D-avlopinum í budgettinum hjá skipasmiðjuni fyri 1988, har roknað varð við einum sáttmálaprísi uppá 100 mió.kr. og eginpeningi uppá 10 mió.kr.

Síðst í mei mánaði 1988 metti landsstýrið, at sáttmálaveðhaldið fyri nr. 53 varð effektivt og somuleiðis sáttmálaveðhaldið fyri nr. 46.

Landsstýrið setti P/F Ottar Olsen at hava eftirlit við, at peningurin, sum varð útlagdur, bert varð nýttur til bygginr. 46 og bygginr. 53.

Munnliga gav landsstýrið boð um, at miðast skuldi ímóti at halda lív í Skála Skipasmiðju til tess at gera nr. 53 og nr. 46 lidnan, men í skrivi dagfest 4.10.1988 heitti P/F Ottar Olsen á landsstýrið um skrivliga at játta, at útlegg eisini verða gjörd fyri annað enn beinleiðis útreiðslur til teir nýbyggingar, veðhaldini snúgva seg um, tí mett verður, at hetta er biligasti mátin at gjøgnumføra veðhaldseffektivitetin uppá.

Í skrivi frá Føroya Landsstýri dagfest 20. oktober 1988 til P/F Ottar Olsen verður sagt frá, at sáttmálaveðhaldið umfatar eisini útgjalding, tá tað snýr seg um at verja áhugamál hjá landsstýrinum. Hesin peningur, sum verður útgoldin, skal mótroknast í teimum inntøkum, sum skipasmiðjan fær av umvælingum o.ø.

Ultimo 1988 var bókaða virðið av skipinum í gerð 67 mió.kr., og harumframt koma aftrat í 1989 beinleiðis útreiðslur uppá 25,3 mió.kr., íroknað uml. 9,5 mió.kr. til reiðaríið, ið at enda sjálvt stóð fyri liðuggerð av nr. 53, og fekk ein vinning uppá 1,5 mió.kr.

Nettóútlegg/tap landskassans viðvíkjandi bygginr. 53 kann uppsetast soleiðis:

	<i>(mió.kr.)</i>
Bruttoútlegg pr. ultimo 1991	144
Inngoldið frá Realinum	-9
Inngoldið frá Danmarks Skibskreditfond	-57
Vanligt stuðulslán	-10
»Eyka« stuðulslán	<u>-9</u>
Veðhaldsútlegg/netto	<u>59</u>

Við útgangsstøði í teim útreiðslum, ið beinleiðis eru bókaðar á bygginr. 53, sammett við tað ið er útgoldið av byggiláni, kann tap landskassans nærri útgreinast soleiðis:

	<i>(mió.kr.)</i>
Partur av byggiláni, brúkt til annað endamál	38
Tap við sølu (munur ímillum söluprís og skrásettan kostprís)	9
Rentur, byggilán	<u>12</u>
Veðhaldsútlegg/netto	<u>59</u>

Í sambandi við bygging/fíggjan av skipinum var íalt talan um hesar útledds-, láns-, veðhalds- og stuðulsupphæddir úr landskassanum, umframt »felagsútreiðslur« uppá 15 mió.kr.:

	(mió.kr.)
Veðhaldsútlegg/netto	59
Veðhald fyrri prioritetsláni	19
Stuðulslán	10
»Eyka« stuðulslán	9
Rentustudningur	14
Likviditetslán	5
Toll- & fraktendurgjald	<u>10</u>
	<u>126</u>

Felagsútreiðslur

Í eini frágreiðing til landsstýrið frá einum arbeidsbólki, ið settur varð, í sambandi við at fíggi-
artrupulleikarnir stungu seg upp á Skála Skipasmiðju á vári í 1988, verður m.a. sagt:

*»Ongin heimild er til framhaldandi rakstur av sjálvari skipasmiðjuni uttan steðg, hetta
liggur uttanfyri skylduna eftir sáttmálaveðhaldinum. Uppskot verður tí at leggja fyri
tingið, um skipasmiðjan skal halda fram. Tað, sum verður útlagt í millumbilinum, kann
bert verða nýtt til at gera skipini liðug fyri.«*

Sum áður nevnt setti landsstýrið P/F Ottar Olsen at hava eftirlit við, at peningur, sum varð
útlagdur, bert varð nýttur til byggjnr. 46 og byggjnr. 53, og gav landsstýrið P/F Ottar Olsen
boð um, at útlegg eisini kundu verða gjørd fyri annað enn beinleiðis útreiðslur til liðugtgerð
av byggjnr. 46 og byggjnr. 53, tá tað snýr seg um at verja áhugamál hjá landsstýrinum. Mett
varð, at tað var biligari at halda lív í Skipasmiðjuni og gera skipini liðug har.

Vit hava kannað útgjaldingarnar, ið bókaðar eru sum veðhaldsútlegg/felagsútreiðslur, og
samanborið hesar við undirskjøl á Skála Skipasmiðju. Í allar flestu førum er talan um
útgjaldingar fyrri útreiðslur, ið stava frá tíðarskeiðinum mei/juni 1988 til desember
1988/januar 1989. Talan er primert um útgoldnar lønir í hesum tíðarskeiði. Tað tykist vera
gott skil á skjalatilfarinum og samsvar við bókhaldið á Skála Skipasmiðju.

Í nøkrum førum var talan um partvísa gjalding av gamlari skuld, og í ávísnum førum er gomul
skuld goldin 100% fyrri at halda kreditorum, ið leikaðu harðast á, frá durunum fyrri at
skipasmiðjan ikki skuldi fara konkurs, meðan skipini vórðu bygd liðug.

Viðvíkjandi debitorrøkt metti Ottar Olsen, at burtursæð frá Hvítanesi, so varð ikki nóg nógv
gjørt á hesum øki, og nevndi sum dømi gamla Høgafoss, seinni Norðstjørnan, sum P/F
Slættin átti. Hetta reiðarí skyldaði góðar 9 mió.kr. og P/F Núgvunes skyldaði 5,2 mió.kr.
Onki bleiv goldið.

Í eini frágreiðing í desember 1988 metir skrivstovustjórin í landsstýrinum, at tað er ógvuliga
óvist, hvat landsstýrið fær burturúr at leggja út vegna óviðkomandi kreditorar fyrri at halda
skipasmiðjuna gangandi, tí tað fara at ganga nógvir mánaðir til bæði skipini eru liðug, og at
onki verður gjørt við byggjnr. 46, tí ongin veit, hvat skipið skal nýtast til. Harafrat koma
trupulleikarnir við at avlhenda skipini orsakað av manglandi fígging (harundir eginpening).

Víst verður á, at sambært upplýsingum frá grannskoðaranum hjá skipasmiðjuni hevur hon ongi líkindi fyri at klára seg frameftir við núverandi skuld, sjálvt um hon hevði fingið eina akkordskipan í lag, og at tað rættasta tí má vera, at landsstýrið sum panthavari í skipunum undir bygging gerst eigari av hesum skjótast gjørligt og letur tey gera liðug.

Mett verður, at tað ikki kann loysa seg at halda fram við at leggja út fyri at bjarga onnur áhugamál hjá landsstýrinum (partapening og onnur veðhaldsútleigg), tá hesi krøv onki virði hava, og um so skuldi verið, annars eru tryggjað við tí eigarapantibrævi, sum landsstýrið hevur í sjálvari skipasmiðjuni aftaná tey føstu lánini uppá uml. 50 mió.kr.

25. januar 1989 samtykti landsstýrið ikki at leggja meira pening út fyri skipasmiðjuna, sum fór í likvidatióin.

Landskassans tap.

Í tíðarskeiðinum juni 1988 til hálvan januar 1989 lógu vikulønirnar, ið landskassin legði út, um eina hálva mió.kr. um vikuna, og útgoldið varð íalt 14,6 mió.kr. í vikulønnum, av hesum vórðu 7,9 mió.kr. »felagsútreiðslur«, 0,7 mió.kr. til nr. 46 og 6 mió.kr. til nr.53.

Viðvíkjandi mánaðarlønnum legði landskassin út ímillum 6-800.000 kr. um mánaðin í tíðarskeiðinum juni til desember 1988, íalt 4,7 mió.kr.

Umfram títá- og mánaðarlønir, sum vórðu bókaðar sum felagsútleigg, íalt góðar 12 mió.kr., var talan um einar 10 mió.kr., sum harumfram vórðu nýttar til rakstur av skipasmiðjuni, keyp av tilfari í sambandi við umvælingar v.m. Bruttoútreiðslurnar til felagsútreiðslur vóru íalt 22,4 mió.kr., og skrásettar inntøkur uml. 7,8 mió.kr. Nettotap landskassans skrásett sum felagsútreiðslur var sostatt uml. 14,6 mió.kr. Eftirsum so at siga onki var gjørt við bygginr. 46 má sigast, at hesar útreiðslur óbeinleiðis hava samband við at gera bygginr. 53 lidnan.

Bygginummar 46.

Í skrivi dagfest 20. februar 1986 frá Skála Skipasmiðju til Føroya landsstýri varð boðað frá, at skipasmiðjan hevði gjørt sáttmála um bygging av einum frystitrolara til P/F Heygar, og at skipið fekk bygginummar 46. Avtalað var, at skipasmiðjan skuldi syrgja fyri byggiláni, og í hesum sambandi søkir skipasmiðjan landsstýrið um veðhald fyri byggiláni uppá 90% av sáttmálaprísinum, 87,5 mió.kr., og somuleiðis varð søkt um sáttmálaveðhald.

Búskaparráðið

Vísandi til skriv frá fíggjarnevndini dagfest 28. mei 1986 boðaði Búskaparráðið í skrivi 5. juni 1986 til fíggjarnevndina frá, at ráðið hevði viðgjørt umsóknina frá P/F Heygar um loyvi at byggja ein svartkjaftatrolara uppá 87,5 mió.kr.

Sagt varð frá, at Búskaparráðið hevði kannað ta framløgdu rakstrarætlanina, og metti, at rakstrarkostnaðurin var alt ov lágt settur, og at inntøkurnar vóru yvirmettar.

Niðurstøðan var, at ongar búskaparligar orsøkir talaðu fyri at fremja ætlaðu íløguna í

svartkjaftatrolaran til at landa svartkjaft til matna. Sagt varð, at trolarin væntandi kom at hava stórt rakstrarhall, og landsbúskaparlíga kom trolarin bert at minka um framleiðsluvirðið í samfelagnum.

Búskaparráðið legði aftrat, at sambært teimum frágreiðingum Búskaparráðið hevði fingið frá ráfiskanevndini, so vóru ongar vónir í lýtuni um, at útflutningsprísurin t.d. á svartkjaftafarsi fór at hækka. Tvørtúrímóti bendu seinastu frágreiðingarnar frá solumonnum á, at prísurin á svartkjaftafarsi framyvir fór at liggja á lægri støði.

At enda varð sagt, at sostatt var bert tann móguleikin eftir, at byggja ein svartkjaftatrolara til framleiðslu umborð. Búskaparráðið boðaði frá, at tað ikki hevði kannað henda móguleika nærri.

Sáttmálin við P/F Heygar

P/F Heygar hevði upprunaliga gjørt sáttmála við Langsten skipasmiðju í Noregi uppá 58 mio. N.kr. (uml. 72 mio. d.kr.), og hevði Føroya Landsstýri í hesum sambandi játtað at veðhalda fyri 20% ella 14,4 mió.kr.

Seinni varð gjørt av at byggja á Skála skipasmiðju í staðin, og varð sáttmáli uppá 87,5 mió.kr. gjørdur 5. februar 1986. Í sáttmálaprísinum uppá 87,5 mió.kr. var íroknað tveir uppiskoytissáttmálar uppá 5 og 5,75 mió.kr. til ávíkavist útgerð v.m. og til reiðarið at ráða yvir til broytingar í byggitíðini. Hesir undirsáttmálar vórðu tó ikki sendir við umsóknini til landssýrið um veðhald.

Tilmælið frá Búskaparráðnum dagfest 5. juni 1986 varð handað nevndarlimunum í figgjarnevndini á fundi 11. juni 1986. Samtykt varð at játta P/F Heygar 10% veðhald av kr. 15,5 mió.kr. kostnaðarhækkkan treytað av, at prosjektið verður broytt til djúpvatnsfrystibát/verksmiðjubát, av sama slag sum tann ið P/F Vál, Skála, letur byggja á Skála Skipasmiðju. Somuleiðis varð samtykt at veita vanligt sáttmálaveðhald og vanligt byggilánsveðhald fyri bátin.

Í skrivi frá Føroya Landsstýri dagfest 25. juni 1986 til reiðarið varð sagt frá, at landsstýrið og figgjarnevnd løgtingsins nú høvdu samtykt harumframt at játta 10% veðhald av kostnaðarhækkingini uppá 15,5 mió.kr. í sambandi við Skála-sáttmálan treytað av at projektið varð broytt til djúpvatnsfrystibát/verksmiðjubát av sama slag sum tann, ið P/F Vál lat byggja á Skála Skipasmiðju. Samlaða veðhaldstilsøgnin varð við hesum sostatt komin uppá 15,95 mió.kr.

Í skrivum til skipasmiðjuna dagfest sama dag varð boðað frá, at landsstýrið og figgjarnevndin høvdu samtykt at veita sáttmálaveðhald og veðhald fyri byggiláni uppá 90% av 87,5 mió.kr.

Stutt aftaná at hava móttikið hetta skrivið fór skipasmiðjan undir at byggja.

Sambært sáttmálanum millum P/F Heygar og Skála skipasmiðju skuldi P/F Heygar rinda 4,375 mió.kr. tá skipasmiðjan hevði útvegað byggilánið og 4,375 mió.kr. í seinasta lagi 6 mánaðir seinni (§ 4) - tær írestandi 78,75 mió.kr. skuldu rindast aftaná liðugtgerð.

Tann 29. august søkti skipasmiðjan Handelsbanken um byggilán. Lánisáttmáli uppá 78,75 mió.kr. við áriti um landskassaveðhald varð undirskrivað 11. november 1986 - umleið 4 mðr. aftaná, at skipasmiðjan var farin undir at byggja. Reiðaríð rindaði tó ikki í hesum sambandi 1. og 2. ratu av sáttmálaprísinum (tilsamans 8,75 mió.kr.).

Skibskreditfonden boðaði í skrivi dagfest 2. september 1986 frá, at grunnurin var sinnaður at veita prioritetslán í skipinum uppá 70 mió.kr., tó at supplerandi trygd varð kravd fyri 38,85 mió.kr. Í skrivi dagfest 31. oktober 1986 boðaði landsstýrið P/F Heygar frá, at landsstýrið hevði samtykt at játta 10% stuðulslán (8,75 mió.kr.) og 15% rentustudning (13,125 mió.kr.) av sáttmálaprísinum uppá 87,5 mió.kr., og kann ætlanin um endaliga fígging hjá P/F Heygar sostatt setast upp soleiðis:

	(1.000 kr.)
Skibskreditfonden (80%)	70.000
Stuðulslán frá landsstýrinum	8.750
Eginpeningur	<u>8.750</u>
	<u>87.500</u>

Tann írestandi tryggin til skipskreditgrunnin uppá 38,85 mió.kr. var ætlað útvegað soleiðis:

	(1.000 kr.)
Veðhald Føroya Landsstýri smb. skriv dgf. 25. juni 1986	15.950
Veðhald Føroya Banki (móti transporti í omanfyrenevnda rentustudningi)	13.125
Veðhald Føroya Banki	<u>9.775</u>
	<u>38.850</u>

Í áminningarskrivi dagfest 12. januar 1988 varð P/F Heygar biðið um at gjalda 1. og 2. ratu av sáttmálaprísinum samstundis sum boðað varð frá, at skipasmiðjan fór at slíta sáttmálan um ikki goldið varð innan 14 dagar - um hetta mundið var eisini greitt, at Føroya Banki ikki var sinnaður at veita omanfyrirstandandi veðhald uppá 9,775 mió.kr., og at fortreytirnar fyri lánitilsøgnina frá Skibskreditfonden sostatt ikki vóru til staðar.

Tann 3. februar 1988 segði skipasmiðjan sáttmálan upp, og gjørdur varð ein uppískoyttissáttmáli aftrat millum skipasmiðjuna og P/F Heygar uppá 16,83 mió.kr., soleiðis at endaliga sáttmálaprísurin kom uppá 104,33 mió.kr., og varð landsstýrið í hesum sambandi søkt um stuðulslán, rentustudning og veðhald. Í teim 16,83 mió.kr. vóru 4,683 mió.kr. tøkur peningur hjá reiðarinum, soleiðis at reiðaríð saman við teim 5,75 mió.kr., sambært uppískoyttissáttmálanum frá 5. februar 1986, hereftir samlað hevði 10,443 mió.kr. at ráða yvir, svarandi til eginpeningin umframt 5 mió.kr til útgerð o.a. Umsóknin varð tó ongantíð viðgjørd í landsstýrinum, m.a. tí man ikki helt P/F Heygar vera ført fyri at rinda eginpeningin.

Landskassans tap

Tá skipasmiðjan kom í likviditetstrupulleikar fyrst í 1988, vóru einar 70 mió.kr. bókaðar sum nýttar til skipið, og svaraði hetta á leið til tað, ið útgoldið var av byggiláninum, tá tær góðar 8 mió.kr., sum fluttar vóru av byggilánum til eina, seinni tvær konti í Fossbankanum, verða tiknar við.

Árini 1988, 1989 og 1990 voru nýttar ávikavist 1,7 mió.kr., 1,8 mió.kr. og 0,5 mió.kr., íalt einar 4 mió.kr. beinleiðis til bygginr. 46, mest útreiðslur til at hava skipið liggjandi.

Nettóútlegg/tap landskassans viðvíkjandi bygginr. 46 kann uppsetast soleiðis:

	(mió.kr.)
Bruttoútlegg pr. ultimo 1991	98
Søla, netto	-27
Útlegg/netto	<u>-71</u>

Við útgangsstøði í teim útreiðslum, ið beinleiðis voru bókaðar á bygginr. 46, sammett við tað, ið var útgoldið av byggiláni, kann tap landskassans nærri útgreinast soleiðis:

	(mió.kr.)
Partur av byggiláni bókað til annað endamál	1
Tap við sølu (munur ímillum söluprís og skrásettan kostprís)	46
Byggirentur	16
Partur av byggiláni (síðsta rata) í Fossbankanum útgoldin til búgvið	<u>8</u>
	<u>71</u>

Í sambandi við at skipasmiðjan fór í likvidatióin, voru tær 8-9 mió.kr. í Fossbankanum, sum sambært avtalu/ratuplani og ársroknskapinum voru bundnar uppá byggilánið, fluttar á konto hjá búnum.

Rættarmálini viðvíkjandi nr. 46

Likvidatorarnar í P/F Skála Skipasmiðju í likvidatióin lótu tann 25. januar 1990 frágreiðing um bygginr. 46. Frágreiðingin varð gjord eftir áheitan frá landsstýrinum. Niðurstøðan var tann, at fleiri viðurskifti í byggimálinum eftir tykki lividatoranna voru óvanlig, og at talan antin mátti vera um viðurskifti, ið kunnu hava revsing við sær, ella um politisk og umsitingarligt ábyrgdarloysi. Mælt varð til, at landsstýrið umhugsaði at leggja málið fyrri politivaldið til kanningar.

Landsstýrið heitti síðani á fútan um at kanna viðurskiftini, og varð í hesum sambandi reist ákæra ímóti høvuðspartaeigaranum/stjóranum í P/F Heygar, sakførara felagsins, og tveimum fyrrverandi stjórum á Skála Skipasmiðju.

Hesir vórðu ákærdir fyrri at hava framt svik móti landsstýrinum við 1) at uppgeva sáttmálaupphæddina ov høga í mun til veruliga kostnaðin (við omanfyrinevndu undirsáttmálum) og við 2) at geva landsstýrinum varhugan av, at P/F Heygar vildi/var ført fyrri at útvega eginpening uppá 10% av sáttmálaupphæddini, og harvið at fáa landsstýrið at veita stuðulslán, veðhaldstilsøgn v.m. so at skipið kundi fígggjast uttan eginpening og tapsvandin hjá reiðarinum varð førdur yvir á landsstýrið.

Harumframt vórðu teir ákærdir fyrri eisini at hava roynt at fremja svik móti landsstýrinum í sambandi við uppskoytissáttmálan frá februar 1988.

Teir ákærdu vórðu í Føroya Rætti fríkendir fyrri báðar ákærurnar.

Ákærvaldið kærði dómin inn fyrri landsrættin, og vórðu teir ákærdu somuleiðis fríkendir har. Landsrætturin fórði viðvíkjandi eginpeningspurninginum m.a. fram:

»at der ikke kan ses bort fra, at der i den periode, tiltalen vedrører, i de kredse af det færøske samfund, der beskæftigede sig med byggeri af fiskeskibe, med nogen føje kan have dannet sig den opfattelse, at Landsstyret, efterhånden som skibsbygningsprojekterne blev stadig mere kostbare og egenkapitalkravet vanskeligere at opfylde, havde valgt i et vist, ikke klart tilkendegivet omfang at fravige de formelt opstillede egenkapitalkrav for derved at fastholde den erhvervsmæssige udvikling i samfundet. I lyset af den usikkerhed, som på denne måde forelå med hensyn til grænserne for, hvad landsstyret kunne forventes at ville acceptere, må spørgsmålet om de tiltaltes forsæt til bedrageri bedømmes.«

P/F Atlantic Trawlers (M/S Reynsatindur) - P/F í Garðastovu (M/S Olaf í Garðastovu)

Í 1989 legði landskassin út 12,4 mió.kr. vegna veðhaldsskyldur móttvegis P/F í Garðastovu viðvíkjandi ávíkavist vøruláni til svartkjaft, makrel, høggu-slökk og sild á goymslu (10,3 mió.kr.) og útgærðarlán (2,1 mió.kr.).

Í sambandi við kanningina av hesum veðhaldsútleggum er alt málið gjøgnumgingið viðvíkjandi skipinum M/S Olaf í Garðastovu (P/F í Garðastovu) - áður M/S Reynsatindur (P/F Atlantic Trawlers). Henda gjøgnumgongd hevur víst, at tað samlaða tapið hjá landskassanum í sambandi við umbygging og rakstur av skipinum var o.u. **131,7 mió.kr.**, og orsakað av stóddini av tí almenna tapinum, verður niðanfyri í stuttum greitt nærri frá gongdini í málinum.

1 P/F Atlantic Trawlers

Skipið varð keypt til landið í 1982 av P/F Atlantic trawlers fyrri uml. 61 mió.kr. Søkt var um stuðulslán og landskassaveðhald í sambandi við umbygging av skipinum til svartkjaftaveiðu - ein umbygging, sum upprunaliga var kostnaðarmett til 12-15 mió.kr. Umbyggingin kom tó at enda at kosta uml. 39 mió.kr., og hevði landsstýrið tá játtað stuðulslán uppá tilsamans 7,8 mió.kr. og landskassaveðhald uppá uml. 28 mió.kr.

Stuðulslánini vórðu seinni avskriváð - við rentum uml. 8,5 mió. kr. og uml. 8,9 mió. kr. vórðu skrásettar sum veðhaldsútlegg í hesum felag.

29. mars 1984 játtaði landsstýrið at veðhalda fyrri 70% av metta søluvirðinum av teim svartkjaftaúrdráttunum, ið vóru í lastini - 1,2 mió.kr. - og 7. juni 1984 varð veðhaldsábyrgdin hækkað til 6,7 mió.kr., svarandi til 70% av søluvirðinum av 570 tonsum av svartkjaftafarsi og 540 tonsum av flaki, sambært vrakarvátan 14. mai 1984.

Hetta veðhaldið varð seinni effektivt við uml. 5,1 mió. kr.

Orsakað fíggjarligu trupulleikum hjá P/F Atlantic Trawlers, ið m.a. stóðust av seinkanini í umbyggingarprojekтинum og tí miseydnaða fiskiskapinum, varð 2. november 1984 játtað felagnum veðhald fyrri einum kreppuláni uppá 4,9 mió.kr. við heimild í LI 49/1984 um

veðhald fyri lánnum til fiskiskip og fiskavirkir.

Veðhaldið varð seinni effektivt við uml 4,0 mió kr.

2 Landsstýrisins keyp og søla av skipinum

Á vári 1984 komu tær fyrstu útgjaldingarnar orsakað av veðhaldsskyldum landskassans mótvegis felagnum, og tað gongur fram av málinum, at samráðingar fóru fram í byrjanini av 1985 við útlendsk feløg um sølu av skipinum. P/F Atlantic Trawlers hevði í skrivi dagfest 19. mars 1985 boðað landsstýrinum frá, at man mettí skipið vera órationelt, serliga til rækju-fiskiskap og ikki eins væl eignað til svartkjafta-djúpfiskiskap sum eitt nýtt skip, og at samráðingar høvdu verið við eitt suðurkoreanskt felag um sølu av skipinum fyri 8 mió. \$., og tann 2. apríl sendi P/F Atlantic Trawlers landsstýrinum til góðkenningar ein fyribils sáttmála teir høvdu gjørt uppá 87,5 mió.kr. (nettoprísur 80 mió.kr. uttan reiðskap, heimsigling v.m.).

Tann 11. apríl 1985 boðaði 1. prioritetshavarin landsstýrinum frá, at lánið varð uppsagt, um ikki landsstýrið vátaði at standa inni fyri, at rentur og avdráttir í 1985 og 1986 vórðu goldnar rættstundis - somu boð komu frá 2. prioritetshavara, har kravt varð, at landsstýrið stóð inni fyri rættstundis rindan av terminsgjöldum í 3 ár.

Í telex dagfest 18. apríl 1985 boðaði landsstýrið frá, at tað kannaði framtíðar møguleikarnar hjá skipinum, og um tað skuldi seljast av landinum ella vera verandi.

Í skrivi 19. apríl 1985 boðaði felagið frá, at tað var sinnað at halda áfram at reka skipið, um landsstýrið mettí, at skipið átti at verða verandi í Føroyum. Víst varð m.a. til nýggjar upplýsingar um svartkjaftin, sum bendu á, at hesin kundi fiskast til flaka- og farsframleiðslu frá november-mei, og at ein møguleiki var at fiska svartkalva við Labrador juni-oktober. Víst varð til ymsar rakstrarætlanir, sum vístu, at skipið kom at bera seg. (Sambært roknskapinum fyri tíðina frá byrjan til 31. desember 1984 hevði skipið íalt selt fyri 13,4 mió.kr., harav svartkjaftaúrdráttir 5 mió.kr. og rækjur 8 mió.kr. Úrslitið áðrenn avskrivningar var eitt hall uppá 20 mió.kr., eginpeningurin var negativur við 9 mió.kr., skuldin íalt 129 mió.kr. harav stuttfreistað skuld 32 mió.kr.)

Prioritetshavarnir vístu síðani á, at ein áhugaður keypari hevði sett eina freist til 24. apríl 1985 og boðu um eitt svar frá landsstýrinum. Í telex dagfest 24. apríl 1985 varð boðað 1. prioritetshavaranum frá, at landsstýrið var farið undir at kanna møguleikarnir at varðveita skipið í Føroyum við øðrum eigarum, og at endalig avgerð vildi verða tikin 29. apríl 1985. Landsstýrið boðaði samstundis frá, at tað ikki hevði heimild at veðhalda fyri falnum ella framtíðar terminsgjöldum.

Í telex dagfest 30. apríl 1985 boðaði landsstýrið 1. prioritetshavaranum frá, at landsstýrið hevði gjørt av at yvirtaka Reynsatind og selja skipið víðari, at ætlanin var at útgera skipið betri, m.a. við surimi-verksmiðju, og at landsstýrið fór at arbeiða fyri at fáa eftirstøðurnar goldnar. Víðari varð sagt frá, at landsstýrið eisini ætlaði at finna eina loysn viðvíkjandi 2.-prioritetshavara.

Síðani boðaðu prioritetshavarnir frá, at hesir vóru sinnaðir at góðtaka, at skipið varð selt á

tvingsilssølu í Føroyum, treytað av, at landsstýrið váttaði at bjóða eina upphædd ið dekkaði 1.-4. prioritetimar umframt tvingsilssølukostnaðin.

Í telex dagfest 10. mei 1985 boðaði landsstýrið frá, at landsstýrið vildi bjóða nóg mikið á tvingsilssøluni til at dekkja 1.-3. prioritetimar, treytað av, at hóskaði endurfígging av restskuldini og eftirstøðunum varð fingin. 1. prioritetshavarin svaraði í telex dagfest 13. mei 1985, at kravið var, at landsstýrið váttaði at dekkja 1.-3. prioritetimar treytaleyst, og bað um váttan av hesum. Í telex dagfest 14. mei 1985 - varð váttað, at landsstýrið vildi bjóða yvir 3.-prioritetin, og at falnar rentur vildu verða goldnar í sambandi við tvingsilssøluna.

Av eini rakstrarætlan dagfest 15. juli 1985, uppsett av grannskoðara fyri Agga í Garðastovu, framgongur, at mett verður, at skipið kann fiska svartkjaft og svartkalva fyri góðar 68 mió.kr. um árið, og at skipið, við stóði í einum keypsprísi uppá 98 mió.kr. íroknað 3 nýggjar flakalinjur, eftir 5 árum hevur eitt akkumulerað yvirskot eftir rentur og avdráttir uppá 40,4 mió.kr.

Tað sæst ikki av gerðabók landsstýrisins, at málið hevur verið fyri á landsstýrisfundi ella í fíggarnevndini, men av einum notati gongur fram, at á samgongufundi 14. august 1985 varð samtykt at bjóða til og við 84 mió.kr. á tvingsilssøluni.

Tann 15. august 1985 varð avtala millum landsstýrið og 1.-4. prioritetshavararnar undirskrivað, har landsstýrið váttaði at standa inni fyri krøvunum hjá 1.-4. prioritetshavarunum, at rinda tvingsilssølukostnaðin og sjóþantikrøvini um landsstýrið hevði hægsta boðið. Tvingsilssølan fór fram sama dag, og landsstýrið keypti skipið fyri 10 mió.kr.

Áðrenn landsstýrið gjørði avtalu við 1.-4. prioritetshavara í sambandi við tvingsilssølu av skipinum, var tapsvandi landskassans uml. 44 mió.kr.:

	<i>(mió.kr.)</i>
Veðhald fyri lánnum	32
Veðhaldsútleigg	4
Stuðulslán	<u>8</u>
	<u>44</u>

Landskassans skyldur øktust við avtaluni við teim frammanfyristandandi prioritetshavarum til 113,5 mió.kr., og økingin - uml. 70 mió.kr. - komst sostatt av avgerð landsstýrisins um at innistanda fyri frammanfyristandandi prioritetum (62,8 mió.kr.), sjóþantikrøvunum og tvingsilssølu-útreiðslunum (6,4 mió.kr.).

Av einum notati í sakini dagfest 20. august 1985 gongur m.a. fram, at ein av orsökunum til landsstýrisins ynski um at varðveita skipið á føroyskum hondum var, at fryktandi var fyri, at álvarsligt bakkast fór at verða í svartkjaftavinnuni, um skipið fór, tí tað ikki vóru útlit til, at »Giljanes« varð førur fyri at bera svartkjaftaroyndirnar til matna á mál, og at tað sambært fiskifrøðingum tá og møguliga tvey ár fram var svartkjaftur av hóskaði stódd í stórum mongdum á okkara leiðum. Víst varð eisini á at talan var um 100 arbeiðspláss, og at nýttar vóru hundraðir av milliónum uppá »útviklan« av eini svartkjaftavinnu, og at landskassin hevði lagt flestar av hesum út.

Á landsstýrisfundi tann 23. september 1985 varð gjört av at selja skipið til eitt nýstovnað felag, P/F í Garðastovu. - Nevnast kann, at landsstýrið í 1984 hevði givið hesum felag tilsøgn um stuðulslán til bygging av einum svartkjaftatrolara á Skála Skipasmiðju fyri góðar 100 mió.kr. - Upplýst er at við í myndini var sostatt eitt umbýti, soleiðis at P/F í Garðastovu skuldi sleppa tilsøgnini frá 1984 um so var, at teir kundu keypa Reysnatind.

24. september 1985 varð gjørdur fyribilssáttmáli uppá 102,5 mió.kr., íroknað kostnað av umbygging, sum varð mettur til uml. 7,5 mió.kr. Av sáttmálanum framgongur, at fíggingin »í tann mun, tað ikki er møguligt at fáa lán beinleiðis (við ella uttan landskassaveðhald) við panti í skipinum, (verður) at veita yvir landskassan«.

Í tí endaliga sáttmálanum frá 12. oktober 1985 var söluprísurin 95 mió.kr. - P/F í Garðastovu skuldi rinda 3,25 mió.kr. kontant, upptaka lán uppá 81,8 mió.kr. - av hesum 41,8 mió.kr. við landskassaveðhaldi - og geva landsstýrinum seljarapantibræv uppá 9,95 mió.kr. Harumframt skuldi P/F í Garðastovu rinda landsstýrinum rentuútreiðslur viðv. teim lánnum, landsstýrið tók upp/yvirtók í sambandi við keypið av skipinum.

Viðari stóð í sáttmálanum, at landsstýrið og løgtingsins fíggingarnevnd høvdu játtað at veðhalda fyri upp til 6,79 mió.kr. í sambandi við umbygging - veðhaldsjáttanin varð seinni (10/2-86) hækkað til í alt 11,69 mió.kr. vísandi til galdandi lóg um endurnýggjan av fiskiskipaflotanum.

Hesi veðhaldini vórðu seinni effektiv við 15,2 mió.kr.

Tann 3. juni 1986 varð eisini undirskrivað veðhaldsskjal viðvíkjandi láni uppá 45 mió.kr. til P/F í Garðastovu til rindan av parti av keypspeninginum.

Hetta veðhaldið varð seinni effektivt við 50,7 mió.kr.

Eftir at hava gjørt avtalu við 1.-4.-veðrættarhavarunum var landsstýrið bundið at innfría 82,9 mió.kr. til hesar, 12,2 mió.kr. til 8.-11.-veðrættarhavaramar og 6,4 mió.kr. viðvíkjandi sjóþantikrøvunum og tvingsilssøluútreiðslunum - í alt 101,5 mió.kr.

Av teim 101,5 mió.kr. fullu uml. 48 mió.kr. til gjaldingar beint aftaná tvingsilssøluna. Landsstýrið tók upp DM-lán í Handelsbanken uppá uml. 50 mió.kr. til at rinda hesar, og varð peningurin settur inn á serliga konto í Handelsbankanum. Tá avtornaði var Handelsbanka-kontoin yvirtrekt við uml. 23,6 mió.kr. Yvirtrekið varð ikki goldið fyrr enn primo september mánað 1987, og vóru tá 5,1 mió.kr. komnar afturat í rentuútreiðslum, so at yvirtrekið í alt kom uppá 28,7 mió.kr. *Av hesum yvirtreki vóru 13,9 mió.kr. eykarentur, kurstap og lániútreiðslur.* Tað skal viðmerkjast, at munandi partur av teim 13,9 mió.kr. snúði seg um yvirtreksrentur, við einum effektivum rentusatsi uppá uml. 23%.

P/F í Garðastovu skuldi rinda landsstýrinum rentuútreiðslur viðv. teim lánnum, landsstýrið tók upp/yvirtók í sambandi við keypið av skipinum. Í keypsáttmálanum var tó í hesum sambandi bara víst til tvey lán uppá ávíkavist 13 mió. H.gl. og 13,75 mió. DM (omanfyrenevnda lán í Handelsbanken), og tá endaliga bókingin í landsroknskapinum fór fram (sí niðanfyri) vóru bert hesi bæði lánini renturoknað, og P/F í Garðastovu tískil bert skuldskrivað fyri kr. 4.776.103.

Sostatt hevði landskassin eitt tap uppá netto uml. 9,1 mió.kr. vegna fíggingarháttin í sambandi við afturrindan av veðrættarhavarunum.

3 P/F í Garðastovu

P/F í Garðastovu fekk í 1986 og 1987 játtað veðhald fyri lán við heimild í Ll. 5/1986 og Ll. 11/1987 um ábyrgd fyri lánnum til fiskamjøl og lýsi v.m. á goymslu uppá í alt 13 mió.kr. Upprunaliga játtan landsstýrisins varð givin í sambandi við uppskipan av veiðu, men varð játtanin seinni broytt, soleiðis at kravið um meting sambært vrakaraváttan varð slept, og veðhaldsskyldur landskassan øktust sostatt við metta söluprísinum av veiðuni - sambært telex frá skipinum um nøgd og virði í lastini - so hvørt hon kom umborð.

Tann 25. juni 1987 søkti P/F í Garðastovu landsstýrið um veðhald fyri rakstrarlán (útgerðarlán) uppá 1,5 mió.kr. í sambandi við at skipið skuldi fara til USA sum móðurskip. Sama dag undirskrivaði landsstýrið kredittsáttmála uppá 1,5 mió.kr. Sum heimild fyri hesum veðhaldi varð víst til »tøkur peningur í grunninum til fiskivinnukanningar í fremmandum sjógví«.

Bæði hesi veðhaldini vórðu effektiv við ávíkavist 9,5 mió kr. og 2,2 mió kr.

Umframt omanfyristandandi tap/veðhaldsútleigg v m misti landskassan uml 5,5 mió kr. í sambandi við söluna av skipinum til tað suðurkorenska felagið. Orsøkin var, at ein Surimi-verksmiðja, sum landið átti, var umborð og varð umfatað av sölusáttmálanum.

Upprunaliga varð stuðulslán og landskassaveðhald játtað P/F Atlantic Trawlers til keyp av surimi-verksmiðju til Reynsatind, men vegna fíggarligu trupulleikunum hjá felagnum varð gjørt av at stuðulstilsøgnimar v.m. frá landsstýrinum/fíggarnevndini í staðin vórðu givnar M/S Magnus Heinasyni/Fiskirannsóknarstovuni, fyri at verksmiðjan kundi vera leys av øðrum pantum og eisini nýtast til royndir aðrastaðni.

Á landsstýrisfundi 7. februar 1985 varð samtykt at søkja fíggarnevndina um heimild til at keypa verksmiðjuna til M/S Magnus Heinason við vanligum stuðulsláni og »fígging úr grunninum til óroynd fiskivinnulig tiltøk«. Sambært gerðabók fíggarnevndarinnar 12. februar 1985 varð samtykt at keypa verksmiðjuna til Magnus Heinason, og fígga keypið við 0,5 mió.kr. úr grunninum til ídnaðarfremjandi endamál, 1 mió.kr. í stuðulsláni, 3 mió.kr. úr »serligum grunni til fiskivinnu, mest til at stuðla veiðu, sum ikki hevur verið munandi táttur í samfelagnum higartil, men kann gerast til tað« (serligi grunnur I í Lønjavningargrunninum) í fíggarárinum 1985 og 0,5 mió.kr. frá sama grunni í fíggarárinum 1986.

Landsstýrið heimilaði í skrivi dagfest 22. november 1985 Føroya Gjaldstovu at rinda 5,5 mió.kr. í sambandi við keypið, at bóka útreiðsluna á ognarkonto »Magnus Heinason/Surimi«, at flyta 0,5 mió.kr. frá »Grunni til stuðul til ídnaðarfremjandi endamál« beinanvegin, og seinni at góðskriva kontoina stuðulslán uppá 0,9 mió.kr. Lønjavningargrunnurin varð biðin at flyta gjaldstovuni restupphæddina - 4,1 mió.kr. Pantibræv uppá 0,9 mió.kr. varð samstundis sent Fiskirannsóknarstovuni til undirskrivningar.

Tá skipið at enda varð selt av landinum varð verksmiðjan tikin úr skipinum, men í skrivi dagfest 21. apríl 1988 til P/F í Garðastovu í likvidatióin boðar landsstýrið frá, at landsstýrið kann góðkenna, at skipið verður selt sambært treytunum í »Memorandum of Agreement« dagfest 21. apríl 1988. Ein av treytunum í hesum memorandum var, at surimi-verksmiðjan skuldi vera umfatað av keypsprisinum, og verksmiðjan varð sett umborð aftur í juni mánað 1988.

4 Skipið verður selt av landinum

Tann 26. august 1987 boðaði Handelsbanken landsstýrinum sum veðhaldara frá, at lánini til P/F í Garðastovu vóru uppsøgd vegna tess, at lánstreytirnar ikki vóru hildnar, og at felagið var biðið at rinda bankanum 27,3 mió. DM. Í hesum sambandi gjørdust landskassans veðhaldsskyldur mótvegis Handelsbanken effektivar, og vegna vaktarhald, trygging v.m. varð útgoldið uml. 1,6 mió.kr. úr landskassanum (skrasett sum veðhaldsútlegg vegna P/F í Garðastovu).

Roynt varð at selja skipið, og í 1988 varð tað selt tí sama suðurkoreanska felagnum, sum í 1985 hevði bjóðað uppá skipið, fyri 9,64 mió. \$. 8,6 mió.kr. av søluupphæddini vórðu inngoldnar til landskassan

5 Skráseting í landsroknskapinum/grunnum

Omanfyrirstandandi tap hava ávirkað landsroknskapinum á fylgjandi hátt:

	(mió.kr.)
Standa eftir sum veðhaldsútlegg fyri P/F í Garðastovu	79,3
Restskuld á seljarapantibrævinum (P/F í Garðastovu)	8,9
Avskrivað í 1987 (veðhaldsútlegg/stuðulslán til P/F Atlantic Trawlers)	22,5
Avskrivað í 1989 (rentuútreiðslur/kurstap landskassans v.m.)	16,4
Surimi-verksmiðja	<u>4,6</u>
Í alt	<u>131,7</u>

Tá upphæddin, ið fall til gjaldingar beint aftaná tvingilssøluna varð útgoldin (september 1985), fór bóking av útgjaldinum fram á ávíkavist ognarkonto, ið varð upprættað til skipið, og á konto, har Handelsbankalánið varð skrasett. Aftaná hesa bókingina vóru sambært landsroknskapinum 1,9 mió.kr. eftir av láninum, og henda saldo stóð óbroytt fram til ultimo august 1987, hóast kontoin um hetta mundið var yvirtrekt við 28,7 mió.kr. Frá desember 1985 til medio 1987 fóru útgjaldingar fram/ávíkavist øktust landskassans skyldur við tilsamans uml. 109,5 mió.kr., eins og inngjald til landskassan uppá 81,8 mió.kr. ikki vórðu bókað fyrr enn í august 1987.

6 Viðmerkingar:

Í sambandi við gjøgnumgongdina av málinum er fiskivinnuumsitingin biðin um viðmerkingar til:

1. Heimildarspurningin í sambandi við landsstýrisins keyp og søla av skipinum

2. Um treytin fyri at veita kreppulán til P/F Atlantic Trawlers - »at líkindi eru til, at raksturin framvyr eftir øllum fyriliggjandi upplýsingum fer at bera seg« - var uppfyllt. (Lán vóru í eftirstøðu og landskassin var byrjaður at leggja út vegna effektiv veðhald. Sambært fyribils roknskapi pr. 20. august 1984 var talan um eitt hall uppá 10,2 mió.kr. áðrenn avskrivningar).
3. Tapið í sambandi við umsitingina av Handelsbanka-kontoini
4. Um landsstýrið metir, at heimild er í ávíkavist L1 38/1983, L1 5/1986 og L1 11/1987 um veðhald fyri lánum til fiskamjøl og lýsi v.m. á goymslu til at veðhalda fyri mettum söluprísi av fiski, so hvørt hann kom í lastina.

Fiskivinnuumsitingin varð annars gjørd varug við, at tilfarið í málinum var sera ófullfíggað, og at t.d. at kalla onki tilfar fanst viðvíkjandi søluni til tað Suðurkoreanska felagið og inngjaldinum uppá 8,6 mió.kr. til landskassan, og biðið er um nærri upplýsingar hesum viðvíkjandi.

Á fundi um málið hevði fiskivinnuumsitingin hesar viðmerkingar:

1. At landsstýrið í sambandi við tvingsilssølu av ognum, har landið hevur veð, metir seg kunna keypa uttan serstaka fíggarheimild og uttan at málið verður lagt fyri fíggarnevndina, tí talan er um at verja áhugamál landskassans (pantivirðið). Umsitingin metti tó umstøðurnar í hesum máli verða eitt eindømi, og at fráboðanin um treytaleyst at innistanda fyri 1.-3.-prioritetslánini og keypið á tvingsilssølu í hesum føri tykjast at leggja uttanfyri endamálið um bert at verja eitt pantivirði. Sambært umsitingini er lánsupptøkan og veðhaldið fyri parti av keypsprísinum hjá P/F í Garðastovu ein avleiðing av »eigarastøðuni«.
2. At umsitingin ikki var før fyri at vísa á eina meting av rakstrarútlitunum hjá felagnum í sambandi við játtanina av veðhaldi fyri kreppuláninum, ella at greiða frá, hví veðhaldið varð játtað áðrenn ummæli var komið frá Búskaparráðnum.
3. Útleggið uppá 13,9 mió.kr. í sambandi við eykarentur, kurstap og lániútreiðslur, og tað endaliga »tapið« hjá landskassanum uppá 9,1 mió.kr. í sambandi við fyribils fíggingina yvir Handelsbanka-kontoini var m.a. orsakað av ov lítlari orku í umsitingini og at samskiftið um málið ikki hevði verið nóg gott.
4. At umsitingin metti, at orðaljóðið í løgtingslógunum um goymsluveðhald og endamálið við hesum ikki var til hindurs fyri, at veðhildið varð fyri söluprísi av lastini

Á fundinum varð viðvíkjandi útgerðarláninum til P/F í Garðastovu harumframt spurt um, um umsitingin metti, at tøkur peningur í einum landskassagrundi var nøktandi heimild. Umsitingin metti, at tá heimild var til at lata studning, var eisini møguligt at veita veðhald. Tó varð ikki skrásett í sambandi við, at veðhaldið varð veitt, at disponerað var yvir upphæddini.

Stígarklettur og Hádegisklettur.

Veðhald fyri prioritetslánnum til P/F Flesjaberg (Stígarklett) og P/F Dalsnypuna (Hádegisklett) vórðu skrásett í 1990.

Í sambandi við skrásetingina av veðhaldunum á Gjaldstovuni varð ikki víst til nakra lógarheimild, men landsstýrið upplýsti, at veðhaldið er givið eftir »gomlu reglunum« (20%).

Í 1986 játtaðu landsstýrið og fíggarnevndin P/F Flesjaberg og P/F Dalsnypuni 20% í veðhaldi fyri prioritetslánnum, í sambandi við bygging av omanfyrinevndu trolarum á Tórs-havnar Skipasmiðju, við støði í einum sáttmálaprísí uppá 32 mió.kr. fyri hvønn.

Uppif prísinum er fyri hvønn av trolarunum íroknað:

	<i>mió.kr.</i>
Fiskireiðskapur	2,0
Byggirenta	1,5
Reiðarinum at ráða yvir	5,3
Sakføraraútreiðslur	<u>0,2</u>
Íalt	<u>9,0</u>

Stígarklettur.

Í skrivi frá Føroya Landsstýri til fíggarnevndina dagfest 3. oktober 1988 varð upplýst, at byggikostnaðurin var hækkaður 1 mió.kr. til 33 mió.kr., og at hækkingin kemst av, sambært skrivi dagfest 5. september 1988 frá advokati felagsins, at byggingin er drigin út og byggirentan vaksin við áðurnevndu upphædd. Sama dag varð umsóknin um at hækka upphæddina úr 32 til 33 mió.kr. samtykt í fíggarnevndini.

Í sambandi við byggingina varð veitt skipasmiðjuni farmagjaldsstuðul og tollendurgjald.

Farmagjaldsstudningur og tollendurgjald vórðu veitt við støði í eini virðismeting frá Færøernes Realkreditinstitut dagfest 17. november 1988 uppá 35,1 mió.kr., vísandi til »sýn umborð á skipinum 19. oktober 1988 við bryggju í Havn. Gjøgnumgongd av sáttmála, specifikatiónum og byggiuppperð og eykasáttmála.«

Veitt lán, veðhald og studningur frá landskassanum, í sambandi við bygging av hesum trolaranum, vóru íalt:

	<i>mió.kr.</i>
Rentustudningur, 15% av 33 mió.kr.	5,0
Stuðulslán, 10% av 33 mió.kr.	3,3
Veðhald, 20% av 33 mió.kr.	6,6
Til skipasmiðjuna:	
- Farmagjaldsstuðul, 4,5% av 35,1 mió.kr.	1,6
- Tollendurgjald, 16% av 35,1 mió.kr.	<u>5,6</u>
Íalt	<u>22,1</u>

Viðvíkjandi eginpeningi váttaf advokatur felagsins, at 3,3 mió.kr. eru inngoldnar kontant.

Sambært ársroknskapanum fyri felagið í 1988 hevði skipið eitt virði uppá 29.914 t.kr. Í 1989 varð eitt fiskiloyvi uppá 3,3 mió.kr. lagt aftrat.

Hádegisklettur.

Í skrivi til Føroya Landsstýri dagfest 2. juni 1989 frá advokati felagsins, verður víst á, at meirkostnaðurin í sambandi við bygging av skipinum var 1 mió.kr. í eyka byggirentum, umframt 0,9 mió.kr. vegna stabiliseringstanga og sandblásing.

Í skrivi frá Sáttmálastovninum dagfest 14. august 1989 verður mettt, vísandi til uppískoytis-sáttmála har roknað var við 5,3 mió.kr. til reiðaríðið at ráða yvir í sambandi við møguligar broytingar, at tær 0,9 mió.kr. verða at gjalda av hesi upphædd. Hinvegin varð mettt, at tær øktu rentuútreiðslurnar kundu leggjast omaná tær 32 mió.kr.

Síðani samtykti landsstýrið og fíggarnevndin at hækka útgangsstøðið fyri áður givnum tilsøgnum um veðhald, lán og studning úr 32 mió.kr. til 33 mió.kr.

Farmagjaldsstudningur og tollendurgjald varð veitt við støði í eini virðismeting frá Færøernes Realkreditinstitut dagfest 20. juli 1989 uppá 35,9 mió.kr., vísandi til »sýn umborð á skipinum tann 6. juli 1989 við bryggju í Havn. Gjøgnumgongd av sáttmála, specifikatió, eykasáttmála og byggiuppperð.«

Veitt lán, veðhald og studningur úr landskassanum í sambandi við bygging av hesum trolaranum vóru í alt:

Rentustudningur, 15% av 33 mió.kr.	5,0
Stuðulslán, 10% av 33 mió.kr.	3,3
Veðhald, 20% av 33 mió.kr.	6,6
Til skipasmiðjuna:	
- Farmagjaldsstudningur, 4,5% av 35,9 mió.kr.	1,7
- Tollendurgjald, 16% av 35,9 mió.kr.	5,7
Íalt	<u>22,3</u>

Viðvíkjandi eginpeningi váttað advokatur felagsins í oktober 1990, at 3,3 mió.kr. í partapeningin eru inngoldnar kontant, og eru tað partaeigaramir í felagnum, sum hava útvegað henda pening við láni úr Sjóvinnubankanum og við persónligari kautiún. Váttað verður samstundis, at ongin veðseting av skipinum fer fram í sambandi við hetta lán.

Sambært ársroknskapanum fyri felagið fyri 1988/1989 var »byggivirðið« 30.583 t.kr. Harumframt var eitt fiskiloyvi uppá 3,3 mió.kr. lagt aftrat.

Viðmerkingar:

Vísandi til omanfyristandandi er mælt landsstýrinum til at biðja felagið/advokat felagsins um eina frágreiðing um munin millum tann fyri landsstýrinum/fíggarnevndini upplýsta byggikostnað uppá 33 (33,9) mió.kr. og byggivirðið sambært ársroknskapanum uppá ávikavist 29.914 t.kr. og 30.583 t.kr.

Somuleiðis er mælt landsstýrinum til at heita á Færøernes Realkreditinstitut og biðja um eina frágreiðing um munin millum teirra virðismetingar uppá 35,1 mió.kr. og 35,9 mió.kr. og byggivirðið sambært ársroknskapunum uppá ávikavist 29.914 t.kr. og 30.583 t.kr.

Veðhald fyri lánnum til onnur fiskiskip og viðmerkingar frá fiskivinnuumsitingini og búskapardeildini.

Umfram t omanfyrinevndu veðhald eru veðhald veitt 7 øðrum skipum, gjøgnumgingin. Talan er um hesi skip feløg:

P/F Rógvutangi (Brestir)
P/F Borgarknappur (Polarborg 1)
P/F Hamar (Saturn)
P/R Sjeystjørnan (Nesbúgvín)
P/F Ranin (Arctic Prawns)
P/F Fugltúgván (Fugltúgván)
P/F Samvinnufelagið (Høgifossur)

Vit hava kunnað fiskivinnuumsitingina og búskapardeildina nærri um úrslitið av grannskoðanini og hava viðgjørt tilfarið á fleiri fundum:

Viðmerkingar:

1. Viðvíkjandi veðhaldnum fyri prioritetslánnum vísir landsstýrið í flestu førum til Ll. nr. 13/67 í áritum um landskassaveðhald, og í nøkrum førum verður ikki víst til lógarheimild. Allar tilsagnir veðhald vórðu góðkendar av fíggingarnevndini.
2. Mett verður at tað er ivasamt um vísast kann til Ll. nr. 24/1978, tá landsstýrið í áttatiárunum í fleiri førum undirskrivaði nýggj veðhald fyri eftirstøðum og fálnari skuld viðvíkjandi lánnum við landskassaveðhaldi, sum áttu at verið fult afturgoldin og sum upprunaliga vórðu veitt í sjeytiárunum við heimild í t.d. Ll. nr. 30/1970, Ll. nr. 63/1975 og Ll. nr. 38/1976.

Hetta fyribrygdi tykist vera ein avleiðing av, at innkrevjingin bæði í sjeyti- og áttatiárunum ikki hevur verið nøktandi, og at landsstýrið á henda hátt hevur endurnýggjað »pantivirðið« í viðkomandi skipi í sambandi við at nýggj lán/veðhald framhaldandi vórðu veitt m.a. í sambandi við nógvar umbyggingar.

3. Viðvíkjandi eftirkannan av um eginpeningskrøvini í Ll. nr. 24/1978 vóru uppfyllt í sambandi við játtan av teim nógvu stuðulslánnum í sambandi við umbyggingar, upplýsir umsitingin generelt, at orka ikki hevur verið í umsitingini til at kanna, um hesar treytir vóru uppfylltar.
4. Tann fyri landsstýrinum upplýsti byggikostnaður, sum er nýttur sum støði undir veittum veðhaldnum, stuðulslánnum og rentustudningi, er í fleiri førum munandi hægri enn bókaða virðið á skipunum sambært ársroknskapunum, eins og eginpeningur/partapeningur sambært ársroknskap/partafelagsskrásetingini ikki er á sama støði, sum upplýst fyri landsstýrinum.

Umsitingin metir, at tað er ivasamt um krøvini um eginpening vóru uppfylt, vísandi til omanfyristandandi hesum viðvíkjandi. Váttanir um eginpening, sáttmálaprísir og virðismetingar vóru tiknar fyri »góðar vørur«, men umsitingin metir, at tað ongantíð hevði verið rutina í landsstýrinum at biðja um ársroknskap fyri fyrsta árið, til tess at eftirkontrollera upplýsingar um t.d. skipavirðið og eginpening/partapening. Ein av orsökunum til tess, var ov lítil manning og manglandi fastar rutinur viðvíkjandi saksviðgerð.

Ført verður eisini fram, at Fiskivinnuumsitingin ikki varð stovnað fyrr enn í 1986 og ikki veruliga tók yvir ábyrgdina av skipabyggimálum fyrr enn í seinnu helvt av 1987 og var bundin av givnum tilsøgnum áðrenn hetta tíðarskeið.

5. Spurd um, hvør grundgevingin er fyri, at t.d. ein treyt fyri innflutningsloyvi til ein bát uppá 167 BRT er, at ein útróðrarbátur uppá 11,85 BRT fer úr føroyska veiðuflothanum, og hvørjar reglur hava verið galdandi hesum viðvíkjandi upplýsir umsitingin generelt, at reglurnar ikki hava verið heilt greiðar, og at talan ofta hevur verið um upp til fleiri og fleiri »umvekslingar« við minni og minni skip.
6. Fleiri dømi eru um at landsstýrið í eitt langt áramál legði út pening sum veðhaldsútlegg fyri ávís skip, og samstundis fleiri ferðir gav boð um at steðga innkrevjing, sum gjaldstovan eftir áheitan frá landsstýrinum hevði tikið stig til. Umsitingin metir, at gongdin viðvíkjandi innkrevjing í hesum málum hevði verið við til at blokka alla innkrevjing og var ein av høvuðsförðingunum fyri, at farast kundi eftir øðrum, og hevur reist spurningin um, at tá veðhaldsútlegg ikki verða kravd innaftur og renturoknað í eitt so langt tíðarskeið, so er talan ikki longur um eitt veðhald, men heldur um eina óheimilaða rakstrarjáttan til ávís skip.
7. Umsitingin førir fram, at ein kann velja at síggja tey viðurskifti, sum umrødd verða í grannskoðanarfrágreiðingini sum einstøk mál, har málsviðgerðin hevur verið ov vánalig. Men mettt verður, at í veruleikanum hava høvuðstrupulleikarnir verið feilir í umsitingarbygnaðinum, sum undir einum kunnu kallast »systemfeilir«:
  - a) Umsitingin hevur ikki verið nóg sterk og væl kvalifiserað á tungum uppgávum, t.d. viðvíkjandi veðhaldum og skipabyggimálum, og politisku myndugleikarnir hava sostatt í nógum førum ikki havt eitt fakligt mótspæl.
  - b) Generelt hevði verið ov lítil manning í umsitingini.
  - c) Manglandi lógarkrøv/reglur um fakliga viðgerð og faklig tilmæli.
  - d) Manglandi krøv um skrivligar frágreiðingar í øllum málum, harundir ein meting bæði sum einkultmál og sum liður í einari samlaðari/størra samfelagsligari heild.
  - e) Tað hevur ikki verið fýrdur ein starvsfólkapolitikkur, ið kundi útvegað landsstýrinum ta arbeiðsmegi, ið landsstýrinum tørvaði, og hildið fast uppá hesa arbeiðsmegi. Hetta hevur ført við sær skeiva manning, stóra útskifting, og lítlan kontinuitet í arbeiðinum. Manglandi krøv um eftirútbúgving av teimum meðarbeiðarum, ið ikki frá byrjan høvdu neyðugu útbúgvingarnar.

Veðhald fyrri lánnum til flakavirkir.

Í sambandi við gjøgnumgongd av veðhaldum og veðhaldsútleggum, ið skrásett eru í tíðarskeiðinum 1989 til 1991, hava vit gjøgnumgingið veðhald fyrri lánnum til 3 flakavirkir.

Umframt hesi flakavirkir, hevur landsstýrið veðhildið, veitt lán og sett partapening í nógv onnur flakavirkir, og eru fleiri av hesum skrásett sum veðhald/veðhaldsútlegg í tíðarskeiðinum 1989 til 1991 og seinni.

P/F Norðís

Í sambandi við ummæli av umsókn dagfest 8. februar 1984 um veðhald fyrri láni til umbygging av virkinum, mælir Búskaparráðið til at nýttar verða 4,7 mió.kr., og dentur verður lagdur á, at talan er um rationalisering og góðskubetring og ikki um framleiðsluøking.

Árið eftir, í 1985, verða útbyggingarætlaninar broyttar. Í einum uppleggi frá eini flakavirkisnevnd verður mælt til, at útbyggingin verður meira umfatandi enn áður nevnt. Ætlanin er nú at útbyggja fyrri 10,5 mió.kr.

Nevnast kann, at løgtingið við 27-0 atkvøðum í mars 1986 samtykti uppskot landsstýrisins frá 4. desember 1985 um at seta upp til 210.000 kr. í partapeningi í P/F Norðís. Í viðmerkingum landsstýrisins verður nevnt, at talan er um at tryggja arbeiði til allar hendur og at fremja bygdamening. Nevnt verður, at árliga ráfiskanøgðin liggur nú um 5.000 tons, og at útbyggingin kemur at kosta umleið 10,6 mió.kr.

Í 1987 verður søkt um, at veðhaldið verður hækkað til 70% av 14,8 mió.kr.

19. januar 1989 ger ein arbeiðsbólkur álit um støðuna og móguleikar framyvir fyrri einum lönandi rakstri, og 20. januar 1989 undirskrivur Sjóvinnubankin 2 skuldarbrøv. 2. februar 1989 verða hesi aftursend til Sjóvinnubankan við áriti um landskassaveðhald.

Annað skuldarbrævið uppá 6,4 mió.kr. kom ístaðin fyrri 2 skuldarbrøv við áriti um landskassaveðhald undirskrivað av landsstýrinum í 1979. Restskuldin á hesum lánnum var 1,3 mió.kr., og eftirstøðurnar 5,1 mió.kr., í alt 6,4 mió.kr.

Hitt skuldarbrævið uppá 4,7 mió.kr. var viðvíkjandi láni til umbygging. Hetta var tað sum pláss var fyrri innanfyri 70% av metingini.

Í skrivi til landsstýrið dagfest 3. apríl 1989 hevur Búskaparráðið viðgjørt omanfyrinevnda til-mælið frá arbeiðsbólkinum dagfest 19. januar 1989. Búskaparráðið metir ikki tað kann lata seg gera undir verandi umstøðum at fáa meiri rávøru. Nevnt verður, at tey seinastu árinu hevur rávørunøgðin ligið um gott 2.500 tons, og vísandi til at samlaða skuldin er 37 mió.kr. og at felagið er insolvent, metir Búskaparráðið, at ongin bjarging er mógulig, og at tann frægasta loysnin er tann mest radikala, nevnliga at lata virkið fara á húsagang og so starta av nýggjum.

Komandi árinu minkaði rávørunøgðin, og var í 1992 komin niður á umleið 1300 tons. Ultimo

1992 vóru lánini við landskassaveðhaldi vaksin úr 11 til 18 mió.kr., harav eru nærum 10 mió.kr. falnar til gjaldingar. Viðmerkjast skal, at tað bara vóru lánini, sum landskassin veðhelt fyri, sum vóru í eftirstøðu.

Viðmerkingar:

1. Bert lán ið landsstýrið veðhelt fyri vóru í árávis í stórari/vaksandi eftirstøðu.
2. Mett verður ikki, at vísast kann til heimild í Ll. nr. 35/1988, tá veðhald í 1989 verður veitt fyri eftirstøðum og falnari skuld viðvíkjandi tveimum lánnum við landskassaveðhaldi veitt upp til 10 ár áðrenn, men er hetta óivað gjørt til tess at »endurnýggja pantivirðið«.
3. Búskaparráðið legði í sínum tilmæli í 1984 dent á, at talan ikki skuldi vera um framleiðsluøking í sambandi við fløgur, og setti í apríl 1989 spurnartekin við grundleggjandi fyrirteytir í tí álit, ið gjørt varð av einum arbeiðsbólki í januar 1989 í sambandi við at landsstýrið í 1989 veitti veðhald fyri lánnum uppá 11 mió.kr., harav 6,4 mió.kr. viðvíkjandi gamlari skuld. Men nevast skal, at løgtingið í 1986 við 27-0 atkvøðum samtykti lóg um at seta partapening í felagið í sambandi við útbygging.

P/F Sólarris

Síðst í sjevtiárunum veitti landskassin veðhald fyri lánnum uppá 3,5 mió.kr. í Sjóvinnubankanum til umbygging av virkinum.

Hesi lán vórðu ikki afturgoldin, og á fundi í apríl 1984 um vánaligu fíggarligu støðuna hjá P/F Sólarris, noktaði landsstýrið at vera við í útbygging/kapasitetsøking, og spurningur varð reistur, um ikki virkið skuldi verið selt á tvang.

Í 1985 vórðu gjørd fleiri uppskot um útbyggingar/effektiveringar av virkinum, og landsstýrið játtaði at veita veðhald fyri kreppuláni uppá 1,5 mió.kr.

Í 1987 samtykti Føroya Landsstýri at gjalda gamlar eftirstøður uppá lán við landskassaveðhaldi, íalt 6,7 mió.kr. Hetta veðhaldsútlegg varð ikki kravt inn frá virkinum, men varð »niðurfryst«. Somuleiðis samtykti landsstýrið at veðhalda fyri 70% av eini útbygging, mett til 22 mió.kr., við heimild í lóg nr. 18/1960.

Í apríl 1988 samtykti løgtingið við lóg at seta 800 t.kr. í partapeningi í Sólarris. Uppskotið varð samtykt við 28-0 atkvøðum. Í viðmerkingunum til lógaruppskotið førir landsstýrið fram, at við teimum bátum, skipum og loyvum, sum fingin eru, er rávørugrundarlagið tryggjað.

Útbyggingin gjørdist okkurt um 7 mió.kr. dýrari enn ætlað, og landsstýrið veitti veðhald av meirkostnaðinum eftir lóg nr. 35/1988. Virkið varð pr. 15. november 1989 virðismett til 43,2 mió.kr., og íalt varð í sambandi við útbyggingina veðhildið fyri 17,5 mió.kr. Skuldarbræv uppá 17,5 mió.kr., við áriti um landskassaveðhald, varð undirskrivað í mars 1990.

Virkið bar seg ekki, og í 1991 og 1992 vórðu skrásettar 22,8 mió.kr. sum veðhaldsútlegg, umframt 6,7 mió.kr., sum vórðu goldnar og niðurfrystar í 1987. Sostatt misti landskassin í alt **30,3 mió.kr.** íroknað partapening uppá 0,8 mió.kr.

Viðmerkingar:

Virkið megnaði ekki at afturgjalda smærri lán við landskassaveðhaldi, ið veitt vórðu síðst í sjeytiárunum. Tann serliga flakavirkisnevndin, sum m.a. kannaði Sólarris, kannaði harumframt nøkur onnur flakavirkir, ið tá vóru í kreppu. Talan var ikki um nakra heildarmeting. Men nevast skal, at lögtingið í 1988 við 28-0 atkvøðum samtykti lóg um at seta partapening í flakavirkið í sambandi við útbygging.

P/F Kósavirkið

26. oktober 1988 varð søkt um veðhald fyri 30% av eini útbygging av Kósavirkinum uppá 26,7 mió.kr. (sum var farin fram í 1987/88). Víst varð til, at »sum støðan hjá P/F J.F. Kjølbro er nú, er tað av stórum týðningi, at fáa hetta veðhald játtað skjótast gjørligt«, og var hetta samtykt á landsstýrisfundi 31. oktober 1988.

Lánið uppá 8 mió.kr. varð tikið í Føroya Banka primo 1989. Rentur og avdráttir vórðu ikki goldin, og lánið vaks við rentum og trotaprovísión (fált uml. 20% p.a.), til tað varð innfríað av landskassanum við 14,3 mió.kr. ultimo 1992. 8 mió.kr. vórðu mótvegis felagnum fastfrystar í 5 ár og restin avskrivað við heimild í løgtingslóg nr. 28 frá 30. apríl 1987 um eftirgeving av skuld til landskassan.

Viðmerkingar:

1. Veðhaldið tykist ikki at vera veitt útfrá eini heildarætlan/-meting um kapasitet/rávørunøgd í hesum øki ella landinum sum heild, ella um virkið var ført fyri at gjalda lánið aftur. Tá landsstýrið í 1988 fekk umsókn og samtykti at veðhalda fyri láni til útbygging av P/F Kósavirkinum, var henda farin fram, og víst varð til (vánaligu) støðuna hjá virkinum.
2. Ymisku prinsipp vórðu nýtt av landsverkfrøðinginum í sambandi við virðismeting av virkjum/bygningum sum heild, og í nøkrum førum verða nýttar m²-metingar fyri gamlar og nýggjar m², í nøkrum førum bókað virði og í øðrum førum ein kombinatióin.

Veðhald fyrri lánum til onnur virkir.

Umframt til flakavirkir, hefur landskassinn veðhildið fyrri lánum og veitt stuðul og lán til onnur virkir enn flakavirkir.

P/F Blue North

Eitt tað stórsta veðhaldsútleggið, skrásett í 1989-1991 fyrri lán til onnur virkir, er viðvíkjandi P/F Blue North. Talan er um 34 mió.kr., umframt 2 mió.kr., sum eru bókaðar á ognarkonto, t.v.s. íált umleið 36 mió.kr.

16. mars 1984 legði lögmaður vegna landsstýrið fram uppskot um veðhald fyrri láni og til partapening í P/F Blue North.

Sambært lógini er talan um at veita veðhald upp til 2,8 mió.kr. í láni og at seta 460 t.kr. í partapeningi í felagið.

Harumframt skuldi landskassinn gjøgnum grunnin til ídnaðarfremjandi endamál, sambært viðmerkingunum til lógaruppskotið, veita 1.650 t.kr. í stuðli og Menningargrunnurin skuldi lata 450 t.kr., íált 2,1 mió.kr.

Virkið varð upprunaliga mett at kosta 16,8 mió.kr.

Virkið var liðugt í 1986. Sambært ársroknskapi felagsins fyrri 1987 var talan um eina íløgu uppá íált góðar 30 mió.kr.

Viðmerkingar:

1. Løgtingið samtykti í 1984 eina serstaka lóg, Ll.nr. 38/1984, um veðhald fyrri láni til P/F Blue North uppá í mesta lagi 2,8 mió.kr. og at seta 460 t.kr. í felagið, og løgtingið varð kunnað um ætlaðu almennu studningsupphæddirnar uppá 2,1 mió.kr. Lógaruppskotið varð lagt fyrri tingið áðrenn Búskaparráðið hevði havt høvi at viðgera málið. Tá avtornaði hevði Blue North-prosjektið kostað tí almenna, íroknað lán og stuðul úr Menningargrunninum, grunninum til ídnaðarfremjandi endamál, Menningarstovuni, serliga grunni III í Lønjavningargrunninum og konto »Landsstýrinum at ráða yvir« einar 45-50 mió.kr.
2. Við gjøgnumgongd av málinum sæst, at tað ikki verður víst til lögtingslóg nr. 38/1984 í sambandi við at veðhald seinni vórðu givin. Orsøkin er helst hon, at heimildin vísti seg at vera alt ov lítil. Mett verður ikki at løgtingið hevur samtykt aðrar veðhaldslógir ístaðin fyrri Ll. nr. 38/1984 um veðhald fyrri láni til, og partapening í Blue North, Kollafirði. Spurningur kann setast við, um landsstýrið hevði heimild at nýta lögtingslógirnar nr. 18/1960 og nr. 35/1988, ið heimilað veðhald fyrri lánum til bygging av frysti- og flakavirkjum og kuldagoymslum, vísandi til, at talan ikki var um eitt vanligt flakavirki, og at løgtingið hevði samtykt eina serstaka lóg um at veðhalda fyrri láni uppá 2,8 mió.kr. til hetta serliga virkið. Vit duga ikki at síggja, at veittu veðhaldini fyrri lánum eru samtykt í Fíggejarnvendini.

3. Umsitingin er biðin um geva eina frágreiðing um goymsluveðhaldið uppá 5 mió.kr., ið veitt varð í 1987, og sum varð goldið sum veðhaldsútlegg til P/F Føroya Banka við 4,8 mió.kr. í okt. 1989, og at upplýsa, um treytirnar fyri hesum veðhaldi eru hildnar.
4. Mett verður at veðhaldið fyri láninum uppá 5,2 mió.kr., sum varð veitt í oktober 1988 vísandi til heimild í Ll. nr. 35/1988, ikki leyk treytirnar, sum ásettar vóru í lógini, víst varð til. Virkið varð í hesum sambandi av landsverkfrøðinginum virðismett til fílt 33,6 mió.kr. Bygningurin varð virðismettur til 13,8 mió.kr., tað bókaða virði var 11,5 mió.kr. Know-how v.m. og rentur í byggitíðini eru eisini við í virðismetingini. Sambært ársroknskapinum fyri 1987 og roknskapinum 1. hálvár 1988 var felagið insolvent og fyrivarni var tikið fyri framhaldandi rakstri.

P/F Klaksvíkar Roykivirki

Á Gjaldstovuni eru vegna veðhald fyri láni til P/F Klaksvíkar Roykivirki bókað veðhaldsútlegg uppá uml. 3 mió.kr. Umframt eina upphædd uppá 4,2 mió.kr. í Sjóvinnubankanum vegna sama veðhald, sum enn ikki er goldin og skrásett sum veðhaldsútlegg.

Landsstýrið undirskrivaði borgmansvátan fyri láni uppá 4,8 mió.kr. í september 1988 við heimild í løgtingslóg nr. 18 frá 25. apríl 1960 um veðhald fyri láni til frysti og flakavirki.

Tilsøgn um veðhald var upprunaliga givin í juli 1986, tá landsstýrið »í prinsippinum« samtykti at veita vanligt veðhald uttan sjálvskuldnaraábyrgd fyri 4 mió.kr. í sambandi við bygging av nýggjum roykivirki fyri 15 mió.kr. Byggiprísurin gjørdist nakað hægri, og í desember 1987 metti landsverkfrøðingurin virkið til 25 mió.kr., íroknað maskinur og leysalutir frá gamla virkinum. Veðhaldið varð seinni broytt til sjálvskuldnarakautión.

Sambært metingini hevði virkið ein kapasitet uppá 6.000 tons um árið til flakaframleiðslu, og haraftrat til royking av 1.000 tonsum av laks í o.ø. um árið.

Veðhaldsútlegg/innkrevjing

Í sambandi við at landsstýrið í 1989 og 1990 gav gjaldstovuni boð um at útgjalda peningin, verður boðað frá, at málið verður at senda til innheitingar, um peningurin ikki er goldin innan 14 dagar.

Í skrivi frá landsstýrinum í apríl 1991 til Føroya Gjaldstovu, verður gjaldstovan biðin um at taka aftur kravið, ið liggur í fútarættinum, móti Klaksvíkar Roykivirki aftur, og Advokatskrivstovan fær síðani boð frá gjaldstovuni um at taka kravið aftur.

Virkið varð selt á tvingisilssølu í 1992. Sum nevnt kunnu samlaðu veðhaldsútlegg landskassans við rentum gerast upp til 7,2 mió.kr. Menningargrunnurin misti umleið 5,5 mió.kr.

P/F Atlantic Fish Cold Storage

Í tíðarskeiðinum 1989 til 1992 legði landskassin út 17 mió.kr. vegna veðhald veitt í 1988 fyri tveimum lánum til P/F Atlantic Fish Cold Storage. Um Grunnurin til Ídnaðarfremjandi

Endamál og Menningargrunnurinn verða íroknaðir, misti landskassinn íalt einar 25 mió.kr. í sambandi við, at virkið varð selt á tvingssilssølu.

Viðmerkingar:

1. Hóast umsitingin í sínum ummæli setti spurnartekin við grundleggjandi fyrirteytir í einum uppleggi um byggingina av goymsluni, og Búskaparráðið í sínum ummæli greitt mælti frá, samtykti landsstýrið í 1986 í »prinsippinum« at veðhalda fyri lánnum til hetta prosjekt.
2. Hóast umsitingin vísti á, at Búskaparráðið fyrr hevði mælt frá, og annars mælti til, at um so var at landsstýrið samtykti at veðhalda, at veita veðhaldið sum vanligt veðhald, samtykti landsstýrið endaliga at veðhalda við sjálvsकुल्दनाábyrgd.
3. Nevndin í Menningargrunninum samtykti í 1986 at veita lán uppá 2 mió.kr. til hetta prosjekt við landsstýrisins góðkenning, hóast Menningargrunnurin í drúgvári frágreiðing gjølla hevði greitt frá, at rentabilitetur ikki kom at vera í prosjektinum. Ein treyt fyri láninum var, at partapeningurin varð 15% av kostnaðinum. Boðað varð frá, at lánið ikki undir nøkrum umstøðum fór at verða hækkað. Lánið varð tó í 1988 og 1989 hækkað við ávikavíst 2 og 0,5 mió.kr.
4. Í apríl 1988 boðar advokatur felagsins frá, at bygningurin er yvirtikin, og at tað av viðlagdari uppgerð frá klientum hansara framgongur, at tær realiseradu byggjútreiðslurnar í sambandi við 1. byggistig vórðu 44,2 mió.kr. Vísandi til byggiroknskap dagfestan 20. juli 1988 frá grannskoðara felagsins vátta metingarmenninir hjá Landsverkfrøðinginum, at samlaði byggikostnaðurin er 45 mió.kr. Í juli 1988 samtykti landsstýrið, við heimild í lögtingslóg nr. 35 frá 20. mei 1988, at veita veðhald svarandi til 20% av 45 mió.kr. eftir meting, eftir vanligum treytum, og treytað av at eginpeningurin verður 15% av virðismetingini. Vísandi til bókaða virðið av bygninginum í ársroknskapinum uppá 30 mió.kr. metti umsitingin í einum tilmæli í 1990, at pláss var ikki fyri nøkrum landskassaveðhaldi, og at treytir settar av landsstýrinum og Menningargrunninum um eginpening/partapening vórðu ikki hildnar.
5. Viðvíkjandi einum goymsluveðhaldi uppá 3,5 mió.kr., ið veitt varð í 1988, verður tað mett ivasamt, um eitt tilíkt veðhald eisini umfatar rakstrarútreiðslur so sum el, leigu v.m. uppá góðar 1,3 mió.kr., og um allar treytirnar annars vórðu hildnar viðvíkjandi áteknan av fakturum og um at ágóðin av søluni skuldi góðskrivast hesi konto.

Veðhald fyrri lánnum til kommunur.

Vit hava gjøgnumgingið veðhald fyrri lánnum til tvær kommunur.

Tær størstu lántøkurnar/veðhaldini hava tilknýti til útygging av havnum, og umsóknirnar frá kommununum um veðhald/lántøku komu í flestu førum væl aftaná at sáttmálar um útyggingar vóru gjørdir, og arbeiðið var farið í gongd.

Hesir sáttmálar vórðu góðkendir av landsverkfrøðinginum sambært løgtingslóg nr. 61 frá 9. juni 1988 um 8-ára ætlan fyrri útygging av havnum. Praksis hevur verið, at landsstýrið í § 2 í hesi lóg er at skilja sum landsverkfrøðingurin. Kommunurnar hava í sambandi við hesa góðkenning tryggjað sær 65% í studningi í eitt 8 ára skeið, tó í mesta lagi tær upphæddir, ið nevndar eru í lógini.

Manglandi samskipti millum landsverkfrøðingin og landsstýrið hava ført við sær, at ofta stórar havnaútyggingar vórðu settar í verk, uttan at landsstýrið hevði havt høvi til at taka støðu til og geva neyðug loyvi eftir grein 39 í kommunulógini 2. stk., har ásett er, at um eitt arbeiði skal verða fíggað við lántøku, má ikki verða byrjað, fyrr enn loyvi landsstýrisins fyriliggur. Tá umsóknir frá kommununum um lán/veðhald komu til landsstýrið, var hetta í so máta »ov seint«, við tað kommunurnar tá vóru sáttmálabundnar, og landsstýrið hevði tá onki annað val enn at játta. Tann einasta góðkenning, ið vanliga fyriliggur, er tann »tekniska« góðkenningin frá landsverkfrøðinginum.

Í sambandi við at landsstýrið umhugsaði munandi at avmarka kommunala lántøku til fløgur, so hesar ikki skuldu fara upp um eina ávísa upphædd, var í oktober 1989 heitt á kommunurnar um at senda inn langtíðarfíggarætlan. Samlaða fløguætlan landsstýrisins varð tó ikki gjørd liðug.

Í sambandi við viðgerð av umsóknum um loyvi til lántøku gjørdi umsitingin metingar, har lánibyrdan varð sett í mun til skattainntøku og íbúgvartal í viðkomandi kommunu. Vegna ymisk skattaprosent og umstøður annars, vórðu hesar metingar gjørdar í hvørjum einstøkum føri. Tilmæli frá umsitingini vórðu ikki altíð fylgd av landsstýrinum, og umsitingin metir, at kommunala eftirlitið í ein ávísan mun er »politiskt«, og at tað sambært kommunulógini ikki er heimild at áseta fastar/objektivar reglur hesum viðvíkjandi.

Veðhald fyri láni til P/F Atlantic Airways

Tað størsta veðhaldið, ið veitt er í tíðarskeiðinum 1989-1991, er uppá 70 mió.kr. til P/F Atlantic Airways. í 1989.

Veðhald varð givið sambært løgtingslóg nr. 29 frá 20. apríl 1989. Orsøkin til at hetta veðhald varð givið tá var, at Maersk Air fekk dømt Cimber Air til at fara burturúr samvinnuni við føroyingar í p/f Atlantic Airways.

Í tí sambandinum yvirtók p/f Flogleiðir partapeningin hjá Cimber Air uppá 980 t.kr., svarandi til 49%, eins og landskassin yvirtók veðhaldsskylduna sum Cimber Air hevði fyri lántøku hjá P/F Atlantic Airways. Hereftir átti p/f Flogleiðir sostatt einsamalt allan partapeningin í P/F Atlantic Airways.

Sambært omanfyri nevndu lóg fekk landsstýrið heimild at hækka tann beinleiðis partapeningin í p/f Flogleiðir við 9.750 t.kr.

Við gjøgnumgongd av hesum løgtingsmáli sæst, at fíggarnevndin í mars mánaði 1989 m.a. hevur gjøgnumgingið fíggar- og rakstrarætlan fyri 1989 hjá p/f Atlantic Airways.

Sambært álitinum hevur fíggarnevndin:

»fingið ta fatan, at vónir eru fyri, at raksturin av føroyska flogfelagnum frammyvir kemur at bera seg - alt annað líka - um skynsamliga verður atborið. Fíggarnevndin vil sostatt mæla løgtinginum til at veita landsstýrinum umbidnu heimildina at veðhalda, hóast upphæddin er stór.«

Í løgmansrøðuni í 1992 varð sagt: *»Føroyska flogfelagnum hevur enn ikki nýttst fíggarligt ískoyti - og fær tað valla.«*

M.a. vísandi til at eitt DEM lán, svarandi til 150 mió.kr., fall til gjaldingar í 1994, metti grannskoðanardeildin í skrivi til Føroya Landsstýri dagfest 13. november 1992, at landsstýrið sum størsti eigari og veðhaldsgevari hevði skyldu til at kunna seg um ta aktuella fíggarligu støðuna hjá felagnum og gera eina realistiska meting av framtíðarútlitinum og teim reellu virðunum í felagnum v.m. og síðani taka støðu til, um ella undir hvørjum formi, og hvørjum umstøðum og fyritleytum felagið annars kann halda áfram, eisini við tí fyri eyga at gera upp hvørjar avleiðingar hetta fær á eykafíggarlógaruppskotið fyri 1992 og/ella fíggarlógaruppskotið fyri 1993.

Somuleiðis varð mettt, at tað ein spurningur um hvussu long tíð kann ganga, áðrenn løgtingið eigur at kunnast um støðuna m.a. vísandi til omanfyrirstandandi brot úr álitinum frá fíggarnevndini til løgtingið viðvíkjandi rakstrarútlitinum hjá Atlantic Airways, í sambandi við at lógin um veðhald og hækkan av partapeningi varð samtykt í 1989.

Vísandi til hetta skriv boðaði landsstýrið í skrivi dagfest 26. november 1992 frá, at samskiftisdeildin í innanhýsis arbeiðsskrivi dagfest 19. oktober 1992 var komin til eina líknandi niðurstøðu, og at landsstýrið hevði lagt uppskot fyri løgtingið um nýteknan av

partapeningi í felagið uppá 75 mió.kr. Sambært viðmerkingum landsstýrisins til lógaruppskotið verður mettt, at sum fíggarstöðan er hjá felagnum er givið, at veðhaldið verður effektivt, og partapeningurin partvís (70 mió.kr.) nýttur til at niðurgjalda skuldina við, samstundis sum veðhaldið fellur burtur, og partvís nýttur til ískoytisgjaldføri hjá felagnum.

Veðhald fyrri lánnum til IRF

Sambært lóg nr. 29, frá 5. mei 1981, varð landsstýrið heimilað landskassans vegna at veðhalda fyrri láni til Interkommunala Renovationsfelagsskapin til bygging av brennistøð.

Sambært viðmerkingunum til lógaruppskotið var ætlanin at byggja eina brennistøð, ið kundi brenna ruskið frá øllum landinum (3 tons ovn), og varð støðin mett at kosta (í 1980- prísnum):

Byggibúning	1,9
Bygningar	9,7
Ovnar og onnur maskinútgerð	10,7
Ymist	1,9
Projekteran og fyrisiting	2,6
Óvæntaðar útreiðslur	3,0
Tilsamans	<u>29,8 mió.kr.</u>

Í viðmerkingunum til lógaruppskotið varð upplýst, at limirnir, sambært lógum felagsins (§ 5), gjalda eitt aconto-mánaðargjald, soleiðis sum hetta er ásett í fíggarætlan felagsins. Tá roknskaparárið er farið, verður limagjaldið endaliga regulerað.

»Sostatt er talan um eitt lutafelag, har lutaeigararnir eftir tí samtyktu fíggarætlanini binda seg til at gjalda rakstrarhallið, lutað uppá limirnar í mun til íbúgvaratalið. Endaliga limagjaldið verður ásett, tá roknskaparársliðið fyriliggur.«

Sum treyt fyrri veitan av veðhaldi varð kravt, at lógir felagsins blivu broyttar soleiðis, at nýtt 2. og 3. stk. varð skoytt uppí § 4:

Stk. 2 Lutaeigararnir borga pro rata - í mun til íbúgvaratalið - fyrri tær árliku útreiðslurnar til rentu og avdrátt av møguligum lánnum felagsins.

Stk. 3 Fer lutaeigari burturúr felagnum, verður hann av hesi orsök ikki leysur av skyldu síni sambært § 4, stk. 2, fyrr enn tey lán, sum upptikin eru meðan hesin var limur, eru fult goldin.

Somuleiðis varð upplýst, at sum treyt fyrri veðhaldinum er landsstýrið sinnað at krevja, at ognirnar verða settar í veð fyrri lánið.

Vísandi til viðmerkingar landsstýrisins til lógaruppskotið um veðhald fyrri láni til IRF, og áliði frá meirilutanum í fíggarnevndini, varð dentur lagdur á tær skyldur, ið limakommunurnar høvdu sambært lógum felagsins, at gjalda rakstrarhallið hjá IRF og borgskyldur limakommunanna fyrri upptikin lán.

Løgtingið má tí hava havt ta fatan, at lógin um veðhald fyrri láni til IRF neyvan vildi viðføra tap fyrri landskassan.

Um heystið 1981 varð upptikið eitt lán uppá NLG 11,4 mió., tá svarandi til uml. 32,3 mió.kr., til 13 1/8% p.a., ið skuldi afturgjaldast við NLG 1.140.000 hvønn 5. oktober frá 1987 -1996.

Ymiskir trupulleikar vóru við at fáa byggiloyvi til brennistøðina, og ikki fyrr enn í 1987 kom gongd á byggingina av brennistøðini í Leirvík, sum varð tikin í nýtslu í 1989.

Hóast munandi broyttar umstøður og fyritleyri veitti landsstýrið í 1988, við heimild í omanfyrinevndu lóg nr. 29 frá 5. mei 1981, veðhald fyri einum nýggjum DEM-láni til IRF uppá 40 mió.kr., og í 1989 veðhelt landsstýrið fyri at DEM-lánið varð hækkað við 20 mió.kr. til í alt 60 mió.kr., sum allar fullu til gjaldingar í 1993.

Burtursæð frá 0,3 mió.kr. í 1981, hava kommunurnar ikki goldið limagjald í tíðarskeiðinum fram til 1989, tá brennistøðin varð tikin í nýtslu.

Árini 1989-1991 rindaðu kommunurnar bert acontogjöld. Hóast stór rakstrarhall varð endaliga limagjaldið tó ongantíð ásett og innkravt sambært § 5 í lógum felagsins.

Samlaðu veðhaldsútlegg landskassans fram til og við 1991 vóru einar 36,5 mió.kr. Av hesum var onki kravt innaftur frá limakommuninum.

Vísandi til omanfyristandandi og ta truplu fíggjarligu støðu limakommunurnar og landskassin vóru í, varð í skrivi frá grannskoðanardeildini til landsstýrið dagfest 28. oktober 1992 mett, at viðurskiftini mótvegis IRF undir øllum umstøðum komu at fáa munandi avleiðingar fyri fíggjarlógina og/ella fíggjarætlanirnar hjá limakommuninum fyri 1993 og árin frammyvir, og at støða mátti takast til viðurskiftini viðvíkjandi veðhaldsútleggum landskassans mótvegis limakommuninum (veðhaldsútleggini eru hvørki renturoknað ella innkravd). Mett var, at grundarlagið, og treytirnar fyri lógini um veðhald fyri láni til IRF, var so nógv broytt, at lögtingið átti at verða kunnað um gongdina og verandi støðu.

Tann 14. apríl 1993 samtykti lögtingið uppskot frá landsstýrinum um at strika 33 mió.kr. skuld hjá IRF, ið stavar frá útleggum fyri lánnum hjá felagsskapinum. Sambært § 1, 2. stk., er strikingin treytað av, at felagsskapurin ger neyðug tiltøk, sum frameftir gera javnvág í rakstrinum.

Í sambandi við avtaluna, ið gjørd varð við donsku stjórnina í mei mánaði 1993 um umskipan av uttanlandaskuldini til statslán, varð omanfyrinevnda skuld hjá IRF uppá 60 mió.kr. innfríað av landskassanum. Upphæddin verður ikki renturoknað og enn er ongin endalig avtala/afturgjaldsskipan gjørd hesum viðvíkjandi, og ongin renta er goldin fyri 1993.

Uppá fyrispurning metir umsitingin, at treytirnar í § 1, 2. stk., fyri at strika 33 mió.kr. í skuld hjá IRF sambært omanfyrinevndu lóg ikki eru uppfyltar, og hevur lagt nýtt lógaruppskot fyri tingið.

Innkrevjing.

Tollkredittur.

Sambært § 7, 1. stk. í Lf. nr. 23 frá 11. februar 1950 um innflutningsgjöld v.m. við seinni broytingum, mugu tollskyldugar vörur ikki útflyggjast, áðrenn gjaldið er greitt.

Í 1972 samtykti lögtingið eina lógarbroyting, sum heimilaði landsstýrinum at gera undantøk frá hesi reglu fyri stór stórinflytarar ella innflytarar av ávísium vörum.

Í viðmerkingunum til lógaruppskotið verður víst til trong og vánalig pakkhúsviðurskifti, og upplýst varð, at vørumóttakarinn skuldi seta hóskandi trygd fyri innflutningsgjaldið.

Meginreglan um, at vörur ikki skulu útflyggjast, áðrenn tollurin er goldin, er nú ásett í § 13, 1. stk., í Lf. nr. 121/1991 um toll, og heimildin at gera undantak frá hesi reglu er ásett í § 13, 2. stk.

Tær nýggjastu reglurnar um tollkreditt eru nú ásettar í kunngerð nr. 67 frá 26. juni 1991 um veitan av undantaksloyvi at fáa tollskyldugar vörur útflyggjaðar áðrenn gjaldið er goldið.

Sambært kunngerðini skal vøruinnflytarinn halda tvær høvuðstreytir:

1. Seinast fjúrtan dagar aftaná uppskipan, letur vørumóttakarinn tollvaldinum øll skjøl, ið neyðug eru fyri tollingina.
2. Innflutningsgjaldið fyri tær vörur, ið eru komnar í einum mánaði, skal vera goldið í seinasta lagi 22. í øðrum mánaðinum eftir.

Harumframt er ásett, at vørumóttakarinn verður at seta trygd svarandi til innflutningsgjaldið í einum meðal mánaði, tó ongantíð minni enn 100.000 kr., og at straffrenta verður 1,5% fyri hvønn byrjaðan mánað, frá tí degi ov seint goldið er.

Ásett er, at um vøruinnflytarinn ikki heldur hesar reglur, missir hann rættin til undantaksloyvið.

Landskassin hevur seinnu árin mist tíggtjals milliónir í sambandi við, at vøruinnflytarar hava havt tollkreditt. Her verður greitt frá nøkrum av hesum málum til tess at lýsa nakrar av orsökunum til, at hesi tap eru staðfest:

Viðvíkjandi tí eina málinum kann nevast, at varð tollkredittkunngerðin fylgd, so hevði felagið mist tollkredittin í februar 1989, tá tað kom í eftirstøðu. Tá var samlaða skuldin 2 mió.kr. og trygðin 0,5 mió.kr. Tollkreditturin varð ikki steðgaður fyrr enn árið eftir, og landskassin misti 5,8 mió.kr. umframt 1,6 mió.kr. í rentum, sum felagið hevði fingið eftirgivið.

Eitt annað felag yvirhelt hvørki treytirnar um at lata tollskjøl inn ella treytirnar um gjalding, uttan at hetta førði við sær, at tað misti tollkredittin. Um tollkredittkunngerðin hevði verið fylgd, átti tollkreditturin at verið steðgaður í seinasta lagi í mars 1987, og hevði landskassin tá ikki mist stórvegis av peningi. Tollkreditturin varð ikki steðgaður fyrr enn í februar 1991 og landskassin misti 3,5 mió.kr.

Í einum øðrum føri átti tollkreditturin at verið steðgaður í januar 1989. Samlaða skuldin var tá umleið 0,8 mió.kr. og trygðin 0,2 mió.kr. Tollkreditturin varð ikki steðgaður fyrr enn góð 2 ár seinni, og var skuldin tá, eftir at trygðin var innfríað, umleið 2,6 mió.kr. Renturokningin var steðgað, og kravið varð ongantíð sent til innheitingar.

Viðvíkjandi einum øðrum felag kann staðfestast, at um tollkredittkunngerðin varð fylgd, varð tollkreditturin steðgaður heilt skjótt eftir at hann varð givin, og í seinasta lagi í byrjanini av 1989, tí tá yvirhelt felagið ikki regluna um innlating av skjølum, og so hevði felagið ongantíð komið í eftirstøðu. Eftirstøðan kom rættuliga til sjónar eftir at felagið hevði mist tollkredittin í september 1990. Eftirstøðan komst av sendingum, sum ikki vórðu tollavgreiddar. Rentur eru ongantíð tilskrivaðar. Kravið uppá 1 mió.kr. varð ikki sent til innheitingar fyrr enn í november 1993, góð 3 ár aftaná at tollkreditturin varð steðgaður.

Viðmerkingar:

Landskassin kemur í so at siga øllum førum at missa pening, um ein vøruinnflytari kemur í fíggjarligar trupulleikar, av tí at kredittíðin er 2-3 mánaðir, meðan trygðin er ásett við støði í innflutningsgjaldinum í einum meðal mánaði.

Men vísandi til omanfyristandandi er høvuðsorsøkin til, at tað hava verið so stór tap viðvíkjandi tollkreditti, at umsitingin av hesum undantaksloyvum ikki hevur verið í tráð við kunngerðina frá landsstýrinum. Hóast vøruinnflytarar ikki hava goldið og ikki latið skjøl inn til tollingar til ásetta tíð, er alt ov long tíð gingin til vøruinnflytarin hevur mist undantaksloyvið. Reglurnar um straffrentu eru ikki fylgdar, og rentur eru strikaðar/eftirgívnar hóast ongin heimild hevur verið til tess. Í fleiri førum hevur trygðin verið undir tað, ið ásett er í kunngerðini.

Gjaldstovan fekk tíðliga síðsta summar flýggjað tollkredittmálini, so spurningurin um hvør krevur inn, skuldi nú verið komin upp á pláss. Mett verður, at tað neyvan kemur nakað inn av eftirstøðunum.

Nevnst skal, at omanfyreivndu viðurskifti viðvíkjandi umsiting av tollkreditti sum heild eru komin í rættlag í 1993.

Umframt tollkreditt hava trupulleikar eisini verið við innkrevjing av øðrum gjøldum. Viðvíkjandi **brennioljugjaldi** hevur landskassin eftir øllum at døma mist góðar 6 mió.kr. tí P/F Oljufelagið Føroyar ikki hevur avroknað hesi gjøld. Ongar beinleiðis ásetingar hava

verið í lógini um kreditt fyrr enn frá 1. januar 1993, men onki er ásett um trygd.

Viðvíkjandi avrokning/innkrevjing av **ferðagjaldi** verður landsstýrið, upprunaliga í Ll. nr. 23/1987, at áseta nærri reglur fyri inngjalding av gjaldinum.

Hesar reglur eru ikki ásettar, og upplýst er frá Toll- og Skattstovu Føroya, at mannagongdin vanliga hevur verið, at ferðagjöld eru avroknað sum tollkredittur. Henda tíðarfreist er í fleiri førum ikki hildin, og vísandi til at onki er ásett í lóg/kunngerð um rentur, trygd ella kreditttíð, hevur gjaldstovan reist spurningin, um heimild er at geva kreditt/gera serligar gjaldsavtalur við ávís feløg. Upplýst er, at Toll- & Skattstova Føroya arbeiðir við at gera uppskot til greiðar reglur fyri avrokning av gjaldinum.

Eftir fýra kvartalum eru skrásettu **MVG** eftirstøðurnar á Føroya Gjaldstovu vaksnar til 34 mió.kr.

Tað tykist ikki sum tann orka og tey amboð, ið nýtt verða til innkrevjing av omanfyrinevndu gjöldum (primert panting, nú oftast úrslitaleyst) eru nóg munagóð, samstundis sum uppskot, ið talan varð um, um broyting í ymsum vinnulógum við tí fyri eyga at kunna sýta ella taka vinnuloyvi aftur, ikki varð lagt fyri tingið.

Nevnast kann eisini, at innkrevjingarlóggávan ikki er samskipað og dagførd.

Skattaeftirstøðurnar eru somuleiðis vaksandi. Nevnast kann, at viðvíkjandi partafelagsskatti er talan um eina 1000 partafeløg, nógv av hesum hava hvørki latið roknskap ella sjálv-uppgávu inn í árávís, og ein stórir partur av eftirstøðunum eru »metingar«.

Viðvíkjandi **veðhaldum/veðhaldsútleggum, serlánum, stuðulslánum og kredittum til vinnulívið annars**, er tað landsstýrið, sum primert hevur/hevur havt ábyrgdina av at fylgja við gongdini og at geva gjaldstovuni boð um skráseting, bókingar, hvørji stig skulu takast viðvíkjandi innkrevjing, avskrivning v.m.

Búskapardeildin metir í hesum sambandi, at tað er týðningarmikið at strika undir, at innkrevjingarfulltrúin bert er ein persónur, sum í tíðarskeiðinum 1991-1993 hevði havt úr at gera við at fáa skil á teimum mongu effektiva veðhaldunum uppá uml. 0,5 mia.kr.

Landsstýrið hevur í nógvum førum ikki givið boð um eina »effektiva« innkrevjing, og í fleiri førum givið boð um at steðga innheitingum, tvingsilssølum, sum stig annars vóru tikin til.

Í nógvum førum hava peningastovnararnir miðvíst stýrt gjaldfórinum hjá virkjum/skipum á ein hátt, so at almenn gjøld, ella afturgjalding av landskassalánnum ella høgt rentaðum lánnum við landskassaveðhaldi, koma í síðstu røð, og skip og virkir hava kunna hildið áfram í árávís, hóast veðhaldsútleigg og vaksandi eftirstøður av almennum lánnum. Samstundis sum nýggj veðhald og almenn lán eru veitt, eru gomul veðhald og misrøkt lán í fleiri førum »umløgd« ella »umskipað«.

Vísast kann á tilmæli frá innkrevjingarfulltrúanum í 1992 um at lýsa eitt felag konkurs. Í hesum sambandi varð m.a. umrøtt um § 74 í konkurslógini kundi nýtast til at »umstoyta« afturgjaldingar av lánnum, m.a. til ein ávísan banka vegna »tilvitaða forfordeiling«.

Løgfrøðisliga varð tá mett, at lítil kjansur var fyri at fáa viðhald í rættinum, m.a. vísandi til at landsstýrið hevði verið fult vitandi um hesi viðurskifti og havt avtalur við bankarnar um at loyva, at eftirstøðurnar á lánnum við landskassaveðhaldi kundu vaksa, uttan at krevja at veðhaldini skuldu gerast effektiv.

Mett verður ikki at landsstýrið hevur havt heimild at umsita veðhald og veita lán á ein tílíkan hátt uttan aðra lógarheimild ella játtan.

Nógv hava framvegis eina fatan av, at afturgjalding av ávísari almennari skuld/eftirstøðum kann koma í síðstu røð, uttan at hetta fær stórvegis avleiðingar, og skip og virkir hava m.a. av hesi orsök kunna hildið áfram, hóast tey hava verið »konkursbúgvín« í fleiri ár.

Hetta hevur verið og er kappingaravlagandi, og tey vinnuvirki/skip, ið hava roynt at hildið sínar skyldur ella ikki havt landskassalán ella lán við landskassaveðhaldi, hava verið fyri vanbýti.

Trupulleikarnir viðvíkjandi teim vaksandi eftirstøðunum eru ikki nóg »sjónligir«, m.a. tí broytingar í eftirstøðunum ikki beinleiðis verða tiknar við á fíggarlógini, sum tí ikki gevur eina greiða mynd av veruligu inntøkunum og harvið gjaldfóristørvinum, og innkrevjingarumboðini og leikluturin hjá Føroya Gjaldstovu í hesum sambandi verður tí ikki tikin til viðgerðar fyrr enn tað er ov seint. Búskapardeildin upplýsir, at tað er avgjørt at taka broytingar í eftirstøðum við í sambandi við uppsetan av fíggarlógini fyri 1995.

Búskaparráðið

Sambært lögtingslóg nr. 42/1963 verður landsstýrið at skipa eitt Búskaparráð við trimum limum við tí endamáli:

- at kanna fíggjarligu stöðu hins almenna og fíggjarligu viðurskifti landsins,
- at fáa bygt upp tíðarsvarandi og rationellan framleiðsluútbúna,
- at leggja haldgott grundarlag undir hinar einstöku vinnulífsgreinarnar og búskap landsins sum heild,
- at tryggja og økja inntøkumøguleikar vinnustættana.

Sambært lógini fær ráðið heimild til at taka sær skrivara, sakkøna og aðra hjálp og at krevja sær frágreiðingar og aðrar upplýsingar frá stovnum og felögum. Ásett er eisini í lógini, at tann sum við vilja gevur rangar frágreiðingar ella noktar fyri at gera frágreiðingar, kemur undir sekt, um hann ikki kemur undir hægri revsing.

Sambært viðmerkingum landsstýrisins til uppskotið var skipan av ráðnum ein liður í at fáa bygt upp tíðarsvarandi og rationellan framleiðsluútbúna. Endamálið við ráðnum var sostatt m.a. at hjálpa til at veita trygt stöði undir uppskotum um fíggjarliga og vinnuliga útbygging.

Í reglugerð fyri Búskaparráðið, sum lýst í kunngerð nr. 47/1969 var m.a. ásett, at ráðið skal ganga landsstýrinum til handa at kanna búskaparligar spurningar á teim ymsu vinnulívs-økjunum, viðgera og geva ummæli í serstökum málum, sum verða lögð fyri tað, og seta fram uppskot um tiltøk, sum ætlast at vera vinnulívinum at gagni.

Búskaparráðið hevur fingið nøkur av omanfyri umrøddu málum til ummælis, men tað tykist ikki hava verið nøkur skipað mannagongd hesum viðvíkjandi. Í nøkrum førum tók landsstýrið avgerð um lán/veðhald áðrenn Búskaparráðið hevði havt høvi at taka stöðu til eitt mál. Í flestu førum mælti Búskaparráðið frá, men landsstýrið fylgdi í nógvum førum ikki hesum tilmælum, uttan at tað greitt sæst, hvørjar aðrar fyrirtreytir landsstýrið hevur lagt dent á í sínum avgerðum.

Lógin um búskaparráð varð avtikin sambært § 8, 2. skt., í Ll. nr. 33 frá 7. mei 1991 um Hagstovu Føroya.

Orkugrunnurin

Reglur um orkugrunn og orkuráð eru ásettar í løgtingslóg nr. 48/1979 um Orkuráð og Orku-grunn.

Sambært § 1 í lógini verður landsstýrinum heimilað at skipa 5-manna ráð, hvørs uppgáva er at vera ráðgevi hjá politisku myndugleikunum í øllum orkuspurningum, harundir av eignum ávum gera tiltøk, sum vera mett deils at veita hollari kunnleika á orkuøkinum, og deils at geva myndugleikunum betri grundarlag at taka avgerðir á.

Í § 2 er ásett, at um landsstýrið og Orkuráðið eru samd um, at ávísar metingar, kanningar ella royndir eiga at verða framdar, verða útreiðslurnar, ið standast av hesum tiltøkum, goldnar úr Orkugrunninum. Í henda grunn verður, sum tørvur er á, játtaður peningur á fíggarløgtingslógunum.

Orkugrunnurin varð avtikin í 1991, og varð hetta staðfest við løgtingslóg nr. 33 frá 27. mars 1992 um avtøku av landskassagrunnum.

Umfram útreiðslur til Orkuráðið uppá 7,3 mió.kr., eru úr grunninum síðani 1980/81 eisini nýttar einar 11,3 mió.kr. til ymiskar kanningar og royndir viðvíkjandi vindorku, vatnmeigiúbygging, kanning av avlopshita, bjálving av húsum o.t.

Lánveiting

15. desember **1987** samtykti landsstýrið at veita eitt lán úr Orkugrunninum uppá **2,5 mió.kr.** til **P/F Oljufelagið Føroyar** til partvísa fígging av oljutangum. Restskuldin í dag er uml. 1,6 mió.kr. Felagið hevur í eitt longri tíðarskeið ikki avroknað oljugjald, og talan er um í alt einar 6,4 mió.kr. Felagið er lýst konkurs, men virkseimið heldur fram í øðrum navni/felag.

18. februar **1988** samtykti landsstýrið at veita fjarhitaskipanini **20 mió.kr.** í láni úr Orku-grunninum eftir stuðulslánstreytum. Lánið varð útgoldið til **L/F Hitafelagið** í 1989 við panti í íløggunum. Hesin peningur er síðani mistur, í sambandi við at ognir felagsins eru seldar á tvingsilssølu og felagið er farið konkurs.

7. apríl **1989** samtykti landsstýrið at veita eitt lán uppá **2,5 mió.kr.** úr Orkugrunninum til **IRF** til íløgur í ROY/IRF, sum tekur sær av olju- og oljulíknandi burturkasti, har ein partur av spilloljuni kann endurnýttast sum brennioilja.

Oljugrunnurin

Við lögtingslóg nr. 99 frá 1. oktober 1986 um serligt gjald á brennolju v.m. varð gjald lagt á innflutningin av olju v.m.

Sambært § 3, stk. 1 í lógini varð ásett, at tær inntøkur, sum landskassin fær av gjaldi sambært hesi lóg, fara í serstakan grunn (Oljugrunnin).

Sambært § 3, 2. stk., hevði grunnurin til endamáls at veita almennum stovnum og grunnum lán fyri at mótvirka lántøku uttanlands.

Við heimild í § 3, 3. stk., í lógini ásetti landsstýrið í kunngerð nr. 100 frá 16. desember 1987 reglur fyri virki grunnsins. Sambært reglugerðini skulu umsóknir um lán úr grunninum verða sendar Føroya Landsstýri, sum tekur avgerð um at veita lán úr grunninum. Lánsrentan varð ásett til í minsta lagi 7,5% p.a., og avdráttartíðin í longsta lagi 20 ár.

Í viðmerkingum landsstýrisins til lógaruppskotið varð m.a. víst til teir óvanliga lágu orkuprísinar, peningarikiligheitina í samfelagnum og gjaldsjavnatrupulleikar. Vísandi til § 3 varð greitt frá, at við almennar stovnar og grunnar varð m.a. hugsað um Húsalánsgrunnin, SEV, kommunur o.s.fr.

Oljugrunnurin varð avtíkin í 1991, og varð hetta staðfest við lögtingslóg nr. 33 frá 27. mars 1992 um avtøku av landskassagrunnum.

Roknskaparyvirlit:

	1986	1987	1988	1989	1990
					(mió.kr.)
Saldo 1/1	0	3,5	101,5	185,6	281,6
Brennoljugjald	3,5	93,4	112,4	78,1	79,8
Rentuinntøkur		4,6	6,7	17,9	10,2
Útg. til Ráfiskagrunnin	0	0	-35,0	0	0
Íalt	3,5	101,5	185,6	281,6	371,6

Innistandandi:

- í donskum peningastovnum	0	92,9	86,7	0	0
- í føroyskum peningastovnum	3,5	0	0	93,8	82,1
Útlán	0	0	77,5	106,9	132,3
Millumrokning við landskassan	0	8,6	21,4	80,9	157,2
Íalt	3,5	101,5	185,6	281,6	371,6

Lán veitt úr grunninum:

	1986	1987	1988	1989	1990
Menningargrunnurin			20,0		
Húsalánsgrunnurin			40,0	30,0	
Føroya Ídnaðargrunnur			19,5		
L/F Hitafelagið			0	0	35,0
Íalt			79,5	30,0	35,0

Viðmerkingar:

Brennuolugjaldið í tíðarskeiðnum 1986 til 1990 var 367 mió.kr., og harumframt hefur grunnurinn hesi árin havt rentuinntøkur uppá uml. 35 mió.kr.

Oljugjaldið hefur í tíðarskeiðinum 1986 til 1990 ikki ávirkað yvirskot/hall á fíggarlógini, men er lagt í oljugrunnin.

Í **1987** var peningurin, ið kom inn í grunnin, góðar 90 mió.kr., settur í peningastovnar í Danmark.

Í **1988** var oljugjaldið, íroknað rentuinntøkur, uml. 120 mió.kr.

Uml. 80 mió.kr. vórðu læntar út til Húsáláns-, Menningar- og Ídnaðargrunnin. Útvið 50 mió.kr. vórðu nýttar at fígga rakstur hjá landskassanum, íroknað 35 mió.kr. latnar Ráfiskagrunninum sum eykajáttan.

Í **1989** var oljugjaldið, íroknað rentuinntøkur, uml. 96 mió.kr.

30 mió.kr. vórðu læntar út til Húsálánsgrunnin og restin varð nýtt til at fígga rakstur/hall landskassans.

Í **1990** var oljugjaldið, íroknað rentuinntøkur, uml. 90 mió.kr.

35 mió.kr. vórðu læntar til L/F Hitafelagið og restin nýtt til at fígga rakstur/hall landskassans.

Samanumtikið kann sigast, at av innkravda oljugjaldinum í tíðarskeiðnum 1986 til 1990 kom umleið helmingurin ongantíð í grunnin, men varð nýttur til at fígga rakstur/hall landskassans hesi árin.

Lánini til Menningargrunnin, Húsálánsgrunnin og Føroya Ídnaðargrunn eru síðani eftirgivin við lóg í sambandi við fíggarligar trupulleikar í hesum grunnum, og peningurin, ið læntur varð til L/F Hitafelagið, er mistur í sambandi við, at ognir felagsins eru seldar á tvingilsøllu og felagið farið konkurs.

Lán til L/F Hitafelagið:

Sambært § 3, 2. stk., í lógini hevði grunnurinn til endamáls at veita almennum stovnum og grunnum lán fyri at mótvirka lántøku uttanlands. Viðvíkjandi láninum uppá 35 mió.kr. til L/F Hitafelagið í 1990 varð veitt í sambandi við, at felagið tá var í fíggarligum trupulleikum vegna broyttar fortreytir og m.a. ikki hevði fingið fígging úr Íleggjargrunninum fyri Føroyar, sum ikki metti seg hava nóg góða trygd, vísandi til § 4 í viðtøkunum fyri L/F Hitafelagið, har ábyrgdin hjá lutaeigarunum SEV og Tórshavnar Kommunu var avmarkað til 0,5 mió.kr. fyri hvønn.

Í skrivi frá Orkuráðnum til landsstýrið í oktober 1989, undirskrivað av formanninum í Orkuráðnum, sum fyri Tórshavnar kommunu sat sum nevndarlimur í L/F Hitafelagnum, varð

m.a. upplýst, at sambært upplýsingum frá býráðnum er ætlanin nú at útbyggja økini í Hoyvíkshaganum rættuliga nógv tættari enn upprunaliga ætlað. Eftir hesi ætlan kemur samlaða byggingin at svara til uml. 3.000 sethús í sunnara og norðrara parti av Hoyvíkshaganum. Víst var til nýggjar útrokningar, sum vísa, at tað ikki er neyðugt at veita stuðul uppá 54 mió.kr., sum Hitafelagið hevði biðið um, men mælt varð landsstýrinum til at veðhalda fyri lánnum upp til 170 mió.kr.

Skrivið frá Orkuráðnum varð sent Hitafelagnum til viðmerkingar, og í skrivi til landsstýrið í november 1989 svarar Hitafelagið, at tað ikki hevur søkt um stuðul uppá 54 mió.kr., og at misskiljing má vera komin í. Upprunaliga umsóknin frá felagnum um lán úr Oljugrunninum uppá 35 mió.kr. verður hækkað til 50 mió.kr., og biðið verður um landskassaveðhald fyri lánnum uppá 100 mió.kr. úr Kreditforeningen Danmark og Íleggingargrunninum. Biðið verður um skjóta viðgerð, so rakstur felagsins ikki steðgar.

24. januar 1990 samtykti landsstýrið at veita 35 mió.kr. í láni úr Oljugrunninum.

Í einum tilmæli frá umsitingini dagfest 27. februar 1990 verður víst á, at tá landsstýrið í sínari tíð veitti eitt lán uppá 20 mió.kr. úr Orkugrunninum, varð dentur lagdur á, at landsstýrið við hesum hevði gjørt sín part og hjálpt til við tí likviditetstils koti, sum var neyðugt í uppbyggingarfásuni, sambært útrokningum hjá Orkuráðnum, og at tað neyvan hevði verið so stór undirtøka tá, um tað tá var komið fram, at likviditetstils kotið heldur skuldi vera 55 mió.kr. og eisini umfata veðhald fyri lánnum hjá Hitafelagnum.

Í tilmælinum verður m.a. víst á, at við Hitafelagnum er tann høvuðsóvissa, at ongin reiðiliga hevur ábyrgdina. Tórshavnar kommuna hevur sett 500 t.kr. í felagið, men vil annars onga ábyrgd hava, og SEV hevur sett 500 t.kr. og sigur tað heldur ikki vera nakað hjartamál hjá sær. Upplýst verður, at stýrið fyri Íleggingargrunnin vísti til hesa væntandi ábyrgd tá tað avvísti at læna út pening til Hitafelagið. Mett verður, at eitt minstakrav má vera, at Hitafelagið so ella so við kommunu ella brúkarum hevur eina fíggjarliga ábyrgd og ikki bert kann draga lán úr landskassanum ella veðhald.

Mælt verður tí til, at lánið uppá 35 mió.kr. úr Oljugrunninum ikki verður útgoldið áðrenn hesi viðurskipti eru fingið í rættlag og fult yvirlit fæst yvir, hvussu nógv ætlanin er at ábyrgja landskassan.

Í tilmælinum verður lagt aftrat, at umsitingin heldur tað vera sera óheppið, at formaðurin í tí stovni, ið hevur ráðgivið landsstýrinum í hesum máli, fyrst er vorðin nevndarlimur og síðani stjóri í Hitafelagnum, uttan at landsstýrið hevur fingið hetta at vita.

Gistingarhúsgrunnurinn

Lögtingið hefur í nógv ár jattað pening á teim árliku fíggarlógunum til Gistingarhúsgrunnin, fyrstu ferð á fíggarlögtingslógini 1949/50, vísandi til lögtingssamtykt frá 17. desember 1949. Sambært álitinum frá fíggarnevndini varð landsstýrið heimilað at styðja bygging av gistingarhúsum o.l. við lánnum úr grunninum. Útgjaldingarnar úr grunninum hava øll árin verið lán. Tey endamál grunnurinn kundi veita lán til, vórðu seinast ásett í kunngerð frá landsstýrinum nr. 125 frá 5. oktober 1988.

Grunnurinn er seinnu árin fyrisitin av nevndini fyri Menningargrunnurinn, dagliga fyrisitingin hefur ligið hjá stjóranum á Menningargrunnurinum og Gjaldstovan hefur havt bókhaldið um hendi. Landsstýrið hefur havt yvireftirlit við grunninum, og lán omanfyri 500 t.kr. skuldu góðkennast av landsstýrinum.

Í 1990 veitti grunnurinn 2,7 mió.kr. í lánnum. Í 1991 og 1992 vórðu ikki veitt nøkur lán úr grunninum. Í sambandi við grannskoðanina av ársroknskapinum fyri 1990, varð gjørt vart við, at í samlaða útláni grunsins uppá 9,2 mió.kr. vóru fleiri debitorar, sum í árávís ikki høvdu goldið rentur og avdráttir, eins og nakrar av ognunum, ið grunnurinn hevði veð í, vóru seldar á tvingilsølu.

Mett var, at fyriskipaða mannagongdin viðvíkjandi lánsjáttanum í flestu førum ikki hevði verið nóg trygg, og í ávísam føri beinleiðis í stríð við reglugerðina, og at tað harumframt eisini kundi hugsast, at virksema grunsins í ein ávísan mun hefur verið til skaða fyri og forða fyri eini menning av tí partinum av hotelvinnuni, ið hevði roynt at hildið sínar skyldur og bygt á eitt meira umhugsað grundarlag. Í hesum sambandi varð víst á, at tað hefur verið ein trupulleiki at lánsveiting, fyrisiting, bókhald og innkrevjing ikki hefur verið á einum stað.

Við heimild í Ll. nr. 33 frá 27. mars 1992 um avtøku av landskassagrunnunum, lýsti landsstýrið 7. oktober 1992 kunngerð um Grunn Ferðavinnunar, sum yvirtók fæ Gistingarhúsgrunsins.

Grunnar viðvíkjandi samferðslumálum

Fram til 1990 er ein stórir partur av nýtisluni á samferðsluøkinum skrásett sum játtan í ymsar grunnar. Fýra teir stórstu grunnarnir eru hesir:

- Havnagerð
- Lendingar
- Flogferðsla
- Berghol- og brúgvagerð

Niðanfyrirstandandi er eitt yvirtilt yvir tað, sum skrásett er í rakstrarroknskapunum fyri árinum 1989-1991. Til sammetingar eru tølini fyri árinum 1986-1988 tikin við:

	1991	1990	1989	1988	1987	1986	(mió.kr.) Íalt
Havnagerð	96,4	73,0	78,0	60,5	42,5	44,0	394,4
Lendingar	24,7	26,0	26,0	25,0	26,4	22,0	150,1
Flogferðsla	1,1	13,0	25,5	13,0	12,0	6,0	70,6
Berghol- og brúgvagerð	30,0	40,0	61,0	58,0	22,0	34,0	245,0
Íalt	<u>152,2</u>	<u>152,0</u>	<u>190,5</u>	<u>156,5</u>	<u>102,9</u>	<u>106,0</u>	<u>860,1</u>

Í grunnunum er henda nýtisla skrásett:

Havnagerð	102,9	85,8	87,7	66,2	50,4	43,8	436,8
Lendingar	24,7	22,4	20,4	22,8	20,9	21,6	132,8
Flogferðsla	1,1	7,3	24,5	36,7	4,1	2,5	76,2
Berghol- og brúgvagerð	30,0	38,3	61,1	117,1	81,9	43,6	372,0
Íalt	<u>158,7</u>	<u>153,8</u>	<u>193,7</u>	<u>242,8</u>	<u>157,3</u>	<u>111,5</u>	<u>1.017,8</u>

Grunnur til Havnagerð 436,8 mió.kr.

Nýtislan úr grunninum kann í hævðusheitinum útgreinast soleiðis:

	(mió.kr.)
- Havnastudningur til kommunur	238,2
- Gamlarætt	96,1
- Skopunar Havn	70,1
- Vegur út á Bø	3,3
- Løn, sjóuppmáting o.a.	<u>29,1</u>
	<u>436,8</u>

Gamlarætt varð liðug í 1993 og tá vórðu íalt nýttar 131 mió.kr. síðani 1987 og til Skopunar Havn uml. 87 mió.kr. Síðani 1980 eru í alt útgoldnar uml. 125 mió.kr. úr Havnagrunninum, í sambandi við havnaútbygging í Skopun.

Grunnur til lendingar 132,8 mió.kr.

Her er so at siga bert talan um útgjalding av studningi til kommunur.

Grunnur til flogferðslu 76,2 mió.kr.

Her er stórsta nýtslan farin til íløgur í sambandi við gerð av hangari, í alt knappar 60 mió.kr. Burtursæð frá smærri ílögum og útreiðslum viðvíkjandi rakstri av tyrlipallum er peningurin úr grunninum nýttur til at rinda tollendurgjald til Statens Luftfarsvæsen av innfluttum tilfari til íløgur og rakstur sambært avtalu við landsstýrið frá 1963.

Hangarurin, ið er fíggaður úr flogferðslugrunninum, verður útleigaður, og ætlanin var at leigan skuldi fara í flogferðslugrunnin; men tað tykist ikki sum nakað leigugjald er kravt inn.

Grunnur til berghol og brúgvagerð 372 mió.kr.

Í hesum tíðarskeiðnum er mesta nýtslan farin til sambandið Lopra - Sumba 121 mió.kr., Kollafjørð - Kaldbak 106 mió.kr. og Kunoy - Haraldsund 69 mió.kr.

Veðhaldsgrunnurinn

Grunnurinn móti tapum av veðhaldum varð avtíkin í 1991. Sambært landskassaroknskapanum 1988-1990 vórðu niðanfyrirstandandi upphæddir skrásettar við ársenda í hesum grunni.

	1988	1989	(mió.kr.) 1990
AKTIV (akkumulerað veðhaldsútlegg, netto)	<u>1988</u>	<u>1989</u>	<u>1990</u>
Skála Skipasmiðja	49,8	127,4	147,1
Vágs Skipasmiðja	5,4	25,1	44,4
Veðhaldsútlegg	<u>464,9</u>	<u>634,5</u>	<u>707,0</u>
Saldo ultimo íalt	<u>520,1</u>	<u>787,0</u>	<u>898,5</u>
PASSIV (játtan - avskrivað veðhaldsútlegg)			
Saldo primo	<u>251,1</u>	<u>503,3</u>	<u>586,9</u>
Játtan á figgjarlógini, § 21	50,0	105,0	80,0
Landskassaavlop 1987	231,4	-	-
Rentur	0,3	0,3	0,2
Avskrivað veðhaldsútlegg	<u>-29,5</u>	<u>-21,7</u>	<u>-58,3</u>
Saldo ultimo íalt	<u>503,3</u>	<u>586,9</u>	<u>608,8</u>
Munur ímillum aktiv og passiv (meirnýtsla)	<u>16,8</u>	<u>200,1</u>	<u>289,7</u>

Munur ímillum aktiv og passiv vísir hvussu nógv er skrásett sum veðhaldsútlegg við ársenda í mun til tað, sum í alt er játtað í grunnin. Tá grunnurinn varð avtíkin í 1990, var akkumuleraða »meirnýtslan« 289,7 mió.kr.

Í sambandi við at grunnurinn varð avtíkin, vórðu akkumuleraðu nettoveðhaldsútleggini uppá 898,5 mió.kr. ultimo 1990 avskrivað roknskaparliga.

Á skjali 3 er eitt yvirlit yvir tey størstu av hesum veðhaldsútleggum og eitt yvirlit yvir tey størstu av teim veðhaldsútleggum uppá 109,5 mió.kr., sum vórðu avskrivað í grunninum í 1988-1990.

Í 1991 vórðu veðhaldsútleggini uppá 167,2 mió.kr. netto skrásett beinleiðis á § 21, og eitt yvirlit yvir tey størstu av hesum veðhaldsútleggum er somuleiðis víst á skjali 3.

Skjal 1

Bruttomeirnýtsla í 1989 í mun til játtan á fíggjarlóg og eykajáttan (játtan frá fíggjarnevndini og lögtingslóg).

Rakstrarstað		Játtan			Nýtsla	Meirnýtsla
Nr.	Heiti	F-lóg	Eykajáttan	Íalt	1.000 kr.	
5207	Rentuútreiðslur	33.000	0	33.000	78.625	45.625
6014	Strandfaraskip Landsins	55.800	0	55.800	63.762	7.962
6033	Bygdaleiðir	23.700	3.408	27.108	32.038	4.930
6572	Stórahús við Áir	400	284	684	725	41
10106	Løgtingið	765	55	820	1.465	645
10158	Løgtingsskrivstovan	1.899	0	1.899	2.711	812
10208	Løgt.tíð. & kunng.savn	420	0	420	457	37
10301	Ekstern grannskoðan	130	0	130	160	30
10505	Landsskattanevndin	101	0	101	105	4
10607	Norðurlandaráð	75	0	75	112	37
11015	Løgmaður og landsstýri	2.980	0	2.980	3.248	268
11205	Uttanríkistæn. í Keypm.	1.151	0	1.151	1.171	20
11359	Almannastovan	15.747	0	15.747	16.299	552
11414	Lestrarstuðul fyrisit. A	750	0	750	1.056	306
11452	Føroya Gjaldstova	12.492	0	12.492	13.433	941
11661	Heilsu- & heimasjúkras.	1.518	0	1.518	1.524	6
11758	Ferða- og dagpeningur	5.000	0	5.000	5.022	22
11851	Umsitingarhús í grunn	0	0	0	700	700
12007	Sjúkrakassar	11.000	0	11.000	11.276	276
12026	Ríkishospitalið	22.800	0	22.800	24.318	1.518
12109	Landssjúkrahúsið	244.151	0	244.151	248.569	4.418
12202	Klaksvíkar sjúkrahús	44.803	0	44.803	45.509	706
12304	Suðuroyar Sjúkrahús	27.080	0	27.080	28.690	1.610
12508	Læknar	1.873	0	1.873	2.000	127
12653	Heimasjúkrasystaskip.	12.490	0	12.490	14.352	1.862
12769	Arbeiðsmed.klinikk	779	0	779	812	33
12907	Sjómenn, læknaváttan	0	0	0	2	2
12907	Gitingarfyríb., upplýs.	265	0	265	357	92
12907	Barnakonur-heilsukann.	280	0	280	467	187
12907	Landsst. at ráða yvir	100	0	100	101	1
13018	Vegir og brýr	116.500	0	116.500	116.530	30
14053	Felagsútr. til skúlaverk.	2.243	0	2.243	2.436	193
14103	Fólkaskúlin	172.500	0	172.500	176.590	4.090
14155	HF-skeiðið í Suðuroy	3.700	0	3.700	4.090	390
14174	Studentaskúlin í Gøtu	12.000	0	12.000	12.008	8
14205	Studentask. & HF-skeið	20.000	0	20.000	21.135	1.135
14307	Føroya Sjómannsskúli	6.525	0	6.525	6.531	6
14409	Klaksvíkar Sjómannsskúli	2.285	0	2.285	2.320	35
14447	Tekniski skúlin í Havn	12.397	56	12.453	13.111	658

Rakstrarstað		Játtan			Nýtsla	Meirnýtsla
Nr.	Heiti	F-lóg	Eykajáttan	Íalt	1.000 kr.	
	Flutt	869.699	3.803	873.502	953.817	80.315
14516	Privatir skúlar	1.000	0	1.000	1.022	22
14618	Studn. til Musikksk.	4.200	1.164	5.364	5.975	611
14901	Studn. til ferð. innanoy.	1.500	0	1.500	1.558	58
14953	Norrøna felagið studn.	225	0	225	229	4
14953	Landsst. at ráða yvir	250	265	515	537	22
15304	Landsskjalasavnið	2.633	0	2.633	2.739	106
15508	Bygdasøvn	2.002	0	2.002	2.928	926
15551	Fiskirannsóknarstovan	6.691	0	6.691	6.723	32
15565	Biofar-prosjektið	264	0	264	295	31
15717	Danm. Geol.undersøg.	658	0	658	716	58
15805	Heilsufrøðil.starvsstov.	5.055	0	5.055	5.317	262
16106	Nautiskt Royndarkamar	25	0	25	31	6
16301	Vaktar-& Bjarg.tæn.	17.313	0	17.313	17.621	308
16904	Trygdargr. veiðimanna	1.080	0	1.080	1.081	1
16904	Limask.í fleirtjóðafel.	418	0	418	490	72
16904	Landsst. at ráða yvir	150	0	150	205	55
17103	Útskipting & matrikul.	7.808	0	7.808	8.106	298
17307	Skógrøktin	1.890	2.500	4.390	4.420	30
18202	Bileftirlitið	1.863	0	1.863	2.350	487
18907	Studn. til meistarar	2.000	0	2.000	3.431	1.431
18907	Furunkulosusm.endurgj.	0	0	0	9	9
18907	Landsst. at ráða yvir	150	1.070	1.220	1.230	10
19042	Andv.vermdin bústovnar	30.516	0	30.516	31.822	1.306
19056	Fólkapensión	195.400	0	195.400	216.535	21.135
19075	Ellisheim	76.500	0	76.500	77.110	610
19089	Vistarheim	5.000	150	5.150	5.626	476
19106	Avlamispensión	75.835	0	75.835	84.480	8.645
19301	Einkjupensión	2.330	0	2.330	4.124	1.794
19403	Vanlig forsorg	45.000	175	45.175	63.924	18.749
19557	Barnaforsorg	16.300	0	16.300	19.908	3.608
19607	Heimahjálparaskipanin	51.000	0	51.000	51.081	81
19695	Dagpeningaskipanin	80.000	0	80.000	94.058	14.058
19683	Barnastyrkur	66.000	0	66.000	75.735	9.735
19697	Ansa eldri heima	10.000	0	10.000	11.874	1.874
19892	Ráðið, vanlukkutrygging	510	0	510	525	15
19904	Rentustudn.húsabygging	1.000	0	1.000	1.428	428
19904	Landsst.at ráða yvir	200	75	275	279	4
19918	Skúlin á Trøðni	16.550	0	16.550	16.706	156
20013	Pensjónsútreiðslur	5.265	0	5.265	8.527	3.262
23203	At leggja í yms. grunnar	0	0	0	77	77
24302	Avdráttir av lánum	4.000	0	4.000	5.493	1.493
		1.608.280	9.202	1.617.482	1.790.142	172.660

Skjal 2

Bruttomeirnýtsla í 1990 í mun til játtan á fíggjarlóg og eykajáttan (játtan frá fíggjarnevndini og lögtingslóg).

Rakstrarstað		Játtan			Nýtsla	Meirnýtsla
Nr.	Heiti	F-lóg	Eykajáttan	Íalt	1.000 kr.	
5207	Rentuútreiðslur	67.000	0	67.000	152.532	85.532
6014	Strandfaraskip landsins	45.800	0	45.800	63.199	17.399
6567	Hvalastøðin við Áir	200	0	200	201	1
10018	Løgtingsmenn	9.297	0	9.297	9.810	513
10158	Løgtingsskrivstovan	2.024	0	2.024	2.507	483
10208	Løgt.tíð. & kunng.savn	420	0	420	580	160
10301	Ekstern grannskoðan	140	0	140	145	5
10505	Landskattanevndin	107	0	107	113	6
10607	Norðurlandaráð	75	0	75	199	124
10714	Meningargr. útnorðurs	45	0	45	46	1
11015	Løgmaður og landsstýri	3.107	0	3.107	3.235	128
11359	Almannastovan	15.045	0	15.045	16.205	1.160
11409	Landskúlafyrisingin	13.000	0	13.000	13.571	571
11447	Føroya Tollstova	13.795	0	13.795	14.455	660
11452	Føroya Gjaldstova	11.935	0	11.935	13.811	1.876
11554	Tolleftirlitið	5.142	456	5.598	5.610	12
11604	Prísráð Føroya	1.354	0	1.354	1.459	105
11661	Heilsu- & heimasj.systr.	1.450	0	1.450	1.503	53
11725	Landsbanki	1.000	0	1.000	1.072	72
11808	Innheitingarútreiðslur	400	0	400	496	96
12007	Sjúkrakassar	13.810	0	13.810	14.015	205
12026	Ríkishospitalið	23.895	0	23.895	24.780	885
12109	Landsjúkrahúsið	207.326	0	207.326	207.649	323
12202	Klaksvíkar sjúkrahús	39.431	0	39.431	40.756	1.325
12304	Suðuroyar sjúkrahús	23.277	0	23.277	23.297	20
12769	Arbeiðsmed.klinikk	779	0	779	817	38
12907	Sjómenn, læknáttan	0	0	0	1	1
12907	Vaccinátiónir	450	0	450	744	294
12907	Gitingarfyrib., upplýs.	265	0	265	374	109
12907	Barnakonur, heilsukann.	403	0	403	465	62
12907	Børn, læknakanningar	450	0	450	469	19
12907	Landsst. at ráða yvir	100	0	100	102	2
14067	Endurgjald til rithøv.	250	0	250	252	2
14103	Fólkaskúlin	168.000	0	168.000	176.092	8.092
14155	HF-skeiðið í Suðuroy	3.600	0	3.600	4.273	673
14169	HF-skeiðið í Klaksvík	2.600	0	2.600	2.622	22
14174	Studentaskúlin í Gøtu	11.700	0	11.700	12.037	337
14205	Stud.sk. & HF-skeiðið	19.600	0	19.600	19.953	353
14307	Føroya Sjómansskúli	6.000	0	6.000	6.333	333

Rakstrarstað		Játtan			Nýtsla	Meimýtsla
Nr.	Heiti	F-lóg	Eykajáttan	Íalt	1.000 kr.	
	Flutt	713.272	456	713.728	835.780	122.052
14409	Klaksvíkar sjómanssk.	2.285	0	2.285	2.407	122
14414	Føroya Maskinskúli	7.396	0	7.396	7.410	14
14447	Tekniski skúli í Havn	12.397	0	12.397	12.722	325
14471	Tekn./handilsskúl.útgærð	1.000	0	1.000	1.307	307
14499	Læraraskúli Føroya	10.500	130	10.630	11.151	521
14516	Privatir skúlar	1.057	0	1.057	1.139	82
14604	Fritíðarundirvísing	7.000	0	7.000	7.241	241
14618	Studningur musikksskúlar	4.500	0	4.500	4.613	113
14953	Viðlíkah. simulatorum	0	320	320	857	537
15304	Landsskjalasavnið	2.276	10	2.286	2.620	334
15508	Bygdasøvn	1.706	434	2.140	2.185	45
15551	Fiskirannsóknarstovan	6.339	0	6.339	6.592	253
15565	Biofar-prosjektið	289	0	289	292	3
15755	Frøðskaparsetur Føroya	12.200	0	12.200	12.257	57
15881	Føroyska málnevndin	250	0	250	251	1
16301	Vaktar-og bjarg.tænastr.	17.313	0	17.313	17.798	485
16403	Royndir innan havbúnað	2.450	0	2.450	2.580	130
16904	Minstaløn til fiskivinn.	434.000	0	434.000	446.422	12.422
16904	Grindir	0	0	0	9	9
16904	Limagj. í fleirtjóðafel.	418	0	418	467	49
16904	Landsst. á ráða yvir	150	0	150	199	49
17015	Djórælæknatænastan	3.100	0	3.100	3.144	44
17103	Útskipting & Matrikul.	6.703	0	6.703	6.929	226
17307	Skógrøktin	1.500	0	1.500	1.534	34
18109	Arbeiðseftirlitið	3.643	0	3.643	3.662	19
18166	Brunaumsjón landsins	500	0	500	512	12
18216	Radioeftirlitið	240	0	240	246	6
18304	Skipaskrá & uppmátning	600	0	600	690	90
18337	Læraráðið	1.109	0	1.109	1.183	74
18907	Studn. til meistara	2.000	0	2.000	3.912	1.912
18907	Ferðaendurgj. lærupláss	200	50	250	261	11
19042	Andv.verndin bústovnar	30.326	1.540	31.866	32.096	230
19056	Fólkapensjón	209.300	0	209.300	228.472	19.172
19089	Vistarheim	5.000	0	5.000	6.076	1.076
19106	Avlámispensjón	82.500	0	82.500	86.495	3.995
19301	Einkjupensjón	2.392	0	2.392	3.621	1.229
19403	Vanlig forsorg	38.000	0	38.000	63.121	25.121
19455	Hjálp eftir § 15	0	0	0	388	388
19557	Barnaforsoarg	16.790	0	16.790	18.240	1.450
19631	Dagstovnar	30.000	0	30.000	43.422	13.422
19659	Dagpeningaskipanin	78.400	0	78.400	87.764	9.364
19892	Vanlukku trygg.ráðið	510	0	510	513	3
19904	Rentust. til húsabygging	1.000	0	1.000	1.591	591

Rakstrarstað		Játtan			Nýtsla	Meirnýtsla
Nr.	Heiti	F-lóg	Eykajáttan	íalt	1.000 kr.	
	Flutt	1.750.611	2.940	1.753.551	1.970.171	216.620
19904	Landsst. at ráða yvir	200	0	200	202	2
19918	Skúlin á Trøðni	14.500	285	14.785	15.795	1.010
20013	Eftirlønarútreiðslur	8.455	0	8.455	9.513	1.058
22104	Val, útreiðslur	100	600	700	861	161
22104	Drotningavitjanin	0	100	100	572	472
23203	Akfars upphøgging	0	0	0	798	798
		1.773.866	3.925	1.777.791	1.997.912	220.121

Yvirlit yvir veðhaldsútleggAkkumulerað nettoveðhaldsútlegg í veðhaldsgrunninum pr. 31.12.1990:

Navn	Skipanavn	Upphædd
Skála Skipasmiðja í kreppu		147,1
Í Garðastovu P/F	O. í Garðastovu	79,3
Giljanes P/F	Giljanes	54,2
Vágs Skipasmiðja í kreppu		44,4
Nordafar A/S		44,0
Drekin P/F	Ó. Gregersen og Svanur	40,8
Vestur P/F	Gullfinnur	38,3
Global Che. Tankers P/F	Cape- og Crest Island	37,8
Traderline P/F	Lýðartindur	31,4
Transmar P/F	Markland og Vínland	24,8
Skála Skipasmiðja P/F		24,0
Havfiskur P/F	Andr. í Hvannas.	23,0
Artic Shellfish P/F	Ango	21,9
Polar P/F	Polarfarið	20,5
Blue North P/F		20,4
Faroe Trader P/F	Faroe Trader	19,0
Dalá P/F	Føroyingur	14,7
Global South / Global Sand P/R	Global South og - Sand	14,6
Samvinnufelagið P/F	Høgifossur	12,4
Bátafisk P/F		11,9
Ranin P/F	Artic Prawn	11,4
Snoddið P/R	Snoddið	11,1
Krúnborg P/F	Háborg	10,4
Grønlandsfelagið L/F		8,2
Samfrost P/F	Neptunus	8,1
I R F		8,0
Telefonverk Føroya Løgtings		7,2
Sólsker P/F	Vestfart	7,0
Sólarris P/F		6,7
Havlot P/F	Havlot	6,2
Joensen & Olsen P/F		5,2
Lýður Lydersen	Ørvur	4,6
Útvarp Føroya		4,6
Klivar P/F		4,2
Atlantic Fish Cold Storage P/F		3,9
at flyta		831,3

Navn	Skipanavn	Upphædd
flutt		831,3
Fleyr P/R	Fleyr	3,8
Kjølur P/F	Kjølur	3,7
Víkavirkið P/F		3,6
Maria P/F	Maria	3,4
Dragasund P/F	Dragasund	3,2
Sólbrún P/R	Sólbrún	3,2
Frá 1/1-83 P/F	Miðhav	3,0
Gáshólmur P/F	Gáshólmur	3,0
Juvel P/F	Juvel	2,2
23. Nov. 1974 P/R	Orion	2,1
Sjónvarp Føroya		2,0
Frostvirkið P/F		1,9
Árni Hansen	Ærnasker	1,9
Leitið P/F	Kvíggjafossur	1,8
Fredrik Olsen	Maria	1,7
Sylvan K. Jacobsen	Dragasund	1,6
Nónhamar P/F	Nónhamar	1,4
Flógvin P/F	Morgunstjørnan	1,1
Glúpur P/F	Vesturstein	1,1
Olvheðin Jacobsen	Vágsbúgvin	1,1
Vágs Skipasmiðja		1,1
Aðrir undir 1 mió.kr.		19,3
Í alt		898,5

Avskrivað veðhaldsútlegg í veðhaldsgrunninum 1988 - 1990:

Navn	Skipanavn	Upphædd
Høvn P/F	Helena	20,9
Chlamys P/F	Faroe Prawn	17,2
Atlantic Trawlers P/F	Reynsatindur	16,5
Slættin P/F	Norðstjørnan	14,8
Stranda Trolarafelag	Roc Amadour	11,6
Fjöldin P/F	Sancy	8,6
Boðanes P/F	Boðanes	8,6
Osberg & Johansen P/F	Klettur	5,0
J. S. Simonsen P/F	Borgin	2,3
Vál P/F	Skálafjall	2,0
Aðrir undir 1 mió.kr.		2,0
Í alt		109,5

Veðhaldsútlegg 1991:

Navn	Skipanavn	Upphædd
Vál P/F	Skálafjall	22,1
Sólarris P/F		17,9
John Dam P/F	Fame	16,4
I R F		15,1
Nordafar P/F		14,9
Blue North P/F		13,5
Frostvirkið P/F		11,6
Víkavirkið P/F		8,8
Hellá P/R	Suðringur	8,7
Trøðhamar P/F	Miðvingur	7,3
Star Salomon P/F		6,1
Dalá P/F	Føroyngur	4,4
Fugltúgván P/F	Fugltúgván	4,2
Faromar P/F		4,1
Vestursøki P/F	Vestursøkin	3,4
Turkíhúsið		3,0
Samvinnufelagið P/F	Høgifossur	3,0
Elias Lervig	Aldubáran	3,0
Atlantic Fish Cold Storage P/F		2,9
Kr. O.F. Niclasen	N. á Selhegggi	2,3
Fiscofar P/F		1,9
Glóðanes P/F	Glóðanes	1,8
Borgin P/F		1,8
Alfons Sigurðsson	Norðklett	1,8
Dalá P/F	Føroyingur	1,7
Varðin P/F	Tróndur í Gøtu	1,5
Tvøroyrar Laksaaling P/F		1,5
Trygdargrunnurin		1,5
Henning Svøðstein	Nevið Reyða	1,5
Vørðan P/F	Rankin	1,2
Skála Skipasmiðja		1,0
Aðrir undir 1 mió.kr.		4,1
Veðhaldsútlegg, brutto		194,0
Inngjöld fyrri gomul veðhaldsútlegg:		
P/R Snoddið	Snoddið	11,2
Telefonverk Føroya Løgtings		7,2
Nónhamar P/F	Nónhamar	1,4
Vestursøki P/F	Vestursøkin	1,0
Aðrir undir 1 mió.kr.		6,0
Veðhaldsútlegg, netto		167,2

16.2. Álit í lögtingsmáli nr. 4/1995
Grannskoðan av almennum roknskapum

LØGTINGSGRANNSKOÐARARNIR

Álit

í

løgtingsmáli nr. 4/1 1995: Grannskoðan av almennum roknskapum.

Uppskot
til
samtyktar

Løgtingið samtykkir at góðkenna roknskapirnar hjá **Landskassanum** fyri fíggarárinu **1989-1991** við niðanfyrirstandandi viðmerkingum.

Frágreiðing frá løgtingsgrannskoðarunum:

Vísandi til løgtingsmál nr. 47/15 1993 lögdu løgtingsgrannskoðararnir við álitin dagfest 20. apríl 1994 roknskapir landskassans fyri fíggarárinu 1989-1991 fyri løgtingið til góðkenningar. Hetta uppskot til samtyktar fekk bert ta einu viðgerðina, m.a. tí at tingið fór heim í sambandi við, at val varð útskrivað, og uppskotið datt tí burtur.

Nývalda løgtingið valdi ikki nýggjar løgtingsgrannskoðarar fyrr enn í mei mánað 1995. Nývaldu løgtingsgrannskoðararnir hava gjøgnumgingið roknskapirnar, álitid frá undanfarnu løgtingsgrannskoðarunum og grannskoðanarfrágreiðingina frá grannskoðanardeild landskassans fyri 1989-1991.

Løgtingsgrannskoðararnir taka undir við tí, ið ført verður fram í álitinum frá undanfarnu lögtingsgrannskoðarunum, og hava tí valt at leggja álitid aftur fyri tingið í so at siga óbroyttum líki, burtursæð frá ávísium dagføringum og seinasta broti í álitinum, har undanfarnu løgtingsgrannskoðararnir mæltu til at áleggja lögmanni at gera eina meting av, í hvønn mun ein møgulig ábyrgd í ávísium málum eigur at staðfestast. Hetta er brotið er strikað vísandi til, at løgtingið tann 1. juni 1995 samtykti uppskot til samtyktar frá rættarnevndini um at seta eina tingnevnd, sum við stóði í teimum málum og hendingum, sum m.a. eru lýstar í lögtings- og landsgrannskoðanarfrágreiðingunum frá 1980 og frameftir, skal geva eina frágreiðing, sum verður lögð fyri løgtingið til stóðutakan.

1. Lógargrundarlag, roknskapar- og fíggjarviðurskipti:

Í frágreiðingini í landsroknskapinum fyri 1991 verður m.a. víst á, at sambært stýrisskipanarlógini skal ársroknskapurin gerast fyri virksemi landskassans. Roknskapurin skal, sambært lóg um grannskoðan av landsins almennu roknskapum, innan 8 mánaðir aftaná, at fíggjarárið er lokið, sendast løgtingsgrannskoðarunum, sum í seinasta lagi 16 mánaðir aftaná vera at gera álit um roknskapin og leggja hann fyri tingið til samtyktar.

Fyri tíðarskeiðið 1989-1991 hava hesar reglur verið galdandi:

Viðvíkjandi inntøkum, útreiðslum og lántøku eru hesar ásetingar í Ll. nr. 1 frá 13. mei 1948 um stýrisskipan Føroya í sermálum:

§ 19: *»Ongin skattur má verða álagdur, broyttur ella avtikin uttan við løgtingslóg. Lán, ið skuldbindur Løgtingið, má ikki verða tikið, og má heldur ikki søla ella onnur latan av hendi av fastognum landsins ella nýtslurætti teirra fara fram uttan samsvarandi løgtingslóg.«*

§ 21: *»Áðrenn fíggjarlóg ella bráðfeingis fíggjarlóg er samtykt á Løgtingi, má skattur ikki verða kravdur.*

Ongin útreiðsla má verða goldin, ið ikki er heimilað í fíggjarlóg, galdandi, tá ið útreiðslan verður ávist, ella í aðrari galdandi heimildarlóg. Tær játtanir, ið eru ásettar í fíggjarlóg ella aðrari heimildarlóg, mega bert verða goldnar í tí fíggjarári, sum fíggjarlógini er galdandi. Tó kann landsstýrið í tíðarskeiði inntil 3 mánaðir, aftan á fíggjarárið er endað ávísa pening, ið er játtaður á fíggjarlógini fyri árið, ið fór.«

Nevnast kann, at fíggjarnevndin í álitinum til fíggjarlógina fyri 1991 vísti til ásettu reglurnar fyri fíggjarárið 1990 og boðaði frá, at fyri játtanirnar til umsitingarrakstrarstøð vóru hesar høvuðsreglur:

»Fyri játtanirnar til umsitingarrakstrarstøð eru eins og fyri fíggjarárið 1990 hesar høvuðsreglur:

1. *Játtanin er ein blokkur til rakstrarstaðið*
2. *Játtaðar ósettar normeringar kunnu ikki setast uttan við loyvi frá landsstýrinum, og treytað av at stovnurin kann halda seg innanfyri samlaðu játtanina til stovnin.*
3. *Ongin nýnormering verður játtað uttan loyvi frá fíggjarnevnd løgtingsins.*
4. *Tað er ábyrgd stovnsleiðaranna at syrgja fyri at givnar játtanir verða hildnar. Um - sum undantøk vegna t.d. broyttar fortreytir - ein játtan ikki kemur at halda, er tað skylda stovnsleiðaranna at siga landsstýrinum frá hesum. Landsstýrið vil so saman við fíggjarnevndini taka neyðug stig.*
5. *Broyting av leigumálum og EDV skipanunum, leasing v.m. kann bert fremjast innan galdandi játtan og við loyvi frá landsstýrinum.«*

Í Ll. nr. 2 frá 13. mei 1948 um umboðsvald Føroya er í § 9 ásett, at:

»Hvør landsstýrismaður hevur yvir fyri Løgtinginum ábyrgd av at røkja tað umboðsvald og ta umsitan, sum teimum er latin upp í hendur, beint og forsvarliga.

Umboðanina av teimum økjum, ið eru undir landsstýrisins ræði, býta landsstýrismenn sín

ámillum.

Lögmaður ávísir allar útreiðslur úr kassa landsins og ansar, at hesar útreiðslur eru ikki størri enn tær játtanir, sum tingið hevur samtykt.»

Við heimild í hesi lóg eru reglur viðvíkjandi ávísing av útreiðslum úr landskassanum ásettar í reglugerð landsstýrisins frá 12. januar 1990.

Tað er ikki í lóggávu ella á annan hátt nærri ásett, hvussu landsroknskapurin skal uppsetast, hvørjir stovnar skulu takast við, og hvørjar upplýsingar skulu vera við, eins og tað heldur ikki eru ásett beinleiðis krøv um reglugerðir og fyriskipanir fyri almennar stovnar, harundir lýsing av uppgávum, endamáli og skrásetingum hesum viðvíkjandi.

Sambært § 12 í Ll. nr. 2 er ta skylda landsstýrisins:

»at ansa, at ongar útreiðslur verða goldnar, sum ikki hava heimild í fíggjarlóg, ið er galdandi, tá ávísan fer fram, ella í aðrari galdandi heimildarlóg. Tær játtanir, sum eru ásettar við fíggjarlóg ella aðrari heimildarlóg, kunnu bert verða goldnar í tí fíggjarári, tá fíggjarlógin er galdandi, eins og yvirflytan frá einum posti til annan ikki kann fara fram uttan greiniliga heimild til hetta í lógini. Landsstýrið hevur tó heimild til í einum tíðarskeiði av inntil 3 mánaðir, aftan á at fíggjarárið er lokið, at ávísa pening, sum er játtaður í fíggjarlógini fyri farna árið.»

Endamálið við grannskoðanini hjá løgtingsgrannskoðaranum er ásett í § 3 í Ll. nr. 16 frá 26. apríl 1965 um grannskoðan av landsins almennu roknskapum.:

»Løgtingsgrannskoðararnir fara ígjøgnum hvørt árs roknskapir og ansa eftir, at allar inntøkur og útreiðslur eru komnar við inn í roknskapin og hereftir, at ongin útreiðsla í landskassaroknskapinum er hildin, sum hevur ikki heimild í fíggjarlóg ella aðrari játtanarlóg.

Løgtingsgrannskoðararnir skulu hava eyguni eftir, at tað hevur verið forsvarliga húsað í fyrisitingini av midlum landsins og virkjum tess.»

Í § 4 er ásett, at:

»fyri beinleikan av tí, sum í roknskapinum stendur, hava løgtingsgrannskoðararnir rætt til at taka vátanir o.t. frá roknskapargrannskoðanini sum nóg gott prógv.»

2. Yvirlit yvir rakstur 1989-1991:

(míó.kr.)

	1989		1990		1991		Eyka F-lóg
	Roknsk.	F-lóg	Roknsk.	F-lóg	Roknsk.	F-lóg	
INNTØKUR:							
§ 1 Skattir	1.281	<i>1.310</i>	1.144	<i>1.220</i>	988	<i>1.050</i>	<i>1.050</i>
§ 2 Toll- og framleiðslugjöld	957	<i>1.108</i>	785	<i>1.003</i>	762	<i>803</i>	<i>768</i>
§ 3 Onnur gjöld	17	<i>12</i>	14	<i>16</i>	4	<i>2</i>	<i>3</i>
§ 4 Inntøkur av spæli	1	<i>1</i>	1	<i>1</i>	1	<i>1</i>	<i>1</i>
§ 5 Rentur & vinningsbýti v.m.	÷ 33	<i>3</i>	÷ 121	<i>÷ 42</i>	÷ 130	<i>÷ 108</i>	<i>÷ 126</i>
§ 6 Landsstovnar	÷ 58	<i>÷ 42</i>	÷ 78	<i>÷ 44</i>	0	<i>22</i>	<i>0</i>
§ 7 Partur av avlopi Danske Tjóðbankans	21	<i>15</i>	0	<i>20</i>	34	<i>20</i>	<i>20</i>
§ 8 Gjöld frá danska statinum	730	<i>749</i>	752	<i>764</i>	771	<i>785</i>	<i>785</i>
§ 9 Ymsar inntøkur	-	-	-	-	3	<i>1</i>	<i>1</i>
Samantaldar inntøkur	2.916	<i>3.156</i>	2.497	<i>2.938</i>	2.433	<i>2.576</i>	<i>2.502</i>
ÚTREIÐSLUR							
§ 10 Løgtingið	16	<i>15</i>	16	<i>16</i>	17	<i>15</i>	<i>16</i>
§ 11 Landsumsitingin	160	<i>157</i>	152	<i>149</i>	169	<i>155</i>	<i>169</i>
§ 12 Heilsumál	411	<i>401</i>	359	<i>354</i>	361	<i>349</i>	<i>356</i>
§ 13 Samferðslumál	317	<i>315</i>	289	<i>267</i>	386	<i>376</i>	<i>383</i>
§ 14 Skúlamál	426	<i>422</i>	391	<i>380</i>	386	<i>378</i>	<i>391</i>
§ 15 Vísind, bókmentir og list	124	<i>123</i>	85	<i>85</i>	59	<i>59</i>	<i>62</i>
§ 16 Fiskivinna, sigling o.t.	601	<i>425</i>	547	<i>536</i>	539	<i>522</i>	<i>526</i>
§ 17 Landbúnaður og matrikulering	53	<i>51</i>	45	<i>45</i>	36	<i>36</i>	<i>36</i>
§ 18 Handil, ídnaður v.m.	52	<i>50</i>	46	<i>43</i>	47	<i>48</i>	<i>48</i>
§ 19 Almannamál v.m.	900	<i>821</i>	853	<i>791</i>	800	<i>806</i>	<i>785</i>
§ 20 Pensjónsútreiðslur	9	<i>5</i>	10	<i>8</i>	11	<i>10</i>	<i>11</i>
§ 21 Effektivar veðhaldsbindingar	105	<i>105</i>	80	<i>80</i>	167	<i>170</i>	<i>170</i>
§ 22 Aðrar og óvissar útreiðslur	6	<i>6</i>	7	<i>6</i>	7	<i>7</i>	<i>7</i>
§ 23 At leggja í ymsar grunnar v.m.	120	<i>146</i>	99	<i>106</i>	0	<i>0</i>	<i>0</i>
§ 24 Burturleggingar til avdráttir av lánum	5	<i>4</i>	0	<i>4</i>	0	<i>0</i>	<i>0</i>
§ 25 Avskrivningar	52	<i>54</i>	37	<i>38</i>	0	<i>0</i>	<i>0</i>
§ 26 Ymsar ognarútreiðslur	-	<i>1</i>	-	<i>1</i>	-	<i>1</i>	<i>1</i>
§ 27 Reguleringskonto	0	<i>50</i>	0	<i>30</i>	20	<i>0</i>	<i>20</i>
Samantaldar útreiðslur	3.357	<i>3.151</i>	3.016	<i>2.939</i>	3.005	<i>2.932</i>	<i>2.981</i>
Rakstrarundirskot	÷ 441	<i>+ 5</i>	÷ 519	<i>÷ 1</i>	÷ 572	<i>÷ 356</i>	<i>÷ 479</i>

3. Yvirlit yvir gongd í fíggjarstöðuni 1989-1991:

Fíggjarstöðan í landskassaroknskapunum til og við 1990 gevur ikki eina greiða og fullfíggjaða mynd m.a. orsakað av, at ein stórir partur av lánnum, innistandandi í peningastovnum, útlánnum, veðhaldsútleggum v.m. vóru skrásett í teim nógvu grunnunum. Ein stórir partur av hesum út-lánnum og veðhaldsútleggum vóru harumframt virðisleys. Vísandi til landskassaroknskapin fyri 1991 varð mettt, at setast skuldu 1,4 mia.kr. av móti tapi av landskassautlánnum, veðhalds-útleggum v.m., og at umleið 200 mió.kr. av skattaeftirstøðunum vóru virðisleysar.

Vísandi til omanfyristandandi ber tí ikki til at gera eitt greitt yvirlit yvir gongdina í fíggjarstöð-uni, so sum hon er uppsett í landskassaroknskapunum áðrenn 1991.

Niðanfyrir er gjørt eitt yvirlit, sum vísir innistandandi og skuld, íroknað grunnar, fyri árin 1987-1991:

	(mió.kr.)				
	<u>1987</u>	<u>1988</u>	<u>1989</u>	<u>1990</u>	<u>1991</u>
Innistandandi (íroknað grunnar)	466	369	366	391	239
Lán (íroknað grunnar og tvungna uppsparing)	<u>÷ 437</u>	<u>÷ 493</u>	<u>÷ 1.018</u>	<u>÷ 1.584</u>	<u>÷ 2.163</u>
Nettoogn/-skuld	<u>+ 29</u>	<u>÷ 124</u>	<u>÷ 652</u>	<u>÷ 1.193</u>	<u>÷ 1.924</u>
Skrásettar veðhaldsskyldur	<u>2.379</u>	<u>2.251</u>	<u>2.186</u>	<u>2.119</u>	<u>1.661</u>

Ultimo 1987 var talan var um eina nettoogn excl. veðhaldsskyldur, sum tá vóru skrásettar til uml. 2,4 mia.kr.

Frá 1987-1991 vaks nettoskuld landskassans til umleið 2 mia.kr., men í hesum tíðarskeiði minkaðu veðhaldsskyldur landskassans við umleið 0,7 mia.kr., vegna tess, at landskassin í hesum tíðarskeiði hevur útgoldið munandi upphæddir, av tí at veðhald gjørdust effektiv.

Nevnast skal tó, at skrásettu veðhaldsskyldur landskassans í stóran mun ikki hava verið eftir-farandi øll árin. Frá tí at tilsogn um veðhald varð givin, og til landsstýrið undirskrivaði árit um landskassaveðhald á skuldarbrøvini, gingu ofta fleiri ár, og í fleiri førum fekk gjaldstovan tá ikki boð um at skráseta veittu veðhaldini í veðhaldsyvirlitið.

Mett verður, at avtøkan av grunnunum, virðismetingin av aktivum og uppsetingin av fíggjar-stöðuni í landskassaroknskapunum fyri 1991 við notum og viðmerkingum geva roknskap-arlesarum eina greiðari og meira fullfíggjaða mynd av fíggjarstöðuni í mun til undanfarin ár.

4. Seinasta álit løgtingsgrannskoðaranna:

Í sambandi við at landskassaroknskapirnir fyri 1985-1988 vórðu lagdir fyri løgtingið til

góðkenningar, samtykti lögtingið 22. desember 1992 uppskot til samtyktar frá lögtingsgrannskoðarunum dagfest 9. apríl 1992 við hesum viðmerkingum:

1. *Lögtingsgrannskoðararnir ásanna, at teir sjálvir ikki hava verið nóg aktivir á grannskoðanarøkinum seinastu árinu, og áttu at fylgt tí arbeiðnum betri upp, ið gjørt varð. Tískil lá nógv arbeiði hjá nevdini niðurfyri.*

Í 1992 heitti fíggarnevndin á lögtingsgrannskoðararnar um at viðgera eina umskipan av grannskoðanini av teim almennu roknskapunum og lata formansskapi lögtingsins álit.

Í mars 1993 lótu lögtingsgrannskoðararnir formansskapi lögtingsins álit viðvíkjandi grannskoðanini av tí almenna virkseminum. Mælt varð til at umskipa grannskoðanina við lóg, við tí tilsvarendi danska lógargrundarlagnum sum fyrimynd.

Formansskapurin legði lógaruppskotini fyri tingið, og vórðu tey beind í fíggarnevndina. Av tí at lögtingsval varð útskrivað, eru lógaruppskotini síðani burturdottin. Nývaldu lögtingsgrannskoðararnir vilja reisa spurningin av nýggjum í hesi tingsetu.

2. *Átalað varð, at øll sitandi landsstýri síðani fíggarárið 1982/83 ikki hava yvirhildið grein 21 í stýrisskipanarlógini, og ikki tikið stig til at fáa hesi viðurskipti í rættlag, hóast nógvar átalur og áheitanir. Eisini varð átalað, at landsstýrið í nógvum førum als ikki svarar fyrispurningum ella tekur sær tykni av viðmerkingum og áheitanum frá roknskapargrannskoðanini og frá lögtingsgrannskoðarunum og harvið eisini frá lögtinginum.*
3. *Fegnast varð um tey stig, sum eru tikin til at bøta um mannagongdina viðvíkjandi fíggarviðurskiptunum, so sum gerð av eykafíggarlóg í 1991, avtøka av teim flestu landskassagrúnnunum og lóg nr. 116 frá 20. desember 1991 um heimild til lán/nýtslu (lögtingsmál nr. 39/1991).*
4. *Átalað varð, at landsstýrið ikki hevði sýnt neyðugt fíggarligt umhugsni viðvíkjandi útláns- og veðhaldsvirksemi landsins. Í alt ov stóran mun hevði landsstýrið umsitid givin lán og veðhald uttan at fylgja nóg væl við og taka neyðug stig móttvegis lántakarum, ið ikki halda sínar skyldur. Hetta hevur munandi økt um landskassans tap og viðført stórar meirrentur og verið til skaða fyri og forðað eini menning av tí partinum av vinnuni, ið hevur roynt at hildið sínar skyldur og bygt á eitt umhugsað grundarlag.*
5. *Lögtingsgrannskoðararnir mettu, at ein stórir partur av aktivunum, ið stóðu í landskassaroknskapunum, einki virði høvdu, og áløgdu landsstýrinum at taka stig til eina upprudding á hesum øki.*

Lögtingsgrannskoðararnir fegnast um, at landsstýrið í 1992 tók stig til eina virðismeting av hesum aktivum, og at úrslitið er tikið við í landskassaroknskapin fyri 1991.

6. *Viðvíkjandi landskassaroknskapinum varð álagt landsstýrinum at áseta grundleggjandi roknskaparprinsippir á týðandi økjum, so sum avskrivningar/avsetingar móti tapi, virðismeting, veðhaldsskyldur, kurstap/vinning, bólking av status o.s.fr., og at hetta verður gjørt í samband við, at tað eisini verða ásettar nærri reglur fyri uppsetan av ársroknskapi hjá teim almennu stovnunum/grúnnunum.*

Løgtingsgrannskoðararnir fegnast um, at landsstýrið í 1993 legði fram uppskot um lóg um landsins almenna roknskaparhald v.m., sum nú er samtykt við gildi frá 1. januar 1995. Men lógin er bert 1. stig í hesum arbeiði.

Sambært § 3 í lógini skal landsstýrið áseta reglur um roknskaparhald landsins. Í hesum sambandi kann landsstýrið umframt at áseta krøv um trygd og skipað viðurskifti innan roknskaparøkið, áseta krøv um útvegan av upplýsingum til nýtslu í sambandi við búskaparlíga ráðlegging, stýring og eftirlit. Hóast lógin kom í gildi 1. januar 1995, eru enn ongar reglur ásettar.

Sambært § 5 í lógini er álagt almennum stovnum v.m. at gera eina reglugerð um roknskaparhaldið, og skal henda reglugerð gerast samsvarandi reglum, sum verða ásettar av landsstýrinum. Heldur ikki hesar reglur eru ásettar.

Løgtingsgrannskoðararnir meta tað vera sera óheppið, at tílíkar grundleggjandi roknskaparreglur ikki eru ásettar.

Í hesum sambandi kann eisini vísað á, at reglugerð landsstýrisins frá 12. januar 1990 um útgjaldingar úr landskassanum er gjørd sambært løgtingslóg nr. 2 frá 13. mei 1948 um umboðsvald Føroya. Henda lóg fór í gildi ólavssøkjudag 1995, tá nýggja stýrisskipanarlógin fekk gildi.

7. *Mælt varð landsstýrinum til sum skjótast at taka stig til ein samskipaðan edv-politikk, har hugsað verður fleiri ár fram, og at støða í tí sambandinum verður tikin til, hvussu framtíðar roknskaparhald og fíggarstýring eigur at skipast, og hvussu bygnaðurin skal broytast.*

Løgtingsgrannskoðararnir fegnast um, at landsstýrið hevur tikið stig til ein samskipaðan edv-politikk. Nógv kanningararbeiði er gjørt á hesum trupla øki, peningur er seinastu árin játtaður til eina nýggja fíggarstýringarskipan, og nógv orka verður nú nýtt til at bøta um hesi viðurskifti.

8. *Mælt varð landsstýrinum til at endurskoða og broyta kunngerðina um tollkreditt, so tapini á hesum øki framyvir gerast minni. Í hesum sambandi varð mælt til, at heimild varð givin til at nokta at útflýggja vørur, fyrr enn gjaldkomin skuld til tollvaldið er goldin. Í sambandi við komandi MVG-skipan varð mælt til stórt varsemi og umhugsni viðvíkjandi kreditti og innkrevjing.*

Hóast fleiri áheitanir, er kunngerðin um tollkreditt/innflutningsmvg-kreditt framvegis óbroytt.

5. Roknskapargrannskoðanin/viðmerkingar:

Løgtingsgrannskoðararnir hava gjøgnumgingið grannskoðanarfrágreiðingina frá Grannskoðanardeild Landskassans og løgtingsins statsautoriseraða grannskoðara fyri 1989-1991, og er henda viðløgð sum fylgiskjal til hetta løgtingsmál. Í sambandi við at løgtingsgrannskoðararnir ikki áður hava fingið serligar frágreiðingar um gjøgnumgongd av veittum veðhaldum/veðhaldsútleggum, heittu løgtingsgrannskoðararnir á grannskoðanina um at leggja

serligan dent á at grannskoða hetta øki, umframst serlán og upphøggingarstuðul.

Niðanfyrirstandandi verður í stuttum tikið samanum viðmerkingarnar frá roknskapargrannskoðanini:

1. Meirnýtsla
2. Skúlamál
3. Upphøggingarstuðul
4. Serlán
5. Almannamál
6. Lóg nr. 13/1967 um veðhald fyri prioritetslánum
7. Veðhald-/veðhaldsútlegg fyri lánum til fiskiskíp
8. Veðhald fyri lánum til flakavirkir
9. Veðhald fyri lánum til onnur virkir
10. Veðhald fyri lánum til kommunur
11. Veðhald fyri láni til P/F Atlantic Airways
12. Veðhald fyri lánum til IRF
13. Innkrevjing
14. Búskaparráðið
15. Ymsir grunnar

1. Meirnýtsla:

Viðvíkjandi fíggarárunum 1989 og 1990

Sambært fíggarløgtingslógini fyri **1989** varð mettt, at talan fór at verða um eitt rakstraryvirskot uppá 5,7 mió.kr., men sambært landskassaroknskapinum gjørdist undirskotið 441 mió.kr., ein munur uppá 446 mió.kr.

Inntøkurnar vórðu 240 mió.kr. lægri enn mettt.

Útreiðslurnar vórðu 206 mió.kr. lægri enn mettt. § 21, effektivar veðhaldsbindingar, vísir eina nýtslu uppá 105 mió.kr., men skrásettu nettoveðhaldsútreiðslurnar í veðhaldsgrunninum vórðu 288 mió.kr., 183 mió.kr. lægri enn fíggarlóg/rakstrarroknskapurin vísir.

Sambært fíggarløgtingslógini fyri **1990** varð mettt, at talan fór at verða um eitt rakstrarundirskot uppá 0,6 mió.kr., men sambært landskassaroknskapinum gjørdist undirskotið 519 mió.kr.

Inntøkurnar vórðu 441 mió.kr. lægri enn mettt.

Útreiðslurnar vórðu 77 mió.kr. lægri enn mettt. § 21, effektivar veðhaldsbindingar, vísir eina nýtslu uppá 80 mió.kr., men skrásettu nettoveðhaldsútreiðslurnar í veðhaldsgrunninum vórðu 170 mió.kr., 90 mió.kr. lægri enn fíggarlóg/rakstrarroknskapurin vísir.

Um meirnýtlan á § 21 verður tikin við, so er samlaða rakstrarundirskotið í fíggarárunum 1989 og 1990 góðar 1,2 mia.kr. í mun til fíggarløgtingslógimar hesi bæði árin, sum so at siga javnvigaðu, tá tær vórðu samtyktar.

Í mun til árinu frammanundan er meirnýtslan sum heild í 1989 og 1990 í teim nógvu grunninum ikki so stór, burtursæð frá veðhaldsgrunninum, har meirnýtslan var 273 mió.kr.

Ikki allar eykajáttanir eru skrásettar í landskassaroknskapinum. Grannskoðanin hevur gjøgnumgingið gerðabøkurnar hjá fíggjarnevndini og tær lógir í fíggjarárinum, sum viðvíkja eykajáttanum.

Í grannskoðanarfrágreiðingini er eitt yvirlit yvir bruttomeirnýtsluna í 1989 og 1990 í mun til játtan á fíggjarlóg og eykajáttanir frá fíggjarnevndini ella sambært løgtingslógum fyri tey einstøku rakstrarstøðini. Fyri bæði fíggjarárinu er talan um eina bruttomeirnýtslu uppá uml. 400 mió.kr. í alt.

Tær størstu meirnýtslurnar hesi bæði árinu eru á hesum økjum:

	<i>(mió.kr.)</i>
- Almannamál	160
- Rentuútreiðslur	131
- Strandferðslan (fekk »eykajáttan« í 1991)	25
- Skúlamál	19
- Heilsumál	14

Viðvíkjandi skúlamálum kann nevast, at tað sum er skrásett sum nýtsla hjá teim teknisku skúlunum ikki er tað, sum er brúkt sambært ársroknskapinum hjá skúlunum tey einstøku árinu.

Játtanarviðurskiftini á fiskivinnuøkinum eru nærri lýst í álitinum frá løgtingsgrannskoðaranum dagfest 16. februar 1994 um roknskapin hjá Lønjavningar- og Ráfiskagrunninum.

Viðvíkjandi fíggjarárinum 1991

Í 1991 verða játtanarviðurskiftini munandi broytt, flestu landskassagrunnarnir vórðu avtiknir og ein eykafíggjarlóg varð samtykt fyri 1991.

Viðvíkjandi meir-/minninytslu samanborið við játtan kann tí vísast til roknskapin fyri 1991, har roknskapartølini eru sett upp í mun til játtanirnar á eykafíggjarlógini fyri 1991.

Samlaðu inntøkurnar gjørdust 69 mió.kr. minni enn mett og útreiðslurnar 24 mió.kr. størri, netto.

Í mun til árinu frammanundan eru frávikini í 1991 munandi minni. Tær størstu meirnýtslurnar viðvíkja almannamálum, fiskivinnu og sjúkrahúsverkinum.

Í sambandi við at landskassagrunnarnir vórðu avtiknir kann nevast sum víst í landskassarokn-skapinum fyri 1991, at fram til 1990 høvdu hesir 4 grunnar havt ta størstu meimýtsluna:

	(mió.kr.)
- Grunnur móti tapum av lánum og veðhaldum	290
- Grunnur til fiskiskipaupphøgging	48
- Grunnur til berghol og brúgvagerð	34
- Grunnur til sjúkrahúsbygging	13

2. Skúlamál:

Viðvíkjandi **fólkaskúlanum** verður mett, at skipanin, sum nýtt verður at stýra fíggarviðurskift-um fólkaskúlans, tykist vera væl umsitin. Mælt verður til at gjørdur verður ein samanskrivaður lønarsáttmáli. Gjørt verður vart við, at stórir vandi er fyri, at vanligt viðlíkahald av skúlanum í ávísam førum verður spart burtur, og hetta kann hava við sær munandi størri útreiðslur seinni. Somuleiðis tykist nógv spart uppá undirvísingartilfar, sum eisini er ein kommunal uppgáva.

Viðvíkjandi **Suðuroyar HF-skeið v.m.** verður víst á, at í skúlaárinum 1991-92 var talan um sera nógvur yvirtímar. Eins og viðvíkjandi **Fiskivinnuskúlanum í Vestmanna og Føroya Sjómannsskúla** varð mælt landsskúlafyrisitingini til at taka stig til at avklára ymsar smærri spurningar viðvíkjandi m.a. lønar-/og sáttmálaviðurskiftum, sum reistir vórðu.

3. Upphøggingarstuðul:

Upphøggingarstuðulin, sum varð veittur eftir reglugerð nr. 27 frá 3. mei 1988, var uppá 92 mió.kr. til 22 skip. Víst verður á, at henda skipan var sera trupul at umsita, og at stuðulin í fleiri førum ikki varð veittur í tráð við reglugerðina. Fleiri av teimum skipum, ið fingur upphøgging-arstuðul, vóru ella vóru um at verða lögð av fíggarligum og øðrum orsökum, og fiskiskapurin hevur m.a. tí í fleiri førum ikki verið tann heilt stóri, og upphøggingarstuðulin til fleiri av hesum skipum kostaði tí serliga nógv í mun til skip, ið høvdu verið í vanligum rakstri. Endamálið hjá landsstýrinum hevur tí helst verið at fáa aftur fiskiloyvi heldur enn at minka um veiðutrýstið í fyrstu atløgu.

Upphøggingarstuðul samb. lögtingslóg nr. 46 frá 30. mars 1990 varð veittur til 33 skip, sum fingur útgoldið íalt uml. 182 mió.kr. eftir hesi lóg. Henda upphøggingarskipan var munandi lættari at umsita, eftirsum stuðul varð veittur í mun til, hvussu nógv skipini høvdu fiskað seinastu árin. Grannskoðanin hevur uttan stórvegis viðmerkingar gjøgnumgingið nakrar av hesum útrokningum.

4. Serlán:

Lögtingslóg nr. 41 frá 21. mei 1988 um lán/serlán til fiskifør heimilar landsstýrinum saman við Fíggarnevndini at nýta upp til 150 mió.kr. til at bøta um rakstrargrundarlagið hjá fiskiførum. 67 skip fingur í tíðarskeiðinum 1988-91 útgoldið íalt 125 mió.kr.

Sambært kunngerð nr. 48 frá 26. mei 1988 eru nærri treytir settar fyri lánsveiting eftir hesi lóg.

Sambært kunngerðini ger landsumsitingin tilmæli viðvíkjandi innkomnum umsóknum, og kann hon taka sær serkøna hjálp í viðgerðini. Til at málsviðgera serláníni varð sett ein serlig nevnd við umboðum frá fiskivinnuumsitingini, Lønjavningar- og Ídnaðargrunninum og P/F Føroya Banka.

Endamálið við grannskoðanini hevur verið at meta um, í hvønn mun lánini eru veitt til tað endamál og eftir teimum treytum, ið ásettar eru í lógini og í kunngerðini. 15 skip eru tilvildarliga vald út, og fyri hvørt skip er kannað eftir, um treytirnar fyri at fáa lán sambært lógini um serlán og kunngerðini eru uppfyltar.

Ein treyt í kunngerðini er, at umsøkjarin skal geva gjølligar upplýsingar um, hvussu raksturin kann gerast lønandi. Hesar upplýsingar eru bert í helmingunum av sakunum. Annars eru viðlagdar rakstrarætlanir, sum flestar eru uppsettar av grannskoðarum. Ivi kann vera um, hvussu realistiskt hesar eru uppsettar. Dømi eru tví- og trifalding av søluni við støðugum ella minkandi útreiðslum hóast økta veiðu.

Upplýst er, at serlánsnevndin ikki legði dent á hesar upplýsingar, sum teir mettu onki virði høvdu.

Har talan er um partafeløg, er ein treyt, at eginpeningurin skal hækkað við 10% av tí peningi, ið veittur verður sum serlán. Viðvíkjandi partsreiðaríum og í øðrum førum verður kravt, at eginpeningurin verður hækkaður við 20% av veitta láninum.

Tá talan er um partafeløg, er kravd vátan frá umsøkjara ella banka um, at eginpeningurin er hækkaður, ella at banki vátar, at viðkomandi felag hevur inngoldið eina ávísa upphædd á bók í bankanum. Í fleiri førum er samsvarandi hækkan av partapeningi ikki síðani skrásett sambært partafelagskránni. Tá talan er um partsreiðarí e.l. er í tveimum førum inngoldið 10% ístaðin fyri 20%.

Fleiri av skipunum vóru sera illa fyri fíggarliga við stórari lánibyrd. Hóast ongar avskrivningar vóru gjørdar, var í nærum øllum førum talan um negativa eginogn umframt stóra gjaldkomna skuld. Men bert í einum føri er í roknskapinum tikið fyrivarni fyri framhaldandi rakstri.

Ein treyt í kunngerðini er, at grundarlag skal vera fyri at halda, at farið, við tí serláníni sum verður veitt, verður ført fyri at bera seg fíggarliga. Við at gjøgnumganga roknskapartilfarið hjá skipunum sæst, at fleiri av hesum longu tá neyvan høvdu nakran møguleika fyri at bera seg fíggarliga, hóast hesi fingur serlán, og í tveimum førum hevur serlánsnevndin viðmælt umsóknir, sum Búskaparráðið stutt áðrenn hevði mælt frá at veita kreppulán/veðhald við tí grundgeving, at tað ikki var nakar møguleiki fyri at fáa skipini at bera seg fíggarliga.

Við at kanna heildartilmælini sæst, at nøkur skip hava fingið útgoldið serlán, hóast serlánsnevndin hevur gjørt vart við, at »ongin vón« er fyri framhaldandi rakstri.

Nevnast kann, at í fíggarnevndini var ynski um eisini at fáa øll tey mál, har tað var mett, »at ongin vón er fyri viðkomandi skipi«. Biðið varð seinni um, at øll mál viðvíkjandi serlánunum komu fram til fíggarnevndina, so nevndin kundi fáa trygd fyri eins viðgerð, og fíggarnevndin játtaði síðani serlán til fleiri skip »uttan vón«.

5. Almennamál:

Ein av hævudsníðurstøðunum í grannskoðanarfrágreiðingunum fyri 1990 og 1991 fyri tann partin av almannaútreiðslunum, har talan er um ríkisendurgjald, er, at arbeiðsorkan bæði í landsstýrinum og á Almennastovuni hevur verið ov lítil, og at ein stórir partur av trupulleikunum á almannaøkinum óivað standast av hesum.

Í grannskoðanarfrágreiðingunum verður víst á, at grannskoðanin síðani heimastýrið yvirtók umsitingina av almennamálum ikki hevur verið nøktandi, og at ein partur av trupulleikunum standast av, at danskir og føroyskir myndugleikar m.a. av hesi orsök ikki hava havt nóg gott innlit í umsitingina av hesum øki.

Mett verður, at hævudstrupulleikin viðvíkjandi lógargrundarlagnum er, at skiftandi landsstýri ikki í nóg stóran mun hava tikið stig til neyðugar dagfóringar av almennalóggávuni og m.a. ikki tikið stig til neyðuga samskipan við aðra lóggávu, harundir skatta- og skrásetingarlóggávu, og at Almennastovan tí hevur verið noydd at umsita út frá einum lógargrundarlagi, sum á nøkrum økjum ikki hevur verið tíðarhóskandi og á øðrum økjum í veruleikanum ógjørligt at umsita.

Sum frá er liðið, er á fleiri økjum vorðin alt størri munur millum lógarorðing og praksis. Viðmerkjast skal tó, at Almennastovan, tá mett hevur verið at innihaldið í galdandi lóggávu hevur verið ógreitt, í summum førum hevur nýtt danskan praksis (t.d. bítandsloven) vegleiðandi, og hevur Sosialmálaráðið í flestu av hesum førum eftirfylgjandi góðkent hetta. Henda støðan tykist tó heldur ósambærilig við endamálið hjá lögtinginum við at yvirtaka umsitingina.

Ein meginregla í verandi almennalóggávu er, at ognar- og inntøkuviðurskifti hjá viðskiftafólki eru avgerandi fyri støddina av almennaveitingunum.

Í eini frágreiðing frá Toll- og Skattstovu Føroya í oktober 1993 um kanning av ognaruppgerðini verður sagt frá, at gongdin viðvíkjandi ognaruppgerðum hevur verið tann, at sum frá leið vórðu tað minni enn helvtin av skattaborgarunum, ið sendu ognaruppgerðir inn, og at líkningarráðið í 1989 avgjórði frá 1990 at rokna at krevja allar ognaruppgerðir inn. Við stóði í eini kanning í juni 1992 av 762 ognaruppgerðum, tilvildarlíga valdar út, varð mett, at upplýsingar um innistandandi og skuld, sum Toll- og Skattstova Føroya fær frá peningastovnum, eru alt ov ófullfíggaðir til, at stovnurin kann grunda sítt arbeiði á teir. Eisini noyðist stovnurin at taka fyrivarni fyri rættleikanum av teim ognarupplýsingum, stovnurin veitir Almennastovuni.

Nevnast kann í hesum sambandi, at ein arbeiðsbólkur, ið landsstýrið í september 1993 setti at endurskoða og gera tilmæli viðvíkjandi tillaging av ognar- og inntøkuupplýsingunum í skatta- og almennalóggávuni, í eini frágreiðing frá november 1993 vísti á so nógvar ivasurningar, at arbeiðsbólkurin skeyt upp, at seta ein annan skjóttarbeiðandi arbeiðsbólk at halda fram við hesum arbeiði, og at koma við uppskoti um broytingar í pensjónslógunum sum heild, við tí endamáli at fáa eina einfalda og nútímans pensjónslóggávu, sum kann umsitast við verandi starvsfólkatali. Grundgevingarnar fyri hesum vóru m.a., at lógirnar í verandi líki eru truplar, og í summum førum nærur ómøguligar at umsita. Hetta kemst av, at tær 1) eru gamlar (frá 50-árunum) og tí ikki í øllum førum hóska til samfelagið í dag, 2) ongantíð hava verið fyri grundleggjandi endurskoðan, og 3) tíðum bert eru broyttar smávegis. Úrslitið er,

at sosialu lógirnar ekki longur eru samhangandi, hvørki sínámillum ella við aðrar lógir, eitt nú skattalógina. Somuleiðis varð heitt á landsstýrið um at taka stöðu til ávísar grundleggjandi aðalreglur og endamál við eini nýggjari lóggávu.

Í grannskoðanarfrágreiðingunum fyri 1990 og 1991 varð mælt til eitt greiðari uppgávubýti millum landsstýrið og Almanastovuna. Í sambandi við yvirtøkuna av umsitingini varð í kunngerð nr. 5 frá 25. mars 1975 ásett, at Almanastovan skuldi hava tær uppgávur um hendi, sum vóru lagdar til »landsstyrets socialforvaltning«. Tað vil fyrst og fremst siga uppgávur í mun til viðskiftafólkið. Ásett varð, at aðrar uppgávur kunnu leggjast til Almanastovuna við lóg, lögtingslóg ella avgerð frá landsstýrinum, og at landsstýrið kann gera reglur fyri virkseinum hjá Almanastovuni. Slíkar reglur eru ekki gjørdar, og tí er ikki greitt, í hvønn mun Almanastovan skal hava aðrar meira yvirordnaðar uppgávur (í sambandi við ráðlegging, fyrireiking av lóggávu v.m.). Tað má metast, at partur av teim umsitingarligu trupulleikum standast av tí ógreiða uppbyti millum landsstýrið og Almanastovuna, og t.d. var hetta ógreiða uppgávu- og ábyrgdarbýti helst ein av orsökunum til trupulleikarnar við at halda tær avtalur, ið vórðu gjørdar við Sosialmálaráðið. Mælt er landsstýrinum til at greiða hesi viðurskifti, áðrenn støða verður tikin til broytingar í bygnaðinum á Almanastovuni.

6. Lóg nr. 13/1967 um veðhald fyri prioritetslánnum:

Í sambandi við gjøgnumgongd av veðhaldum fyri prioritetslánnum til fiskiskip, har tilsøgn um veðhald eru givin áðrenn lóg nr. 102/1988 kom í gildi í august 1988, verður í teimum førum, har víst verður á lógarheimild, víst til lóg nr. 13/1967:

§ 1 Landsstýrinum er heimilt saman við figgjarnavndini landskassans vegna at ganga í veð fyri prioritetslánnum til nýbygd fiskiskip. Hetta veðhald má tilsamans ikki fara uppum 50 mió.kr.

§ 2 Henda lóg kemur í gildi beinan vegin og verður at endurskoða í lögtingssetuni 1969.

Í einum notati dagfest 7. januar 1982, sum fyrrverandi skrivstovustjórin í landsstýrinum hevur gjørt viðvíkjandi innheintan av peningakrøvum landskassans í sambandi við fiskiskip, stendur viðvíkjandi veðhaldum fyri prioritetslánnum í nýbygdum fiskiskipum, Ll. nr. 13/1967:

»Einki mark er í lógini sett fyri einkulta lánið og heldur ikki krav um, hvussu tað skal tryggjast. Vanliga markið í praksis er, at hámarkið er 14% av metingarvirðinum, og at lánið, ið veðhildið verður fyri, hevur prioritet í skipinum innanfyri 70% av virðinum. (Lógin eigur at endurnýggjast, hon hevur eitt (akkumulerað?) mark uppá 50 mió.kr. og skuldi endurskoðast í tingsetuni 1969). Lógin er serliga nýtt við skipabygging í Noregi«.

Nevnast kann, at givnar tilsøgnir í 1982/83 um veðhald fyri prioritetslánnum (oftast 25% í hesum tíðarskeiði), einsamallar vóru nóg stórar til at ná markið í lógini, til dømis »fykti« bara tað eina skipið nærum 50% av markinum.

Í einum øðrum notati dagfest 9. mars 1987, sum fyrrverandi skrivstovustjórin í landsstýrinum hevur gjørt um hetta mál, í sambandi við at aðrir lögfrøðingar í landsstýrinum høvdu gjørt vart við, at ongin lógarheimild var at veita veðhald fyri prioritetslánnum, stendur m.a.:

»Nú kann sigast, at 1967-lógin er galdandi enn, tað man tó vera meira enn ivasamt og sjálvt um so skuldi verið, er farið upp um markið 50 mió.kr. ikki bert eina ferð, men fleiri ferðir. Hóast hesa tørvandi heimild, hava bæði landsstýrið og fíggarnevnd játtað veðhald fyri prioritetislánnum og veðhaldsumsóknir til nýbyggingar liggja fyri.

Mælt verður tí til at fáa veðhaldsheimildina endurnýggjaða.«

Tað er ilt at meta um í hvønn mun og á hvønn hátt heimildarspurningurin viðvíkjandi lóg nr. 13/1967 er viðgjørdur áðrenn 1987.

Í 1987 vórðu stig tikin til nýggja lóggávu viðvíkjandi prioritetislánnum til fiskiskip, og legði landsstýrið fram uppskot hesum viðvíkjandi í mars 1988 (lóg nr. 102/1988).

Vísandi til omanfyrirstandandi áttu stig óivað at verið tikin til at endurnýggja Ll. nr. 13/1967 longu í 1982, og ilt er at meta um, hví so nógv ár gingu áðrenn nýggj lógarheimild varð samtykt, og í hvønn mun landsstýrið síðani 1982 visti ella átti at vitað, at heimildin í Ll. nr. 13/1967 var uppbrúkt. Somuleiðis er ilt at meta um, í hvønn mun fíggarnevndin er ella átti at verið kunnað av landsstýrinum um henda heimildarspurning, vísandi til tað sum er ført fram av fyrrverandi skrivstovustjóra á landsskrivstovuni.

Øll veðhald fyri prioritetislánnum til fiskiskip, ið eru gjøgnumgingin, eru samtykt av Fíggarnevnd Føroya Løgtings.

7. Veðhald-/veðhaldsútlegg fyri lánnum til fiskiskip:

12 av veðhaldunum/veðhaldsútleggnum viðvíkjandi fiskiskipum eru gjøgnumgingin, talan er um nøkur av teim størstu, og nøkur ið eru tilvildarliga vald út.

Viðvíkjandi veðhaldum fyri lánnum til fiskiskip, stuðulslán v.m. kann nevast, at tá ræður um nýbygging, eru flest allar tilsøgnir upprunaliga givnar av landsstýrinum/fíggarnevndini áðrenn 1987

Síðani eru fleiri av hesum veðhaldum og lánnum hækkað, vísandi til at byggiprísurin bleiv hægri enn fyrst mett.

Umstøðurnar í sambandi við trý tey størstu veðhaldsútleggini eru meira nágreiniliga lýstar:

- bygginummar 53 á Skála Skipasmiðju
- bygginummar 46 á Skála Skipasmiðju
- Reysatindur/Olaf í Garðastovu

og harumframt er nærri greitt frá, tá veðhald v.m. vórðu veitt í sambandi við bygging av Stígarkletti og Hádegiskletti. Hini skipini verða viðgjørd undir einum.

Nevnast kann, at veðhaldsútlegg vegna bygginr. 53 og nr. 46 v.m. á Skála Skipasmiðju, eru skrásett soleiðis:

	BRUTTO	(mió.kr.) NETTO
Bygginummar 53.....	144	59
Felagsútreiðslur	22	15
Bygginummar 46.....	98	71
Íalt	<u>264</u>	<u>145</u>

- **Bygginr. 53 á Skála Skipasmiðju:**

Nettóútlegg/tap landskassans viðvíkjandi bygginr. 53 kann uppsetast soleiðis:

	(mió.kr.)
Bruttoútlegg pr. ultimo 1991	144
Inngoldið frá Realinum	÷9
Inngoldið frá Danmarks Skibskreditfond	÷57
Vanligt stuðulslán	÷10
»Eyka« stuðulslán	<u>÷9</u>
Veðhaldsútlegg/netto	<u>59</u>

Við útgangsstøði í teim útreiðslum, ið beinleiðis eru bókaðar á bygginr. 53, sammett við tað, ið er útgoldið av byggiláni, kann tap landskassans nærri útgreinast soleiðis:

	(mió.kr.)
Partur av byggiláni, brúkt til annað endamál	38
Tap við sølu (munur ímillum söluprís og skrásettan kostprís)	9
Rentur, byggilán	<u>12</u>
Veðhaldsútlegg/netto	<u>59</u>

Í sambandi við bygging/fíggjan av skipinum var fílt talan um hesar útledds-, láns-, veðhalds- og stuðulsupphæddir úr landskassanum, umframt »felagsútreiðslur« uppá 15 mió.kr.:

	(mió.kr.)
Veðhaldsútlegg/netto	59
Veðhald fyri prioritetsláni	19
Stuðulslán	10
»Eyka« stuðulslán	9
Rentustudningur	14
Likviditetslán	5
Toll- & fraktendurgjald	10
	<u>126</u>

- **Felagsútreiðslur:**

Umframt tíma- og mánaðarlønir, sum vórðu bókaðar sum felagsútlegg, fílt góðar 12 mió.kr.,

var talan um einar 10 mió.kr., sum harumframt vórðu nýttar til rakstur av skipasmiðjuni, keyp av tilfari í sambandi við umvælingar v.m. Bruttoútreiðslurnar til felagsútreiðslur vóru íalt 22,4 mió.kr., og skrásettar inntøkur uml. 7,8 mió.kr. Nettotap landskassans skrásett sum felagsútreiðslur var sostatt uml. 14,6 mió.kr. Eftirsum so at siga onki var gjørt við byggjnr. 46 má sigast, at hesar útreiðslur óbeinleiðis hava samband við at gera byggjnr. 53 lidnan.

- Byggjnr. 46 á Skála Skipasmiðju:

Tá skipasmiðjan kom í likviditetstrupulleikar fyrst í 1988, vóru einar 70 mió.kr. bókaðar sum nýttar til skipið, og svaraði hetta á leið til tað, ið útgaldið var av byggiláninum, tá tær góðar 8 mió.kr., sum fluttar vóru av byggiláninum til eina, seinni tvær konti í Fossbankanum, verða tiknar við.

Árini 1988, 1989 og 1990 vóru nýttar ávikavist 1,7 mió.kr., 1,8 mió.kr. og 0,5 mió.kr., íalt einar 4 mió.kr. beinleiðis til byggjnr. 46, mest útreiðslur til at hava skipið liggjandi.

Nettóútlegg/tap landskassans viðvíkjandi byggjnr. 46 kann uppsetast soleiðis:

	<i>(mió.kr.)</i>
Bruttoútlegg pr. ultimo 1991	98
Søla, netto	÷ 27
Útlegg/netto	<u>71</u>

Við útgangsstøði í teim útreiðslum, ið beinleiðis vóru bókaðar á byggjnr. 46, sammett við tað, ið var útgaldið av byggiláni, kann tap landskassans nærri útgreinast soleiðis:

	<i>(mió.kr.)</i>
Partur av byggiláni bókað til annað endamál	1
Tap við sølu (munur ímillum söluprís og skrásettan kostprís)	46
Byggirentur	16
Partur av byggiláni (síðsta rata) í Fossbankanum útgoldin til búgvíð	8
	<u>71</u>

Í sambandi við at skipasmiðjan fór í likvidatióin, vóru tær 8-9 mió.kr. í Fossbankanum, sum sambært avtalu/ratuplani og ársroknskapinum vóru bundnar uppá byggilánið, fluttar á konto hjá búnum.

- Reynsatindur/Olaf í Garðastovu:

Í 1989 legði landskassin út 12,4 mió.kr. vegna veðhaldsskyldur móttvegis P/F í Garðastovu viðvíkjandi ávikavist vørláni til svartkjaft, makrel, høggu-slökk og sild á goymslu (10,3 mió.kr.) og útgerðarlán (2,1 mió.kr.).

Í sambandi við kanninginina av hesum veðhaldsútleggum hevur roknskapargrannskoðarin gjøgnumgingið alt málið viðvíkjandi skipinum M/S Olaf í Garðastovu (P/F í Garðastovu) - áður M/S Reynsatindur (P/F Atlantic Trawlers). Henda gjøgnumgongd hevur víst, at tað samlaða tapið hjá landskassanum í sambandi við umbygging og rakstur av skipinum var o.u. **131,7 mió.kr.** sum hava ávirkað landsroknskapin á fylgjandi hátt:

	(mió.kr.)
Standa eftir sum veðhaldsútlegg fyri P/F í Garðastovu	79,3
Restskuld á seljarapantibrævinum (P/F í Garðastovu)	8,9
Avskrivað í 1987 (veðhaldsútlegg/stuðulslán til P/F Atlantic Trawlers)	22,5
Avskrivað í 1989 (rentuútreiðslur/kurstap landskassans v.m.)	16,4
Surimi-verksmiðja	4,6
Í alt	<u>131,7</u>

Frá desember 1985 til medio 1987 fóru útgjaldingar fram/ávikavist óktust landskassans skyldur við tilsamans uml. 109,5 mió.kr., eins og inngjald til landskassan uppá 81,8 mió.kr. ekki vórðu bókað fyrr enn í august 1987.

- Stígarklettur og Hádegisklettur:

Í 1986 játtaðu landsstýrið og fíggingarnevndin 20% í veðhaldi fyri prioritetlslánum í sambandi við bygging av omanfyrenevndu trolarum á Tórshavnar Skipasmiðju við støði í einum sáttmálaprísi uppá 32 mió.kr. fyri hvønn.

Uppií prísinum vóru fyri hvønn av trolarunum íroknaðar 9 mió.kr. reiðarínum at ráða yvir til fiskireiðskap og byggirentur.

Veðhald (20%), stuðulslán (10%) og rentustudningur (15%) vórðu veitt við støði í einum byggikostnaði uppá 33 mió.kr. Farmagjaldsstudningur (4,5%) og tollendurgjald (16%) vórðu veitt við støði í eini virðismeting uppá ávikavist 35,1 mió.kr. og 35,9 mió.kr.

Sambært ársroknskapunum var byggikostnaðurin uml. 30 mió.kr. og heitt er á landsstýrið um at biðja um eina frágreiðing um tær ymsu virðisásetingarnar.

- Onnur fiskiskip:

Umframt omanfyrenevndu veðhald eru gjøgnumgingin veðhald veitt 7 øðrum skipum. Talan er um hesi skip feløg:

P/F Rógvutangi (Brestir)
 P/F Borgarknappur (Polarborg 1)
 P/F Hamar (Saturn)
 P/R Sjeystjørnan (Nesbúgvín)
 P/F Ranin (Arctic Prawns)
 P/F Fugltúgván (Fugltúgván)
 P/F Samvinnufelagið (Høgifossur)

Roknskapargrannskoðanin hevur kunnað fiskivinnuumsitingina og búskapardeildina nærri um úrslitið av grannskoðanini og viðgjørt tilfarið á fleiri fundum:

Viðmerkingar:

1. Viðvíkjandi veðhaldum fyri prioritetlslánum vísir landsstýrið í flestu førum til Ll. nr. 13/67 í áritum um landskassaveðhald, og í nøkrum førum verður ikki víst til lógarheim

ild. Allar tilsagnir um veðhald vórðu góðkendar av fíggarnevndini.

2. Mett verður at tað er ivasamt um vísast kann til Ll. nr. 24/1978, tá landsstýrið í áttatiárunum í fleiri førum undirskrivaði nýggj veðhald fyri eftirstøðum og falnari skuld viðvíkjandi lánnum við landskassaveðhaldi, sum áttu at verið fult afturgoldin, og sum upprunaliga vórðu veitt í sjevtiárunum við heimild í t.d. Ll. nr. 30/1970, Ll. nr. 63/1975 og Ll. nr. 38/1976.

Hetta fyribrigdi tykist vera ein avleiðing av, at innkrevjingin bæði í sjevti- og áttatiárunum ikki hevur verið nøktandi, og at landsstýrið á henda hátt hevur endurnýggjað »pantivirðið« í viðkomandi skipi í sambandi við, at nýggj lán/veðhald framhaldandi vórðu veitt m.a. í sambandi við nógvar umbyggingar.

3. Viðvíkjandi eftirkannan av um eginpeningskrøvini í Ll. nr. 24/1978 vóru uppfylt í sambandi við játtan av teim nógvu stuðulslánnum til umbyggingar, upplýsir umsitingin generelt, at orka ikki hevur verið í umsitingini til at kanna, um hesar treytir vóru uppfyltar.
4. Tann fyri landsstýrinum upplýsti byggikostnaður, sum er nýttur sum støði undir veittum veðhaldum, stuðulslánnum og rentustudningi, er í fleiri førum munandi hægri enn bókaða virðið á skipunum sambært ársroknskapunum, eins og eginpeningur/partapeningur sambært ársroknskapi/partafelagsskrásetingini ikki er á sama støði, sum upplýst fyri landsstýrinum.

Umsitingin metir, at tað er ivasamt um krøvini um eginpening vóru uppfylt, vísandi til omanfyrirstandandi hesum viðvíkjandi. Váttanir um eginpening, sáttmálaprísir og virðismetingar vóru tiknar fyri »góðar vørur«, men umsitingin metir, at tað ongantíð hevði verið rutina í landsstýrinum at biðja um ársroknskap fyri fyrsta árið, til tess at eftirkrollera upplýsingar um t.d. skipavirðið og eginpening/partapening. Ein av orsökunum til tess, var ov lítil manning og manglandi fastar rutinur viðvíkjandi saksviðgerð.

Ført verður eisini fram, at Fiskivinnuumsitingin ikki varð stovnað fyrr enn í 1986 og ikki veruliga tók yvir ábyrgdina av skipabyggimálum fyrr enn í seinnu helvt av 1987 og harumframt var bundin av givnum tilsøgnum áðrenn hetta tíðarskeið.

5. Spurd um, hvør grundgevingin er fyri, at t.d. ein treyt fyri innflutningsloyvi til ein bát uppá 167 BRT er, at ein útróðraráttur uppá 11,85 BRT fer úr føroyska veiðuflothanum, og hvørjar reglur hava verið galdandi hesum viðvíkjandi upplýsir umsitingin generelt, at reglurnar ikki hava verið heilt greiðar, og at talan ofta hevur verið um upp til fleiri og fleiri »umvekslingar« við minni og minni skip.
6. Fleiri dømi eru um at landsstýrið í eitt langt áramál legði út pening sum veðhaldsútleigg fyri ávís skip, og samstundis fleiri ferðir gav boð um at steðga innkrevjing, sum gjaldstovan eftir áheitan frá landsstýrinum hevði tikið stig til. Umsitingin metir, at gongdin viðvíkjandi innkrevjing í hesum málum hevði verið við til at blokera alla innkrevjing og var ein av høvuðsforðingunum fyri, at farast kundi eftir øðrum, og hevur reist spurningin um, at tá veðhaldsútleigg ikki verða kravd innaftur og renturoknað í eitt

so langt tíðarskeið, so er talan ikki longur um eitt veðhald, men heldur um eina óheimilaða rakstrarjáttan til ávís skip.

7. Umsitingin førir fram, at ein kann velja at síggja tey viðurskifti, sum umrødd verða í grannskoðanarfrágreiðingini, sum einstøk mál, har málsviðgerðin hevur verið ov vánalig. Men mettt verður, at í veruleikanum hava høvuðstrupulleikarnir verið feilir í umsitingarbygnaðinum, sum undir einum kunnu kallast »systemfeilir«:
  - a) Umsitingin hevur ikki verið nóg sterk og væl kvalifiserað á tungum uppgávum, t.d. viðvíkjandi veðhaldum og skipabyggimálum, og politisku myndugleikarnir hava sostatt í nógvum førum ikki havt eitt fakligt mótspæl.
  - b) Generelt hevði verið ov lítil manning í umsitingini.
  - c) Manglandi lógarkrøv/reglur um fakliga viðgerð og faklig tilmæli.
  - d) Manglandi krøv um skrivligar frágreiðingar í øllum málum, harundir ein meting bæði sum einkultmál og sum liður í einari samlaðari/størrri samfelagsligari heild.
  - e) Tað hevur ikki verið førður ein starvsfólkapolitikkur, ið kundi útvegað landsstýrinum ta arbeiðsmegi, ið landsstýrinum tørvaði, og hildið fast uppá hesa arbeiðsmegi. Hetta hevur ført við sær skeiva manning, stóra útskifting og lítlan kontinuitet í arbeiðinum, og tað hava verið manglandi krøv um eftirútbúgving av teimum meðarbeiðarum, ið ikki frá byrjan høvdu neyðugu útbúgvingarnar.

8. Veðhald fyri lánum til flakavirkir:

Í grannskoðanarfrágreiðingini eru veðhald til trý flakavirkir umrødd. Talan er um nøkur veðhald veitt í sambandi við munandi útbygging av P/F Norðis, P/F Sólarris og P/F Kósavirkinum, sum íalt kostaðu landskassanum útvið 60 mió.kr., íroknað mistan partapening.

Veðhald fyri lánum til útbygging/framleiðsluøking á hesum og mongum øðrum flakavirkjum tykjast ikki vera veitt við støði í eini heildarmeting av tørvi á framleiðsluorku í mun til rávørunøgd. Felags fyri lán við landskassaveðhaldi var, at hesi ikki vórðu afturgoldin. Veðhaldsútlegg vóru ikki heintaði inn men seinni niðurfryst ella avskrivað, eins og eftirstøður og fallin skuld av gomlum lánum við landskassaveðhaldi vórðu umskipað til nýggj lán við landskassaveðhaldi.

9. Veðhald fyri lánum til onnur virkir:

Í grannskoðanarfrágreiðingini eru umrødd veðhald veitt P/F Blue North, P/F Klaksvíkar Roykivirki og P/F Atlantic Fish Cold Storage.

Løgtingið samtykti í 1984 eina serstaka lóg, Ll.nr. 38/1984, um veðhald fyri láni til **P/F Blue North** uppá í mesta lagi 2,8 mió.kr. og at seta 460 t.kr. í felagið, og løgtingið varð kunnað um ætlaðu almennu studningsupphæddirnar uppá 2,1 mió.kr. Lógaruppskotið varð lagt fyri tingið áðrenn Búskapparáðið hevði havt høvi at viðgera málið. Tá avtornaði hevði Blue North-prosjektið kostað tí almenna, íroknað lán og stuðul úr Menningargrunninum, grunninum til ídnaðarfremjandi endamál, Menningarstovuni, serliga grunni III í Lønjavningargrunninum og konto »Landsstýrinum at ráða yvir« einar 45-50 mió.kr.

Við gjøgnumgongd av málinum sæst, at tað ikki verður víst til løgtingslóg nr. 38/1984 í sam

bandi við at veðhald seinni vórðu givin. Víst verður í staðin til Ll. nr. 18/1960 og til Ll. nr. 35/1988. Orsök in er helst hon, at heimildin í Ll. nr. 38/1984 vísti seg at vera alt ov lítil.

Umsitingin er biðin um geva eina frágreiðing um eitt goymsluveðhald uppá 5 mió.kr., ið veitt varð í 1987. Mett verður, at eitt veðhald fyri láni uppá 5,2 mió.kr., sum varð veitt í oktober 1988, vísandi til heimild í Ll. nr. 35/1988, ikki leyk treytirnar í lógini.

Í tíðarskeiðinum 1989 til 1992 legði landskassin út 17 mió.kr. vegna veðhald veitt í 1988 fyri tveimum lánnum til **P/F Atlantic Fish Cold Storage**. Um Grunnurin til Ídnaðarfremjandi Endamál og Menningargrunnurin verða íroknaðir, misti landskassin íalt einar 25 mió.kr. í sambandi við, at virkið varð selt á tvingsilssølu.

Hóast umsitingin í sínum ummæli setti spurnartekin við grundleggjandi fyritleyri í einum uppleggi um byggingina av goymsluni, og Búskaparráðið í sínum ummæli greitt mælti frá, samtykti landsstýrið í 1986 í »prinsippinum« at veðhalda fyri lánnum til hetta prosjekt.

Nevndin í Menningargrunninum samtykti í 1986 at veita lán uppá 2 mió.kr. til hetta prosjekt við landsstýrisins góðkenning, hóast Menningargrunnurin í drúgvari frágreiðing gjølla hevði greitt frá, at rentabilitetur ikki kom at vera í projektinum. Ein treyt fyri láninum var, at partapeningurin varð 15% av kostnaðinum. Bóað varð frá, at lánið ikki undir nøkrum umstøðum fór at verða hækkað. Lánið varð tó í 1988 og 1989 hækkað við ávikavist 2 og 0,5 mió.kr.

Vísandi til bókaða virðið av bygninginum í ársroknskapinum uppá 30 mió.kr. metti umsitingin í einum tilmæli í 1990, at pláss var ikki fyri nøkrum landskassaveðhaldi, og at treytir settar av landsstýrinum og Menningargrunninum um eginpening/partapening ikki vórðu hildnar.

10. Veðhald fyri lánnum til kommunur:

Manglandi samskipti millum landsverkfrøðingin og landsstýrið hava ført við sær, at ofta stórar havnaútbyggingar vórðu settar í verk, uttan at landsstýrið hevði havt høvi til at taka støðu til og geva neyðug loyvi eftir grein 39 í kommunulógini 2. stk., har ásett er, at um eitt arbeiði skal verða fíggað við lántøku, má ikki verða byrjað, fyrr enn loyvi landsstýrisins fyriliggur. Tá umsóknir frá kommununum um lán/veðhald komu til landsstýrið, var hetta í so máta »ov seint«, við tað kommunurnar tá vóru sáttmálabundnar, og landsstýrið hevði tá onki annað val enn at játta. Tann einasta góðkenning, ið vanligi fyriliggur, er tann »tekniska« góðkenningin frá landsverkfrøðinginum, sambært Ll. nr. 61 frá 9. juni 1988 um 8-ára ætlan fyri útbygging av havnunum.

11. Veðhald fyri láni til P/F Atlantic Airways:

Tað størsta veðhaldið, ið veitt er í tíðarskeiðinum 1989-1991, er uppá 70 mió.kr. til P/F Atlantic Airways í 1989.

Veðhald varð givið sambært lögtingslóg nr. 29 frá 20. apríl 1989. Orsök in til at hetta veðhald varð givið tá var, at Maersk Air fekk dømt Cimber Air til at fara burturúr samvinnuni við føroyingar í P/F Atlantic Airways.

Í tí sambandinum yvirtók P/F Flogleiðir partapeningin hjá Cimber Air uppá 980 t.kr., svarandi til 49%, eins og landskassin yvirtók veðhaldsskylduna sum Cimber Air hevði fyri lántøku hjá P/F Atlantic Airways. Hereftir átti P/F Flogleiðir sostatt einsamalt allan partapeningin í P/F Atlantic Airways.

Sambært omanfyri nevndu lóg fekk landsstýrið heimild at hækka tann beinleiðis partapeningin í p/f Flogleiðir við 9.750 t.kr.

Við gjøgnumgongd av hesum lógtingsmáli sæst, at fíggarnevndin í mars mánaði 1989 m.a. hevur gjøgnumgingið fíggar- og rakstrarætlan fyri 1989 hjá p/f Atlantic Airways.

Sambært álitinum hevur fíggarnevndin:

»fingið ta fatan, at vónir eru fyri, at raksturin av føroyska flogfelagnum framyvir kemur at bera seg - alt annað líka - um skynsamliga verður atborið. Fíggarnevndin vil sostatt mæla lógtinginum til at veita landsstýrinum umbidnu heimildina at veðhalda, hóast upphæddin er stór.«

Í løgmannsrøðuni í 1992 varð sagt: *»Føroyska flogfelagnum hevur enn ikki nýttst fíggarligt ískoyti - og fær tað valla.«*

25. november 1992 legði landsstýrið uppskot fyri lógtingið um nýteknun av partapeningi í felagið uppá 75 mió.kr. Sambært viðmerkingum landsstýrisins til lógaruppskotið verður mett, at sum fíggarstøðan er hjá felagnum, er givið, at veðhaldið verður effektivt, og verður partapeningurin partvís (70 mió.kr.) nýttur til at niðurgjalda skuldina við, samstundis sum veðhaldið fellur burtur, og partvís nýttur til ískoytisgjaldfóri hjá felagnum.

12. Veðhald fyri lánunum til IRF:

Sambært lóg nr. 29 frá 5. mei 1981 varð landsstýrið heimilað landskassans vegna at veðhalda fyri láni til Interkommunala Renovatiónsfelagsskapin til bygging av brennistøð.

Sambært viðmerkingunum til lógaruppskotið var ætlanin at byggja eina brennistøð, ið kundi brenna ruskið frá øllum landinum (3 tons ovn), og varð støðin mett at kosta 29,8 mió.kr. (í 1980-prísum).

Um heystið 1981 varð upptikið eitt lán uppá NLG 11,4 mió., tá svarandi til uml. 32,3 mió.kr., til 13 1/8% p.a., ið skuldi afturgjaldast við NLG 1.140.000 hvønn 5. oktober frá 1987 -1996.

Ymiskir trupulleikar vóru við at fáa byggiloyvi til brennistøðina, og ikki fyrr enn í 1987 kom gongd á byggingina av brennistøðini í Leirvík, sum varð tikin í nýtslu í 1989.

Hóast munandi broyttar umstøður og fyritleyri veitti landsstýrið í 1988 við heimild í omanfyrinevndu lóg nr. 29 frá 5. mei 1981 veðhald fyri einum nýggjum DEM-láni til IRF uppá 40 mió.kr., og í 1989 veðhelt landsstýrið fyri, at DEM-lánið varð hækkað við 20 mió.kr. til í alt 60 mió.kr., sum allar fullu til gjaldingar í 1993.

Burtursæð frá 0,3 mió.kr. í 1981, hava kommunurnar ikki goldið limagjald í tíðarskeiðinum fram til 1989, tá brennistøðin varð tikin í nýtslu.

Árini 1989-1991 rindaðu kommunurnar bert acontogjöld. Hóast stór rakstrarhall varð endaliga limagjaldið tó ongantíð ásett og innkravt sambært § 5 í lógum felagsins.

Samlaðu veðhaldsútlegg landskassans fram til og við 1991 vóru einar 36,5 mió.kr. Av hesum var onki kravt innaftur frá limakommunum.

Tann 14. apríl 1993 samtykti løgtingið uppskot landsstýrisins um at strika 33 mió.kr. skuld hjá IRF, ið stavar frá útleggum fyri lánnum hjá felagsskapinum. Sambært § 1, 2. stk., er strikingin treytað av, at felagsskapurin ger neyðug tiltøk, sum frameftir gera javnvág í rakstrinum.

Í sambandi við avtaluna, ið gjørd varð við donsku stjórnina í mei mánaði 1993 um umskipan av uttanlandaskuldini til statslán, varð skuld hjá IRF uppá 60 mió.kr. innfríað av landskassanum. Upphæddin verður nú renturoknað og ein afturgjaldsskipan er gjørd.

13. Innkrevjing:

Í grannskoðanarfrágreiðingini verður víst á, at landskassin seinnu árin hefur mist tíggjutals milliónir í sambandi við at vøruinnflytarar hava fingið undantaksloyvi til **tollkreditt**. Landskassin kemur í so at siga øllum førum at missa pening, um ein vøruinnflytari kemur í fíggjarligar trupulleikar, av tí at kredittíðin er 2-3 mánaðir, meðan tryggin er ásett við støði í innflutningsgjaldinum í 1 meðal mánaði, men mett verður, at høvuðsorsøkin til, at tað hava verið so stór tap viðvíkjandi tollkreditti er, at umsitingin av hesum undantaksloyvum ikki hefur verið í tráð við kunngerðina frá landsstýrinum. Hóast vøruinnflytarar ikki hava goldið og ikki latið skjøl inn til tollingar til ásetta tíð, er alt ov long tíð gingin til vøruinnflytarin hefur mist undantaksloyvið. Reglurnar um straffrentu eru ikki fylgdar, og rentur eru strikaðar/eftirgívnar hóast ongin heimild hefur verið til tess. Í fleiri førum hefur tryggin verið undir tað, ið ásett er í kunngerðini.

Nevnast skal, at omanfyreivndu viðurskifti viðvíkjandi umsiting av tollkreditti sum heild eru komin í rættlag í 1993.

Umframt tollkreditt hava trupulleikar eisini verið við innkrevjing av øðrum gjøldum. Viðvíkjandi **brennioljugjaldi** hefur landskassin eftir øllum at døma mist uml. 6 mió.kr., tí P/F Oljufelagið Føroyar ikki hefur avroknað hesi gjöld. Felagið er farið konkurs, men virkseimið heldur fram í øðrum navni/felag. Ongar beinleiðis ásetingar hava verið í lógini um kreditt fyrr enn frá 1. januar 1993, men onki er ásett um trygd.

Viðvíkjandi avrokning/innkrevjing av **ferðagjaldi** verður landsstýrið, upprunaliga í Ll. nr. 23/1987, at áseta nærri reglur fyri inngjalding av gjaldinum.

Hesar reglur vórðu ikki ásettar fyrr enn í 1994. Upplýst er frá Toll- og Skattstovu Føroya, at mannagongdin áður vanliga hefur verið, at ferðagjöld eru avroknað sum tollkredittur. Henda tíðarfrest varð í fleiri førum ikki hildin, og vísandi til at onki varð ásett í

lóg/kunngerð um rentur ella kredittíð, reisti gjaldstovan spurningin, um heimild er at geva kreditt/gera serligar gjaldsavtalur við ávís feløg.

Tað tykist ikki sum tann orka og tey amboð, ið nýtt vórðu til innkrevjing av omanfyrinevndu gjøldum (primert panting) hava verið nóg munagóð.

Nevnast kann eisini, at innkrevjingarlóggávan ikki er samskipað og dagførd.

Viðvíkjandi partafelagsskatti er talan um eini 1000 partafeløg. Nógv av hesum hava hvørki latið roknskap ella sjálvuppgávu inn í árávís, og ein stórur partur av eftirstøðunum eru »metingar«.

Viðvíkjandi **veðhaldum/veðhaldsútleggum, serlánum, stuðulslánnum og kredittum til vinnulívið annars**, er tað landsstýrið, sum primert hevur/hevur havt ábyrgdina av at fylgja við gongdini og at geva gjaldstovuni boð um skráseting, bókingar, hvørji stig skulu takast viðvíkjandi innkrevjing, avskrivning v.m.

Búskapardeildin metir í hesum sambandi, at tað er týðningarmikið at strika undir, at talan bert er um ein innkrevjingarfulltrúa, sum í tíðarskeiðinum 1991-1993 hevði havt úr at gera við at fáa skil á teimum mongu effektivu veðhaldunum uppá uml. 0,5 mia.kr.

Landsstýrið hevur í nógvum førum ikki givið boð um eina »effektiva« innkrevjing, og í fleiri førum givið boð um at steðga innheitingum, tvingingssølum, sum stig annars vóru tikin til.

Í nógvum førum hava peningastovnarnir miðvíst stýrt gjaldfórinum hjá virkjum/skipum á ein hátt, so at almenn gjöld, ella afturgjalding av landskassalánnum ella høgt rentaðum lánnum við landskassaveðhaldi, koma í síðstu røð, og skip og virkir hava kunna hildið áfram í árávís, hóast veðhaldsútlegg og vaksandi eftirstøður av almennum lánnum. Samstundis sum nýggj veðhald og almenn lán eru veitt, eru gomul veðhald og misrøkt lán í fleiri førum »umløgd« ella »umskipað«.

Vísast kann á tilmæli frá innkrevjingarfulltrúanum í 1992 um at lýsa eitt felag konkurs. Í hesum sambandi varð m.a. umrøtt, um § 74 í konkurslóginum kundi nýtast til at »umstoyta« afturgjaldingar av lánnum, m.a. til ein ávísan banka vegna »tilvitaða forfordeiling«.

Løgfrøðiliga varð tá mett, at lítil kjansur var fyri at fáa viðhald í rættinum, m.a. vísandi til at landsstýrið hevði verið fult vitandi um hesi viðurskifti og havt avtalur við bankarnar um at loyva, at eftirstøðurnar á lánnum við landskassaveðhaldi kundu vaksa uttan at krevja, at veðhaldini skuldu gerast effektiv.

Mett verður ekki at landsstýrið hefur havt heimild at umsita veðhald og veita lán á ein tílíkan hátt uttan aðra lógarheimild ella játtan.

Nógv hava havt eina fatan av, at afturgjalding av ávísari almennari skuld/eftirstøðum kundi koma í síðstu røð, uttan at hetta fekk stórvegis avleiðingar, og skip og virkir hava m.a. av hesi orsök kunnað hildið áfram, hóast tey hava verið »konkursbúgvín« í fleiri ár.

Hetta hefur verið kappingaravlagandi, og tey vinnuvirki/skip, ið hava roynt at hildið sínar skyldur ella ikki havt landskassalán ella lán við landskassaveðhaldi, hava verið fyrri vanbyti.

Trupulleikarnir viðvíkjandi teim vaksandi eftirstøðunum hava ikki verið nóg »sjónligir«, m.a. tí broytingar í eftirstøðunum ikki beinleiðis eru tiknar við á fíggjarlógini, sum tí ikki gevur eina greiða mynd av veruligu inntøkunum og harvið gjaldførstørvinum, og innkrevjingaramboðini og leikluturin hjá Føroya Gjaldstovu í hesum sambandi er tí ikki tikin til viðgerðar fyrr enn tað er ov seint. Í sambandi við uppsetan av fíggjarlógini fyri 1995 varð avgjørt at taka broytingar í eftirstøðum við.

14: Búskaparráðið:

Sambært lögtingslóg nr. 42/1963 verður landsstýrið at skipa eitt Búskaparráð við trimum limum við tí endamáli:

- at kanna fíggjarligu støðu hins almenna og fíggjarligu viðurskifti landsins,
- at fáa bygt upp tíðarsvarandi og rationellan framleiðsluútbúna,
- at leggja haldgott grundarlag undir hinar einstøku vinnulívsgreinar og búskap landsins sum heild,
- at tryggja og økja inntøkumøguleikar vinnustættana.

Sambært lógini fær ráðið heimild til at taka sær skrivara, sakkøna og aðra hjálp og at krevja sær frágreiðingar og aðrar upplýsingar frá stovnum og feløgum. Ásett er eisini í lógini, at tann sum við vilja gevur rangar frágreiðingar ella noktar fyri at geva frágreiðingar, kemur undir sekt, um hann ikki kemur undir hægri revsing.

Sambært viðmerkingum landsstýrisins til uppskotið var skipan av ráðnum ein liður í at fáa bygt upp tíðarsvarandi og rationellan framleiðsluútbúna. Endamálið við ráðnum var sostatt m.a. at hjálpa til at veita trygt støði undir uppskotum um fíggjarliga og vinnuliga útbýgging.

Í reglugerð fyri Búskaparráðið sum lýst í kunngerð nr. 47/1969 varð m.a. ásett, at ráðið skal ganga landsstýrinum til handa at kanna búskaparligar spurningar á teim ymsu vinnulívssøkjunum, viðgera og geva ummæli í serstøkum málum, sum verða lögð fyrri tað, og seta fram uppskot um tiltøk, sum ætlast at vera vinnulívinum at gagni.

Búskaparráðið hefur fingið nøkur av omanfyri umrøddu málum til ummælis, men tað tykist ikki hava verið nøkur skipað mannagongd hesum viðvíkjandi. Í nøkrum førum tók landsstýrið

avgerð um lán/veðhald áðrenn Búskaparráðið hevði havt høvi at taka støðu til eitt mál. Í flestu førum mælti Búskaparráðið frá, men landsstýrið fylgdi í nógvum førum ikki hesum tilmælum, uttan at tað greitt sæst, hvørjar aðrar fyrirteytir landsstýrið hevur lagt dent á í sínum avgerðum.

Lógin um búskaparráð varð avtíkin sambært § 8, 2. stk., í Ll. nr. 33 frá 7. mei 1991 um Hagstovu Føroya.

1. juni 1995 samtykti løgtingið eina nýggja lóg um Búskaparráð

15: Ymsir grunnar:

- Orkugrunnurin

Reglur um orkugrunn og orkuráð eru ásettar í løgtingslóg nr. 48/1979 um Orkuráð og Orkugrunn.

Sambært § 1 í lógini verður landsstýrinum heimilað at skipa 5-manna ráð, hvørs uppgáva er at vera ráðgevi hjá politisku myndugleikunum í øllum orkuspurningum, harundir av egnum ávum gera tiltøk, sum vera mett deils at veita hollari kunnleika á orkuøkinum, og deils at geva myndugleikunum betri grundarlag at taka avgerðir á.

Í § 2 er ásett, at um landsstýrið og Orkuráðið eru samd um, at ávísar metingar, kanningar ella royndir eiga at verða framdar, verða útreiðslurnar, ið standast av hesum tiltøkum, goldnar úr Orkugrunninum. Í henda grunn verður, sum tørvur er á, játtaður peningur á fíggarløgtingslóggunum.

Orkugrunnurin varð avtíkin í 1991, og varð hetta staðfest við løgtingslóg nr. 33 frá 27. mars 1992 um avtøku av landskassagrunnum.

Umframt útreiðslur til Orkuráðið uppá 7,3 mió.kr. eru úr grunninum síðani 1980/81 eisini nýttar einar 11,3 mió.kr. til ymiskar kanningar og royndir viðvíkjandi vindorku, vatnmegiútbygging, kanning av avlophita, bjálving av húsum o.t.

Lánsveiting

15. desember **1987** samtykti landsstýrið at veita eitt lán úr Orkugrunninum uppá **2,5 mió.kr.** til **P/F Oljufelagið Føroyar** til partvísa fígging av oljutangum. Við mótrokning og tvingilssølu er lánið afturgoldið.

18. februar **1988** samtykti landsstýrið at veita fjarhitaskipanini **20 mió.kr.** í láni úr Orkugrunninum eftir stuðulslánstreytum. Lánið varð útgoldið til **L/F Hitafelagið** í 1989 við panti í fløggunum. Hesin peningur er síðani mistur, í sambandi við at ognir felagsins eru seldar á tvingilssølu og felagið er farið konkurs.

7. apríl **1989** samtykti landsstýrið at veita eitt lán uppá **2,5 mió.kr.** úr Orkugrunninum til **IRF** til fløgur í ROY/IRF, sum tekur sær av olju- og oljulíknandi burturkasti, har ein partur av spilloljuni kann endurnýttast sum brenniolja.

- Oljugrunnurin

Við lögtingslóg nr. 99 frá 1. október 1986 um serligt gjald á brennolju v.m. varð gjald lagt á innflutningin av olju v.m.

Sambært § 3, 1. stk., í lógini varð ásett, at tær inntøkur, sum landskassin fær av gjaldi sambært hesi lóg, fara í serstakan grunn (Oljugrunnin).

Sambært § 3, 2. stk., hevði grunnurin til endamáls at veita almennum stovnum og grunnum lán fyri at mótvirka lántøku uttanlands.

Oljugrunnurin varð avtikin í 1991, og varð hetta staðfest við lögtingslóg nr. 33 frá 27. mars 1992 um avtøku av landskassagrunnum.

Brennuoljugjaldið í tíðarskeiðinum 1986 til 1990 var 367 mió.kr., og harumframt hevur grunnurin hesi árin havt rentuinntøkur uppá uml. 35 mió.kr.

Oljugjaldið hevur í tíðarskeiðinum 1986 til 1990 ikki ávirkað yvirskot/hall á fíggarlógini, men er lagt í oljugrunnin.

Av innkravda oljugjaldinum í tíðarskeiðinum 1986 til 1990 kom umleið helmingurin ongantíð í grunnin, men varð nýttur til at fígga rakstur/hall landskassans hesi árin.

Lánini til Menningargrunnin, Húsalánsgrunnin og Føroya Ídnaðargrunn í alt 110 mió.kr. eru síðani eftirgivin við lóg í sambandi við fíggarligar trupulleikar í hesum grunnum, og tær 35 mió.kr., ið læntar vórðu til L/F Hitafelagið í 1990, eru mistar í sambandi við, at ognir felagsins eru seldar á tvingsilssølu og felagið farið konkurs.

Lánið uppá 35 mió.kr. til L/F Hitafelagið í 1990 varð veitt í sambandi við, at felagið tá var í fíggarligum trupulleikum vegna broyttar fortreytir og m.a. ikki hevði fingið fígging úr Íleggingargrunninum fyri Føroyar, sum ikki metti seg hava nóg góða trygd, vísandi til § 4 í viðtøkunum fyri L/F Hitafelagið, har ábyrgdin hjá lutaeigarunum SEV og Tórshavnar Kommunu var avmarkað til 0,5 mió.kr. fyri hvønn.

Í einum tilmæli frá umsitingini dagfest 27. februar 1990 verður víst á, at tá landsstýrið í sínari tíð veitti eitt lán uppá 20 mió.kr. úr Orkugrunninum, varð dentur lagdur á, at landsstýrið við hesum hevði gjørt sín part og hjálpt til við tí likviditetstilskoti, sum var neyðugt í uppbyggingarfasuni, sambært útrokningum hjá Orkuráðnum, og at tað neyvan hevði verið so stór undirtøka tá, um tað tá var komið fram, at likviditetstilskotið heldur skuldi vera 55 mió.kr. og eisini umfata veðhald fyri lánun hjá Hitafelagnum.

Í tilmælinum verður m.a. víst á, at við Hitafelagnum er tann høvuðsósíva, at ongin reiðiliga hevur ábyrgdina. Tórshavnar kommuna hevur sett 500 t.kr. í felagið, men vil annars onga ábyrgd hava, og SEV hevur sett 500 t.kr. og sigur tað heldur ikki vera nakað hjartamál hjá sær. Upplýst verður, at stýrið fyri Íleggingargrunnin vísti til hesa væntandi ábyrgd, tá tað avvísti at læna út pening til Hitafelagið. Mett verður, at eitt minstakrav má vera, at Hitafelagið so ella so við kommunu ella brúkarum hevur eina fíggarliga ábyrgd og ikki bert kann draga lán úr landskassanum ella veðhald.

Mælt varð tí til, at lánið uppá 35 mió.kr. úr Oljugrunninum ikki verður útgoldið, áðrenn hesi viðurskifti eru fingið í rættlag og fult yvirlit fæst yvir, hvussu nógv ætlanin er at ábyrgja landskassan.

- Gistingarhúsgrunnurin

Í sambandi við grannskoðanina av ársroknskapinum fyri 1990 varð gjørt vart við, at í samlaða útláni grunsins uppá 9,2 mió.kr. vóru fleiri debitorar, sum í árávís ikki høvdu goldið rentur og avdráttir, eins og nakrar av ognunum, ið grunnurin hevði veð í, vóru seldar á tvingsilssølu.

Mett var, at fyriskipaða mannagongdin viðvíkjandi lánsjáttanum í flestu førum ikki hevði verið nóg trygg, og í ávísam føri beinleiðis í stríð við reglugerðina, og at tað harumframt eisini kundir hugsast, at virksema grunsins í ein ávísan mun hevur verið til skaða fyri og forðað fyri eini menning av tí partinum av hotelvinnuni, ið hevði roynt at hildið sínar skyldur og bygt á eitt meira umhugsað grundarlag.

- Grunnar viðvíkjandi samferðslumálum

Í grannskoðanarfrágreiðingini er nýtslan í teimum 4 størstu grunnunum á samferðsluøkinum nærri útgreinað. Í grunnunum er henda nýtsla skrásett:

	1991	1990	1989	1988	1987	1986	(mió.kr.) Íalt
Havnagerð	102,9	85,8	87,7	66,2	50,4	43,8	436,8
Lendingar	24,7	22,4	20,4	22,8	20,9	21,6	132,8
Flogferðsla	1,1	7,3	24,5	36,7	4,1	2,5	76,2
Berghol- og brúgvagerð	<u>30,0</u>	<u>38,3</u>	<u>61,1</u>	<u>117,1</u>	<u>81,9</u>	<u>43,6</u>	<u>372,0</u>
Íalt	<u>158,7</u>	<u>153,8</u>	<u>193,7</u>	<u>242,8</u>	<u>157,3</u>	<u>111,5</u>	<u>1.017,8</u>

- Veðhaldsgrunnurinn

Grunnurinn móti tapum av veðhaldum varð avtíkin í 1991. Sambært landskassaroknskapanum 1988-1990 vórðu niðanfyrirstandandi upphæddir skrásettar við ársenda í hesum grunni.

	(mió.kr.)		
	1988	1989	1990
AKTIV (akkumulerað veðhaldsútlegg, netto)			
Skála Skipasmiðja	49,8	127,4	147,1
Vágs Skipasmiðja	5,4	25,1	44,4
Veðhaldsútlegg	464,9	634,5	707,0
Saldo ultimo íált	520,1	787,0	898,5
PASSIV (játtan ÷ avskrivað veðhaldsútlegg)			
Saldo primo	251,1	503,3	586,9
Játtan á fíggjarlógini, § 21	50,0	105,0	80,0
Landskassaavlop 1987	231,4	-	-
Rentur	0,3	0,2	
Avskrivað veðhaldsútlegg	±29,5	±21,7	±58,3
	252,2	83,6	21,9
Saldo ultimo íált	503,3	586,9	608,8
Munur ímillum aktiv og passiv (meirnýtsla)	16,8	200,1	289,7

Munur ímillum aktiv og passiv vísir, hvussu nógv er skrásett sum veðhaldsútlegg við ársenda í mun til tað, sum í alt er játtað í grunnin. Tá grunnurinn varð avtíkin í 1990, var akkumuleraða »meirnýtslan« 289,7 mió.kr.

Í sambandi við at grunnurinn varð avtíkin, vórðu akkumuleraðu nettoveðhaldsútleggini uppá 898,5 mió.kr. ultimo 1990 avskrivað roknskaparliga.

Í grannskoðanarfrágreiðingini skjal 3 er eitt yvirlit yvir tey størstu veðhaldsútleggini.

6. Løgtingsgrannskoðararnir/viðmerkingar:

Løgtingsgrannskoðararnir hava gjøgnumgingið grannskoðanarfrágreiðingina frá Grannskoðanardeild Landskassans og lögtingsins statsautoriseraða grannskoðara og hava harumframt kunnað seg nærri um ávís øki við at gjøgnumganga arbeiðsskjøl, fundarfrágreiðingar, viðmerkingar og samskiptið við landsstýrið/umsitingina.

Viðvíkjandi teim viðurskiptum, sum umrødd eru av roknskapargrannskoðanini, hava lögtingsgrannskoðararnir hesar viðmerkingar:

Meirnýtsla

Løgtingsgrannskoðararnir átala enn einaferð ta meirnýtslu, ið verið hevur, og at landsstýrið ikki fyrr enn í 1991 legði eina eykafíggjarlóg fyri tingið.

Viðvíkjandi leiklutinum hjá fíggarnevdini í sambandi við tær nógvu eykajáttanir, ið givnar eru, mæla lögtingsgrannskoðararnir til, at reglur verða ásettar fyri virkseminum hjá fíggarnevdini, harundir nær og undir hvørjum umstøðum umbøn um eykajáttan skal leggjast fyri tingið, og nær ein umbøn um eykajáttan kann leggjast fyri fíggarnevdina, greiðar reglur fyri hvørji krøv ein umbøn um eykajáttan frá fíggarnevdini skal lúka, innlit í tey mál viðvíkjandi eykajáttan, ið viðgjørd verða í fíggarnevdini o.s.fr.

Upphøggingarstuðul

Átalað verður, at upphøggingarstuðulin, sum varð veittur eftir reglugerð nr. 27/1988, ikki í øllum førum varð veittur í tráð við reglugerðina. Mett verður, at stuðulin serliga hevur verið til fyrimuns fyri og hevur hjálpt persónum, feløgum og peningastovnum burtur úr fíggarligum trupulleikum.

Serlán

Átalað verður, at treytirnar fyri lánsveitingum sambært lóg/kunngerð í fleiri førum ikki vórðu hildnar.

Almannamál

Løgtingsgrannskoðararnir átala umsitingina av pørtum av almannaøkinum og meta, at bæði føyroyskir og danskir myndugleikar hava undirmett ta stóru uppgávu, ið yvirtøkan av umsitingini av einum so stórum málsøki bar í sær.

Lóg nr. 13/1967 um veðhald fyri prioritetislánum

Løgtingsgrannskoðararnir átala, at stig ikki longu fyrst í áttatiárunum vórðu tikin til at endurnýggja lóg nr. 13/1967.

Viðvíkjandi ábyrgdar-/heimildarspurninginum hjá landsstýrinum er avgerandi at vísa á, at Fíggarnevd Føroya Løgtings hevur samtykt øll veðhald fyri prioritetislánum til fiskiskip.

Um sammett verður við støðuna hjá einum donskum ráðharra, verður rættarlíga vanlíga met, at hesin úttan ábyrgd kann halda eina útreiðslu, um so er, at henda er samtykt av fíggarnevdini (burtursæð frá heilt serligum førum, m.a. tá skeivar ella villleiðandi upplýsingar eru latnar nevdini, ella tá ráðharrin átti at vitað, at tingið ikki vildi góðkent avgerð fíggarnevndarinnar).

Veðhald-/veðhaldsútlegg fyri lánum til fiskiskip

Eins og ført varð fram í álitinum frá lögtingsgrannskoðarunum dagfest 16. februar 1994 viðvíkjandi roknskapunum hjá Lønjavningar- og Ráfiskagrunninum má á sannast, at milliardstuðulin úr hesum grunnum, tey nógvu veðhaldini og stuðulslán v.m. í sambandi við bygging og umbygging av skipum, ikki hava verið samfelagnum til gagns í tann mun, ætlanin var.

Ein av orsökunum er óivað, at tær politisku avgerðirnar ikki hava bygt á eitt nóg gott fakligt grundarlag, hvørki tá talan var um einkultmál ella út frá eini vinnuligari og samfelagsligari

heildarmeting.

Rakstrarætlanirnar hava ikki verið nóg realistiskar og eftirfarandi, og fleiri av íløgnum átti neyvan at verið gjørdar, serliga um tað eisini vísir seg, at eginpeningurin, sum stórus dentur varð lagdur á í sambandi við at hesi prosjekt vórðu góðkend í fíggarnevndini, í fleiri førum ikki hevur verið til staðar.

Viðvíkjandi byggiláni til byggjinr. 53 á Skála Skipasmiðju hava lögtingsgrannskoðararnir heft seg við, at uml. 40 mió.kr. longu áðrenn 1988 vóru nýttar til onnur endamál, uttan at meira varð gjørt við hetta mál móttvegis Skipasmiðjuni. Lögtingsgrannskoðararnir meta, at tað í fyrsta lagi má vera ábyrgdin hjá byggilánsveitaranum at ansa eftir, at peningurin verður nýttur til tað hann skal, og viðvíkjandi byggjinr. 46 ivast lögtingsgrannskoðararnir í, um síðsta rata hoyrir heima í búnum.

Lögtingsgrannskoðararnir heittu í apríl 1993 á gjaldsstovuna um at gera eitt yvirlit yvir, hvussu nógvur peningur er goldin úr landskassanum til P/F Føroya Banka, P/F Sjóvinnubankan og útlenskar bankar sum veðhaldsútlegg, upphøggingarstuðul og serlán/kreppulán seinastu 5-10 árin. Eitt yvirlit, sum samanlagt er uppi á 1,75 mia.kr., vísir, at uml. 640 mió.kr. eru útgoldnar vegna lán í P/F Føroya Banka og P/F Sjóvinnubankanum, og meira enn 1 mia.kr. er farin til útlenskar lángvarar.

Veðhald fyri lánnum til flakavirkir

Mett verður, at fleiri av teimum veðhaldum fyri lánnum til tær nógvu útbyggingar av flakavirkjum, ið gjørdar eru, í størri mun áttu at bygt á eina vinnuliga heildarmeting av tørvinum á framleiðsluorku í mun til tilfeingi/rávørundgd.

Veðhald fyri lánnum til onnur virkir

Lögtingsgrannskoðararnir átala mannagongd landsstýrisins í sambandi við fleiri av teimum veðhaldum, ið veitt vórðu.

Veðhald fyri lánnum til kommunur

Lögtingsgrannskoðararnir átala, at kommunur kundu fara undir útbyggingar við stórari lántøku, uttan at neyðug loyvi til tess var givið sambært § 39 í kommunulógini.

Veðhald fyri láni til P/F Atlantic Airways

Í sambandi við at lögtingið við lóg yvirtók stórar veðhaldsskyldur í felagnum frá Cimber Air, kunnaði fíggarnevndin í mars 1989 lögtingið um, vísandi til fíggar- og rakstrarætlanir, at fíggarnevndin hevði fingið ta fatan, at felagið fór at bera seg.

Vísandi til hesar upplýsingar undrast lögtingsgrannskoðararnir á, at fíggarliga gongdin í flogfelagnum longu í 1989 gjørdist so vánalig.

Løgtingsgrannskoðararnir átala, at tað í løgmansrøðuni 1992 vórðu bornar so skeivar upplýsingar um støðuna m.a. vísandi til, at løgtingið longu í november sama ár fekk eitt lógaruppskot frá landsstýrinum, har staðfest varð, at veðhaldið uppá 70 mió.kr. varð effektivt.

Veðhald fyri lánnum til IRE

Løgtingsgrannskoðararnir átala, at landsstýrið í so nógv ár legði pening út fyri lán uttan at hesin varð kravdur innaftur og uttan at leggja málið fyri tingið.

Innkrevjing

Løgtingsgrannskoðararnir mugu endurtaka átaluna í seinasta álitni um landskassaroknskapirnar, sum varð lagt fyri tingið í 1992, har átalað varð, at landsstýrið ikki hevði sýnt neyðugt fíggarligt umhugsni viðvíkjandi útláns- og veðhaldsvirksemi landsins og í alt ov stóran mun umsitið givin lán og veðhald uttan at fylgja nóg væl við og taka neyðug stig móttvegis lántakurum, ið ikki hava hildið sínar skyldur. Mett verður, at hetta hevur økt munandi um landskassans tap og viðført stórar meirrentuútreiðslur og verið til skaða fyri og forðað eini menning av tí partinum av vinnuni, ið hevur roynt at hildið sínar skyldur og bygt á eitt meira umhugsað grundarlag.

Løgtingsgrannskoðararnir átala umsitingina av tollkreditti og innkrevjing av brennioljugjaldi, og mæla enn einuferð til at endurskoða og broyta kunngerðina um tollkreditt, so ongi tap á hesum øki vera framyvir, og mælt verður somuleiðis til, at innkrevjingarlóggávan verður dagførd. Løgtingsgrannskoðararnir átala, at stig ikki vórðu tikin móttvegis teim hundradtals partafeløgnum, sum í mong ár hvørki lótu inn roknskap ella sjálvuppgávu.

Løgtingsgrannskoðararnir fegnast um tey stig, sum eru tikin til at bøta um innkrevjingina. Penningur er seinastu árinu játtaður til eina serliga innkrevjingarskipan, sum nú verður tikin í nýtslu, talið á pantifútum er økt, skrásetingarlóggávan er broytt, so gjaldstovan kann nýta persónnummarið í síni umsiting, og lóg er samtykt, sum avmarkar móguleikar hjá skuldarum við stórarri fálnari almennari skuld at taka lut í útbjóðingum hjá tí almenna.

Búskaparráðið

Løgtingsgrannskoðararnir átala, at landsstýrið í nøkrum førum hevur tikið avgerð í málum, sum eru send Búskaparráðnum til ummælis, uttan at bíða eftir svari, og í øðrum førum ikki fylgt tilmælum frá ráðnum, uttan at tað greitt framgongur, hvørjar aðrar fyrirteytir landsstýrið bygdi sínar avgerðir á.

Løgtingsgrannskoðararnir átala somuleiðis at landsstýrið, hóast lóg og reglugerð um búskaparráð, ikki hevur skipað so fyri, at ráðið fekk tann leiklut hesum var ætlað.

Ymsir grunnar

Løgtingsgrannskoðararnir átala, at helmingurin av oljugjaldinum ongantíð kom í oljugrunnin. Somuleiðis átala løgtingsgrannskoðararnir, vísandi til fíggarligu støðuna hjá L/F Hitafelagnum ultimo 1989, at landsstýrið veitti eitt lán uppá heilar 35 mió.kr. úr hesum grunni í 1990, uttan at hetta varð lagt fyri tingið. Talan var um lán, sum ongin annar vildi

veita.

Viðvíkjandi veðhaldsgrunninum verður átalað, at ikki nóg mikið varð avsett í grunnin.

Viðvíkjandi Gistingarhúsgrunninum átala lögtingsgrannskoðararnir, at fyriskipaða mannagongd-in viðvíkjandi lánsjáttan ikki hevur verið nóg trygg, og ikki í øllum førum í tráð við reglugerðina.

Lögtingsgrannskoðararnir átala, at 25 mió.kr. eru læntar úr orkugrunninum sum lán til beinleiðis íløgur til privat og interkommunalt virksemt og meta, at rættast hevði verið, at lögtingið beinleiðis varð biðið um heimild til at veita hesi lán.

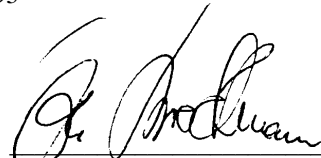
Roknskaparviðurskipti

Vísandi til §§ 3 og 5 í Ll. nr. 33 frá 23. mars 1994 um landsins almenna roknskaparhald, sum kom í gildi 1. januar 1995, átala lögtingsgrannskoðararnir, at landsstýrið ikki enn hevur ásett grundleggjandi roknskaparreglur fyri landsumsitingina og teir landsstovnar v.m., sum lógin fevnir um.

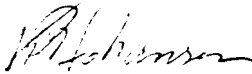
LØGTINGSGRANNSKOÐARARNIR, 20. november 1995

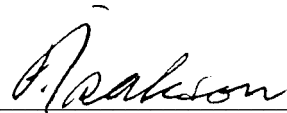
Atli Hansen, formaður

Otti Breckmann

Karl Róbert Johansen

Finnbogi Ísakson

LEITORÐ

- Abrahamsen, Leif, 11, 112
 Aldubáran, 69
 Amonsson, Jógvan, 115
 Andreassen, Christian, 115, 152
 Andreassen, Karl, 200
 Arctic Prawns, 74
 Arnskov, A. J., 11, 33
 Assunta Tontini Madre, 93
 Atlantic Airways, 150-151, 258
 Atlantic Trawlers P/F, 93-95
 Bacalao, 273
 Bank of England, 180
 Bech, Jørgen, 129
 Bisballe-rapportin, 258, 291, 300
 Blue North, 30, 96-97
 Borg, P/F, 167
 Borgarfelli, P/F, 98
 Brøður Olsen, P/F, 85
 Burkett, Larry, 187
 Buscom-maskinurnar, 150
 Búskaparráðið, 10, 47, 53, 58, 68-69, 73-74, 82, 91, 96-97, 102, 104, 143, 152, 178, 183, 197, 221, 229, 254, 264, 268, 271, 276, 282-285, 288, 294, 298, 306, 309, 315, 318, 324-325
 Christensen, Bent, 31-32
 Christiansen, Finnbogi, 125
 Christiansen, Petur F., 255
 Dahl, Tormóður, 151
 Dam, Atli P., 59-61, 124-125, 127-135, 152, 161-162, 170, 194, 196, 267, 290
 Dam, Helena, 9
 Danielsen, John, 291
 Danielsen, Niels Pauli, 193
 Danielsen, Súsanna, 158
 Danmarks Skibskreditfond, 76-77, 79, 98
 Den Danske Bank, 180-181, 205, 277, 282-283
 Det Rådgivende Udvalg, 10, 104, 107, 184, 202, 325
 Djurhuus, Hákun, 292
 Djurhuus, Johan, 58, 138, 140, 142, 158, 194-196, 246-248, 250-254, 258, 261, 269, 277-278, 280-282, 290-291, 295, 297
 Djurhuus, Kristian, 178
 Drekin, P/F, 79-82, 166
 Dul, Agnar á, 264
 Durhuus, Jógvan, 215
 Egnisudvirlingsfonden, 97
 Egnisudvirlingsráðet, 138
 Eidesgaard, Jóannes, 9, 12
 Ellefsen, Pauli, 60, 129, 134, 146, 168, 194, 196, 246, 286, 295, 297
 Ellefsen, Svend Áge, 150, 152
 Ellendersen, Jens Pauli, 269, 290
 Ergifossur, P/F, 85
 Faroe Ship Norge, 79-81, 166
 Faroe Ship, 79-81, 166
 Fiskaríbankin, 91, 287, 293, 297
 Fiskavirki, P/f, 208
 Fiskeriselskabet Ranin, Aps., 74
 Fíggjareftirlitið, 119
 Fíggjarnevndin, 25, 154, 203
 Fossbankin, 55, 86-87, 135, 159, 187
 Fólkaflokkurin, 13, 17, 150
 Fróðskaparsetur Føroya, 242
 Færøernes Hjemmestyre, 36, 39
 Færøernes Landsstyre, 34, 129
 Færøernes Oppebørselskontor, 165
 Færøernes Skoledirektion, 37
 Færøgruppen, 187

- Færøsk Lovtidende, 274
 Færøske Økonomiske Råd, 104
 Føroya Alginatvirki, 138
 Føroya Banki, 54-55, 70-75, 77-78, 90-91, 94, 96-97, 128, 132, 135, 159, 180, 209, 260, 306
 Føroya Fiskimannafelag, 71
 Føroya Gjaldstova, 11, 64, 66, 69-71, 74, 79, 82, 84, 87-93, 112-114, 137, 139-140, 164-167, 176, 206-211, 230-231, 248-250, 254, 259-260, 270, 272-274, 279, 289, 298, 302
 Føroya Sjóvátrygging, 80
 Føroya Sparikassi, 58, 93
 Føroya Tollstova, 166, 210
 Føroyagrunnurin, 195, 197
 Gassnevndin, 127, 251
 Gáshólm, P/F, 89-90
 Global, 56, 127, 179, 248, 252
 Glyvraberg, 69, 71
 Grannskoðanardeild Landskassans, 25, 31, 98, 108, 112, 114, 158, 193, 310
 Gregersen, Leivur, 191, 206
 Gregersen, Ólavur, 79-80, 82, 166
 Gullfinnur, 255, 268
 Gunnarson, Gunnar, 248, 269
 Guttesen, Kriss, 270, 273
 Gøtuvirkið, 183
 Hagdeild Landsins, 102
 Hagstova Føroya, 102, 177, 189, 191
 Handelsbanken, 54
 Hansen, Atli, 9, 136
 Hansen, Jørgen, 124, 127-128, 130, 133-134, 249, 254, 264, 267-268, 277, 283, 291, 303
 Hansen, Poul, 87
 Hansen, Signar, 145, 170
 Harryson, Leivur, 11, 112
 Havfiskur, P/F, 68
 Heinesen, Heini O., 9, 12
 Heinesen, Knud, 238
 Herman, Klaus, 158, 290
 Hesselholt, T., 142-143
 Heygadrangsmálið, 52, 64-66, 124, 141, 143, 151, 220, 222, 226, 229
 Heygadrangur, 60, 124-126, 129, 135, 151-152, 261, 268
 Heygar, P/F, 53-56, 59, 62, 125-126, 167
 Hilduberg, Jalgrím, 137, 158, 213, 224, 250, 264, 269, 278, 291
 Hoydal, Kjartan, 59, 125-126, 129-130, 132-135, 139-143, 155, 157-158, 264, 288, 294, 300
 Hoydal, Torleivur, 274
 Hviltvenni, P/R, 74
 Høgifossur, 92, 220, 265
 Højgaard, Páll, 115
 IC-Group, 88
 IRF, 143, 256
 Ísakson, Finnboji, 145, 213, 272
 Jacobsen, Eyðfinn, 158
 Jacobsen, Tummas Mekal, 124
 Jarðargrunninum, 45-46
 Jarðarráðið, 45-46
 Joensen, Asbjørn, 159, 170
 Joensen, Høgni, 240
 Joensen, Johan Kristoffer, 58
 Joensen, Jónleif, 264
 Joensen, Karl Heri, 145, 193
 Joensen, Sigurd, 286
 Johannesen, Ivan, 131, 151, 153, 251, 253, 266
 Johannesen, Mortan, 152
 Johannesen, Vilhelm, 124, 305-307, 309-312
 Kallsberg, Anfinn, 145, 154, 284
 Kallsberg, Einar, 194-195, 291
 Kallur, P/F, 85
 Kass, Jákup Sverri, 9, 12
 Klein, Lasse, 211

- Kristiligi Fólkaflokkurinn, 13, 17
 Kunngerðablaðið, 116
 Laksafoss, Erling, 251, 261, 296
 Lamhaug, Petur Alberg, 115
 Landsbanki Føroya, 230
 Landsstýrismálanevndin, 23-24,
 323
 Langsten Skibsverft, 83
 Lassen, Jógvan Páll, 115
 Lasson, Sofia, 79
 Lindberg, Eilev, 264, 274
 Líðartindur, 179
 Líkningarráð Føroya, 175-176,
 207, 224, 237
 Løgtingsins Marknaðarnevnd,
 201
 Løgtingsgrannskoðararnir, 43, 48,
 139, 147-149, 154, 185-186,
 263, 289, 310, 315-316, 322
 Løgtingsins Fíggjarnevnd, 136,
 159, 160, 188, 215
 Madsen, Jóannes, 115
 Magnussen, Niclas, 76-77, 135,
 248, 251-252, 294
 MBM, 251
 Menningargrunnurin, 46
 Menningarstovan, 47, 306
 Miðflokkurinn, 13
 Midjord, Sverri, 9
 Mohr, Heri, 137, 164
 Mortensen, Albert, 67
 Nesbúgvann, 90, 91
 Niclas á Selheyggi, M/S, 145
 Niclasen, Jørgen, 9
 Niclasen, Kristian, 145
 Niclasen, Tordur J., 131, 145, 159,
 170, 188
 Nielsen, Páll, 115
 Nielsen, Skak, 177
 Nordafar, 173
 Nord-Cargo A/S, 81
 Nordisk Investeringsbank, 205
 Nord-Poolen A/S, 81
 Norges Hypotekinstitut, 81
 Norges Skibshypotek, 81, 166
 Nólsoyar Páll, 184
 Nónfjall, Reidar, 112
 Nónhamar, 124
 O.W. 2384, P/E, 68
 Ocean Castle, M/S, 98, 128, 135
 Olaf í Garðastovu, M/S, 93, 95,
 167, 179, 208
 Olafsson, Árni, 193, 250, 258, 291
 Olason, Sverri, 75, 78-79, 126,
 128, 135
 Olsen, Bjarni, 115, 189, 236, 240
 Olsen, Frits, 142
 Olsen, Jógvan I., 212
 Olsen, Olaf, 185, 212
 Olsen, Ottar, 126, 167, 264
 Olsen, Ólavur, 139, 168
 Olsen, Sofus, 178, 264, 268
 Patursson, Fríða, 115
 Petersen, Kári D., 132, 158, 162,
 217, 295
 Petersen, Lisbeth L., 9, 12
 Petersen, Magnus S., 125-126,
 129-132
 Petersen, Poul, 269
 Petersen, Alfred, 61, 130, 142
 PK-Finans, 68, 83
 Plógv, Jóhan á, 220
 Polarfarið, 168
 Portugalstrolararnar, 269
 Postverk Føroya, 36, 39
 Poulsen, Ronald, 9
 Poulsen, Sigurð, 199
 Poulsen, Torbjørn, 187, 246
 Purkhús, Jóngerð, 169, 206, 213,
 283
 Rammer, John, 283
 Ranan, P/F, 72, 74
 Rankin, 142
 Rasmussen, Kristin, 152
 Ráðgevandi Nevndin, 104, 106,
 177, 240-241

- Ráfiskagrunnurin, 45, 118-119, 123, 179, 192, 220, 257
- Realurin, 67, 73-74, 77, 85-86, 88, 92, 274, 280, 287, 294, 302
- Reynsatindur, 93, 147, 179, 255
- Rigsombudsmanden, 34, 39, 116
- Ríkisdagurin, 120
- Rógvi, Eyðun á, 264
- Rættarnevndin, 17-18, 20
- Rørdam, Thomas, 132
- Sambandsflokkurin, 153
- Samuelsen, Eilif, 188
- Samvinnufelagið, P/F, 92
- Selhegg, 145, 287
- SEV, 189
- Sjálvstýrislandsstýrið, 178
- Sjeystjørnan, P/R, 90
- Sjópantikrøv, 95
- Sjóvinnubankin, 68, 72, 89, 91, 166, 260
- Skála Skipasmiðja, 52-54, 56, 59, 94, 98, 126, 143, 159, 167, 193, 209, 214, 252, 261, 275, 288
- Skálafjall, 65, 129, 132, 135-136, 193
- Skálafjalsmálið, 20, 52, 65-66, 129, 153, 158
- Skipafelagið Føroyar, 79
- Skipskredittgrunnurin, 54-55, 66, 78, 85, 130-131, 133, 297
- Skráseting Føroya, 39
- Smyril Line, 286
- Smyril, 209, 286
- Snoddið, 82-84, 252
- Sólsker, P/F, 61, 85-88, 126-127, 135-136
- Sparebanken Møre, 89
- Starskipini, 152, 250, 253, 267, 285
- Statens Uddannelsesstøtte, 38
- Steintór, 252
- Stellubátarnir, 261, 290, 296, 308
- Sundstein, Jógvan, 60, 117, 128, 135, 256
- Svangaskarð, 262
- Svani, 79
- Svanur, 79-80, 82, 166
- SVE, 143
- Sørensen, D. J., 270, 273
- Teistin, 209
- Thomassen, Kristoffur, 59, 61, 124-125, 129, 131-133, 136-137, 151, 159, 251-252, 254, 262, 267, 276, 291, 295, 298, 306, 309-310
- Thomsen, Johannes, 290
- Thomsen, Jørgen, 159, 305
- Tórshavnar Skipasmiðja, 83, 252
- Traderline, 250
- Transmar, 127, 286
- Transmar, P/F, 127
- Trídrangur, P/F, 75-78, 135
- Undervisningsdirektoratet, 37-39
- Undervisningsministeren, 37
- Valbjørn, H/F, 84
- Vang, Páll, 185
- Vágs Skipasmiðja, 75, 85-86, 129, 193, 193, 209
- Vál, P/F, 53-54, 65, 129-132, 136
- Verkamannafylkingin, 13
- Vestfart, 85, 88
- Vestnordenfond, 205
- Viderø, Eyðun, 9, 12
- Vøruklettur II, P/F, 85
- Wahl, M., 165
- Weihe, Carl V., 115
- Weihe, Hans Petur, 10
- Winthereig, Øssur, 143
- Zachariassen, Esbern, 268
- Zachariassen, Óli, 124-125
- Øregård, Jákup Fr., 292
- Ørv, Tummas, 252